งานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ.๙)
๒๗ มีนาคม ๒๕๖๕

ประวัติชีวิตและผลงาน
ของ
พระวิสุทธิวงศาจารย์
(วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ.๙)

อดีตรองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ อดีตรองแม่กองงานพระธรรมทูต
อดีตที่ปรึกษาแม่กองบาลีสนามหลวง อดีตเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ
อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม

พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในงานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ
ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร
วันอาทิตย์ ที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๕

ประวัติชีวิตและผลงาน ของ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ.๙)

ประวัติชีวิตและผลงาน
ของ
พระวิสุทธิวงศาจารย์
(วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ.๙)

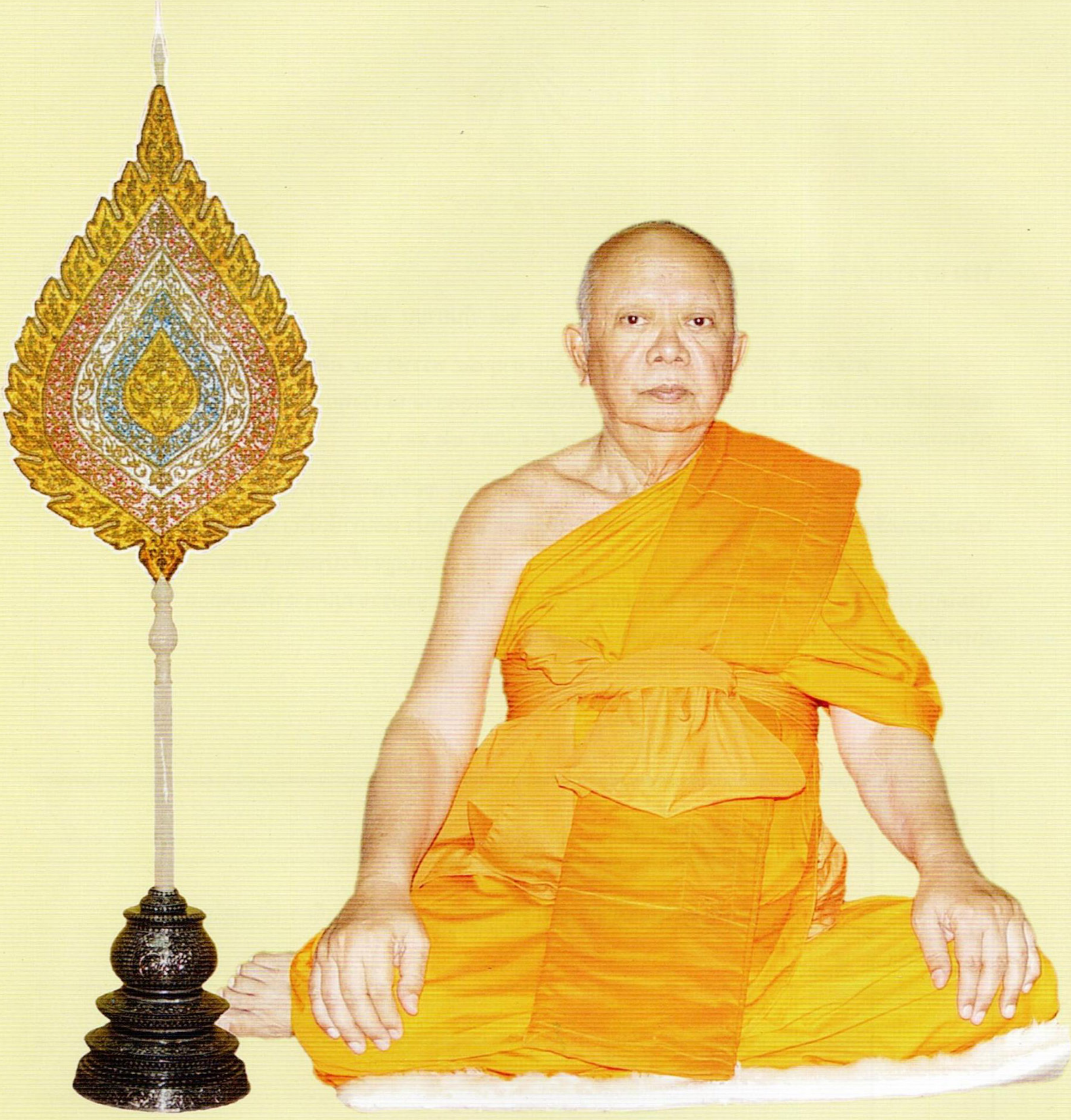
อดีตรองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ อดีตรองแม่กองงานพระธรรมทูต
อดีตที่ปรึกษาแม่กองบาลีสนามหลวง อดีตเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ
อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม

พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในงานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ
ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร
๒๗ มีนาคม ๒๕๖๕

พระวิสุทธิวงศาจารย์ ญาณทัศนวิกรม พรหมจริยาธิมุต

วิสุทธิธรรมานุจารี ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร

บวรสังฆาราม คามวาสี

หมายรับสั่งที่ ๑๑๑๐๓

สำนักพระราชวัง

๒๙ กันยายน ๒๕๖๔

พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) อายุ ๘๔ พรรษา ๖๔ อดีตเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ และรองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ มรณภาพด้วยโรคมะเร็งปอดระยะลุกลาม ณ โรงพยาบาลกรุงเทพ เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร เมื่อวันอาทิตย์ ที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๖๔ เวลา ๑๒.๕๒ น.

วันพุธ ที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๖๔ เวลา ๑๗.๐๐ น. ขอรับพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ ณ ศาลาการเปรียญ วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานโกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจาตั้งประดับ ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลาพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ และทรงรับศพอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์โดยตลอด มีพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเวลากลางคืน กำหนด ๗ คืน

หน้าที่	กองพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) เพื่อทราบ.

พลอากาศเอก

(สถิตย์พงษ์ สุขวิมล)

เลขาธิการพระราชวัง

หมายรับสั่งที่ ๑๑๑๐๔ สำนักพระราชวัง

๒๙ กันยายน ๒๕๖๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ พลอากาศโท ภักดี แสง-ชูโต เชิญพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี และของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาวชิราลงกรณวรราชภักดี สิริกิจการิณีพีรยพัฒนรัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี ไปวางที่หน้าโกศศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) ณ ศาลาการเปรียญ วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

วันพุธ ที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๖๔ เวลา ๑๗.๓๐ น.

หน้าที่	กองพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) เพื่อทราบ.

พลอากาศเอก

(สถิตย์พงษ์ สุขวิมล)

เลขาธิการพระราชวัง

หมายรับสั่งที่......๑๑๑๐๕...... **สำนักพระราชวัง**

๒๙ กันยายน ๒๕๖๔

สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ทรงพระกรุณาโปรดให้ นายเฉลิมพล ทันจิตต์ เชิญพวงมาลาไปวางที่หน้าโกศศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) ณ ศาลาการเปรียญ วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

วันพุธ ที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๖๔ เวลา ๑๗.๔๕ น.

หน้าที่	กองพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) เพื่อทราบ.

พลอากาศเอก

(สถิตย์พงษ์ สุขวิมล)
เลขาธิการพระราชวัง

หมายรับสั่งที่.....๑๑๑๐๖.......

สำนักพระราชวัง

๓๐ กันยายน ๒๕๖๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วันพระราชทานศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) อดีตเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ และรองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ณ ศาลาการเปรียญ วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ ที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๖๔ เวลา ๑๖.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ พระสงฆ์ ๔ รูปสวดธรรมคาถา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

วันอาทิตย์ ที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน ถวายพรพระ แล้วรับพระราชทานฉัน

แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์

หน้าที่	กองพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) เพื่อทราบ.

พลอากาศเอก

(สถิตย์พงษ์ สุขวิมล)
เลขาธิการพระราชวัง

หมายรับสั่งที่...๑๒๑๐๘........ **สำนักพระราชวัง**

๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดบำเพ็ญพระราชกุศล ๕๐ วันพระราชทานศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) อดีตเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ และรองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ณ ศาลาการเปรียญ วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ ที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ เวลา ๑๖.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ พระสงฆ์ ๔ รูปสวดธรรมคาถา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

วันจันทร์ ที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ เวลา ๐๙.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน ถวายพรพระ แล้วรับพระราชทานฉัน

แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์

หน้าที่	กองพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) เพื่อทราบ.

พลอากาศเอก

(สถิตย์พงษ์ สุขวิมล)
เลขาธิการพระราชวัง

หมายรับสั่งที่...๑๕๓๑๙........ **สำนักพระราชวัง**

๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดบำเพ็ญพระราชกุศล ๑๐๐ วันพระราชทานศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) อดีตเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ และรองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ณ ศาลาการเปรียญ วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

วันจันทร์ ที่ ๓ มกราคม ๒๕๖๕ เวลา ๑๖.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ พระสงฆ์ ๔ รูปสวดธรรมคาถา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

วันอังคาร ที่ ๔ มกราคม ๒๕๖๕ เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อน ถวายพรพระ แล้วรับพระราชทานฉัน

แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์

หน้าที่	กองพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) เพื่อทราบ.

พลอากาศเอก

(สถิตย์พงษ์ สุขวิมล)

เลขาธิการพระราชวัง

หมายรับสั่งที่.........๑๕๔๕๓... **สำนักพระราชวัง**

๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๔

สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี ทรงพระกรุณาโปรดให้ นายเฉลิมพล ทันจิตต์ เชิญพวงมาลาของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ และของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ไปวางที่หน้าโกศศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) ที่ศาลาการเปรียญ วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

วันจันทร์ ที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๔ เวลา ๑๗.๔๕ น.

หน้าที่	กองพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) เพื่อทราบ.

พลอากาศเอก (ลงนาม)

(สถิตย์พงษ์ สุขวิมล)

เลขาธิการพระราชวัง

หมายรับสั่งที่.....๑๐๖๕......... **สำนักพระราชวัง**

๑๘ มกราคม ๒๕๖๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการพระราชทานเพลิงศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) อดีตเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ และรองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ ที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๕ เวลา ๑๖.๐๐ น. บำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานในการออกเมรุ ณ ศาลาการเปรียญ วัดปากน้ำ พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ พระสงฆ์ ๔ รูปสวดธรรมคาถา พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

วันอาทิตย์ ที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๕ เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปที่สวดพระพุทธมนต์แต่วันก่อนถวายพรพระ แล้วรับพระราชทานฉัน

เวลา ๑๓.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปบังสุกุล เชิญโกศศพขึ้นรถประเทียบจากศาลาการเปรียญวัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ ไปยังเมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย หยุดรถเชิญโกศศพแห่ศพเวียนเมรุ แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา ๑๗.๓๐ น. สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาวชิราลงกรณวรราชภักดี สิริกิจการิณีพีรยพัฒน รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพ

วันจันทร์ ที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๕ เวลา ๐๗.๐๐ น. พระราชทานผ้าไตร และภัตตาหารสามหาบในการเก็บอัฐิ

แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์.

หน้าที่	กองพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) เพื่อทราบ.

พลอากาศเอก

(สถิตย์พงษ์ สุขวิมล)
เลขาธิการพระราชวัง

หมายรับสั่งที่.......๑๐๖๖......... **สำนักพระราชวัง**

๑๘ มกราคม ๒๕๖๕

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาวชิราลงกรณวรราชภักดี สิริกิจการิณีพีรยพัฒน รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ ที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๕ เวลา ๑๗.๓๐ น.
แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์

หน้าที่	กองพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) เพื่อทราบ.

พลอากาศเอก (ลงนาม)

(สถิตย์พงษ์ สุขวิมล)
เลขาธิการพระราชวัง

คำถวายพระพร
ในพิธีพระราชทานเพลิงศพ
พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุณมหาเถร ป.ธ.๙)

ด้วยพระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุณมหาเถร ป.ธ.๙) อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ และรองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ พระอารามหลวง ได้มรณภาพเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๖๔ เวลา ๑๒.๕๒ น. ณ โรงพยาบาลกรุงเทพ เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร ด้วยโรคมะเร็งปอดระยะลุกลาม

เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ โกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจา พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ และทรงรับศพไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์โดยตลอด และทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพวงมาลาหลวง พวงมาลาของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี และพวงมาลาของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ไปวางที่หน้าโกศศพ ต่อมา สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี กรมหมื่นสุทธนารีนาถ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานและประทานพวงมาลาไปวางที่หน้าโกศศพ และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพพระวิสุทธิวงศาจารย์ ในวันอาทิตย์ที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๕ ซึ่งนับเป็นพระมหากรุณาและพระกรุณาแด่ พระวิสุทธิวงศาจารย์ คณะสงฆ์ วัดปากน้ำ พระอารามหลวง และศิษยานุศิษย์หาที่สุดมิได้

หากดวงวิญญาณของพระวิสุทธิวงศาจารย์ ทราบด้วยญาณวิถีทางใดทางหนึ่ง คงจะมีกุศลจิตปีติยินดี ที่ได้รับพระมหากรุณาพระราชทานเกียรติยศอันสูงยิ่งในวาระสุดท้ายของชีวิต

คณะสงฆ์วัดปากน้ำ พระอารามหลวง และศิษยานุศิษย์ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสถวายพระพรชัยมงคล ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากล ตลอดทั้งพระสยามเทวาธิราช โปรดอภิบาลและดลบันดาลประทานพรให้มหาบพิตร และพระบรมวงศานุวงศ์ให้ทรงพระเจริญ ด้วยจตุรพิธพรชัย พระพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์ พระเกียรติคุณแผ่ไปให้ไพศาล สถิตเป็นมิ่งขวัญแก่ปวงชนชาวไทย ในสยามรัฐสีมาตลอดกาลนานเทอญ
การจะควรมิควรประการใดสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรด

ขอถวายพระพร
คณะสงฆ์วัดปากน้ำ พระอารามหลวง และศิษยานุศิษย์

สังเวชนียธรรม

พระวิสุทธิวงศาจารย์ (อโนมคุโณ)

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษาเพื่อความรู้แจ้ง บรรพชิตในพระศาสนานี้จึงมีทั้งหน้าที่ศึกษาเล่าเรียนให้รู้กระจ่างในอรรถธรรมทั้งปวง กับทั้งมีหน้าที่เป็นครูอบรมสั่งสอนให้ผู้อื่นอาจสามารถรู้ตาม เพื่อความสำเร็จประโยชน์สุขเป็นผลสัมฤทธิ์ สมตามเถรภาษิต ซึ่งพระมหาจุนทเถระได้ปรารภแสดงคุณประโยชน์แห่งการศึกษาเล่าเรียนไว้ ว่า

สุสฺสูสา สุตวฑฺฒนี　　สุตํ ปญฺญาย วฑฺฒนํ

ปญฺญาย อตฺถํ ชานาติ　　ญาโต อตฺโถ สุขาวโห ฯ

แปลความว่า *“ความใฝ่เรียนสดับ เป็นเครื่องพัฒนาความรู้ ความรู้จากการเรียนสดับนั้น เป็นเครื่องพัฒนาปัญญา ด้วยปัญญาก็รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์ ประโยชน์ที่รู้จักแล้วก็นำสุขมาให้”*

พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) รองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ กรรมการมหาเถรสมาคม เป็นสมณะผู้กอปรด้วยศีลาจารวัตร ใฝ่ใจในไตรสิกขาเป็นเนืองนิตย์ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ทั้งยังเอื้อเฟื้อต่อกิจธุระของสหธรรมิก อุตสาหะรับภารธุระบริหารงานคณะสงฆ์ในตำแหน่งต่าง ๆ ตามลำดับมาอย่างเรียบร้อยมิมีบกพร่อง พากเพียรอำนวยการศึกษาและเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมโดยเฉพาะในแผนกบาลีอย่างต่อเนื่องและยาวนาน เป็นครุฐานียบุคคลผู้อนุเคราะห์ศิษยานุศิษย์มากมาย ให้ได้เล่าเรียน สามารถพัฒนาปัญญา กระทั่งบรรลุสุขประโยชน์ทั้งอัตตัตถะ ปรัตถะ และอุภยัตถะ นำความเจริญก้าวหน้ามาสู่การคณะสงฆ์และพระบวรพุทธศาสนาได้อย่างน่ายกย่องสรรเสริญ

ขอกุศลธรรมที่ท่านเจ้าคุณผู้ถึงมรณภาพได้บำเพ็ญมาด้วยดี กอปรกับกุศลทักษิณานุประทานกิจที่สาธุชนร่วมบำเพ็ญอุทิศ จงอำนวยอิฐวิบากวิบุลมนุญผลถวายให้ **พระวิสุทธิวงศาจารย์ (อโนมคุโณ)** บรรลุถึงธรรมอันเกษมในเบื้องหน้าตามควรแก่คติวิสัย เทอญ.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ

(สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

๓๐ มกราคม ๒๕๖๕

อนุสรณ์กถา

ความรัก เคารพ นับถือ บูชา เป็นสิ่งที่เกิดจากใจของบุคคลผู้ได้รับความประทับใจในเมตตาคุณที่ท่านผู้มีอุปการคุณหยิบยื่นให้ ด้วยไมตรีจิตมุ่งหวังประโยชน์ และเปี่ยมล้นด้วยความปรารถนาดี หวังความสุข ความเจริญ ความสำเร็จเป็นที่ตั้ง

น้ำใจของท่านผู้มีความปรารถนาดี เป็นน้ำใจที่ใสสะอาด ก่อให้เกิดความสนิทใจและประทับใจในเรื่องที่ทำ ในคำพูด ทุกประการ เป็นรอยแห่งความประทับใจมิรู้ลืม ยิ่งผู้อยู่ใกล้ชิด ได้รับใช้ใกล้ชิดทุกเช้าค่ำ ยิ่งประทับรอยแห่งความทรงจำมิอาจจะลืมเลือน

พระเดชพระคุณ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ.๙) อดีต รองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ รองแม่กองงานพระธรรมทูต ที่ปรึกษาแม่กองบาลีสนามหลวง เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ กรรมการมหาเถรสมาคม เป็นพระมหาเถระรูปหนึ่งที่มีความสำคัญต่อคณะสงฆ์ เพราะรับภารธุระสนองงานคณะสงฆ์มากมาย ทรงความรู้ ทรงคุณธรรม มั่นคงในหลักพระธรรมวินัย มั่นคงในระเบียบแบบแผน มุ่งมั่นและตั้งใจในการปฏิบัติในหน้าที่อย่างดียิ่ง โดยถือหลักว่า สิ่งที่ท่านได้รับมอบหมายนั้นคือพวงมาลัยที่มอบให้คล้องมือ ตั้งใจ อดทน เสียสละ มุ่งมั่นให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในสิ่งที่ได้รับมอบหมาย พยายามคิด พยายามทำ พยายามปรับปรุงให้งานมีความก้าวหน้า มีผลสัมฤทธิ์ เป็นรูปธรรมในแนวทางของคณะสงฆ์ มีจิตใจมั่นคง เด็ดเดี่ยว ไม่ย่อท้อและไม่หวั่นไหวในสิ่งที่ตั้งใจทำ มุ่งตรงไปในแนวทางและจุดหมายอย่างมั่นคงแน่วแน่ มีหลักแห่งความทรงจำเป็นเลิศ ไม่ว่าในหลักธรรมหรือวิธีแห่งการปฏิบัติใดๆ มีการอธิบายหลักธรรมเป็นเยี่ยม ในการบรรยายหรืออธิบายหลักธรรมบทใดผู้ฟังจะต้องได้มุมมองที่แตกต่างและประทับใจ เพราะในเรื่องบางประการ แม้ผู้ฟังอาจจะเคยได้รับรู้มาก่อนแล้ว แต่เมื่อท่านได้ยกหลักธรรมหรือเรื่องราวนั้นๆ มาแสดง ย่อมจะมีมุมมองใหม่ให้คิด ให้ชวนติดตามและเกิดความประทับใจ เข้าใจในเนื้อหาสาระที่แสดงนั้นในอีกมุมมองหนึ่ง อย่างน่าแปลกใจ ในองค์ความรู้และความคิดรวบยอดที่นำเสนอ พร้อมทั้งยอมรับในมุมมองที่แตกต่างและอธิบายอย่างน่าประทับใจ นั่นเกิดจากความเป็นพระเถระผู้คงแก่เรียน มีความคิดที่เป็นระบบและมีสติปัญญาที่แจ่มใส มองเห็นเบื้องต้นและเบื้องปลายอย่างชัดเจน ดังนั้นคำบรรยายหรือบทเทศนาจึงสร้างความประทับใจและเป็นวิถีแห่งการเรียนรู้ที่ควรศึกษา

มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครูอย่างเต็มเปี่ยม มุ่งที่จะสอนและตั้งใจสอนแม้จะต้องสอนเพียงรูปเดียว ก็สอนโดยถือหลักว่า หน้าที่คือผู้ถ่ายทอดความรู้ จะรูปเดียวหรือหลายรูปก็ไม่เป็นไร เพราะได้ทำหน้าที่ของตน ผู้ให้ความรู้แก่ศิษย์อย่างสมบูรณ์แล้ว นักเรียนจะมากหรือน้อยมิใช่สิ่งที่ครูจะต้อง

คิด สิ่งที่ครูควรสังวรคือ จะทำอย่างไรให้ผู้เรียนได้มีความรู้ ได้มีความเข้าใจในเรื่องที่สอนซึ่งจะนำไปใช้ได้ นำไปถ่ายทอดต่อไปได้ นั่นคือจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู ที่มีอยู่อย่างครบถ้วน

ในฐานะแห่งผู้บริหารการศึกษา มุ่งพัฒนาให้สำนักเรียนวัดปากน้ำมีความโดดเด่นในการจัดการเรียนการสอน ตรวจตรา ตรวจสอบ ให้กำลังใจแก่ครูอาจารย์และนักเรียนให้มีความมุ่งมั่นในการทำหน้าที่ให้สมบูรณ์อย่างเต็มที่เต็มกำลัง จนมีผลแห่งการศึกษาเป็นที่ปรากฏ ทั้งร่วมบริหารการศึกษาอย่างสำคัญ ทั้งในเรื่องของการบริหารจัดการ การวางแผนการศึกษา และการจัดการศึกษาของกองบาลีสนามหลวง และงานเผยแผ่พระศาสนา คือ การทำหน้าที่รองแม่กองงานพระธรรมทูต ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรม หรือการบริหารจัดการ เพื่อให้งานเผยแผ่พระศาสนาส่วนนี้ดำเนินไปได้ด้วยดี เป็นคุณประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระศาสนาโดยภาพรวม รวมถึงการฝึกซ้อมอบรมหรือสอบความรู้พระอุปัชฌาย์ที่จำต้องอาศัยภูมิรู้ ภูมิธรรม และความมั่นคงแน่วแน่ในวิธีปฏิบัติ เพื่อให้ได้พระอุปัชฌาย์ที่ทรงความรู้แน่วแน่ในวิธีปฏิบัติ สมกับคำว่า “พระอุปัชฌาย์ดี เป็นศรีพระศาสนา” จะเข้มงวด กวดขัน มั่นคงแน่วแน่ในหลักปฏิบัติทุกขั้นตอน ไม่ให้เกิดความบกพร่องเสียหาย เพราะถือว่า ถ้าแม่พิมพ์ดีย่อมสร้างความถูกต้องดีงามให้เกิดขึ้นแก่สังฆมณฑล นั่นเป็นภาพแห่งความทรงจำที่ทุกคนจำฝังใจ

ในความเป็นนักปกครอง ถือหลักว่า จะปกครองใคร ต้องปกครองให้เขามีความสุข ดังนั้นจึงใช้หลักแห่งการบริหารจัดการ ที่ผู้อยู่ใต้ปกครองต้องมีความเป็นอิสระในการทำหน้าที่ แต่ต้องอยู่ในกรอบแห่งวิธีปฏิบัติ มีปัญหาข้อขัดข้องใดๆ ยินดีเสมอที่จะให้คำปรึกษาและแก้ไขให้ถูกต้องตามกระบวนวิธี ต้องการการปรับปรุงแก้ไข มิต้องการความเสียหายจนเสียการณ์ ด้วยจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่ เปี่ยมด้วยความการุณย์ ดังนั้น จึงนั่งอยู่ในใจของคนทั้งหลายตลอดกาล

มาบัดนี้ พระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ อโนมคุณมหาเถระ ได้ถึงแก่มรณภาพแล้ว คงทิ้งไว้แต่รอยอาลัยและความระลึกถึงในคุณูปการที่มีต่อคณะวัดปากน้ำ ต่อเจ้าคณะพระสังฆาธิการและท่านสาธุชนทั้งหลายอย่างมิรู้ลืม

คณะวัดปากน้ำขอแสดงความเสียใจอาลัยถึง ในการจากไปของพระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ รองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ อย่างที่สุด มา ณ ที่นี้

(พระพรหมโมลี)
ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ

สังเขปประวัติ
พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ.๙)
วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

พระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ ฉายา อโนมคุโณ อายุ ๘๔ พรรษา ๖๔ วัดปากน้ำ แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

เคยดำรงตำแหน่ง รองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ พระอารามหลวง
อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดปากน้ำ
รองแม่กองงานพระธรรมทูต
ประธานคณะกรรมการกองทุนวัดช่วยวัด
เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ
กรรมการมหาเถรสมาคม

สถานะเดิม

ชื่อ **วิเชียร** นามสกุล **เรืองขอร** เกิดวันอาทิตย์ที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐ ปีฉลู ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๑๒ ณ บ้านบางพลับ เลขที่ ๕๓ หมู่ที่ ๒ ตำบลบางพลับ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นบุตรนายนาค นางฟื้น เรืองขอร มีพี่น้องรวม ๗ คน ดังนี้

๑. นายทองหล่อ เรืองขอร

๒. นางขั้น เรืองขอร สมรสกับ นายฤทธิ์ หลักดี มีบุตรธิดา ๗ คน

๓. นายชุ้น เรืองขอร สมรสกับ นางเติม เรืองขอร มีบุตรธิดา ๖ คน

๔. นายช้วน เรืองขอร สมรสกับ นางเชียร เรืองขอร มีบุตรธิดา ๕ คน

๕. นางฟ้อน เรืองขจร สมรสกับ นายสวง ดากระบุตร มีบุตรธิดา ๕ คน

๖. นายชั้ว เรืองขจร (เสียชีวิตตั้งแต่เด็ก)

๗. พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร เรืองขจร/ อโนมคุโณ ป.ธ. ๙)

บรรพชา

เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๔ ณ วัดดงตาล ตำบลบางพลับ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมี**พระครูอุภัยภาดารักษ์** (จ่าง ปุณฺณโชติ) เจ้าคณะอำเภอสองพี่น้อง วัดสองพี่น้อง ตำบลต้นตาล อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์

หลังจากบรรพชาแล้ว ได้จำพรรษาอยู่ที่วัดท่าจัด ตำบลบางพลับ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นเวลา ๑ พรรษา

การย้ายสังกัดวัด

ปี ๒๔๙๕ พระครูพิทักษ์สุวรรณเขต (ผาด คงฺคสุวณฺโณ) เจ้าอาวาสวัดท่าจัด ได้ส่งไปศึกษาบาลีที่วัดสองพี่น้อง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นเวลา ๔ ปี จนถึงปี ๒๔๙๙ หลังจากสอบได้นักธรรมชั้นโท และเปรียญธรรม ๓ ประโยคแล้ว จึงย้ายเข้ามาอยู่วัดปากน้ำ โดยการชักนำของนายกล่อม ศรีบุณยรัตน์ ซึ่งเคยมีพื้นเพอยู่ที่บ้านบางพลับ จึงรู้จักกับพ่อนาค เรืองขจร นายกล่อม เป็นโยมบิดาของพระครูปัญญาภิรัต ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ และเคยเป็นสหธรรมิกของพระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (หลวงพ่อวัดปากน้ำ) มาก่อน เมื่อครั้งอุปสมบท ได้เห็นความตั้งใจของสามเณรวิเชียร เรืองขจร จึงนำมาฝากเข้าศึกษาที่วัดปากน้ำ โดยอยู่ในความดูแลของพระครูปัญญาภิรัต ซึ่งได้เมตตาให้การส่งเสริมสนับสนุนตลอดมา

อุปสมบท

ได้อุปสมบทเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ณ วัดปากน้ำ แขวงปากคลองภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร โดยมีพระธีรสารมุนี (ห่อ ธีรสาโร) วัดอัปสรสวรรค์ แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร เป็นพระอุปัชฌาย์

พระครูปัญญาภิรัต (ถวิล ธมฺมาภิรโต) วัดปากน้ำ แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร เป็นพระกรรมวาจาจารย์

พระพิพัฒน์ธรรมคณี (ธนิต อุปคุตฺโต) วัดปากน้ำ แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร เป็นพระอนุสาวนาจารย์

ในการอุปสมบทนั้น เนื่องจากพระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (หลงพ่อวัดปากน้ำ) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ อาพาธ พระครูปัญญาภิรัต ในฐานะผู้ปกครองและจัดการอุปสมบทสามเณรวิเชียร ไม่ประสงค์จะรบกวนหลวงพ่อวัดปากน้ำ ให้ได้รับความลำบาก จึงนิมนต์พระธีรสารมุนี วัดอัปสรสวรรค์ มาเป็นพระอุปัชฌาย์แทน

วิทยฐานะ

พ.ศ. ๒๔๙๒ จบประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดท่าจัด อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี

พ.ศ. ๒๔๙๕ สอบได้นักธรรมตรี วัดสองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี

พ.ศ. ๒๔๙๗ สอบได้นักธรรมโท วัดสองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี

พ.ศ. ๒๔๙๙ สอบได้ ป.ธ. ๓ วัดสองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี

พ.ศ. ๒๔๙๙ สอบได้นักธรรมเอก สำนักเรียนวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๐๐ สอบได้ ป.ธ. ๔ สำนักเรียนวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๐๑ สอบได้ ป.ธ. ๕ สำนักเรียนวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๐๒ สอบได้ ป.ธ. ๖ สำนักเรียนวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๐๓ สอบได้ ป.ธ. ๗ สำนักเรียนวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๐๕ สอบได้ ป.ธ. ๘ สำนักเรียนวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๑๖ สอบได้ ป.ธ. ๙ สำนักเรียนวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้รับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาบาลี จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เป็นสิ่งที่ควรกล่าวถึงเพื่อเป็นแบบอย่างแก่คนรุ่นหลัง กล่าวคือ ท่านสอบซ้ำชั้น เพียง ๓ ชั้น คือ ป.ธ. ๓ ป.ธ. ๘ และ ป.ธ. ๙ โดยเฉพาะประโยค ป.ธ. ๙ ใช้เวลาสอบถึง ๑๑ ปี นับแต่ปี ๒๕๐๖ จนถึงปี ๒๕๑๖ จึงสอบได้ ซึ่งในระหว่างนั้น ก็ทำหน้าที่ทั้งครูสอน และอาจารย์ใหญ่ไปพร้อมกัน ระยะเวลา ๑๑ ปี สำหรับการเรียนการสอบเพียงชั้นเดียว จึงเป็นเวลาที่ยาวนานมาก หากเป็นบุคคลอื่น เพียง ๓ - ๔ ปี ก็อาจคลายความเพียร เลิกเรียนเลิกสอบไปแล้ว แต่ท่านยังมีความวิริยะอุตสาหะ ไม่ท้อแท้ จนสอบได้ในปีที่ ๑๑ จึงเป็นแบบอย่างของคนที่ไม่ยอมแพ้ต่อความล้มเหลว เมื่อเพียรพยายามอย่างต่อเนื่อง ก็สามารถที่จะสำเร็จได้

งานการปกครอง

พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ

พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นรองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ

พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นพระอุปัชฌาย์ประเภทวิสามัญ

พ.ศ. ๒๕๓๔ - ๒๕๓๘ เป็นรองเจ้าคณะภาค ๗

พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๕๘ เป็นเจ้าคณะภาค ๗

พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๖๒ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม

พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นกรรมการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ

พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นประธานคณะกรรมการกองทุนวัดช่วยวัด

พ.ศ. ๒๕๖๒ - ๒๕๖๔ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม

พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๕๘ ได้รับมอบหมายจากสมัชชามหาคณิสสรให้เป็นผู้ควบคุมดูแลการฝึกซ้อมอบรมสอบความรู้พระอุปัชฌาย์ส่วนกลาง คณะสงฆ์มหานิกาย แทนเจ้าคณะภาคทั้ง ๑๘ ภาค

งานควบคุมการสอบความรู้พระอุปัชฌาย์

งานอบรมสอบความรู้พระอุปัชฌาย์ส่วนกลาง ณ วัดสามพระยา เป็นงานสำคัญที่ทำให้พระเดชพระคุณเป็นที่รู้จักของพระสงฆ์ทั่วไป และเป็นเหมือนเครื่องหมายประจำตัว เมื่อใครพูดถึงงานสอบพระอุปัชฌาย์ ก็จะนึกถึงภาพของพระเดชพระคุณเป็นอันดับแรก ในบทบาทหน้าที่ที่เข้มแข็ง กล้าหาญ เที่ยงธรรม

จุดเริ่มต้น ในปี ๒๕๓๕ หลังจากได้รับแต่งตั้งเป็นรองเจ้าคณะภาค ๗ แล้ว ก็ได้รับมอบหมายจากสมัชชามหาคณิสสรให้เป็นผู้ดูแลเรื่องการจัดภัตตาหารถวายพระสังฆาธิการที่เข้าอบรบสอบความรู้พระอุปัชฌาย์ เมื่อครั้งเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ. ๙) เจ้าคณะภาค ๗ ในขณะดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมปัญญาบดี ทำหน้าที่ควบคุมดูแลการฝึกซ้อมอบรมสอบความรู้พระอุปัชฌาย์ส่วนกลาง จนถึงปี ๒๕๓๗

ในปี ๒๕๓๘ หลังจากได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะภาค ๗ แล้ว เมื่อเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ได้ลาออกจากหน้าที่การควบคุมดูแลการสอบพระอุปัชฌาย์ ฯ แล้ว สมัชชามหาคณิสสร ก็ได้มอบหมายให้พระเดชพระคุณทำหน้าที่แทน

ควบคู่ไปกับการจัดภัตตาหารด้วย จึงทำให้พระเดชพระคุณได้ทำหน้าควบคุมดูแลการฝึกซ้อมอบรมสอบความรู้พระอุปัชฌาย์ส่วนกลาง ทั้ง ๒ ส่วน นับตั้งแต่ปี ๒๕๓๘ - ๒๕๕๘ ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์รุ่นที่ ๓๑ - ๕๑ มีพระสังฆาธิการได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ไม่น้อยกว่า ๔,๐๐๐ รูป และได้ทำหน้าที่อย่างเที่ยงธรรม เรียบร้อยดีงาม วางบรรทัดฐานหลายอย่างสืบมาจนถึงปัจจุบัน

งานการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นกรรมการตรวจประโยคธรรมสนามหลวง

พ.ศ. ๒๕๐๓ - ปัจจุบัน เป็นกรรมการตรวจประโยคบาลีสนามหลวง

พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นอาจารย์สอนบาลีประจำสำนักเรียนวัดปากน้ำ

พ.ศ. ๒๕๑๑ - ปัจจุบัน เป็นอาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดปากน้ำ

พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๕๗ เป็นรองแม่กองบาลีสนามหลวง

พ.ศ. ๒๕๓๕ - ปัจจุบัน เป็นกรรมการออกข้อสอบ ยกร่าง ตรวจร่างเฉลยข้อสอบประโยคบาลีสนามหลวง

พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๕๗ เป็นผู้อำนวยการตรวจธรรมสนามหลวงชั้นตรี ภาค ๗

พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๓๖ เป็นอาจารย์สอนบาลีประโยค ป.ธ. ๗ ประจำโรงเรียนพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ วัดสามพระยา

พ.ศ. ๒๕๓๗ - ๒๕๕๗ เป็นอาจารย์สอนบาลีประโยค ป.ธ. ๙ ประจำโรงเรียนพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ วัดสามพระยา

พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นผู้อำนวยการจัดอบรมบาลีก่อนสอบภาค ๗

พ.ศ. ๒๕๔๘ ตั้งโครงการส่งเสริมการศึกษาภาษาบาลีเพื่อดำรงพุทธศาสน์ คณะสงฆ์ภาค ๗

พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นที่ปรึกษาแม่กองบาลีสนามหลวง

พ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๖๑ เป็นผู้ถวายความรู้พิเศษภาคเช้ามืด แก่พระนวกะวัดปากน้ำในช่วงเข้าพรรษา

- ในสมัยก่อน พระนวกะ หรือพระบวชใหม่ ของวัดปากน้ำ ซึ่งอยู่จำพรรษาตลอดไตรมาส มีจำนวนมาก ตามปกติจะได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนเป็นประจำตามหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี หลังจากออกพรรษาแล้ว ก็จะลาสิกขาเป็นส่วนใหญ่ หากได้มีโอกาสศึกษาอย่างเต็มที่ก็น่าจะเป็นประโยชน์ เพราะลำพังศึกษาเล่าเรียนอย่างเดียว ก็ยังอาจไม่เพียงพอ ประมาณ

ปี ๒๕๑๘ พระเดชพระคุณจึงขออนุญาตเจ้าพระคุณสมเด็จ ฯ เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ เพื่อขอถวายความรู้พิเศษแก่พระนวกะ เป็นการศึกษาอบรมในภาคเช้ามืด ตั้งแต่ ๐๔.๓๐ - ๐๕.๔๕ น. โดยได้ตั้งใจดำเนินการมาเป็นเวลากว่า ๔๐ ปี ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งที่พระเดชพระคุณภาคภูมิใจ

งานการเผยแผ่

พ.ศ. ๒๕๑๗ - ๒๕๖๑ รับผิดชอบแสดงพระธรรมเทศนาในวันอุโบสถ ทุกวัน ๘ ค่ำ

พ.ศ. ๒๕๓๓ - ๒๕๕๖ เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตสายที่ ๔

พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นหัวหน้าสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต

พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นผู้อำนวยการอบรมประชาชนประจำภาค ๗

พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นรองแม่กองงานพระธรรมทูต

งานสาธารณประโยชน์ : พัฒนาชาติภูมิ : วัดท่าจัด และหมู่บ้านบางพลับ

พระเดชพระคุณมีกำเนิดที่หมู่บ้านบางพลับ ตำบลบางพลับ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี และได้เริ่มเข้ามาสู่ร่มเงาพระศาสนา พร้อมทั้งได้ศึกษาพระปริยัติธรรมเบื้องต้น ณ วัดท่าจัด ตำบลบางพลับ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ในความดูแลของพระครูพิทักษ์สุวรรณเขต (ผาด คงฺคสุวณฺโณ) อดีตเจ้าอาวาสวัดท่าจัด จึงทำให้พระเดชพระคุณมีความสำนึกถึงวัดที่เคยให้การอบรมสั่งสอนและท้องถิ่นที่เป็นแหล่งกำเนิด รวมทั้งโรงเรียนที่ได้เคยศึกษาเล่าเรียนมาในวัยเด็ก เมื่อได้พัฒนาตนสั่งสมบารมี จนเป็นที่ศรัทธาของศรัทธาสาธุชน และมีกำลังพอที่จะกลับมาตอบแทนคุณชาติภูมิได้ ก็ได้ชักชวนญาติโยมมาร่วมกันสร้างสาธารณประโยชน์ เช่น สร้างถนน ประปา โรงเรียน หอสมุด พร้อมทั้งถมที่ และพัฒนาวัดท่าจัดใหม่ เกือบทั้งหมด ทั้งสร้างเสนาสนะ สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม บูรณะปฏิสังขรณ์ศาลาและอุโบสถ สร้างวิหารคด สร้างพระพุทธรูปประจำวิหารคด สร้างเขื่อน สร้างกำแพง สร้างถนน เป็นต้น นับตั้งแต่ปี ๒๕๓๔ เป็นต้นมาจนถึงปี ๒๕๖๓ สิ้นค่าก่อสร้างกว่า ๒๑๑ ล้านบาท ดังมีรายการสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

(๑) สร้างเมรุวัดท่าจัด รวมเป็นเงิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท

(๒) สร้างถนนเข้าวัดท่าจัดและหมู่บ้านบางพลับ ตำบลบางพลับ ยาวประมาณ ๓ กิโลเมตรเศษรวม เป็นเงินทั้งสิ้น ๖,๒๐๐,๐๐๐ บาทเศษ

(๓) สร้างระบบประปาขนาดใหญ่หมู่บ้านบางพลับ รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาทเศษ

(๔) สร้างอาคารเรียนโรงเรียนวัดท่าจัด เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ๒ ชั้น กว้าง ๖ เมตร ยาว ๖๕ เมตร รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๗,๕๐๐,๐๐๐ บาทเศษ

(๕) สร้างอาคารห้องสมุด เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ๒ ชั้น กว้าง ๖ เมตร ยาว ๔๗ เมตร, พร้อมทั้งบ้านพักครู, และโรงอาหาร โรงเรียนวัดท่าจัด รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๔,๐๗๒,๕๓๙ บาท

(๖) หาทุนทรัพย์ซื้อดินถมพื้นที่วัดท่าจัด ซึ่งเดิมเป็นที่ลุ่ม จนปัจจุบันน้ำท่วมไม่ถึง รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท

(๗) วางผังและปรับปรุงเสนาสนะสงฆ์วัดท่าจัดใหม่ทั้งหมด เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบสวยงาม โดยจัดสร้างมณฑป ๑ หลัง ยาว ๓๐ เมตร กว้าง ๑๒ เมตร, สร้างกุฏิสงฆ์เรือนไทยประยุกต์ ๑๒ หลัง และบูรณะกุฏิสงฆ์เรือนไทย ๔ หลัง รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๒๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท

(๘) ก่อสร้างที่พักสายตรวจ (หน่วยบริการประชาชน) ตำบลบางพลับ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๔๐๐,๐๐๐ บาท

(๙) สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดท่าจัด เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ๓ ชั้น กว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๔๒ เมตร รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๑๒,๕๐๐,๐๐๐ บาท

(๑๐) มอบทุนการศึกษา, ทุนอาหารกลางวัน, อุปกรณ์การเรียนการสอน, เสื้อผ้านักเรียน แก่นักเรียน เป็นประจำทุกปี รวมทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า ๗,๐๘๓,๕๐๐ บาท

(๑๑) สร้างเตียงคนป่วยประจำโรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๗ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน ๓๐ เตียง ราคาเตียงละ ๑๕,๐๐๐ บาท รวมเป็นจำนวนเงิน ๔๕๐,๐๐๐ บาท

(๑๒) สร้างเครื่องส่องตรวจหลอดอาหาร กระเพาะอาหารและลำไส้ส่วนต้น ชนิดวีดีทัศน์ ให้แก่โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๗ เป็นจำนวนเงิน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท

(๑๓) สร้างห้องไอซียู ให้แก่โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๗ เป็นจำนวนเงิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท

(๑๔) แจกเครื่องยังชีพแก่ประชาชนที่ยากจนในเขตอำเภออมก๋อย, อำเภแม่แจ่ม และอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่, และประชาชนในเขตอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นประจำทุกปี คิดเป็นจำนวนเงิน ๘,๙๘๐,๐๐๐ บาท

(๑๕) จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และศีลจาริณี (ชีพราหมณ์) รุ่นที่ ๑ - ๑๕ รวมเป็นจำนวน ๑๒,๓๒๕,๑๗๑ บาท

(๑๖) จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดสุพรรณบุรี แห่งที่ ๓๕ ณ วัดท่าจัด เป็นจำนวนเงิน ๓,๗๖๕,๒๖๐ บาท

(๑๗) สร้างพระพุทธรูป พระพุทธเมตตามหามุนี พร้อม พระโมคคัลลานะ พระสารีบุตร เป็นจำนวนเงิน ๙๐๐,๐๐๐ บาท

(๑๘) บูรณะปฏิสังขรณ์หอระฆัง วัดท่าจัด กระดี่ และย้าย เป็นจำนวนเงิน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท

(๑๙) สร้างหอไตรกว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๑๓ เมตร พร้อมตกแต่งภายใน รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๒,๒๗๗,๙๗๔ บาท

(๒๐) สร้างศาลาริมน้ำ คอนกรีตเสริมเหล็ก กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๓๖ เมตร รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๓,๘๓๕,๖๕๒ บาท

(๒๑) สร้างเขื่อนคอนกรีต ริมคลองหน้าวัด ยาว ๓๘๔ เมตร พร้อมติดตั้งรั้วแสตนเลส เป็นจำนวนเงิน ๑๐,๐๓๓,๓๒๑ บาท

(๒๒) บูรณะกุฏิ และ ปรับปรุงระบบไฟฟ้า เป็นจำนวนเงิน ๓,๖๒๔,๑๖๗ บาท

(๒๓) สร้างกำแพงรั้วรอบวัด ประตูทางเข้า ถนนทางเข้าวัด เป็นจำนวนเงิน ๓,๖๘๗,๑๔๙ บาท

(๒๔) บูรณปฏิสังขรณ์ศาลาการเปรียญวัดท่าจัด กว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๓๕ เมตร เป็นจำนวนเงิน ๑๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท

(๒๕) สร้างศาลาทรงแปดเหลี่ยม ประดิษฐานพระสีวลี เป็นจำนวนเงิน ๖๘๕,๗๓๑ บาท

(๒๖) บูรณะปฏิสังขรณ์อุโบสถวัดท่าจัด กว้าง ๘.๕๐ เมตร ยาว ๒๔ เมตร เป็นจำนวนเงิน ๘,๒๘๐,๙๙๙ บาท

(๒๗) ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนัง ลายรดน้ำ ประตู หน้าต่าง ภายในอุโบสถ เป็นจำนวนเงิน ๓,๓๑๐,๐๐๐ บาท

(๒๘) ก่อสร้างวิหารคด รอบอุโบสถ เป็นเงินประมาณการก่อสร้าง ๒๒,๘๒๕,๐๘๐ บาท

(๒๙) งานระบบน้ำท่อคอนกรีตขนาดใหญ่ระบายน้ำภายในวัดท่าจัด เป็นเงิน ๗๓๑,๐๐๐ บาท

(๓๐) งานปรับปรุงซ่อมทาสี เมรุ วัดท่าจัด เป็นเงิน ๓๕๐,๐๐๐ บาท

(๓๑) งานสร้างห้องสุขา ชาย หญิง ภายในวัดท่าจัด จำนวน ๕ หลัง รวม ๓๐ ห้อง คิดเป็นเงิน ๑,๖๕๐,๐๐๐ บาท

(๓๒) งานปรับปรุงอาคารเรียนสำหรับเด็กอนุบาล ประถมศึกษา พร้อมห้องสุขา รั้ว ลานสนาม คิดเป็นเงิน ๗๑๔,๓๐๗ บาท

(๓๓) เสาไฟส่องสว่างโคมแบบปั๊ม ปตท. สูง ๘ เมตร โคมไฟฟ้าแบบ ๔ กิ่ง คิดเป็นเงิน ๔๐๐,๐๐๐ บาท

(๓๔) ประตูไม้สักประจำวิหารคด กว้าง ๑ เมตร สูง ๓ เมตร ๘ บาน ๔ ช่อง คิดเป็นเงิน ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท

(๓๕) ฐานพระพุทธรูปปางประจำวัน และปางพระพุทธสิหิงค์ ๗๖ ฐาน คิดเป็นเงิน ๒,๘๘๕,๐๐๐ บาท

(๓๖) พระพุทธรูปประจำวิหารคดหน้าตักกว้าง ๓๖ นิ้ว หล่อทองเหลืองปิดทอง จำนวน ๗๒ องค์ และรูปหล่อบูรพาจารย์ ๔ องค์ รวม ๗๖ องค์ คิดเป็นเงิน ๙,๘๘๐,๐๐๐ บาท

(๓๗) งานก่อสร้างถนนคอนกรีตทางเข้าอุโบสถวัดท่าจัด กว้าง ๘ เมตร ยาว ๕๐ เมตร คิดเป็นเงิน ๑,๓๐๐,๐๐๐ บาท

(๓๘) งานก่อสร้างโค้งหลังคาเหล็ก หน้าเมรุวัดท่าจัด พร้อมราวแสตนเลส คิดเป็นเงิน ๒,๒๕๘,๐๓๖ บาท

(๓๙) งานกระดี่ศาลาเอนกประสงค์ปรับปรุงยกระดับ ปูกระเบื้องพื้น ประตูเหล็ก หน้าต่าง คิดเป็นเงิน ๗,๑๔๑,๑๑๓ บาท

(๔๐) งานซ่อมแซมพระพุทธรูปต่าง ๆ ลงรักปิดทอง ทุกองค์ภายในวัดท่าจัด คิดเป็นเงิน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท

(๔๑) งานก่อสร้างถนนคอนกรีตภายในวัดท่าจัด พร้อมวางท่อระบายน้ำขนาดใหญ่ คิดเป็นเงิน ๓,๐๘๐,๐๐๐ บาท

(๔๒) งานปรับปรุง ปูพื้นกระเบื้องรอบฌาปานสถาน เมรุ คิดเป็นเงิน ๘๒๕,๐๐๐ บาท

(๔๓) งานก่อสร้างถนนคอนกรีตทางเข้าหลังอุโบสถ กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๕๐ เมตร คิดเป็นเงิน ๑,๐๕๐,๐๐๐ บาท

(๔๔) งานก่อสร้างถนนคอนกรีตหลังโรงเรียนพระปริยัติธรรม กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๒๐ เมตร คิดเป็นเงิน ๓๗๕,๐๐๐ บาท

(๔๕) งานติดตั้งเสาไฟฟ้าส่องสว่าง สูงแบบ ปตท. พร้อมโคมไฟฟ้า จำนวน ๔ กิ่ง สูง ๑๐ เมตร คิดเป็นเงิน ๑๑๐,๐๐๐ บาท

(๔๖) งานปรับปรุงกระดี่ ต่อเติม ยกสูง โรงครัวริมน้ำชายคลอง พร้อมห้องสุขา คิดเป็นเงิน ๕๕๐,๐๐๐ บาท

(๔๗) งานราวพยุงตัวแสตนเลส ห้องน้ำและทางลาด ภายในวัดท่าจัด คิดเป็นเงิน ๑๐๓,๓๐๐ บาท

(๔๘) งานตะแกรงกันนก รอบวิหารคดอุโบสถ โครงหลังคาหน้าเมรุ คิดเป็นเงิน ๓๘๒,๔๐๐ บาท

รวมงานก่อสร้างทั้งสิ้น ๒๑๑,๖๕๔,๙๙๙ บาท
(สองร้อยสิบเอ็ดล้านหกแสนห้าหมื่นสี่พันเก้าร้อยเก้าสิบเก้าบาท)

งานพิเศษ

พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นประธานสหภูมิสงฆ์สุพรรณบุรี-กรุงเทพ ฯ

พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นกรรมการฝ่ายศาสนศึกษาของมหาเถรสมาคม

พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นกรรมการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกธรรม

พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นกรรมการพิจารณาการจัดกิจกรรมร่วมงานฉลองสิริราสมบัติครบ ๖๐ ปี และงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐

พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นกรรมการพิจารณาจัดสร้างพุทธมณฑลจังหวัด

พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย เพื่อร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

พ.ศ. ๒๕๔๙ เป็นประธานคณะทำงานกองงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก เพื่อจัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ **"พระเมธีวราภรณ์"**

พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ **"พระราชปริยัติกวี ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี"**

พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ **"พระเทพสุธี ธรรมปรีชาญาณดิลก ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี"**

พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่ **"พระธรรมธีรราชมหามุนี คัมภีรญาณวิมล โสภณธรรมานุสิฐ ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี"**

พ.ศ. ๒๕๔๙ ได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัณยบัฏ ที่ **"พระวิสุทธิวงศาจารย์ ญาณทัศนวิกรม พรหมจริยาธิมุต วิสุทธิธรรมานุจารี ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี"**

อาพาธและอุบัติเหตุครั้งสำคัญในชีวิต

พระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ได้เริ่มเข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลกรุงเทพ อายุประมาณ ๕๐ ปลาย ๆ ด้วยโรคความดันโลหิตสูงและเบาหวาน และได้ดูแลรักษาสุขภาพอย่างดี ควบคุมอาหาร ฉันยาและพบแพทย์ตามปกติ จวบจนเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๖๑ หมอตรวจพบว่าเส้นเลือดหัวใจตีบ ๒ เส้น จึงต้องเข้ารับการผ่าตัด โดย นพ.สมชาย ศรียศชาติ หลังจากผ่าตัด หมอก็ยังติดตามดูแลรักษาโรคหัวใจ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน และต่อมลูกหมากด้วย จนสุขภาพแข็งแรงเข้าสู่ภาวะปกติ จนสามารถปฏิบัติศาสนกิจมาได้กว่า ๒๐ ปี ถือเป็นวิกฤติครั้งสำคัญครั้งหนึ่ง

อีกครั้งหนึ่ง เมื่อประมาณเดือนมิถุนายน ๒๕๔๙ พระเดชพระคุณได้เดินทางไปแจกของแก่ประชาชนในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ขณะแวะเข้าห้องสุขา ที่วัดแสนทอง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ได้ประสบอุบัติเหตุ ล้มในห้องน้ำ ทำให้ไหล่หัก ต้องรักษาพยาบาลอยู่ช่วงหนึ่ง จึงเป็นปกติ

อีกครั้งหนึ่ง เมื่อประมาณเดือนกรกฎาคมปี ๒๕๕๐ พระเดชพระคุณได้เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่ประเทศสหรัฐอเมริกา แทนเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ในขณะที่กำลังนำทำวัตรเช้าที่วัดมงคลเทพมุนี เมืองเบ็นซาเล็ม รัฐเพนซิลเวเนีย ได้มีอาการหมดสติฟุบลง และไม่รู้สึกตัวเป็นเวลาหลายชั่วโมง ต่อเมื่อได้รับการรักษาพยาบาล จึงกลับเป็นปกติ

อีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๑ ขณะเดินทางไปในปิดงานประชุมสัมมนาสรุปผลการปฏิบัติงาน และมอบรางวัลหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์หนเหนือ ณ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ รถตู้ที่นั่งได้เกิดอุบัติเหตุชนกับรถกระบะ ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รถเสียหาย แต่ท่านไม่ได้รับอันตรายอะไร สามารถเดินทางไปฏิบัติหน้าที่ต่อได้ ก็ถือเป็นเหตุการณ์วิกฤติอีกครั้งหนึ่งในชีวิต

อาพาธและมรณภาพ

พระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ ได้เริ่มมีอาการอาพาธ เมื่อประมาณเดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๑ หลังจากฉลองอายุวัฒนมงคล ๘๑ ปีแล้ว แต่ไม่ยอมไปโรงพยาบาลจวบจนวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑ จึงยอมไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลกรุงเทพ ประมาณ ๒ สัปดาห์ ได้พบเชื้อมะเร็งที่ปอด ต่อมาได้ย้ายมารักษาที่โรงพยาบาลศิริราช ประมาณ ๑๐ วัน ก่อนสิ้นปีก็ได้กลับมาพักที่วัดปากน้ำ รอผลการตรวจอย่างชัดเจน ซึ่งแพทย์ได้วินิจฉัยว่าอาจอยู่ได้ไม่เกิน ๖ เดือน แต่ปัญหาใหญ่ คือ ไม่มีใครกล้าบอกให้ท่านทราบว่ามีเชื้อมะเร็งจึงต้องหาวิธีการให้ยาเคมีบำบัดโดยที่ท่านไม่สงสัย ให้ยา ๖ ครั้ง ก็ทำให้เกิดปาฏิหาริย์สามารถปฏิบัติศาสนกิจมาได้ และได้มีโอกาสอยู่เสริมบารมีฉลองอายุวัฒนมงคล ๘๒ ปี และ ๘๓ ปี ระหว่างนั้น ก็ไม่ได้เข้าโรงพยาบาลเลย

วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๓ ก็ยังสามารถเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจเป็นประธานในพิธีทรงตั้งเปรียญธรรม ๓ ประโยค แก่พระภิกษุสามเณรในเขตปกครองหนเหนือ ณ วัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง ถือเป็นการไปปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองเป็นครั้งสุดท้าย

ต่อมาเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ ได้ไปตรวจที่โรงพยาบาลศิริราชอีกครั้ง ซึ่งแพทย์ได้วินิจฉัยว่า คงไม่ต้องพบแพทย์อีกแล้ว จากนั้น ก็เริ่มฉันน้อยลงเป็นลำดับ ร่างกายเริ่มผอมลง จนเข้าเดือนเมษายน เริ่มมีอาการติดเตียง ไม่ออกมานั่งฉัน ท้ายสุด ก็แทบจะไม่ฉันอะไรเลย จนมีความพยายามที่จะขออนุญาตสอดสายยางให้อาหารทางจมูก

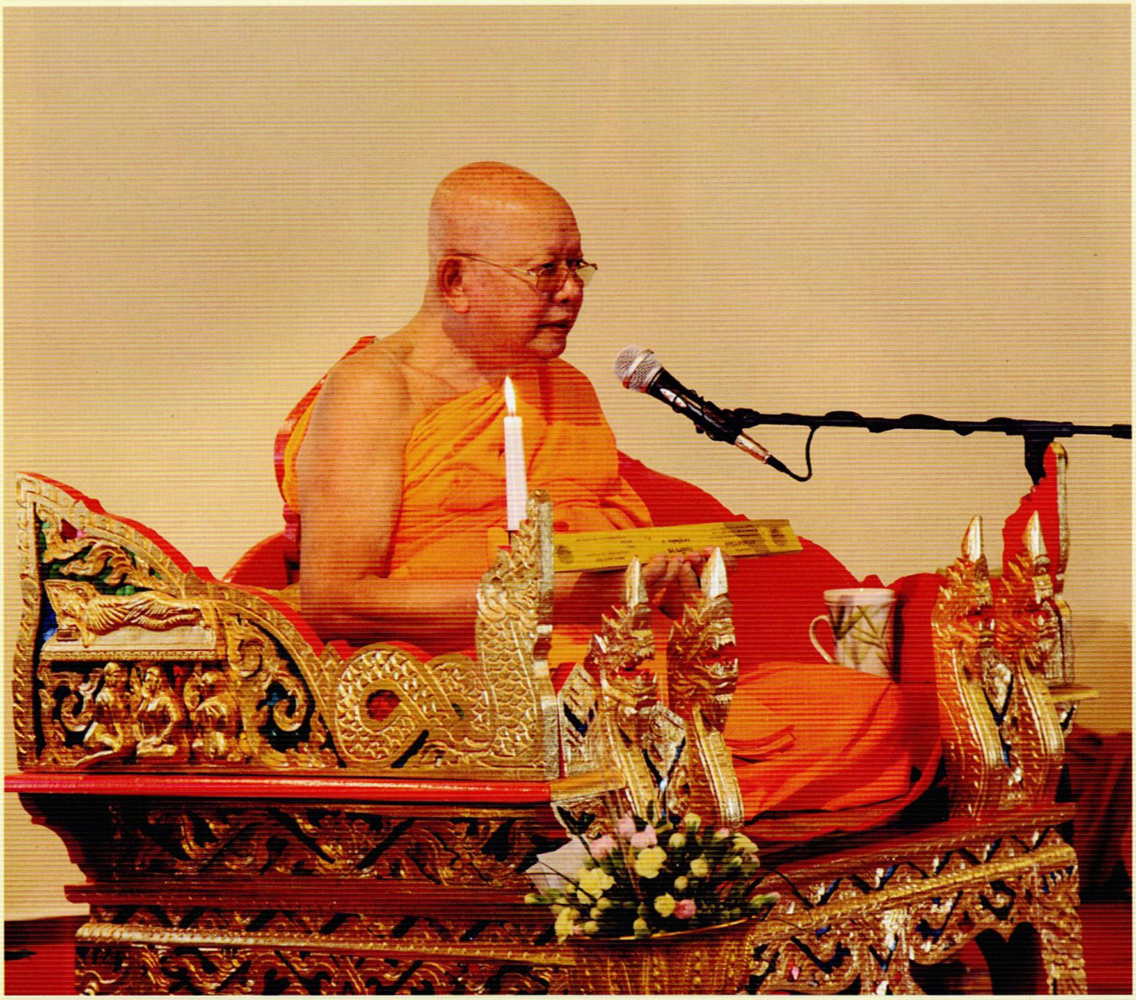
วันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔ พญ.กาญจนา ชัยกิตติศิลป์ สูตินรีเวชแห่ง รพ.กรุงเทพ ซึ่งมีความเคารพนับถือและติดต่อประสานงานเรื่องการดูแลรักษาตลอดมา เห็นสมควรให้อาหารทางสายยาง เพราะเห็นท่านผอมลงมาก ฉันอาหารไม่ได้ แต่ก็ถูกดึงออกยามดึกเสมอ จึงต้องนำท่านเข้า รพ.กรุงเทพ เพื่อเจาะหน้าท้องสอดท่ออาหาร เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๔ และต้องหาบุรุษพยาบาลมาเฝ้าที่กุฏิ และเข้าออกโรงพยาบาลอีกหลายครั้ง

วันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๔ มีอาการไข้ขึ้นสูง จากการติดเชื้อในกระแสโลหิต เป็นผลจากการฝังท่อระบายน้ำในปอดอย่างถาวร จึงต้องเข้า รพ.กรุงเทพ แบบฉุกเฉิน หลังจากผ่าตัด ตกแต่ง ล้างแผล และเปลี่ยนท่อระบายน้ำในปอดใหม่ รอดูจนอาการปกติจึงกลับมาพักวัดปากน้ำ

วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๔ มีไข้ขึ้นสูงจากการติดเชื้อในกระแสโลหิตอีกครั้ง ต้องเข้าไปรับการรักษาและให้เลือด ที่ รพ.กรุงเทพ อีก ประมาณ ๒ สัปดาห์จึงกลับวัดได้

ครั้งสุดท้าย วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๖๔ เข้า รพ.กรุงเทพ อีกครั้ง เพราะท่อระบายน้ำในปอดหลุด เกิดการติดเชื้อหลายอย่าง อาการครั้งนี้ ค่อนข้างจะรุนแรงและทรุดลงเรื่อย ๆ แต่ก็เกิดปาฏิหาริย์ อาการดีขึ้น จนเกือบจะกลับวัดแล้ว แต่ในที่สุด ก็ฝืนชะตาชีวิตไม่ได้ คืนวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๖๔ มีเลือดออกในท้อง อาการทรุดลงตามลำดับ จนถึงแก่มรณภาพเมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๖๔ เวลา ๑๒.๕๒ น. ด้วยโรคมะเร็งปอดระยะลุกลาม

สิริอายุได้ ๘๓ ปี ๑๐ เดือน ๑๙ วัน ๖๔ พรรษา

พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ.๙)

อดีตรองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ อดีตรองแม่กองงานพระธรรมทูต

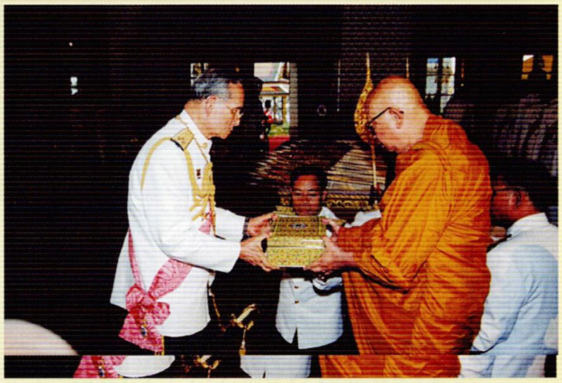
อดีตที่ปรึกษาแม่กองบาลีสนามหลวง

อดีตเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ

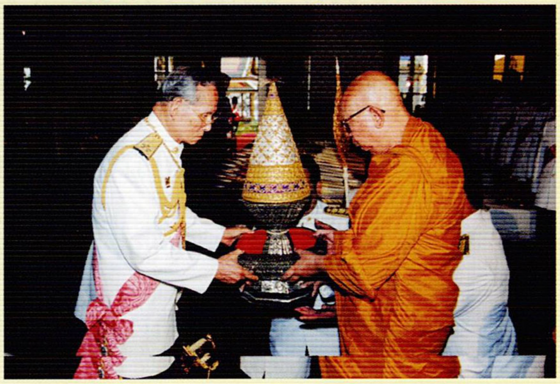
อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ พระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์
เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะชั้นรองหิรัญบัฏ ที่ พระวิสุทธิวงศาจารย์ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๙

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า โดยที่ทรงพระราชดำริว่า พระธรรมธีรราชมหามุนี เป็นพระเถระผู้ทรงคุณธรรม ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและธรรมตั้งแต่เยาว์วัย สอบได้ชั้นเปรียญธรรม ๙ ประโยค และได้รับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาบาลี จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เป็นพระราชาคณะที่ พระมหาวีราวงศ์ แล้วโปรดให้เลื่อนเป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ พระราชปริยัติกวี ชั้นเทพที่ พระเทพสุธี และชั้นธรรมที่ พระธรรมธีรราชมหามุนี โดยลำดับ ได้ดำรงในสมณคุณ อภิสมาจารวัตร เหมาะสมควรแก่ตำแหน่งเป็นอย่างดียิ่งตลอดมา อีกทั้งประกอบศาสนกิจเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาเป็นอเนกประการ กล่าวคือ ด้านการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ ได้รับพระบัญชาจากสมเด็จพระสังฆราชแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ พระอารามหลวง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ และเป็นรองเจ้าอาวาส เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นพระอุปัชฌาย์ประเภทวิสามัญ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นรองเจ้าคณะภาค ๗ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ และเป็นเจ้าคณะภาค ๗ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ จนถึงปัจจุบัน ด้านการศึกษา ได้ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาของพระภิกษุสามเณร โดยเป็นกรรมการตรวจประโยคธรรมสนามหลวง กรรมการตรวจประโยคบาลีสนามหลวง กรรมการนำข้อสอบบาลีสนามหลวงไปเปิดสอบ ณ สถานที่สอบส่วนภูมิภาค ภาค ๗ เป็นกรรมการออกข้อสอบและยกร่าง-ตรวจร่าง เฉลยข้อสอบประโยคบาลีสนามหลวง กรรมการฝ่ายศาสนศึกษาของมหาเถรสมาคม รองแม่กองบาลีสนามหลวง ผู้ทรงคุณวุฒิออกปัญหาข้อสอบนักธรรมของสนามหลวง แผนกธรรมวิชาธรรมชั้นเอก เป็นประธานอำนวยการอบรมบาลีก่อนสอบ ภาค ๗ และเป็นผู้ก่อตั้งโครงการส่งเสริมการศึกษาภาษาบาลีเพื่อดำรงพุทธศาสตร์คณะสงฆ์ ภาค ๗ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมสำนักเรียนวัดปากน้ำ และต่อมาเป็นอาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดปากน้ำ จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังเป็นครูสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์วัดสามพระยา ด้านการสาธารณศึกษาและศึกษาสงเคราะห์ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา โดยการจัดหาปัจจัยเพื่อเป็นทุนทรัพย์ของมูลนิธิ วัดปากน้ำ และให้ดอกผลของมูลนิธิฯ มอบเป็นทุนการศึกษาและอุปกรณ์การศึกษาให้แก่นักเรียน นักศึกษา และสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่คณะครูและนักเรียน อีกทั้งได้จัดหาทุนทรัพย์จัดตั้งเป็นทุนสงเคราะห์นักเรียนทั่วไป ทั้งในด้านการศึกษา เครื่องแบบนักเรียน อุปกรณ์การเรียนการสอน และทุนอาหารกลางวัน และสงเคราะห์ดังกล่าวเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ยังได้จัดหาทุนทรัพย์มอบเป็นทุนการศึกษา และโครงการอาหารกลางวันให้แก่โรงเรียนในจังหวัดสุพรรณบุรี โรงเรียนวัดท่าจัด โรงเรียนบางลี่วิทยา โรงเรียนบ้านบ่อชาว โรงเรียนวัดเนินพระปรางค์ วิทยาลัยการอาชีพสองพี่น้อง ด้านการสาธารณูปการ ได้ดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์วัดปากน้ำ พระอารามหลวง และก่อสร้างเสนาสนะ ถาวรวัตถุต่าง ๆ และจัดหาทุนทรัพย์ในการบูรณะวัดท่าจัด จังหวัดสุพรรณบุรี โดยจัดหาทุนทรัพย์เพื่อถมที่ดินบริเวณวัดซึ่งเป็นที่ลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วม จัดวางผังและปรับปรุงภูมิทัศน์ทั้งหมด เพื่อความเป็นระเบียบสวยงาม โดยได้จัดสร้างกุฏิสงฆ์แบบประยุกต์ ๑๒ หลัง บูรณะกุฏิสงฆ์เรือนไทย ๔ หลัง อีกทั้งได้จัดสร้างเมรุ และโรงเรียนพระปริยัติธรรม นอกจากนี้ยังได้จัดสร้างอาคารเรียน อาคารห้องสมุด บ้านพักครูและโรงอาหาร ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้จัดหาทุนทรัพย์ในการก่อสร้างถนนหน้าวัดท่าจัด หมู่บ้านบางพลับ จังหวัดสุพรรณบุรี อีกทั้งได้จัดสร้างระบบประปาขนาดใหญ่ในหมู่บ้านบางพลับ เพื่อช่วยเหลือราษฎรให้มีการสัญจรที่สะดวกและมีน้ำประปาใช้อย่างทั่วถึง และได้สร้างที่พักสายตรวจ (หน่วยบริการประชาชน) ที่ตำบลบางพลับ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อให้บริการแก่บุคคลทั่วไปที่ใช้เส้นทางดังกล่าว นอกจากนี้ได้จัดหาทุนเพื่อซื้อเตียงคนไข้ เครื่องส่องตรวจหลอดอาหาร กระเพาะอาหาร และลำไส้ส่วนต้น ชนิดวีดิทัศน์ และสร้างห้องไอซียู ให้แก่โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๗ จังหวัดสุพรรณบุรี อีกทั้งได้ให้จัดเครื่องยังชีพแจกจ่ายให้แก่ประชาชนผู้ประสบอุทกภัย ในอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอจอมทอง อำเภอแม่แจ่ม และอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตสายที่ ๔ หัวหน้าสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตและวิทยากร อบรมถวายความรู้พระสังฆาธิการวัดในเขตปกครองภาค ๗ และสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นผู้อำนวยการอบรมประชาชนประจำภาค ๗ โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้จัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในเขตปกครองภาค ๗ ครบทุกตำบล เป็นผู้แสดงพระธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะ อบรมพระนวกะที่อุปสมบทตลอดพรรษา และบรรยายธรรมก่อนเจริญวิปัสสนากรรมฐานให้แก่ผู้มาปฏิบัติธรรมที่วัดปากน้ำ พระอารามหลวง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๖ จนถึงปัจจุบัน อีกทั้งได้แสดงพระธรรมเทศนาและบรรยายธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนทั่วไปที่พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม นอกจากนี้ยังได้รับมอบหมายจากสมัชชามหาคณิสสร ให้เป็นผู้ควบคุมดูแลการฝึกซ้อมอบรมสอบความรู้พระอุปัชฌาย์ส่วนกลาง คณะสงฆ์มหานิกาย แทนเจ้าคณะภาคทั้ง ๑๘ ภาค และเป็นประธานคณะทำงานกองงานพิจารณาตรวจชำระคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก เพื่อจัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

สรรพกิจที่ พระธรรมธีรราชมหามุนี ได้รับภาระปฏิบัติมาโดยตลอด ย่อมเกิดผลดีทั้งแก่พระพุทธศาสนา ประเทศชาติ และประชาชนโดยทั่วไป จึงนับได้ว่า เป็นผู้เสียสละ อุทิศตนให้แก่พระพุทธศาสนาและสังคมอย่างแท้จริง บัดนี้ พระธรรมธีรราชมหามุนี ได้เจริญด้วยพรรษายุกาล รัตตัญญูและวุฒิคุณธรรม ไพบูลย์ด้วยสมณวัตรทุกสถาน สมควรที่จะได้ยกย่องให้ดำรงสมณศักดิ์สูงขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดสถาปนา พระธรรมธีรราชมหามุนี ขึ้นเป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรอง มีราชทินนามตามที่จารึกในหิรัญบัฏว่า พระวิสุทธิวงศาจารย์ ญาณดิลกศาสนภิรม พรหมจริยาภิมุข วิสุทธิธรรมานุจารี ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิต ณ วัดปากน้ำ พระอารามหลวง มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๘ รูป คือ พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิคุณ วิบุลธรรมาภิบาล คณิตบริหาร สังฆนายก ตรีปิฎกธรรมโกศล ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูพิมลสรกิจ พระครูคู่สวด ๑ พระครูวิจิตรสรคุณ พระครูคู่สวด ๑ พระครูสังฆวิจารณ์รักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ขออาราธนาพระคุณผู้ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์และเพิ่มอิสริยยศในครั้งนี้ จงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในคณะและในพระอาราม ตามสมควรแก่กำลังและอิสริยยศซึ่งพระราชทานนี้ และจงเจริญอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิริสวัสดิ์ จิรัฏฐิติ วิรุฬหิไพบูลย์ ในพระพุทธศาสนาเทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๙ เป็นปีที่ ๖๑ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอก

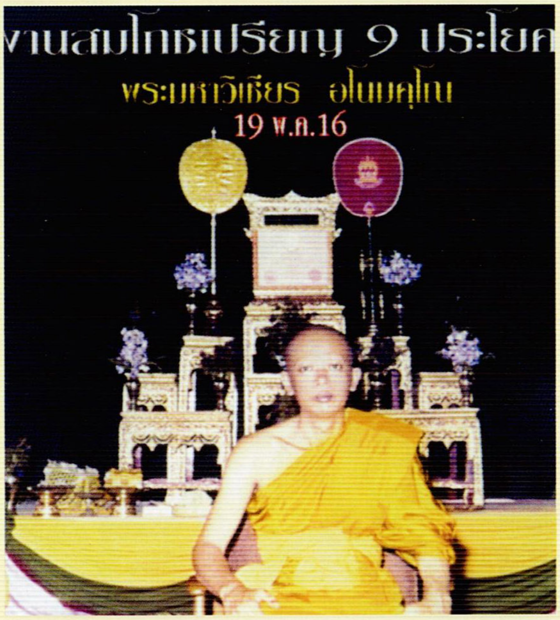
นายกรัฐมนตรี

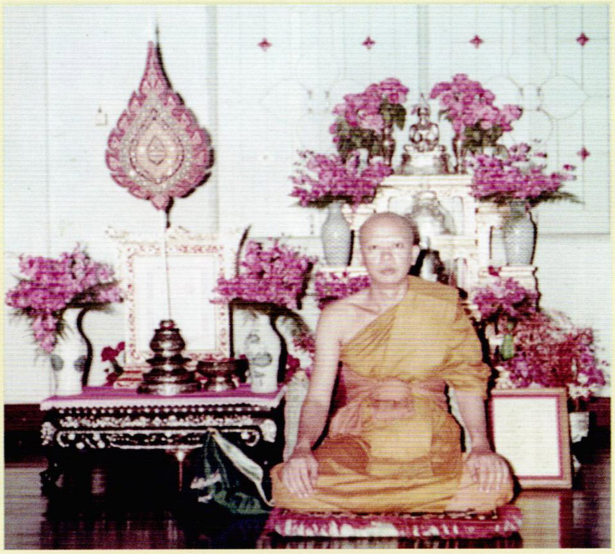

สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค
สำนักเรียนวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพ ฯ
พระมหาวิเชียร อโนมคุโณ
วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๑๖

รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์
เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่
พระเมธีวราภรณ์ วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๖

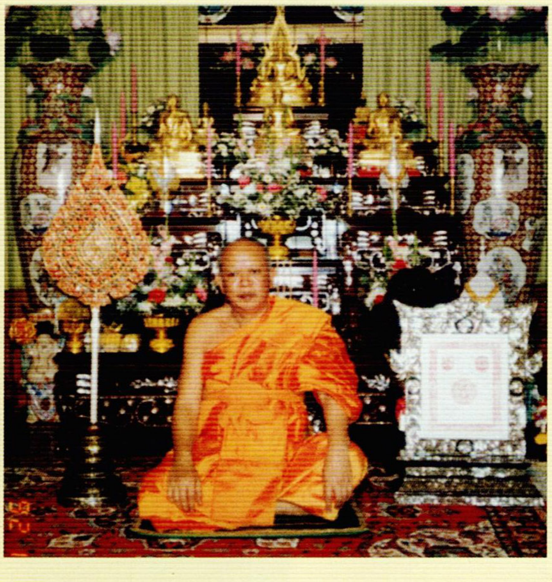
รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์
เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่
พระราชปริยัติกวี วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๗

รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์
เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่
พระเทพสุธี วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๕

รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์
เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่
พระธรรมธีรราชหามุนี วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๑

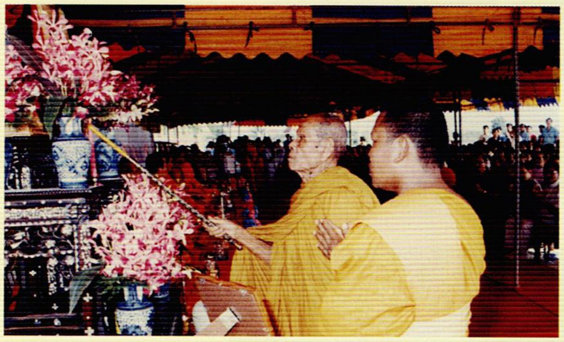

สมเด็จพระพุทโฆษาจารย์ วัดสามพระยา เปิด “ถนนพิทักษ์ราษฎร์อุทิศ” ๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๕

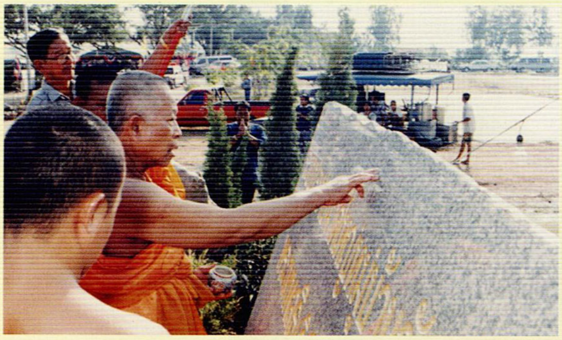

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ วัดปากน้ำ เจิมป้ายหิน
“ระบบประปาขนาดใหญ่หมู่บ้านบางพลับ” อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี ๒๖ มีนาคม ๒๕๓๘

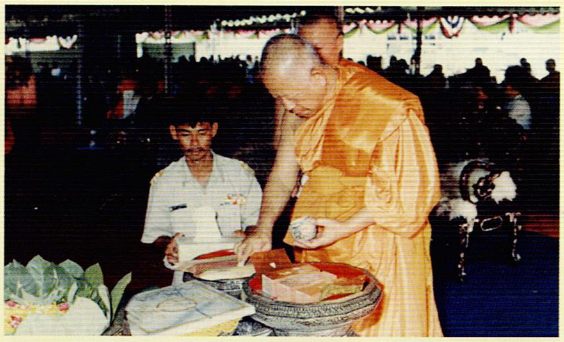
พระธรรมวโรดม วัดเบญจมบพิตร เปิด “ระบบประปาขนาดใหญ่หมู่บ้านวัดท่าจัด” ๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๖

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ วัดปากน้ำ เปิด
“อาคารเรียนเทพพิทักษ์ คมสัน-รุ่งนภา ประชารังสรรค์” โรงเรียนวัดท่าจัด ๒๖ มีนาคม ๒๕๓๘

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ วัดปากน้ำ เปิด “หอสมุดพระเทพสุธี”
โรงเรียนวัดท่าจัด อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี ๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๙

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จเปิด
"มณฑปและเสนาสนะสงฆ์" วัดท่าจัด ต.บางพลับ อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๐

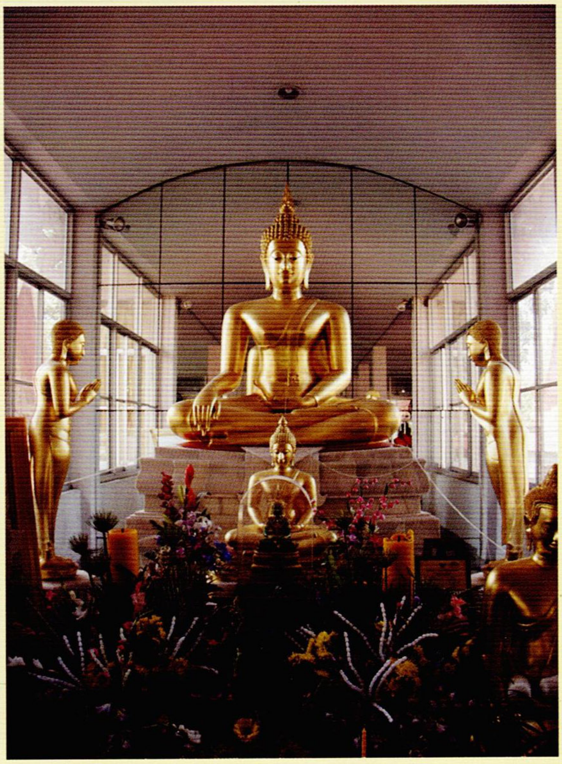

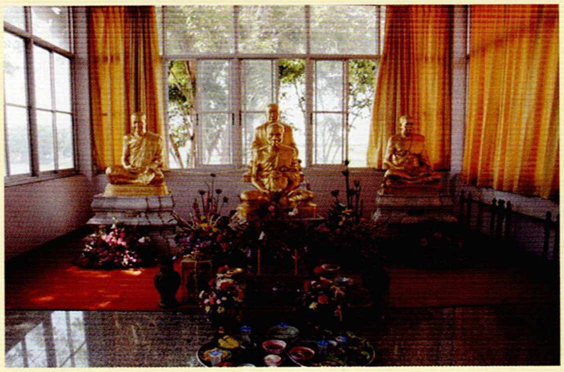

สมเด็จพระมหาธีราจารย์ วัดชนะสงคราม เปิด
"หน่วยบริการประชาชน พระเทพสุธี สภอ.สองพี่น้อง" จ.สุพรรณบุรี ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๐

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ วัดปากน้ำ เปิด
"สถานีอนามัย ต.บางพลับ อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี" ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๐

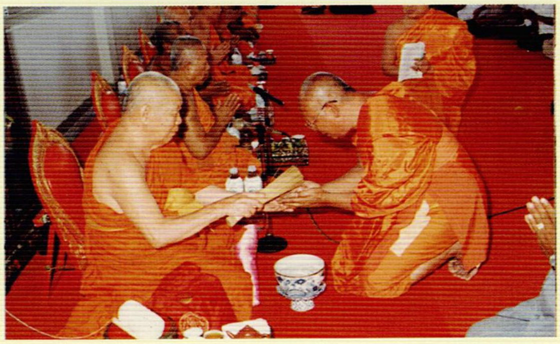

สมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสระเกศ เจิมรูปเหมือนเกจิอาจารย์
วัดท่าจัด ต.บางพลับ อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๐

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ วัดปากน้ำ เปิด
"หอไตรบัลลังก์ อนงค์รัตน์ ศรีวิไล ฉัตรจุฑามาส" ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ วัดปากน้ำ เปิดอาคาร "โรงเรียนพระปริยัติธรรมธีรราชมหามุนี"
วัดท่าจัด ต.บางพลับ อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๕

อาจารย์ตรีธา เนียมขำ นายกสมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ ม.ส.จ. เป็นประธานวางศิลาฤกษ์อาคาร
"โรงเรียนพระปริยัติธรรมธีรราชมหามุนี" วัดท่าจัด อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๔

"ศาลารวมใจ" ริมน้ำและเขื่อนริมคลองหน้าวัดท่าจัด

กำแพงหินศิลาแลงรอบวัดท่าจัด พร้อมประตูสแตนเลส

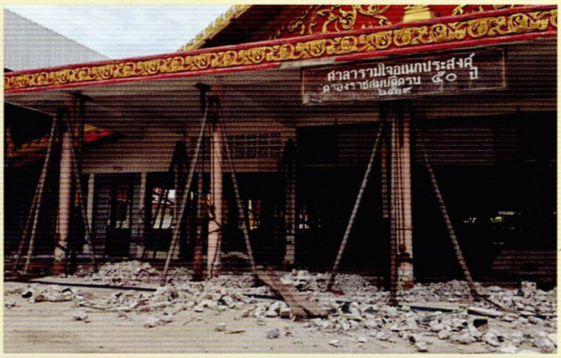

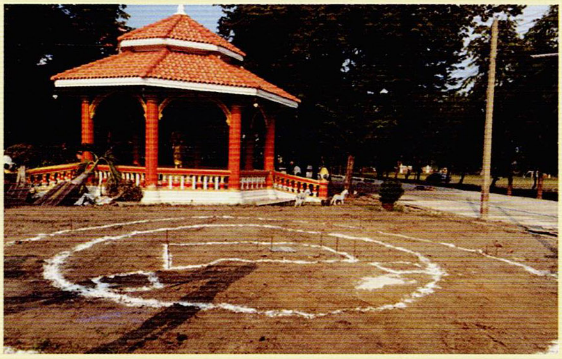
บูรณปฏิสังขรณ์ศาลาการเปรียญวัดท่าจัด

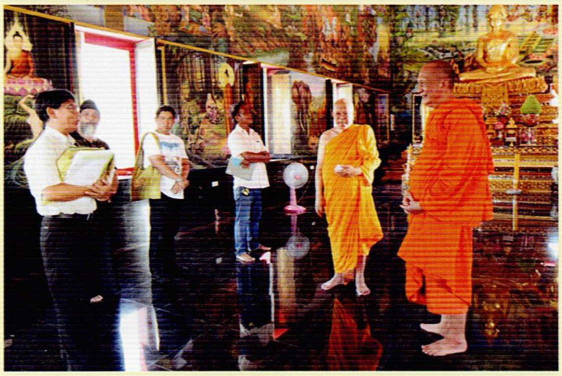

สร้างศาลาทรงแปดเหลี่ยมประดิษฐานพระสิวลี

บูรณะปฏิสังขรณ์อุโบสถวัดท่าจัด ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ประตูหน้าต่างภายในอุโบสถ

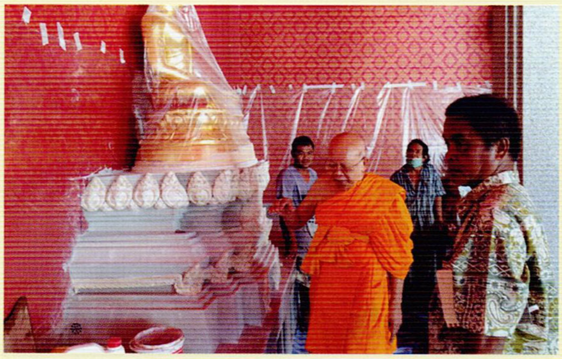

สร้างวิหารคด รอบพระอุโบสถ และหล่อพระพุทธรูปทองเหลืองปิดทอง ๗๒ องค์รอบวิหารคด

สร้างและปรับปรุงซ่อมทาสี เมรุวัดท่าจัด

สร้างถนนคอนกรีตภายในวัดท่าจัด พร้อมวางท่อระบายน้ำ

ติดตั้งเสาไฟฟ้าส่องสว่าง พร้อมโคมไฟฟ้า

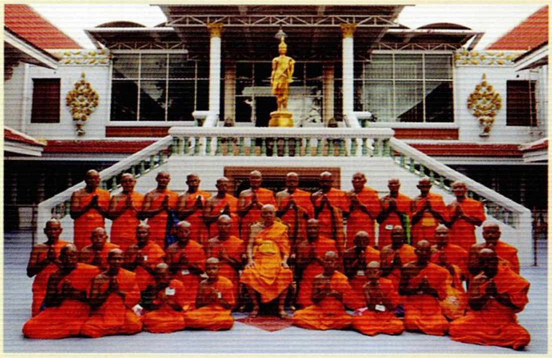

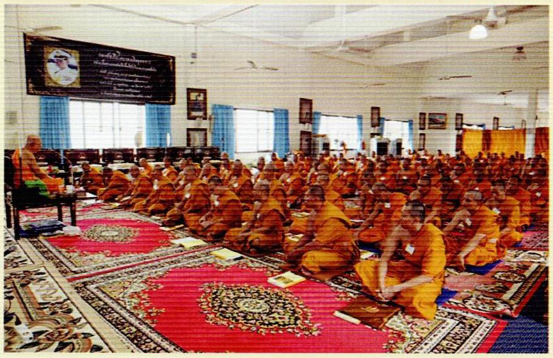

จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และศีลอาริณี (ชีพราหมณ์) เป็นประจำทุกปี

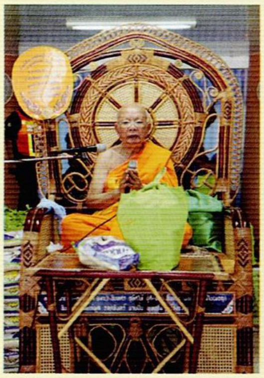

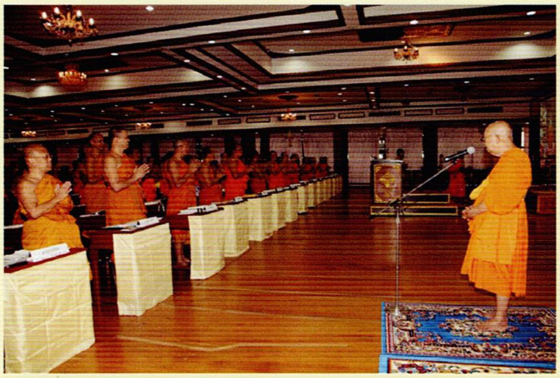
แจกเครื่องยังชีพแก่ประชาชนที่ยากจนในเขตจังหวัดเชียงใหม่ และในเขตสองพี่น้อง สุพรรณบุรี เป็นประจำทุกปี

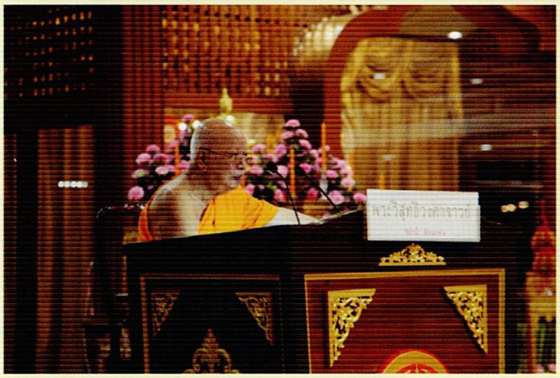
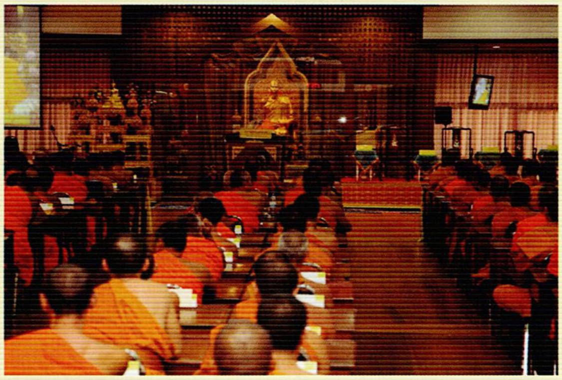

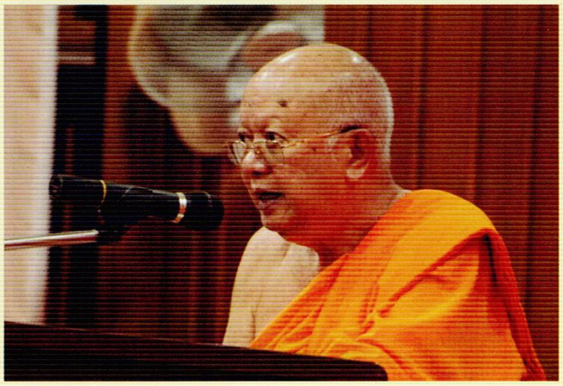

งานควบคุมดูแลการฝึกอบรมและการสอบความรู้พระอุปัชฌาย์ส่วนกลาง ณ วัดสามพระยา กรุงเทพฯ

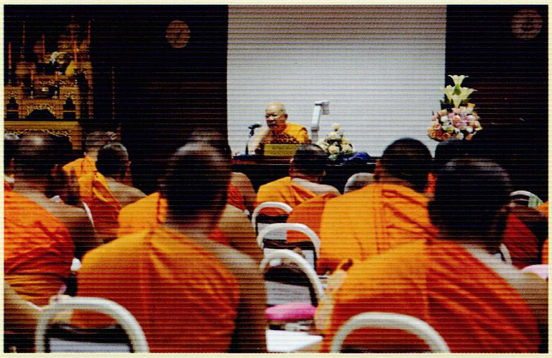

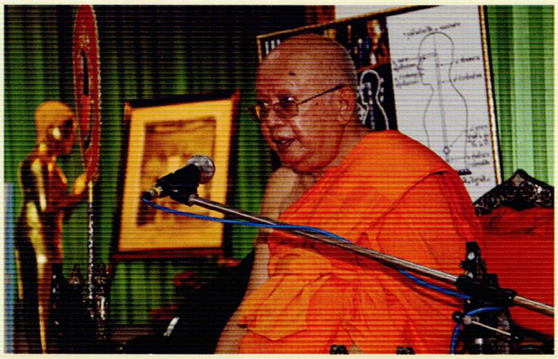

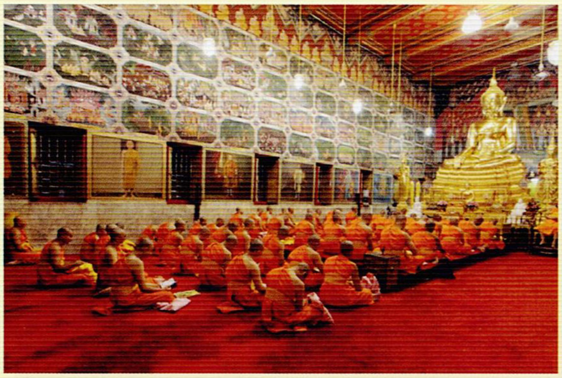
งานในฐานะเป็นอาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดปากน้ำ ตั้งแต่ปี ๒๕๑๑-๒๕๖๔

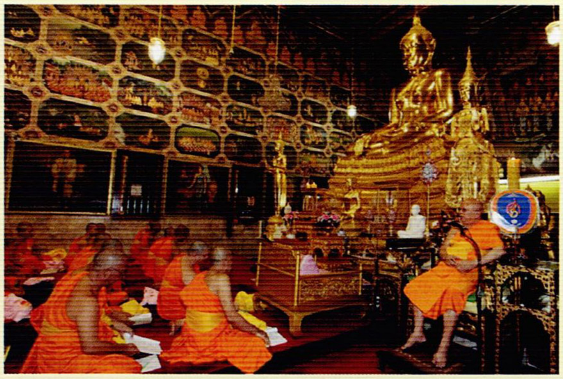

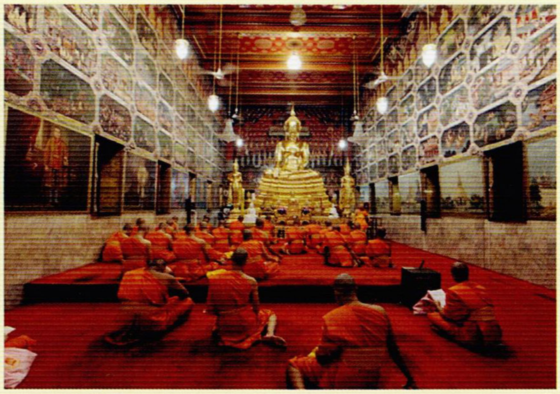

งานถวายความรู้พิเศษภาคเช้ามืดแก่พระนวกะวัดปากน้ำ ในช่วงพรรษา ตั้งแต่ปี ๒๕๑๘-๒๕๖๑

ศาสนกิจต่างประเทศ

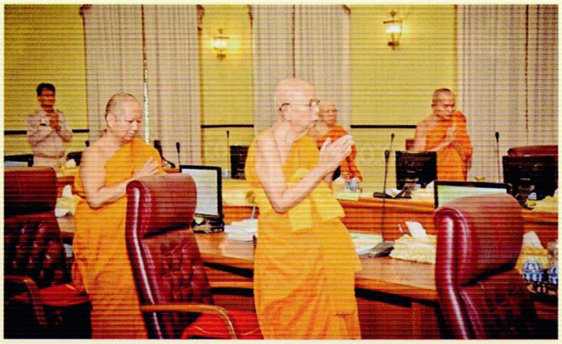

กรรมการมหาเถรสมาคม

ศาสนกิจต่างประเทศ

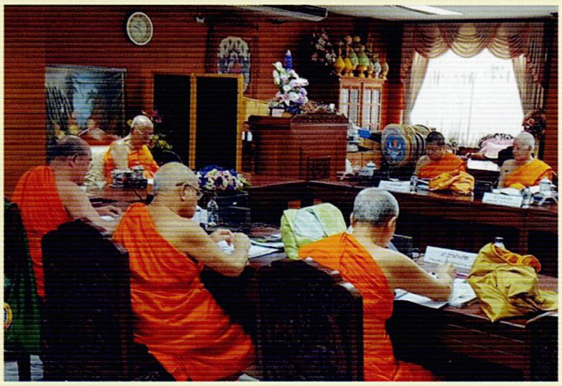

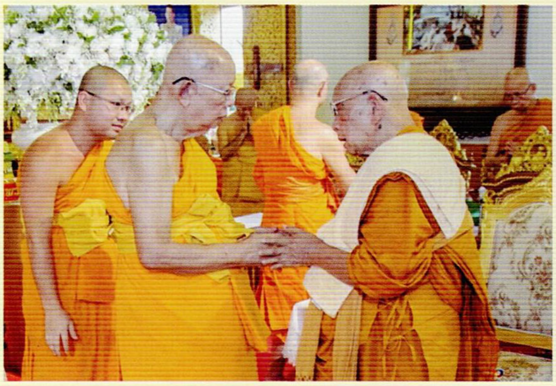
เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ

งานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ.๙)
๒๗ มีนาคม ๒๕๖๘

อโนมคุณาลัย

อโนมคุณานุสรณ์

ท่านเจ้าคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ.๘) อดีตรองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ อดีตเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ และอดีตกรรมการมหาเถรสมาคม ได้ถึงมรณภาพด้วยอาการอันสงบ เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๖๔ นับเป็นการสูญเสียพระมหาเถระที่เป็นกำลังสำคัญของคณะสงฆ์ที่หาได้ยากรูปหนึ่ง หลังจากท่านมีชีวิตสร้างคุณงามความดีมาเป็นเวลายาวนาน นับเป็นหิตานุหิตประโยชน์ต่อส่วนรวม ประเทศชาติ และพระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง

ท่านเจ้าคุณฯ เป็นพระเถระชั้นผู้ใหญ่ของวัดปากน้ำ ที่เอาใจใส่ในกิจการงานของวัดด้วยดีตลอดมา ทั้งยังเป็นผู้ใกล้ชิดเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) เป็นผู้รับภารธุระสนองงานคณะสงฆ์ด้วยความเรียบร้อยไม่ติดขัด สร้างความเจริญรุ่งเรืองในการศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี จนเป็นที่ยอมรับ รวมทั้งงานด้านการเผยแผ่และด้านการปกครองคณะสงฆ์ภาคเหนือทั้งหมด นับได้ว่าท่านเจ้าคุณฯ ได้ทำหน้าที่เป็นศาสนทายาทได้อย่างสมบูรณ์ยิ่ง เป็นผู้ตั้งอยู่ในครุฐานียบุคคลของบรรดาศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย เป็นแบบอย่างที่น่าเคารพยกย่อง

เมื่อกล่าวถึงอุปนิสัยและวัตรปฏิบัติ ก็ปรากฏโดยทั่วกันว่า ท่านเจ้าคุณฯ เป็นผู้มีอัธยาศัยเยือกเย็นอารมณ์ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส เรียบง่าย มีความอดทนอดกลั้นสูง ดูท่าทีภายนอกเหมือนไม่มีอะไร แต่ภายในงดงามด้วยโมไนยปฏิปทา คือข้อปฏิบัติของนักปราชญ์อย่างสมบูรณ์แบบ ผลงานและคุณความดีที่ท่านได้สั่งสมกระทำไว้นั้น จะปรากฏเป็นทิฏฐานุคติแก่อนุชนรุ่นหลังสืบต่อไป

ถึงแม้ท่านเจ้าคุณฯ จะมีคุณูปการต่อพระศาสนา วงการคณะสงฆ์ และคณะศิษยานุศิษย์เพียงใด บัดนี้ สรีระสังขารของท่านก็ได้ถึงความแตกดับสลายไปตามกฎของความไม่เที่ยงแห่งชีวิต เหมือนดังภาชนะดินที่เขาปั้นไว้เป็นรูปต่าง ๆ ภาชนะเหล่านั้นล้วนแตกสลายไปในที่สุด สมด้วยพระพุทธวจนประพันธ์ที่พระบรมศาสดาตรัสไว้ว่า (ขุ.สุ.๒๕/๓๖๐/๔๐๗)

ยถาปิ กุมฺภการสฺส กตา มตฺติกภาชนา

สพฺเพ เภทปริยนฺตา เอวํ มจฺจาน ชีวิตํ.

ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ทั้งหมด มีความตายเป็นที่สุด

เหมือนภาชนะดินที่ช่างหม้อปั้นมาแล้ว ก็มีความแตกเป็นที่สุด ฉะนั้น.

ขออำนาจกุศลบุญราศีทักษิณานุประทานกิจ ที่คณะสงฆ์ ศิษยานุศิษย์ ตลอดถึงพุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้ร่วมกันบำเพ็ญอุทิศถวายมาตั้งแต่ต้น จงรวมเป็นพลวปัจจัย ส่งเสริมเพิ่มบารมีธรรมให้ท่านเจ้าคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) ได้รับอิฏฐวิบากสุขสมบัติ บรรลุถึงบรมสุขตามสมควรแก่คติวิสัย จงทุกประการ เทอญ

สมเด็จพระวันรัต

(สมเด็จพระวันรัต)

กรรมการมหาเถรสมาคม

ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต

วัดบวรนิเวศวิหาร

๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

พระมหาเถระต้นแบบ

พระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม อดีตเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ อดีตประธานคณะกรรมการกองทุนวัดช่วยวัด อดีตรองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ฯลฯ ซึ่งเป็นพระมหาเถระผู้ทรงคุณวุฒิ ทรงคุณภาพและทรงคุณธรรม เป็นพระมหาเถระผู้เป็นแบบแผน แบบอย่าง แบบฉบับ ที่น่าเคารพนับถือยิ่งนัก ท่านเจ้าคุณอาจารย์ฉลาด สามารถในการบริหารการวัดและการพระศาสนา เป็นเปรียญธรรม ๘ ประโยค รุ่นครูอาจารย์ และช่วยงานวัด ช่วยงานพระศาสนา ช่วยเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ วางตนน่ารัก ไม่ดีกว่าใคร ไม่เก่งกว่าใคร ไม่เหนือกว่าใคร ว่าอะไรว่าตามกัน เป็นที่ไว้วางใจของพระมหาเถระ ระดับปกครองยิ่งนัก

ท่านเจ้าคุณอาจารย์ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นเปรียญธรรม ๘ ประโยค มีความรู้ความสามารถมาก ได้รับการหล่อหลอมอบรมจากครูอาจารย์ระดับสูงสุด ที่เป็นแบบแผน แบบอย่างแบบฉบับ ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ มีหลวงพ่อวัดปากน้ำ เป็นต้น มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง เพราะท่านพินิจพิจารณาดีที่สุดแล้ว จะเห็นได้จากการเป็นผู้อำนวยการอบรมฝึกซ้อมพระอุปัชฌาย์ทั่วราชอาณาจักร ท่านเจ้าคุณอาจารย์ทำได้งดงาม ผสมผสานแนวการปฏิบัติได้อย่างน่าชื่นชม และสามารถยืนหยัดในการอบรมตามแนวทางของคณะสงฆ์ได้อย่างเยี่ยมยอด มีจิตวิทยาในการปฏิสันถาร ให้ความรู้ผสมอารมณ์ขันได้อย่างลงตัว เป็นที่ประทับใจและกล่าวขวัญถึงโดยตลอด

ท่านเจ้าคุณอาจารย์ เป็นผู้ทรงคุณภาพ ทำงานช่วยวัดปากน้ำ ในด้านการศึกษา เป็นตัวอย่างที่ดียิ่งของนักปกครอง อยู่ร่วมด้วย ช่วยทำกิจ จิตประสาน งานดำเนิน งานวัด งานปกครอง งานศึกษา ท่านเจ้าคุณอาจารย์ช่วยงานเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ไม่เคยห่าง ถวายความเคารพ นอบน้อม จนวินาทีสุดท้ายของชีวิต นั่งคุกเข่าประนมมือถวายรายงานเสมอ แสดงถึงหัวใจให้ความเคารพเทิดทูนตลอด

ท่านเจ้าคุณอาจารย์ เป็นผู้ทรงธรรม เป็นแบบอย่างของความนอบน้อม ในหนเหนือมีพระมหาเถระซึ่งมีอายุพรรษากาลมาก ท่านยึดหลักธรรมเนียมที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ทำไว้เป็นแบบอย่าง ไปก็ไปหา ไปลา ไปกราบ ไปไหว้ ให้ความเคารพ

ผู้อาวุโส ท่านจึงเป็นที่รัก ที่ประทับใจของพระมหาเถระผู้มีอายุพรรษากาลยิ่งนัก และที่น่าประทับใจ ท่านเจ้าคุณอาจารย์สาธยายแบบอย่างแห่งการสวดมนต์ได้น่าฟังเป็นที่สุด ก่อนสวดมนต์ ก่อนเจริญพระพุทธมนต์ ฟังเจ้าคุณอาจารย์สาธยายอานิสงส์ของการสวดพระพุทธมนต์เจริญพระพุทธมนต์ ย่อมศรัทธาในพระพุทธมนต์แต่ละบทและเข้าใจอย่างลึกซึ้งยิ่งนัก

เมื่อทราบว่า ท่านเจ้าคุณอาจารย์มรณภาพ นึกหัวข้อธรรมนี้ทันที รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ อันดีชั่ว ตัวตายในภายหลัง แต่ชื่อยังคงอยู่ไม่รู้หาย ท่านเจ้าคุณอาจารย์อยู่กับหลวงพ่อวัดปากน้ำ รับใช้เจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์มาช้านาน มีทั้งปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ถวายชีวิตไว้ในร่มเงาของพระพุทธศาสนา ทำงานเพื่อการวัดและการพระศาสนามาตลอดทั้งชีวิต คติภพของพระเดชพระคุณคือที่สุดแห่งธรรมเป็นแน่แท้ ขอน้อมถวายความเคารพและศรัทธาอย่างยิ่ง

(สมเด็จพระพุฒาจารย์)
เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก
กรรมการมหาเถรสมาคม
วัดไตรมิตรวิทยาราม

พระวิสุทธิวงศาจารย์
(วิเชียร อโนมคุณมหาเถร ป.ธ.๙)
"พระมหาเถระผู้มีปฏิปทาแห่งนักปราชญ์"

ท่านเจ้าคุณ **พระวิสุทธิวงศาจารย์** (วิเชียร อโนมคุณมหาเถร ป.ธ.๙) เป็นพระมหาเถระกัลยาณมิตร สหชาติปีเดียวกับข้าพเจ้า (พ.ศ.๒๔๘๐) และได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญในปีเดียวกัน (พ.ศ.๒๕๑๖) ที่ **พระเมธีวราภรณ์ (วิเชียร)** วัดปากน้ำ, **พระสิรินันทเมธี** (สอิ้ง) วัดสองพี่น้อง, **พระศรีวิสุทธิโสภณ** (เที่ยง) วัดระฆังโฆสิตาราม, **พระศรีสุทธิพงศ์** (สมศักดิ์) วัดชนะสงคราม, **พระอมรสุธี** (โกศล) วัดพระเชตุพน, **พระสุธีรัตนาภรณ์ (ปสฤทธิ์)** วัดจักรวรรดิราชาวาส, **พระสังวรพิมลเถร** (โต๊ะ) วัดประดู่ฉิมพลี, และ **พระโพธิญาณเถร** (ชา) วัดหนองป่าพง เป็นต้น

ท่านเจ้าคุณฯ เป็นพระมหาเถระรัตตัญญูผู้มั่นคงจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ พระศาสนา และพระมหากษัตริย์ เพรียบพร้อมด้วยมหาเถรสมณวัตร ผู้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ระเบียบแบบแผนพุทธประเพณี มีอาจาระงดงาม เพรียบพร้อมด้วยวัยวุฒิ คุณวุฒิ อาจริยวัตร คุณสมบัติแห่งพระมหาเถระผู้บริหารการพระศาสนาในตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ ที่สำคัญ รูปหนึ่งของสังฆมณฑลไทย มีอัตชีวประวัติผลงานอเนกอนันต์ประจักษ์แก่ใจศิษยานุศิษย์ วิสาสิกชน ผู้เคารพนับถือเป็นอย่างดี ดังเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว

ขอนำอาจาระที่สำคัญของท่านเจ้าคุณฯ ที่ปรากฏชัดมาประกาศเป็นอนุสสติ ในที่นี้ว่า ท่านเป็นพระมหาเถระผู้มีศรัทธา ตั้งมั่นในพระสัทธรรม ตามจริยาวัตรของพระเดชพระคุณ **พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสร มหาเถร)** ผู้เป็นบูรพาจารย์ ตามนัยแห่ง **"มุนี"** คือ **"ปฏิปทาแห่งนักปราชญ์ในพระพุทธศาสนา"** คือ ความเป็น *"ผู้รู้ธรรม ผู้นิ่ง ผู้มั่นคง ผู้เสงี่ยม ผู้สงบใจ"* ดังปรากฏชัดในสมณจริยวัตรของท่าน ๕ ประการ คือ

หนึ่ง เพ็ญทาน สองเคร่งศีล สมาธิจริยวัตร สาม รักเนกขัม ธรรมปฏิบัติ เกษมศานต์
สี่ เพิ่มพูน เพียรกล้าใน ศาสนธุรภาร ห้า มีดวงมาลย์ มั่นคงใน อธิษฐานธรรม

อิมินา กตปุญเญน ด้วยอำนาจพระราชกุศลทักษิณานุปทานกิจ ที่สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารพระองค์ ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานฯ ในการบำเพ็ญพระราชกุศลในวาระนี้ และที่คณะสงฆ์ คณะศิษย์ อุบาสกอุบาสิกา วัดปากน้ำ ได้ร่วมกันบำเพ็ญให้เป็นไปแล้วด้วยดี จงสำเร็จเป็นวิบากราศี มีผลสัมฤทธิ์ ผลิตวิบากสมบัติ อำนวยประโยชน์สุขเป็นส่วนเพิ่มเติมเสริมบารมีที่ได้สร้างสมอบรมมาให้ภิญโญภาพยิ่งขึ้นเป็นทวีตรีคูณบริบูรณ์หนุนส่ง น้อมถวายพระเดชพระคุณ **พระวิสุทธิวงศาจารย์** (วิเชียร อโนมคุณมหาเถร ป.ธ.๙) โดยฐานะนิยม สมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ สมดังมโนปณิธานเจตนาปรารภทุกประการ

(สมเด็จพระมหาธีราจารย์)
กรรมการมหาเถรสมาคม
เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร

วิสุทธิปรารภ
พระวิสุทธิวงศาจารย์ (อโนมคุโณ)

สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงลักษณะความบริสุทธิ์ ซึ่งยังไตรสิกขาให้บริบูรณ์เป็นขั้น ๆ ไปโดยลำดับ จนบรรลุจุดมุ่งหมายคือพระนิพพาน ไว้ ๗ ประการ กล่าวคือ สีลวิสุทธิ ความหมดจดแห่งศีล ๑ จิตตวิสุทธิ ความหมดจดแห่งจิต ๑ ทิฏฐิวิสุทธิ ความหมดจดแห่งทิฐิ ๑ กังขาวิตรณวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณเป็นเหตุข้ามพ้นความสงสัย ๑ มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณที่รู้เห็นว่าเป็นทางหรือมิใช่ทาง ๑ ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณอันรู้เห็นทางดำเนิน ๑ และ ญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ คือความรู้อริยมรรค ๑

พระเดชพระคุณ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ) รองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ กรรมการมหาเถรสมาคม ได้บำเพ็ญหิตานุหิตประโยชน์ไว้เป็นอเนกปริยายต่อคณะสงฆ์ครบถ้วนทุกด้าน กล่าวคือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ กล่าวจำเพาะจริยาการแห่งพระเดชพระคุณ ก็ถึงพร้อมด้วยความเป็นผู้มีปฏิปทาอันงามวิสุทธิ์ สมเชื้อวงศ์แห่งความเป็นสมณะในพระบวรพุทธศาสนา เป็นคุรุฐานียะและทิฏฐานุคติบุคคลซึ่งดำเนินจริยานุสนธิสอดคล้องต้องรับกับนัยแห่งพระพุทธานุศาสนี มีคุณูปการอันสูงส่ง ดุจแก้ววิเชียรผู้สืบวิสุทธิวงศ์แห่งคณะสงฆ์โดยแท้

เนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ อันเป็นอวสานแห่งการบำเพ็ญกุศลสรีรัชฌาปนานุสรณ์ จึงขอนอบน้อมถวายสักการะพระเดชพระคุณ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (อโนมคุโณ) ผู้ถึงมรณภาพไปแล้ว ด้วยความเคารพอย่างยิ่ง.

(สมเด็จพระมหาวีรวงศ์)
กรรมการมหาเถรสมาคม
แม่กองธรรมสนามหลวง
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
๒๙ มกราคม ๒๕๖๕

คติธรรมคำอาลัย

พระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ.๘) อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม อดีตเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ อดีตประธานคณะกรรมการกองทุนวัดช่วยวัด อดีตรองแม่กองงานพระธรรมทูต อดีตอาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดปากน้ำ อดีตรองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ พระอารามหลวง ท่านเป็นพระมหาเถระผู้เจริญด้วยวัยวุฒิคุณวุฒิ พระเดชพระคุณได้บำเพ็ญประโยชน์ไว้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นงานด้านการปกครอง การเผยแผ่ งานพัฒนา งานสงเคราะห์ช่วยเหลือสังคม และงานสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาทั้งของคณะสงฆ์และการศึกษาสงเคราะห์เยาวชน จนเป็นที่ประจักษ์แก่ศิษยานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ทั่วไป ปฏิปทาของพระเดชพระคุณนั้นเป็นที่ยอมรับไปทั่วสังฆมณฑล ธงเป็นศรีสง่าแห่งรถ ควันเป็นเครื่องปรากฏแห่งไฟ พระราชาเป็นศรีสง่าแห่งแว่นแคว้น และสามีเป็นศรีสง่าแห่งภรรยา ฉันใด พระเดชพระคุณก็เป็นเครื่องปรากฏและเป็นศรีสง่าแห่งวงการสงฆ์ ฉันนั้น พระเดชพระคุณจึงจัดได้ว่าเป็น สังฆโสภณ คือเป็นผู้งดงามในหมู่คณะและเป็นผู้ประดับหมู่คณะให้งดงาม ต้องตามพระบาลีว่า **โย โหติ พฺยตฺโต จ วิสารโท จ ธมฺมสฺส โหติ อนุธมฺมจารี ส ตาทิโส วุจฺจติ สงฺฆโสภโณ ฯ** ผู้ใดเป็นคนฉลาด เป็นผู้กล้าหาญ เป็นผู้สดับมาก เป็นผู้ทรงธรรม และเป็นผู้ประพฤติตามคลองธรรม ผู้เช่นนั้นเรียกได้ว่า ผู้งามในหมู่หรือผู้ทำหมู่ให้งาม ฯ การจากไปของพระเดชพระคุณนำความโศกาอาดูรเสียใจอาลัยรักมาให้แก่ศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย ส่วนบุญกุศลคุณงามความดีที่พระเดชพระคุณบำเพ็ญมาแล้วนั้น ยังคงตราตรึงอยู่ในดวงจิตของบรรดาญาติมิตรศิษยานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ตลอดไป

ขออำนาจบุญกุศลที่พระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ ได้สั่งสมอบรมมาตั้งแต่กาลบรรพชาอุปสมบทจนถึงมรณภาพนี้ และอานุภาพแห่งกุศลทักษิณานุปทานกิจ ที่ศิษยานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ได้บำเพ็ญให้เป็นไปแล้วโดยประการทั้งปวงนี้ จงมารวมกันสำเร็จเป็นวิบากสมบัติทานมัยกุศล อันเป็นส่วนแห่งทิพยสุขทิพยสมบัติยิ่งๆ ขึ้นไปแด่พระเดชพระคุณ โดยฐานนิยมสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ จงทุกประการเทอญ ฯ

(สมเด็จพระมหารัชมังคลมุนี)
กรรมการมหาเถรสมาคม
เจ้าคณะใหญ่หนกลาง
วัดไตรมิตรวิทยาราม วรวิหาร

ความรู้คู่วินัย

พระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ (อโนมคุณมหาเถร) อดีตรองเจ้าอาวาส วัดปากน้ำ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ กรรมการมหาเถรสมาคม ผู้ถึงมรณภาพเมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔ ที่ผ่านมา รวมอายุได้ ๘๔ ปี

พระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ได้บำเพ็ญหิตานุหิตประโยชน์ ทั้งนี้เพราะได้พัฒนาตนอย่างต่อเนื่องให้เพียบพร้อมด้วยอัตตหิตสมบัติและบำเพ็ญปรหิตปฏิบัติ มีปฏิปทาในการดำเนินชีวิตที่งดงามควรแก่การยกย่องเป็นทิฏฐานุคติคือแบบอย่างให้อนุชนคนรุ่นหลังได้ดำเนินรอยตาม

พระเดชพระคุณฯ ได้รับมอบหมายจากสมัชชามหาคณิสสรให้เป็นผู้ควบคุมดูแลการฝึกซ้อมอบรมสอบความรู้พระอุปัชฌาย์ส่วนกลางของคณะสงฆ์มหานิกายในนามของเจ้าคณะภาคทั้ง ๑๘ ภาคเป็นเวลานานถึง ๒๐ ปี ข้อนี้แสดงให้เห็นว่า พระเดชพระคุณเป็นผู้สืบสานและรักษาแบบอย่าง แบบแผนและแบบฉบับให้กับวงการคณะสงฆ์มาอย่างยาวนาน ปฏิปทาส่วนนี้แสดงให้เห็นว่าพระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ นอกจากตนเองจะเป็นพระมหาเถระผู้เพียบพร้อมด้วยความรู้ดีและความประพฤติดีแล้วยังสามารถฝึกซ้อมอบรมให้ผู้อื่นมีความรู้ดีและความประพฤติดีตามไปด้วย สมดังพระบาลีว่า **“โน เจ อสฺส สกา พุทฺธิ วินโย วา สุสิกฺขิโต”** เป็นต้น แปลความว่า **“หากว่าความรู้ของตน หรือวินัยที่ศึกษาดีแล้วจะไม่พึงมีไซร้ ชนเป็นอันมากจะพึงเที่ยวไปเหมือนกระบือบอดเที่ยวสะเปะสะปะไปในป่า ฉะนั้น แต่เพราะเหตุที่ชนบางกลุ่มในโลกนี้เป็นผู้ศึกษาดีแล้วในสำนักของอาจารย์ ดังนั้น พวกเขาจึงเป็นผู้มีวินัยอันอาจารย์แนะนำแล้ว เป็นผู้มีปัญญา เป็นผู้มีจิตตั้งมั่นดีแล้วเที่ยวไป”**

ชีวิตของมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องมีองค์ประกอบสองการ คือ (๑) พุทธิ ความรู้ (๒) วินัย ความประพฤติดีงามต้องตามทำนองคลองธรรม คนที่ขาดทั้งความรู้ดีและความประพฤติดีทั้งสองประการย่อมจะดำเนินชีวิตอย่างไร้สาระขาดเป้าหมายที่ดีงาม เขาจึงมีสภาพไม่ต่างจากควายป่าตาบอดที่เที่ยวสะเปะสะปะไปในป่าจนประสบอันตรายเช่นตกเหวตายไป ส่วนคนใดมีความรู้ดีและประพฤติดีตามแบบอย่าง แบบแผนและแบบฉบับที่ได้รับ

การอบรมมาจากสำนักอาจารย์ย่อมมีจิตใจมั่นคงในทางแห่งความดีและมีชีวิตที่ประสบแต่ความสุขความเจริญ

ดังนั้น คนเราควรมีทั้งความรู้ดีและความประพฤติดี โดยข้อแรก เขาต้องศึกษาหาความรู้ตามควรแก่ฐานะที่เป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ทั้งจากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ถ้ามีโอกาสเข้ารับการศึกษาต้องเรียนให้มากที่สุดเท่าที่สติปัญญาจะอำนวย สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า **“สพฺพํ สุตมธีเยถ หีนมุกฺกฏฺฐมชฺฌิมํ”** เป็นต้น แปลความว่า **“ความรู้ควรเรียนทุกอย่าง ทั้งชั้นต้น ชั้นกลาง ชั้นสูง ควรทำความเข้าใจความหมายของเรื่องที่เรียนทั้งหมด แต่ไม่ใช่ว่าจะใช้ประโยชน์จากทุกเรื่องที่เรียน วันหนึ่งจะถึงเวลาที่ความรู้นั้นนำประโยชน์มาให้”** ซึ่งสอดคล้องกับคำประพันธ์ที่ว่า **“ขึ้นชื่อว่าวิชาควรศึกษาทุกอย่างไป ศึกษาให้เข้าใจเป็นคุณเครื่องเรืองปัญญา แต่ว่าอย่าพึงใช้ทุกอย่างไปที่ศึกษา ชีวิตและเวลาเป็นปัญหาให้จำนน จะใช้วิชาใดจงใส่ใจในเหตุผล ทำใดต้องใจคนนั่นคือผลของวิชา”**

ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย และอำนาจแห่งบุญกุศลที่คณะสงฆ์วัดปากน้ำภาษีเจริญ ตลอดจนคณะศิษยานุศิษย์ได้บำเพ็ญอุทิศถวายแล้วนั้น จงรวมกันเป็นตบะ เดชะ พลวปัจจัย เพิ่มบารมีธรรมยิ่งขึ้นไปให้พระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ (อโนมคุณมหาเถร) ในสัมปรายภพ เทอญ

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.
กรรมการมหาเถรสมาคม
อุปนายกสภามหาวิทยาลัย มจร
เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

อโนมคุณาลัย

พระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ เรืองขจร ป.ธ.๙) รองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ และกรรมการมหาเถรสมาคม เป็นพระมหาเถระผู้ปฏิบัติตามหลักสังฆคุณ กล่าวคือ สุปฏิปัติ - ปฏิบัติดี อุชุปฏิปัติ - ปฏิบัติตรง ญายปฏิปัติ - ปฏิบัติถูกต้อง สามีจิปฏิปัติ - ปฏิบัติชอบ เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ กล่าวคือ เป็นหลัก (หลักความรู้ หลักความประพฤติ) เป็นแรง (แรงส่ง แรงต้าน) เป็นแบบ (แบบอย่าง แบบแผน แบบฉบับ) เป็นบ้าน (มีพรหมวิหารธรรม) อีกทั้งยังเป็นพระมหาเถระผู้มีคุณลักษณะต้องตามตำราวรลักษณ์ (ตำราดูพระ) กล่าวคือ สักโก เป็นผู้องอาจ และมุทุ เป็นผู้อ่อนโยน เป็นต้น ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายทุกตำแหน่ง ด้วยความเข้มแข็งเต็มกำลังความสามารถตรงไปตรงมา ขณะเดียวกันก็มีความละมุนละไมเมตตาปราณีอยู่ในใจเสมอ เป็นที่ทราบกันดี เช่นเดียวกับเพชรและเส้นไหม ยามอ่อนโยนก็อ่อนโยนเหมือนเส้นไหม ใช้ประโยชน์ได้มาก ยามแข็งก็แกร่งเหมือนเพชร สามารถตัดวัสดุต่างๆ ได้ สมกับบทประพันธ์ที่ว่า ถ้าจะอ่อนก็ให้อ่อนดังเส้นไหม เอาไว้ใช้ผูกเสือโคร่งขึ้นโยงเฌี่ยน ถ้าจะแข็งก็ให้แกร่งดังวิเชียร เอาไว้เจียนตัดกระจกเจียระไน ท่านจึงเป็นพระมหาเถระที่ใครมาทำบุญไม่เสียเปล่า ใครถวายข้าวไม่เสียดาย และใครยกมือไหว้ไม่เสียมือ หรือใครเห็นเป็นบุญตา ใครเจรจาเป็นบุญปาก ใครอุปัฏฐากเป็นบุญตัวโดยแท้ การมรณภาพของพระเดชพระคุณ จึงเป็นความสูญเสียศาสนทายาทผู้มีศักยภาพอย่างน่าเสียดาย ขอถวายความอาลัยและสดุดีปฏิปทาของท่านไว้ ณ ที่นี้ ด้วยความเคารพยิ่ง

พระพรหมกวี
เจ้าคณะภาค ๓
กรรมการมหาเถรสมาคม
วัดกัลยาณมิตร

อนุสรณียกถา

พระเดชพระคุณ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ.๙) อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม อดีตเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ อดีตรองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ เป็นพระมหาเถระที่มีอายุ ๘๔ ปี ๖๔ พรรษา เป็นพระมหาเถระผู้เป็นสังฆโสภณ งดงามในท่ามกลางสงฆ์ มีปฏิปทาที่น่าเลื่อมใสสุขุมคัมภีรภาพ ถือเป็นเสาหลัก เป็นแบบอย่าง เป็นที่เคารพสักการะ นบนอบนับถือบูชา และประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม ประดุจร่มโพธิ์ใบใหญ่ของคณะสงฆ์หนเหนือและศรัทธาสาธุชนทั่วไป

พระเดชพระคุณ พระวิสุทธิวงศาจารย์ ท่านมี **ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา** คือความเป็นผู้ทำบุญไว้ในกาลก่อน และ **อตฺตสมฺมาปณิธิ** คือการตั้งตนไว้ชอบ พระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ เป็นแบบอย่างในการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี แก่อนุชนรุ่นหลังสามารถยึดเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเป็นอย่างดี ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า **ยาตานุยายี จ ภวาหิ มาณว** แปลความว่า จงเดินตามรอยท่านที่เดินมาแล้ว กล่าวคือท่านสอบซ้ำชั้นเพียง ๓ ชั้น คือ ป.ธ.๓ ป.ธ.๘ และ ป.ธ. ๙ โดยเฉพาะประโยค ป.ธ.๙ ใช้เวลาสอบถึง ๑๑ ปี หากเป็นบุคคลอื่นก็คงจะละความเพียรพยายามไปแล้ว แต่ท่านยังมีความวิริยะอุตสาหะ ไม่ย่อท้อต่อการศึกษาจนสอบบาลี ป.ธ.๙ ได้สำเร็จ นอกจากนี้ ท่านยังเป็นพระนักเผยแผ่ พระนักปกครอง โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์หนเหนือ ที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตา กล่าวคือมีทั้ง พระเดชและพระคุณ จึงนับได้ว่าพระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ ท่านได้มีคุณูปการต่อคณะสงฆ์หนเหนือเป็นอย่างมาก ท่านได้เสียสละเพื่องานพระศาสนา ได้ปฏิบัติหน้าที่ และศาสนกิจตราบจนวาระสุดท้ายของชีวิต โดยไม่อาลัยต่อสุขภาพและสังขาร ยึดถือการปฏิบัติหน้าที่ส่วนรวมเป็นส่วนใหญ่กว่าความสุขสบายส่วนตัว อุทิศชีวิตเพื่อประเทศชาติและพระพุทธศาสนาตราบลมหายใจสุดท้าย

การถึงแก่มรณภาพของพระเดชพระคุณ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ.๙) จึงนับว่าเป็นการสูญเสียพระมหาเถระซึ่งเป็นกำลังสำคัญของคณะสงฆ์หนเหนือและคณะสงฆ์ไทยอีกรูปหนึ่ง เป็นเหตุนำมาซึ่งความอาลัยแก่คณะศิษยานุศิษย์ ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ตลอดถึงพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย หากแต่คุณธรรมความดีและปฏิปทาที่

พระเดชพระคุณท่านมิได้สูญสลายไปกับสังขาร จะเป็นที่รำลึกและกล่าวขานถึงแก่อนุชนตลอดไป

รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ ถึงสังขารร่างกายของพระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ จะเสื่อมสลายไป แต่ว่าชื่อเสียงเกียรติยศตระกูลวงศ์หาเสื่อมไปไม่ จะติดตราตรึงใจของเหล่าศิษยานุศิษย์ตลอดไป เพราะการดำรงอยู่เพื่อตัว อยู่แค่สิ้นลม อยู่เพื่อสังคม ย่อมอยู่คู่ฟ้าดิน

ด้วยอำนาจคุณงามความดีที่พระเดชพระคุณ พระวิสุทธิวงศาจารย์ ได้สั่งสมไว้ในขณะที่มีชีวิตอยู่ก็ดี บุญกุศลทักษิณานุปทานที่คณะศิษยานุศิษย์ ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ร่วมกันบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายมาตั้งแต่ต้น ขอจงเป็นพลวปัจจัยสนับสนุนส่งเสริมบารมีธรรมให้พระเดชพระคุณ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ.๘) มีความสุขสงบในสัมปรายภพ และบรรลุถึงอมตธรรมเข้าสู่พระนิพพาน สมมโนปณิธานทุกประการ เทอญ.

พระพรหมเสนาบดี
เจ้าคณะภาค ๗
กรรมการมหาเถรสมาคม
วัดปทุมคงคา ราชวรวิหาร

อาลัยพระมหาเถระผู้ยึดมั่นในกตัญญู

ท่านเจ้าคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุณมหาเถร ป.ธ.๙) เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๕ เป็นสามเณรที่ย้ายมาจากวัดท่าจัด ตำบลบางพลับ อำเภอสองพี่น้อง ถิ่นกำเนิดของท่าน มาเรียนบาลีที่วัดสองพี่น้อง ผู้เขียนก็เป็นสามเณรย้ายมาอยู่ในปีนั้นเหมือนกัน แต่มาอยู่ก่อนท่านเดือนกว่า พ.ศ.๒๔๙๗ ผู้เขียนสอบได้ ป.ธ. ๓ หลวงพ่อเก็บ ภทฺทิโย อาจารย์ใหญ่ (ต่อมาคือพระวิบูลเมธาจารย์ ป.ธ.๗) จัดให้เป็น ครูสอนบาลี คือใช้พี่สอนน้อง บางสำนวนเรียกว่า เตี้ยอุ้มค่อม จึงได้สอนสามเณรวิเชียร เรืองขจร ด้วย

พ.ศ.๒๔๙๙ เมื่อท่านสอบประโยค ป.ธ.๓ ได้แล้วก็ย้ายไปอยู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ผู้เขียนได้เฝ้ามองความสำเร็จและความเจริญรุ่งเรืองของท่านอยู่ห่าง ๆ ด้วยความชื่นชมยินดีตลอดมา ตั้งแต่สอบบาลีได้ในชั้นต่าง ๆ กระทั่งจบประโยค ป.ธ.๙ นับว่าเป็นศิษย์วัดสองพี่น้องรูปแรกที่เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค ต่อมาเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ–รองสมเด็จ และด้านตำแหน่งหน้าที่การงานต่าง ๆ อีกมากมาย ตั้งแต่เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง–รองเจ้าคณะภาค-เจ้าคณะภาค ๗ - กรรมการมหาเถรสมาคม และเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ท่านเคยพูดทั้งต่อหน้าและลับหลังในท่ามกลางพุทธบริษัทหลายครั้งว่าผู้เขียนคืออาจารย์ของท่าน ใช้สรรพนามเรียกผู้เขียนว่าท่านเจ้าคุณอาจารย์ทุกคำ

ท่านเจ้าคุณเป็นที่ไว้วางใจของเจ้าอาวาสจึงได้ถูกเสนอชื่อให้ดำรงตำแหน่งรองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ซึ่งโดยปกติทั่วไปแล้วน้อยนักที่พระอารามหลวงต่าง ๆ จะมีรองเจ้าอาวาส ส่วนใหญ่จะมีแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาสเท่านั้น นี่แสดงให้เห็นว่าท่านเจ้าคุณมีคุณงามความดีเป็นกรณีพิเศษจึงได้ถูกวางให้เป็นทายาทรูปต่อไป

ในแต่ละปีท่านได้ลาภสักการะมาก็นำมาพัฒนาวัดและบ้านเกิด ทั้งถาวรวัตถุ ทั้งศึกษาสงเคราะห์ ทั้งสาธารณสงเคราะห์ มากมาย และได้ชักชวนญาติโยมที่รู้จักเคารพนับถือมาทำนุบำรุงวัดท่าจัด เป็นประจำมิได้ขาด มีปรับภูมิทัศน์และสร้างวิหารคดรอบอุโบสถ เป็นต้น สิ้นเงินไปหลายร้อยล้านบาท กระทั่งวัดท่าจัด เจริญรุ่งเรืองสวยงามอร่ามตายิ่งกว่าพระอารามหลวงบางแห่งเสียอีก

อีกประการหนึ่งที่หลายคนยังไม่รู้ก็คือท่านอยู่เบื้องหลังการยกวัดสองพี่น้อง ขึ้นเป็นพระอารามหลวง เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ เป็น ๑ ในจำนวน ๒๐ วัดทั่วประเทศ ซึ่งมีเจ้าประคุณสมเด็จพระธีรญาณมุนี วัดเทพศิรินทร์ เป็นประธาน

จึงกล่าวได้ว่าท่านเจ้าคุณเป็นพระมหาเถระผู้ยึดมั่นในกตัญญูกตเวทิตาธรรมอย่างยิ่งอีกรูปหนึ่ง ทั้งต่อครูบาอาจารย์และสถานภูมิลำเนา น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่ท่านต้องมาถึงแก่มรณภาพไป ทำให้สังฆมณฑลต้องสูญเสียพระมหาเถระผู้ทรงคุณสมบัติหลายประการ เช่น คุณธรรม คุณวุฒิ คุณภาพ คุณประโยชน์ ฯลฯ ไปอีกรูปหนึ่ง ซึ่งยากที่จะหามาทดแทนได้

พระธรรมพุทธิมงคล
เจ้าอาวาสวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร
ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๔

ไว้อะไร

เมื่อปี ๒๕๑๗ ได้ไปอยู่วัดสองพี่น้อง อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี เพื่อเรียนนักธรรมชั้นโทและภาษาบาลี การเรียนภาษาบาลีและนักธรรมในสมัยข้าพเจ้าเป็นสามเณรไม่มีพิธีเปิดปฐมนิเทศแนะนำการเรียนอย่างเป็นทางการ การเรียนอยู่ที่ครูสอนสะดวกตอนไหนก็สอนกันตอนนั้น หลวงพ่อพระธรรมพุทธิมงคล (สอิ้ง) เจ้าอาวาสวัดป่าเลไลยก์และที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๔ ขณะนั้นดำรงสมณศักดิ์ที่พระสิรินันทเมธี เจ้าคณะอำเภอสองพี่น้อง เมื่อมีโอกาสอบรมพระภิกษุ - สามเณร เรื่องการศึกษาหลวงพ่อก็จะให้ข้อคิดสโลแกนตอนนั้นคือ “ไม้เช็ดก้น ดีกว่าคนขี้เกียจ คนขี้เกียจเป็นเสนียดของสังคม” ทุกรูปต้องท่องจำได้และให้กำลังใจในการเรียนภาษาบาลีท่านได้ยกตัวอย่างนิสิตรุ่นพี่ที่สอบ ป.ธ.๙ ได้องค์แรกของสำนักเรียนวัดสองพี่น้องซึ่งก่อตั้งเมื่อปี ๒๔๘๓ โดยมีพระมหาเก็บ ภทฺทิโย ป.ธ.๗ (พระวิบูลเมธาจารย์ อดีตเจ้าอาวาสวัดดอนเจดีย์ และอดีตผู้รักษาการเจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรี) เป็นปฐมาจารย์ทางด้านภาษาบาลีรูปแรก หลวงพ่อเล็ก พูดให้กำลังใจพวกเราว่า “พวกเราเรียนบาลีต้องสอบ ป.ธ.๙ ให้ได้ เหมือนพระมหาวิเชียร วัดปากน้ำ กรุงเทพฯ ศิษย์สองพี่น้อง” เป็นการได้ยินชื่อท่านเป็นครั้งแรก สามเณรอายุ ๑๓ ปีอย่างข้าพเจ้า ก็ได้แค่ฟัง แต่จำได้แต่ชื่อเท่านั้น ตอนนั้นไม่รู้ด้วยซ้ำว่า ป.ธ. ๙ สำคัญอย่างไร อาจารย์ส่งให้มาเรียนภาษาบาลีก็เรียนไปตามหน้าที่ ต่อมาจึงได้รู้จักว่า พระมหาวิเชียร อโนมคุโณ คือรูปใด ตอนนั้นท่านมีสมณศักดิ์เป็นพระเมธีวราภรณ์ใหม่ ๆ แต่ก็ไม่เคยพบท่าน ไม่แน่ใจว่าพบท่านครั้งแรกเมื่อไหร่ แต่พบที่วัดสองพี่น้องสมัยที่ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระเมธีวราภรณ์ เมื่อท่านเป็นพระราชปริยัติกวี ได้พบท่านบ่อยขึ้น จำได้ว่าได้ฟังเทปท่านเทศน์งานพระราชพิธีบำเพ็ญกุศลวันวิสาขบูชา แต่ก็ยังไม่มีโอกาสคุ้นเคยกับท่าน ทั้ง ๆ ที่เจ้าคุณนิกร (พระราชวิสุทธิเวที) ศิษย์ร่วมสำนักได้ไปอยู่วัดปากน้ำ ได้สนองงานท่านมานาน ข้าพเจ้ามีโอกาสได้ใกล้ชิดกับท่านเมื่อตอนกลับจากอินเดีย ปี ๒๕๔๐ จำได้แม่นท่านได้ทำบุญอายุวัฒนมงคล ๕ รอบ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ ณ วัดท่าจัด อ.สองพี่น้อง สุพรรณบุรี ได้ไปร่วมงานด้วย มีพระเถรานุเถระไปร่วมงานมากในสมัยนั้น

ข้าพเจ้าเริ่มจะคุ้นกับท่านจริงๆ ในปี ๒๕๔๑ ข้าพเจ้าได้บันทึกสมุดบันทึกประจำไว้ (๓๑ กรกฎาคม ๒๕๔๑) การประชุมสหภูมิสุพรรณ ณ วัดพระพิเรนทร์ว่า

"...... พระเทพสุธี (พระวิสุทธิวงศาจารย์) เป็นประธานในที่ประชุม ที่ประชุมมีมติว่า สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ทิม) วัดราชประดิษฐ์ เป็นประธาน พระเทพสุธี และพระมงคล-ภาณกาจารย์ (พระราชมงคลญาณ) เป็นรองประธาน มีพระมหาอุทัย (พระเทพวิสุทธิโมลี) เป็นเลขานุการ เราเป็นกรรมการบริหารและมีส่วนในการลงนามเรื่องเงินของสหภูมิฯ ด้วย ซึ่งมีเงิน ๕ แสนกว่าบาท แต่ต้องไปร่างระเบียบใหม่กันต่อไป...." ที่ประชุมได้มีมติแต่งตั้งกรรมการยกร่างระเบียบปฏิบัติสหภูมิสงฆ์สุพรรณบุรี-กรุงเทพฯข้าพเจ้าไปเกือบทุกวันพระในเทศกาลเข้าพรรษา จนกระทั่งประกาศร่างระเบียบปฏิบัติเรียบร้อย ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๔๒ ในคราวนั้นมีการมอบใบแต่งตั้งด้วย ข้าพเจ้าได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการบริหาร ลงนามโดยพระธรรมธีรราชมหามุนี ข้าพเจ้ายังเก็บใบแต่งตั้งฉบับนั้นไว้อยู่และน่าจะมีครั้งเดียว ตั้งแต่มีการประชุมสหภูมิฯ ตอนหลังแต่งตั้งคณะกรรมการต่าง ๆ ก็ใช้มติที่ประชุมเท่านั้น การลงนามเป็นชื่อท่าน แต่ไม่ใช่สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ ตามมติที่ประชุมเคยคุยกันก่อนร่างระเบียบ เมื่อระเบียบออกมาแล้ว คณะกรรมการเห็นว่าเจ้าประคุณสมเด็จมหาวีรวงศ์ ชราภาพจึงมีมติให้เป็นที่ปรึกษาและให้ท่านเป็นประธาน สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปุ่น ปุณฺณสิริ) สมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ ๑๗ ทรงเป็นประธานรูปแรก วันก่อตั้งสหภูมิสุพรรณ (ชื่อเดิม) คือ ๑๗ พฤษภาคม ๒๔๙๐ เมื่อสมเด็จฯ ป๋า สิ้นพระชนม์ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์(ทิม) วัดราชประดิษฐ์ เป็นประธานสืบมาเท่าที่ข้าพเจ้าทราบสหภูมิแทบจะไม่ได้มีกิจกรรมอะไรเลย ข้าพเจ้าได้ยินแต่ชื่อว่าสำนักงานอยู่วัดราชนัดดา มีสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ทิม) เป็นประธาน และพระครูพินิจวิหารการ (สำราญ) เป็นเลขานุการเท่านั้น ข้าพเจ้าได้รับอานิสงส์ในฐานะชาวสุพรรณบุรีเมื่อสอบ ป.ธ.๙ ได้ ปี ๒๕๓๐ พร้อมเจ้าคุณนิกร ไม่ทราบว่าใครเอามาถวาย มีตาลปัตร ย่าม และปัจจัย ๑,๐๐๐ บาท เจ้าคุณนิกรคงได้รับเช่นเดียวกัน ทราบภายหลังแต่เพียงว่าพระครูพินิจวิหารการให้นำมาถวาย เรื่องการฟื้นฟูน่าจะเกิดจากอาจารย์อุทัยไปปรึกษาท่านจึงมีดำริตั้งสหภูมิฯ ขึ้นมาใหม่ เปลี่ยนชื่อเป็นสหภูมิสงฆ์สุพรรณบุรี - กรุงเทพฯ ท่านได้รับตำแหน่งเป็นประธานจนกระทั่งมรณภาพ มีเลขาสหภูมิฯ ๓ รูปสนองงานท่าน คือพระเทพวิสุทธิโมลี (อุทัย) มรณภาพ จึงแต่งตั้งพระราชรัตนาภรณ์ (บุญช่วย) เมื่อท่านมรณภาพ จึงแต่งตั้งข้าพเจ้าเป็นเลขาสหภูมิฯ กิจกรรมสหภูมิฯ จัดงานประจำปีที่วัดพระพิเรนทร์ เพื่อส่งเสริมความสามัคคี, การศึกษา, การกุศล, เผยแพร่ศาสนธรรม, ช่วยเหลือเกื้อกูลพระสงฆ์ - สามเณรชาวสุพรรณ และแลกเปลี่ยนความคิดซึ่งกันและกัน ท่านมาประชุมไม่เคยขาด เป็นประธานในการจัดงานประชุม

และให้กำลังใจพระสงฆ์ - สามเณรชาวสุพรรณบุรีที่ศึกษาอยู่ในกรุงเทพฯ ได้พบปะอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง กล่าวได้ว่าท่าน**เลือดสุพรรณแท้** ตั้งแต่นั้นข้าพเจ้าจึงมีความคุ้นเคยกับท่าน เรียกท่านว่าอาจารย์ ตั้งแต่เป็นพระเทพสุธีจนกระทั่งท่านมรณภาพ

สมัยข้าพเจ้าเป็นสามเณรได้เคยไปเที่ยววัดท่าจัด ในสมัยนั้น เมื่อนึกหลับตาเทียบกับสภาพของวัดท่าจัดในปัจจุบัน แทบไม่เหลือร่องรอยของอดีตเลยในสิ่งก่อสร้าง ท่านได้สร้างใหม่เกือบทั้งหมด ทั้งวัด – โรงเรียน ดูเหมือนพระอุโบสถและศาลาการเปรียญเท่านั้นท่านได้บูรณปฏิสังขรณ์รักษาของเดิมไว้ งดงามประดุจดังพระอารามหลวง สิ้นเงินไป ๒๐๐ กว่าล้านเศษ ปัจจัยต่าง ๆ ที่ท่านได้มาจากการที่ท่านฉลองศรัทธาญาติโยมในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และส่วนหนึ่งญาติโยมได้อุปถัมภ์ท่านในการก่อสร้าง สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่ท่านภูมิใจมากกล่าวได้ว่ามรดกทางวัตถุที่เป็นอนุสรณ์ของท่าน คือ**วิหารคดรอบพระอุโบสถ** ท่านเคยพูดกับข้าพเจ้าว่าผมตายนอนตาหลับ หมดห่วงเรื่องการก่อสร้าง ถ้าผมตายไปจะเป็นภาระของคนอื่น เพราะต้องใช้เงินจำนวนมาก พระเถระที่ได้เจริญสมณศักดิ์และตำแหน่งบริหารคณะสงฆ์ที่อยู่ในกรุงเทพฯ กลับมาสร้างความเจริญให้แก่ชาติภูมิของตนเกือบทั้งนั้น แต่จะหาใครทุ่มสุดชีวิตเพื่อชาติภูมิแบบท่าน กล่าวได้เต็มปากเลยว่า**มีไม่มากนัก** อนึ่งในชุมชนบ้านท่าจัดและใกล้เคียง ท่านก็ได้สร้างอนุสาวรีย์ให้ตระกูล**เรืองขจร**ไว้ด้วยคือสิ่งก่อสร้างทั้งหมดของวัดท่าจัด เพื่อให้ชุมชนได้มาใช้ร่วมกัน คือพลังบวร [บ้าน - วัด - โรงเรียน (ราชการ)] สร้างสันติสุขให้แก่สังคมชุมชน ได้อาศัยบารมีท่าน เป็นที่ประชุมปรึกษาหารือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่วนรวม

อุปนิสัยของท่าน เป็นคนตรงไปตรงมา ปากกับใจตรงกัน พูดน้อย มีความซื่อสัตย์สุจริต รักความยุติธรรม เงียบขรึม หักไม่ยอมงอ ใครเห็นท่านก็เกรงกลัว เพราะท่านไม่ค่อยยิ้มที่เขาเรียกว่า **เสือยิ้มยาก** แต่จิตใจของท่านเต็มเปี่ยมไปด้วยเมตตากรุณา รักญาติพี่น้องลูกหลาน และศิษยานุศิษย์ คนที่คุ้นเคยกับท่านแบบประเภทที่เรียกว่า**จับเข่าคุยกัน**กับท่านมีน้อย เท่าที่ทราบมีอาจารย์รวม (พระรัตนสุธี วัดไร่ขิง นครปฐม) ยกเว้นมาคุยธุระหรืองานต่าง ๆ เท่านั้น สำหรับข้าพเจ้าท่านมีความเมตตาต่อข้าพเจ้ามาก สนทนากับท่านสามารถคุยให้ท่านยิ้มได้ หรือบางครั้งหัวเราะได้ และคุยกันได้นาน บางทีเกือบ ๒ - ๓ ชั่วโมงก็มี ส่วนศิษยานุศิษย์มักจะกลัวท่านเหมือนกับหลวงพ่อใหญ่ พระธรรมมหาวีรานุวัตร (ฉลอง) อดีตเจ้าอาวาสวัดปาเลไลยก์ ลักษณะคล้าย ๆ กัน พูดน้อย ใบหน้าเรียบเฉย ๒ รูปนี้ ถ้าจะมีเรื่องไปคุยหรือเจรจา ศิษย์สองพี่น้องมักจะมอบให้ข้าพเจ้าไปคุย ทำนองว่าคนอื่นไม่กล้า

ไป ที่ข้าพเจ้าไปคุยไม่ใช่กล้าอะไร แต่นึกถึงว่าท่านเป็นครูบาอาจารย์ที่เคารพนับถือ เมื่อได้สนทนากับท่านบ่อยขึ้น ก็ทำให้คุ้นเคยกับท่านยิ่งขึ้น ได้เห็นคุณธรรมของท่าน ซึ่งใครไม่ได้สัมผัสแล้วจะไม่ทราบ คุณสมบัติเด่นของท่านที่ได้สัมผัสและฟัง คือท่านเป็นนักธรรมกถึกเอกรูปหนึ่ง เสียงของท่านเป็นประเภทโฆสัปปมาณิกา เสียงดังกังวานฟังชัดเจน พูดมีพลังมีอำนาจ บางคนจึงกลัวเมื่อท่านพูดตรง ๆ นึกว่าท่านตำหนิหรือดุ เพราะเสียงของท่าน นอกจากนั้นท่านมีเอกลักษณ์เฉพาะคือเมื่อเจริญพระพุทธมนต์ในงานพิธีต่าง ๆ ก่อนจะจบท่านจะอธิบายมนต์แต่ละบทว่ามีความหมายอย่างไร และสำคัญอย่างไร ทำให้ญาติโยมได้ฟังท่านบรรยายแล้ว เจริญศรัทธายิ่งขึ้น เป็นการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอีกวิธีหนึ่ง ชีวิตคนเราก็มีจุดเด่น และจุดด้อยเป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน ตั้งแต่ได้รู้จักคุ้นเคยกับท่านช่วง ๒๐ กว่าปีนี้ ข้าพเจ้าสังเกตบางครั้งท่านมีอารมณ์อ่อนไหวง่าย และบอบบาง ท่านฝังใจใครหรือสิ่งใดก็ตาม คุยกันครั้งใด ท่านก็จะเล่าให้ฟังเกือบทุกครั้งเหมือนติดตาติดใจท่าน ข้าพเจ้าก็เข้าใจท่าน ทำให้นึกถึงมาร์ก ทเวน นักเขียนเสียดสีสังคมชาวอเมริกันได้กล่าวไว้น่าคิดว่า "คนทุกคนเปรียบเหมือนดวงจันทร์ และมีด้านมืดซึ่งไม่เคยแสดงให้ใครได้เห็น" เรื่องนินทาคนอื่น ท่านไม่มี แต่ถ้าพูดให้ข้าพเจ้าฟังก็บอกตรง ๆ ว่าคนนั้นเป็นอย่างไร การนินทา กระแหนะกระแหนคนอื่นไม่มี ท่านกรุณาได้เล่าให้ฟังหลายเรื่องเช่นเรื่องการศึกษา การปกครองคณะสงฆ์ ปัญหาในการปกครองสงฆ์ ทั้งอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ที่ท่านประสบมา ทำให้ข้าพเจ้าได้รับรู้จากปากท่านโดยตรง เหมือนท่านเอาประสบการณ์ตรงมาสอนข้าพเจ้า เหมือนกับเตือนข้าพเจ้ากราย ๆ ว่าท่านต่อไปต้องเจอเหมือนผม

ในช่วงที่ท่านอาพาธได้ไปเยี่ยมท่านหลายครั้ง ทั้งที่วัดปากน้ำ และที่โรงพยาบาลศิริราช ไปเยี่ยมท่านตอนที่ท่านยังป่วยไม่มาก เหมือนกับท่านรู้ตัว ได้พูดในเชิงปรารภเรื่องสังขารกับข้าพเจ้า ท่านเคยล้มที่ห้องน้ำทำให้ไหล่หัก ท่านบอกว่า กรรมเก่า ตอนเป็นเด็กท่านไปหักขานก ท่านเล่าเหมือนกับท่านเทศน์เรื่องอดีตกรรม ในช่วงที่ท่านป่วยหนัก ตั้งใจจะไปเยี่ยมท่าน จะไปถวายสักการะในคราวที่ตัวเองเจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๖๐ ปี ทุกปีเมื่อจัดงานอายุวัฒนมงคล ท่านเมตตามาอวยพรให้ที่วัดทุกครั้ง ยกเว้นบางปีเท่านั้น ที่ท่านติดศาสนกิจสำคัญ ประจวบกับโควิด - ๑๙ รุนแรงขึ้น การจะไปเยี่ยมท่านซึ่งอาการค่อนข้างหนักจะไม่เป็นผลดีต่อท่าน ได้อาศัยถามอาการผ่านเจ้าคุณนิกรบ้าง เอกหลานท่านบ้าง วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๔ ท่านได้มอบหมายให้พระพรหมโมลี เจ้าคณะภาค ๕ ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ มอบพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช รองเจ้าคณะภาค ณ พระ

อุโบสถวัดปากน้ำ พอวันรุ่งขึ้นท่านก็มรณภาพ เหมือนกับท่านได้ทราบว่าศิษย์ของท่านคือข้าพเจ้า และเจ้าคุณนิกรรับพระบัญชาแล้ว ก็หมดห่วง ข้าพเจ้าเชื่อเช่นนั้น ถึงข้าพเจ้าไม่ได้สนองงานท่านในฐานะเจ้าคณะใหญ่หนเหนือก็ตาม ในช่วงที่ท่านแข็งแรงก็ได้สนองงานท่านทั้งทางตรงและทางอ้อมพอสมควร บางท่านอาจจะสงสัยว่า วันรดน้ำศพไม่เห็นข้าพเจ้าไปร่วมพิธี ตัวเองมีอาการเดินไม่ค่อยสะดวกอยู่หลายวัน วันไปรับพระบัญชาก็แข็งใจไป แต่กลับมาแล้วอาการเดินยังไม่สะดวก ไม่ต้องการให้ใครได้เห็นสภาพเดินเหมือนขาไม่ดี ต้องตอบปัญหาคนที่พบเจอ และยิ่งทราบว่าตั้งศพชั้น ๒ ของศาลาการเปรียญด้วยคงจะขึ้นไปลำบาก ยิ่งคนมากเกะกะคนอื่น ๆ จึงได้ส่งใจถวายท่านที่วัด อย่างไรก็ตามได้เป็นเจ้าภาพทำบุญส่วนตัวถวายท่าน และร่วมกับคณะต่าง ๆ ที่มีข้าพเจ้ามีส่วนเกี่ยวข้อง ชีวิตของอาจารย์เป็นชีวิตที่ไว้อะไร ในโลกที่เป็นแบบอย่าง ทั้งคุณธรรมส่วนตัว คืออัตตสมบัติและการบำเพ็ญประโยชน์ส่วนรวมที่เรียกว่าปรหิตปฏิบัติ จึงกล่าวได้ว่าชีวิตของท่านเป็นชีวิตที่เรียกว่า อโมฆชีวิต ชีวิตไม่สูญเปล่า หรือสุชีวิต ชีวิตที่ดีประเสริฐ เพราะท่านได้สร้าง **คุณค่าของชีวิต** คือท่านได้สร้างคุณธรรมประจำตัว เช่นความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต และได้สร้างศาสนวัตถุ ให้คนรุ่นหลังได้รับประโยชน์ ทำให้นึกถึงข้อคิดที่กล่าวไว้ว่า **สิ่งที่ได้มาคือความเฒ่าชรา แต่สิ่งที่ต้องแสวงหาคือคุณค่าของชีวิต** จึงทำให้ชีวิตของท่านมีค่ามีราคา มีคุณธรรมและคุณภาพสามารถเอามาเป็นแม่พิมพ์ของชีวิตได้ ที่พวกเราควรยึดถือเป็นทิฏฐานุคติเดินรอยตามท่าน ดังนั้น พวกเราแทนที่จะไว้อาลัยท่านอย่างเดียวควรจะนึกถึงว่าท่านได้ไว้อะไรให้แก่พวกเรา เมื่อพวกเราดำเนินตามรอยท่านถือว่าเป็นการปฏิบัติบูชาถวายท่าน เป็นการบูชาที่ยั่งยืนควรแก่สรรเสริญอย่างยิ่ง

บุญกุศลใดๆ ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาขอถวายเป็นอาจริยบูชาต่ออาจารย์ด้วยความเคารพอย่างสูง

พระเทพวัชราจารย์ (เทียบ)

รองเจ้าคณะภาค ๕

เลขานุการสหภูมิสงฆ์สุพรรณบุรี – กรุงเทพ ฯ

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

อโนมคุณานุสรณ์
พระวิสุทธิวงศาจารย์ รำลึก

ข้าพเจ้าเรียกได้เต็มปากเต็มคำว่า "เจ้าคุณอาจารย์พระวิสุทธิวงศาจารย์ (อาจารย์เจ้าคุณวิเชียร ป.ธ.๙) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ เพราะเป็นอาจารย์บาลีประจำชั้นสอนชั้นประโยค ๔ และชั้นประโยค ๖ ขณะที่เป็นนักเรียนบาลีในสำนักเรียนวัดปากน้ำ ในยุคช่วงปี ๒๕๒๐

เจ้าคุณอาจารย์วิเชียร เป็นประโยค ๙ รูปแรกของสำนักเรียนวัดสองพี่น้อง สอบไล่ได้ในปี ๒๕๑๖, พระราชาคณะชั้นสามัญปี ๒๕๑๖, และตำแหน่งสุดท้ายเป็นพระราชาคณะชั้นรองสมเด็จ เจ้าคณะหนเหนือ นับว่ามีชั้นสมณศักดิ์สูงสุด ของชาวอำเภอสองพี่น้องในปัจจุบัน เป็นอันดับสองรองเพียงแต่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (ปุ่น ปุณฺณสิริ) วัดพระเชตุพน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงนับว่าเป็นศักดิ์เป็นศรีสำคัญยิ่ง ของชาวสุพรรณบุรี ชาวสองพี่น้อง โดยเฉพาะสำนักเรียนวัดสองพี่น้อง ที่ก่อตั้งมาโดยพระวิบูลเมธาจารย์ (เก็บ ภทฺทิโย ป.ธ.๗) อดีตอาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดสองพี่น้อง ตั้งแต่ปี ๒๔๘๓

เจ้าคุณอาจารย์มีความกตัญญูกตเวทีเป็นเลิศ ที่จะกล่าวเฉพาะคือ ต่อบ้านเกิดเมืองนอน ที่วัดท่าจัด ตำบลบางพลับ ที่มีการพัฒนาต่อเนื่องและมีความเรียบร้อยสวยงาม เจริญตาเจริญใจ แก่ผู้มาเยือน ทั้งชาวสุพรรณบุรี และชาวต่างถิ่นต่างแดนไกล เพราะเจ้าคุณอาจารย์ได้ช่วยพัฒนาวัดชาติภูมิเป็นรูปธรรมที่สามารถจับต้องได้ นับว่าหาได้ยากอย่างยิ่งในสังฆมณฑล

เมื่อข้าพเจ้าบรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดสองพี่น้อง เคยได้ยินกิตติศัพท์พระมหาวิเชียรหรือเจ้าคุณวิเชียร ป.ธ.๙ เมื่อไปงานอะไรก็จำไม่ได้ แต่ที่วัดท่าจัด จำได้ว่าเคยไปชมมหรสพมีภาพยนตร์ ลิเก เป็นต้น ในสมัยนั้น ยังไม่มีเส้นทางคมนาคมสะดวกทางบกที่ไปด้วยรถยนต์ได้ ถนนเส้นสายบางลี่-หลังวัดป่าเลไลยก์ สร้างในยุคราว ๒๕๒๕ การเดินทางต้องไปทางเรืออย่างเดียว

ชาวสองพี่น้อง ได้ยินกิตติศัพท์คุณงามความดี ที่เจ้าคุณอาจารย์วิเชียร สมัยตั้งแต่ยังเป็นพระมหาวิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ.๙ นำคณะญาติโยมมาจากกรุงเทพฯ เพื่อร่วมงานทอดกฐินผ้าป่า หรืองานอะไรต่างๆ ที่จะช่วยพัฒนาวัดท่าจัด ตำบลบางพลับเป็นประจำ ตั้งแต่ในยุคที่ใช้เรือเป็นยานพาหนะ จนกระทั่งมีถนนลาดยางในปัจจุบัน วัดท่าจัดถึงเป็นวัดไกลปืนเที่ยงไปสักหน่อย ห่างไกลจากความเจริญคือตลาดบางลี่ที่เป็นศูนย์กลางธุรกิจชุมชน ได้กลายเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง มีความเจริญทัดเทียมเท่าวัดที่ได้รับการยกย่องยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวง ถึงจะจัดประเภทวัดราษฎร์ แต่เป็นวัดราษฎร์แห่งเดียวในสุพรรณบุรี ที่มีวิหารคด ล้อมรอบอุโบสถ สวยงามดังเทพมาเนรมิตให้ไว้ เพราะฝีมือการพัฒนาและการเสียสละชนิดทุ่มเทชีวิตและจิตใจ ให้กับบ้านเกิดเมืองนอนของเจ้าคุณอาจารย์

พูดได้เต็มปากว่า ชาวโลกและพระเถระผู้ใหญ่ ต่างอารามต่างจังหวัดอื่นๆ รู้จักสุพรรณ รู้จักสองพี่น้อง รู้จักตลาดบางลี่ และรู้จักวัดท่าจัดดี ก็เพราะเจ้าคุณอาจารย์พระวิสุทธิวงศาจารย์ มีส่วนเกื้อหนุนให้เป็นเช่นนั้นจริงๆ

ในด้านส่วนตัว ข้าพเจ้าเป็นศิษย์ร่วมสำนักเรียนเดียวกันก็จริง แต่อยู่ห่างไกลกันคนละยุคคนละสมัย เพราะเจ้าคุณอาจารย์เกิดปี ๒๔๘๐ เป็นศิษย์วัดสองพี่น้อง ในยุคช่วงปี ๒๔๙๕-๒๔๙๙ ในยุคพระวิบูลเมธาจารย์ (หลวงพ่อเก็บ ภทฺทิโย ป.ธ.๗) เป็นอาจารย์ใหญ่ ส่วนข้าพเจ้าเกิดปี ๒๕๐๒ บวชเรียนและสังกัดอยู่วัดสองพี่น้อง ในช่วงปี ๒๕๑๔-๒๕๑๗ ในยุคที่มีพระมหาสอิ้ง สิรินฺนฺโท ป.ธ.๘ เป็นเจ้าอาวาสและดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะอำเภอสองพี่น้อง ซึ่งต่อมาในปี ๒๕๑๖ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นเจ้าคุณสามัญที่ พระสิรินันทเมธี ปีเดียวกับที่เจ้าคุณอาจารย์เป็นเจ้าคุณที่ พระเมธีวราภรณ์

ในปี ๒๕๑๗ หลังจากข้าพเจ้าสอบไล่ได้ นักธรรมชั้นเอกและประโยค ๑-๒ ได้แล้ว ได้เข้าไปศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ สังกัดวัดเพลง ตำบลปากคลอง อำเภอภาษีเจริญ วัดเล็กๆ ในสวนใกล้ๆ กับวัดนาคปรก และวัดนางชี และเดินเท้าไปกลับ เพื่อศึกษาบาลีในสำนักเรียนวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ตั้งแต่ชั้นประโยค ๓ ถึงชั้นประโยค ๖ และได้อาจารย์เจ้าคุณวิเชียรเป็นอาจารย์สอนบาลีสำหรับชั้นประโยค ๔ และชั้นประโยค ๖ ในขณะที่ข้าพเจ้าศึกษาบาลีอยู่นั้น

มีเสี้ยวชีวิตหนึ่งที่ข้าพเจ้าหลังสอบบาลีได้ชั้นประโยค ๘ แล้ว ได้ย้ายเข้าไปสังกัดอยู่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญเป็นเวลา ๑ ปี โดยการชักชวนของเจ้าคุณอาจารย์ แต่หลังจากข้าพเจ้าสอบตก ได้ขอย้ายสังกัดไปอยู่วัดราชบุรณะ

แต่เนื่องจากเป็นศิษย์อาจารย์ที่มีความผูกพันกันมาแต่ปางก่อน ถือว่ามีความคุ้นเคยมากในระดับหนึ่ง ในฐานะเป็นสหภูมิสงฆ์สุพรรณด้วยกันประการหนึ่ง มีชาติภูมิเป็นชาวสองพี่น้องเหมือนกัน ถึงอายุจะห่างกันร่วม ๒ รอบนักษัตรก็ตาม ยังจำได้ว่า ครั้งหนึ่งได้เดินทางเข้าไปกราบเจ้าคุณอาจารย์ที่กุฏิหลังเดิม คือคณะเนกขัมม์ เข้าไปแล้วเลี้ยวซ้ายกุฏิหลังแรก ยังจำโคลงโลกนิติ ที่เจ้าคุณอาจารย์เขียนติดไว้ข้างฝาห้องว่า

ถึงจนทนสู้กัด กินเกลือ
อย่าเที่ยวแล่เนื้อเถือ พวกพ้อง
อดอยากเยี่ยงอย่างเสือ สงวนศักดิ์
โซก็เซาะใส่ท้อง จับเนื้อ กินเองฯ

นั่นคืออุดมการณ์ของอาจารย์เจ้าคุณ เมื่อรู้จักและสัมผัสกันใหม่ๆ

นับตั้งแต่ปี ๒๕๔๓ เป็นต้นมา ชีวิตได้กลับเข้าสู่วงจรทำงานรับใช้สังคมร่วมกัน โดยเฉพาะสหภูมิสงฆ์กรุงเทพฯ-สุพรรณบุรี ที่มีเจ้าคุณอาจารย์เป็นประธาน ได้ประชุมปรึกษาหารือกิจกรรมของสหภูมิฯ หลายๆ ด้าน ในทุกๆ ปี และที่สำคัญข้าพเจ้าได้รับความเมตตานุเคราะห์ ให้ได้กลับมาเยี่ยมอำเภอสองพี่น้อง โดยเฉพาะที่วัดท่าจัด ทุกวันที่ ๖ หรือ ๗ พฤศจิกายน ซึ่งเป็นวันเกิดของเจ้าคุณอาจารย์

ทุกปีในเทศกาลเข้าพรรษา ได้มีโอกาสเข้าไปทำวัตรทำสามีจิกรรมเจ้าคุณอาจารย์ ที่วัดปากน้ำเป็นประจำทุกปี ยกเว้นในปี ๒๕๖๓ และ ๒๕๖๔ ที่มีสถานการณ์โควิดเข้ามาเบียดเบียนโลกและประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบไปด้วย จนมาถึงต้นปี ๒๕๖๔ ก็ได้ยินข่าวป่วยอาพาธของเจ้าคุณอาจารย์ แต่ไม่นึกว่า จะจากไปรวดเร็วเช่นนี้ ทำให้นึกถึงคติทางพระที่สอนว่า ใครจะรู้ได้ว่าความตายจะพึงมีในวันพรุ่งนี้

ปกติเจ้าคุณอาจารย์วิเชียร เป็นคนพูดน้อย แต่เวลาพูดหรือแสดงพระธรรมเทศนาแล้ว มีน้ำเสียงแกล้วกล้า องอาจกล้าหาญ มีน้ำเสียงแจ่มใส เป็นที่น่าอัศจรรย์ดีแท้ จนข้าพเจ้าเคยเรียนถามว่าทำไมน้ำเสียงจึงดีนัก เจ้าคุณอาจารย์บอกว่า ไม่ฉันน้ำเย็นจิบแต่น้ำร้อนเป็นประจำ นั่นเป็นเคล็ดอย่างหนึ่งที่ได้เรียนรู้เพิ่มเติม ชีวิตหลังห้องเรียน

เดิมตั้งใจว่า จะเขียนสาแหรก "เรืองขจร" ถวายเจ้าคุณอาจารย์ แต่มีข้อมูลไม่มากและไม่ลึกเพียงพอ จึงเขียนถวายเท่าที่จดบันทึกไว้ จากคำอาราธนาของพระ

เทพวัชราจารย์ (เทียบ ป.ธ.๙) วัดพระเชตุพน ที่ขณะนั้นยังเป็นพระราชาคณะชั้นราช ได้อาราธนาให้เจ้าคุณอาจารย์พูดอัดเทปไว้

แต่เนื่องจากเจ้าคุณอาจารย์ เติบโตในสังคมชาวบ้านบางพลับ ซึ่งเป็นชุมชนใหญ่มากแห่งหนึ่งในอำเภอสองพี่น้อง ต้องมีโอกาสได้สอบถามและสัมภาษณ์ชุมชน คนนามสกุลเดียวกันมากๆ และตรวจสอบเอกสารเก่า ๆ ก่อนจะร้อยเรียงสาแหรกชั้นสูงขึ้นไปได้ จึงเพียงแต่ไล่สายบรรพบุรุษชั้นปู่ย่าลงมาเท่านั้น

ดังนั้น จึงถวายเป็นอาจาริยบูชา เพียงเท่านี้

พระศรีธวัชเมธี
วัดป่าเลไลยก์วรวิหาร สุพรรณบุรี
๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

แบบอย่างของความกตัญญู

พระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙) อดีตรองเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ อดีตเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม เป็นมหาเถระที่สร้างคุณูปการแก่การคณะสงฆ์ ประเทศชาติ พระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ มาเป็นเวลายาวนาน การสูญเสียพระเดชพระคุณ จึงนับเป็นความสูญเสียพระมหาเถระสำคัญรูปหนึ่งของคณะสงฆ์ไทย

พระเดชพระคุณกับผู้เขียน มีความเกี่ยวข้องกันมาตั้งแต่ปี ๒๕๒๖ ในฐานะเป็นผู้นำฝากเข้าสังกัดวัดปากน้ำ โดยความเมตตาประสานงานของพระเดชพระคุณพระธรรมพุทธิมงคล (สอิ้ง สิรินฺนุโท) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระสิรินันทเมธี เจ้าอาวาสวัดสองพี่น้อง ซึ่งมีสายสัมพันธ์ของความเป็นศิษย์สองพี่น้องด้วยกัน ในขณะที่ผู้เขียนพึ่งสอบได้ ป.ธ. ๕ ต่อมา ในปี ๒๕๒๗ ก็มาเกี่ยวข้องเป็นลูกศิษย์ ในฐานะที่ท่านเป็นครูสอนบาลีชั้นประโยค ป.ธ. ๗ และเมื่อสอบได้ ป.ธ. ๘ ในปี ๒๕๒๙ ก็เมตตาหาเจ้าภาพถวายความอุปถัมภ์ในการอุปสมบทให้ (นายธรรมนูญ ปันยารชุน) พร้อมทั้งทำหน้าที่เป็นพระอนุสาวนาจารย์ คู่กับหลวงพ่อพระธรรมพุทธิมงคล

นอกจากนั้น ในปี ๒๕๓๑ ในขณะที่ท่านสอนบาลีชั้นประโยค ป.ธ. ๘ ในวัดปากน้ำ วิชาแปลมคธเป็นไทย ก็เมตตาให้โอกาสไปสอนเสริมแต่งฉันท์ ป.ธ. ๘ ก่อนเวลาที่ท่านจะเข้าสอนปกติวันละประมาณ ๑ ชั่วโมง ทำให้มีความใกล้ชิดมากขึ้น

ปี ๒๕๓๓ เป็นจุดเริ่มต้นของการสนองงานในตำแหน่งเลขานุการ เมื่อท่านได้รับแต่งตั้งเป็นหัวพระธรรมทูตสายที่ ๔ ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเลขานุการเป็นลำดับแรกเหมือนเป็นการเตรียมงาน ต่อมา เมื่อท่านได้รับแต่งตั้งเป็น รองเจ้าคณะภาค ๗ (๒๕๓๔) เจ้าคณะภาค ๗ (๒๕๓๘) เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ (๒๕๕๘) ก็สนองงานในตำแหน่งเลขานุการมาโดยลำดับจนสิ้นอายุขัย

งานสำคัญอย่างหนึ่ง คือ การฝึกซ้อมอบรมสอบความรู้พระอุปัชฌาย์ส่วนกลาง ณ วัดสามพระยา ซึ่งท่านได้รับผิดชอบควบคุมดูแล ตั้งแต่ปี ๒๕๓๘ - ๒๕๕๘ ก็มีโอกาส

สนองงานอย่างเต็มที่ เป็นเหตุให้ได้ประสบการณ์และรู้จักคุ้นเคยกับพระมหาเถระโดยทั่วไป และได้เห็นปฏิปทาในการทำงานของพระเดชพระคุณที่มีความรู้ความสามารถ ความกล้าหาญ เข้มแข็ง เที่ยงธรรม ใจกว้าง ให้โอกาสเจ้าคณะผู้ปกครองและเลขานุการซึ่งเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง จนเป็นที่ยกย่องโดยทั่วไป

นอกจากนั้น งานสำคัญในวัดอีกอย่างหนึ่ง ที่พระเดชพระคุณได้ทำมากว่า ๔๐ ปี คือ การถวายความรู้พระบวชใหม่ในเทศกาลเข้าพรรษา ช่วงเช้ามืด นับเป็นสิ่งที่พระเดชพระคุณภาคภูมิใจ ที่ได้ช่วยเสริมความรู้แก่พระบวชใหม่อีกทางหนึ่ง และผู้เขียนเองก็ได้มีโอกาสสนองงานแบ่งเบาภาระงานส่วนนี้ในช่วงที่ท่านสูงอายุ และสืบสานต่อมาจนถึงปัจจุบัน

พระเดชพระคุณเป็นพระมหาเถระที่มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง เข้าใจธรรมอย่างลึกซึ้งแตกฉาน เห็นได้จากการแสดงพระธรรมเทศนา หรือบรรยายธรรมที่มีความไพเราะ จับใจ ชวนแก่การนำไปปฏิบัติ นอกจากนั้น ในการเจริญพระพุทธมนต์ พระเดชพระคุณก็จะมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว กล่าวคือ ในตอนท้ายการเจริญพระพุทธมนต์ จะมีการสรุปใจความพระปริตรแต่ละบท พร้อมทั้งให้พร ทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจเนื้อหาสาระ และเกิดศรัทธาปสาทะมากยิ่งขึ้น แม้แต่ ฯพณฯ สมัคร สุนทรเวช อดีตนายกรัฐมนตรี ก็จะกล่าวชื่นชมอยู่เสมอ

คุณธรรมสำคัญอีกอย่างหนึ่งของพระเดชพระคุณ ที่อยากจะยกมาพูด คือ ความเสียสละ และความกตัญญูกตเวที เห็นได้จากการไปพัฒนาชาติภูมิบ้านเกิด ที่วัดท่าจัด หมู่บ้านบางพลับ ตำบลบางพลับ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยการสร้างถนน สร้างประปา สร้างโรงเรียน ถมดินบริเวณวัดท่าจัดให้สูง และสร้างเสนาสนะสงฆ์ มณฑป หอไตร ศาลาริมน้ำ สร้างเขื่อน กำแพงรอบวัด สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม บูรณะศาลาการเปรียญ อุโบสถ สร้างวิหารคดรอบอุโบสถ สร้างถนนในวัด บูรณะเมรุ และศาลาอเนกประสงค์ เป็นต้น สิ้นค่าก่อสร้างกว่า ๒๑๑ ล้านบาท เมื่อถึงวาระคล้ายวันเกิดในแต่ละปี ก็ถือโอกาสฉลองอายุวัฒนมงคล พร้อมทั้งฉลองถาวรวัตถุนั้น ๆ พร้อมทั้งบำเพ็ญประโยชน์อื่น ๆ ตามกาล ตามวาระ โดยนิมนต์พระสงฆ์ไปเป็นเนื้อนาบุญ ปีละไม่น้อยกว่า ๔๐๐ รูป นับเป็นแบบอย่างของพระมหาเถระที่มีความกตัญญูกตเวที และมีความเสียสละรูปหนึ่ง ที่ควรแก่การยกย่อง

ตัวอย่างความเสียสละเรื่องหนึ่ง ที่อยากจะบันทึกให้คนทั่วไปได้ทราบ คือ เมื่อปี ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นช่วงสถานการณ์ลดค่าเงินบาท เศรษฐกิจย่ำแย่ หลังจากพระเดชพระคุณได้ก่อสร้างและสมโภชเสนาสนะสงฆ์วัดท่าจัด พร้อมทั้งทำบุญฉลองอายุวัฒนมงคล ๕ รอบ ๖๐ ปี เมื่อ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ เสร็จแล้ว ต้นปี ๒๕๔๑ ในเดือนมกราคมได้ตรวจสุขภาพ พบเส้นเลือดหัวใจตีบ แพทย์แนะนำให้ทำการผ่าตัด แต่ท่านมีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการรักษา เนื่องจากใช้ปัจจัยหมดไปในการสร้างวัดท่าจัดและทำบุญ พญ.กาญจนา ชัยกิตติศิลป์ แพทย์จากโรงพยาบาลกรุงเทพ จึงกราบเรียนมายังหลวงพ่อเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ และสมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ (มสจ) และได้รับการถวายความอุปถัมภ์ค่าใช้จ่ายในการเยียวยารักษา จึงทำให้วิกฤติครั้งนั้น ผ่านพ้นไปได้ นี่คือความเสียสละ จนไม่นึกถึงตัวเอง

พระเดชพระคุณพระวิสุทธิวงศาจารย์ หรือสรรพนามที่ผู้เขียนใช้เรียกท่านด้วยความเคารพตราบจนสิ้นอายุขัยว่า "เจ้าคุณอาจารย์" เป็นพระมหาเถระที่เปี่ยมด้วยความเมตตากรุณาต่อศิษย์และผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเสมอต้นเสมอปลาย แม้บุคลิกภายนอกจะเหมือนเป็นคนดุ พูดน้อย แต่เมื่อมาสัมผัสใกล้ชิด ก็จะเห็นถึงความละเอียดอ่อน และมีเมตตาสูง

ในการสนองงานแต่ละอย่าง เจ้าคุณอาจารย์เปิดโอกาสให้เลขา ฯ ได้ทำงานอย่างสบายใจ เชื่อใจ ไว้ใจ และให้โอกาสอย่างเต็มที่ ไม่ก้าวก่าย เงินอุดหนุนที่ได้รับทุกบาท ไม่เคยเก็บไว้เอง ให้เลขาใช้จ่ายได้ตามสะดวก สิ่งไหนขาดเหลือ ก็พยายามใช้ปัจจัยส่วนตัวเพิ่มเติมให้ มุ่งความสำเร็จเป็นสำคัญ ไม่ประสงค์ให้เลขาหรือคณะทำงานต้องลำบากตลอดเวลากว่า ๓๐ ปี จึงไม่เคยอึดอัด หรือลำบากใจกับการสนองงาน ตรงกันข้าม กลับมีความรู้สึกภูมิใจ สุขใจที่ได้สนองงานท่านอย่างเต็มที่ เป็นวิธีเดียวที่จะตอบแทนพระคุณที่ได้ส่งเสริมสนับสนุนตลอดมา

แม้ในการปกครองคณะสงฆ์ เจ้าคุณอาจารย์ก็เน้นที่จะให้เจ้าคณะผู้ปกครองในระดับต่าง ๆ ดูแลปกครองกัน มีปัญหาอะไร ก็ให้แก้ไขให้เรียบร้อยในระดับนั้น ๆ ท่านจะเน้นอยู่เสมอว่า **"ธมฺมญฺจเร สุจริตํ พึงทำหน้าที่ให้สุจริต"** ทำหน้าที่ของตนเองให้ดี ไม่เคยสร้างความอึดอัดใจแก่ผู้น้อย แต่สิ่งหนึ่งที่พระเดชพระคุณจะไม่ให้ผ่านเลยไป คือ การทำผิดกฎระเบียบ การไม่มีระเบียบ ขาดมรรยาท ท่านจะตักเตือนอย่างไม่ไว้หน้าใคร ไม่สนใจว่าผู้นั้นจะพอใจหรือไม่ ซึ่งเป็นอัธยาศัยของความเป็นคนตรง

เจ้าคุณอาจารย์ จึงเป็นพระมหาเถระที่เพรียบพร้อมด้วยคุณธรรมของความเป็นปูชนียบุคคล ควรแก่การเคารพบูชา อย่างแท้จริง การสูญเสียพระเดชพระคุณ จึงเป็นความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่อีกครั้งหนึ่งของตัวเอง ไม่ต่างกับการสูญเสียโยมพ่อโยมแม่ เพราะตลอดเวลา ท่านได้เป็นที่พึ่งทั้งทางกายและทางใจ รวมทั้งการแนะนำนำ สั่งสอน ฝึกฝนอบรมกล่อมเกลาให้มีความรู้ความสามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมั่นใจ นับเป็นพระมหาเถระซึ่งมีความเมตตาต่อผู้เขียนอย่างแท้จริง จึงไม่มีอะไรที่จะตอบพระคุณท่านได้อย่างหมดสิ้น นอกเหนือจากการสืบสานงานที่ท่านรักอย่างเต็มที่ พร้อมทั้งตั้งใจที่จะเผยแพร่เกียรติคุณและผลงานของท่านเท่าที่กำลังจะทำได้

ขออำนาจบุญกุศลทั้งมวลที่ศิษยานุศิษย์ได้สั่งสมอบรมมา จงเป็นพลวปัจจัยส่งเสริมบุญบารมีของเจ้าคุณอาจารย์พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุณมหาเถร) ให้แผ่ไพศาลยิ่ง ๆ ขึ้นไป ตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพทุกประการ.

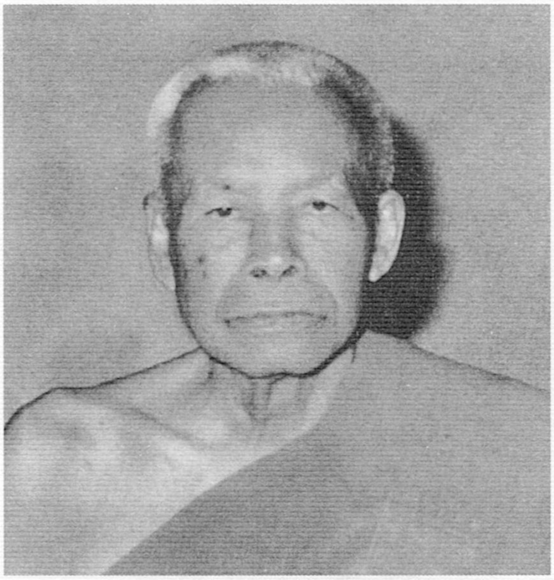
พระราชวิสุทธิเวที
รองเจ้าคณะภาค ๗
รักษาการเลขานุการแม่กองบาลีสนามหลวง
วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพ ฯ

สารบัญ

ฯ

ทำเนียบสมณศักดิ์ "พระวิสุทธิวงศาจารย์"	๔๗
ทำเนียบพระราชาคณะ และเปรียญธรรม ๙ ประโยค วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ	๕๓
พุทธชัยมงคลคาถา หรือ ฎีกาพาหุง	๖๓
กรณียเมตตสูตร	๑๒๑
อานุภาพพระปริตร	๒๓๙
มงคลชีวิต : การบำรุงบิดามารดา	๒๖๑
บทเรียนชีวิต	๓๕๕
ยาวิเศษ	๔๑๓

ทำเนียบสมณศักดิ์
"พระวิสุทธิวงศาจารย์"
สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

(๑) พระวิสุทธิวงศาจารย์ (เสงี่ยม จนฺทสิริ ป.ธ. ๖)

วัดสุทัศนเทพวราราม เขตพระนคร กทม.

อดีตเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ

[๒๕๑๑ - ๒๕๒๐]

{ รวม ๙ ปี }

สมเด็จพระพุฒาจารย์	๒๕๒๐
พระวิสุทธิวงศาจารย์	๒๕๑๑
พระธรรมวิสุทธาจารย์	๒๕๐๒
พระศรีสมโพธิ	๒๔๙๘
พระศรีสมโพธิ	๒๔๙๐
พระศรีสมโพธิ	๒๔๘๙
พระครูมหาคณานุสิชฌน์	๒๔๘๓
พระครูจุลคณานุศาสน์	๒๔๘๑
ป.ธ. ๖	๒๔๘๒
มรณภาพ	๒๗ มกราคม ๒๕๒๖

(๒) พระวิสุทธิวงศาจารย์ (สุง ธญฺญาโภ ป.ธ. ๖)
วัดพิชยญาติการาม เขตคลองสาน กทม.
อดีตเจ้าคณะใหญ่หนใต้
[๒๕๒๑ - ๒๕๓๔]
{ รวม ๑๓ ปี }

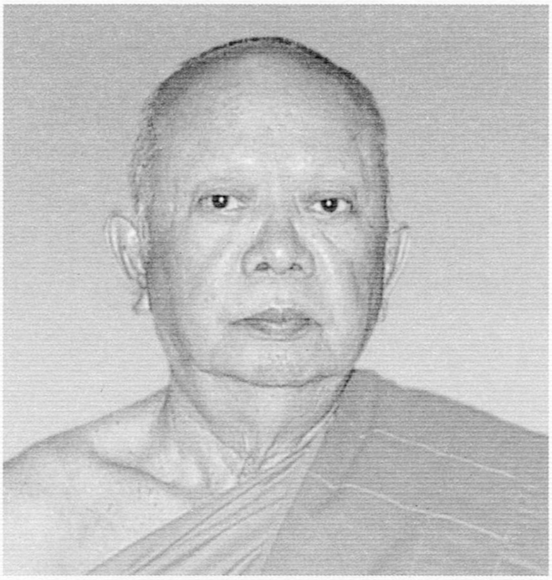
พระวิสุทธิวงศาจารย์	๒๕๒๑
พระธรรมวิสุทธาจารย์	๒๕๑๑
พระเทพประสิทธิคุณ*	๒๕๐๒
พระประสิทธิวิริยคุณ	๒๔๙๖
พระประสิทธิวิริยคุณ	๒๔๘๔
พระครูดุสิตธรรมคุณ	๒๔๘๐
ป.ธ. ๖	๒๔๗๔
มรณภาพ	๒๒ ธันวาคม ๒๕๓๔

* ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ - ชั้นราช - ชั้นเทพ ในสมัยยังอยู่วัดดุสิตาราม กรุงเทพมหานคร

(๓) พระวิสุทธิวงศาจารย์ (พลอย ญาณสํวโร ป.ธ. ๙)
วัดเทพธิดาราม เขตพระนคร กทม.
อดีตเจ้าคณะภาค ๑๔
[๒๕๓๕ - ๒๕๔๗]
{ รวม ๑๒ ปี }

พระวิสุทธิวงศาจารย์	๒๕๓๕
พระธรรมเจดีย์	๒๕๒๓
พระเทพคุณาภรณ์	๒๕๑๔
พระราชวรมุนี	๒๕๐๗
พระศรีวิสุทธิคุณ	๒๔๙๘
ป.ธ. ๙	๒๔๙๖
มรณภาพ	๒๙ พฤษภาคม ๒๕๔๗

(๔) พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙)

วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กทม.

อดีตเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ

[๒๕๔๙ - ๒๕๖๔]

{ รวม ๑๕ ปี }

พระวิสุทธิวงศาจารย์	๒๕๔๙
พระธรรมธีรราชมหามุนี	๒๕๔๑
พระเทพสุธี	๒๕๓๕
พระราชปริยัติกวี	๒๕๒๗
พระเมธีวราภรณ์	๒๕๑๖
ป.ธ. ๙	๒๕๑๖
มรณภาพ	๒๖ กันยายน ๒๕๖๔

ทำเนียบพระราชาคณะ
และเปรียญธรรม ๙ ประโยค
วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร
ตั้งแต่อดีต ถึงปัจจุบัน

การพระราชทาน
สถาปนา เลื่อนและตั้งสมณศักดิ์
สมเด็จพระราชาคณะ และพระราชาคณะ
วัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

พ.ศ.	ทรงสถาปนา / เลื่อน / ตั้ง	เป็น
๒๔๙๒	พระครูสมณธรรมสมาทาน (สด จนฺทสโร)	พระภาวนาโกศลเถร
๒๔๙๘	พระภาวนาโกศลเถร (สด จนฺทสโร)	พระมงคลราชมุนี
๒๔๙๙	พระมหาช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ. ๙	พระศรีวิสุทธิโมลี
๒๕๐๐	พระมงคลราชมุนี (สด จนฺทสโร)	พระมงคลเทพมุนี
๒๕๐๕	พระศรีวิสุทธิโมลี (ช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ. ๙)	พระราชเวที
๒๕๑๐	พระราชเวที (ช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ. ๙)	พระเทพวรเวที
๒๕๑๐	พระครูสมณธรรมสมาทาน (ธีระ ป.ธ. ๔)	พระภาวนาโกศลเถร
๒๕๑๑	พระครูญาณปรีชา (ณรงค์ ชิตญาโณ ป.ธ. ๔)	พระวิเชียรกวี
๒๕๑๕	พระครูภาวนาภิรม (วีระ คณุตฺตโม)	พระภาวนาโกศลเถร วิ.
๒๕๑๖	พระเทพวรเวที (ช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ. ๙)	พระธรรมธีรราชมหามุนี
๒๕๑๖	พระมหาวิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙	พระเมธีวราภรณ์
๒๕๒๕	พระครูพิพัฒน์ธรรมคณี (อำนาจ อุปคุตฺโต)	พระพิพัฒน์ธรรมคณี
๒๕๒๗	พระเมธีวราภรณ์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙)	พระราชปริยัติกวี
๒๕๓๐	พระธรรมธีรราชมหามุนี (ช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ. ๙)	พระธรรมปัญญาบดี
๒๕๓๐	พระมหาสุชาติ ธมฺมรตโน ป.ธ. ๙	พระศรีศาสนวงศ์
๒๕๓๑	พระครูพิศิษฏ์ปริยัติคุณ (พาย ภทฺทโก ป.ธ. ๖)	พระสุนทรกิจจาภิวัฒน์
๒๕๓๒	พระครูอุปถัมภ์ธรรมกิจ (สงัด อำสุมาลี)	พระวิสิฐนิมมานการ
๒๕๓๔	พระวิสิฐนิมมานการ (สงัด อำสุมาลี)	พระราชมงคลญาณ
๒๕๓๕	พระศรีศาสนวงศ์ (สุชาติ ธมฺมรตโน ป.ธ. ๙)	พระราชพุทธิญาณวงศ์ (๑๒ ส.ค.)
๒๕๓๕	พระครูพิศาลสังฆโสภณ (บุญศรี ปุญฺญสิริ ป.ธ. ๔)	พระพิศาลญาณวงศ์ (๑๒ ส.ค.)
๒๕๓๕	พระราชปริยัติกวี (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙)	พระเทพสุธี (๕ ธ.ค.)
๒๕๓๖	พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ (ทรงเกียรติ ปุณฺฑริโก)	พระศาสนานุรักษ์
๒๕๓๘	พระมหาไพโรจน์ ภทฺทโก ป.ธ. ๗	พระรัตนเมธี
๒๕๓๘	พระธรรมปัญญาบดี (ช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ. ๙)	สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์

พ.ศ.	ทรงสถาปนา / เลื่อน / ตั้ง	เป็น
๒๕๓๙	พระสุนทรกิจจาภิวัฒน์ (พาย ภทฺทโก ป.ธ. ๖)	พระราชรัตนวิมล
๒๕๔๐	พระราชมงคลญาณ (สงัด อํสุมาลี)	พระเทพโกศล
๒๕๔๑	พระเทพสุธี (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙)	พระธรรมธีรราชมหามุนี
๒๕๔๒	พระราชพุทธิญาณวงศ์ (สุชาติ ธมฺมรตโน ป.ธ. ๙)	พระเทพมุนี
๒๕๔๓	พระพิศาลญาณวงศ์ (บุญศรี ปุญฺณสิริ ป.ธ. ๔)	พระราชวิริยาลังการ
๒๕๔๔	พระครูปลัดสัมพิพัฒนปัญญาจารย์ (ประชัน ฐิตปญฺโญ ป.ธ. ๕)	พระศรีสมโพธิ
๒๕๔๕	พระมหาสุบิน ธีรวํโส ป.ธ. ๙	พระปริยัติกวี
๒๕๔๖	พระภาวนาโกศลเถร (วีระ คณุตฺตโม)	พระราชพรหมเถร วิ.
๒๕๔๗	พระเทพมุนี (สุชาติ ธมฺมรตโน ป.ธ. ๙)	พระธรรมปัญญาภรณ์ (๑๒ ส.ค.)
๒๕๔๗	พระมหานิกร มโนกโร ป.ธ. ๙	พระปิฎกโกศล (๕ ธ.ค.)
๒๕๔๘	พระครูปลัดสัมพิพัฒนปัญญาจารย์ (พุ่ม อคฺคปญฺโญ ป.ธ. ๔)	พระวิเชียรกวี
๒๕๔๙	พระศรีสมโพธิ (ประชัน ฐิตปญฺโญ ป.ธ. ๕)	พระราชสุตาภรณ์ (๑๐ มิ.ย.)
๒๕๔๙	พระธรรมธีรราชมหามุนี (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙)	พระวิสุทธิวงศาจารย์ (๕ ธ.ค.)
๒๕๕๐	พระเทพโกศล (สงัด อํสุมาลี)	พระธรรมรัตนากร
๒๕๕๒	พระราชรัตนวิมล (พาย ภทฺทโก ป.ธ. ๖)	พระเทพปริยัติวงศ์
๒๕๕๔	พระธรรมปัญญาภรณ์ (สุชาติ ธมฺมรตโน ป.ธ. ๙)	พระพรหมโมลี
๒๕๕๔	พระราชวิริยาลังการ (บุญศรี ปุญฺณสิริ ป.ธ. ๔)	พระเทพวรเวที
๒๕๕๑	พระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ ป.ธ. ๙	พระศรีคัมภีรญาณ
๒๕๕๓	พระครูปลัดสัมพิพัฒนปัญญาจารย์ (ไพรัตน์ ฐิตเปโม ป.ธ. ๖)	พระศาสนพิลาส
๒๕๕๔	พระครูพิทักษ์วรานุกิจ (ธนกิจ สุภาโว)	พระมหาศาสนมุนี
๒๕๕๕	พระวิเชียรกวี (พุ่ม อคฺคปญฺโญ ป.ธ. ๔)	พระราชมังคลาจารย์
๒๕๕๕	พระมหาทองดี ปญฺญาวชิโร ป.ธ. ๙	พระปิฎกเมธี
๒๕๕๖	พระครูปลัดสัมพิพัฒนปัญญาจารย์ (วิศิษฎ์ ทสฺสนีโย ป.ธ. ๗)	พระวิเชียรกวี
๒๕๕๗	พระครูปลัดสัมพิพัฒนปัญญาจารย์ (วรัญญู วรญฺญู ป.ธ. ๗)	พระศรีสมโพธิ
๒๕๕๘	พระปริยัติกวี (สุบิน ธีรวํโส ป.ธ. ๙)	พระราชวิริยาลังการ
๒๕๕๙	พระปิฎกโกศล (นิกร มโนกโร ป.ธ. ๙)	พระราชวิสุทธิเวที (๑๒ ส.ค.)
๒๕๕๙	พระราชสุตาภรณ์ (ประชัน ฐิตปญฺโญ ป.ธ. ๕)	พระเทพมุนี (๕ ธ.ค.)
๒๕๕๙	พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ สมฺมาปญฺโญ ป.ธ. ๙)	พระราชปริยัติกวี (๕ ธ.ค.)
๒๕๖๒	พระครูปลัดสัมพิพัฒนปัญญาจารย์ (ชนพัฒน์ สุมฺทุ ป.ธ. ๖)	พระอมรเมธี
๒๕๖๔	พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมฺมาปญฺโญ ป.ธ. ๙)	พระเทพวัชรบัณฑิต (๒๖ ม.ค.)
๒๕๖๔	พระเทพวัชรบัณฑิต (สมจินต์ สมฺมาปญฺโญ ป.ธ. ๙)	พระธรรมวัชรบัณฑิต (๘ ก.ค.)

ทำเนียบผู้สอบบาลีประโยค ป.ธ. ๙ ได้
ในสำนักเรียนวัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

ที่	ชื่อ	ฉายา	นามสกุล	อายุ	พรรษา	ชาติภูมิ จ.	สอบได้ปี
๑.	พระมหาสว่าง**	ปภากโร	รัตนรัตติ	๒๖	๖	นนทบุรี	๒๕๐๑
๒.	พระมหาเสริม**,*	ปญฺญาวชิโร	วงษ์จันทร์	๒๔	๔	สุพรรณบุรี	๒๕๐๔
๓.	พระมหาอารีย์**,*	อริชโย	สหชาติโกสีห์	๒๓	๒	นครราชสีมา	๒๕๐๔
๔.	พระมหาทองดี[๑]	สุรเตโช	สุรเดช	๒๖	๕	กำแพงเพชร	๒๕๑๕
๕.	พระมหาวิเชียร[๒],*	อโนมคุโณ	เรืองขจร	๓๖	๑๖	สุพรรณบุรี	๒๕๑๖
๖.	พระมหามนตรี	ขนฺติสาโร	เพชรศาสตร์	๓๐	๑๐	นครปฐม	๒๕๑๘
๗.	สามเณรสุชาติ[๓]	(ธมฺมรตโน)	สอดสี	๒๒		สุพรรณบุรี	๒๕๑๙
๘.	พระมหาประนอม	กิตฺติปญฺโญ	วิเชียรสรรค์	๒๕	๔	พิจิตร	๒๕๒๐
๙.	สามเณรสุอินต์**	(ปญฺญาวชิโร)	เพชรเนียน	๒๐		นครปฐม	๒๕๒๒
๑๐.	สามเณรสังเวย**	(ธมฺมเนตฺติโก)	เนตรนิมิตร	๒๒		สุพรรณบุรี	๒๕๒๔

** ลาสิกขา

* มรณภาพ

๑ ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น **พระศรีวิสุทธิวงศ์** (๒๕๑๙), **พระราชวิสุทธิโมลี** (๒๕๒๔), **พระเทพปริยัติโมลี** (๒๕๓๑), **พระธรรมกิตติวงศ์** (๒๕๓๕), **พระมหาโพธิวงศาจารย์** (๒๕๔๗), **พระพรหมวชิรปัญญาจารย์** (๒๕๖๕) ปัจจุบันเป็น จล.วัดราชโอรสาราม

๒ ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น **พระเมธีวราภรณ์** (๒๕๑๖), **พระราชปริยัติกวี** (๒๕๒๗), **พระเทพสุธี** (๒๕๓๕), **พระธรรมธีรราชมหามุนี** (๒๕๔๑), **พระวิสุทธิวงศาจารย์** (๒๕๔๙) มรณภาพ ๒๖ กันยายน ๒๕๖๔ ขณะดำรงตำแหน่ง รจล.วัดปากน้ำ, เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ, กรรมการมหาเถรสมาคม

๓ ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น **พระศรีศาสนวงศ์** (๒๕๓๐), **พระราชพุทธิญาณวงศ์** (๒๕๓๕), **พระเทพมุนี** (๒๕๔๒), **พระธรรมปัญญาภรณ์** (๒๕๔๗), **พระพรหมโมลี** (๒๕๕๔) ปัจจุบันเป็น ผจล.วัดปากน้ำ, รก.จล. แม่กองบาลีสนามหลวง, จภ. ๕, กรรมการมหาเถรสมาคม, รก.เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ

ที่	ชื่อ	ฉายา	นามสกุล	อายุ	พรรษา	ชาติภูมิ จ.	สอบได้ปี
๑๑.	พระมหายุทธนา**	ปริชาโน	ลี้ภานุวงศ์	๒๖	๖	นครปฐม	๒๕๒๕
๑๒.	พระมหาสุนทร**	สุนฺทโร	สันติธัช	๓๕	๑๔	อุทัยธานี	๒๕๒๖
๑๓.	พระมหาจำปา	วชิรญาโณ	ใจมูล	๒๙	๙	อุตรดิตถ์	๒๕๒๘
๑๔.	พระมหาจำลอง[๔]	ธมฺมโชติ	บุญเพ็ง	๒๖	๕	ลพบุรี	๒๕๒๘
๑๕.	พระมหาสมยง[๕]	สมฺมาปญฺโญ	วันจันทร์	๒๔	๓	บุรีรัมย์	๒๕๒๘
๑๖.	พระมหาบรรหาร**	ปุญฺญสมฺปนฺโน	ม่วงชื่น	๒๕	๔	นครสวรรค์	๒๕๒๙
๑๗.	พระมหานิกร[๖]	มโนกโร	ศรีบุญเพ็ง	๒๓	๑	สุพรรณบุรี	๒๕๓๐
๑๘.	พระมหาบุญชู	กิตฺติโชติโก	ไทยลา	๒๙	๘	สุพรรณบุรี	๒๕๓๑
๑๙.	สามเณรวิเชียร**	(ญาณกิตฺติ)	ปราบพาล	๒๒		อุดรธานี	๒๕๓๑
๒๐.	พระมหาสุขคำ*	สิริมงฺคโล	เขื่อนแก้ว	๓๕	๑๕	เชียงราย	๒๕๓๓
๒๑.	พระมหาบุญพา**	ธิตปุญฺโญ	มีชนะ	๓๓	๑๓	สุพรรณบุรี	๒๕๓๓
๒๒.	พระมหาสมคิด**	อนาลโย	สวยล้ำ	๓๑	๙	สุพรรณบุรี	๒๕๓๓
๒๓.	สามเณรวินัย**	(ภูริวิญฺญู)	เภาเสน	๒๒		สุพรรณบุรี	๒๕๓๓
๒๔.	พระมหาสิงห์คำ[๗]	ชยวํโส	ไชยวงศ์	๒๙	๙	เชียงใหม่	๒๕๓๓

** ลาสิกขา

* มรณภาพ

๔ ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น **พระศรีญาณวงศ์** (๒๕๓๕) จร.วัดมงคลชัยพัฒนา จ.สระบุรี ปัจจุบันลาสิกขา

๕ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น **"สมจินต์"** และได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น **พระศรีคัมภีรญาณ** (๒๕๕๑), **พระราชปริยัติกวี** (๒๕๕๙), **พระเทพวัชรบัณฑิต** (๒๖ ม.ค. ๖๔), **พระธรรมวัชรบัณฑิต** (๘ ก.ค. ๖๔) ปัจจุบันเป็น ผจล.วัดปากน้ำ, รก.รองแม่กองบาลีสนามหลวง, รองภ. ๕, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖ ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น **พระปิฎกโกศล** (๒๕๔๗), **พระราชวิสุทธิเวที** (๑๒ ส.ค. ๕๙) ปัจจุบันเป็น ผจล.วัดปากน้ำ, รองภ. ๗, รก.เลขานุการแม่กองบาลีสนามหลวง

๗ สังกัดวัดนางชี, ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น **พระศรีศาสนวงศ์** (๒๕๓๘), **พระราชปัญญาภรณ์** (๒๕๔๗) ปัจจุบันเป็น จล.วัดนางชี, รองภ. ๖

ที่	ชื่อ	ฉายา	นามสกุล	อายุ	พรรษา	ชาติภูมิ จ.	สอบได้ปี
๒๕.	พระมหาสุบิน[๘]	ธีรวํโส	มณีวงศ์	๓๗	๑๗	สุพรรณบุรี	๒๕๓๕
๒๖.	พระมหาชูพงษ์**	สุชุติโก	อัจจาธร	๓๓	๑๓	ราชบุรี	๒๕๓๕
๒๗.	พระมหาประยุทธ**	ธานุตฺตโม	น้อยแก้ว	๓๒	๑๒	สุพรรณบุรี	๒๕๓๕
๒๘.	พระมหาสมปอง**	กุรุปญฺโญ	วัฒนกูล	๒๓	๑	สุพรรณบุรี	๒๕๓๕
๒๙.	สามเณรมนตรี**	(สุปภาโส)	สืบด้วง	๒๒		กาญจนบุรี	๒๕๓๕
๓๐.	พระมหาจรัญ	วิจารณเมธี	นิลาพันธ์	๓๑	๑๑	นครสวรรค์	๒๕๓๖
๓๑.	พระมหาประสม**	อธิพุทฺธิ	สินทอง	๒๔	๓	สุพรรณบุรี	๒๕๓๖
๓๒.	พระมหาพิมล[๙]	ญาณวิมโล	คำเครื่อง	๒๓	๒	ศรีสะเกษ	๒๕๓๖
๓๓.	สามเณรสนธิญาณ**	(อภิชฺชยานนฺโท)	รักษาภักดี	๒๒		สกลนคร	๒๕๓๖
๓๔.	สามเณรฉลวย[๑๐]	(อภิชฺชญฺญู)	จันทร์หอม	๒๒		กาญจนบุรี	๒๕๓๖
๓๕.	พระมหาทองดี[๑๑]	ปญฺญาวชิโร	กันทวงศ์	๒๖	๖	ลำปาง	๒๕๓๗
๓๖.	พระมหาเสนาะ	กิตฺติเสโน	กัณหทัต	๒๔	๔	ราชบุรี	๒๕๓๗
๓๗.	พระมหาอักษราวิชญ์**	ภูริภูสิโต	โฉมศรี	๒๔	๔	สุพรรณบุรี	๒๕๓๗

** ลาสิกขา

* มรณภาพ

๘ ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น **พระปริยัติกวี** (๒๕๔๕), **พระราชวิริยาลังการ** (๒๕๕๘) ปัจจุบันเป็น ผจล.วัดปากน้ำ, จข.ธนบุรี

๙ ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น พระศรีญาณวิเทศ (๒๕๕๖) ปัจจุบันเป็น จร.วัดปากน้ำมิชิแกน สหรัฐอเมริกา

๑๐ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น **"ชลทิช"** และได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น **พระศรีพุทธิวิเทศ** (๒๕๕๔) ปัจจุบันเป็น จร.วัดไทยพุทธาราม ออสเตรเลีย

๑๑ ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น **พระปิฎกเมธี** (๒๕๕๕) ปัจจุบันเป็น ผจล.วัดปากน้ำ

ที่	ชื่อ	ฉายา	นามสกุล	อายุ	พรรษา	ชาติภูมิ จ.	สอบได้ปี
๓๘.	พระมหาประดิษฐ์**	สุเนตฺโต	สุขสมเนตร	๓๐	๑๐	พระนครศรีอยุธยา	๒๕๓๙
๓๙.	พระมหาณรงค์ศักดิ์	กิตฺติสิทฺโธ	รักษาสิทธิ์	๒๙	๙	ชัยภูมิ	๒๕๓๙
๔๐.	พระมหาครรชิต	สุชิตคนฺโธ	กล่อมดี	๒๒	๒	สุพรรณบุรี	๒๕๔๐
๔๑.	พระมหาประพัฒน์[๑๒]**	สิริปญฺโญ	ศรีกุลกิจ	๒๖	๖	สกลนคร	๒๕๔๐
๔๒.	พระมหาทวี	มหาปญฺโญ	ละลง	๒๘	๘	บุรีรัมย์	๒๕๔๑
๔๓.	พระมหาชิต[๑๓]	ติกฺขปญฺโญ	กุมบุรี	๓๓	๑๓	สงขลา	๒๕๔๒
๔๔.	พระมหาภรต	วราภิญฺโญ	นวลแก้ว	๒๘	๘	กระบี่	๒๕๔๒
๔๕.	สามเณรเดชจำลอง	(พุทฺธิเตโช)	พุฒหอม	๒๒		ศรีสะเกษ	๒๕๔๒
๔๖.	พระมหาบุญส่ง[๑๔]	กลฺยาโณ	พลีชมภู	๓๗	๑๗	สมุทรปราการ	๒๕๔๓
๔๗.	พระมหานิรมิตร	กิตฺติมิตฺโต	แก้วกูล	๒๕	๓	บุรีรัมย์	๒๕๔๓
๔๘.	พระมหาธเนส**	ธเนโส	สังข์แก้ว	๒๒	๑	พิจิตร	๒๕๔๓
๔๙.	สามเณรทิตติ**	(วรปุญฺญสาคโร)	ต่วนโต	๒๑		เพชรบูรณ์	๒๕๔๓
๕๐.	พระมหารัญนา	ชินวํโส	บุญสวัสดิ์	๒๘	๘	แพร่	๒๕๔๔

** ลาสิกขา

* มรณภาพ

๑๒ สังกัดวัดนาคปรก

๑๓ ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น **พระศรีรัตนวิมล** (๒๕๕๐), **พระราชวรเวที** (๒๕๕๘) ปัจจุบันเป็น ผจล.วัดโคกสมานคุณ, จจ.สงขลา

๑๔ ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น **พระศรีรัตนเมธี** (๒๕๕๐) ปัจจุบันเป็น จร.วัดกิ่งแก้ว, จอ.บางพลี จ.สมุทรปราการ

ที่	ชื่อ	ฉายา	นามสกุล	อายุ	พรรษา	ชาติภูมิ จ.	สอบได้ปี
๕๑.	พระมหามานิต[๑๕]	มานิโต	สกลหล้า	๒๖	๕	ขอนแก่น	๒๕๔๓
๕๒.	พระมหาสมเดช[๑๖]	ตปสีโล	ศรีลางัด	๒๙	๗	สุรินทร์	๒๕๔๓
๕๓.	พระมหาวัฒน์พร	อภิวฑฺฒโน	บุญมาก	๒๙	๑๐	ขอนแก่น	๒๕๔๕
๕๔.	พระมหาชำนาญ	มหาชาโน	พูดเพราะ	๒๗	๖	สุพรรณบุรี	๒๕๔๕
๕๕.	พระมหาสุพจน์	วชิรสโม	สมเพชร	๒๓	๒	ศรีสะเกษ	๒๕๔๕
๕๖.	พระมหาสุพจน์[๑๗]	กิตฺติวณฺโณ	สร้อยเสน	๓๑	๑๑	สุรินทร์	๒๕๔๕
๕๗.	พระมหาวิเศษ[๑๘]	ปญฺญาวชิโร	เสาะพบดี	๓๕	๑๓	สุรินทร์	๒๕๔๕
๕๘.	พระมหาเคนน้อย	สีลคุโณ	บุญชูหล้า	๓๙	๑๘	ขอนแก่น	๒๕๔๖
๕๙.	พระมหาหวน	ยสาโส	แสงแก้วพเนาว์	๒๓	๑	นครราชสีมา	๒๕๔๖
๖๐.	สามเณรสุรไกร	(ชินพุทฺธิสิริ)	คงบุญวาสน์	๒๑		มหาสารคาม	๒๕๔๗
๖๑.	พระมหาสมาน**	มโนพนฺโธ	แสนพันธ์	๒๓	๒	สระบุรี	๒๕๔๘
๖๒.	สามเณรสร้อย**	(พุทฺธานนฺโท)	ถือพุทธ	๒๒		นครศรีธรรมราช	๒๕๔๘
๖๓.	พระมหาศิริศักดิ์	ทตฺตสิริ	เวียงอุโฆษณ์	๔๓	๒๓	ปัตตานี	๒๕๔๙
๖๔.	พระมหาสำราญ[๑๙]	สุเมโธ	มโนรัตน์	๒๙	๘	ศรีสะเกษ	๒๕๔๙
๖๕.	พระมหาชนะชัย[๒๐]	โสตฺถิโก	ถิระชัย	๓๕	๑๒	กรุงเทพมหานคร	๒๕๔๙
๖๖.	พระมหามงคล	มงฺคโล	งามทรัพย์	๔๒	๑๐	กาญจนบุรี	๒๕๕๔
๖๗.	พระมหาสิทธิชัย	ชยสิทฺธิ	ปัญญาไวย์	๒๘	๗	แพร่	๒๕๕๔

** ลาสิกขา

* มรณภาพ

๑๕ สังกัดวัดอัปสรสวรรค์

๑๖ สังกัดวัดวรามาตยภัณฑสาราราม

๑๗ สังกัดวัดอัปสรสวรรค์, ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็น **พระศรีโพธิวิเทศ** (๒๕๕๘) จร.วัดไทยลุมพินี เนปาล

๑๘ สังกัดวัดคูหาสวรรค์

๑๙ ปัจจุบัน เป็น จอ.เมืองจันทร์ วัดปลาซิว จ.ศรีสะเกษ

๒๐ สังกัดวัดนวลนรดิศ

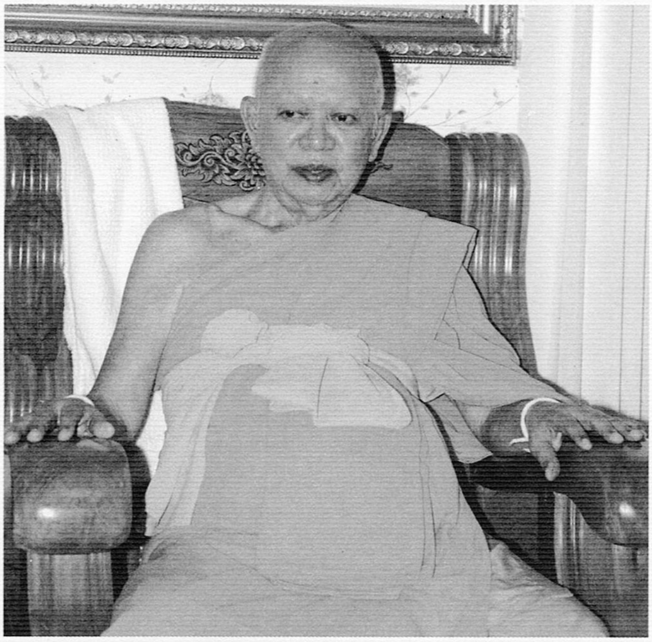
ที่	ชื่อ	ฉายา	นามสกุล	อายุ	พรรษา	ชาติภูมิ จ.	สอบได้ปี
๖๘.	สามเณรสุริยนต์**		สินสมุทร	๒๑		นครสวรรค์	๒๕๕๔
๖๙.	สามเณรปรีชา**		คำแพงจีน	๒๑		สกลนคร	๒๕๕๔
๗๐.	พระมหากฤษณลักษณ์	เขมงฺกโร	เกิดสมบูรณ์	๔๒	๒๒	สุพรรณบุรี	๒๕๕๕
๗๑.	พระมหาเทวา	ญาณทสฺสี	ทาศรี	๒๙	๙	ศรีสะเกษ	๒๕๕๕
๗๒.	พระมหาจรูญ	อาภทฺธโร	บัวศรี	๒๗	๖	เชียงราย	๒๕๕๕
๗๓.	พระมหาไพรัช	วิรโช	ดอกพอง	๒๔	๓	ศรีสะเกษ	๒๕๕๖
๗๔.	พระมหาณัฐพล	พลาธิโก	กาศสนุก	๒๖	๖	แพร่	๒๕๕๘
๗๕.	สามเณรขวัญชัย		บุตรวิเศษ	๒๑		สระแก้ว	๒๕๕๘
๗๖.	สามเณรจีรศักดิ์		สีลาทอง	๒๐		อุบลราชธานี	๒๕๕๘
๗๗.	พระมหาสายฝน	มณิโชติ	มณีโชติ	๒๗	๕	นครศรีธรรมราช	๒๕๕๙
๗๘.	พระมหาเอกชัย	เอกญฺชโย	สันติปัญญา	๒๖	๕	กาญจนบุรี	๒๕๕๙
๗๙.	พระมหาชาตรี[๒๑]	ธมฺมฏฺฐิติ	บุตรมณี	๓๐	๘	ศรีสะเกษ	๒๕๕๙
๘๐.	พระมหาฐานันดร์	สุทฺธิญาโณ	แก้วทอง	๔๗	๑๙	สงขลา	๒๕๖๐
๘๑.	พระมหาปรีชา	กิตฺติเมธี	คุณวิชา	๓๐	๑๐	อุบลราชธานี	๒๕๖๐
๘๒.	พระมหาอภิชาติ	อภิชาโต	พรหมประสิทธิ์	๒๖	๕	มาเลเซีย	๒๕๖๐
๘๓.	พระมหาฉลอง	ธมฺมฉนฺโท	ทุยมะเริง	๓๕	๑๕	นครราชสีมา	๒๕๖๑
๘๔.	พระมหาวิเชียร	สุธีโร	สิงห์คิบุตร	๓๑	๑๑	ยโสธร	๒๕๖๑
๘๕.	สามเณรอาชัญ	(มหาชญฺโญ)	สอาดเอี่ยม	๒๒		สุพรรณบุรี	๒๕๖๔

** ลาสิกขา

* มรณภาพ

๒๑ สังกัดวัดจันทาราม

พุทธชัยมงคลคาถา
หรือ ฎีกาพาหุง*

* **พระวิสุทธิวงศาจารย์** (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพ ฯ บรรยายถวายความรู้ภาคศึกษาอบรมแด่พระนวกะในเวลาเช้ามืดในพรรษา ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่ **พระเทพสุธี**

พุทฺธชยมงฺคลคาถา

๑. พาหุํ สหสฺสมภินิมฺมิตสาวุธนฺตํ
ครีเมขลํ อุทิตโฆรสเสนมารํ
ทานาทิธมฺมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

๒. มาราติเรกมภิยุชฺฌิตสพฺพรตฺตึ
โฆรมฺปนาฬวกมกฺขมถทฺธยกฺขํ
ขนฺตีสุทนฺตวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

๓. นาฬาคิรึ คชวรํ อติมตฺตภูตํ
ทาวคฺคิจกฺกมสนีว สุทารุณนฺตํ
เมตฺตมฺพุเสกวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

๔. อุกฺขิตฺตขคฺคมติหตฺถสุทารุณนฺตํ
ธาวนฺติโยชนปถงฺคุลิมาลวนฺตํ
อิทฺธีภิสงฺขตมโน ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

๕. กตฺวาน กฏฺฐมุทรํ อิว คพฺภินียา
จิญฺจาย ทุฏฺฐวจนํ ชนกายมชฺเฌ
สนฺเตน โสมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

๖. สจฺจํ วิหาย มติสจฺจกวาทเกตุํ
วาทาภิโรปิตมนํ อติอนฺธภูตํ
ปญฺญาปทีปชลิโต ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

๗. นนฺโทปนนฺทภุชคํ วิพุธํ มหิทฺธึ
ปุตฺเตน เถรภุชเคน ทมาปยนฺโต
อิทฺธูปเทสวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

๘. ทุคฺคาหทิฏฺฐิภุชเคน สุทฏฺฐหตฺถํ
พฺรหฺมํ วิสุทฺธิชุติมิทฺธิพกาภิธานํ
ญาณาคเทน วิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

๙. เอตาปิ พุทฺธชยมงฺคลอฏฺฐคาถา
โย วาจโน ทินทิเน สรเต มตนฺที
หิตฺวานเนกวิวิธานิ จุปทฺทวานิ
โมกฺขํ สุขํ อธิคเมยฺย นโร สปญฺโญ ฯ

พุทธชัยมงคลคาถา
หรือ ฎีกาพาหุง*

คาถาแต่ละคาถาในบท **พาหุง** นี้ เป็น **วสันตดิลก** ซึ่งเป็นภาษาบาลี เรียกชื่อฉันท์ว่า **"วสันตดิลก"** ซึ่งเป็นฉันท์ที่แต่งยากฉันท์หนึ่งในบรรดาฉันท์ทั้งหลาย เพียงบอกให้ทราบว่าเป็นชื่อฉันท์วสันตดิลก ๔ แถว ๔ ตอน ๑ แถว เรียกว่า ๑ บาท สองแถวเรียกว่า ๒ บาท หรือนัยหนึ่งเรียกว่า กึ่งคาถา ๔ แถว ๔ บาท เรียกว่า ๑ คาถา ในบทพาหุงเป็นวสันตดิลก แต่ละบทนั้นมี ๔ แถว คือ ๔ บาท ๔ บาทเป็นหนึ่งคาถา

เพราะฉะนั้น ในบทพาหุงนี้จึงมี ๙ คาถา ๘ คาถานั้น เป็นเรื่องชัยชนะของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่โบราณกบัณฑิตประมวลเรียบเรียงเอามาประพันธ์เอาไว้ในชัยชนะทั้ง ๘ ครั้ง ซึ่งก็ไม่ใช่มีเพียงแค่นี้ มีมากกว่านี้ แต่ท่านนำเอามาเพียง ๘ ครั้ง ในคาถาที่ ๙ นั้น เป็นคาถาบอกอานิสงส์ของการเจริญ**ฎีกาพาหุง** หรือคำเจริญ**ถวายพรพระ** บอกอานิสงส์ไว้ในคาถาที่ ๙ ว่ามีอานิสงส์เป็นประการใด ผู้ที่สวด ผู้ที่เจริญ ผู้ที่ท่องมนต์บทนี้อยู่เป็นประจำเสมอ ๆ และถ้าสามารถประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปได้ตามบทสวดมนต์นี้ตามพุทธจริยา คือตามความประพฤติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เป็นอาจิณหรือที่หลวงพ่อสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ เคยพูดไว้ว่า **"เป็นความเคยชิน"** อาจิณ ก็คือ ความประพฤติสม่ำเสมอในบทถวายพรพระนี้ ขอให้ท่านทั้งหลายได้รู้เพียงว่าเป็นคาถาวสันตดิลก หรือฉันท์วสันตดิลก

---

* พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ.๙) บรรยายถวายความรู้ภาคศึกษาอบรม แด่พระนวกะในเวลารุ่งอรุณตลอดพรรษา ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ในสมัยดำรงสมณศักดิ์ที่ พระเทพสุธี

ถ้าท่านไปเจอที่ไหน อย่างบทมงคลสูตร เช่นบทที่ว่า "พหู เทวา มนุสฺสา จ มงฺคลานิ อจินฺตยุํ" นี้ ๑ แถว แต่เป็น ๒ วรรค ๒ แถว เป็น ๔ วรรค จึงจัดเป็น ๑ คาถา ๑ แถว ๒ วรรค จัดเป็น ๒ บาท วรรคหนึ่งจัดเป็นบาทหนึ่ง วรรคที่ ๒ บาทหนึ่ง วรรค ที่ ๓ บาทหนึ่ง วรรคที่ ๔ บาทหนึ่ง ๔ บาทเหมือนกัน แต่ ๒ แถวแล้วแต่รูปร่างลักษณะของฉันท์ที่จะผันแปรไป

ฉะนั้น การที่เรามาได้รับความหมาย เวลาสวดไปก็นึกถึงพฤติกรรมหรือนึกถึงพระจริยาวัตรขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเรากระทำตามอย่างพระองค์ ถึงแม้ว่าจะไม่ถึงขั้นอุกฤษฏ์ คือขั้นทำอย่างยิ่ง ทำอย่างเต็มความสามารถอย่างพระองค์ทำก็ตามที อย่างน้อยก็ก่อให้เกิดประโยชน์ในการกระทำ ในการประพฤติปฏิบัตินั้น ๆ ท่านเปิดหนังสือดูบท **อิติปิ โส** บท **พาหุง** ที่สวดกันเป็นประจำนั่นแหละ

พุทธชัยมงคลคาถา
หรือ ฎีกาพาหุง คาถาที่ ๑

๑. พาหุํ สหสฺสมภินิมฺมิตสาวุธนฺตํ
คฺรีเมขลํ อุทิตโฆรสเสนมารํ
ทานาทิธมฺมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

มุนินฺโท อันว่าพระศาสดาผู้เป็นจอมมุนี **ชิตวา** ทรงชนะแล้ว **มารํ** ซึ่งพญามาร **พาหุํ สหสฺสมภินิมฺมิต** ผู้เนรมิตแขนพันหนึ่ง มีอาวุธครบมือ คือมีอาวุธครบพันหนึ่ง **คฺรีเมขลํ** ขึ้นขี่ช้างครีเมฆ **อุทิตโฆร** โห่ร้องกึกก้อง **สเสนมารํ** พร้อมด้วยพลเสนา **ทานาทิธมฺมวิธินา** ด้วยธรรมะวิธีมีทานบารมีเป็นต้น คำว่า **"เป็นต้น"** ในที่นี้ไม่ได้หมายความถึงทานอย่างเดียว รวมเอาบารมีทั้ง ๑๐ ประการนั้นด้วย ฉะนั้น คำว่า **"อาทิ"** แปลว่า เป็นต้น นี่แสดงว่ายังไม่หมด แต่ท่านยกมาเพียงหัวข้อ หมวดธรรมหมวดหนึ่งเท่านั้น **ชยมงฺคลานิ** อันว่าชัยมงคลทั้งหลาย **ภวตุ** จงมี **เต** แก่ท่าน **ตนฺเตชสา** ด้วยเดชแห่งชัยชนะของพระบรมศาสดา ผู้เป็นจอมปราชญ์พระองค์นั้น

นี่คำแปลที่แปลพอรู้ความหมาย ไม่ได้แปลให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ แต่ก็ไม่ได้แปลให้ผิดเพี้ยนไปจากหลักไวยากรณ์ และถือเอาความหมายไว้ว่า *"องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงชนะพญามารผู้เนรมิตแขนหนึ่งพัน มีอาวุธครบมือ ขึ้นขี่ช้าง*

ครีเมฆ พร้อมทั้งเสนามาร โห่ร้องกึกก้อง ด้วยธรรมวิธี มีทานบารมีเป็นต้น ขอชัยชนะทั้งหลายจงมีแก่ท่าน ด้วยเดชด้วยอำนาจแห่งชัยชนะขององค์สมเด็จพระศาสดา ผู้เป็นจอมปราชญ์พระองค์นั้น" นี่เป็นความหมายของบทพาหุง หรือบทถวายพรพระ

คราวนี้ ก็มาทราบประวัติโดยย่อในบทชนะมาร ที่พระฎีกาจารย์หรือโบราณกบัณฑิต หรือโบราณกาจารย์ ได้แต่งได้ประพันธ์เอาไว้แล้วในพุทธประวัติ การที่เจ้าชายสิทธัตถะ ตั้งแต่ประสูติมาเป็นพระชาติสุดท้าย จนกระทั่งอายุ ๒๙ ได้รับการบำรุงบำเรอนานาประการ แต่วิสัยของการอยู่ครองฆราวาส ตามคำทำนายของพราหมณ์ ๑๐๗ คนว่าอยู่ในฆราวาสวิสัยจะได้เป็นจอมจักรพรรดิ ถ้าออกบวชก็จักเป็นศาสดาเอกของโลก แต่โกณฑัญญพราหมณ์ เป็นหมอหนุ่ม ทำนายเพียงอย่างเดียวว่า "เจ้าชายสิทธัตถะนี้จะออกบวช" ไม่มีคำว่า "และ" "หรือ" คือออกบวชจะได้เป็นศาสดาเอกของโลก

พระเจ้าสุทโธทนะก็หาวิธี เพื่อต้องการจะให้ลูกชายอยู่ครองเรือน เป็นจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ ก็หาวิธีผูก เครื่องผูกต่าง ๆ นานา สร้างปราสาท ๓ ฤดู มีสนมกำนัลนางเยอะแยะไปหมด บางอย่างนั้น ถ้ามันมากเกินไป มันก็เบื่อหน่าย สำหรับบุคคลผู้มีวิสัย แต่ว่าบางคนไม่มีวิสัยยิ่งมากยิ่งดี ที่เรียกกันว่า มีบ้านเล็กบ้านน้อยมาก ๆ ดี ท่านทั้งหลายได้บวชได้เรียนแล้ว อย่าไปเอามันเลย คนเดียวก็จะเลี้ยงไม่ไหวแล้ว หลวงพ่อวัดปากน้ำท่านเคยเทศน์บอกว่า "ตัวของเราแบกขันธ์ ๕ ก็แบกไม่ค่อยจะไหว ยังอาสาไปแบกขันธ์อีก ๕ ของคนอื่นอีกเป็น ๑๐ ขันธ์แบกไปแบกมากลายเป็น ๑๕ ขันธ์ แบกหนักเข้า ๆ เป็น ๒๐-๒๕ ขันธ์" นี่เรียกว่าไม่พอ แต่พอมันได้มากเข้าแบกไม่ไหว ทีนี้ทำการงานอะไรก็ให้จิตเป็นมารไปหมด คิดแต่ในแง่ลบว่าจะทำยังไง หลวมตัวเข้าไปแล้วนี่ ก็จำเป็นต้องหามาเลี้ยงเขา ก็ได้ด้วยกำลังกายกำลังปัญญาไม่พอ ก็ต้องเอากำลังเล่ห์เพทุบายเข้าไปประกอบช่วยให้ได้ นี่เรียกว่า ขันธ์ ๕ คือตัวเรายังบริหารให้มีความสุขไม่ค่อยจะได้ ยังไปเพิ่มอีก ๕ ขันธ์ ๑๕ ขันธ์ ๒๐ ขันธ์ มันจะไหวหรือ แต่มันก็เป็นไปได้ของชาวโลก ก็เข็นกันไปได้สุขบ้างทุกข์บ้าง

นี่เป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องกับพระเจ้าสุทโธทนะ ต้องการจะผูกพันเจ้าชายสิทธัตถะไว้ไม่ให้ยินดีในเพศบรรพชา เพราะพระเจ้าสุทโธทนะนึกถึงคำทำนายของพราหมณ์ ๑๐๘ คน ๑๐๗ คนบอกว่ามีอยู่ ๒ ทาง คืออยู่ฆราวาสจะได้เป็นจอมจักรพรรดิ ออกบวชจะได้เป็นศาสดาเอกของโลก แต่โกณฑัญญพราหมณ์ เป็นพราหมณ์หนุ่มทำนายทายทักอย่างเด็ดเดี่ยวว่าจะต้องออกบวชอย่างเดียว จึงทำให้พระเจ้าสุทโธทนะระแวงสงสัยอยู่เสมอ กลัวว่าเจ้าชายสิทธัตถะนี้จะออกบวช จึงหาเครื่องพันธนาการสำหรับผูกไว้ให้คลองเรือนคลองบ้าน ด้วยวิธี

การสร้างปราสาท ๓ ฤดู หาสนมกำนัลในมาปรนนิบัติให้อิ่มหมีพีมันในเรื่องกามสุขัลลิกานุโยค คือการตามประกอบความเพียรในการหมกมุ่นอยู่ด้วยเรื่องของกาม ทั้งเรื่องรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ซึ่งเป็นกิเลสอย่างใหญ่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นเหตุให้กระทบกระทั่งอายตนะภายนอกเรานั้น และให้เกิดพิศวาสเกิดคลั่งไคล้เกิดยินดี นี่เรียกว่าคนที่มีบารมีอันอบรมมาดีแล้ว เห็นอะไรมาก ๆ เข้าก็เกิดความเบื่อหน่าย แต่ถ้าคนที่มีบารมียังไม่ได้อบรมมายิ่งเห็นเท่าไหร่ ยิ่งอยากได้เท่านั้น

ผัวเมียขึ้นรถไป มองข้างนอกก็ไม่ได้ หยิกเอาดึงเอา ดึงหูเอา ข่วนเอา เรียกว่าหวงขนาดไม่ให้มองใครเลย แต่เจ้าชายของเราก็ไม่ใช่เล่นเหมือนกัน แอบมองมันอยู่เรื่อย เห็นเข้าใจก็นึกถึงอยู่เรื่อย เห็นอะไรก็นึกมันเรื่อย นี่เรียกว่าความไม่พอมันเกิดขึ้น เพราะฉะนั้นคนที่มีบารมีสร้างแล้ว พอเจอมาก ๆ เข้าก็เกิดเบื่อหน่าย แต่คนที่ยังไม่มีบารมีแก่กล้าหอบเอา ๕ ขันธ์ ๑๕ ขันธ์รวมกันเข้าไป คราวนี้ก็ยุ่งเหยิงไปหมด บ้านนี้จะเอาอย่างนี้ บ้านนั้นจะเอาอย่างนั้น สารพันที่จะแก้ปัญหา ตอนทำไม่คิด แต่พอมีเรื่องแล้วกลับมาคิด นอนเอามือก่ายหน้าผาก ไปไม่รอด หนักเข้าไปไม่รอด ทำอัตตวินิบาตกรรม ฆาตกรรมตัวเองหรือทั้งครอบครัวก็มี

ฉะนั้นเจ้าชายสิทธัตถะ พระองค์มีบารมีสั่งสมมาแล้ว เห็นสิ่งเหล่านี้เข้าเป็นของน่ารำคาญ น่าเบื่อหน่าย ยิ่งไปเห็นเทวทูต ๔ ก็ยิ่งเบื่อหน่ายหนักเข้าไปอีก จึงได้เสด็จออกทรงผนวช การออกบวชก็บำเพ็ญบารมีอยู่ ๖ ปี ก็ไม่บรรลุ พระพุทธเจ้าก็เลิกบำเพ็ญทุกรกิริยาที่ไม่ใช่เป็นทางตรัสรู้ หันมาฉันข้าวมธุปายาสของนางสุชาดา ถ้าไม่เคยไปเที่ยวอินเดียควรไปนะ ที่เรียกว่า **สังเวชนียสถาน ๔ แห่ง** เราวาดภาพวาดอินเดียเป็นเมืองสกปรกมาก แต่พอไปถึงสังเวชนียสถานแล้ว ไอ้สิ่งที่เราเห็นว่าสกปรกหรือไม่สะอาดนั้นมันเกิดมองไม่เห็น เกิด **"ธรรมปิติ"** ว่าเราเรียนรู้แล้วเราได้มาเห็นสถานที่เป็นบ่อเกิดของศาสนาจริง ๆ เกิดความปลื้มใจ มันทำให้ลืมสิ่งทั้งหลายที่เรามองภาพไปว่าไม่ดี อะไรต่ออะไรเหล่านี้ องค์สมเด็จสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงหันกลับมาทรงบำเพ็ญเพียรทางจิต ในการเจริญมหาสติปัฏฐานทั้ง ๔ กาย เวทนา จิต ธรรม พอหันมาทางนี้ ฉันพระกายาหาร จนกระทั่งบำรุงร่างกายอ้วนหมีพีมันแล้ว ก็ปูรัตนบัลลังก์ เอาหญ้าคาที่ได้มาจากพราหมณ์มาปูเป็นรัตนบัลลังก์แล้วอธิษฐานจิตว่า

"ยังไม่บรรลุอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณตราบใด เลือดในร่างกายจะเหือดแห้งไป จะเหลือแต่หนังเอ็นกระดูกก็ตามที จะไม่ลุกจากรัตนบัลลังก์นี้"

พอสิ้นคำอธิษฐาน มารพวกนี้รู้ใจ มารรู้ว่าเจ้าชายสิทธัตถะนี้จะพ้นจากอำนาจของตน ไม่อยู่ในบังคับบัญชาของตนต่อไป ก็คิดเสียดาย เพราะตนมีอำนาจ ก็อยากจะครองอำนาจไว้ให้บุคคลที่อยู่ภายใต้อำนาจนั้นอยู่ตลอดไป จึงได้มีอาการให้พระองค์ได้เกิดความสะดุ้ง เสียงโห่ร้องกึกก้องอยู่บนหลังช้างครีเมฆ โห่ร้องกึกก้องเข้ามา ตรงนี้แหละที่พระพุทธเจ้าเหมือนพระพุทธรูปองค์พระประธานในพระอุโบสถของเรา นี้เรียกว่า เอาพระหัตถ์ขวามาไว้ที่พระเพลา ตามหลักการของการนั่งสมาธิ ก็คือเอาเท้าขวาวางทับเท้าซ้าย มือขวาวางทับมือซ้าย ตั้งกายตรงดำรงสติมั่น แต่พอมันมันโห่ร้องก้องกึกเข้ามา จิตกำลังจะตกภวังค์ พระองค์ทรงผวาเรียกว่าสะดุ้ง จึงยกพระหัตถ์ขวามาไว้ที่พระเพลา คือหัวเข่า ตรงนี้เขาเรียกกันว่า **"ปางสะดุ้งมาร"** คือมันโห่ร้องกึกก้องเข้ามาทำให้เกิดตกพระทัย สะดุ้งมารจึงเอาพระหัตถ์ขวามาวางบนพระเพลาด้านขวาไว้

ต่อจากนั้นพระองค์ก็มองไม่เห็นใคร ๆ ที่จะช่วยเหลือพระองค์ได้ บรรดาท้าวจตุโลกบาลที่เคยดูแลอารักขา เทวดาในหมื่นจักรวาลก็ดี ที่คอยชื่นชมบารมี หวังจะได้รับผลอันเกิดจากการบรรลุอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ที่คอยอยู่ก็กระเจิดกระเจิงหนีไปหมด ไม่มีใครที่จะต่อสู้ หรืออยู่ต่อหน้าพญามาร พร้อมด้วยเสนามารนั้นได้ ก็หนีกันไปหมด พระองค์ก็เลยนึกถึงแม่ธรณี ที่พระองค์ทำบุญแต่ละครั้งก็กรวดน้ำไว้ทุกครั้ง แผ่บุญแผ่กุศลให้เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทั้งหมด แม่ธรณีก็รับทราบ การทำบุญแต่ละครั้งของพระองค์ก็เรียกแม่ธรณีให้มารับทราบเอาไว้

เมื่อพระองค์นึกถึงแม่ธรณี แม่ธรณีก็ผุดขึ้นมาจากแผ่นดินเหมือนรูปที่เขาวาดไว้ทางด้านในหน้าพระอุโบสถนี้ แม่นางธรณีบีบมวยผมให้กลายเป็นน้ำ ตอนแรกที่พวกพญามารเอาอาวุธต่าง ๆ เข้ามาทำอะไรพระองค์ไม่ได้ ผลที่สุดพระองค์ทรงใช้บารมีที่สั่งสมอบรมมา โดยอ้างเอาแม่พระธรณีนั้นเป็นพยาน แม่นางธรณีบีบมวยผม พวกพญามารและเสนามารบรรดาสิงสาราสัตว์ที่พวกมันขี่มานั้นก็ต้องลอยไปตามกระแสน้ำ กระเจิดกระเจิงไปหมด ไม่สามารถที่จะต่อสู้กระแสน้ำที่ชี่ยวนั้นได้

ผลที่สุดพญามารก็ไม่สามารถที่จะเอาชนะพระพุทธเจ้าได้ แต่กลับพ่ายแพ้โดยราบคาบ ท้ายที่สุดก็ได้ถือเอาดอกบัว เอางวงช้างจับดอกบัว ให้ช้างนำดอกบัวเข้าไปสวามิภักดิ์ต่อพระพุทธเจ้า ยอมศิโรราบ ไม่สามารถที่จะเอาชนะพระองค์ได้ และไม่สามารถที่จะทวงเอาพุทธรัตนบัลลังก์กลับคืน ตามที่กล่าวตู่ว่าเป็นของตนได้ เรื่องนี้ก็ทำให้โบราณาจารย์ท่านประพันธ์คาถาพาหุงนี้ไว้ เรียกว่า **"พุทธชัยมงคล"**

พุทธชัยมงคล ก็คือชัยชนะของพระพุทธเจ้าที่ทำให้เกิดเป็นมงคลขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติตาม หรือแก่ผู้ที่สวดสรรเสริญในอิริยาบถต่าง ๆ หรือทุกวันทุกคืน สวดอยู่เสมอทุกวันทุกคืน ย่อมเกิดชัยชนะพญามารได้ ด้วยอำนาจของพระพุทธเจ้าก่อให้เกิดเป็นมงคลแก่ตนเอง ถอดใจความก็คือ

เมื่อพระองค์ได้ทรงอธิษฐานจิตเป็นอย่างนี้แล้ว ก็เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ ออกบรรพชามาตั้ง ๖ พรรษาแล้ว ยังไม่ได้พบโมกขธรรม คือทางหลุดพ้นเลยแม้แต่น้อย ไปบำเพ็ญทุกรกริยาก็ไม่สำเร็จผล ไม่ว่าจะเป็นอดข้าว อดพระกระยาหาร เอาฟันกดลิ้น กดฟันไว้ เอาลิ้นกดเพดานไว้ กลั้นลมอัสสาสะ ปัสสาสะไว้ จนกระทั่งร่างกาย ซูบผอม ก็ไม่สามารถจะย่างกิเลสภายในพระทัยของพระองค์ให้เหือดแห้งไปได้ ต่อมาพระองค์จึงมาทรงทราบโดยที่กล่าวเป็นบุคลาธิษฐานว่า มีเทวดามาดีดพิณสามสาย ให้รู้ให้เข้าใจความหมายว่า พิณนั้นถ้าสายหย่อนเกินไปมันก็ไม่ดัง ถ้าตึงเกินไปมันก็ดีดแล้วขาด แต่ถ้าพอดีแล้วไม่ขาดแล้วเสียงก็เพราะ ดีดได้ไพเราะเสนาะโสต อุปมา ๓ ข้อนี้ ก็คือให้ดำเนินสายกลางที่เรียกว่า **“มัชฌิมาปฏิปทา”**

มัชฌิมาปฏิปทา ก็คือเดินทางสายกลาง ไม่หย่อนเกินไป ไม่เคร่งครัดจนเกินไป ประพฤติปฏิบัติไปพอสมควรแก่อัตภาพร่างกายของตน

ฉะนั้นในทางปฏิบัตินี้จึงเกิดเป็นข้อกำหนดขึ้นมาว่า ทำอะไรก็เอาแต่พอเหมาะพอควร อย่าไปตึงจนเกินไป อย่าหย่อนยานจนเกินไป ให้ตึงเกินไปหย่อนเกินไปนั้น ทางพระเขาเรียกว่า **“สุดโต่ง”** ที่สุดโต่ง หมายที่สุดคือ ที่หย่อนยานก็หย่อนยานที่สุด ที่ตึงก็เรียกว่าตึงที่สุด ตึงสุดสุด ข้อเหล่านี้ทั้ง ๒ ข้อไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แต่ประการใด เพราะการหย่อนยานจนเกินไปก็ไม่เป็นเหตุให้บรรลุ หรือการตึงเกินไปก็ไม่เป็นเหตุให้บรรลุ ซึ่งพระองค์ก็ได้ประสบมาแล้ว

ในขณะที่อยู่ในพระราชวังนั้น พระเจ้าสุทโธทนะ พระราชบิดาได้ปรนเปรอทุกอย่างเรียกว่า **“กามสุขัลลิกานุโยค”** กามสุขัลลิกานุโยค หมายถึง การตามประกอบความเพียรในเรื่องของความหมกมุ่นอยู่ในกาม พระเจ้าสุทโธทนะนั้นต้องการจะให้พระราชโอรสครองบ้านครองเมือง เพื่อจะได้เป็นจอมจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ในโลก โดยการผูกไว้ด้วยเครื่องพันธนาการ คือกาม เอาปราสาท ๓ ฤดูกาลมาปลูกไว้ ฤดูนี้ไม่ถูกก็ไปอยู่อีกฤดูหนึ่ง เพื่อให้เหมาะสม ให้เกิดความสบายใจ หรือมีนางสนมกำนัลในมากมาย มีดนตรีดีดสีตีเป่าประโคมบรรเลงอยู่ตลอดเวลา เรียกว่าให้หมกมุ่นอยู่ในเรื่องของกามตลอดเวลา

ฉะนั้น เรื่องกาม เป็นเรื่องหย่อนจนเกินไป หมกมุ่นในกามก็หย่อนจนเกินไป ในเรื่องกามสุขัลลิกานุโยคนั้น การหมกมุ่นอยู่ในกามมากจนเกินไปไม่เป็นเหตุให้บรรลุมรรคผลได้ อย่างในประเทศอินเดียที่ถือกามเทพ มีตำรับตำราแต่งไว้ในกามสูตร พวกนั้นเราไปในประเทศของเขา เช่นประเทศเนปาลก็ดี บังคลาเทศก็ดี หรือในประเทศอินเดียบางส่วน เขามักจะมีรูปการสมสู่กันในท่าทางต่าง ๆ ที่เรียกว่า มีท่าทาง ๑๐๘ ประการ ไว้ตามคันทวยบ้าง ตามฝาผนังบ้าง ตามอะไรต่าง ๆ ที่เป็นบ้านเรือนนั้น ทั้งนี้เขาให้เหตุผลว่า เขาแต่งหนังสือกามสูตรเอาไว้ว่า ถ้าตราบใดกามในร่างกายไม่เหือดแห้ง ตราบนั้นไม่สามารถที่จะบรรลุอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ หรือบรรลุพระอรหันต์ได้ เขาจึงถือว่าการเสพกามให้หมดเสียก่อนแล้วจึงจะบรรลุได้ นี่เป็นความเข้าใจของพวกลัทธิเหล่านั้น เข้าใจว่ากามนั้นเป็นตัวเหตุทำให้ยุ่งเหยิง กามนั้นเป็นตัวเหตุทำให้เกิดโลกสันนิวาสขึ้น ไม่ใช่เป็นการข้ามพ้นจากโลกเขาถืออย่างนั้น เรามาพิจารณกันดูว่า กามนั้นมันบริโภคไม่รู้จักอิ่ม กามนั้นมันบริโภคไม่รู้จักหมด ถึงแม้สุขภาพมันจะหดเหือดแห้งไปแล้วก็ตาม แต่ใจมันยังนึกถึงกามอยู่ มันจะหมดไปได้อย่างไร ถ้าไม่ทำวิธีปฏิบัติเพื่อลด ละ กามทั้งหลาย ฉะนั้นเราจะต้องพิจารณาเปรียบเทียบดูพิจารณาว่า ไอ้ตัวกิเลสมันอยู่ที่ไหน กามมันอยู่ไหน พิจารณาไปพิจารณามา อ้อ ! ไอ้ตัวนี้เองเป็นตัวกิเลส คว้ามีดโกนมาตัดเฉือนทิ้งไปเสีย อย่างนี้ก็ไม่บรรลุนิพพาน มีแต่ตายเท่านั้น

การพิจารณาค้นคว้าหากามนั้นมันไม่ใช่อยู่ที่อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่ง อยู่ที่ใจของเราท่านทั้งหลาย ว่าใจของเราท่านนี้ ยังใฝ่ฝันยังปรารถนาอยู่หรือเปล่า ยังใฝ่ฝันยังปรารถนาอยู่มันก็ยังไม่หมดสิ้น ไม่ใช่ว่าหมดกำลังกายแล้ว ไม่เอาแล้วฉันแก่แล้ว แก่แล้วนั้นเขาก็ยังมีศัพท์ว่า “เฒ่าหัวงู” แก่แล้วยังไม่ยอมแก่ ที่เป็นอย่างนี้เพราะอะไร ก็เพราะกามตัณหากิเลสเหล่านี้แหละมันทำให้ยอมแก่ไม่ได้ หรือบางทีไม่ใช่เฉพาะเรื่องนี้เรื่องอื่น ๆ ก็เหมือนกัน แก่แล้วบางทีไม่ปล่อย ไม่ละ ไม่วาง มันก็มีให้เราเห็นประจักษ์อยู่ทั้งในอดีตและปัจจุบันและจะมีต่อไปในอนาคต

เพราะฉนั้น ในเรื่องของกามนี้ไม่มีหมดสิ้นด้วยวิธีการหย่อน คือเสพกามให้มากที่สุดแล้วกามมันจะหมด กามสุขัลลิกานุโยคจึงไม่ใช่ทางเดินไปสู่การสิ้นกิเลส และเมื่อเราพิจารณาพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญทุกรกริยา จนกระทั่งพระวรกายของพระองค์ซูบผอม เหลือแต่หนังหุ้มกระดูก กระดูกขึ้นเป็นร่องเป็นรอยขึ้นมา เส้นเอ็นโปนขึ้นมา เรียกว่าไม่มีเนื้อเพราะอะไร เพราะว่าต้องการอยากจะให้ร่างกายนี้มันทรมาน แล้วให้มันเข็ดหลาบในเรื่องของกาม แต่ก็ไม่ใช่หนทางที่จะบรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณได้ อย่างนี้ อัตตกิลม-

ถานุโยค คือประกอบความเพียรทำให้ร่างกายได้รับความลำบาก จึงอยากทำร่างกายให้ได้รับความลำบาก นึกว่ากิเลสมันจะเหือดแห้งไปจากใจ ไม่ใช่กิเลสไม่เหือดแห้ง ถึงแม้ว่าตายผอมแห้งแล้ว กระดุกกระดิกไม่ได้ ถามใจซิว่าอยากเป็นหรืออยากตาย บางคนก็ประชดชีวิตว่าอยากตาย อยู่ไปก็ทรมาน แต่ความจริงความตายไม่มีใครอยากตายทั้งนั้น อย่างนี้ก็ยังเป็นตัวกิเลสอยู่ และละเอียดยิ่งขึ้นไปกว่านั้น มันยังทำใจให้เศร้าหมองนานาประการ

เพราะฉะนั้น เวลาตายพระท่านจึงสอนเอาไว้ว่า ให้นึกถึงแต่เรื่องของความดีและขณะจะดับจิต จิตก็พะวงอยู่แต่เรื่องขุ่นมัว อยู่แต่เรื่องไร้สาระไม่มีประโยชน์ หรือเรื่องความผิดที่ทำมาแต่หนหลัง อย่างนี้จิตก็เศร้าหมอง เมื่อจิตเศร้าหมองดับไป ก็มีทุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้า ฉะนั้น อัตตกิลถานุโยคก็ไม่ใช่ทางจะบรรลุพระอรหันต์ พระองค์จึงทรงให้เดิน **มัชฌิมา-ปฏิปทา** ซึ่งพระองค์ได้ทรงพบ ความหย่อนและตึงเครียดมาแล้วไม่บรรลุ จึงดำเนินทางสายกลางก็คือ ประพฤติปฏิบัติพอเป็นไปได้ ทางสายกลางนั้นมีวิธีการอยู่ ๘ ประการ คือ

สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ ๒ นี้ เป็นตัวปัญญา

สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ ๓ นี้ เป็นตัวศีล

สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ๓ นี้ เป็นตัวสมาธิ

การดำเนินทางสายกลาง ก็คือเดินตามศีล สมาธิ ปัญญา นั่นเอง ด้วยวิธีปฏิบัติที่ท่านเรียนรู้มาบ้างแล้ว ในภาวนาวิธีนั้นค่อยทำ ค่อยเป็นค่อยไป ไม่ช้าไม่นาน จิตสงบได้ก็สามารถจะหยุดยั้งกิเลสได้ ระงับได้ บางครั้งบางคราว หรือระงับได้ตลอดไป นั่นก็เป็นวาสนาบารมีของท่านที่สั่งสมอบรมมา ที่เดินสายกลางต้องไปตามทางนี้

พระพุทธเจ้าพระองค์ได้หันมากำหนดการบำเพ็ญเพียรทางจิต แต่ที่บอกว่าพอพระพุทธเจ้าหลุดจากความเป็นปุถุชนขึ้นสู่ความเป็นพระอริยะนั้น ตอนนี้แหละทำให้พระทัยของพระองค์ หวนกลับมาระลึกนึกถึงความสุขที่เคยอยู่ในเมืองกบิลพัสดุ์มาเป็นเวลาถึง ๒๙ ปี แต่ว่าออกมารอนแรมอยู่ข้างนอกนี้เป็นเวลา ๖ ปี แสนจะทรมานกันดารลำบาก ที่นั่ง ที่นอน ที่อยู่อาศัย การเดินทางอะไรก็ไม่เหมือนพระราชวัง ทำให้พระทัยของพระองค์หวนไปถึงความสุขในอดีต ตรงนี้แหละเปรียบเหมือนเสนามารและพญามาร ที่หวนทำให้พระองค์หวนคิดไปถึงอดีต ความสุขในอดีตจึงได้ตกพระทัยขึ้นมา แล้วเอาพระหัตถ์ขวามาทับพระเพลาด้านขวา นี่ถอดเป็นธรรมะ เป็น **"ธรรมาธิษฐาน"** ก็คือได้ใจความว่าพระองค์ยังปรารถนาความสุขอันเป็นโลกีย์อยู่ พอหลุดพ้นจากความสุขอันเป็นโลกีย์ ก็มีอุปมาเหมือน

พญามารเข้ามาผจญ ทำให้ตกพระทัยผวา จิตของเราจะหลุดพ้นจากกิเลสแล้วหรือนี่ ? แล้วเราก็คงจะไม่ได้เสวยความสุขในกิเลสทั้งหลายต่าง ๆ เหล่านั้นอีก นี่เป็นการแสดงบุคคลาธิษฐาน หรือยกตัวตนบุคคลขึ้นมากล่าวเป็นเครื่องประกอบ ถอดใจความเป็นธรรมาธิษฐาน คือเป็นเรื่องของธรรมะ ได้แก่จิตใจของพระองค์ที่ยังพะว้าพะวังอยู่ในเรื่องของความสุข ว่าอันไหนคือความสุขที่แท้จริง อันไหนคือความสุขที่จอมปลอม เพราะฉะนั้น ความสุขจอมปลอมนั้นมีอาการหลอกล่อด้วยอาการต่าง ๆ เช่น อย่างพญามารใช้ให้ลูกสาว นางตัณหา นางราคา นางอรดี เข้าไปปะเล้าประโลม นี่เรียกว่า "เครื่องกิเลส" เหล่านี้เป็นเครื่องหลอก ไม่ใช่เป็นของจริง หลอกให้เราคิดหลอกให้เราหลง หลอกให้เรางมงายอยู่ในสิ่งเหล่านั้น

นางตัณหา ก็คือเอาของที่ปรารถนาทุกอย่างมาล่อ **นางราคา** ก็คือจิตนั้นกำหนัดอยู่ในเรื่องของราคะ ดำกฤษณา **นางอรดี** ก็หมายถึง ความไม่ยินดีในการสร้างสมความดีทั้งหลาย เอาเข้ามาล่อ นางลูกทั้ง ๓ ของพญามารนี้มาล่อ ยั่วยวนใจของพระพุทธเจ้า แต่พระองค์ก็ไม่ได้อยู่ในสิ่งเหล่านั้น หรืออย่างนางมาคันทิยา ปรารถนาอยากจะได้บุรุษผู้เลิศหมายถึงบุรุษเป็นรัตนะ พราหมณ์ดูตำราทายลักษณะของคนที่มีบุญวาสนา คือหมอรอยเท้าเห็นรอยเท้าของพระพุทธเจ้านี่ ถ้าหากว่าเป็นสามีของลูกสาวเรา คงจะได้ผู้เลิศประเสริฐที่สุด ก็เลยนิมนต์ให้พระพุทธเจ้าหยุด บอกอยู่ก่อนแล้วเดี๋ยวจะกลับมา ก็ไปพาลูกสาวมา พระพุทธเจ้าต้องการจะแสดงอภินิหาร จึงเหยียบพระบาทไว้ให้นางค้นหา จนกระทั่งไปพบพระพุทธเจ้าเข้า แล้วนางมาคันทิยาก็มอบลูกสาวให้ ลูกสาวนั้นก็ชื่อมาคันทิยา พระพุทธเจ้าเห็นแล้วพระองค์ไม่ได้พิจารณาเกิดพิศวาสอะไรแม้แต่น้อย เพราะจิตของพระองค์วิมุตติหลุดพ้นแล้วจึงตรัสว่า

ปาทาปิมํ สมฺผุสิตุํ น อิจฺเฉ

"เราไม่ปรารถนาที่จะแตะต้องร่างกายของลูกสาวเธอ แม้ด้วยปลายเท้า"

พูดอย่างนี้ นางมาคันทิยาเจ็บช้ำน้ำใจ เก็บความเจ็บช้ำน้ำใจไว้แก้แค้นในภายหลัง จนกระทั่งได้เป็นมเหสีน้อยของพระเจ้าอุเทน เป็นหญิงร่วมสามีกับนางสามาวดี เรื่องมันจะไปกันใหญ่และแก้แค้นทีหลัง เพราะฉะนั้น ในเรื่องเหล่านี้เรียกว่าพระองค์ไม่ได้ติดอยู่ในเรื่องเหล่านี้แล้ว พระทัยของพระองค์นั้นอุปมาเหมือนอย่างกับว่า "น้ำบนใบบัว" ใบบัวไม่สามารถจะดูดน้ำเข้าไปได้ฉันใด พระทัยของพระองค์นั้นปิดแล้ว ไม่ดูดดื่มกิเลสเข้าไปสู่ใจที่ละได้โดยมรรคนั้น ๆ อีกต่อไป ฉะนั้นพระองค์จึงบรรลุ **ปุพเพนิวาสานุสติญาณ** รู้จักการเกิด

หรือ**ทิพยจักษุญาณ** รู้การเกิดการตายของสัตว์ทั้งหลาย และในยามสุดท้าย **อาสวักขยญาณ** พระองค์ทรงบรรลุความสิ้นไปแห่งกิเลสทั้งหลายทั้งปวง ในค่ำคืนแห่งราตรีวิสาขมาสนั้นเอง

อันนี้ก็เพราะอาศัยด้วยวิธีชนะมารด้วยวิธีคือ ธรรมมีทานบารมี เป็นต้น ทรงชนะด้วยบารมี ๑๐ ประการ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมบารมี ปัญญาบารมี วิริยะบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขาบารมี ทั้ง ๑๐ ประการนั้นเองด้วยคำว่า **ทานาทิธมฺมวิธินา** หมายถึงว่า ธรรมวิธี ด้วยธรรมวิธีมีทานเป็นต้น แสดงว่ายังไม่หมด ถ้ารวมความพระองค์ทรงชนะมาร พญามาร เสนามาร ทรงชนะพระทัยของพระองค์เอง ได้ด้วยการบำเพ็ญบารมีมาล้นพ้น จนกระทั่งถึงคราวสุดท้ายที่ใจของพระองค์ผวาไปในเรื่องของกิเลสกามในชั่วครู่ชั่วยาม พระองค์ก็ทรงผ่านพ้นสิ่งเหล่านั้นมาได้ด้วยบารมีธรรมทั้ง ๑๐ ประการนี้

ฉะนั้น เวลาท่านจะไปใช้ในงานอันใดก็ตาม ถ้าใช้ในงานหน้าที่พระก็ให้พรก็ว่าไปตามแบบ แต่ถ้าใช้ในการสวดมนต์เจริญพรให้แก่ตนเองนึกถึงว่า **ตนฺเตชสา ภวตุ เต,** **“เต”** ตัวนี้เป็น **“เม”** ว่าเป็น **ตนฺเตชสา ภวตุ เม ชยมงฺคลานิ** ขอชัยมงคลทั้งหลายจงมีแก่ข้าพเจ้า ด้วยเดชแห่งชัยชนะของพระพุทธเจ้านั้น อันนี้เรียกว่า ให้พรแก่ตนเอง หรือเสกคาถานี้ เพื่อให้เกิดความขลังแก่ตนเอง แต่เราจะต้องทำในการบำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ ประการนั้น ด้วยบารมีใดบารมีหนึ่ง อันนี้ก็เป็นหลักของการประพฤติปฏิบัติ แนวทางของการประพฤติปฏิบัติให้เรายึดอยู่ในธรรมะ มีทานเป็นต้น หรือรักษาศีลเจริญภาวนา อบรมปัญญาให้เกิดมีขึ้น ก็แล้วแต่จะทำ นี่เป็นพุทธชัยมงคลประการหนึ่ง

พุทธชัยมงคลคาถา
หรือ ฏีกาพาหุง คาถาที่ ๒

๒. มาราติเรกมภิยุชฺฌิตสพฺพรตฺตึ
โฆรมฺปนาฬวกมกฺขมถทฺธยกฺขํ
ขนฺตีสุทนฺตวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

มุนินฺโท อันว่าพระศาสดาผู้เป็นจอมมุนี **ชิตวา** ทรงชนะแล้ว **อาฬวกยกฺขํ** ซึ่งอาฬวกยักษ์ **โฆรมฺปน** ผู้น่าสะพึงกลัว **อกฺขมถทฺธ** ผู้มีความกักขฬะ หยาบคาย กล้าแข็ง **มาราติเรกํ** ผู้มีฤทธิ์ยิ่งกว่าพญามาร **อภิยุชฺฌิต** รบแล้ว **สพฺพรตฺตึ** ตลอดราตรี **ขนฺตีสุทนฺตวิธินา** ด้วยวิธีฝึกอันยอดเยี่ยม คือ ขันติ **ชยมงฺคลานิ** อันว่าชัยมงคลทั้งหลาย **ภวตุ** จงมี **เต** แก่ท่าน **ตนฺเตชสา** ด้วยเดชแห่งชัยชนะของพระบรมครูผู้จอมมุนีนั้น

อันนี้ถือเอาความหมายว่า พระองค์ทรงเอาชนะอาฬวกยักษ์ ซึ่งเป็นคนกักขฬะ หยาบคาย โหดเหี้ยม ดุร้ายยิ่งกว่าพญามาร รบอยู่ตลอดคืนยันรุ่ง ด้วยวิธีที่ทรงฝึกมาดีแล้ว คือ **ขันติ** ต้องการจะยกย่องในขันติบารมี ความอดทน ความอดกลั้น เป็นตบะธรรมอย่างยิ่ง เรื่องมีอยู่ว่า สมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ที่เมืองอาฬวี มีพระราชาปกครองประเทศ พระนามอาฬวี พระราชาองค์นี้ชอบล่าเนื้อเป็นกีฬา คือยามว่างจากราชกิจก็ทรงล่าเนื้อเพื่อความสนุกสนานความบันเทิง เพราะเป็นกีฬาชนิดหนึ่ง วันหนึ่งพระองค์ทรงเสด็จออก

ไปล่าเนื้อ วิ่งไล่ติดตามเนื้อไป ซึ่งบรรดาข้าราชบริพารไม่สามารถจะควบม้าวิ่งติดตามได้ทัน พระองค์ควบไปไกลกว่า พระองค์ก็ทรงทำอะไรกับเนื้อทรายนั้นไม่ได้ จนกระทั่งอ่อนเปลี้ยเพลียแรงเมื่อยล้า จึงกลับมาพักอยู่ภายใต้ต้นไทรใหญ่ต้นหนึ่งกลางป่า เมื่อไปถึงก็เข้าไปนอนโดยไม่รู้ว่าเป็นสถานที่ที่ใครหวงแหน หรือใครพักอยู่ เมื่ออาฬวกยักษ์กลับมาเห็นเข้าก็โกรธเป็นฟืนเป็นไฟขึ้นมาทีเดียวว่า "ใครช่างบังอาจมานั่งมานอนบนที่นั่งที่นอนของเรา ซึ่งไม่มีใครในบริเวณนี้ซึ่งจะมีความสามารถเข้ามานั่งมานอนในที่นี้ได้" ก็เข้าไปจับพระเจ้าอาฬวีหมายจะกินเป็นอาหาร พระเจ้าอาฬวีถูกมรณภัยเข้าคุกคามก็กลัว จึงบอกกับอาฬวกยักษ์ว่าท่านอย่ากินข้าพเจ้าเลย ถ้าท่านกินก็ได้เพียงมื้อเดียว แต่ถ้าท่านปล่อยเราไป จะหาอาหารมาให้ท่านกินทุกวัน ๆ คือนักโทษที่ถูกกักขังอยู่ในคุก

อาฬวกยักษ์ก็เชื่อใจ ปล่อยพระเจ้าอาฬวีไป แล้วก็ได้รับตามคำมั่นสัญญา คือได้รับมนุษย์กินวันละ ๑ คน จนกระทั่งนักโทษนั้นหมดคุก พระเจ้าอาฬวีก็สั่งให้เจ้าหน้าที่นำเอาเด็กตามบ้านต่าง ๆ จนกระทั่งเด็กหมดอีกเหมือนกัน ไม่รู้จะทำอย่างไร พระเจ้าอาฬวีจึงได้ตัดสินใจยกลูกชายให้ไปเป็นอาหารของอาฬวกยักษ์ ก็เกิดความโกลาหลขึ้นในเมืองอาฬวีนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อได้ทราบข่าวอันนั้น มองส่องพระญาณไปก็รู้ว่าอาฬวีราชกุมารนี้จะเป็นอริยบุคคลขั้นอนาคามี และจะมีอายุยืนเป็นผู้ทะนุบำรุงพระศาสนา

พระองค์จึงได้เสด็จไป ก่อนที่พวกราชบุรุษจะจับอาฬวีราชกุมารไปให้กับยักษ์ เสด็จไปนั่งยังที่นั่งของอาฬวกยักษ์ ๆ เห็นก็เดือดดาลเป็นฟืนเป็นไฟ ตาลุกโชนขึ้นด้วยโทสะ คิดที่จะเข้าไปทำอันตรายต่อพระพุทธเจ้า ก็เข้าไปทำอันตรายไม่ได้ เพราะอานุภาพของพระพุทธเจ้า และอานุภาพของยักษ์ ซึ่งเป็นฝ่ายมาร ไม่สามารถที่จะทำอะไรได้ อาฬวกยักษ์ใช้วิธีกรรมต่าง ๆ ที่ต้องการจะให้พระพุทธเจ้าทรงพ่ายแพ้ แม้กระทั่งเสกสิ่งของต่าง ๆ ไม่สามารถทำอะไรพระพุทธเจ้าได้ จึงอ่อนข้อลงมา พระพุทธเจ้าจึงทรงคิดว่า "อันธรรมดาคนกักขฬะ หยาบคาย ดุร้ายนี้ ถ้าอ่อนเข้าไว้ก็อาจจะกลับกลายเป็นดีได้"

อาฬวกยักษ์ก็เรียกพระพุทธเจ้าให้ออกไป พระพุทธเจ้าก็เสด็จออกไป เรียกให้เข้ามาก็เสด็จเข้ามา ทำอยู่อย่างนั้น ๓ ครั้ง ๓ คารา พระพุทธเจ้าก็บอกว่า ท่านทำทำไม ? และครั้งที่ ๔ พระองค์ก็ไม่เสด็จออกไป อาฬวกยักษ์ก็ทำอะไรไม่ได้ ผลที่สุดก็เลยถามปัญหาพระพุทธเจ้าก็ตอบได้ทุกอย่างทุกประการ อาฬวกยักษ์ก็เกิดความเลื่อมใสในธรรมที่ได้รับการเปิดเผยชี้แจงแสดงให้ฟัง ที่เคยข้องใจไม่เข้าใจก็ได้หายความข้องใจ เข้าใจได้ดีที่สุดอาฬวกยักษ์ก็ปวารณาตนเป็นอุบาสก คือเป็นผู้ถือศีล ไม่ทำปาณาติบาตต่อไป องค์สมเด็จ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เผยให้อาฬวกยักษ์นั้นเห็นอาฬวีราชกุมาร และราชบุรุษก็นำอาฬวีราชกุมารเข้าไป พระพุทธเจ้าก็มอบให้กับอาฬวกยักษ์ อาฬวกยักษ์ก็ไม่ทำอันตรายและได้รับการเลี้ยงดูจากอาฬวีราชกุมารด้วยดีเสมอมา

เรื่องนี้เป็นการสอนให้คนเรานั้นเป็นผู้รู้จักยับยั้งชั่งใจ เป็นผู้รู้จักความอดทน ความอดกลั้นในเรื่องบางเรื่อง ที่ไม่ควรจะให้เกิดขึ้นก็ระงับดับไปเสีย พระพุทธเจ้านักปราชญ์ต้องการจะสรรเสริญพระคุณข้อนี้ คือขันติ ขันติบารมี หรือขันติธรรม ธรรมคือความอดทนความอดกลั้นนี้ท่านบอกว่าเป็นตบะธรรม **ตบะ** นั้นแปลว่า "ของร้อน" สามารถย่างสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้แห้งไปได้

ข้อนี้นักปราชญ์ราชบัณฑิตทั้งหลายต้องการสรรเสริญพระคุณ คือขันติขององค์สมเด็จสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วสอนให้พุทธเวไนยสัตว์ได้ตระหนักอยู่ในขันติธรรมข้อนี้ ถ้าทุกคนต่างคนต่างมีขันติด้วยกัน ไม่แสดงออกซึ่งโทสะ ลุแก่อำนาจของโทสะแก่กันและกันโลกนี้ก็จะเกิดสันติสุขขึ้น โบราณกบัณฑิตท่านแนะนำวิธี ถ้าหากว่าเขาด่ามา ถ้ายืนด่าเราก็นั่งลงเสีย มันก็เลยหัวเราไป ถ้าเขานั่งด่า เรากางขาเข้ามันก็ลอดหว่างขาไปเสีย มันก็ไม่ถูกเรา เป็นเครื่องให้เห็นว่า คำด่าคำบริภาษนั้นมันเป็นคำพูดของคนอื่น ถ้าเราไม่รับเข้ามาเราก็ไม่เดือดเนื้อร้อนใจแก่เรา แต่ว่าเราอดไม่ได้ มักจะไปรับคำด่าคำบริภาษ กักขฬะหยาบคายของคนที่พูดที่ด่านั้น เรื่องมันจึงเกิดขึ้น แต่ถ้าเราไม่รับเสีย มันเลยตามเลยไป เป็นลมเป็นแล้งเป็นอากาศธาตุไป

นี่วิธีพิจารณาใช้ขันติธรรม หรือใช้ธรรมะหรือขันตินี้ให้เกิดขึ้นแก่ใจของเรา เราไม่ไปรับรู้เรื่องราวทั้งหลายเหล่านั้น ความโกรธมันก็ไม่เกิดขึ้น ความขัดเคืองก็ไม่เคยขึ้นความโต้ตอบมันก็ไม่เกิดขึ้น แต่ในยุคนี้สมัยนี้ แค่มองตากันก็รู้สึกยียวนกวนเสียแล้ว เรียกว่าใจของผู้คนนั้นประกอบไปด้วยอันธพาล ทั้งบอดทั้งโง่เขลา คิดหาเรื่องที่ไม่เป็นเรื่องให้มันเกิดเป็นเรื่อง หรือบางทีเขายียวน ถ้าเราไม่ไปยึดมันก็หมดกันไป

เรื่องของกิเลสต่าง ๆ มันเกิดขึ้นภายในใจ ทำให้เกิดความมานะ ความทะนงตัวความถือตัวว่า เราเป็นคนเก่ง เราเป็นคนใหญ่ เราเป็นคนมีอำนาจ เราเป็นคนมีพละกำลังหรือเป็นคนมีพวกมาก มานะตัวนี้มันทำให้วอดวายเสียหาย อย่างนักเรียนในปัจจุบันนี้ที่เขาเรียกกันว่า "นักเลง" ไม่ใช่นักเรียน ๆ นั้น ต้องตั้งใจเล่าเรียนศึกษาหาความรู้ แต่นี่เป็นนักเลงไปตั้งใจหาศัตรู หาความเดือดร้อนมาสู่ตนเอง หาความเดือดร้อนมาสู่ตระกูล มีพ่อแม่เป็นต้นบางทีเขาทำกับคนอื่นแต่ถือศักดิ์ศรีว่าโรงเรียนเดียวกัน ใครจะมาเหยียบย่ำไม่ได้

นี่ก็เป็นเรื่องนอกตัวไป แม้กระทั่งในตัวเอง ใกล้ ๆ ตัวเองยังทำไม่ได้ ที่จะประพฤติปฏิบัติความดี นับประสาอะไรกับคนภายนอกถือศักดิ์ศรี จึงวอดวาย หรือบางทีในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งถือศักดิ์ศรี แพ้ไม่ได้ ยอมไม่ได้ ต้องชนะเสมอไป มันก็เกิดความทะนงตัวขึ้นมา อันความทะนงตนถือตัวนี้แหละเป็นเหตุทำให้วอดวายเสียหายมามากต่อมากแล้ว

แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน เกิดความทะนงตนถือตัวขึ้นมา ก็ทำให้เสียหายวอดวายได้ มีสุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่ง สุนัขตัวนี้ออกไปอยู่ตามเงื้อมโขดเขา ซึ่งโขดหินนี้มีพราหมณ์ซึ่งใกล้จะแสวงหาความรู้ จึงไปท่องมนต์บ่นคาถาอยู่บนเงื้อมนั้น เรียกว่า **"มนต์ปัฐวี"** คือมนต์กลับใจที่เป็นศัตรูให้เป็นมิตรได้ คนที่เป็นผู้มีอำนาจเหนือให้กลับกลายเป็นผู้อยู่ใต้อำนาจได้ เขาเรียกว่าปัฐวีมนต์ชัย มนต์กลับใจให้คนอื่นกลับมาสวามิภักดิ์

สุนัขจิ้งจอกตัวนี้จำมนต์ของพราหมณ์ได้แม่นยำ มันก็เลยท่อง แล้วอยู่มาวันหนึ่งมันต้องการจะทดลองมนต์ว่า ขลังและศักดิ์สิทธิ์แค่ไหน มันเห็นราชสีห์เดินมา ซึ่งก่อนนี้มันเคยกลัวราชสีห์ ลองท่องมนต์คาถา พอฤทธิ์ของอำนาจมนต์คาถาออกไป ราชสีห์เดินตัวงอผ่านหน้าเจ้าสุนัขจิ้งจอก ก็คิดว่ามนต์นี้ศักดิ์สิทธิ์จริง ๆ ใช้ได้นี่ ราชสีห์เดินผ่านเราได้กลิ่นเราตัวงอแล้ว สุนัขจิ้งจอกจึงรู้ว่ามนต์นี้ใช้ได้ มนต์นี้เกิดความขลังความศักดิ์สิทธิ์ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ทดลองเรื่อยไป จนกระทั่งสิงสาราสัตว์ภายในป่า มาตกอยู่ภายใต้เวทย์มนต์ของสุนัขจิ้งจอก สุนัขจิ้งจอกก็เห่อเหิมขึ้นมา จึงสถาปนาตนเองเป็นเจ้าแห่งสัตว์ผู้มีเขี้ยวงาทั้งหลาย ตั้งตนเป็นใหญ่เป็นเจ้าป่า

แค่นั้นยังไม่พอ มันต้องการจะเป็นใหญ่ในหมู่มนุษย์อีกด้วย จึงยกกองทัพของสิงสาราสัตว์นั้นเข้ามาล้อมเมืองพาราณสี แล้วส่งข่าวสาส์นเข้าไปว่าจะเป็นเมืองขึ้น หรือรบกับเรา พระเจ้าพาราณสีกับชาวเมืองก็ตกอกตกใจว่า สิงสาราสัตว์เข้ามาล้อมเมืองพาราณสี เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ตกพระทัย ประชาชนก็กลัวว่าสัตว์บุกเข้าเมือง

ปุโรหิตาจารย์ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์เจ้า เมื่อทราบข่าวเช่นนั้นแล้วก็เข้าไปกราบทูลกับพระเจ้าพาราณสีว่า พระองค์ไม่ต้องตกพระทัย ข้อนี้เป็นภาระของข้าพระพุทธเจ้าจะจัดการเอง พระโพธิสัตว์จึงขึ้นสู่เชิงเทินแล้วร้องตะโกนถามออกไปว่า ท่านผู้เป็นใหญ่ในบรรดาสิงสาราสัตว์ทั้งหลาย จะรบกับเรามีวิธีการอย่างไร ? สุนัขจิ้งจอกด้วยความทะนงตนก็ตอบไปว่า เพียงแค่เราใช้มนต์ให้ราชสีห์นี้ก็ร้องออกไป พวกท่านก็ตายหมดแล้ว

พระโพธิสัตว์ เมื่อทราบก็เข้าไปทูลพระราชาให้เอาดินเหนียวอุดหู บอกให้ประชาชนทั้งหมดรู้ แล้วขึ้นสู่เชิงเทิน ร้องตะโกนออกไปว่า "เราพร้อมแล้วที่จะรบกับท่าน ท่านจะทำอย่างไรก็เอา" ราชสีห์ขี่หลังช้าง เจ้าสุนัขจิ้งจอกขี่หลังราชสีห์ เมื่อร่ายมนต์เสร็จแล้วก็กระซิบไปที่หูราชสีห์ ราชสีห์เกรงอำนาจมนต์นั้น ก็ตั้งท่าร้องโกญจนาท ร้องเสียงดัง ช้างไม่รู้เรื่องด้วย พอร้องขึ้นมาช้างตกใจ มันก็เลยกระโดดขึ้นสุดตัว ราชสีห์ที่อยู่บนหลังนั้นก็กระเด็น พญาสุนัขจิ้งจอกก็ตกลงไป สัตว์ทั้งหลายโกลาหล เหยียบย่ำกันตายวอดวาย ผลที่สุดชาวเมืองพาราณสีจับสัตว์ทั้งหลาย ที่กินได้ก็เอาไปเป็นอาหาร สัตว์ทั้งหลายโกลาหล ที่หนีไปได้ก็หนี ที่หนีไม่ทันก็เหยียบกันตายในที่นั้น

หรืออย่างพระเจ้าวิฑูฑภะ ก็เกิดจากความมานะของกษัตริย์ จึงทำให้วอดวายไปทั้งสองฝ่าย ทั้งฝ่ายศากยวงศ์ก็วอดวายไปด้วย พระเจ้าวิฑูฑภะนี้เป็นลูกของพระเจ้าปเสนทิโกศล ๆ ต้องการอยากจะเป็นญาติกับพระพุทธเจ้า ก็ไม่รู้จะหาวิธีการอย่างไร ก็มีคนแนะนำว่า ต้องไปขอนางกษัตริย์ของศากยวงศ์มา พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ส่งคนไปขอ แต่พระเจ้ามหานามะราชาแห่งศากยวงศ์ กลัวว่าตระกูลของตัวเองนั้นสูงกว่าตระกูลของพระเจ้าปเสนทิโกศล จึงไม่ให้ขัตติยนารี ให้ลูกสาวที่เกิดจากนางสนม นางวาสภขัตติยานีมาเป็นสะใภ้

แล้วผลที่สุดเมื่อได้แต่งงานกันแล้ว ได้ลูกชายคนหนึ่ง บรรดาพระราชกุมารทั้งหลายเล่นกัน มีพ่อแม่ปู่ย่าตายายกัน แต่พระเจ้าวิฑูฑภะนี้ไม่มีตา ก็ทำให้เกิดความสงสัยว่าทำไมจึงไม่มีตา ถามเท่าไหร่แม่ก็ไม่บอก หนัก ๆ เข้าถูกรบเร้าเข้าก็บอก เมื่ออายุวัยรุ่นขึ้นต้องการอยากจะไปเยี่ยมตา เมื่อเป็นเช่นนี้จึงส่งข่าวไปยังเมืองกบิลพัสดุ์ ทางเมืองกบิลพัสดุ์ก็อาศัยขัตติยมานะ ความทะนงตนว่าเป็นศากยวงศ์ เป็นวงศ์ที่สูง จึงบอกให้เด็กที่อายุอ่อนกว่าวิฑูฑภราชกุมารนั้นออกไปเสียนอกเมือง ให้เหลือแต่คนที่อายุมาก ๆ เพราะไม่ต้องการให้เด็ก ๆ นั้นไหว้หรือทำความเคารพวิฑูฑภะ ซึ่งเป็นคนที่เกิดจากลูกสนมกำนัล เป็นคนชั้นต่ำ พ่อวิฑูฑภะไปเยี่ยมพระเจ้าตาแล้วกลับ ทางศากยวงศ์กลัวเสนียดจัญไร สั่งให้เอาน้ำนมไปราดพื้นที่วิฑูฑภะนั่งนอนเหยียบย่ำอยู่นั้น วิฑูฑภะไปได้ครึ่งทางเกิดนึกขึ้นมาได้ว่าลืมพระขรรค์ไว้ แล้วให้ราชบุรุษกลับมาเอาพระขรรค์ ในขณะที่กลับมาเอาได้เห็นความโกลาหลวุ่นวายกำลังล้างพื้นกระดานที่อยู่ของวิฑูฑภะด้วยน้ำนม พอนำพระขรรค์ไปคืนให้แล้วเล่าให้ฟังว่า พวกศากยวงศ์นั้นเขารังเกียจเรา เขาเอาน้ำนมล้างทั้งที่นั่งที่นอนของเราทั้งหลาย วิฑูฑภะก็เกิดขัตติยมานะขึ้นมาว่า "วันนี้พวกท่านเอาน้ำนมล้างแผ่นกระดานก่อน แต่วันหน้าเราจะเอาเลือดในคอของท่านล้างแผ่นกระดาน" จึงเก็บความแค้นในพระทัยเอาไว้

จนกระทั่งได้รับพระราชสมบัติปกครองแผ่นดิน ก็กรีฑาทัพมาเพื่อจะจับเจ้าศากยวงศ์ฆ่าให้หมด ครั้งที่ ๑ ไปเจอพระพุทธเจ้า ครั้งที่ ๒ ไปพบพระพุทธเจ้าอีก ครั้งที่ ๓ พระพุทธเจ้าทรงคิดว่า เราคงไม่สามารถจะช่วยพระญาติได้ เพราะอำนาจเวรกรรมมันติดตามมาทั้งในอดีตและปัจจุบัน ครั้งที่ ๓ จึงปล่อยให้ผ่านไป วิฑูฑภะก็สั่งให้ฆ่าเจ้าศากยะทั้งหมด เมื่อฆ่าเจ้าศากยะได้หนำใจแล้ว ก็ยกทัพกลับในขณะที่กลับ ก็พักนอนที่แม่น้ำ พวกที่ร้อนก็ไปนอนใกล้แม่น้ำ พวกที่ไม่ร้อนนอนบนตลิ่ง ถึงคราวที่จะตาย พวกที่นอนบนตลิ่งถูกมดกัดก็ต้องไปนอนที่ริมตลิ่ง พวกที่อยู่ชายตลิ่งไม่ถึงคราวตายก็เกิดเย็นขึ้นมาก็กลับมานอนบนตลิ่ง ผลที่สุดคืนนั้นฝนตกหนัก ถูกน้ำพัดพาตายวอดวายไปทั้งหมดทั้งสองฝ่าย

นี่เพราะอำนาจของการอดทนไม่ได้ อดกลั้นไม่ได้ อาศัยมานะความทะนงตน ความถือตัวจึงเป็นเหตุให้วอดวาย ข้อนี้พระพุทธเจ้าสอนให้ยึดเอาขันติธรรม ความอดทน ความอดกลั้น ทั้งในเรื่องการกระทบกระทั่งกันด้วยวาจา กระทบกระทั่งกันด้วยสายตา กระทบกระทั่งกันด้วยร่างกาย ถ้าเราอดทนเสียได้ เรื่องราวทั้งหลายมันก็ไม่เกิด เราสวดไปก็สอนตัวเองไป มันก็เป็นชัยมงคลคือชนะตัวของเราเองได้

พุทธชัยมงคลคาถา
หรือ ฎีกาพาหุง คาถาที่ ๓

๓. **นาฬาคิรึ คชวรํ อติมตฺตภูตํ**
ทาวคฺคิจกฺกมสนีว สุทารุณนฺตํ
เมตฺตมฺพุเสกวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

มุนินฺโท อันว่าพระบรมครูผู้จอมปราชญ์ หรือจอมมุนี **ชิตวา** ทรงชนะแล้ว **คชวรํ** ซึ่งช้างตัวประเสริฐ **นาฬาคิรึ** นามว่านาฬาคีรี **อติมตฺตภูตํ** ผู้เมามันยิ่งนัก **สุทารุณนฺตํ** ผู้แสนจะโหดร้ายทารุณ **ทาวคฺคิ** ปานประหนึ่งว่าไฟป่า **จกฺกํ** ประดุจว่าจักราวุธ **อสนีว** ประดุจว่าสายฟ้าฟาด **เมตฺตมฺพุเสกวิธินา** ด้วยวิธีคือการรดลงด้วยน้ำ คือเมตตา **ชยมงฺคลานิ** อันว่าชัยมงคลทั้งหลาย **ภวตุ** จงมี **เต** แก่ท่าน **ตนฺเตชสา** ด้วยเดชแห่งชัยชนะของพระบรมครูจอมปราชญ์พระองค์นั้น

ก็ถือเอาความหมายว่า "พระพุทธเจ้าทรงชนะช้างชื่อว่า นาฬาคีรี อันเมามันยิ่งนัก แสนจะโหดร้ายทารุณปานประหนึ่งว่าไฟป่า ปานประหนึ่งว่าจักราวุธของเทวดา ปานประหนึ่งว่าสายฟ้าฟาด ด้วยวิธีการรดลงด้วยน้ำคือเมตตา คือการแผ่เมตตา ขอชัยมงคลจงมีแก่ท่านด้วยเดชแห่งชัยชนะของพระพุทธเจ้าจอมปราชญ์นั้น" ข้อนี้ต้องการจะสรรเสริญเมตตาบารมีขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเมตตาบารมีนี้เป็นเครื่องค้ำจุนโลก คือโลกถ้าอยู่กัน

ด้วยเมตตา จะทำอะไรก็ทำด้วยความเมตตา จะพูดอะไรก็พูดด้วยอาศัยความเมตตา จะคิดอะไรก็คิดด้วยการอิงอาศัยเมตตา การแผ่เมตตา หรือการมีน้ำใจ พูดง่าย ๆ คือการเป็นคนมีน้ำใจ มีอัธยาศัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กว้างขวาง ไม่เจาะจงลงไปว่าเป็นผู้หนึ่งผู้ใด เฉกเช่นการแผ่เมตตาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์แผ่เมตตาไปในบุคคลทั้งหลายเสมอเหมือนกันหมด ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นคนที่รักหรือบุคคลนั้นจะเป็นคนที่เกลียดชัง น้ำพระทัยของพระองค์มุ่งหวังต้องการให้บุคคลที่รักและชังนั้นประสบวิมุติ คือหลุดพ้นจากโอฆะสงสาร คือข้ามพ้นจากโลกนี้ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิด

นี่จุดมุ่งหมายของพระพุทธเจ้า เป็น **"อโนทิสสผรณา"** คือแผ่เมตตาไปโดยไม่เจาะจงลงไป เรื่องของการเจริญเมตตานี้มีอานิสงส์ถึง ๑๑ อย่าง เพราะว่าการแผ่เมตตานี้ทำใจได้ยาก แต่ถ้าทำได้แล้วย่อมมีผลอานิสงส์มากมาย แม้แต่สัตว์เดรัจฉานซึ่งมันไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ เมื่อได้รับเมตตาจิตจากพระองค์แล้ว ก็ยังคลายความเมามัน ซึ่งเป็นเหตุให้มันดุร้าย ปานประหนึ่งไฟป่าที่ลามมาแล้ว ยากแก่การที่จะดับได้ ปานประหนึ่งว่าจักราวุธที่หมุนลงไปแล้ว ถูกอะไรก็ขาดสะบั้นที่นั้น ปานประหนึ่งว่าสายฟ้าฟาดตกลงมาถูกสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็แหลกลาญ นี่สามารถกลับใจสัตว์เดรัจฉานที่โหดร้ายทารุณ ตกมันมัวเมายิ่งนัก ดุร้ายปานประหนึ่งว่าไฟป่า ปานประหนึ่งว่าจักราวุธ ปานประหนึ่งว่าอัสนีบาต ให้กลับกลายมาเป็นสัตว์ที่เชื่อง และเป็นสัตว์ที่รู้จักความดีความชอบหรือบาปบุญคุณโทษทั้งหลายได้

เรื่องนี้ก็เกิดขึ้นจากความมักใหญ่ใฝ่สูงของพระเทวทัต พระเทวทัตต้องการอยากจะเป็นใหญ่ ใฝ่ฝันอยากจะเป็นใหญ่ ใฝ่สูงอยากเป็นผู้บริหารการคณะสงฆ์เสียเอง คืออยากเป็นพระพุทธเจ้าเสียเอง จึงหาวิธีอุบายต่าง ๆ ที่จะให้พระพุทธเจ้าสละตำแหน่งให้ ซึ่งตำแหน่งนี้ไม่ใช่ได้มาด้วยการมอบให้หรือเป็นทายาท แต่ได้มาด้วยการมีบารมีธรรม มีคุณธรรม เมื่อพระเทวทัตนึกเอาเองว่าจะเป็นตำแหน่งโดยทายาท รับทายาทจากพระพุทธเจ้า ๆ ประทานตำแหน่งพระพุทธเจ้าให้

เมื่อพระพุทธเจ้าไม่ให้ตำแหน่งนี้ คือพระองค์ก็ไม่ได้ปฏิเสธว่าไม่ให้ แต่ว่าพวงมาลัยพวงนี้ เทวทัตไม่ได้บำเพ็ญมา หรือบุญกุศลนี้พระเทวทัตไม่ได้บำเพ็ญมา เมื่อไม่ได้ก็ขอวัตถุ ๕ ประการ เช่น **มังสวิรัติ** เป็นต้น ไม่ฉันเนื้อสัตว์พระพุทธเจ้าก็ไม่ให้อีก เมื่อไม่ให้ก็หาเล่ห์เพทุบายคบคิดกับพระเจ้าอชาตศัตรู ตอนนั้นยังไม่ได้ปกครองแผ่นดินซึ่งเป็นราชกุมารอยู่ ว่าการคบคิดกับคนใหญ่คนโตในแผ่นดินนี้ อาจจะทำให้กิจของตนสำเร็จ จึงได้ใช้อิทธิฤทธิ์ของตนที่ได้ฌานสมาบัติขั้นโลกีย์ เนรมิตให้งูมาพันคอของตนเอง และเหาะเข้าไปทางหน้าต่าง

อชาติศัตรูราชกุมารตกใจ เมื่อได้สำรวมอิริยาบถเรียบร้อยแล้ว พระเทวทัตก็บอกพระองค์ไม่ต้องตกใจ ไม่มีอะไรเกิดขึ้น ด้วยการที่แสดงอิทธิฤทธิ์เพียงเล็กน้อยแค่นี้ทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูเกิดความเลื่อมใส และคบหาสมาคมกันพอได้ที่แล้ว พระเทวทัตก็บอกอุบายวิธีซึ่งพระเจ้าอชาตศัตรูซึ่งยังเป็นเด็กอยู่นั้นก็ไม่ได้คิดให้ลึก ไม่ได้คิดให้ยาว ไม่ได้คิดให้กว้างแต่ประการใด พระเทวทัตยุยงว่าเมื่อไหร่พระองค์จะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินเสียที พระเจ้าอชาตศัตรูก็บอกว่าพระเจ้าแผ่นดินนั้นจะไปไหนเสีย เพราะเป็นสมบัติของพระราชบิดาพระองค์ก็ต้องมอบให้อยู่วันยังค่ำนั่นแหละ พระเทวทัตก็บอกว่า "ถ้าพระราชบิดาไม่ยอมให้พระองค์มิแก่เปล่าหรือ ? เพราะว่าพระราชบิดาก็ยังไม่แก่เฒ่าชรา เพราะฉะนั้น ถ้าพระองค์ไม่ให้ พระกุมารก็ไม่ได้เป็นพระราชา"

ด้วยการกระตุ้นเตือนจิตเพียงแค่นี้ทำให้อกุศลจิตเกิดขึ้นในพระทัยของพระเจ้าอชาตศัตรู พระเทวทัตจึงออกอุบายวิธีให้ปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารเสีย พระเจ้าอชาตศัตรูทำไม่ได้ ก็แนะอุบายวิธีโดยไม่ให้คนเขาติฉินนินทาว่า **"เป็นปิตุฆาต"** ด้วยการจับกักขังไว้ในคุกให้อดอาหาร ทรมานจนกระทั่งเดินจงกรม เพราะพ่ออดอาหารแล้ว พระเจ้าพิมพิสารก็ยังมีชีวิตอยู่ได้ด้วยการเดินจงกรม โดยมองไปที่เขาคิชฌกูฏ เพราะกรุงราชคฤห์กับเขาคิชฌกูฏนั้นพอมองเห็นยอดกันได้ เห็นที่ประทับคันธกุฎีของพระพุทธเจ้า ก็เกิดปีติความอิ่มใจได้เห็นพระพุทธเจ้า แม้แต่ฆ่าปลาไม่ได้เสวยก็ยังมีพระชนม์ชีพอยู่ได้ ต่อจากนั้นก็สั่งให้ปิดหน้าต่างทั้งหมด แต่ก็ยังเดินจงกรมอยู่อย่างนั้น

ผลสุดท้ายก็สั่งให้เชือดพระบาทของพระเจ้าพิมพิสาร จนกระทั่งเดินไม่ได้ ด้วยการอดอาหารมาเป็นเวลาช้านานพระเจ้าพิมพิสารก็ถึงแก่สวรรคตพร้อม กับการที่พระเจ้าอชาตศัตรูได้พระราชโอรสสืบทายาทพร้อมกัน จึงมานึกถึงว่า "ลูกที่เรายังไม่เห็นหน้าตาพอได้ยินข่าวว่ามีลูก เรายังเกิดความรัก ความคิดถึง ความห่วงใย นี่พระราชบิดาของเราเห็นเราอยู่ และรักเราประดุจเรารักลูกเช่นนั้น" แต่มันก็สายไปเสียแล้ว ก็เลยเป็นการกระทำ **"อนันตริยกรรม"** *กรรมหนัก* คือฆ่าพระเจ้าพิมพิสารด้วยอุบายวิธีทรมานต่าง ๆ นานา

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วก็ปกครองแผ่นดิน พระเทวทัตเมื่อสหายเป็นใหญ่ในแผ่นดิน ก็คบคิดการใหญ่ เพราะตนเองนั้นยังไม่ได้เป็นพระพุทธเจ้า แต่พระเจ้าอชาตศัตรูได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินแล้ว เราวางแผนให้ แต่กลับได้ดีไปก่อนเรา ก็คิดแผนอุบาทว์ด้วยการจ้างนายขมังธนูให้ไปยิงพระพุทธเจ้า นายขมังธนูพอได้รับค่าจ้างรางวัลก็ไปยิงพระพุทธเจ้า เพียงแค่โก่งธนูขึ้นก็ไม่สามารถปล่อยลูกศรได้ ด้วยอำนาจเมตตาที่พระพุทธเจ้าแผ่มายังนายขมังธนู ซึ่ง

ไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ ผิดถูกอย่างไร เพียงแต่มัวเมาในการรับจ้าง เพื่อให้ได้เงินค่าจ้างมาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง เพราะว่าเป็นนายพรานแม่นธนู เมื่อเป็นอย่างนี้จนกระทั่งเหงื่อกาฬแตก หมดความคิดที่อยากจะได้ลาภปัจจัยนั้นแล้ว เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบก็คลายพุทธานุภาพ ลงนายขมังธนูนั้นก็เข้าไปก้มกราบด้วยความเคารพเลื่อมใส ขอขมาลาโทษ และขอบวชในพระพุทธศาสนาเป็นอันว่ากรรมที่พระเทวทัตทำลงไปครั้งนี้ไม่มีใครรู้

ครั้งที่ ๒ เห็นพระพุทธเจ้านั่งประทับอยู่ที่เชิงเขาคิชฌกูฏ เมื่อได้โอกาสเหมาะอย่างนั้น พระเทวทัตก็แอบปีนป่ายขึ้นไปบนยอดเขาคิชฌกูฏใกล้ ๆ เคียงกันนั้น กลิ้งแผ่นหินหมายจะให้ทับพระพุทธเจ้าให้ตาย แต่ว่าก้อนหินกว่าจะมาถึงพระพุทธเจ้า ก็โดนกระทบโขดหินก้อนหินต่าง ๆ แตกกระจัดกระจายเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยแล้วมาถึงพระพุทธเจ้าเป็นชิ้นเล็ก ๆ ก้อนหินก้อนหนึ่งไปกระทบหัวแม่เท้าของพระพุทธเจ้าเข้า ทำให้เกิดห้อพระโลหิต นี่เรียกว่า **โลหิตุปบาท** เป็นอนันตริยกรรมอีกข้อหนึ่ง ไม่สมประสงค์ของพระเทวทัต มีหมอชีวกโกมารภัจจ์มาเยียวยารักษา ทำให้หัวแม่เท้าที่ห้อพระโลหิตนั้นหายเป็นปกติดังเดิม พระเทวทัตก็คุ้มคลั่งแค้นในใจเป็นยิ่งนัก ฆ่าพระพุทธเจ้าครั้งที่ ๒ ครั้งนี้ก็ไม่มีใครรู้ไม่มีใครทราบว่า กรรมที่ตนเองแอบไปทำเอาไว้ หมายจะปลงพระชนม์ชีพพระพุทธเจ้าให้ปรินิพพาน

แล้วผลที่สุดในครั้งที่ ๓ ก็ทำกันอย่างประกาศสงคราม พระเทวทัตคิดว่า อันธรรมดาสัตว์เดรัจฉานนี้ มันไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ แต่ถ้าเรายอมมันให้เมามันขึ้นไปกว่านั้น มันคงทำตามนายควาญช้างที่ร่ายเวทย์มนต์คาถา ให้จับพระพุทธเจ้าฟาดให้แหลกลาญ คิดดังนี้แล้วก็เข้าไปเฝ้าพระเจ้าอชาตศัตรู เจรจาขอช้างนาฬาคีรี ซึ่งเป็นช้างมงคล ช้างประเสริฐ ตามปกติช้างนี้จะกินเหล้า นายควาญช้างจะกรอกให้กินเหล้าเพียง ๘ กระออม แต่ว่าในยามที่ต้องการอยากให้สัมฤทธิ์ผลของตน จึงให้นายควาญช้างกรอกเหล้าเข้าไป ๑๖ กะออม ทำให้ช้างเมามันยิ่งขึ้นไป ช้างตกมันแล้วยังไม่พอ ยังให้มันเมาข้างนอกอีกด้วยการดื่มเหล้าเข้าไปอีก

ได้เวลาพระเทวทัตปล่อยข่าวไปแล้วว่า จะปล่อยช้างนาฬาคีรีฟาดพระพุทธเจ้าให้แหลกลาญ ประชาชนเป็นห่วงเป็นใยพระพุทธเจ้า จึงเข้าไปเฝ้ายังพระวิหารเวฬุวัน บอกว่าพระองค์อย่าได้เสด็จออกไปเลย พรุ่งนี้จะเกิดอันตราย พวกข้าพระพุทธเจ้าพุทธบริษัทจะนำข้าวปลาอาหารมาถวายเอง พระองค์ไม่ต้องออกบิณฑบาต พระองค์ก็ทรงนิ่ง ชาวบ้านทั้งหลายรู้กันโดยทั่วไปว่า การนิ่งนั้นคือการรับ ที่เรียกว่านิ่งโดยดุษฎียภาพ เรียกว่า **"ตุณฺหี"** ด้วยการนิ่ง ก็กลับไปบ้านวางใจว่าพระพุทธเจ้าทรงรับอาราธนา

พอเช้าขึ้นมา พระพุทธเจ้าถือบาตรออกไปบิณฑบาตตามพุทธกิจไม่ว่างเว้นแต่ประการใด แม้รู้ว่าภัยมีเฉพาะหน้า ถึงมีคนอาราธนาแล้วแต่ไม่สมเหตุสมผล พระองค์ก็ยังไม่ละพุทธกิจอันนี้ ยังเสด็จออกไปบิณฑบาต พระอานนท์ก็ติดตามไป พระอัครสาวกซ้ายขวา พระมหาเถระทั้งหลายก็ออกติดตามไปด้วย พอพระเทวทัตกับนายควาญช้างร่ายมนต์ปล่อยช้างนาฬาคีรี หมายจะให้จับพระพุทธเจ้าฟาดให้แหลกลาญ มันก็ร้องแป๋นๆ เข้าใส่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระรัฐบาล รับอาสาพระพุทธเจ้า ขอทำหน้าที่ปราบช้างพยศดุร้ายนี้ ถือว่ากิจของพ่อก็คือหน้าที่ของลูก ภัยเกิดขึ้นแก่พ่อ ลูกควรออกทำแทน นี่ก็เป็นคติธรรมอย่างหนึ่งที่สอนให้ชาวพุทธรู้จักหน้าที่ว่า ควรจะป้องกันภัยอันจะเกิดขึ้นแก่พ่อแม่ของตนเอง พระพุทธเจ้าก็บอกว่า "เธอทั้งหลาย หน้าที่นี้ไม่ใช่หน้าที่ของพวกเธอ ฉันรู้ว่าเธอนั้นมีอิทธิฤทธิ์ สามารถปราบช้างพยศนี้ได้ด้วยเมตตาธรรม แต่เราต้องการแสดงอย่างเปิดเผยให้ชาวโลกรู้ว่า **พุทธกิจ** หรือหน้าที่ที่พระพุทธเจ้าจะพึงกระทำนั้นทำได้ตลอดไป" แต่ว่าสาวกบางองค์กระทำได้บางอย่าง ฉะนั้นจึงไม่ทรงอนุญาต

พอช้างใกล้เข้ามา พระอานนท์นั้นไม่ได้ขอโอกาส ถือว่าเป็นพุทธอุปัฏฐาก ตายแทนพระพุทธเจ้า ก็รีบเดินออกไปข้างหน้า แต่ตรัสเรียกให้พระอานนท์กลับเข้ามา ๓ ครั้ง ๓ คราว พระอานนท์ไม่กลับมา พระองค์จึงเสด็จออกไปแล้วสำรวมจิตเข้าญาณสมาบัติแผ่เมตตา ช้างนาฬาคีรีเข้ามาหมายจะจับพระพุทธเจ้า แต่ด้วยอานุภาพที่พระพุทธเจ้าทรงส่งกระแสจิตไปด้วยเมตตา ช้างนาฬาคีรีแทนที่จะจับพระพุทธเจ้า กลับคุกเข่าลงชูงวงขึ้นจบพระพุทธเจ้า **"จบ"** ก็คือการไหว้นั่นเอง ประชาชนทั้งหลายต่างโล่งอกโล่งใจว่าพ้นไปได้แล้ว

ผลที่สุด กรรมนี้เป็นเครื่องสะท้อนย้อนไปถึงกรรม ๒ อย่างที่พระเทวทัตได้กระทำลงไป คือการจ้างนายขมังธนูให้ยิงพระพุทธเจ้า ชาวบ้านก็รู้ และทำพระโลหิตุปบาทให้เกิดขึ้น ชาวบ้านก็พลอยรู้ไปด้วย เพราะกรรมคือการปล่อยช้างนาฬาคีรีเป็นเหตุให้ย้อนไปรู้กรรมทั้งสองอย่างนั้น พระเทวทัตทำกรรมนี้ไม่สำเร็จ พระพุทธเจ้าทรงชนะด้วยการแผ่เมตตาแผ่น้ำพระทัยลงไปยังช้างนั้นว่า *"เอ็งเป็นสัตว์เดรัจฉาน ไม่รู้จักผิด ไม่รู้จักถูก ไม่รู้จักบาปบุญแต่ประการใด เจ้าจงหยุดทำกรรมทำบาป เพราะอำนาจของคนชั่วที่ยุยงหรือสั่งด้วยเวทมนต์คาถา"* ช้างนั้นก็หมดพยศ กลับหายเมาเป็นปลิดทิ้ง ที่ดุร้ายก็กลายเป็นไม่ดุร้าย กลับจบพระพุทธเจ้าแสดงความเคารพ

นี่แสดงให้เห็นว่าเมตตานั้นเราจะเห็นได้ คนที่มีเมตตามาก ๆ จะไปไหนก็แล้วแต่ จะเป็นสัตว์เดรัจฉาน จะเป็นแมวก็ตามเป็นสุนัขก็ตาม มักจะมาเคล้าเคลียคลออยู่เสมอ

ล้อมหน้าล้อมหลังประจบประแจง ถ้าคนมีเมตตามาก ๆ สัตว์เหล่านี้จะแวดล้อมไปหา ท่านเคยเห็นหลวงพ่อสมเด็จ ฯ พระอุปัชฌาย์ของพวกท่านทั้งหลายไหม ? นั่งที่ไหนก็มีสุนัข เดินไปไหนก็มีสุนัข นั่นแสดงว่าท่านแผ่เมตตา มีเมตตาจิตในสัตว์เดรัจฉานทั้งหลาย ไม่ได้คิดประทุษร้ายอะไร แต่ว่าคนบางคนบางทีพอมันเห็นเท่านั้นแหละ บางทีแต่งตัวไม่เหมาะไม่สม มันเห็นเข้ามันก็เห่า เห็นแม่ชีแต่งตัวรุ่มร่ามมันก็เห่าแสดงว่าไม่มีกระแสจิตตรงกันมันก็เห่าได้

ในเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่ท่านทั้งหลายควรใฝ่ใจ ควรพิจารณาแผ่เมตตาต่อกันและกัน เราอยู่ด้วยกันก็แผ่เมตตาต่อกันและกันได้ หรือบางทีเราไหว้พระสวดมนต์ เราก็แผ่เมตตาไปยังสรรพสัตว์ เพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตายทั้งหลายเหล่านั้นได้ บทนาฬาคีรีนี้เป็นบทที่ชนะสัตว์ที่ดุร้ายด้วยอาศัยอำนาจการแผ่เมตตา เจริญเมตตาธรรม เพราะเมตตาธรรมนี้จะทำให้หมดอคติ ความไม่ยุติธรรมทั้งหลายเสีย จะไม่ลำเอียงเพราะความรัก จะไม่ลำเอียงเพราะความเกลียดชัง จะไม่ลำเอียงเพราะความกลัว จะไม่ลำเอียงเพราะความโง่เขลาเบาปัญญา หมดอคติธรรม

คนที่แผ่เมตตาปรารถนาให้เป็นสุขทุกถ้วนหน้า ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นศัตรูหรือเป็นมิตร ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นคนที่รักหรือที่ชังก็แล้วแต่ แผ่เมตตาให้เสมอเหมือนกันหมด นี่เรียกว่าทำใจถึงขั้นเป็นเมตตาบารมี ฉะนั้นเมตตานี้เราจะต้องหัดทำถ้าเราไม่หัดมันก็ไม่เกิดขึ้น บางทีเราสังเกตดูที่ใจของตัวเราเองได้ บางทีโทสะมันเข้าครอบงำ เมตตาธรรมที่เคยมีมันก็หดหายไป บางทีแมวมันจะเยี่ยว ทำให้เกิดจิตเป็นอกุศลคิดที่จะประทุษร้ายเหมือนกัน เอาของเขวี้ยงมันก็ไม่ถูก ทำให้จิตเกิดโทสะขึ้นมา ท่านทั้งหลายไปหัดทำเอง เราจะได้ชนะใจตัวเราเองด้วย และชนะบรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายเพื่อลดเกิดแก่เจ็บตาย แผ่เมตตาให้ตลอดหมด

พุทธชัยมงคลคาถา
หรือ ฎีกาพาหุง คาถาที่ ๔

๔. อุกฺขิตฺตขคฺคมติหตฺถสุทารุณนฺตํ
ธาวนฺติโยชนปถงฺคุลิมาลวนฺตํ
อิทฺธีภิสงฺขตมโน ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

มุนินฺโท พระบรมศาสดาผู้เป็นจอมมุนี **อิทฺธีภิสงฺขตมโน** มีพระหฤทัยน้อมไปในการที่จะแสดงฤทธิ์ **ชิตวา** ทรงชนะแล้ว **องฺคุลิมาลวนฺตํ** ซึ่งโจรชื่อว่าองคุลีมาล ผู้มีนิ้วมือเป็นพวงมาลัย **อุกฺขิตฺตขคฺค** ผู้เงือดเงื้อดาบ **อุกฺขิตฺตขคฺคมติหตฺถ** ผู้มีมือถือดาบอันเงือดเงื้อไว้แล้ว **สุทารุณนฺตํ** แสนจะโหดร้ายทารุณ **ธาวนฺติโยชนปถํ** ผู้วิ่งติดตามไปสิ้นระยะทาง ๓ โยชน์ **อิทฺธิวิธินา** ด้วยวิธีการแสดงฤทธิ์ **ชยมงฺคลานิ** ชัยมงคลทั้งหลาย **ภวตุ** จงมี **เต** แก่ท่าน ตนฺเตชสา ด้วยเดชแห่งชัยชนะของสมเด็จพระบรมศาสดาพระองค์นั้น

ถือเอาความหมายก็คือ "พระพุทธเจ้าต้องการจะแสดงฤทธิ์ แล้วก็ชนะมารชื่อว่าองคุลีมาล ผู้มีมือถือดาบอันเงือดเงื้อไว้แล้ว เป็นผู้โหดร้ายทารุณ วิ่งติดตามพระพุทธเจ้าไปสิ้นระยะทาง ๓ โยชน์ ด้วยวิธีการแสดงฤทธิ์ ขอชัยมงคลจงมีแก่ท่านด้วยเหตุแห่งชัยชนะของพระพุทธเจ้านั้น" โดยถือเอาความหมายก็คือ พระพุทธเจ้าทรงชนะโจรคนไม่ดีทั้งหลายและยกการชนะองคุลีมาลขึ้นมา พระโบราณาอาจารย์ต้องการจะแสดงพระคุณสมบัติของ

พระพุทธเจ้า ในเรื่องที่เป็นคนเหนือคน ที่เรียกว่า **"เป็นมนุษย์เหนือมนุษย์ เป็นเทพเหนือเทพ เป็นพรหมเหนือพรหมในไตรภพคือในสามโลก"**

เรื่องที่ท่านนำมากล่าวนี้ ท่านได้ปรารภเรื่องบุตรของปุโรหิตาจารย์ที่ประจำราชสำนักของพระเจ้าปเสนทิโกศล อยู่ในเมืองสาวัตถี เมื่อตอนที่องคุลิมาลจะเกิดนี้ สรรพศาสตราวุธทั้งปวงในบ้านของปุโรหิตาจารย์นั้นมีแสงลุกโพลงขึ้น เป็นนิมิตบ่งบอกว่าจะมีเหตุร้ายเกิดขึ้น ปุโรหิตาจารย์นี้เชื่อมั่นในตำราหมอดูทายทัก เมื่อมีอาการลักษณะเช่นนี้ก็จับยามสามตาดูก็รู้ว่า ลูกของตนที่จะเกิดจากครรภ์ของภรรยานั้น จะเป็นโจรผู้ร้ายกาจเที่ยวเข่นฆ่ามนุษย์ต่าง ๆ นานา จึงนำลูกชายของตนซึ่งยังไร้เดียงสาเข้าไปในพระราชสำนักให้พระเจ้าปเสนทิโกศล สั่งประหารชีวิต ให้ฆ่าลูกของตนเสียถ้าขืนปล่อยเอาไว้จะเป็นภัยใหญ่หลวงในวันข้างหน้า พระราชาท่านก็ทรงไว้ซึ่งยุติธรรม เด็กแรกเกิดขึ้นมานั้นยังไม่มีความผิด จะไปประหารชีวิตเขา แล้วชาวบ้านเขาก็จะติฉินนินทาว่างมงายหรือว่าไร้เหตุผล คือพอเขามาบอกว่าคนนี้ไม่ดี เขายังไม่ได้ทำความผิดแล้วไปลงโทษเขา การปกครองถ้าเป็นไปในลักษณะเช่นนี้ เพียงแต่ข่าวลือเขาบอกว่าเขาคาดการณ์ว่า เหตุการณ์จะเป็นอย่างนั้น ๆ ด้วยความเชื่อตำราของคนคนเดียว และก็ฆ่าคนที่ยังไม่ทำเหตุอะไรเกิดขึ้น

พระองค์ก็ตรัสบอกว่าทำไม่ได้ แต่ปุโรหิตาจารย์นั้นเชื่อแน่ตามตำราว่า จะต้องเป็นคนโหดร้ายทารุณแน่ ก็เลยตั้งชื่อเด็กคนนี้เป็นการแก้เคล็ดว่า **"อหิงสกกุมาร"** แปลว่าเด็กผู้ไม่เบียดเบียนใคร พ่อต้องการจะแก้เคล็ด เมื่อลูกชายเจริญเติบโตขึ้นมาแล้วก็ส่งไปเรียนอยู่ในราชสำนัก กิริยาอาการทางกาย ทางวาจา ทางใจนั้น อหิงสกกุมารนี้เป็นคนที่อ่อนน้อมพูดจาไพเราะ การเล่าเรียนการศึกษาก็เก่งกาจ จนกระทั่งจบหลักสูตรภายในราชสำนัก ก็ไม่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น เป็นที่รักเป็นที่โปรดปรานของพระราชามหาอำมาตย์ทั้งหลาย ตลอดถึงครูบาอาจารย์ที่สั่งสอน ซึ่งก็เข้าใจกันว่า ปุโรหิตาจารย์พ่อของ อหิงสกกุมารนี้จะเลอะเลือนเด็กดี ๆ ถ้าฆ่าเสียตั้งแต่แรกเกิด มันก็จะโหดร้ายทารุณเกินไป และเป็นคนที่ประชาชนจะไม่เชื่อถือไม่นับถือ

เมื่อจบหลักสูตรภายในราชสำนักแล้ว ก็ส่งผู้ชายนี้ไปเรียนยังสำนักตักสิลา ซึ่งชื่อสำนักตักสิลานี้ คือเป็นดงวิชาเหมือนยังกะในกรุงเทพฯ ที่มีวิทยาลัย มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ระดับอนุปริญญา ปริญญาตรี โท เอก ต่างคนก็ต่างอยากให้ลูกนั้นมีความรู้สูงขึ้นก็ส่งลูกชายไปเรียนในสำนักตักศิลา เขาเรียกว่าอาจารย์ทิศาปาโมกข์ อาจารย์กี่สำนัก เขาก็เรียกว่าทิศาปาโมกข์ ทั้งนั้น เป็นอาจารย์เรียกว่าเป็นประธานในทิศ ในทิศน้อยใหญ่ ลูกพระราชา

มหาอำมาตย์ ลูกเศรษฐีคหบดีทั้งหลาย มีเงินมีทองเท่านั้น จึงจะส่งไปเรียนยังสำนักตักศิลาได้ เมื่อเข้าไปเรียนยังสำนักตักศิลาของอาจารย์ทิศาปาโมกข์แล้ว อหิงสกกุมารนี้เป็นเด็กที่อ่อนน้อม เป็นเด็กดีที่พูดไพเราะ ช่วยการงานของอาจารย์อย่างดี การเล่าเรียนศึกษา เรียกว่าดีเกินหน้าเพื่อนในจำนวนเพื่อนร่วมชั้น ๕๐๐ คนด้วยกัน

เมื่อเป็นอย่างนี้ ก็เกิดความอิจฉาริษยาขึ้นมาในหมู่ของเพื่อนนักเรียนด้วยกัน เป็นลูกเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินก็มี เป็นลูกมหาอำมาตย์ราชบุรุษก็มี เป็นลูกปุโรหิตาจารย์ในสำนักต่าง ๆ ของประเทศต่าง ๆ ก็มี จึงเห็นว่าคนนี้ถ้าพูดถึงฐานะก็ต่ำต้อยกว่าตน แต่เรียนเก่ง อาจารย์ก็รัก ทั้งอาจารย์ชายอาจารย์หญิงรักทั้งนั้น เพราะว่าไปอยู่บ้านเขาเอาตำราที่ว่าไม่นิ่งดูดายปั้นวัวปั้นควายให้ลูกท่านเล่น เพราะฉะนั้นไม่ทอดธุระกระทำทุกอย่าง เหมือนอย่างท่านทั้งหลายที่เข้ามาบวชแล้วรักษาเสนาสนะที่อยู่ที่อาศัยของตนให้สะอาดสะอ้าน ช่วยทำกิจวัตรคือกวาดลานโบสถ์ ลานเจดีย์ ลานวิหาร ลานวัด เช่นอย่างที่ท่านล้างท่อน้ำทำความสะอาด อย่างนี้ถือตามคติโบราณว่า อยู่บ้านเขาไม่นิ่งดูดาย ช่วยขวนขวายทำกิจการงานนั้น อันไหนที่มันไม่ดี ชำรุดทรุดโทรมเสียหายก็ซ่อมแซม อันไหนที่เลอะเทอะเปรอะเปื้อนสกปรกก็ทำชำระล้างให้สะอาดเสีย อย่างที่ท่านทำกันนั้น ขออนุโมทนาด้วย มาช่วยกันช่วยกันทำไม่นิ่งดูดาย

ฉะนั้น ในเรื่องเหล่านี้ก็ต้องยึดถือเป็นคติว่า อยู่บ้านเขาอย่านิ่งดูดาย ปั้นวัวปั้นควายให้ลูกเขาเล่น เป็นคำพังเพย ก็หมายถึงว่าอยู่บ้านใครก็ตาม เราไปพักอาศัยเขาอย่าให้เจ้าของบ้านเขาอิดหนาระอาใจ ได้กระทำเลอะเทอะเปรอะเปื้อนสกปรก การงานไม่ช่วยไม่ทำไม่จัดอะไรทั้งนั้น อย่างนี้อยู่ที่ไหนก็ไม่มีใครชอบ เพราะฉะนั้น ตั้งแต่การผ่าฟืนขึ้นไปจนกระทั่งการหุงต้มในครัว ปัดกวาดเช็ดถูเรือนของอาจารย์ก็ทำให้อาจารย์ อาจารย์นั้นจึงโปรดปรานอหิงสกกุมารนี้มาก เพราะว่าเรียนเก่งด้วย การกระทำการงานก็ไม่เกียจคร้าน กิริยามารยาทหรือก็สวยงามทั้งกายทั้งวาจา ก็เป็นที่โปรดปรานทั้งอาจารย์หญิงและอาจารย์ชาย จึงเป็นเหตุทำให้พวกนักเรียนร่วมชั้นไม่พอใจ เพราะทำดีเกินหน้าตน ลักษณะเช่นนี้เขาเรียกว่าเต็มไปด้วยอิจฉา คือความริษยาเห็นคนอื่นดีเกินหน้าไม่ได้ จะต้องทำลายล้างเสีย นี่เป็นต้นเหตุแห่งการที่จะนำ อหิงสกกุมารไปสู่ความวิบัติ

ฉะนั้น ในบรรดาศิษย์ ๕๐๐ คน ถ้ากันแล้วว่า ๔๙๙ คน ก็คิดที่จะกำจัดอหิงสกกุมารนี้เสีย ออกจากนอกทาง ถ้าขืนอยู่ต่อไปก็กลัวว่าจะไม่ได้รับความดีความชอบจากอาจารย์ อีกทั้งอหิงสกกุมารก็จะเป็นคนโปรดปรานของอาจารย์ ก็เลยผูกกันเป็น ๓ พวก

ประชุมตกลงกันแล้วเข้าไปกราบเรียนอาจารย์ให้ทราบว่า "อหิงสกกุมารเนี่ย อาจารย์ไม่ได้เฉลียวใจบ้างหรือว่า ต่อไปในภายภาคหน้าจะแย่งชิงตำแหน่งของอาจารย์เสีย เพราะเรียนก็เก่ง ทำอะไรก็ได้ คนทั้งหลายภายนอกเขาก็ชอบ" อาจารย์ไม่เชื่อ "เป็นไปไม่ได้" อาจารย์ยังมีใจหนักแน่นอยู่ "เป็นไปไม่ได้ เด็กคนนี้จะเป็นอย่างนั้นไม่ได้" เมื่อเป็นอย่างนี้ชุดหนึ่งออกไปแล้ว ชุดที่ ๒ ต้องเข้าไปพูดในลักษณะอย่างเดิมอีกว่า "อาจารย์อย่าไว้ใจทางอย่าวางใจคนมันไม่แน่ อนาคตกาลข้างหน้าเนี่ย อาจารย์หญิงก็โปรดปราน" แน่ะ ! แหย่เข้าไปว่า จะทำมิดีมิร้ายกับอาจารย์หญิง ซึ่งเป็นภรรยาของอาจารย์ทิศาปาโมกข์

ตอนนี้อาจารย์ชักครุ่นคิดเสียแล้วว่า "เอ...ลูกศิษย์น่ะ มันเข้ามาเป็นร้อย มันก็พูดเป็นเสียงเดียวกันว่า อหิสกกุมารนี้คิดจะแย่งชิงตำแหน่ง ไอ้เด็กที่เข้ามาอีกร้อยกว่าชุด ๒ นี่ก็พูดทำนองเดียวกัน มันคงจะต้องมีสาเหตุ" อาจารย์ครุ่นคิดแล้วก็ชักลังเลใจเมื่อไม่เชื่อลูกศิษย์รุ่นที่ ๒ ก็ออกไป รุ่นที่ ๓ ก็เข้ามาอีก บอกอาจารย์ "อหิงสกกุมารเนี่ยทำดีหน้าเนื้อใจเสือนะอาจารย์ ต้องระวังนะ วันหนึ่งข้างหน้าเนี่ยจะแย่งตำแหน่งอาจารย์โดยที่สุดแม้กระทั่งตำแหน่งเจ้าสำนัก ก็คือตำแหน่งปกครองอาจารย์หญิงด้วย คราวนี้ไฟราคะไฟคือโทสะ และไฟคือโมหะ ความขาดสติสัมปชัญญะเพราะเชื่อว่าศิษย์ทั้ง ๓ รุ่น ที่เข้ามาแต่ละรุ่นก็พูดเสียงเดียวกัน ทำนองเดียวกัน อาจารย์ไม่ไว้ใจแล้ว คราวนี้เชื่อก็หาอุบายคิดที่จะกำจัด อหิงสกกุมารให้ออกไปจากนอกทางเสีย

วันหนึ่งสอนหนังสือไป ๆ อาจารย์ก็ใช้อุบายวิธีปิดตำราไม่สอนต่อ เมื่อปิดตำราแล้ว อหิงสกกุมารก็เกิดความฉงนสนเท่ห์ว่า ทำไมอาจารย์จึงปิดตำราไม่สอนต่อไป เพราะอาจารย์น่ะมีอุบายอยู่แล้วต้องการจะกำจัด ถามอาจารย์ปิดตำราทำไมไม่สอนต่อ ก็บอกว่าวิชาที่จะสอนต่อไปนี้น่ะ เขาเรียกกันว่าเป็นวิชาเป็นเจ้าโลก วิชาเป็นเจ้าโลกสอนกันง่าย ๆ ไม่ได้ อหิงสกกุมารก็ถามว่า ทำไมจึงจะสอนได้ล่ะ อุบายอันแยบคาย อุบายไม่ชอบมาพากล เพื่อต้องการจะกำจัดก็ผุดขึ้นในดวงใจอาจารย์ ก็บอกว่า วิชาเป็นเจ้าโลกนี่ใครจะเรียนเนี่ยต้องมีสินบนแพง อหิงสกกุมารก็ยังไม่เข้าใจว่าสินบนนั้นคืออะไร อาจารย์ก็เลยบอกว่า คนที่จะเรียนวิชาเจ้าโลกเนี่ยจะต้องไปฆ่าคนให้ได้พันคน แล้วจึงจะเรียนวิชาเป็นเจ้าโลกนี้ ถ้าใครเรียนสำเร็จแล้วก็จะเป็นเจ้าคนทั้งโลกเลย ทั้งมนุษย์ ทั้งสัตว์ดิรัจฉานปกครองได้หมด เชื่อในตำราที่อาจารย์บอกวิชาเจ้าโลกก็คิดลังเลใจ ผลที่สุดไอ้ความอยากเรียนอยากได้อยากรู้วิชาเป็นเจ้าโลกนี่ ก็ทับถมในใจของอหิงสกกุมาร เลยตัดสินใจบอกว่า เอาล่ะครับผมจะเรียน ทั้งที่ไม่เคยฆ่าสัตว์ตัดชีวิตแม้แต่น้อย แต่ว่าอยากจะได้วิชาเป็นเจ้าโลกจึงรับปากกับอาจารย์

เมื่อรับปากกับอาจารย์แล้ว อาจารย์ก็เอาดาบฟ้าฟื้น จะเรียกว่าดาบเหล็กดีอะไรทำนองนั้นให้กับอหิงสกกุมาร ๆ ก็อยากจะได้อยากจะสำเร็จเร็ว ๆ ก็กราบลาอาจารย์ออกจากสำนัก ตั้งแต่ออกจากสำนักนั้นก็ฆ่าคนไปเรื่อย ลูกเล็กเด็กแดง ผู้หญิงผู้ชายผู้เฒ่าผู้แก่ไปจนกระทั่งตนเองเริ่มเลอะเลือน จำไม่ได้ว่าฆ่าไปเท่าไหร่ ฉะนั้นจึงต้องเอาใหม่ ฆ่าคนหนึ่งก็ตัดนิ้วมือไว้คนหนึ่งและก็ร้อยไว้ในเชือก ฆ่าคนหนึ่งก็ตัดมือคนหนึ่งร้อยไว้ในเชือกแขวนคอไว้ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาชื่อของอหิงสกกุมารก็เลือนหายไป กลายเป็นชื่อ **"องคุลิมาลโจร"** แปลว่าโจรผู้มีนิ้วมือเป็นพวงมาลัยร้อยคอ ก็เรียกกันว่าองคุลีมาลโจร ก็ฆ่าเรื่อยไปจนกระทั่งได้ ๙๙๙ คน จะครบหนึ่งพันอยู่แล้ว ความจริงการฆ่านั้นเกินพันแล้ว นับได้ทีหลังได้เก็บนิ้วมือร้อยคอไว้ได้ ๙๙๙ คน ก็ไปในเมืองสาวัตถีแอบซุ่มอยู่ตามพุ่มไม้

พระพุทธเจ้าทรงทราบและทรงเห็นอุปนิสัย พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทราบข่าวลือว่าองคุลีมาลโจรเข้ามาเพ่นพ่านในเขตปกครองของพระองค์ก็เตรียมยกทัพ ๕๐๐ คน เพื่อจะไปปราบองคุลีมาลโจร มารดาขององคุลีมาลนั้นก็ทราบข่าวว่า พระราชาจะยกทัพไปจับลูกชายประหารชีวิต ด้วยอำนาจจิตความรักใคร่ของมารดาบิดา ไม่รู้ผิดรู้ถูกแต่ประการใดแต่ว่าความรักบุตรไม่ต้องการจะให้บุตรได้รับอันตราย ทราบข่าวเข้าก็จะไปบอกให้ลูกชายหนีไปเสีย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเล็งเห็นญาณว่า ถ้าช้ากาลเนิ่นไป องคุลีมาลนี่จะทำมาตุฆาต ฆ่ามารดา เพราะฉะนั้นพระองค์จึงเสด็จออกไปก่อนมารดาขององคุลีมาลโจรเพื่อไม่ให้โจรซึ่งเลือดเข้าตาหน้ามืดตามัวแล้ว โลภโมโทสันอยากจะได้วิชาเป็นเจ้าโลก จึงเสด็จไปแต่เพียงลำพังพระองค์เดียว ไปเจอคนที่เดินสวนทางมา คนถิ่นฐานบ้านนั้นว่าพระองค์เสด็จมาได้ยังไงพระองค์เดียว องคุลีมาลโจรมันจะจับพระองค์ฆ่าเสีย ฟังแล้วก็ทรงนิ่งก็เสด็จพระราชดำเนินเรื่อยไป คนทั้งหลายที่เดินสวนทางมาก็ห้ามไม่ให้พระองค์เสด็จไป พระองค์ก็ยังเสด็จไปที่ใกล้ ๆ ที่อยู่ขององคุลีมาลโจร

เมื่อเข้าไปแล้ว องคุลีมาลโจรเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จไปอย่างนั้น พระพุทธเจ้ามีรูปลักษณ์ตกในลักษณะมหาปุริสลักษณะ ก็คิดดีใจกระหยิ่มยิ้มย่องในใจว่า เออหนอ วิชาเจ้าโลกเราจักสำเร็จแน่ ทำให้บุรุษหัวโล้นนี้เดินผ่านมาได้ แหมคนที่ครบพันนี้ช่างสวยช่างหล่อช่างงามไปทุกกระเบียดนิ้ว นี่วิชาเจ้าโลก เราจะเป็นเจ้าโลกแล้ว เพราะฉะนั้น เมื่อเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมาอย่างนั้นก็คว้าดาบฟ้าฟื้นได้ เอาคันธนูสะพายบ่า ลูกศรเสียบหลังไว้ติดตามพระพุทธเจ้า วิ่งติดตามพระพุทธเจ้า ตอนนี้เขาบอกว่า **อิทฺธีภิสงฺขตมโน** พระพุทธเจ้ามีพระทัยน้อมไปในการที่จะแสดงฤทธิ์ สำเร็จความเป็นเจ้าโลก วิ่งไล่ตามพระพุทธเจ้าไปฝ่า

ดงพงหนาม ฝ่าน้ำฝ่าโคลนไปสิ้นระยะทาง ๓ โยชน์ องคุลีมาลโจรเหนื่อยหอบร้องบอกว่า **"สมณะหยุดก่อน ๆ"** เมื่อวิ่งไปใกล้ ๆ จะทันพระพุทธเจ้า เงื้อดาบพาฟื้นขึ้นได้ฟันขวับลงไปทีเดียว พระพุทธเจ้ายืดไปอีกแล้ว ๒๐-๓๐ โยชน์ ก็ฟันไม่ถูก

อันนี้ท่านก็คิดเอาก็แล้วกัน คนหนึ่งมุ่งจะฟัน แต่คนหนึ่งมุ่งจะหลบ แล้วผลที่สุดวิ่ง ๆ ไปอีกใกล้ ๆ จะทัน เงื้อดาบขึ้น **อุกฺขิตฺตขคฺค** เงื้อดาบขึ้นหมายจะฟันให้สะพายแล่งเลย ดาบฟ้าฟื้นฟันขวับลงไป พระพุทธเจ้ายืด ๒๐-๓๐ โยชน์ วิ่งไม่ทัน ทำอยู่อย่างนี้ จึงร้องตะโกนบอก สมณะโล้นหยุดก่อน ๆ องคุลีมาลโจรตอนนั้นคิดว่า เอ...ไอ้วิชาเป็นเจ้าโลกนี่คงจะมีคนสำเร็จก่อนเราเป็นแน่แท้ ทำไมสมณะโล้น เราวิ่งติดตามซึ่งกำลังของเราก็แข็งแรงกว่า ดูท่าทางนั้นก็แก่กว่าเรา แต่ทำไมเดินเร็วแท้ เราฟันไม่ถูกสักที ก็คิดว่าวิชาเจ้าโลกนี้คงจะมีคนเรียนสำเร็จก่อนเราแล้ว เพราะฉะนั้นจึงตะโกนร้องด้วยอุบายวิธีเพื่อต้องการจะให้พระพุทธเจ้าหยุด นี่หาอุบายวิธีฆ่าพระพุทธเจ้า บอกสมณะโล้นหยุดก่อน ๆ พระพุทธเจ้าบอกว่า **"เราน่ะหยุดแล้ว แต่เจ้านั่นสิยังไม่หยุด"** องคุลีมาลโจรก็เฉลียวใจ หยุดอะไรล่ะวิ่งสิ้นระยะทาง ๓ โยชน์ เนี่ยท่านบอกว่าท่านหยุด เราวิ่งแต่ทำไมท่านเดิน แต่ทำไมท่านเดินธรรมดาเราวิ่งไม่ทัน ท่านมีเหตุอะไร ถามพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็เลยตรัสบอกว่า **"เราน่ะหยุดแล้ว จากการทำความชั่ว ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เจ้านั่นสิยังไม่หยุด"**

คนที่มีบารมีที่ได้สั่งสมอบรมมาแล้ว ด้วยการให้สติซึ่งขาดสติสัมปชัญญะเพียงแค่นี้ก็ระลึกได้ จึงเหวี่ยงดาบฟ้าฟื้น ปลดคันธนูและลูกศรขว้างทิ้งเสีย ไปก้มลงกราบพระพุทธเจ้า ฟังธรรมของพระพุทธเจ้า แล้วเลื่อมใสจึงขอบรรพชา พระพุทธเจ้าก็ตรัสเป็น **"เอหิภิกขุอุปสัมปทา"** ให้องคุลีมาลโจรบวชในพระพุทธศาสนา แล้วนำกฺลับไปยังเชตวันมหาวิหาร ในขณะนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลจะยาตราทัพหมายไปจับองคุลีมาลโจร ต้องผ่านเชตวันจึงแวะเข้าไปนมัสการพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็ตรัสถามว่า พระองค์จะเสด็จไปไหนบอกจะไปปราบโจรองคุลีมาล พระพุทธเจ้าก็บอกว่า ถ้าหากว่าองคุลีมาลยอมสละความโหดร้ายแล้ว บวชในพระพุทธศาสนา พระองค์จะทำประการใด ก็บอกว่าถ้าบวชเป็นพระแล้วก็จะกราบสักการะท่าน พระพุทธเจ้าก็เลยยกพระหัตถ์แขนขวาขึ้น ด้วยพุทธานุภาพให้พระเจ้าปเสนทิโกศลเห็นองคุลีมาลภิกษุขึ้น พอเห็นองคุลีมาลภิกษุชี้ไปว่า นี่แหละองคุลีมาล พระเจ้าปเสนทิโกศล ผงะหงายเหงื่อกาฬแตกกลัวองคุลิมาลโจรว่า ปลอมตัวเข้ามาบวชคิดจะฆ่าเราพระพุทธเจ้าบอกว่าพระองค์ไม่ต้องตกพระทัย องคุลีมาลโจรนี้มีอาการอันสงบใจเยือกเย็นลงแล้ว ไม่โลภโมโทสันแต่ประการใด เพราะฉะนั้นพระราชาก็เบาพระทัย ก็กราบลาพระพุทธเจ้าหลีกไปแล้ว

ในวันรุ่งขึ้น พระพุทธเจ้าก็พาองคุลีมาลโจรนี้ออกบิณฑบาต องคุลีมาลโจรออกบิณฑบาต ไปที่ไหนคนจำรูปลักษณ์ได้ เห็นเข้าแล้วที่เตรียมจะใส่บาตรก็วิ่งหนีทิ้งขันข้าวเตลิดเปิดเปิง ปิดประตูแน่นหนาเข้าบ้าน ทำอยู่อย่างนั้นจนกระทั่งวันหนึ่ง หญิงท้องแก่ใส่บาตรเพื่อต้องการจะให้ลูกเกิดมาเป็นคนที่ยึดมั่นในเรื่องของความดี พอใส่บาตรจึงเห็นองคุลีมาลโจร หญิงครรภ์แก่นั้นกลัวตายวิ่งเข้าไปนะระหว่างกอไผ่ ผลที่สุดหัวมันไปได้แต่ท้องไปไม่ได้ ดิ้นกระแด่ว ๆ อยู่อย่างนั้น ที่นี้พวกสามีพวกคนข้างเคียงนั้นก็ทำใจดีสู้เสือช่วยกันเอาหญิงนั้นออกมา แล้วเอาม่านกั้น เข้าไปกราบเรียนพระองคุลีมาลบอกช่วยให้นางนี้ฟื้นทุกข์ทรมานจากการเจ็บปวดในครรภ์ด้วยเถิด พระองคุลีมาลนั้นก็ตั้งจิตอธิษฐานกล่าวว่า **“ยโตหํ ภคินิ อริยาย ชาติยา ชาโต นาภิชานามิ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตา”** นี่ที่กล่าวนี่บทโพชฌงค์นะ ตั้งจิตอธิษฐานว่า ตั้งแต่เราเกิดในอริยชาติ ไม่เคยคิดจะเบียดเบียนใคร ขออำนาจสัจจะอธิษฐานที่ข้าพเจ้าอ้างอิงเอาเป็นพยานนี้ **โสตฺถิ** ความสวัสดี **คพฺภสฺส** จงมีแก่ครรภ์ของน้องหญิงนี้ พอสิ้นคำอธิษฐานเท่านั้นแหละ นางนั้นคลอดลูกเหมือนเทน้ำออกจากกระบอก ไม่เจ็บไม่ปวดแต่ประการใด คนก็ชักเกิดความเลื่อมใส

เพราะฉะนั้น องคุลีมาลโจรก็พอมีอาหารยังอัตภาพให้เป็นไป แต่บางคนนั้นยังไม่เชื่อก็มี ไปที่ไหนก็ถูกปาด้วยก้อนหินก้อนดินหัวล้านข้างแตก จีวรขาดบาตรทะลุ นี่เรียกว่ากรรมมันตามมาทัน ทำให้องคุลีมาลต้องอดอยาก และก็ถูกทำร้ายร่างกาย พระพุทธเจ้าก็ปลอบว่า ต้องทนเอานะ ชดใช้กรรมเสียในชาติปัจจุบันนี้ ไม่ต้องไปชดใช้กรรมในสัมปรายภพน้อยภพใหญ่อีกต่อไป เพราะฉะนั้นคนที่เลื่อมใสก็มี คนที่ยังไม่เข้าใจก็มี ก็รบกวนองคุลีมาลอยู่เรื่อย เวลามีครรภ์แก่ขึ้นมาก็มักจะให้พระองคุลีมาลทำน้ำมนต์ให้ ท่านก็ทำน้ำมนต์บท **ยโตหํ** เนี่ย เอาไปกินแล้วกัน ลูบหน้าทาตัวกันแล้วหญิงนั้นก็คลอดครรภ์ง่าย เป็นที่เล่าลือกันทั่วไปว่าหญิงนี้ได้พระองคุลีมาลนี้ทำน้ำมนต์ขลัง ทำน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ ลาภสักการะก็พอเกิดมี พอเกิดมีก็รบกวนการทำสมาธิ เพราะการทำสมาธินั้นมีคนมารบกวนอยู่เรื่อยก็ทำไม่ได้ ฉะนั้น เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว ก็เป็นตำนานที่กล่าวขานกันมาว่า เวลาจะทำพิธีมงคลสมรสเนี่ยพระจะต้องใส่บท **ยโตหํ** ถ้าหากว่าจะถามว่า ไอ้ที่วิวาห์เหาะไม่เห็นต้องใส่ ยโตหํ ก็คลอดลูกได้นั้นก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งนะ ฉะนั้นเวลาจะสวดจะทำพิธีมงคลสมรส มีพิธีสงฆ์นี้จะต้องใส่บท **ยโตหํ** เข้าไปด้วย บท ยโตหํ เวลาคลอดเนี่ยจะได้ไม่ลำบาก บางคนก็คลอดลูกตกเลือดสลบไป บางคนก็คลอดลูกหรือลูกตายในครรภ์อะไรจำพวกนี้ ลูกตายยังพอว่าแม่ก็ตายไปด้วย

ในเรื่องสวด **ยโตหํ** นี้ก็มีเรื่องขำขัน แต่ว่าเป็นเรื่องจริงนะ ไม่ใช่เรื่องที่ปรัมปราเล่าสืบกันมา ซึ่งสมัยนั้นผมเป็นสามเณรอยู่เมื่อ ๔๐ กว่าปีก่อนโน้น ก็อยู่ในสำนักเรียนหนังสือ ก็มีการแต่งงานเกิดขึ้น พ่อตานั้นเข้าไปกระซิบบอกกับพระบอก "ท่านบทอื่นนะใส่ได้นะ แต่บท **ยโตหํ** นี้อย่าใส่นะ" บอกกับพระหัวหน้า ท่านถามว่า "ทำไมละโยม" "เอาละท่านไม่ใส่ก็แล้วกัน ไม่ต้องถามว่าเรื่องอะไร" เพราะพ่อตานั้นรู้แล้วว่าลูกสาวนั้นตั้งครรภ์อ่อน ๆ แล้ว นี่แกเชื่อมั่นขนาดนั้นว่า ถ้าพระสวดนี่ถ้าเกิดลูกแท้งขึ้นมาจะลำบาก นี่ก็เป็นเรื่องที่เขายึดถือเชื่อถือกันมาแต่โบร่ำโบราณ ฉะนั้นใครที่ไปประเทศอินเดีย ไปเจอบ้านของปุโรหิตาจารย์ ซึ่งอยู่ระหว่างเชตวันกับบุพพาราม บ้านของอนาถบิณฑิกะกับบ้านของนางวิสาขา อยู่ในระหว่างนั้น มันจะมีสูงขึ้น เดี๋ยวนี้เหลือแต่รูปลักษณ์เท่านั้นแหละไม่สมบูรณ์แบบและมีข้างล่างนะ มีช่องอาจจะเป็นประตูเก่าก็ได้ คนเขาบอกว่า เอ้า...ใครอยากหายโรคภัยไข้เจ็บลอดช่องนั้น ไอ้คนผอมมันก็ลอดได้ ไปเจอไอ้คนอ้วนเข้าก็หัวเข้าไปได้ถึงลำตัวมันไปไม่ได้ ดิ้นกระแด่ว ๆ มันก็น่าขำนะ ผมไปเจอมาแล้ว ไปดูมีความเชื่อถือกันว่าคนสมัยนั้นตั้งแท่นเอาไว้เลย เหมือนกับเกจิอาจารย์ชื่อดังก็ต้องปั้นรูปเอาไว้ องคุลีมาลนี่ทำน้ำมนต์ขลัง ทำน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์แล้วผลที่สุดต้องกราบลาพระพุทธเจ้า ปลีกตัวออกไปหาวิเวกเพื่อบำเพ็ญสมณธรรม แล้วในที่สุดก็บรรลุพระอรหันต์ในเวลาต่อมา

ไอ้เรื่องราวนี้ต้องการยกขึ้นมา เขาบอกว่าเราสวดกันทุกวันทุกคืนนี้ป้องกันโจรได้ แต่อย่าไปเปิดประตูรับโจรก็แล้วกันนะ คือโจรมันไม่เข้าบ้าน จะจริงหรือเท็จอะไรท่านลองไปสวดดูก็แล้วกัน สวดให้ประจำ ๆ ทุกวัน ๆ ก่อนนอนก็สวดไปเหอะ โจรผู้ร้ายจะไม่ทำอันตรายแก่เรา องคุลีมาลในเรื่องนี้ ผมขอเล่าไปถึงผู้มีพระคุณของผม แกชื่อโยมกล่อม ซึ่งเป็นคนที่ไปชวนผมมาอยู่ที่วัดปากน้ำ แกเคยเล่าประวัติชีวิตของแกให้ฟัง แกเป็นนักค้าขายเพชรพลอยแต่ว่าอยู่กับพระลูกชายที่อยู่วัดปากน้ำนี่แหละ วันดีคืนดีแกก็ออกไปทีหนึ่ง ไปทางสุพรรณบุรีไปทางอยุธยา ไปทางสระบุรี สมัยก่อนนั้นการคมนาคมไม่สะดวกเหมือนสมัยนี้ คราวหนึ่งท่านไปทางจังหวัดสระบุรี พอลงจากรถตัวจังหวัดแล้วจะไปบ้านเพื่อนมันก็พลบค่ำ แกก็เดินไป ในขณะที่เดินไปนั้นสมบัติแกก็มีติดตัวไปด้วยคือสินค้า เจอคนลักษณะท่าทางไม่น่าไว้วางใจ ๒ คนเดินสวนทางมา มันซุบซิบอะไรกัน จะทำอะไรก็ไม่รู้ละ แกก็มีความเชื่อมั่นว่า ไอ้นี่มาไม่ดีแน่ มาร้าย ก็เลยยืนสงบนิ่งเอานิ้วหัวโป้งเท้าทั้งสองข้างเนี่ยจรดแม่ธรณีไว้ แล้วตั้งนะโม ๓ คาบ หรือว่านะโม ๓ หนแล้วแกก็ว่า

อุกฺขิตฺตขคฺคมติหตฺถสุทารุณนฺตํ
ธาวนฺติโยชนปถงฺคุลิมาลวนฺตํ
อิทฺธีภิสงฺขตมโน ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

"ตุ เม" น่ะ **ชยมงฺคลานิ** แกยื่นหัวนิ้วแม่โป้งกดแม่ธรณี และก็ตั้งนะโม ๓ คาบ ว่าพอหมด **อุกฺขิตฺตขคฺค** นี้ แกบอกว่า คุณมหาน่ะ เนี่ยลุงเจอมาแล้ว แบบนี้มันจะขี้เมาหรือคนอะไรก็แล้วแต่ แต่ว่ามันทำให้คนเหล่านั้นเดินผ่านแกไปได้ไม่มีอันตรายแต่ประการใด เพราะฉะนั้นบทนี้เขาเรียกว่า บทคุ้มครองโจรขโมยเล็กขโมยน้อย หรือเป็นบทคุ้มครองพวกหัวไม้อันธพาล ตีชิงวิ่งราวอะไรจำพวกนั้น หรือนักเลงต่าง ๆ ไม่เข้ามาข้องแวะชีวิตของเรา

ฉะนั้น ท่านจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็แล้วแต่ท่าน คือที่โบราณาจารย์ต้องการจะยกขึ้นมานี่ก็เพื่อสรรเสริญว่าพระพุทธเจ้านั้นปราบโจรได้ ปราบโจรองคุลีมาลกลับใจได้ เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าเราสวดอยู่เสมอ ๆ **ภวตุ เม ชยมงฺคลานิ** ไอ้พวกโจรที่คิดจะรักขโมย คิดจะทำอันตรายเราก็อาจจะใจอ่อนไปก็ได้ ด้วยอำนาจที่เรายึดมั่นในบทชัยมงคลคาถานี้

พุทธชัยมงคลคาถา
หรือ ฏีกาพาหุง คาถาที่ ๕

๕. กตฺวาน กฏฺฐมุทรํ อิว คพฺภินียา
จิญฺจาย ทุฏฺฐวจนํ ชนกายมชฺเฌ
สนฺเตน โสมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

มุนินฺโท อันว่าพระบรมศาสดาผู้เป็นจอมมุนี **ชิตวา** ทรงชนะแล้ว **จิญฺจาย ทุฏฺฐวจนํ** ซึ่งคำกล่าวใส่ร้ายของนางจิญจมาณวิกา **คพฺภินียา อิว** เพียงดังว่าเป็นหญิงมีครรภ์ **กตฺวาน** เพราะกระทำ **กฏฺฐมุทรํ** ซึ่งท่อนไม้ไว้ในท้อง **ชนกายมชฺเฌ** ในท่ามกลางแห่งชุมชน **โสมวิธินา** ด้วยวิธีสมาธิอันผ่องใส **สนฺเตน** อันเยือกเย็น **ชยมงฺคลานิ** อันว่าชัยมงคลทั้งหลาย **ภวตุ** จงมี **เต** แก่ท่าน **ตนฺเตชสา** ด้วยเดชแห่งชัยชนะขององค์สมเด็จพระศาสดาผู้เป็นจอมมุนีพระองค์นั้น

ก็หมายความว่า *"พระพุทธเจ้าทรงชนะคำพูดใส่ร้ายของนางจิญจมาณวิกา ผู้กระทำประดุจว่าหญิงมีครรภ์ เพราะกระทำท่อนไม้ไว้ภายในท้อง ในท่ามกลางของประชุมชน ด้วยวิธีแห่งสมาธิอันผ่องใส อันสงบระงับเยือกเย็น ขอชัยมงคลจงมีแก่ท่าน ด้วยเดชแห่งชัยชนะขององค์พระศาสดา ผู้จอมมุนีพระองค์นั้น"* อันนี้เป็นคาถาป้องกันการใส่ร้าย ไม่ใช่คำใส่ร้ายเฉพาะของนางจิญจมาณวิกาเท่านั้น แม้ของคนทั่ว ๆ ไป ของคนที่ไม่ปรารถนาดี

ก็เหมือนกัน มักจะแต่งเรื่องปั้นเรื่องอะไรต่าง ๆ ไปบอกเล่ากับคนอื่น คนนั้นถ้าไม่พิจารณาหุนหันพลันแล่น จะเพราะอำนาจความรัก ความเกลียด ความชัง ความกลัว หรือความหลงก็แล้วแต่ เชื่อลงไปโดยปราศจากการไต่สวนทวนถาม ก็อาจจะทำให้เราเสียหายได้ เช่นอย่างหนังสือพิมพ์ สื่อสารมวลชนต่าง ๆ พอได้รับข่าวกระแนะกระแหน หรือข่าวซุบซิบนินทาก็เอาไปลงเป็นข่าว เขาลงให้เราเสียตัวใหญ่ แต่เวลาขอขมาตัวนิดเดียว มันไม่คุ้มค่า กฎหมายไม่ยุติธรรม ปล่อยให้คนอื่นทำคนอื่นได้ แต่พอคนอื่นจะแก้แค้นก็กลับต้องถูกลงโทษ ฉะนั้นกฎหมายรู้สึกว่าจะไม่ยุติธรรม เวลาใส่ร้ายป้ายสีเขาลงตัวเท่าหม้อแกง เวลาขอขมารู้ว่าตนผิดไปก็ลงตัวเท่าปลาซิวปลาสร้อย

คาถานี้ท่องเอาไว้เถอะ เพื่อป้องกัน **ทุฏฺธวจนํ** ซึ่งถ้อยคำที่ผู้อื่นให้ร้าย หรือพูดง่าย ๆ ว่าป้องกันผู้อื่นให้ร้ายด้วยประการทั้งปวง เรื่องนี้ก็มีอยู่ว่า ในสมัยที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่อุบัติ คำว่า **"ยังไม่อุบัติ"** หมายถึงว่า ยังไม่อุบัติตรัสรู้ แต่การเกิดโดยกำเนิดแห่งความเป็นมนุษย์นั้นพระองค์เกิดแล้ว แต่การเกิดในอริยชาติ เกิดโดยคุณธรรมคือสำเร็จความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ยังไม่ตรัสรู้ ในข้อนี้เขาจึงกล่าวว่า เรื่องเดียรถีย์และทั้งหลายมีมาก่อนศาสนาพุทธ และเจ้าลัทธิต่าง ๆ มีมาก่อนศาสนาพุทธ เช่น ครูทั้ง ๖ เหล่านี้เป็นต้น ก็ใช้วาทะของตนเที่ยวกล่าววาทะ หรือกล่าวถ้อยคำต่าง ๆ ซึ่งสามารถที่จะพูดได้คล่องปาก สามารถที่จะพูดได้โดยไม่ติดขัด แต่ว่าจะเรื่องเป็นสาระ เป็นอรรถ เป็นประโยชน์ เป็นแก่นสาร หรือไม่อีกเรื่องหนึ่ง บางคนชอบพูดเพ้อเจ้อเรื่อยเปื่อยไป บางคนก็ชอบคนที่พูดมีอรรถ คือประโยชน์ มีสาระ มีแก่นสาร อันนี้ก็แล้วแต่ว่าเหตุผลของใคร หรือวาทะของใครจะดี เจ้าลัทธิต่าง ๆ ในสมัยก่อนนั้นจึงเกิดมีมากมายร้อยแปดพันเก้าเจ้าลัทธิด้วยกัน เมื่อพูดออกไปแล้วก็มีคนนับถือ มีคนยอมรับถ้อยคำที่พูดออกไปนั้น ลาภสักการะก็มีเกิดขึ้นมามากแก่พวกเจ้าลัทธิทั้งหลายเหล่านั้น จะเยื้องย่างไปที่ไหนก็มีสาวกสาวิกาทั้งชายทั้งหญิงห้อมล้อม และสาวกสาวิกานั้นก็อาจจะเป็นหน้าม้า เชียร์ว่าอาจารย์คนนี้ดี อาจารย์คนนี้พูดเพราะ อาจารย์คนนี้พูดมีหลักฐาน อาจารย์คนนี้พูดมีแก่นสาร อาจารย์คนนี้พูดมีประโยชน์ แล้วแต่จะเชียร์กันไป ดังนั้นลาภสักการะจึงเกิดแก่พวกเดียรถีย์ทั้งหลายเหล่านี้

เมื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ได้เผยแผ่พระศาสนา พระศาสนธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น **"เป็นสัจธรรม"** คือเป็นของที่พิสูจน์ได้ เป็นของจริง เป็นของแท้ เป็นของไม่แปลกปลอม แต่ประการใดพระองค์ตรัสรู้จากความเป็นจริง จากธรรมชาติและรู้สิ่งที่เป็นความจริงของธรรมชาติทั้งหลายนั้นว่า **"เป็นสภาวธรรม"** คือเกิดมีขึ้นมาโดย

สภาพของมันเองโดยธรรมชาติ เรียกว่าตรัสรู้ของจริง ของจริงของพระพุทธเจ้านี้เป็นธรรมไม่เก่า **น สนฺตโน** เป็นธรรมไม่เก่า ทันยุคทันสมัยอยู่เสมอ ท่านทั้งหลายลองคิดดูว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนานี้ ๒,๕๐๐ กว่าปีมาแล้ว แสดงว่าครั้งก่อน ๒,๕๐๐ กว่าปีมาอย่างไร ปัจจุบันนี้ ขณะนี้ พระธรรมของพระองค์ก็คงเป็นอย่างนั้น สิกขาบทที่พระองค์ทรงบัญญัติมาแล้ว ๒๒๗ ข้อ ๒,๕๐๐ กว่าปีผ่านพ้นมาก็ยังอยู่อย่างนี้ **เกนจิ อปฺปฏิวตฺติยํ** อันใคร ๆ ปฏิวัติไม่ได้ ไม่มีใครที่จะแก้ไขได้ เพราะว่าเป็นของถูกต้อง เป็นของจริงอยู่แล้ว

เพราะฉะนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติตรัสรู้ขึ้นมาแล้วก็ประกาศสัจธรรม หรือศาสนธรรมคำสอน คนทั้งหลายก็หันมานิยมนับถือยอมตนเป็นสาวกสาวิกาของพระพุทธเจ้าเป็นจำนวนมากมาย ลาภสักการะติดตามมา เพราะคนที่มีบารมียังไม่แก่กล้า ก็ต้องบำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญภาวนาไป ทางนี้เป็นหนทางไปสู่ความสิ้นกิเลส ไปสู่ความได้มรรคได้ผลสู่ความสิ้นกิเลสทั้งหลาย ดังนั้นเมื่อเขาต้องการทำบุญ ก็หันมาทำบุญกับพระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธเจ้านั้นไม่ได้เป็นลักษณะของการขอร้องอ้อนวอนแต่ประการใด ลาภสักการะเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก แต่ลาภสักการะของพวกเดียรถีย์ก็ลดน้อยลงไป

ท่านอุปมาเหมือนกับว่า เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติตรัสรู้แล้ว ประกาศเผยแผ่พระสัจธรรม พระศาสนธรรมแล้วพระองค์เปรียบประดุจดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ในยามกลางคืนและกลางวัน ส่วนพวกเดียรถีย์ที่เคยรุ่งเรืองมาแต่ก่อนกาลนั้น ก็กลับอับแสงไปประดุจหิ่งห้อย สู้กับแสงจันทร์และแสงอาทิตย์ไม่ได้ เพราะฉะนั้นแสงจันทร์และแสงอาทิตย์มีรัศมีมากกว่า หิ่งห้อยนั้นมีแสงนิดหน่อย เมื่อยามอาทิตย์อุทัยหรือยามอาทิตย์เกิดขึ้น หรือพระจันทร์ขึ้น แสงหิ่งห้อยก็ลดน้อยลงถอยลงไป เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว ก็มีแต่ความทุกข์เข้าครอบงำจิตใจพวกเดียรถีย์ทั้งหลาย ต้องหาอุบายวิธีการต่าง ๆ ที่จะกำจัดพระสมณโคดมนี้ให้ออกไปให้พ้นทางให้ได้ เมื่อประชุมกันแล้ว ตกลงกันว่า เราจะต้องใช้อุบายอย่างนี้ ที่บาลีนิยมใช้สำนวนว่า **อตฺเถโส อุปาโย** อุบายที่ใช้ได้คือไต่ตรองแล้วว่าใช้ได้ ก็คือการใส่ร้ายป้ายสี

เมื่อเป็นอย่างนี้ตกลงกันว่า เรามีสาวิกาสวยอยู่คนหนึ่งชื่อ **นางจิญจมาณวิกา** เป็นสาวิกาที่สวยในบรรดาสาวิกาทั้งหลาย และนางจิญจมาณวิกานี้เคารพนับถือเราเป็นอย่างยิ่ง เมื่อนางจิญจมาณวิกามายังสำนักของพวกตน ก็ต่างตกลงกันว่าไม่พูดไม่จากับนางจิญจมาณวิกาเหมือนแต่กาลก่อนมา นางจิญจมาณวิกาเกิดสงสัยเข้า หลายวันมาอาจารย์ไม่เคยพูดไม่เคยปราศรัยด้วย เป็นเพราะอะไร ? จึงถามอาจารย์ อาจารย์ก็แกล้งนิ่งเสียนางก็ยิ่งร้อนใจว่าพระอาจารย์โกรธเคืองเราเรื่องอะไร รบเร้าสอบสวนสอบถามอยู่เสมอ ๆ

จนกระทั่งเดียรถีย์ได้ทีว่านางนี้ต้องการอยากจะทราบจริง ๆ จึงบอกว่า "เจ้าไม่รู้หรอกหรือว่า เดี๋ยวนี้ลาภสักการะในสำนักของเรานี้ มันเสื่อมถอยน้อยลงไปเพราะเหตุอะไร ก็เพราะพระสมณโคดม พร้อมด้วยเหล่าพระสาวกนี้รุ่งโรจน์ขึ้นมา เรียกว่า เป็นผู้เผยแผ่ประกาศศาสนารุ่นหลังเรา แต่กลับมาล้ำหน้าเรา แย่งลาภสักการะเราไปหมด ก็กำหนดวิธีการที่จะกลั่นแกล้งพระพุทธเจ้าด้วยประการใด เดียรถีย์ก็บอกวิธีให้

ตั้งแต่นั้นมานางจิญจมาณวิกา สาวิกาผู้ที่เคารพรักในลัทธิเดียรถีย์ ก็จึงยอมทนกระทำความชั่วร้ายทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นกับพระพุทธเจ้า ในตอนเย็นประชาชนเดินกลับจากเชตวันมหาวิหาร นางก็เดินสวนทางไป เวลาเช้า ประชาชนเดินไปสู่เชตวันมหาวิหาร นางก็ทำทีเดินออกจากวัด ทำอยู่อย่างนี้หลายเดือนเข้า ประชาชนก็ถามว่า "หล่อนไปไหนมา" นางก็พูดจาอยู่เรื่อยอยู่เสมอว่า "เราไปสำนักเชตวัน" ตอนแรกก็ตอบดี ๆ ตอบให้เป็นที่น่าเชื่อถือว่าไปเชตวัน คนก็นึกว่าไปฟังธรรม เพราะเห็นสวนทางกันอยู่เรื่อย เวลาคนเข้านางก็ออก เวลาคนออกนางก็เข้าอย่างนี้ แต่ไม่ได้เข้าไปเชตวันจริง ๆ เพียงแค่เดินสวนทางเท่านั้นเอง เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว พอล่วงกาลผ่านพ้นไป ๓ เดือน ๔ เดือน ตามธรรมชาติของหญิงผู้ตั้งครรภ์นั้น ก็ต้องมีมือเท้าบวมขึ้นมา นางก็ให้คนมาทุบมือให้ มาทุบเท้าให้มันบวมขึ้นตามสภาพของคนท้อง แล้วนางก็เอาไม้ไปพันไว้ที่ท้อง ทับไว้ด้วยผ้าหลาย ๆ ชั้นดุจว่าคนมีครรภ์ **คพฺภินียา** ประดุจว่าคนมีท้องมีครรภ์

เมื่อเป็นอย่างนี้ได้ ๙ เดือนแล้ว นางก็สร้างสถานการณ์ให้คนทั้งหลายรู้ว่านางเดินเข้าเดินออกสวนทางกับประชาชนพุทธบริษัทอยู่เสมอ พอได้เวลากำหนดนางก็เข้าไปในท่ามกลาง **ชนกายมชฺเฌ** ในท่ามกลางของประชาชนพุทธสาวกที่กำลังฟังพระธรรมเทศนาอยู่ เมื่อเข้าไปแล้วไปยืนเท้าสะเอวต่อหน้าพระพักตร์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าร้องประกาศดัง ๆ ขึ้นในท่ามกลางพระสงฆ์ ในท่ามกลางประชุมชนนั้นว่า "พระสมณโคดมไม่รู้จักวิธีการที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลภรรยา" **ทุฏฺฐวจนํ** นางกล่าวใส่ร้ายป้ายสีพระพุทธเจ้าว่า "มัวปั้นปึ่ง มัวแสดงหน้าว่าเป็นคนดี ต่อหน้าประชุมชน ว่าเป็นคนมีธรรมเป็นคนเผยแผ่ธรรม ประกาศธรรม แต่ว่าเบื้องหลังนั้น สกปรกโสมมสิ้นดี" นางก็พูดเพ้อเจ้อเรื่อยไปใส่ร้ายให้ประชาชนได้ฟังว่า "พระสมณโคดมท่านดีแต่อภิรมย์ชื่นชมกับเรา แต่เวลาที่เราจะคลอด จะหาเรือนให้เราคลอดก็ไม่ใยดี ไม่แยแส เพียงแค่เอ่ยปากพระเจ้าปเสนทิโกศลก็ย่อมจัดที่คลอดให้กับเรา จะเอ่ยปากบอกกับอนาถบิณฑิกเศรษฐีมหาอุบาสก ก็ย่อมจัดการให้ทันทีจะบอกวิสาขามหาอุบาสิกาก็ย่อมจะจัดการให้ทันที มีลูกศิษย์ลูกหา เป็นใหญ่เป็นโตเยอะแต่ปล่อยให้เมียจะตกระกำลำบาก" นางพูดไปในลักษณะนี้

พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งว่า "จิญจมาณวิกา เรื่องที่เธอพูดนั้นเราสองคนเท่านั้นที่รู้" นางไม่เข้าใจความหมาย ก็ย้อนรอยว่า "ใช่สิ เรื่องบัดสีบัดเถลิงแบบนี้ใครจะมาทำปู้ยี่ปู้ยำประจานให้คนทั้งหลายเห็น" นางคิดว่า พระพุทธเจ้าว่าเรื่องพันนี้ ๒ คนเท่านั้นที่รู้ นางเข้าใจไปอย่างนั้น แปลความจริงคือ การกระทำใครผิดใครถูก ใครทำใครไม่ทำ มันรู้อยู่แก่ใจ ๒ คนเท่านั้น นางก็รู้ว่าที่นางพูดมาเป็นเรื่องจริงหรือไม่จริง พระพุทธเจ้าก็ทรงทราบว่า พระองค์ทำจริงหรือไม่ทำจริง นี่ความหมายอย่างนี้ แต่นางกลับไปคิดว่า เรื่องบัดสีบัดเถลิงนี้ ๒ คนเท่านั้นที่รู้กัน

ผลที่สุด นางร้อนคำพูดที่ใส่ร้ายป้ายสีพระพุทธเจ้า **อปฺปทุฎฺเธสุ** ประทุษร้ายในคนผู้ไม่ควรประทุษร้าย ย่อมพลันถึงหายนะ ๑๐ ประการเมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ท้าวสักกะเทวราชผู้มีหูทิพย์ตาทิพย์ว่านางมาใส่ร้ายป้ายสีพระพุทธเจ้าเขาเรียกว่า **"เอาอุจจาระปาดวงจันทร์"** อุจจาระนั้นมันจะถึงดวงจันทร์หรือ ? มันก็ตกลงมาเปื้อนตัวเอง เปื้อนคำพูดของคนพูดเอง พูดจริงพูดเท็จประการใดก็แล้วแต่ พูดเอาไปแล้วคนอื่นเสียหาย พูดออกไปแล้วคนอื่นเสียประโยชน์ เขาอุปมาเหมือนว่า **"เอามูตรคูถปาดวงจันทร์"** มันไม่ถึงดวงจันทร์หรอก มันก็ตกลงมาเปื้อนตัวเอง คำพูดของตนเองก็แปดเปื้อนตนเองเท่านั้น ท้าวสักกะเทวราชทราบโดยทิพย์โสตคือหูทิพย์ จึงได้มาพร้อมกับเทพบุตรวิษณุกรรม รับสั่งให้เทพบุตรนั้นเนรมิตตนเองเป็นหนู แล้วไต่ขึ้นไปบนผ้านุ่งของนางจิญจมาณวิกา กัดเชือกที่นางรัดไว้นั้นขาด พอเชือกขาดไม้ที่พันไว้ที่ท้องก็หล่นมาโดนเท้าของนางนั้นเลือดไหล แล้วก็เกิดลมสลาตันพัดผ้าที่นางนุ่งนั้นหลุดลุ่ย ปรากฏว่านางไม่ได้ตั้งครรภ์แต่ประการใด ความจริงก็ปรากฏออกมาให้เห็น

เมื่อเป็นเช่นนี้ ก่อนที่นางมาพูดนี้ ผู้เป็นอริยะนั้นเชื่อสนิทใจว่าเรื่องพรรค์นี้พระพุทธเจ้าไม่ทำ ส่วนผู้ที่เป็นปุถุชนอยู่ทั้งพระทั้งบริษัททั้งหลายเหล่านี้บางคนลังเลสงสัย "เอ...พระพุทธเจ้าแอบไปทำความชั่วแบบนั้นมากระมัง" แต่ครั้นพอท้าววิษณุกรรมแปลงเป็นหนูกัดเชือกขาดเท่านั้น คนพวกนี้ที่เคยลังเลสงสัยก็กลับกระจ่างแจ้งเชื่อในใจว่าไม่ใช่พระพุทธเจ้าทำ แต่เป็นการเสแสร้งแกล้งทำของนางจิญจมาณวิกา เพื่อจะยังชื่อเสียงของพระองค์นั้นให้เสียหาย ให้กระฉ่อนฟุ้งไปในด้านลบในด้านเสียหาย

เมื่อเป็นเช่นนี้ ประชาชนที่มีก้อนดินบ้าง ท่อนไม้บ้าง ขว้างไปยังร่างกายของนางจิญจมาณวิกา เพราะกรรมนั้นมันซัดเข้ากับตัวเอง ปามูตคูถไปหมายจะให้ถูกดวงจันทร์แต่กลับสะท้อนย้อนมาเปื้อนตัวเอง ประชาชนที่หลงผิดเข้าใจผิดก็คิดว่า "อีนางนี่ทำให้เราจิตหันเห เชื่อง่าย เชื่อมันคล้อยตามมัน แต่ที่จริงแล้วเราเป็นคนขาดสติสัมปชัญญะ เชื่อง่ายไม่ได้ไต่สวนให้ถ่องแท้" ด้วยความแค้นจึงเอาก้อนหินบ้าง ก้อนอิฐบ้าง ท่อนไม้บ้าง ทุบนาง

หนีกระเจิดกระเจิงไป ร่างกายบอบช้ำ พอพ้นคลองจักษุของพระพุทธเจ้า นางจิญจมาณวิกานั้นก็ถูกธรณีสูบไปภายในใต้แผ่นดิน จมอยู่ในอเวจีมหานรก

เรื่องนี้ไม่ใช่มีแต่ในครั้งพุทธกาล แม้แต่ในปัจจุบันก็มีให้เห็นไม่ขาด นี่เป็นเรื่องของนางจิญจมาณวิกาที่เกิดขึ้นทุกยุคทุกสมัย เพื่อต้องการทำลายชื่อเสียงคนที่มีชื่อเสียงให้อันตรธานเสื่อมสูญไป ผลที่สุดนางทำกรรมชั่วนั้นไม่สำเร็จ และตัวเองก็ต้องกลับมาตาย เดียรถีย์ทั้งหลายก็อับเฉายิ่งไปกว่าเก่า พอรู้ว่ากรรมที่กระทำขึ้นเกิดจากผู้ใด

ในเรื่องนี้ เวลาเราเจริญชัยมงคลคาถา **พุทฺธชยมงฺคล** ชัยชนะของพระพุทธเจ้า เราก็ใช้ว่า **ภวตุ เม ชยมงฺคลานิ** ขอชัยมงคลทั้งหลายจงมีแก่ข้าพเจ้า ถ้าสวดทั่วไปสวดให้คนอื่นก็สวด **ตนฺเตชสา ภวตุ เต** เราสวดทุกวันทุกคืนก็ย่อมเป็นชัยชนะ เป็นมงคลของเรา และเราก็อย่าทำเข้าก็แล้วกัน ถ้าไปทำเข้าสวดร้อยครั้งพันครั้งก็แก้ไม่ได้ นี่ป้องกันและให้เข้าใจว่าเราไม่ทำเสียอย่างหนึ่ง ความดีย่อมปรากฏขึ้นแก่เราเอง

ท่านจึงบอกว่า พอรุ่งขึ้นประชาชนพุทธบริษัทก็ประชุมกันซุบซิบกันว่า เรื่องแบบนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร องค์สมเด็จสัมมาสัมพุทธเจ้าก็บอกว่า “คนที่ละสัจจะความจริงนั้น ขึ้นชื่อว่าจะไม่ทำความชั่วย่อมไม่มี ขึ้นชื่อว่าไม่ทำความชั่วยิ่งไปกว่านี้ไม่มี” หรือเป็นไปไม่ได้ พอละสัจจะความจริงเสียแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างทำความชั่วได้ตลอดหมด ไม่ว่าจะเป็นความชั่วเล็ก ไม่ว่าจะเป็นความชั่วใหญ่ เป็นความชั่วขนาดไหนสามารถทำได้ เพราะคนละสัจจะความจริงเสียแล้ว ย่อมกล่าวเท็จได้ทุกอย่างทุกประการ พระพุทธเจ้าก็เลยแสดงธรรมกำชับไป และพระองค์ก็สอนด้วยวิธีทำให้ดูว่า พระองค์ไม่ได้ตกพระทัย **โสมวิธินา** ด้วยสมาธิอันผ่องใส ด้วยใจอันแน่ สนฺเตน ด้วยใจอันเยือกเย็นไม่ทุรนทุราย เพราะพระองค์ไม่ได้กระทำ

เมื่อไม่ได้กระทำ เราก็ย่อมบริสุทธิ์ใจ ย่อมรู้อยู่แก่ใจเราของเราว่า “เราทำหรือไม่ทำ” แต่คนที่ทำนั้น พอใครพูดขึ้นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ตนเองกระทำเข้า มันสะดุ้งกลัวหวาดเสียว อุปมาเหมือนโคกระบือที่มีแผลบนหลัง พอเห็นเงารูปมาข้างบน มันก็เสียวสันหลังวูบไปทีเดียว ฉันใด คนที่ทำความไม่ดีไม่งามทั้งหลาย พอใครเขาพูดเกี่ยวกับเรื่องนี้เข้าก็เสียวลงไปในใจว่าเขาจะรู้เราหรือเปล่า ? นี่เป็นเรื่องที่เราพิจารณาแล้ว เกิดธรรมขึ้นในใจ เราท่องเราสวดและประพฤติปฏิบัติกันเถิด อย่าไปละสัจจะความจริงที่เรามีอยู่ ถืออยู่ เมื่อเรามีสัจจะเราจะไม่ทำความชั่วทั้งหลาย นี่เป็นเรื่องหนึ่งในชัยชนะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในเรื่องชนะนางจิญจมาณวิกาที่ใส่ร้ายป้ายสี ด้วย **โสมวิธินา** คือสมาธิอันผ่องใส **สนฺเตน** คือสงบเยือกเย็น เราก็เป็นสุขได้

พุทธชัยมงคลคาถา
หรือ ฎีกาพาหุง คาถาที่ ๖

๖. สจฺจํ วิหาย มติสจฺจกวาทเกตุํ
วาทาภิโรปิตมนํ อติอนฺธภูตํ
ปญฺญาปทีปชลิโต ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

มุนินฺโท อันว่าพระบรมศาสดาผู้เป็นจอมมุนี **ปญฺญปทีปชลิโต** พระองค์ทรงรุ่งเรืองด้วยประทีปแสงสว่างคือปัญญา **ชิตวา** ทรงชนะแล้ว **สจฺจํ** ซึ่งสัจจกนิครนถ์ **สจฺจํ วิหายมติ** ผู้มีความสำคัญ ในอันที่จะละเสียซึ่งคำสัตย์ **วาทาภิโรปิตมนํ** ผู้มีใจน้อมไปในอันที่จะยกวาทะ **วาทเกตุํ** ของตนว่าประดุจว่าธง **อติอนฺธภูตํ** เป็นผู้มืดมนยิ่งนัก **ชยมงฺคลานิ** อันว่าชัยมงคลทั้งหลาย **ภวตุ** จงมี **เต** แก่ท่าน **ตนฺเตชสา** ด้วยเดชแห่งชัยชนะของพระบรมศาสดาผู้เป็นจอมมุนีพระองค์นั้น

หมายถึงการชนะสัจจกนิครนถ์ ซึ่งเป็นเจ้าลัทธิหนึ่งในบรรดาเจ้าลัทธิทั้งหลายหรือมีชื่อลือเลื่องในบรรดาเจ้าลัทธิทั้ง ๖ มีสัจจกนิครนถ์ เป็นต้น เรื่องนี้ก็มีเกิดขึ้นก่อนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติตรัสรู้ขึ้นประมาณร้อยปีก่อนพุทธกาล ได้มีนิครนถ์ ๒ คนด้วยกัน คือชายหนึ่ง หญิงหนึ่ง ได้เรียนวาทะมาจากสำนักอาจารย์คนละ ๕๐๐ วาทะ เที่ยวไปในสถานที่ต่าง ๆ โดยการกล่าววาทะ ยกวาทะของตนขึ้นในการชี้แจงแสดงเหตุและผล แม้แต่

คนที่จะต่อต้าน หรือโต้ตอบวาทะการกล่าวของเขาว่าผิดพลาด บกพร่องประการใด ก็ไม่มีใครที่จะต่อต้านได้ ผลที่สุดได้ขยายมาถึงเมืองไพศาลี พระเจ้าลิจฉวีทั้งหลาย ต้องการจะแสวงหาคนที่มีวิชาการ มีความรู้ จึงให้ทั้งสองแต่งงานกันได้ลูก ๕ คน เป็นชาย ๑ หญิง ๔ ลูกสาว ๔ คน เมื่อเจริญเติบโตแล้วก็ได้เรียนวาทะของมารดาบิดา และเที่ยวไปกล่าวในสถานที่ต่าง ๆ ผลที่สุดไปอับจนปัญญาที่สำนักของพระสารีบุตรเถระ จึงขอบวชเป็นพระเถรีในพระพุทธศาสนา

ส่วนสัจจกนิครนถ์ซึ่งเป็นลูกผู้ชายคนเดียว ได้เรียนวาทะจากพ่อจากแม่คนละ ๕๐๐ วาทะแล้ว ยังได้แสวงหาความรู้ต่าง ๆ อีก แล้วเที่ยวไปปราบปรามพวกเจ้าลัทธิต่าง ๆ จนราบคาบ ก็กล่าวอวดอ้างว่า "แม้แต่สมณะชีพราหมณ์ที่สำคัญตน หรือประกาศตนว่าเป็นผู้บรรลุพระอรหันต์แล้ว ก็ยังไม่สามารถที่จะต่อต้านวาทะของตนได้" ตนเองก็กระหยิ่มยิ้มย่องเห่อเหิม อยากที่จะท้าพระพุทธเจ้าโต้ตอบปัญหา โต้ตอบวาทะซึ่งกันและกัน ก็ประกาศให้เจ้าลิจฉวีทั้งหลายได้ทราบ ตลอดเมืองไพศาลีนั้น ผลที่สุดประชาชนที่เลื่อมใสเป็นอุบาสกมั่นในพระรัตนตรัยก็เชื่อว่า สู้พระพุทธเจ้าไม่ได้ แต่บางคนที่ยังไม่เลื่อมใส ก็เชื่อว่าสัจจกนิครนถ์นี้คงจะเอาชนะพระพุทธเจ้าได้ ก็อยากจะดูการโต้วาทะของสัจจกนิครนถ์และพระสมณโคดม

เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว สัจจกนิครนถ์ก็ได้ไปยังสถานที่ ที่พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ แล้วก็ขอโอกาสถามปัญหาต่าง ๆ นานา พระพุทธเจ้าตอบได้ทุกอย่าง พอพระพุทธเจ้าตอบแล้วก็ถามบ้าง ถามว่า ขันธ์ ๕ นี้เป็นไตรลักษณ์หรือไม่ ? สัจจกนิครนถ์ตอบไม่ได้ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเอาธรรมะที่ลึกซึ้งขึ้นมาอย่างนี้ เหงื่อกาฬก็แตกออกมาจากหน้าผาก ไหลลงโทรมกาย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสย้ำว่า "สัจจะกะ ไหนเธอประกาศกับชาวบ้าน พระราชามหากษัตริย์ว่าจะลุกไล่เราด้วยวาทะ ให้เรานี้มีเหงื่อตกมันออก แต่บัดนี้ใครเล่าเหงื่อตกตามตัวและภาคพื้น" สัจจกนิครนถ์ก็ได้แต่งันงก สั่นด้วยโทสะที่ไม่สามารถเอาชนะพระพุทธเจ้าได้

ผลที่สุดก็ยอมนิมนต์พระพุทธเจ้าไปฉันภัตตาหารในบ้านของตน แต่ก็ยังเพียรพยายามที่จะถามปัญหากับพระพุทธเจ้า เพื่อจะเอาชนะให้ได้ แต่ผลที่สุดก็ชนะไม่ได้ ถึงอย่างนั้นก็ตาม สัจจกนิครนถ์เป็นคนที่มีทิฏฐิแรงกล้า ถึงแม้จะยอมจนด้วยปัญญาของตน แต่ก็ไม่ยอมนับถือพระพุทธศาสนา เพราะตนเองเป็นเจ้าลัทธิหนึ่งในบรรดาเจ้าลัทธิทั้งหลาย พระพุทธเจ้าทรงชนะคนที่อวดอ้างตนว่าเป็นคนฉลาด ด้วยความมีพระปัญญาอันลึกซึ้ง

ปญฺญาปทีปชลิโต ผู้รุ่งเรืองด้วยพระประทีป แสงสว่างคือปัญญา ฉะนั้น **นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา** แสงสว่างอื่นที่จะเสมอด้วยแสงสว่างคือปัญญาไม่มี

สัจจกนิครนถ์เป็นคนที่ท่องจำได้ รู้แต่ปัญหา แต่ไม่รู้อรรถรู้รสลึกซึ้ง ไม่รู้อรรถาธิบายขยายความได้ แต่พระพุทธเจ้าทรงเรียนรู้ทั้งภาคปริยัติและรู้ลึกซึ้ง รู้ความเป็นจริงในภาคปฏิบัติ ภาคปฏิบัติจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ ถ้าเรียนรู้ได้ปฏิบัติได้ ไม่ว่าจะเป็นธรรมะขั้นโลกิยธรรม หรือขั้นโลกุตตรธรรมก็ตาม ถ้าสามารถเรียนให้รู้ ให้ลึกซึ้ง ให้เข้าใจอย่างกตัญญูกตเวที รู้จักพระคุณของท่านและคิดตอบแทนท่าน นี่ได้ความซึ้งใจว่าเราทำจริง ๆ ไม่ได้ทำด้วยเล่ห์เพทุบาย ไม่ได้ทำเพื่ออวดชาวบ้าน ไม่ได้ทำเพื่อแสดงว่าเป็นคนมีกตัญญู แต่ทำด้วยใจน้อมไปในกตัญญู สำนึกในพระคุณของผู้มีพระคุณ ผู้มีมารดาบิดาเป็นต้น อย่างนี้ท่านจึงบอก **"ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้"**

ธรรมะอันใดก็ตามแต่ รู้ให้ลึกซึ้ง รู้แล้วปฏิบัติได้ด้วยใจ อันนั้นแหละรู้ในทางปฏิบัติ แต่ถ้าอย่างตำราเขียนเอาไว้ แล้วไม่ปฏิบัติ ไม่นำพา รู้ไม่ลึกซึ้ง อันนี้หาเกิดประโยชน์ไม่ มีเพียงรู้อย่างเดียว กลับได้รับการติเตียนจากท่านผู้รู้ว่า มีความรู้เสียเปล่า เอาตัวไม่รอด หรือมีความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด ดังนั้น สัจจกนิครนถ์จึงพ่ายแพ้ไป เพราะไปอวดอ้างที่จะเทียบรัศมีดวงจันทร์ดวงอาทิตย์เฉกเช่นพระพุทธเจ้า

พุทธชัยมงคลคาถา
หรือ ฎีกาพาหุง คาถาที่ ๗

๗. นนฺโทปนนฺทภุชคํ วิพุธํ มหิทฺธึ
ปุตฺเตน เถรภุชเคน ทมาปยนฺโต
อิทฺธูปเทสวิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

มุนินฺโท อันว่าพระศาสดาผู้เป็นจอมมุนี **ปุตฺเตน เถรภุชเคน** ยังพระมหาโมค-คัลลานเถระ **ทมาปยนฺโต** ให้ทรมาน **นนฺโทปนนฺทภุชคํ** ซึ่งพญานาคชื่อว่านันโทปนันทะ **วิพุธํ** ผู้มีความรู้ผิด **มหิทฺธึ** ผู้มีฤทธิ์มาก **อิทฺธูปเทสวิธินา** ด้วยวิธีคือการวางญาณด้วยฤทธิ์ **ชยมงฺคลานิ** อันว่าชัยมงคลทั้งหลาย **ภวตุ** จงมี **เต** แก่ท่าน **ตนฺเตชสา** ด้วยเดชแห่งชัยชนะของององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้จอมมุนีพระองค์นั้น

พระพุทธองค์ทรงชนะสัตว์เดรัจฉานสี่เท้าในบท**นาฬาคีรี** ชนะโจรผู้ร้ายในบท **อุกฺขิตฺตขคฺค** ชนะคนพาลสันดานหยาบ ชนะเล่ห์เพทุบายของสตรีด้วยบท **กตฺวาน** ชนะคนที่มีความอวดอ้างนึกสำคัญตนว่า เป็นผู้ฉลาดด้วยคาถาที่ ๖ คือ **สจฺจํ วิหาย** ชนะสัตว์เดรัจฉาน เช่นงูเงี้ยวเขี้ยวขอ เหล่านี้เป็นต้น หรือตระกูลของพญานาค คืองูเงี้ยวเขี้ยวขอทั้งหลายด้วยบทนี้ ถ้าเอามาสังวัธยาย เราจะไม่ประสบพบกับสิ่งเหล่านี้ พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงแสดงเอง แต่ให้นัยกับพระมหาโมคคัลลานเถระนะ ดังมีเรื่องเล่าว่า

วันหนึ่ง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประทับอยู่ที่เชตวันมหาวิหาร พร้อมด้วยเหล่าสาวกจำนวน ๕๐๐ รูป พร้อมด้วยอัครสาวกซ้ายขวา พระองค์ปรารถนาจะเสด็จไปยังชั้นดาวดึงส์ ในวันนั้นนั่นเองพญานันโทปนันทนาคราช ถึงเวลาที่เขาจะเริงรมย์ด้วยการดื่มสุรา จึงออกจากนาคพิภพหรือผุดจากนาคพิภพ ขึ้นมายังพื้นแผ่นดิน แล้วจัดตั้งโต๊ะเพื่อดื่มสุรา ขณะนั้นนั่นเอง สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จเหาะมาทางอากาศ พร้อมกับเหล่าพระสาวกทั้ง ๕๐๐ พญานาคนันโทปนันทะโกรธพระพุทธเจ้าว่า "พระพุทธเจ้าสมณโคดมนี้ใจดำ เรานั่งอยู่ข้างล่างนี้ยังสามารถเหาะขึ้นไป เอาธุลีละอองจากฝ่าพระบาทล่วงเลยมารดศีรษะของเรา" รู้ว่าพระพุทธเจ้าจะเสด็จไปยังชั้นดาวดึงส์ จึงไปเนรมิตกายโอบรอบเขาพระสุเมรุไว้ ๗ ชั้น พร้อมทั้งแผ่พังพานกั้นไว้ พระพุทธเจ้าเห็นดังนั้น พระสาวกทั้งหลายรับอาสาพระพุทธเจ้าจะไปปราบพญานาคนี้ พระพุทธเจ้าอนุญาตให้พระโมคคัลลานะเถระเพราะท่านมีฤทธิ์

เมื่อได้รับอนุญาตจากพระพุทธเจ้าแล้ว พระมหาโมคคัลลานะเถระจึงได้เนรมิตกายเป็นพญานาคยาวอีก ๗ เท่า ล้อมขนดทับพญานันโทปนันทะไว้อีก ๗ รอบ รัดเข้าไป ๆ ด้วยฤทธิ์ ผลที่สุดนันโทปนันทนาคราชอึดอัด ดิ้นทุรนทุราย อำนาจฤทธิ์ของตนก็ไม่สามารถจะสู้ฤทธิ์ของพระมหาโมคคัลลานเถระได้ และได้พ่นควันรมไปในหัวพญานาคปลอมของพระมหาโมคคัลลานะอีก ๗ เท่า พระมหาโมคคัลลานะก็พ่นควันทับไปอีก ๗ เท่า นันโทปนันทนาคราชสู้ควันไม่ได้ ก็พ่นไฟเข้าใส่พระมหาโมคคัลลานะ พระมหาโมคคัลลานะก็พ่นไฟสำทับมาอีก ๗ เท่า ร้อนรนทั่วสกลกายของนันโทปนันทนาคราช

ผลที่สุด เมื่อรู้สึกอึดอัดอย่างนี้รู้ว่าบรรดานาคทั้งหลาย ไม่มีใครที่จะมีฤทธิ์เท่ากับเราได้ นี่นาคมาจากไหน มาจากพิภพใด จึงมีอิทธิฤทธิ์มากกว่าเราอย่างนี้ เราจะลองถามชื่อดู เมื่อถามก็ได้รู้ว่า *"เราไม่ใช่เป็นพญานาค แต่เราเป็นพระเถระ ชื่อพระมหาโมคคัลลานะ"* นันโทปนันทนาคราชบอกว่า *"ธรรมดาพระเขาไม่เบียดเบียนสัตว์อื่นนี่ ทำไมท่านมาเบียดเบียนเราเล่า" "เราไม่ต้องการจะเบียดเบียนหรอก แต่ต้องการจะสั่งสอนเจ้า ว่าเจ้าเป็นพญานาคเป็นสัตว์เดรัจฉาน ไม่รู้สร้างบาปอกุศลเป็นจำนวนมากแล้วจึงเกิดในกำเนิดสัตว์เดรัจฉานเท่านี้ยังไม่พอ ยังสำคัญตนว่าเป็นผู้มีฤทธิ์ มีพิษมาก จะขัดขวางการเดินไปมาของคนอื่นเขาเจ้ามันเป็นอันธพาล เราต้องการจะปราบให้เจ้านี้สำนึกในตนเองว่า คนอื่นเขาก็มีฤทธิ์มากกว่าตน"*

พญานาคก็ย้อนว่า สมณะเขาไม่เบียดเบียนสัตว์อื่นผู้อื่น ท่านมาเบียดเบียนผู้อื่นได้อย่างไร ฉะนั้น พระมหาโมคคัลลานะก็บอกว่า *"เจ้าลองดูว่า ขนแม้สักขนหนึ่งของเจ้าไหม้หรือเปล่า ?" เราเอาไฟมาลวกตัวท่าน ให้ท่านร้อน นี่ ขนของท่านไหม้สักเส้นหรือเปล่า ? เราเพียงแสดงอาการให้ท่านรู้จักเจ็บแสบเท่านั้น แต่ว่าอวัยวะแม้แต่น้อยของท่านไม่ได้บุบสลายแม้แต่ประการใด เจ้ายังไม่สำนึกอีกหรือ ?"* เมื่อเป็นเช่นนี้ พระมหาโมคคัลลานะก็กลับเป็นร่างเดิม นันโทปนันทนาคราชก็คิดจะทำอะไรอีกหลายอย่าง พระมหาโมคคัลลานเถระจึงเข้าฌานเป็นสัตว์เข้าหูซ้ายทะลุหูขวา เข้าจมูกซ้ายทะลุจมูกขวา เดินฌานคล่องแคล่ว พญานาคนั้นปวดเศียรเวียนเกล้าไปหมด

ที่สุดพญานาคคิดจะหลอกพระมหาโมคคัลลานะเข้าไปในท้องจะเคี้ยวให้แหลกลาญ ก็บอกว่าเก่งจริงเข้ามาในปากเราซิ พระมหาโมคคัลลานะก็เนรมิตกายเข้าไปเดินในท้อง พญานาคปวดท้องเพราะไปเหยียบกระเพาะ ลำไส้ อะไรต่าง ๆ ปวดจนทนไม่ไหว เมื่อเข็ดหลาบจำแล้วพระมหาโมคคัลลานะก็ออกมา แต่อย่างนั้นคนที่มีทิฏฐิมากก็ยังไม่ยอมจำนน เหาะหนีไป พระมหาโมคคัลลานะก็แปลงเป็นพญาครุฑไปจิกหางมาอีก จนกระทั่งหมดฤทธิ์แล้วจึงพามาเฝ้าพระพุทธเจ้า

ในเรื่องนี้ก็สอนให้สำเหนียกว่าการมีฤทธิ์นั้น คือฤทธิ์ทางใจ สำเร็จได้ด้วยทางใจจะต้องทำความเพียรในการ เดินฌานสมาธิ แล้วจึงจะมีฤทธิ์ แต่ว่าในฤทธิ์ของการทำงานนั้นมี**อิทธิบาท ๔ ฉันทะ** ความพอใจในการทำการงาน การเล่าเรียนศึกษา **วิริยะ** ความเพียรพยายามในการงานให้เป็นไปติดต่อ **จิตตะ** การเอาใจจดจ่อต่อการงาน หรือการศึกษาที่เราทำอยู่ **วิมังสา** ไต่ตรองพิจารณาทบทวนการงานที่เราทำไปแล้ว หรือวิชาการที่เราเรียนไปแล้ว ถ้ามีอิทธิบาทธรรมทั้ง ๔ ประการ การทำงานก็สำเร็จ ทำราชการก็เจริญรุ่งเรือง ค้าขายก็ได้หลักได้ฐาน เล่าเรียนศึกษาก็ได้วิชาความรู้ทุกอย่าง ถ้าทุกคนมีฤทธิ์ทั้ง ๔ ประการนี้ ก็ย่อมให้สำเร็จในหน้าที่การงาน ที่เรากระทำลงไปในทางที่ชอบ

ในข้อนี้ต้องการสอนให้ทุกท่านมีอิทธิบาทธรรมทั้ง ๔ ประการ จึงจะสร้างฤทธิ์ขึ้นโดยชอบธรรม ไม่ใช่เป็นฤทธิ์ที่มีความเข้าใจผิด เหมือนนันโทปนันทนาคราช ในเรื่องการปราบงู งูนั้นมันมีพิษที่เขี้ยว พยายามที่จะประทุษร้ายคนอื่น สัตว์อื่น รังแกสัตว์อื่นเขา ในเรื่องเหล่านี้สอนให้เราป้องกันตัว

พุทธชัยมงคลคาถา
หรือ ฎีกาพาหุง คาถาที่ ๘

๘. ทุคฺคาหทิฏฺฐิภุชเคน สุทฏฺฐหตฺถํ
พฺรหฺมํ วิสุทฺธิชุติมิทฺธิพกาภิธานํ
ญาณาคเทน วิธินา ชิตวา มุนินฺโท
ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ ฯ

มุนินฺโท อันว่าพระบรมศาสดาผู้เป็นจอมมุนี **ชิตวา** ทรงชนะแล้ว **พฺรหฺมํ** ซึ่งพรหม **พกาภิธานํ** อันได้นามว่าพกา หรือท้าวพกาพรหมนั่นเอง **ทุคฺคาหทิฏฺฐิภุชเคน สุทฏฺฐหตฺถํ** มีมืออันท้าวภุชงค์ อันพญานาคคือทิฏฐิที่ตนถือไว้ผิดแล้วรัดรึงไว้อย่างมั่นคงแล้ว **อิทฺธึ** ผู้มีอิทธิฤทธิ์ **วิสุทฺธิชุตึ** ผู้มีความสำคัญว่าตนเป็นผู้รุ่งโรจน์ด้วยความบริสุทธิ์ **วิธินา** ด้วยวิธี **ญาณาคเทน** คือการวางญาณเทศนาลงไป **ชยมงฺคลานิ** อันว่าชัยมงคลทั้งหลาย **ภวตุ** จงมี **เต** แก่ท่าน **ตนฺเตชสา** ด้วยเดชแห่งชัยชนะขององค์สมเด็จพระศาสดา ผู้จอมมุนีพระองค์นั้น

นี่เป็นคำแปลของคาถาที่ ๘ นี้ เนื้อเรื่องที่ท่านโบราณาจารย์ได้ยกขึ้นมานั้น ก็ปรารภถึงเรื่องคนที่อยู่นาน หรือของคนที่เกิดในสถานที่มีความสุข ความสำราญ และเกิดปมาทะ ความประมาท คนที่เกิดเป็นพรหมนี้จะต้องได้ฌานสมาบัติ ฌาน ๗ หรือฌาน ๘ ได้สมาบัติ ถ้ายังไม่สามารถที่จะตรัสรู้หรือบรรลุพระอรหันต์ได้ เมื่อแตกกายทำลายขันธ์ไป

แล้ว ก็จะไปเกิดในพรหมโลก เหมือนอย่างอุทกดาบส และอาฬารดาบส ที่เคยเป็นอาจารย์สอนฌานสมาบัติ ๗, ๘ ต่อพระพุทธเจ้า ก่อนที่จะบำเพ็ญทุกรกิริยา เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ก็คิดที่จะแสดงกตัญญูกตเวทิตา แต่ปรากฏว่าท่านทั้งสองนั้นได้ตายไปเสียก่อน พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า **มหาชานิโก** เสียหายมาก หรือฉิบหายใหญ่ เพราะแทนที่อาฬารดาบสและอุทกดาบสนั้น จะได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันต์ในชาตินี้ ก็ต้องรอไปอีกนับชาติไม่ถ้วน

ท่านเปรียบเอาไว้ว่า เวลาในโลกมนุษย์ของเรานี้ นับโดยวัน คืน เดือน ปี เขาบอกว่า ๑๐๐ ปีเท่ากับ ๑ วัน ๑ คืนในเทวโลก ชั้นดาวดึงส์ ๑ วัน และ ๑ คืนในเทวโลกชั้นดาวดึงส์เท่ากับ ๑๐๐ ปีในโลกมนุษย์ ที่ท่านกล่าวอย่างนี้ มีเรื่อง **ปติปูชิกา** หญิงที่บูชาสามีเป็นอุทาหรณ์ คือนางได้จุติจากเทวโลกชั้นดาวดึงส์ มาเกิดในโลกมนุษย์ นับอายุในมนุษย์โลกนี้ได้ ๖๐ ปี ในขณะที่เที่ยวไปในสวนนันทวัน ขึ้นไปบนกิ่งไม้และเกิดกิ่งไม้หัก หรือจับกิ่งไม้พลัดตกลงมาจุติ นางก็มาเกิดเป็นสตรี

เทวดานั้น เวลาเขาจะเกิดในภพใหม่ เขาเรียก **“จุติ”** จุติ คือ เทวดาเคลื่อนจากภพเทวโลก มาสู่โลกมนุษย์นี้ พูดง่าย ๆ ก็คือ เคลื่อนจากภพหนึ่งไปสู่อีกภพหนึ่ง นางปติปูชิกานี้เป็นหญิง**ปาทปริจาริกา** (หญิงปรนนิบัติอยู่ใกล้เท้า, คนโปรด) ของท้าวสักกเทวราช เมื่อนางจุติมาเกิดในโลกมนุษย์ ซึ่งนับโดยอายุขัยในโลกมนุษย์แล้ว นางมีอายุได้ ๖๐ ปี มีครอบครัวสมบูรณ์แบบ คือ มีสามี มีบุตร นางตายไปเมื่อตอนอายุ ๖๐ ปี เมื่อเคลื่อนจากโลกมนุษย์นี้แล้ว ก็ได้ไปบังเกิดเป็นเทพธิดา ในเทวโลก ชั้นดาวดึงส์เหมือนเดิม ท้าวสักกะเห็นนางจึงถามว่า หายไปไหนเสียค่อนวัน นางก็ตอบว่า ดิฉันตกจากกิ่งไม้แล้วไปเกิดในโลกมนุษย์ มนุษย์เขานับอายุของดิฉันได้ ๖๐ ปี นางได้บอกกับท้าวสักกะและเทวดาทั้งหลายว่า มนุษย์นี้ตกอยู่ในปมาทะ ความประมาท สำคัญว่าตนเองนี้มีอายุยืนยาวนานมาก มัวเมาสนุกสนานร่าเริง เพลิดเพลินไม่ทำบุญกิริยา บำเพ็ญบารมีของตน ประมาทเลินเล่อ

นี้เรียกว่า “อายุของมนุษย์ที่เขานับกัน” ๑๐๐ ปีของโลกมนุษย์ เท่ากับ ๑ วัน ๑ คืนในเทวโลกชั้นดาวดึงส์เพราะฉะนั้น การที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงอภิธรรมสังคหะ คืออภิธรรม ๗ คัมภีร์ โปรดพุทธมารดา ในตำนานนั้นอาจจะกล่าวแย้งหรือขัดแย้งกันไปในตัว ก็บอกว่า ๑ พรรษาคือ ๙๐ วัน พระพุทธเจ้าเสด็จไปจำพรรษาอยู่ในเทวโลก ๑ พรรษาของโลกมนุษย์ก็แสดงว่าในเทวโลกนั้น พระพุทธเจ้าประทับอยู่แค่ไม่กี่ชั่วโมง ไปแสดงธรรมโปรดพุทธมารดาในดาวดึงส์เทวโลก ถ้าว่ากันตามตำนานนี้นะ แต่ว่าในตำรานั้นท่านกล่าวว่า เวลาเสด็จออกไป

บิณฑบาต ก็ทรงนิรมิตพระพุทธนิรมิตเอาไว้แสดงธรรมต่อ เมื่อพระองค์เสร็จภัตกิจแล้วแสดงธรรมต่อ คืออย่างนี้ อยู่อย่างนี้ในเทวโลกนั้น ๓ เดือน ๙๐ วัน เขาบอกว่า "เวลาเสด็จออกบิณฑบาต พระพุทธเจ้าทรงนิรมิตพระพุทธนิมิต แสดงธรรมต่อ" ฟังดูแล้วบางทีก็ขัดกัน ในโลกมนุษย์นับได้ ๙๐ วัน ๑ พรรษา แต่ว่าในเทวโลกนั้น ท่านบอกว่า เวลาเสด็จออกบิณฑบาต พระพุทธเจ้าทรงนิรมิตพระพุทธนิรมิตแสดงธรรมต่อ อันนี้ฟังไว้แล้วก็ไปพิจารณาเอาเองนะ

นางปติปูชิกานี้ บอกว่าเกิดในโลกมนุษย์นี้นับได้อายุ ๖๐ ปี แต่ว่าไปอยู่ในเทวโลกนั้นเพียงเที่ยงกว่า ๆ บ่ายคล้อยไปนิดหน่อยเท่านั้นเอง บ่ายคล้อยไปนิดหนึ่ง อันนี้มันจะชัดแจ้งกันอย่างไร ตำรามันจะคัดค้านกันเองหรืออย่างไร ก็โปรดพิจารณาดู แต่ถือเอาความหมายว่า โลกมนุษย์นี้อายุน้อย ทีนี้ถ้านับลำดับขึ้นไปจากชั้นดาวดึงส์ ก็ไปชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี และพรหมโลกอีก ๑๖ ชั้น นับขึ้นไปอายุมันก็เพิ่มขึ้นมากขึ้น ๆ

เพราะฉะนั้น คนที่ไปเกิดเป็นพรหมในพรหมโลกนั้น ก็สำคัญตนเองว่า เป็นผู้มีอายุยืน จึงมีความเห็นวิปริตว่า "ที่นี่เป็นของเที่ยง ที่นี่มีแต่ความสุข ที่นี่อยู่ในบังคับบัญชา" ไม่ได้พิจารณาเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กลับพิจารณาเป็น นิจจัง สุขัง อัตตา ว่า "ที่นี่เที่ยง ที่นี่เป็นสุข ที่นี่อยู่ในบังคับบัญชา" ไปเสีย ฉะนั้น ถ้าจะเปรียบกับคนที่อยู่ในโลกมนุษย์นี้คิดว่าอยู่อย่างสุขสบายแล้ว ก็นึกว่า โลกนี้มันเป็นของเรา เรียกว่า มีความเที่ยงแท้ มีความสุข และเราสามารถจะบังคับบัญชาอัตภาพร่างกายของเรานี้ให้เป็นอย่างนี้ได้

ท้าวพกาพรหม ไปอยู่ยังพรหมโลกนั้นสำคัญตนว่า ท่านเจอแดนโมกขสิวาลัย หมายถึงว่า แดนเป็นที่หลุดพ้นจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นแดนที่หลุดพ้นจากความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาเสีย ที่นี่เป็น อมตมหานฤพาน เป็น นิจจัง สุขัง อัตตา คือเป็นสภาพที่เที่ยง มีความสุข เป็นอัตตาไม่มีวันตาย อะไรก็แล้วแต่ คนเราถ้าไม่เจ็บไข้ได้ป่วย อยู่ที่ไหนก็สำคัญตนว่าเป็นคนมีอายุยืน หรือสำคัญตนว่าเที่ยง ที่สำคัญตนว่ามีสุข สำคัญตนว่าบังคับบัญชาร่างกายตนเองได้ ถ้าเราอยู่ในลักษณะอย่างนี้ เกิดความประมาท ไม่มีอุปสรรคใด ๆ นั่งอยู่บนกองเงินกองทอง ได้สารพัดทุกสิ่งทุกอย่าง ก็หลงระเริงไป หรือสำคัญไปว่าเรานี่เที่ยงแท้ไม่ตาย เรามีความสุขแน่นอนไม่แปรผัน เรานี้สามารถบังคับบัญชาตนเองได้ แต่ความจริงเป็นความเข้าใจผิด ท้าวพกาพรหมไปเกิดเป็นพรหมนั้น ก็เรียกว่าพรหมนั้นมีอายุยืนกว่าเทวดา ก็นึกว่าอยู่มาตั้งนานแล้ว ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย ก็สำคัญตนว่ามีความสุข นี่เป็น อมตมหานฤพาน

เรื่องนี้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเล่าให้ภิกษุทั้งหลายฟังในวัดเชตวันมหาวิหารว่า กาลครั้งหนึ่งพระองค์เสด็จไปยังพรหมโลก ท้าวพกาพรหมผู้มีความสำคัญตนผิดดังกล่าวมาแล้วนั้น เห็นพระองค์เข้าก็เอ่ยปากบอกว่า "นี่ ท่านผู้นิรทุกข์ (หมายถึงว่า หมดทุกเสมอกัน ผู้มีทุกอันไปปราศจากแล้วเสมอกัน นี่เรียกพระพุทธเจ้าเป็นสหาย) เราไม่ได้พบเจอกันนานแล้ว" พระพุทธเจ้าก็บอกว่า "ดีแล้ว วันนี้เรามาด้วยวิสาสะสนทนาธรรมกัน" ท้าวพกาพรหมก็แสดงลัทธิของตน หรือความเห็นของตนว่าเราเกิดมาในที่นี้เป็นอมตมหานฤพาน มันเป็นนิจจัง สุขัง อัตตา

พระพุทธเจ้านั้น พระองค์ต้องการจะสงเคราะห์ท้าวพกาพรหม ที่เป็นผู้มีความเห็นวิปริต อันท้าวภุชงค์ คือมิจฉาทิฏฐิที่ตนถือผิดนั้นรัดไว้แน่น ท้าวภุชงค์หรือท้าวพญานาค ท้าวภุชงค์อุปมาเหมือนทิฏฐิ ๆ อุปมาเหมือนท้าวภุชงค์หรือท้าวพญานาค รัดไว้แน่น ก็หมายถึงว่า ใจของท้าวพกาพรหมนั้นหมกมุ่นอยู่แต่ว่า นี่เป็นแดนโมกขสิวาลัย เป็นแดนพระนิพพาน ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงคัดค้านความคิดเห็นของท้าวพกาพรหม เกี่ยวกับเรื่องรูป เวทนา สัญญาสังขารวิญญาณ ว่าเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คือไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่มีตัวตน

เมื่อได้โต้วาทะกันไปสักพักหนึ่ง ก็ยังไม่ยอมเชื่อ เพราะเห็นว่าตนเองนั้นเกิดมาตั้งนานแล้ว ยังไม่เห็นแก่ ไม่เห็นเจ็บ ไม่เห็นตายสักที ผลที่สุดท้าวพกาพรหมก็กล่าวท้าทายโดยท้าพนันกับพระพุทธเจ้าว่า เราจะแสดงให้ดูว่าโลกนี้มันเที่ยง โลกนี้มันเป็นสุข โลกนี้มันบังคับบัญชาได้ ถ้าหากเราหายตัวได้แล้วท่านหาเราไม่เจอ จะว่าอย่างไร จะยอมรับไหมว่าท่านนี่ที่นี่เป็นแดนพระนิพพาน พระพุทธเจ้าก็บอกว่า ไหน ท่านลองหายตัวดูซิ ด้วยอานุภาพของท้าวพกาพรหมก็หายตัว แต่ทว่าหายไปไม่พ้นสายตาของพวกพรหมทั้งหลาย พวกพรหมทั้งหลาย ก็พากันหัวเราะเยาะเย้ยว่า ท้าวพกาพรหมท่านหายตัวเก่งจริงนะ แต่ว่าไปแอบซ่อนอยู่ตรงนั้นตรงนี้ ท้าวพกาพรหมละอายต่อพรหมทั้งหลายเหล่านั้น เพราะไม่สามารถที่จะหายตัวได้

ผลที่สุด คราวนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงบ้าง ก็หายตัวด้วยพุทธานุภาพ ท้าวพกาพรหมหาอย่างไรก็ไม่พบเห็น ได้ยินแต่พระสุรเสียงของพระองค์ ฉะนั้น จึงได้คลายทิฏฐิอันนั้นยอมจำนนว่า เราสำคัญผิด เพราะพระพุทธเจ้านั้นพระองค์ทรงบรรลุแล้ว ทรงเป็นผู้ผ่านพ้นเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความไม่เที่ยง เป็นอนัตตาไปได้แล้ว จึงได้สนใจแล้วก็ปฏิบัติดำเนินตามคำสอนของพระพุทธเจ้า และก็นิพพานในพรหมโลกนั้น นี่เรียกว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงด้วย

"ญาณเทศนา" คือเอาความรู้ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประสบมานั้นมาปราบท้าวพกาพรหมที่มีความเห็นวิปริต ผู้ย้อมติดไว้เป็นเวลาช้านาน

เพราะฉะนั้น ในข้อนี้พระพุทธเจ้าสอนไม่ให้คนยึดถือผิด คืออย่าไปสำคัญตนเองว่าเป็นคนฉลาด อย่าไปสำคัญตนเองว่าเป็นคนมีความรู้มาก ความรู้ที่มีนั้นอาจจะผิดก็ได้ เราอย่าเพิ่งไปแสดงออก ต้องฟังคนอื่นมาเทียบเคียงกับความรู้ของเราเสียก่อน จึงจะแสดงออกได้ บางทีไม่ได้เทียบเคียงอะไร เอาแต่ความเห็นของตัวเองเป็นใหญ่ ที่เรียกว่า **"อัตตาธิปไตย"** การเอาตนเองเป็นใหญ่นั้น ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายได้ เพราะบางทีความคิดหนึ่งนั้น สู้ความคิดหลายความคิดไม่ได้ อัตตาธิปไตยเป็นสิ่งที่ไม่นิยมใช้ เพราะไม่เกิดความเป็นธรรม ต้องเป็นธรรมาธิปไตย เป็นของที่แท้ เป็นของที่จริง เป็นของที่แน่นอน เป็นของที่ชอบธรรม เพราะฉะนั้น ธรรมาธิปไตยจึงเป็นของที่นิยมใช้กัน อย่างที่รัฐธรรมนูญเรียกว่า **"ประชาธิปไตย"** แปลว่า ชนเป็นใหญ่ ความจริงชื่อมันก็เพราะดี ชนเป็นใหญ่ แต่ที่จริงแล้วไม่ใช่ชนเป็นใหญ่ เป็นใหญ่ในเวลาเลือกเขาเท่านั้น พอเป็นเข้ามาแล้วมันเป็นใหญ่กว่าชนเรา ส่วน **โลกาธิปไตย** นั้นปรารถโลก เขาทำอย่างไรก็ทำอย่างโลกเขา บางทีก็ถูก บางทีก็ผิด ก็ไม่ใช่จะถูกแท้แน่นอน

พุทธชัยมงคลคาถา
หรือ ฎีกาพาหุง คาถาที่ ๙

๙. เอตาปิ พุทฺธชยมงฺคลอฏฺฐคาถา
โย วาจโน ทินทิเน สรเต มตนฺที
หิตฺวานเนกวิวิธานิ จุปทฺทวานิ
โมกฺขํ สุขํ อธิคเมยฺย นโร สปญฺโญ ฯ

โย นโร อันว่านรชนใด **สปญฺโญ** เป็นคนมีปัญญา **มตนฺที** เป็นคนไม่เกียจคร้าน **วาจโน** ท่อง (สวด) ก็ดี **สรเต** ระลึกก็ดี **พุทฺธชยมงฺคลอฏฺฐคาถา** ซึ่งพุทธชัยมงคลทั้ง ๘ ประการ **เอตาปิ** แม้เหล่านี้ **ทินทิเน** ทุก ๆ วัน **โส นโร** อันว่านรชนนั้น **หิตฺวาน** ละแล้ว **อุปทฺทวานิ** ซึ่งอุปัทวอันตรายทั้งหลาย **อเนกวิวิธานิ** มีประการเป็นอเนก **อธิคเมยฺย** พึงบรรลุ **โมกฺขํ** ซึ่งโมกขสิวาลัย **สุขํ** อันเป็นบรมสุข

นี่เป็นการสอนเรา ทำให้เรามีธรรมะภายในใจ อันเป็นหนทางไต่เต้าไปสู่พระนิพพานได้ ที่ว่า **โมกฺขํ สุขํ อธิคเมยฺย นโร สปญฺโญ ฯ**

หมายความว่า "นรชนผู้ประพฤติธรรมทั้ง ๘ ประการนั้น ด้วยการท่องก็ดี สวดก็ดี ซึ่งพุทธชัยมงคลคาถาทั้ง ๘ ประการ เหล่านี้ทุก ๆ วัน ไม่เกียจคร้าน ย่อมจะละเสียได้ซึ่งอุปัทวอันตรายหลากหลาย และสามารถที่จะพึงประสบซึ่งโมกขสิวาลัยอันเป็นบรมสุขอย่างแท้จริง คือความหลุดพ้นจากพวกกิเลสทั้งปวงทั้งหลายได้" แต่ท่านบอกว่าต้องประพฤติเป็น

มตนฺที คือเป็นคนขยันไม่เกียจคร้าน ต้องประพฤติ **ทินทิเน** ทุก ๆ วัน คำว่า "ทุก ๆ วัน" นี้ เป็นเครื่องเน้นให้เราต้องทำทุก ๆ วัน ไม่ใช่ทำวันหนึ่งแล้วก็ขาดหายไปเดือนหนึ่ง ขาดหายไปปีหนึ่ง แล้วค่อยมาเริ่มต้นท่องกันใหม่ เราจะฟังก็ตาม จะสวดก็ตาม จะระลึกก็ตาม ก็ให้ประพฤติปฏิบัติไปตามที่พระพุทธเจ้าทรงประสบชัยชนะมานั้นด้วย ไม่ใช่ให้เราสวดแต่เพียงอย่างเดียว แต่ให้เราประพฤติตามที่พระพุทธเจ้าทรงประพฤติปฏิบัติมาด้วย

ดังนั้นในเรื่องนี้ บทสวดมนต์ทุก ๆ บท จะเป็นพระสูตรก็ตาม พระปริตรก็ตาม เราสวดแล้ว ย่อมเกิด ผลานิสงส์แก่เราเอง อย่างน้อย ๆ **วาจโน** ที่เราสวด **สรเต** ที่เราระลึกถึงอยู่ ก็จะเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันภัยเราได้ **หิตฺวาน** ละได้ **อุปทฺทวานิ** ซึ่งอุปัทวะทั้งหลาย อุปัทวะก็คืออันตราย หรือความขัดข้องในการดำเนินชีวิตของเราได้

และอีกประการหนึ่งนั้น พระโบราณาจารย์ท่านก็ถือกันว่า การสวดพาหุงนั้นเป็นการทำให้เราไม่อดอยากปากแห้ง เรียกว่ามีปัจจัย ๔ ยังอัตภาพให้เป็นไปได้อย่างไม่ฝืดเคือง ไม่แร้นแค้น พอเป็นไปได้เพื่อประพฤติปฏิบัติธรรม ในเรื่องเหล่านี้ เราจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตาม แต่การทำนั้นก็ไม่เสียหาย เราสวดมันก็ไม่เสียหาย ย่อมได้ประโยชน์ฝ่ายเดียว มีแต่ได้กับได้ แต่ถ้าเราไม่เชื่อ แล้วก็เราไม่สวดด้วย มันมีแต่เสียกับเสียเท่านั้น ทีนี้ถ้าเราไม่เชื่อแต่เราสวด ระลึกถึง เราปฏิบัติตาม มันมีแต่ได้ ไม่มีความเสื่อมเสียแต่ประการใด

พระปริตรนี้ เขาแปลว่า เครื่องล้อมกัน หรือเครื่องป้องกัน ตำนานนั้น เขาแปลว่า การวางรั้วรอบขอบชิด ป้องกันอันตรายทั้งหลาย ฉะนั้น ทั้งตำนานและพระปริตรนี้เราสวดแล้ว ก็เป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันตัวเราเอง อย่างน้อยก็ป้องกันเราไม่ให้ถูกตำหนิติเตียนในโลกนี้ ที่บัณฑิตเขารู้ และอย่างมากเมื่อแตกกายทำลายขันธ์ไปแล้ว เราประพฤติปฏิบัติไปตามบทสวดมนต์นั้น ก็ย่อมก่อให้เกิดผลบุญแก่เราเอง และผลบุญนั้นก็ผูกจิตของเราสั่งสมไว้แล้วนำเราไปสู่สัมปรายภพ ภพน้อยภพใหญ่มีแต่ความสุข ความเจริญในสัมปรายภพภพน้อยภพใหญ่นั้น ๆ

เพราะฉะนั้น การสวดนั้นไม่ใช่เพียงแต่สวดไปอย่างเดียว เราควรจะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามบทสวดนั้นด้วย เมื่อเราสามารถกระทำได้ เราก็ได้ชื่อว่า "เรานั้นเป็นผู้ชนะ" อย่างน้อย ๆ ก็ชนะมาร คือ ขันธมาร กิเลสมาร อภิสังขารมาร มัจจุมาร เทวปุตตมาร มารทั้ง ๕ ประการนั้น เราสามารถที่จะชนะเหล่ามารที่ล้างผลาญคุณงามความดีของเรานั้น ให้อันตรธานเสื่อมสูญไป ถ้าหากว่าเราเกียจคร้านเสีย ไม่นำพาแต่ประการใด เราก็เป็นผู้พ่ายแพ้ต่อพญามารนั้น ไม่สามารถจะเอาชนะพญามารที่มาผจญเราอยู่ทุกวันนี้นั้นได้

ประการแรก **ขันธมาร** ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ของเรานั่นเอง เพราะว่ามันเป็นลักษณะสภาวธรรม คือไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา วันนี้เราสุขกาย สบายใจ แต่พรุ่งนี้อาจจะเจ็บไข้ได้ป่วย เพราะพยาธิ เข้าครอบงำ ทำให้เราได้รับความเจ็บป่วย ร่างกายอ่อนเปลี้ยเพลียแรง กำลังที่เคยมีก็ลดน้อยลงไป ยิ่งนานวัน นานเดือน นานปีเข้า ร่างกายของเราก็ทรุดโทรมลงไป ถ้าเรามัวผัดวันประกันพรุ่ง คนที่เป็นคนเกียจคร้าน ไม่ขยันประกอบกิจบำเพ็ญเพียรมันก็เสียเวลาเปล่า เช่นที่ท่านทั้งหลายมาบวชจำพรรษากัน ๓ เดือน ถ้าเราไม่ขนขวายในการสร้างความดี มันก็เสียเวลาเปล่า ๓ เดือน ๙๐ วัน เราไม่ได้อะไรเลย แต่ถ้าเราต่อสู้ไป เพียรพยายามฝืนลุกขึ้นมาประกอบกิจบำเพ็ญเพียรสมณธรรมของเรา หาความรู้ใส่ตนเป็นหลักปฏิบัติในการที่จะดำรงตน เราก็จะชนะ ถึงแม้ว่าขันธ์ ๕ นั้น มันจะเสื่อมจะโทรมไป หรือแตกสลายไปในที่สุด แต่ในระหว่างที่เราอาศัยมันอยู่นี้ เราสามารถใช้ปัญจขันธ์นี้ให้เป็นประโยชน์แก่เราได้ ทั้งรูปก็ดี ทั้งรูปธรรมก็ดี นามธรรมก็ดี เราจะไปประมาทมันไม่ได้ เพราะเราไม่รู้ว่ามันจะเป็นอาการอย่างไร

ประการที่สอง **กิเลสมาร** นั้น คือ กิเลสที่มันคอยล้างผลาญคุณความดีของเรา กิเลสคือความเศร้าหมองในจิตใจทุก ๆ อย่าง และที่ตรงกันข้ามกับความดี จัดเป็นกิเลสทั้งนั้น จัดเป็นตัวมารทั้งนั้น เช่น ความเกียจคร้านมันก็เป็นกิเลสความอิจฉาริษยาก็เป็นกิเลส ความโลภก็เป็นกิเลส ความโกรธก็เป็นกิเลส ความลุ่มหลงก็เป็นกิเลส มานะ ความทะนงตนก็เป็นกิเลส ถ้าหากว่าเราพยายามชนะสิ่งเหล่านี้ได้ ก็เรียกว่า "เราชนะกิเลส" ถึงแม้ว่าจะไม่ตัดกิเลส เป็นสมุจเฉทปหานะ แต่เราฝืนความอยาก ฝืนกิเลสที่ครอบงำเหล่านี้ไม่ให้ดำเนินรุดหน้าไปได้ เราก็ชนะ ใจก็ไม่เศร้าหมอง ไม่ต้องมานอนคิดใคร่ครวญในภายหลังว่า เรานี้ปล่อยให้กาลเวลากลืนกินชีวิตของเราไป ไม่มีประโยชน์แม้แต่น้อย

ประการที่สาม **อภิสังขารมาร** หมายถึงสิ่งที่ปรุงใจของเราให้ดี สิ่งที่ปรุงใจของเราให้เสีย และสิ่งที่ปรุงใจของเราให้เป็นกลาง ๆ สิ่งที่ปรุงใจของเราให้ดีเรียกว่า **"ปุญญาภิสังขาร"** สิ่งที่ปรุงใจของเราให้เสีย เรียกว่า **"อปุญฺญาภิสังขาร"** และสิ่งที่ปรุงใจของเราให้เป็นกลาง ๆ เรียกว่า **"อเนญชาภิสังขาร"** ส่วนมากเรายังอยู่ขั้นปุถุชน ก็มีเพียงดีกับเลวเท่านั้นการที่จะวางอารมณ์ให้เป็นกลาง ๆ ได้ยากนักที่จะปฏิบัติได้ รักเราก็จะเอนเอียงไปที่รักนั้นเป็น "ปุญญาภิสังขาร" ปรุงใจให้ดี ที่เกลียดชังก็เป็น "อปุญฺญาภิสังขาร" ปรุงใจของเราให้คิดเลวร้าย เพราะฉะนั้น เราที่ประสบอารมณ์กันอยู่ทุกวัน ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นรับรส กายถูกต้องสัมผัส ใจรับรู้อารมณ์นี้ ย่อมเกิดเป็นทั้งบุญและบาป เมื่อเห็น

รูปแล้ว เราคิดว่าดี มันก็เป็นปุญญาภิสังขาร คือปรุงใจให้ดี ถ้าเห็นรูปแล้วคิดว่าไม่ดี มันก็เป็นอปุญญาภิสังขาร ปรุงใจของเรานี้ให้เกิดอกุศลจิต คิดแต่เรื่องบาปกรรมตลอดไป

ประการที่สี่ **มัจจุมาร** หมายถึง ความตาย พญาผู้กระทำมัจจุ ผู้กระทำซึ่งความตาย ฉะนั้น คนเรากลัวความตาย เมื่อกลัวความตายแล้ว ก็รู้ว่าจะต้องตายกันทุกคน แต่ถ้าเรามัวมากลัวอยู่อย่างเดียว งอมืองอเท้าไม่ทำความดีใส่ตนไว้ มันก็ตายฟรี ตายเปล่า เป็น "โมฆะบุรุษ ทุชีวิต อเสฏฐชีวิต" เป็นชีวิตที่ไม่ประเสริฐเลิศอะไร เป็นชีวิตที่ไม่ดี เป็นชีวิตที่เป็นหมัน ปราศจากประโยชน์

ประการที่ห้า ประการสุดท้าย **เทวปุตตมาร** หมายถึงว่า ตัวของเรานั้น มีเทวดาที่รักษาตัวของเราอยู่ อยู่บ้านอยู่ป่า บนต้นหมากรากไม้ หรืออยู่ที่ไหนก็ตาม มีเทวดาประจำอยู่ทั้งนั้น เพราะฉะนั้น เทวดาจำพวกนี้ที่เป็นพวกอันธพาลก็มีอยู่ บางทีก็มาขัดขวางทำให้เราประกอบกิจการงานไม่สำเร็จลุล่วงไปได้ พวกนี้แหละที่เรียกว่าเป็น เทวปุตตมาร

เพราะฉะนั้น ในมารทั้ง ๕ นี้พระพุทธเจ้าทรงชนะมาแล้ว จึงได้เป็น **"พระพิชิตมาร"** พระพิชิตมาร แปลว่า ผู้กำจัดหรือชนะซึ่งมารทั้งปวงทั้งหลายได้ มารทั้งเป็นรูปธรรม มารทั้งที่เป็นนามธรรม รูปธรรม ก็คือศัตรูที่มองเห็น เช่นอย่างพระเทวทัต นามธรรมก็คือสภาวะที่มองไม่เห็น อย่างเช่นพระทัยของพระองค์ในขณะที่เกิดสู้รบกับพญามาร ที่ให้หวนระลึกถึงความสุขในกรุงกบิลพัสดุ์ ว่าพระองค์นั้นอยู่ในกรุงกบิลพัสดุ์ อยู่ในปราสาท ๓ ฤดู ที่พระองค์หวนไปนึกถึงว่า นี่เราต้องลำบากตรากตรำทรมาน นอนกับดินกินกับไม้อยู่โคนต้นไม้นี้ นี่เรียกว่ามันกำลังต่อสู้กันอยู่ เราจะติดอยู่ในความสุขกาย อันเกิดสัมผัสทางกาย ร้อนนักก็ไปอยู่ที่ฤดูฝน ฤดูหนาว ถ้าหนาวนักก็ไปอยู่ที่ฤดูร้อน ถ้าร้อนนักก็ไปอยู่ฤดูหนาว ฤดูฝนอะไรทำนองนี้ ตามใจนึก ตามใจปรารถนา ยังยินดีในสัมผัสนั้นอยู่ เราก็ไปไม่ได้ และยังกลัวความตายอยู่ เราก็ไปไม่ได้ กลัวความทุกข์ กลัวความลำบากในชาตินี้ มันก็จะต้องมีทุกข์มีความยากลำบากในชาติต่อ ๆ ไปมากขึ้น เช่นอย่างที่หลวงพ่อวัดปากน้ำท่านบอกว่า ถ้ากลัวมดดำมดแดงเพียงตัวแค่นี้นิดหน่อยแล้ว เราจะไปประสบพบธรรมอันประเสริฐเลิศเลอมีคุณค่าอันใหญ่มากกว่านี้ได้อย่างไร หลวงพ่อของเรา เมื่อท่านคิดได้อย่างนี้ จึงไม่เอาน้ำมันมาราดดวงกมลไว้ นั่งสมาธิ ไม่ให้มดดำมดแดงเข้ามารบกวน

นี่ก็เป็นเรื่องถวายฎีกาพาหุง ให้ท่านทั้งหลายนำเอาไปประพฤติปฏิบัติ สวดไปเราก็ปฏิบัติไป สวดไปเราก็นึกไป **บารมี ๑๐ ประการคือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมม-**

บารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขาบารมี เราพยายามทำให้เกิดมีขึ้นในใจของเรา แค่นี้เราก็ได้ชื่อว่า "เป็นพระพิชิตมาร" ได้เหมือนกัน เพราะเอาความดีมาใส่ตัวเรา เอาความดีนั้นมาใส่ตัวเรา ไม่ยอมพ่ายแพ้ต่ออำนาจของกิเลสได้ และถ้าว่ากันโดยรูปธรรมที่เขาสอนกันว่า ป้องกันภยันตรายภัยพิบัตินานาประการได้นั้น ก็เป็นเรื่องที่เขากล่าวกัน แต่อย่างน้อยเราก็ได้ชื่อว่า เราเป็นผู้ชนะใจของเราเองได้

ฉะนั้น การสวดฎีกาพาหุงนี้ถือกันว่า เป็นการให้พรชาวบ้านนั้น มันก็ย้อนมาสะท้อนมาถึงตัวเราด้วยว่า ให้พรกับตัวเราเอง แต่พรนั้นจะสำเร็จต้องอาศัยประกอบกิจบำเพ็ญของเราไปในตัวด้วย ไม่ใช่สวดแล้วจะบันดาลให้สำเร็จอย่างเดียว สวดแล้วรู้แล้วต้องทำตามด้วย มันจะเป็นพรอันประเสริฐ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงชนะมารมาแล้ว แต่ตอนสวดนั้นท่านสวดให้เราก็เป็นเครื่องเตือนใจว่า **ภวตุ เม ชยมงฺคลานิ** ก็หมายถึงว่า ชัยยะมงคลจงเกิดมีแก่เรา แต่ถ้าสวดธรรมดาทั่วไปก็ว่า **ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ** ฯ

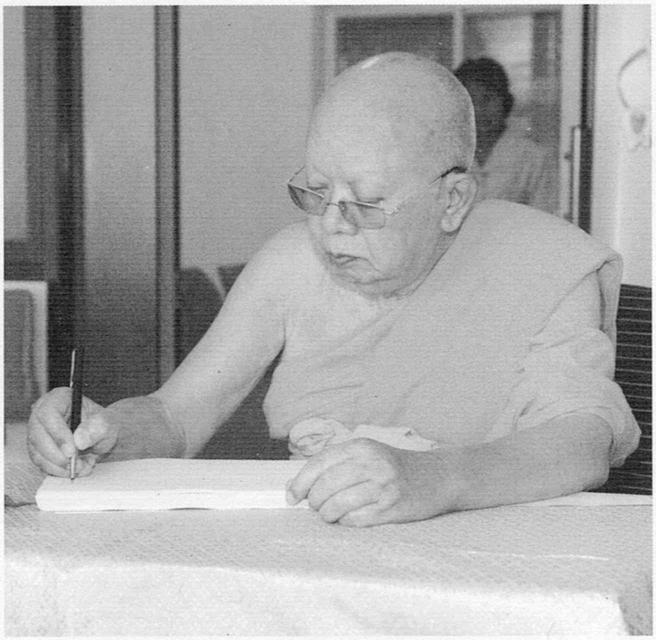
"หัวใจ" คือ คำย่อของพุทธชัยมงคลทั้ง ๘ คาถานี้ก็คือ **พา มา นา อุ ก ส น ทุ**

พา คือ พาหุํ	**มา** คือ มาราติเร
นา คือ นาฬาคิรึ	**อุ** คือ อุกฺขิตฺตขคฺค
ก คือ กตฺวาน	**ส** คือ สจฺจํ
น คือ นนฺโท	**ทุ** คือ ทุคฺคาหทิฏฺฐิภุชเคน

ศัพท์ว่า หัวใจย่อ ทั้ง ๘ คือ **พา มา นา อุ ก ส น ทุ** นี้ ผมบัญญัติขึ้นมาเองนะ ขอให้รู้ความหมายเท่านั้นไม่ต้องไปสวดยอดล่ะ

เพราะฉะนั้น ผมได้ถวายความรู้เกี่ยวกับบทสวดมนต์นี้ ต้องการจะให้เรามีพฤติกรรมอย่างพระพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงชนะมารแล้ว ก็เป็นอันจบฎีกาพาหุงเพียงแค่นี้

กรณียเมตตสูตร*

* **พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙)** วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพ ฯ บรรยายถวายความรู้ภาคศึกษาอบรมแด่พระนวกะในเวลาเช้ามืดในพรรษา ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่ **พระธรรมธีรราชมหามุนี**

กรณียเมตฺตสุตฺตํ

กรณียมตฺถกุสเลน　ยนฺตํ สนฺตํ ปทํ อภิสเมจฺจ
สกฺโก อุชู จ สุหุชู จ　สุวโจ จสฺส มุทุ อนติมานี
สนฺตุสฺสโก จ สุภโร จ　อปฺปกิจฺโจ จ สลฺลหุกวุตฺติ
สนฺตินฺทฺริโย จ นิปโก จ　อปฺปคพฺโภ กุเลสุ อนนุคิทฺโธ
น จ ขุทฺทํ สมาจเร กิญฺจิ　เยน วิญฺญู ปเร อุปวเทยฺยุํ
สุขิโน วา เขมิโน โหนฺตุ　สพฺเพ สตฺตา ภวนฺตุ สุขิตตฺตา
เย เกจิ ปาณภูตตฺถิ　ตสา วา ถาวรา วา อนวเสสา
ทีฆา วา เย มหนฺตา วา　มชฺฌิมา รสฺสกา อณุกถูลา
ทิฏฺฐา วา เย จ อทิฏฺฐา　เย จ ทูเร วสนฺติ อวิทูเร
ภูตา วา สมฺภเวสี วา　สพฺเพ สตฺตา ภวนฺตุ สุขิตตฺตา
น ปโร ปรํ นิกุพฺเพถ　นาติมญฺเญถ กตฺถจิ นํ กิญฺจิ
พฺยาโรสนา ปฏีฆสญฺญา　นาญฺญมญฺญสฺส ทุกฺขมิจฺเฉยฺย
มาตา ยถา นิยํ ปุตฺตํ　อายุสา เอกปุตฺตมนุรกฺเข
เอวมฺปิ สพฺพภูเตสุ　มานสมฺภาวเย อปริมาณํ
เมตฺตญฺจ สพฺพโลกสฺมึ　มานสมฺภาวเย อปริมาณํ
อุทฺธํ อโธ จ ติริยญฺจ　อสมฺพาธํ อเวรํ อสปตฺตํ
ติฏฺฐญฺจรํ นิสินฺโน วา　สยาโน วา ยาวตสฺส วิคตมิทฺโธ
เอตํ สตึ อธิฏฺเฐยฺย　พฺรหฺมเมตํ วิหารํ อิธมาหุ
ทิฏฺฐิญฺจ อนุปคมฺม สีลวา　ทสฺสเนน สมฺปนฺโน
กาเมสุ วิเนยฺย เคธํ　น หิ ชาตุ คพฺภเสยฺยํ ปุนเรตีติ ฯ

กรณียเมตฺตสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ฯ

กรณียเมตตสูตร
คำแปล

กิจนั้นอันใดพระอริยเจ้า บรรลุบทอันระงับกระทำแล้ว
กิจนั้นอันกุลบุตรผู้ฉลาดในประโยชน์พึงกระทำ
กุลบุตรนั้น พึงเป็นผู้อาจหาญและซื่อตรงดี
เป็นผู้ที่ว่าง่าย อ่อนโยน ไม่มีอติมานะ
เป็นผู้สันโดษ เลี้ยงง่าย
เป็นผู้มีกิจอันน้อย ประพฤติเบากายจิต
มีอินทรีย์อันระงับแล้ว มีปัญญาเป็นผู้ไม่คะนอง
ไม่พัวพันในสกุลทั้งหลาย
วิญญูชนติเตียนชนทั้งหลายอื่นได้ด้วยกรรมอันใด ไม่พึงประพฤติกรรมอันนั้นเลย
(พึงแผ่ไมตรีจิตไปในหมู่สัตว์ว่า)
ขอสัตว์ทั้งปวง จงเป็นผู้มีสุข มีความเกษม มีตนถึงความสุขเถิด
สัตว์มีชีวิตทั้งหลาย เหล่าใดเหล่าหนึ่งมีอยู่
ยังเป็นผู้สะดุ้ง (คือมีตัณหา) หรือเป็นผู้มั่นคง (ไม่มีตัณหา) ทั้งหมดไม่เหลือ
เหล่าใดยาวหรือใหญ่ หรือปานกลาง หรือสั้น หรือผอมพี
เหล่าใดที่เราเห็นแล้ว หรือมิได้เห็น
เหล่าใดอยู่ในที่ไกลหรือไม่ไกล ที่เกิดแล้ว หรือกำลังแสวงหาภพก็ดี
ขอสัตว์ทั่วปวงเหล่านั้น จงเป็นผู้มีตนถึงความสุขเถิด
สัตว์อื่นอย่าพึงข่มเหง อย่าพึงดูหมิ่นอะไร ๆ เขาในที่ไร ๆ เลย
ไม่ควรปรารถนาทุกข์แก่กันและกัน เพราะความกริ้วโกรธและเพราะความคุมแค้น

มารดาถนอมลูกคนเดียว ผู้เกิดในตนด้วยยอมพร่าชีวิตได้ ฉันใด
พึงเจริญเมตตามีในใจ ไม่มีประมาณในสัตว์ทั้งปวง แม้ฉันนั้น
บุคคลพึงเจริญเมตตา มีในใจไม่มีประมาณไปในโลกทั้งสิ้น
ทั้งเบื้องบนเบื้องต่ำเบื้องเฉียง
เป็นธรรมอันไม่คับแคบ ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู
ผู้เจริญเมตตาจิตนั้น ยืนอยู่ก็ดี เดินไปก็ดี นั่งแล้วก็ดี
นอนแล้วก็ดี เป็นผู้ปราศจากความง่วงนอนเพียงใด
ก็ตั้งสติอันนั้นไว้เพียงนั้น
บัณฑิตทั้งหลาย กล่าวกิริยาอันนี้ว่าเป็นพรหมวิหารในพระศาสนานี้
บุคคลที่มีเมตตา ไม่เข้าถึงทิฏฐิ เป็นผู้มีศีล
ถึงพร้อมแล้วด้วยทัสสนะ (คือ โสดาปัตติมรรค)
นำความหมกมุ่นในกามทั้งหลายออก ย่อมไม่ถึงความนอน (เกิด)
ในครรภ์อีก โดยแท้ทีเดียวแล

กรณียเมตตสูตร

บทกรณียเมตตสูตรนี้มีเนื้อหาสาระที่เราจะต้องประพฤติปฏิบัติ มีข้อวัตรปฏิบัติที่เราควรนำใช้ ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ให้แก่ผู้นำมาใช้นั้น ก่อนอื่นจึงทราบว่าที่เรียกว่าสวดมนต์นั้น ก็คือเอาพระปริตรบ้าง พระสูตรบ้าง มาสวดกัน หรือที่เรียกว่าสวด ๗ ตำนาน สวด ๑๒ ตำนาน สวดพระปริตร คำว่า **พระปริตร** นี้แปลว่า *เป็นเครื่องคุ้มครอง*หรือ*เป็นเครื่องห้อมล้อม* คำว่า **ตำนาน** แปลว่า *เป็นที่ต้านทาน* หรือ *ที่ต่อต้าน* มาจากคำว่า **ตาณา** พูดกันมาพูดกันไปก็กลายเป็นตำนาน ตำนานคือเจ็ดตำนานหรือสิบสองตำนาน คือสวดมนต์นั้นเป็นเครื่องต้านทาน เป็นเครื่องห้อมล้อม เป็นเครื่องป้องกัน เป็นที่ต้านทาน คำว่า **พระปริตรนั้น** *เป็นเรื่องห้อมล้อมคือเครื่องป้องกัน* เหมือนกับสร้างกำแพงสร้างรั้วไว้เพื่อกันสุนัข เพื่อกันโจรเข้าบ้าน แต่**ตำนาน**นั้นหมายถึง *เป็นที่ต้านทานที่ต่อต้าน* เหมือนอย่างที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้พระอานนท์เถระนำคณะพระภิกษุไปเจริญพระปริตรในพระสูตรบทหนึ่งที่เมืองไพศาลีหรือเมืองเวสาลี

ในสมัยนั้นเมืองไพศาลีเกิดข้าวยากหมากแพงเกิดโรคระบาดขึ้นที่เรียกว่าอหิวาตกโรค โรคอหิวาตกโรคคือโรคลมอย่างร้ายแรง โรคที่มีลมปานดังพิษงู อหิ แปลว่า งู วาตะ แปลว่า ลม โรคลมที่มีพิษปานดังพิษงู เพราะใครเป็นแล้วต้องจะท้องร่วงและถึงจะสิ้นชีวิตถ้ารักษาไม่ทัน ฉะนั้น ในเมืองไพศาลีคงจะเกิดโรคชนิดนี้ขึ้นด้วยสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งเป็นต้นว่าสกปรก หรือมีสิทธิ์สัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่งเป็นพาหะนำเชื้อโรคมา จึงทำให้มีสัตว์ล้มตายไปตั้งแต่สัตว์ในบ้านมีแมว สุนัข และถึงเด็กเล็ก เด็กรุ่น เด็กใหญ่ จนถึงผู้ใหญ่ ตายไปตามลำดับกัน จึงทำให้เกิดโรคระบาดขึ้น ชาวเมืองไพศาลีนั้นจึงได้มาทูลอาราธนาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ไปเจริญพระปริตรหรือเจริญพระสูตรในเมืองไพศาลี

พระพุทธเจ้าก็เสด็จไปพร้อมด้วยเหล่าภิกษุ และเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปถึงนั้น ฝนก็ตกลงมาด้วยพุทธานุภาพ ชำระสิ่งปฏิกูลทั้งหลายให้อันตรธานสูญไป หลังจากนั้นก็ให้พระอานนท์เป็นหัวหน้าคณะนำพระไปสวดพระปริตร คือสวดรัตนสูตร บทสวด **ยานีธ ภูตานิ** หรือ **ยํ กิญฺจิ** ที่เราตัดมาใช้ในบทรัตนสูตร พระเริ่มสวด **ยานีธ ภูตานิ** เท่านั้นแหละด้วยอานุภาพแห่งพระปริตรบทนี้ เขาว่าเป็นบุคลาธิษฐานไว้ว่า บรรดาภูตผีปีศาจทั้งหลายได้อันตรธานหรือหนีกระเจิดกระเจิง ที่หนีไม่ทันก็แหกข้างฝาออกไป ท่านพรรณนาอานุภาพของพระปริตรบทนี้ เพราะว่าพอได้ยิน **ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ ภุมฺมานิ** ภูตผีปีศาจที่ประชุมกันในสมาคมนี้ก็พากันหนีไป แท้ที่จริงการสวดนั้นไม่ได้สวดขับไล่ เป็นการสวดแผ่เมตตา แต่ด้วยอำนาจเมตตาของพระปริตรนี้จึงทำให้ภูตปีศาจอยู่ไม่ได้ หนีกระเจิดกระเจิง ต่อจากนั้นฝนฟ้าก็ตกชำระสิ่งปฏิกูลทั้งหลาย อันตรธานเสื่อมสูญ เมืองไพศาลีก็กลับมาอุดมสมบูรณ์ขึ้นได้อีกตามเดิม

นี่เรียกว่าพระปริตรหรือตำนาน ที่แปลว่าเป็นเครื่องห้อมล้อม เป็นเครื่องต้านทานเครื่องป้องกันอันตรายภัยพิบัติ ในเรื่องของการสวดมนต์นี้ นอกจากจะเป็นเครื่องป้องกันเป็นเครื่องห้อมล้อมให้ปราศจากโรคภัยต่าง ๆ แล้ว ยังทำให้เป็นคนมีอายุยืนด้วย ผมจะอนุมานเอาเองหรือจะเป็นไปตามนั้นก็แล้วแต่ ผมเคยเห็นผู้เฒ่าผู้แก่ ก่อนนี้เคยบวชอยู่วัดปากน้ำภายหลังได้ฐานานุกรมของหลวงพ่อแล้วลาสิกขาไป แกสวดมนต์ไม่ว่าจะอยู่ที่บ้านสวดเป็นชั่วโมง มนต์ที่ได้ไปจากเป็นพระ ไม่ได้สึกอยากสวด บวชอยากร้อง แต่เป็นอุปนิสัยที่ติดไปส่วนงานทางโลกก็ทำงานทางโลก เมื่อว่างจากทำงานทางโลกแล้วก็หันมาศึกษาแสวงหาความสงบด้านจิตใจทางธรรมะ เพราะฉะนั้น กลางวันก็ทำการงานทางคดีโลก กลางคืนก่อนจะนอนท่านก็ไหว้พระสวดมนต์ที่บ้านของท่าน การไหว้พระสวดมนต์ของท่านไหว้ครั้งหนึ่งนั้นเป็นชั่วโมง สวดไม่รู้ว่าท่านสวดบทอะไรบ้างเป็นชั่วโมง ไม่ได้สวดแบบท่อง แต่ส่วนแบบที่สวดใช้จังหวะจะโคนแบบที่พระสวด หรือบางทีไปนอนที่วัดไปทำงานวัดดึกแล้วไม่ไปบ้าน ก็สวดมนต์ที่หอสวดมนต์หรือสวดที่นอนนั้นอายุร่วมร้อยปี เวลาตายก็ไม่ฟั่นเฝือ ไม่หลงไม่เลอะเลือนนี่ผมก็อนุมานเอาว่าเป็นอานุภาพของพระปริตรที่ท่านได้เจริญสังวัธยายมา

เพราะฉะนั้น ท่านลองเอาไปใช้อยู่ที่วัด อยู่ในเพศของความเป็นพระ ก่อนจะนอนอย่างน้อยก็กราบหมอน ๓ ครั้ง หรือว่าอะไรไม่ได้ พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ จะกรวดน้ำแผ่เมตตาก็นับว่ายังเป็นความดี ผมก็ไม่ใช่คุยว่าได้ทำในเรื่องนี้ตั้งแต่บวช มาจนกระทั่งถึงปัจจุบันขึ้นชื่อว่าก่อนนอนแต่ละคืนที่ไม่เคยสวดมนต์นั้นไม่มี ไม่ว่าจะไปทางบกไปทางน้ำ

ไปทางอากาศ เมื่อถึงเวลาที่จะต้องข้ามคืนนั้นไป อย่างน้อยต้องสวดนอบน้อมพระรัตนตรัย นะโม ๓ จบ ไตรสรณคมน์ สวดพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ และแผ่เมตตา คือบางทีก็สวดกรณียเมตตสูตรในสถานที่พักที่แปลกใหม่ อันนี้ก็ไม่ได้อวดว่าเป็นผู้ที่สวด ส่วนในการทำเป็นหมู่นั้นทำเป็นคณะเช้าเย็นบางครั้งบางคราวก็ยกเว้นไป แต่ว่าอยู่ในที่ไม่ว่าจะเป็นที่พักที่ประจำหรือในที่พักที่สัญจรไปมาก็ใช้สวดเสมอนั้น เป็นเครื่องต้านทาน เครื่องคุ้มกัน ท่านทั้งหลายจงยินดีในบทสวดมนต์กันเถิด จงยินดีในบทสวดมนต์นั้นคือใช้ในการภาวนาก่อนจะนอน ไม่ใช่ถึงที่นอนก็เอาเท้าคลี่ที่นอน เอาหมอนวางนอน ไม่ได้นึกถึงอะไร อาจจะมีแต่ความฝันร้าย ไม่ได้ป้องกันภยันตรายภัยพิบัติอะไร ท่านได้บวช ได้มีโอกาสมาเข้าศึกษาอบรมเท่าที่พระได้แนะนำมาให้ ถ้าท่านนำไปใช้ก็จะเกิดประโยชน์โสตถิผลแก่ท่านเป็นอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้นบทที่จะถวายความรู้นี้เป็นบทกรณียเมตตสูตร นอกจากเป็นพระปริตร เป็นตำนานแล้ว ยังเรียกว่าเป็นพระสูตร พระสูตรนี้เป็นพระดำรัสของพระพุทธเจ้า

พระดำรัสของพระพุทธเจ้ามี ๓ อย่าง คือ **พระวินัย** เป็นพระดำรัสของพระพุทธเจ้า **พระสูตร** เป็นพระดำรัสของพระพุทธเจ้า **พระอภิธรรม** เป็นพระดำรัสของพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่า ปิฎก **ปิฎก** นั้นแปลว่า *ตะกร้า* หรือภาชนะที่รวบรวมสรรพสิ่งของทั้งหลาย เป็นที่รองรับเป็นที่รวบรวมสรรพสิ่งทั้งหลาย ฉันใด ปิฎกนี้ก็เป็นที่รวบรวมหมวดหมู่ของธรรมะแต่ละอย่างไว้ฉันนั้น เช่น **วินัยปิฎก** ก็เป็นที่รวบรวมเกี่ยวกับเรื่องคำสั่งเกี่ยวกับเรื่องศีลข้อวัตรปฏิบัติ **พระสุตตันตปิฎก** นั้นเป็นที่รวบรวมพระสูตรไว้ เป็นพระธรรมส่วนหนึ่ง เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าส่วนหนึ่ง **อภิธรรมปิฎก** นั้นเป็นที่รวบรวมพระอภิธรรม ฉะนั้น ปิฎกนั้นจึงเปรียบเหมือนตะกร้าหรือภาชนะ เป็นที่รวบรวมและเป็นที่รองรับสรรพสิ่งทั้งหลาย ฉันใด วินัยปิฎกก็เป็นที่รวบรวมให้เป็นหมวดเป็นหมู่ เป็นกลุ่มเป็นก้อนในเรื่องของคำสั่ง หรือในเรื่องของศีล พระสุตตันตปิฎกก็เป็นที่รวบรวมหรือเป็นที่รองรับพระสูตรคำสอนซึ่งเป็นพระธรรมส่วนหนึ่ง อภิธรรมปิฎกก็เป็นที่รวบรวมหรือรองรับไว้ซึ่งพระธรรมคำสอนอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นคำสอนที่ละเอียดยิ่ง

บทที่จะกล่าวถวายความรู้ในวันนี้เป็นพระสูตร เป็นพระดำรัสของพระพุทธเจ้า เกี่ยวกับเรื่องพระสูตรนี้ท่านได้อธิบายออกไปอีก พระสูตรนั้นตรัสไว้เพียงเนื้อหาสาระที่เป็นแก่นสาร พระสูตร หรือพระวินัย หรือพระอภิธรรม พระพุทธเจ้าตรัสไว้เพียงเป็นข้อ ๆ แต่ว่ามีอรรถาธิบาย ฉะนั้นท่านผู้รู้อรรถาธิบายหรือพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้าว่าบทนี้ประโยคนี้มีความหมายอย่างไร พระอรรถกถาจารย์จึงได้มาขยายความในพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัส

ไว้ เช่นอย่างว่า **โลโก** แปลว่า *สัตว์โลก* สัตว์โลกนี้หมายถึงสัตว์ที่เกิดในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์มนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉาน แต่พระพุทธเจ้าตรัสว่าโลโกอย่างเดียว พระอรรถกถาจารย์มาอธิบายขยายความว่า สัตว์โลกนี้ไม่ได้หมายความเฉพาะสัตว์จำพวกใดจำพวกหนึ่งแต่รวมเอาสัตว์ทุกจำพวกที่อุบัติขึ้นมาในโลกนี้ ทั้งสัตว์น้ำ สัตว์บก สัตว์อากาศ สัตว์เล็ก สัตว์ใหญ่ สัตว์มีคุณน้อย สัตว์มีคุณมาก สัตว์มีโทษ อะไรเหล่านี้ รวมความว่า **โลโก** พระพุทธเจ้าตรัสว่า **โลโก** อย่างเดียว แต่อรรถกถาจารย์มาขยายความว่า หมายถึงสัตว์ทุกจำพวก นี้เรียกว่าเป็น **อรรถกถา** อรรถกถาขยายความพระสูตร ขยายความปิฎกทั้ง ๓ ปิฎกนั้น ขยายความวินัยปิฎก ขยายความพระสุตตันตปิฎก ขยายความพระอภิธรรมปิฎก นั้นเขาเรียกกันว่า **อรรถกถา** อรรถกถา คือแก้หรือขยายความของปิฎกนั้น ๆ

ต่อจากนั้น เมื่อกาลผ่านมาแล้ว อาจจะเรียกว่าไม่ทันยุคทันสมัย มาในยุคหนึ่งสมัยหนึ่งมีการแก้อรรถกถาอีก คือไม่ได้แก้อรรถกถาอธิบายเพิ่มเติม หรือมีความชี้มีความเห็นไปอีกอย่างหนึ่งว่า ต้องเป็นอย่างนี้ เป็นไปอย่างนี้ ที่แก้ยกพระบาลีขึ้นมาตั้ง ยกคำของอรรถกถาจารย์ขึ้นมาเพื่อพิจารณาและขยายความจากพระสูตรนั้น จากพระอรรถกถาจารย์นั้นออกไปนี่เรียกว่า **ฎีกา** คือแก้หรือขยายความจากอรรถกถาและจากพระบาลีซึ่งเป็นพระพุทธดำรัสของพระพุทธเจ้า มาอีกยุคหนึ่งสมัยหนึ่งต่อมาก็มีการขยายความเพิ่มเติมเนื้อความว่าข้อนี้จากพระราชดำรัสอรรถกถาจารย์แก้อย่างนี้ พระฎีกาจารย์แก้อย่างนั้น มาอีกยุคหนึ่งอาจารย์อีกยุคหนึ่งก็มาขยายความพระบาลี บาลีก็คงเป็นบาลี อรรถกถาก็เป็นอรรถกถา ฎีกาก็เป็นฎีกา แต่เพิ่มเติมความเข้าใจหรือขยายความของศัพท์นั้น ๆ ออกไป เรียกว่า **อนุฎีกา** มี ๔ ขั้นด้วยกัน

ในพระสูตรแต่ละบทนั้น ในปิฎกแต่ละบทนั้นมี ๔ ขั้นด้วยกัน ขั้นหนึ่งเป็น **พระบาลี** ซึ่งเป็นดำรัสของพระพุทธเจ้า ขั้นหนึ่งซึ่งมาขยายความพุทธดำรัสนั้นเรียกว่า **อรรถกถา** อีกขั้นหนึ่งที่มาขยายความพระบาลีและอรรถกถาอาจารย์เรียกว่า **ฎีกา** มาอีกขั้นหนึ่งซึ่งมาขยายความพระพุทธดำรัสพระบาลี และขยายความอรรถกถาจารย์ฎีกานั้นเรียกว่า **อนุฎีกา** มี ๔ ขั้นด้วยกัน ที่เราได้ศึกษาค้นคว้ากันอยู่นี้ มีพระบาลี มีอรรถกถา มีฎีกา มีอนุฎีกา ๔ ขั้นด้วยกัน มาชั้นเกจิอาจารย์อย่างเช่นพวกแต่งตำรับตำรา ยกเอาบาลีบทใดบทหนึ่งมาแล้วแปลงตำรับตำราอธิบายไปตามความเข้าใจของตน เทียบเคียงกับพระบาลี เทียบเคียงกับอรรถกถา เทียบเคียงกับฎีกา เทียบเคียงกับอนุฎีกา เรียกว่าเป็น **เกจิอาจารย์**ที่รจนาหรือแต่งหนังสือต่าง ๆ ส่วนคำที่ใช้ได้นั้นต้องเป็นพระบาลี ต้องเป็นอรรถกถา ต้องเป็นฎีกา และ

อนุฎีกา ทั้ง ๔ อย่างนี้ ถ้ามันขัดแย้งกันอย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องสอบสวนให้ได้ร่องได้รอย แล้วจึงอนุมานอนุโลม แต่อาศัยพระบาลีเป็นหลัก ต้องสอบสวน เช่นอนุฎีกาสอบสวนในฎีกา ฎีกาสอบสวนในอรรถกถา และสอบสวนในพระพุทธวจนะหรือพระบาลี ถ้าลงรอยกันแล้ว นั่นถือว่าถูกต้อง แต่ถ้าการขัดแย้ง ก็ให้ถือเอาพระดำรัสของพระพุทธเจ้านั้นเป็นประมาณ นี่เรื่องของพระสูตร

พระสูตรนี้มีความหมายถึง ๖ นัยด้วยกัน พระสูตรนี้ย่อมบ่งถึงหรือชี้ประโยชน์ให้

นัยหนึ่งนั้น พระสูตรนี้แปลว่า **บ่งหรือชี้ประโยชน์ให้** ประโยชน์นั้นได้แก่อะไร ประโยชน์นั้นได้แก่ประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน ที่เรียกว่าประโยชน์ตน ประโยชน์ท่านนั้น ซึ่งในประโยชน์นั้นมี ๓ ประโยชน์ ประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน และประโยชน์อย่างยอดยิ่ง หรืออย่างยอดเยี่ยม แต่พระสูตรนี้บ่งชี้ประโยชน์ให้แก่ผู้ประพฤติปฏิบัตินั้น คือมีแบบฉบับ มีแบบอย่างไว้ คือถ้าทำอย่างนี้จะได้รับประโยชน์อย่างนี้ ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายไม่ดี ฉะนั้นในอันที่หนึ่ง พระสูตรนี้บ่งถึงประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นเป็นต้น ฉะนั้น การประพฤติปฏิบัติตามพระสูตรนั้น ก็ย่อมจะบ่งหรือชี้ให้เราได้รับอานิสงส์จากการประพฤติปฏิบัตินั้น นี้เป็นนัยที่หนึ่ง

นัยที่สองนั้น ประโยชน์ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดีแล้วในพระสูตรนี้ ประกาศโดยอนุโลมอัธยาศัยของเวไนยสัตว์ ก็หมายถึงว่า ประโยชน์ในโลกนี้ ประโยชน์ในโลกหน้า และประโยชน์อย่างยอดเยี่ยม ประโยชน์ในโลกนี้ได้แก่ **ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์** ประโยชน์ในโลกหน้าได้แก่ **สัมปรายิกัตถะประโยชน์** และ **ประโยชน์อย่างยอดเยี่ยม** นั่นหมายถึง **พระนิพพาน** เพราะฉะนั้น ประโยชน์ทั้งสองอย่าง ถ้าเราประพฤติปฏิบัติตามแนวของพระสูตรนั้น เราจะได้รับประโยชน์ทั้ง ๒ อย่างนี้ คือประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น หรือประโยชน์ในโลกนี้ภพนี้หรือประโยชน์ในโลกหน้าภพหน้า และเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ได้รับประโยชน์อย่างยอดเยี่ยม ที่เรียกว่า **ปรมัตถประโยชน์** หรือ **พระนิพพาน** นั่นเอง

ประการต่อมา นัยที่สาม พระสูตรนี้ **ผลิตประโยชน์** ท่านอธิบายเหมือนข้าวตั้งรวง คือเราประพฤติปฏิบัติไปแล้วย่อมได้รับผลประโยชน์ เหมือนชาวนาปลูกข้าว ปลูกข้าวตั้งแต่การไถ ไถคราด ไถหว่าน จกระทั่งข้าวเจริญเติบโต มีน้ำหล่อเลี้ยง พ้นอันตรายจากปูและปลาเป็นต้น แล้วโตขึ้นตามกำหนด ข้าวนั้นก็ตั้งท้องเรียกว่า ผลิผล ออกรวง ก็เรียกว่า ผลิผล จนกระทั่งเก็บเกี่ยวเอามานวด เอามาสี มาเป็นข้าวสารรับประทาน พระสูตรนี้แปลว่า เผล็ดผล ท่านเปรียบเหมือนเราปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหาร แล้วก็ได้ผลอันเกิดจากพืชพันธุ์ธัญญาหารนั้น พระสูตรนี้จึงแปลว่าเผล็ดผล หรือเผล็ดประโยชน์ให้

ประการต่อมา พระสูตรนี้แปลว่า **หลั่งประโยชน์ให้** ก็คือให้เสมอ ให้ตามกาล ให้ตามโอกาส ให้ตามเวลา อุปมาเหมือนแม่โคนมที่หลั่งน้ำนมหรือรินน้ำนม โคนมที่เขาเลี้ยงกันไว้มันก็หลั่งน้ำนมให้เสมอ ไม่จำเป็นจะต้องมีลูก เป็นลักษณะพันธุ์ของโคเขาอย่างนั้น หรือสัตว์อื่น ๆ ก็หลั่งน้ำนมให้ เช่น แม่หลั่งน้ำนมให้ลูกได้ดื่มกิน ตอนที่ลูกคลอดแล้ว หรือสัตว์ที่เลี้ยงลูกด้วยนมก็หลั่งน้ำนมหรือรินน้ำนมให้ลูกมันได้ดื่มกินหลังจากที่คลอดลูกแล้ว อันนี้ก็หมายถึงการประพฤติปฏิบัติตามพระสูตรนั้น การที่เราประพฤติปฏิบัตินั้น มันจะรินมันจะหลั่งให้ผลมาอยู่เสมอ นอกจากเผล็ดผลแล้วยังให้สม่ำเสมอ เหมือนกับแม่โคนมที่รินน้ำนมหรือหลั่งน้ำนม

นัยที่ห้า พระสูตรนี้แปลว่า **ป้องกัน** ก็หมายถึงประพฤติปฏิบัติไปแล้วย่อมรักษาประโยชน์ให้กับเรา ประโยชน์นั้นไม่หนีไปไหนจากผู้ประพฤติปฏิบัติ ผู้ประพฤติปฏิบัตินั้นย่อมได้ประโยชน์นี้แน่แท้ ลองประพฤติปฏิบัติดูไม่ว่าข้อใดข้อหนึ่งตามพระสูตรนี้ ก็ย่อมได้รับประโยชน์ พระสูตรจึงแปลว่ารักษาผลประโยชน์แก่ผู้ประพฤติปฏิบัติ

อนึ่งพระสูตรนี้ท่านเปรียบเหมือนเส้นด้าย อุปมาเหมือนเส้นด้ายหรือไม้บรรทัด เส้นด้ายและไม้บรรทัดเป็นประโยชน์ของนายช่างไม้หรือนายช่างทั้งหลาย ที่จะวัดทัพสัมภาระให้ตรงให้คดให้งอตามความประสงค์ของตน ก็ต้องอาศัยเส้นด้ายหรืออาศัยไม้บรรทัด ฉะนั้นนายช่างถ้าต้องการจะทำอะไร ทำทัพสัมภาระอย่างใดอย่างหนึ่งจะต้องอาศัยเส้นด้าย สมัยก่อนเขาใช้เส้นด้ายขึง เอาหม้อดินที่ก้นหม้อมาผสมกับน้ำข้าว แล้วใส่ฟางเข้าไปในรังของกรอด้าย ผสมกันให้เกิดเป็นสีดำ แล้วชักด้ายออกมาตีเส้นด้ายเรื่อยไปตามนั้น นี่เรียกว่าเส้นด้ายหรือไม้บรรทัดที่วัดความตรง วัดระยะความยาวของทัพสัมภาระทั้งหลายของนายช่าง พระสูตรนี้เหมือนเป็นแนวทาง คือให้ตรงไปอย่างนั้น ให้ปฏิบัติตรงไปอย่างนั้นแล้วเราย่อมจะได้รับประโยชน์ ด้ายและไม้บรรทัดเป็นประมาณของนายช่าง ฉันใด พระสูตรนี้ก็เป็นประมาณของวิญญูชนคือคนที่เป็นบัณฑิตทั้งหลายฉันนั้น คนที่เป็นบัณฑิตเท่านั้นจึงจะแสวงหาประโยชน์อันเกิดจากการประพฤติปฏิบัติในคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เพราะฉะนั้น สูตรนี้มีนัย ๖ นัย ด้วยกัน ดังที่ได้กล่าวมา เป็นสิ่งดีเป็นสิ่งประเสริฐ ถ้าเราสามารถทำได้ เราสามารถประพฤติปฏิบัติได้ ไม่ปล่อยกาลเวลาให้ล่วงเลยผ่านพ้นไป เราก็จะได้รับประโยชน์อันเกิดจากการประพฤติปฏิบัติ ฉะนั้น พระสูตรนี้จึงป้องกัน พระสูตรนี้จึงรักษา พระสูตรนี้จึงเผล็ดผลเผล็ดประโยชน์ให้กับผู้ประพฤติปฏิบัตินั้น ๆ พระสูตรนี้เป็นแนวทาง พระสูตรนี้ชี้ทางให้เราเดิน นักปราชญ์ย่อมจะเดินตามทางที่เขาชี้เหมือนอย่างเช่น

ที่นักปราชญ์ยอมปฏิบัติตามที่พระพุทธองค์ทรงชี้ เป็นประโยชน์เป็นประมาณของนักปราชญ์เหมือนเส้นด้ายและไม้บรรทัดเป็นประมาณของนายช่างผู้ทำทัพสัมภาระทั้งหลาย

เพราะฉะนั้น ในกรณียเมตตสูตรย่อมกล่าวเรื่องราวในคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แบ่งเป็นปิฎกได้ ๓ ปิฎก พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก และได้ชี้ให้เข้าใจว่าพระปริตรนั้นคืออะไร ตำนานนั้นคืออะไร ที่ได้ถวายไปแล้ว ขอให้ท่านทั้งหลายได้กำหนดจดจำ ต่อไปจะได้กล่าวถึงบทที่เราสวดกันอยู่เป็นประจำในกรณียเมตตสูตร

เหตุเกิดกรณียเมตตสูตร

ก่อนอื่นควรจะทราบประวัติการที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสกรณียเมตตสูตรไว้ เพราะเรื่องทุกเรื่องต้องมีการปรารภเหตุ เช่นเรื่องภิกษุถูกผีหลอก ก็ต้องปรารภต้นเหตุว่าเป็นมาอย่างไร หรือเรื่องที่เทวดาและมนุษย์เขาคุยกันเรื่องมงคลสามสิบแปดประการ แล้วถึงคราวที่พระพุทธเจ้าจะตัดสินว่าอะไรเป็นมงคลหรือไม่เป็นมงคล ก็ต้องปรารภเหตุนั้นก่อน แล้วจึงจะตรัสเนื้อหาสาระ

ในกรณียเมตตสูตรนี้ ก็ได้ปรารภเหตุพระภิกษุจำนวน ๕๐๐ รูป ภิกษุพวกนี้เป็นผู้ปรารภความเพียร คือบวชเข้ามาแล้วก็มิได้ละเลยเพิกเฉยในสมณธรรม ในสมณกิจ ในหน้าที่ของความเป็นพระ พระในสมัยโบราณกาลตั้งแต่ครั้งพุทธกาลหรือหลังพุทธกาลก็ตาม ก่อนจะบวชก็เป็นคนมีศรัทธาอันเกิดจากการฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าบ้าง อันเกิดจากจิตผูกพันที่ได้เคยสั่งสมบารมีมาแต่ชาติปางก่อนบ้าง เพราะเห็นเพศนักบวชก็เกิดความพอใจ หรือฟังธรรมแล้ว เลื่อมใสเกิดความพอใจ ก็ทูลขอบรรพชาอุปสมบท เมื่อบวชด้วยศรัทธาแรงกล้าปรารถนาที่จะเสริมสร้างบารมี หรือบรรลุบารมีที่ตนได้สั่งสมไว้ พระในสมัยนั้นท่านคิดว่า ถ้าแก่คือบวชเมื่ออายุมาก ก็คิดว่าคันถธุระ หรือการเล่าเรียนศึกษาตำรับตำราวิชาการต่าง ๆ ไม่สะดวกแก่การจดจำ ท่านก็คิดว่าเราควรจะเรียนวิปัสสนาธุระ เพราะว่าเป็นการฝึกจิตเป็นการทำจิตให้สงบ ทำจิตให้ผ่องใส เพราะฉะนั้น ธุระในศาสนามี ๒ คือ **คันถธุระ** เช่นที่เราเล่าเรียนศึกษากันอยู่ และ**วิปัสสนาธุระ**ที่เราได้ปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำ ด้วยความเต็มใจด้วยความสมัครใจ หรือด้วยความจำใจก็แล้วแต่ พระในครั้งพุทธกาลนั้นท่านมีความคิดอย่างนี้เสมอ ว่าชีวิตของเรานั้นไม่แน่นอน ความตายนั้นแน่นอน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จำต้องละทุกสิ่งทุกอย่างไป ช่วงระยะเวลาที่เรามีชีวิตอยู่นี้เราควรจะทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่จิตวิญญาณของ

เรา ท่านจึงได้ปรารภความเพียร คือไม่อยู่นิ่ง เพราะตนเองยังเป็นปุถุชน ยังเป็นโลกียชนที่มีกิเลสหนาแน่น ยังไม่สามารถสะสางกิเลสที่รัดรึงกายใจนี้ให้เสื่อมสูญอันตรธานไปได้ จึงได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วให้พระองค์ตรัสบอกพระกรรมฐาน ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งถึงนิพพาน พระท่านเรียนกรรมฐานมาจากสำนักอาจารย์อุปัชฌาย์แล้วยังไม่แจ่มแจ้ง ก็เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าโปรดให้แสดงหรือชี้แจงพระกรรมฐาน ตราบเท่าจนบรรลุพระอรหัตเป็นพระอรหันต์ พระพุทธเจ้าก็ตรัสบอกพระกรรมฐานตั้งแต่เบื้องต้น จนกระทั่งวิธีปฏิบัติให้รู้ว่าถึงขั้นนี้ขั้นนั้น เหมือนเรานั่งธรรมะบนหอวิปัสสนา เขาก็มีการบอกภาวนาวิธี วิธีทำสมาธิ หรือวิธีทำกรรมฐาน ตั้งแต่เบื้องต้นก็ให้ชำระกายวาจา ก็คือการสมาทานศีล สำหรับกัลยาณปุถุชนญาติโยมสาธุชนทั้งหลายทั่วไป ก็จะรับศีลก่อน นี่คือวิธีภาวนา หมายความว่า ถ้าจะทำภาวนาวิธีต้องทำตามนี้ ต่อจากนั้นเมื่อชำระกายวาจาหรือมีศีลเป็นอาภรณ์เครื่องประดับกายวาจาเรียบร้อยแล้ว ก็ได้ทำการบูชาพระรัตนตรัย และอ้างเอาบารมีทั้งสิบทัศ ตั้งแต่ทานบารมีจนถึงอุเบกขาบารมี ทั้งสิบประการนั้นให้มาเป็นพลวปัจจัยดลบันดาลให้จิตสงบ นึกถึงครูบาอาจารย์ต่าง ๆ และก็เรียนวิธีปฏิบัติตามที่ท่านได้ศึกษามาแล้วนั้น นี่แหละคือที่เรียกว่า การเรียนพระกรรมฐานจนกระทั่งบรรลุความเป็นพระอรหันต์

พระเหล่านั้นเมื่อเรียนพระกรรมฐานจากสำนักขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าช่ำชองแม่นยำจำได้แล้ว ก็พากันออกจากเชตวันมหาวิหารไปประมาณร้อยโยชน์ ก็ไปพบหมู่บ้านใหญ่หมู่บ้านหนึ่งเข้า หมู่บ้านใหญ่นี้เมื่อเห็นพระภิกษุมีจำนวนมาก จึงได้ทำการปฏิสันถาร คือการต้อนรับในฐานะเป็นเจ้าของถิ่น ในฐานะเป็นเจ้าของบ้าน เมื่อแขกผ่านไปผ่านมาก็ได้ทำการปฏิสันถาร ให้ฉันภัตตาหาร ให้ดื่มน้ำ และทักทายเจรจาปราศรัย ต่อจากนั้นก็ถามความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า ว่าพระผู้เป็นเจ้าเดินทางมาเป็นระยะทางอันไกลมาที่นี้ มาทางนี้ต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่งประการใด พระผู้เป็นเจ้าหรือพระเหล่านั้นบอกว่า เราจะมาหาที่สงัดสงบเงียบเพื่อบำเพ็ญสมณธรรม ชาวบ้านได้โอกาสก็บอกว่าต่อจากหมู่บ้านนี้ไปอีกไม่ไกลก็ถึงชายป่าที่นั่นเป็นป่าใหญ่ ขอพระคุณเจ้าพักอยู่ในสถานที่นั้น บำเพ็ญสมณธรรมและออกบิณฑบาต พวกข้าพเจ้าก็จะได้ให้ทาน พวกข้าพเจ้าอาศัยพวกท่านจะได้ให้ทานรับไตรสรณคมน์และรักษาศีล พระทั้งห้าร้อยรูปนั้นก็นิ่ง การนิ่งของพระในครั้งพุทธกาลนั้นก็ถือว่าเป็นการรับนิมนต์ เป็นการยอมรับสภาพนั้น ๆ เมื่อได้เจรจาปราศรัยแล้วรับหรือไม่พูดนั่นถือว่าเป็นการรับ เรียกว่า **ตุณฺหี** เป็นการรับโดยดุษฎีภาพ เป็นอันว่าเมื่อปฏิสันถารแล้วพระสงฆ์ทั้งปวงก็เดินทางต่อไปยังชายป่านั้น

เมื่อถึงชายป่านั้น รุกขเทวดาผู้มีตาทิพย์ได้เห็นพระผู้เป็นเจ้ามาเป็นจำนวนมาก เข้ามายังป่าที่ตนอาศัยอยู่ รุกขเทวดาเหล่านั้นอยู่บนต้นไม้ อยู่บนคาคบของต้นไม้ อุ้มลูกจูงหลานไปอยู่บนนั้น ที่เรียกว่า**รุกขเทวดา** คือเทวดาประจำต้นไม้ ฉะนั้นต้นไม้ใหญ่ ๆ ถ้าใครไปโค่น ไปทำวิธีโค่นอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าไม่บอกเล่าเก้าสิบก็อาจจะได้รับอันตราย เพราะว่ามีรุกขเทวดาสิงสถิตอยู่ เทวดาทั้งหลายเหล่านั้นเห็นพระมากันเป็นจำนวนมาก ก็ได้ปรึกษากันว่า เหตุการณ์ที่พระผู้เป็นเจ้าผู้มีศีลมากมาพักอยู่ที่นี่ เราควรจะลงมาอยู่ข้างล่าง ไม่ควรจะอยู่บนคาคบบนต้นไม้ เมื่อเทวดาได้ประชุมกันอย่างนี้แล้วก็อุ้มลูกจูงหลานลงมาอยู่ยังภาคพื้นดิน เทวดาทั้งหลายเหล่านั้นก็คิดต่อไปอีกว่า พระผู้เป็นเจ้าคงจะมาชั่วคราว พอพักผ่อนพอคลายเมื่อยหายเหนื่อยคงเดินทางต่อไปก็เป็นได้ เทวดาทั้งหลายคิดอย่างนั้น

พระภิกษุทั้งหลายพอไปถึงสถานที่นั้นแล้วก็ได้ประชุมตกลงกติกากัน ในสังคมในหมู่ในคณะต้องมีกติกา การประพฤติปฏิบัติสมณธรรมก็ต้องมีกฎมีกติกามีระเบียบ ว่าเรานี้ปลีกตัวออกจากหมู่จากคณะมาบำเพ็ญสมณธรรม เราก็ควรจะบำเพ็ญสมณธรรมให้ได้มาก เพราะฉะนั้นเรามาอยู่ในสถานที่นี้ จะไม่ไปในที่แห่งเดียวกันสองรูป จะไม่ไปในที่แห่งเดียวกันตั้งแต่สองรูปขึ้นไป ให้แยกย้ายกันไปแต่ละรูปแต่ละแห่ง เพราะอะไร เพราะป้องกันการเจรจาปราศรัยเป็นสัมผัปลาปะ กล่าวคำพูดคำเพ้อเจ้อที่ไม่เป็นประโยชน์แก่การบำเพ็ญสมณธรรม เมื่อมีคู่แล้วก็มักจะเจรจาปราศรัย นี่ท่านป้องกันเพื่อไม่ให้เสียเวลา เพื่อไม่ให้เสียประโยชน์ จึงตั้งกฎกติกาว่าเราจะไม่ไปในที่แห่งเดียวกันสองรูป เมื่อมีเหตุการณ์อันใดเกิดขึ้นก็ให้เคาะระฆัง ตีระฆังบอกสัญญาณ พวกเราจะได้มาประชุมปรึกษาหารือกัน และเวลาฉันภัตตาหารก็ฉันพร้อมเพรียงกันในที่แห่งเดียวกัน นี่ท่านตั้งกฎกติกาไว้อย่างนี้ แล้วก็แยกย้ายกันไปหาสถานที่เหมาะแก่ตน ๆ สมัยใหม่เรียกว่า การปักกลด อยู่ตามรุกขมูล อยู่โคนต้นไม้ ในสมัยนั้นจะมีหรือไม่ก็แล้วแต่ พระก็แยกย้ายกันไปอยู่ตามโคนต้นไม้ ทำสถานที่ให้เป็นที่บำเพ็ญสมณธรรมได้สะดวกสบาย รุ่งขึ้นเช้าก็ออกบิณฑบาต กลับมาก็ฉันพร้อมกันเป็นอยู่อย่างนี้

เทวดาก็คอยว่าเมื่อไหร่พระจะกลับ วันหนึ่งก็แล้ว สองวันก็ยังไม่กลับ ก็ยังมีความคิดที่ดีอยู่ว่า พระคุณเจ้าอาจจะได้รับการนิมนต์จากพวกญาติโยม เพราะมีหมู่บ้านใหญ่ ญาติโยมคงจะทำบุญกันยังไม่ทั่วถึงจึงนิมนต์ให้อยู่อีก ก็ทนยากทนลำบากอยู่บนพื้นดินเพราะเคยอยู่บนคาคบต้นไม้มาเป็นเวลาช้านาน แต่เมื่อมีเหตุการณ์พระผู้เป็นเจ้ามาอย่างนี้ก็ต้องอุ้มลูกจูงหลานลงมาอยู่บนพื้นดิน เป็นดังนี้จนเวลาผ่านไปครึ่งเดือนก็ยังไม่ไปสักที ถึงเดือนหนึ่งพระก็ไม่ไป จึงเทวสันนิบาต เทวดาประชุมกัน ตีฆ้องร้องป่าวมาประชุมปรึกษาหารือกัน จะ

ทำอุบายอย่างไร บัดนี้เราอยู่กันอย่างยากลำบากไม่เหมือนก่อน ต้องมาทนยากลำบาก มานอนกับดินคลุกกับทราย เราควรหาอุบายอย่างใดอย่างหนึ่งให้พระทั้ง ๕๐๐ รูปนี้ออกไปจากสถานที่นี้ให้ได้

เมื่อได้ประชุมตกลงอุบายวิธีกันแล้ว ก็ได้แสดงอาการทั้งกลางคืนและกลางวัน ให้พระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นสะดุ้งตกใจกลัว คือทำเป็นผีหัวขาดในค่ำคืน ทำเป็นผีหัวขาดลอยมาให้พระได้เห็น พระเห็นผีหัวขาดก็ตกใจ อย่างที่เขาแสดงเรื่องแม่นาคพระโขนง ต่อจากนั้นก็ทำเป็นผีตากลวงโบ๋มาหลอกพระ ทำเป็นโครงกระดูก ร่างกระดูกเดินได้ผ่านมาให้พระได้เห็น ทำเป็นแหวกอกแลบลิ้นปลิ้นตาให้พระทั้งหลายได้เห็น เมื่อพระได้ประสบอาการณ์เช่นนี้ก็ผวาตกใจ เท่านั้นยังไม่พอ กลางวันก็ทำฝุ่นตลบอบอวลไปหมด พระทั้งหลายที่ทำสมณธรรมหายใจสูดฝุ่นเข้าไป บางองค์ก็ไอ บางองค์ก็จาม ไม่สบาย ทั้งไอและจามนั้นเป็นเหตุบ่อเกิดแห่งโรคต่อ ๆ มา เมื่อการประพฤติปฏิบัติสมณธรรมเจออารมณ์อันน่าหวาดเสียวเช่นนี้ เจออารมณ์อันน่าสะดุ้งกลัวเช่นนี้ ความผาสุกในการปฏิบัติสมณธรรมก็ไม่เกิดขึ้น พระทั้งหลายจึงได้ตีระฆังประชุมพร้อมกันว่า บัดนี้เรามีเรื่องอย่างนี้อย่างนี้ ต่างคนก็ต่างเล่าให้ฟังว่าผมเห็นผีหัวขาด ผมเห็นผีตากลวงโบ๋ ผมเห็นผีมันแหกอก ผมเห็นผีมันแลบลิ้นปลิ้นตา ผมเห็นร่างกระดูก ผมไอเพราะฝุ่นมันฟุ้ง ผมจามเพราะฝุ่นมันตลบไปหมด พระทั้งหลายเหล่านั้นเหมือนกันทั่วทุกรูป ก็ปรึกษากันว่าเราจะอยู่ในสถานที่นี้ต่อไปไม่ได้ สถานที่นี้เป็น**อสัปปายะ** *คือที่ไม่เหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม*

เมื่อตกลงกันเรียบร้อยแล้วจึงได้พากันกลับไปเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เชตวัน พระพุทธเจ้าทรงทราบพฤติกรรมของพระภิกษุ ๕๐๐ รูปเหล่านั้นแล้ว แต่พระองค์ก็ยังทรงถามว่า เธออยู่ไม่ได้หรือ เธอกลับมาทำไม สถานที่นั้นเป็นที่เหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม พระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นตอบว่า อยู่ไม่ได้ พระพุทธเจ้าว่าเธอต้องอยู่ได้ พระก็กราบทูลว่าอยู่ไม่ได้พระพุทธเจ้าข้า เพราะมันมีอารมณ์น่าหวาดเสียว อารมณ์น่าสะพรึงกลัวและมีโรคไอโรคจามติดตามมาด้วย ไม่สบายกันทั้งคณะ สถานที่นั้นไม่เป็น**สัปปายะ** *คือสถานที่เหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม* พระพุทธเจ้าว่าเธอไม่ถืออาวุธไปนี่ พระทั้งหลายมองหน้ากันเลิ่กลั่กว่า ทำไมพระพุทธเจ้าสอนให้จับอาวุธอีก เมื่อก่อนจะบวชนั้น **นิหิตทณฺโฑ นิหิตสตฺโถ** ต้องวางท่อนไม้ต้องวางศัสตรา คือวางอาวุธทั้งหมด นี่กลับปรากฏว่าพระพุทธเจ้าให้เราถืออาวุธอีกแล้ว ทำไมองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบวาระจิตของภิกษุที่มีความเคลือบแคลงสงสัย ว่าที่ให้ถืออาวุธนั้นเธอทั้งหลายอย่าเข้าใจว่า เราให้ถือดาบ แหลน เหลน อะไรต่าง ๆ

อาวุธที่ให้ถือไปนี้ เรียกว่า**เมตตาวุธ** *อาวุธคือเมตตา* เราจะให้อาวุธคือเมตตาแก่เธอทุกรูป เธอจงท่อง จงสาธยาย และจงประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปตามเมตตสูตรนี้ หมายถึงพระพุทธเจ้าให้ท่องให้สวด ที่เรียกว่า ทำการสาธยายเหมือนท่องมนต์ สาธยายมนต์ ให้ท่องได้ ให้สวดได้ ให้ปฏิบัติได้ เธอจงถือเอาเมตตาวุธนี้ไป

พระทั้งหลายทั้ง ๕๐๐ รูป ก็เรียนเอากรณียเมตตสูตรทั้งหมด ดังที่เราท่านทั้งหลายสวดกันอยู่นี้ ฉะนั้นพระทั้ง ๕๐๐ รูป ก็เรียนกรณียเมตตสูตร เมื่อเรียนได้ ขึ้นปาก คล่องใจ ขึ้นใจ คล่องปากแล้ว ก็กราบลาพระพุทธเจ้าไปยังสถานที่เดิม พอออกจากเชตวันก็เริ่มสาธยายเป็นหมู่เป็นคณะ หรือสาธยายภายในใจ ว่าตั้งแต่ **กรณียมตฺถกุสเลน ยนฺตํ สนฺตํ ปทํ อภิสเมจฺจ สกฺโก...** ว่าเรื่อยไป พระสมัยนั้นรู้ภาษา เข้าใจภาษาว่า **กรณียมตฺถกุสเลน** นั้นแปลว่าอะไร เหมือนอย่างเราเข้าใจภาษาไทย พูดมาว่า กินข้าว ดื่มน้ำ เชิญนั่ง รู้ภาษาไทย เพราะฉะนั้นท่านสวดบทนี้ เหมือนอย่างพระที่เรียนบาลี รู้ว่าบทนี้แปลอย่างนี้ บทนี้แปลอย่างนี้ สวดได้ด้วย รู้ความหมายด้วย พระสมัยนั้นท่านสวดได้ด้วย และรู้ความหมายด้วย จึงได้ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักของกรณียเมตตสูตรนั้น

เมื่อไปถึงชายป่า เหล่ารุกขเทวดาที่เคยไม่พอใจ ถึงกับแสดงอาการขับไล่ด้วยวิธีต่าง ๆ ให้พระออกจากสถานที่นั้น ก็กลับได้เมตตาจิต เกิดเมตตาขึ้นมากะทันหัน ทำการต้อนรับพระทั้งหลาย ๕๐๐ รูปเหล่านั้น เข้าพักยังสถานที่ด้วยการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในตำราว่าถึงการรับบาตร การทำพิธีนวดเฟ้นอะไรต่าง ๆ เป็นอันว่า เทวดาต้อนรับพระภิกษุ ๕๐๐ รูปนั้น เข้าไปอยู่ยังสถานที่ มิใช่เพียงเท่านั้น เทวดายังตั้งอารักขา คือมิให้ใครเข้ามารบกวน แม้สิงสาราสัตว์นกหนูทั้งหลายมิให้เข้ามารบกวน เพราะเสียงเป็นเสี้ยนหนามต่อพระกรรมฐาน ฉะนั้นการเจริญพระกรรมฐานต้องอาศัยสถานที่สงบสงัดเงียบ เทวดาก็ตั้งอารักขาไม่ให้เด็กชาวบ้านเข้ามาเล่น ไม่ให้ชาวบ้านเข้ามายิงนกล่าเนื้อต่าง ๆ เพราะจะทำให้เกิดเสียงอึกทึกครึกโครม นี่อำนาจของกรณียเมตตสูตรทำให้รุกขเทวดาเหล่านั้นที่เคยเคียดแค้นชิงชังพระผู้เป็นเจ้า กลับมีเมตตาจิต มีความรักในพระผู้เป็นเจ้าเหล่านั้น แล้วยังทำกิจให้พระผู้เป็นเจ้าได้บำเพ็ญสมณธรรมได้สบาย

เหมือนเช่นโบราณกชนที่สมัยก่อนเดินรุกขมูล เรียกว่าสมาทานองค์ของรุกขมูลแล้ว นั่นหมายถึงว่าไม่คำนึงถึงชีวิตของตนเอง ออกเดินธุดงค์เรื่อยไปในป่าในป่าไพรป่าดงดิบทั้งหลายไม่ต้องกลัวอด ไม่ต้องกลัวลำบาก พระที่ถือธุดงค์ในสมัยนั้น แต่ว่าพระก็ยังเป็นปุถุชนอยู่ เพราะฉะนั้นบางรูปเมื่อได้เล่าเรียนพระกรรมฐาน สมาทานธุดงค์แล้ว ก็ลาครูอุปัชฌาย์

อาจารย์ออกเดินธุดงค์เป็นกลุ่ม ๆ แยกย้ายกันไปปักกลด ตามหลักของการถือรุกขมูล ถือธุดงค์ อยู่โคนไม้เป็นวัตร แต่พระบางรูปนั้นเข้าไปอยู่นั้น มดดำมดแดงมันไต่ยั้วเยี้ยไปหมด มาปรึกษากันว่าทำไมกลดของผมจึงมีมดดำมดแดงไต่ยั้วเยี้ยไปหมด มาศึกษาพฤติกรรมว่าจิตของท่านเป็นอย่างไร จิตของท่านถูกกามวิตก กามราคะเข้าครอบงำหรือเปล่า ท่านไปเห็นสีแดงสีเขียวสีขาว สีสันต่าง ๆ เกิดกามราคะหรือเปล่า นึกคิดไปต่าง ๆ หรือเปล่า การที่เคยมีจิตปฏิพัทธ์เมื่อได้เห็นสีสันต่าง ๆ เข้า นั่นแหละเป็นเหตุให้มดดำมดแดงมาเตือนว่า กำลังจะผิดอาบัติแล้ว เมื่อรู้ตัวก็แสดงอาบัติกลับคืนเสีย และตั้งใจไม่ให้อกุศลเข้าแทรกสิงในดวงใจก็บำเพ็ญไป บางรูปออกจากกลดแล้วออกไปบิณฑบาต ไปมันเรื่อยไปในป่าดงพงไพร มีคนหรือไม่มีคนก็ออกเดินบิณฑบาต กลับมางูไปอยู่ในกลดอีกแล้ว แสดงว่าเมื่อไปบิณฑบาตไปพบผู้คนมากมายก็เกิดอารมณ์ขึ้นในใจ งูนั้นก็มาแสดงเหตุให้รู้ว่า ใจของท่านกำลังห่างจากพระสัจธรรมแล้ว เหินห่างจากพระศาสนาพระสัจธรรมให้รู้ว่าที่ท่านตั้งใจมาประพฤติสมณ-ธรรม แต่ท่านกลับไปมีจิตปฏิพัทธ์ในรูปสีสันต่าง ๆ ก็ปรากฏให้เห็นอย่างนี้ นี่เรียกว่าครั้งโบราณกชนที่ไม่นานมานี้ออกธุดงค์กัน

แต่ว่าธุดงค์บางอย่างนั้นในสมัยนี้กลัวอดกลัวอยาก ธุดงค์บางอย่างนั้นต้องการอยากจะมีเงินมีทอง อยากจะโด่งดัง เวลาออกธุดงค์ก็พกวัตถุมงคลไปเต็มย่าม เพื่อจะได้แจกจ่าย พระสมัยก่อนนั้นแจกจ่ายธรรมะ ไม่ได้ไปแจกจ่ายวัตถุมงคลแต่ประการใด แต่สมัยนี้กันเหนียวก็เสกเอาใส่ย่ามไปด้วย ธุดงค์ที่ไหน ธุดงค์ตามเมือง ไม่ใช่ธุดงค์ในป่า เพราะออกไปในป่ากลัวอด นี่เรียกว่า ธุดงค์โจร ปล้นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธุดงค์ในเมือง สมัยก่อนนี้วงเวียนใหญ่ สนามหลวง มีปักกลด กลัวอด ไม่ใช่กลัวอดอย่างเดียว ได้ด้วย ได้อะไร โยมเลื่อมใส เพราะพระปฏิบัติธุดงค์ โยมเลื่อมใส ปัจจัยที่เกิดจากการประพฤติปฏิบัติธุดงค์นี้เป็นปัจจัยบริสุทธิ์ แต่คนที่ออกเดินธุดงค์นั้นมีจิตไม่บริสุทธิ์ เพราะฉะนั้นจึงธุดงค์ตามเมืองต่าง ๆ ไม่ห่างไกลจากหมู่บ้านนัก ญาติโยมไม่รู้หลักปฏิบัติก็เข้าไปกราบไหว้ขอวัตถุมงคล ขอศีล ขอพร ขอน้ำมนต์ เพราะพระธุดงค์นี้จะขลัง เลยได้อุบาย เหมือนอย่างกับพระเทวทัต ชาติที่จับช้างพญาฉัททันต์ฆ่า ช้างพญาฉัททันต์เห็นผ้าเหลืองก็คุกเข่ายกเอางวงขึ้นจบ ตนเองก็ไปลักจีวรของพระมาห่มคลุม ช้างพญาฉัททันต์เห็นเข้าก็คุกเข่าลง ชูงวงขึ้นเรียกว่าช้างไหว้ พอได้โอกาสก็ซัดหอกซัดแหลนเข้าไปฆ่าพญาฉัททันต์เอางามาเสีย เหมือนอย่างนี้ พระธุดงค์บางพวก ไม่ใช่ทั้งหมด บางพวกเป็นธุดงค์โจร เอาผ้าเหลืองมาห่มแล้วไปหลอกชาวบ้านว่าฉันได้สมาทานธุดงควัตรแล้วมาอยู่ ได้ลาภ ได้ปัจจัยมามากมายทีเดียวอย่างนี้ก็มี

เพราะฉะนั้น พระในครั้งพุทธกาลนั้น ท่านละนิวาสสถานที่อยู่ที่อาศัยไปหาที่เงียบที่สงัด เมื่อพระเหล่านั้นได้กลับเข้าไปอยู่แล้ว ได้สวดกรณียเมตตสูตร และได้ประพฤติปฏิบัติในหลักธรรมะทั้ง ๑๔ ข้อในกรณียเมตตสูตรนั้น ไม่ใช่เพียง ๑๔ ข้อ ยังมีต่อไปอีกในหลักของการเจริญเมตตา ฉะนั้น การจะสร้างเมตตาให้เกิดมีขึ้น ต้องประพฤติปฏิบัติ ต้องเกิดที่ตัวเราเอง เรียกว่า เมตตามหานิยม เกิดขึ้นจากตัวเราเอง

บางคนบอกว่า พระน่ะ! ผีไม่หลอก อย่างในการสวดปาฏิโมกข์ย่อก็มีเหตุยกเว้นไว้ว่า ถ้าหากว่าผีเข้าพระในขณะสวดปาฏิโมกข์ ก็ต้องให้สวดปาฏิโมกข์ย่อ นี่แสดงว่าผีมันไม่เข้าใครออกใคร จะหลอกใคร หรือจะปรากฏร่างให้เห็นแก่ใคร ด้วยนิมิตต่าง ๆ หรือด้วยความเคียดแค้น หรือว่าด้วยฤทธิ์ต่าง ๆ ที่เขาแสดงออกมานั้นก็สามารถทำได้ เช่นที่พระภิกษุที่ปรารภความเพียร ๕๐๐ รูปถูกผีหลอกทั้งกลางวันและกลางคืนโดยอาการต่าง ๆ ในสมัยที่ผมเป็นสามเณร เมื่อ ๔๐ กว่าปีก่อนโน้น เรียนหนังสืออยู่ที่วัดสองพี่น้อง มีชาวบ้านเขาถวายเรือนไทย ๒ หลัง อยู่ในลักษณะของเรือนไทยที่ยังใหม่อยู่ เบื้องต้นไม่ทราบว่า มาเพราะเหตุใดถวายเรือนให้พระ เพราะเหตุใด จนกระทั่งเกิดเรื่องขึ้น จึงได้รู้ว่า เรือนนี้เป็นเรือนที่เขาออกลูกตาย ที่เขาเรียกว่าตายทั้งกลม หรือตายท้องกลม พ่อม่ายจึงยกเรือนถวายเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ภรรยาผู้ล่วงลับไปแล้ว บังเอิญผมเองก็ได้ไปอยู่ในกุฏิหลังนั้น บ้านหลังนั้นที่เขาถวายมามีพระภิกษุองค์หนึ่งซึ่งรู้จักคุ้นเคยมาจากสำนักเดียวกัน ท่านนอนติดดั้ง หมายถึงข้างฝาที่มีเสาดั้งที่ค้ำจั่วลงมา ผมนอนในเข้ามา กางมุ้งคนละหลัง มีพระอยู่ด้วยกันหลายองค์ กุฏิเรือนไทยก็ประมาณ ๖ องค์ด้วยกัน มาคืนหนึ่งเกิดอาเพศ เกิดแสดงอาการจนกระทั่งผู้คนทั้งหลาย พระในวัดตกใจแตกตื่นตอนเที่ยงคืนเศษ ๆ ท่านดิ้นเหมือนคนถูกกดคอ ปลายเท้าก็ดิ้นตึงตัง ปลายเท้าเป็นที่วางถ้วยโถจานชามสำหรับใส่อาหาร กลางคืนมันเงียบสงัด แค่ยกเท้ายกขึ้นลงตีกระดานซึ่งปูขวาง ถ้วยชามดังโคล้งเคล้งอยู่เป็นเวลานาน จนกระทั่งท่านร้องตะโกนว่า ช่วยด้วย ! ตะโกนอย่างสุดแรง ปรากฏในภายหลังว่าท่านร้องเรียกมาช้านาน แต่เสียงไม่ออก ถูกกดคอไว้เสียงไม่ออก ผีมันปล่อยหรืออาการอื่นมันคลาย ก็เปล่งเสียงออกว่า ช่วยด้วย ผมนอนอยู่ใกล้ ๆ ได้ยินเสียงเหมือนคนกระซิบ ช่วยด้วย เรียกว่าหลับสนิทแต่อีกคนถูกเภทภัยจากผี จะมีจริงหรือไม่จริง แต่อาการมันแสดงให้เห็นออกมาอย่างนั้นพระทั้งหลายมากันซึ่งอยู่ในบริเวณกว้างมาก เป็นหน้าน้ำ พระมาอยู่ที่กุฏิกันเต็ม ผมถึงได้ตื่นเรียกว่าสมัยนั้นหลับอย่างเดียว เมื่อพระภิกษุทั้งหลายมาพร้อมกันแล้วก็ถามเหตุการณ์ ท่านก็เล่าด้วยความผวาตกใจกลัว ก็เล่าว่า มีผู้หญิงเอาเท้าเกี่ยวไว้ที่ขื่อ หัวห้อยลงมาตามเสาดั้ง

ผมสยายลงมา เอื้อมมือลงมาบีบคอผม ผมก็ดิ้นร้องให้คนช่วย ท่านเล่าสิ่งที่ประสบมาหลังจากสงบสติอารมณ์ความกลัวแล้ว นี่ก็เป็นเรื่องพระก็ถูกผีหลอกได้

บางคนบอกว่า คนที่ถูกผีหลอกนั้นมีบุญ พิจารณากันเอาเองว่ามีบุญหรือมีบาปก็ไม่รู้ คือไม่แผ่ส่วนบุญส่วนกุศลให้เขา ทำให้เกิดโทษต่าง ๆ อย่างคนได้ยินเสียงเปรตร้อง เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชป๋าองค์ที่ ๑๗ ท่านก็บอกว่า ใครได้ยินเปรตร้องโหยหวนมีบุญ รีบทำบุญให้ทานเสีย เพราะเปรตมาร้องขอส่วนบุญ ที่ท่านพูดอย่างนี้ก็เปรียบเหมือนพระพุทธเจ้าซึ่งได้ตรัสรู้แล้วเสด็จไปยังกรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารได้จัดการถวายอาหารแก่พระภิกษุที่ติดตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามา และพระพุทธองค์ได้จัดที่พักที่อยู่อาศัยให้กับพระพุทธเจ้าพร้อมกับด้วยเหล่าสาวก ในขณะนั้นที่จัดการอยู่นั้น เวลาพระสงฆ์ทำอนุโมทนาก็มิได้กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล มีเปรตซึ่งเคยเป็นญาติของพระองค์นั้น เสวยเพศกรรมกรเกิดไปเป็นเปรตสิ้นพุทธันดรหนึ่ง รอญาติที่จะมาเกิดเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เมื่อทำบุญแล้วจะได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศล แต่พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นญาติในอดีตลืมกรวดน้ำให้ พอตกกลางคืนก็มาแสดงอาการร้องโหยหวนเป็นนิมิตร้ายให้เห็นรูปร่างต่าง ๆ นานา ดังที่เคยเล่าถวายไว้ รุ่งขึ้นเช้าพระเจ้าพิมพิสารก็ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าว่า ไม่มีอะไร มหาบพิตรพระองค์ทำบุญแล้วไม่ได้อุทิศให้ พระเจ้าพิมพิสารก็นิมนต์พระเดี๋ยวนั้น ถวายภัตตาหาร ถวายผ้าผ่อนท่อนสไบ ถวายที่อยู่ที่อาศัย ถวายยารักษาไข้ ครบปัจจัยทั้ง ๔ แล้วกรวดน้ำ **อิทํ เม ญาตีนํ โหตุ** นี่เป็นคำกรวดน้ำของพระเจ้าพิมพิสาร *ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่ญาติของข้าพเจ้า* ที่เราสวดย่อ ๆ กัน ที่ไปเติมว่า **สุขิตา โหนฺตุ ญาตโย** เป็นการเติมเข้ามา ที่เป็นคำกรวดน้ำจริงๆ ก็ว่า **อิทํ เม ญาตีนํ โหตุ** นี่เป็นคำกรวดน้ำของพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อกรวดน้ำเสร็จแล้ว ญาติของพระเจ้าพิมพิสารที่เป็นเปรตเพราะอำนาจของการประพฤติมิชอบในการจัดสรร เรียกว่ามอบหมายหน้าที่แล้วประพฤติมิชอบ ฉะนั้นจึงไปเกิดเป็นเปรตมีความโหยหวน มีความอดอยาก ที่เรียกว่า ปากเท่ารูเข็ม มือเท่าใบตาล ท้องเท่าภูเขา กินไม่รู้จักอิ่มเพราะกินได้ทีละน้อย ๆ กรวดน้ำเสร็จแล้วเปรตก็ได้อิ่มหนำสำราญ ผ้าผ่อนท่อนสไบที่ไม่มี เปรตก็ได้ห่ม เป็นผ้าทิพย์ ที่เป็นไข้กินยารักษาไข้ก็หาย มีบ้านช่องเป็นที่อยู่อาศัย นี่เป็นเรื่องของเขาเล่าไว้ในสมัยที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ใหม่ ๆ แล้วมาเปลื้องปฏิญญา คือข้อผูกพันที่พระเจ้าพิมพิสารได้ขอร้องไว้ว่า เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้วขอให้มาแสดงธรรมโปรด ตอนแรกพระเจ้าพิมพิสารจะยกสมบัติให้กึ่งหนึ่ง พระพุทธเจ้าไม่เอา มุ่งโมกขธรรมเป็นใหญ่ พระเจ้าพิมพิสารจึงขอพรไว้ เมื่อพระองค์สำเร็จอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ขอนิมนต์มาโปรดด้วย พระพุทธเจ้าจึงมาโปรดแล้วจึงเกิดเหตุเรื่องนี้ขึ้น

นี่มาจากที่สมเด็จพระสังฆราชป๋า ท่านบอกว่า คนที่ได้ยินเปรตร้องมีบุญ ควรทำบุญเสียด้วยปัจจัยทั้ง ๔ เป็นอาหาร เป็นผ้าผ่อนท่อนสไบ เป็นเสนาสนะ เป็นยารักษาไข้ ก็จะได้สำเร็จแก่ผู้มาร้องขอนั้น แต่การถูกผีหลอกนั้นจะมีบุญหรือมีบาปก็ไปพิจารณาเอา เพราะทำให้ตกอกตกใจเหมือนนิยายมันเล่น บางทีเรื่องมันไม่น่าเชื่อ บางคนเขาว่าตายไปแล้วจะมาหลอกได้อย่างไร พวกสัมภเวสีมันมีอยู่ พวกสัมภเวสีก็คือพวกที่ตายก่อนกำหนดเวลา ยังไม่มีร่างใหม่ ยังต้องเร่ร่อนท่องเที่ยวพเนจรไป เพราะยังไม่ถึงกำหนดที่จะต้องไปเกิด วิญญาณร่อนเร่พเนจร เหมือนที่พระเถระรูปหนึ่งเคยมาออกรายการว่า วิญญาณพเนจร นี่ก็เป็นเรื่องที่ผมได้ประสบมา

คราวครั้งหนึ่งนั้น ผมเองกับหลวงพ่อสมเด็จ (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์) สมัยที่เป็นพระธรรมธีรราชมหามุนี ได้ไปนมัสการพุทธสถานยังประเทศเนปาล ไปที่ประเทศเนปาลนั้นไปพักในสถานที่พัก ผมพักในห้องเดียวกับหลวงพ่อสมเด็จ คืนนั้นรู้สึกอ่อนเปลี้ยเพลียแรง ก่อนนอนเข้าใจว่าลืมสวดมนต์ พอตกกลางคืนดึกเงียบสงัด ก็เกิดอาการขึ้นกับผม ชักเย่อกับผี ในความหมาย ผีสาวผมยาวประบ่า ใบหน้ารูปไข่ มันออกมาจากกำแพง แล้วมันก็ยื่นมือมา เข้าใจว่าผมจะนอนเอามือขึ้นไปทางศีรษะทั้งสองข้าง อาจจะทับเส้นอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้แขนชา เลยเกิดเป็นนิมิตว่า มีผีสาวออกมาจากฝาผนังมาดึงแขนผมว่าให้ไปกับมัน ผมว่าไม่ไป มันว่าให้ไป เถียงกันอยู่อย่างนี้จนผมเกิดโมโห เลยบอกว่าไม่ไปโว้ย! หลวงพ่อสมเด็จตื่นขึ้นมาถามว่า อะไรเจ้าคุณเมธี (ตอนนั้นผมเป็นเจ้าคุณเมธีวราภรณ์) ผมรู้แล้วว่ามีอาการอย่างนี้เกิดขึ้น ผมก็นอนใจเต้นตึก ๆ มันมีอาการอย่างนี้เกิดขึ้น ทำเป็นหลับ ทำไม่รู้ ท่านก็ถามหลายครั้ง ผมก็เลยสงบสติอารมณ์สวดกรณียเมตตสูตร แล้วกรวดน้ำแผ่เมตตา หลับไปตลอดทั้งคืน รุ่งเช้าผมก็ไม่ได้เล่าอะไรถวายท่าน ตกเย็นมีรายการทัวร์นำไปดูพระอาทิตย์ตกเขา คือทิวทัศน์ทัศนียภาพสวยงามไปดูจนกว่าพระอาทิตย์จะลับเหลี่ยมโลกไป กลับมาก็นอนอีกคืนนี้ไม่มีอาการอะไรเพราะนอนสวดมนต์ เช้าขึ้นจะจากโรงแรม ตอนเช้าฉันในที่พักได้กราบเรียนหลวงพ่อสมเด็จว่า คืนนั้นที่ท่านถามผมรู้ตัว เลยเล่าเรื่องนี้ให้ฟัง ท่านพูดเป็นที่ขบขันว่า ถ้าอย่างนี้เล่าให้ผมฟังก่อน ผมก็ไปดูพระอาทิตย์ตกเขากับเขาด้วยแล้วซิ ท่านพูดให้เป็นที่ขบขันว่า ผมคงไม่อยู่ให้ผีมันเข้ามาหลอกผมหรอก อะไรทำนองนี้ นี่เป็นเรื่องที่ผมได้ประสบมา

ฉะนั้น กรณียเมตตสูตรนี้ ท่านสวดอย่างที่พระพุทธเจ้าสอนให้เหล่าพระภิกษุได้สวดสังวัธยายตั้งแต่ออกจากเชตวันจนถึงราวไพรนั้น ด้วยอำนาจของกรณียเมตตสูตรและ

ประกอบกับประพฤติปฏิบัติธรรมะ แผ่เมตตา ทำให้เกิดเมตตามหานิยมกับรุกขเทวดาที่เคยเคียดแค้นชิงชังเหล่านั้น นี่ก็เป็นเรื่องประกอบในการที่เล่าว่า พระครั้งพุทธกาลก็ถูกผีหลอกทั้งกลางวันและกลางคืน อาจจะเป็นเพราะประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้อง เช่นที่ได้เล่าเรื่องพระธุดงค์ประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดมดดำมดแดงงูเข้าไปในกลดนั้น ในเรื่องนี้ท่านผู้มีปัญญาทั้งหลายโปรดพิจารณา เมื่อเราสวดกรณียเมตตสูตรแล้วกลับได้ความเยือกเย็นขึ้นมาในใจอารมณ์ที่เคยรุ่มร้อนก็หายรุ่มร้อนกลับเยือกเย็น ใจที่เคยเร่าร้อนก็กลับเยือกเย็นขึ้นมา และเราทำให้เป็นไปตามนั้น

เบื้องต้นของกรณียเมตตสูตร

ในบทกรณียเมตตสูตรนี้ ขึ้นต้นว่า **กรณียมตฺถกุสเลน ยนฺตํ สนฺตํ ปทํ อภิสเมจฺจ** ซึ่งแปลความว่า **ยํ ตํ สิกขาตฺยํ** *อันว่าหมวดสามแห่งสิกขานั้นใด* **อตฺถกุสเลน** *อันบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์* **อภิสเมจฺจ** *รู้แล้ว* **สนฺตํ ปทํ** *ซึ่งบทอันระงับแล้ว* **กตํ** *กระทำแล้ว* **ตํ สิกขาตฺยํ** *อันว่าหมวดสามแห่งสิกขานั้น* **อตฺถกุสเลน** *อันบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์* **กรณียํ** *พึงกระทำ*

อันนี้เบื้องต้น พระพุทธเจ้าท่านสอนแล้วว่าสิกขาสามหมวดใด อันผู้ฉลาดในประโยชน์ได้รู้บทอันสงบแล้ว หมวดสามแห่งสิกขาบทนั้น อันผู้ฉลาดในประโยชน์ควรกระทำ ก็หมายถึงว่า ประพฤติปฏิบัติแล้วในไตรสิกขา ก็จะได้ความสงบ เมื่อได้ความสงบแล้ว ก็ควรจะกระทำ นี่เป็นขั้นตอนว่า ผู้ใดรู้ไตรสิกขา ว่าเป็นบทอันสงบ ผู้นั้นควรกระทำไตรสิกขานั้น นี่เป็นคำแนะนำของพระพุทธเจ้า ว่าให้พระนั้นศึกษาประพฤติปฏิบัติ ให้ลงมือกระทำในไตรสิกขา **ไตรสิกขา** นั้นก็คือ **สีลสิกขา** *ศึกษาเรื่องศีล* **จิตตสิกขา** *ศึกษาเรื่องจิตหรือสมาธิ* **ปัญญาสิกขา** *ศึกษาเรื่องปัญญา* ถ้าหากว่าพระภิกษุทั้งหลายได้ประพฤติปฏิบัติในไตรสิกขาทั้ง ๓ นี้ให้เต็มที่ ความดีก็จะเกิดขึ้น

สีลสิกขา ศึกษาเรื่องศีลที่ท่านได้เคยศึกษามาบ้างแล้ว มีทั้งศีลขั้นต่ำ ศีลขั้นกลาง และศีลขั้นสูงสุด ศีลขั้นต่ำที่ชาวบ้านเขารักษา ศีลขั้นกลางที่ภิกษุสามเณรรักษา ศีลขั้นสูงสุดนั้นเป็นอาจาร เป็น**อภิสมาจาร** *คือความประพฤติเกี่ยวกับเรื่องมารยาท* เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าเราศึกษาเรื่องนี้ให้ดีให้ถ่องแท้ แล้วเราประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปตามนั้น ไม่ล่วงละเมิดสิกขาบทน้อยใหญ่ ไม่ดูถูกอาบัติว่ามีจำนวนน้อย ไม่ดูหมิ่นอาบัติว่าเป็นตัวเล็กตัวน้อย ถ้าประพฤติปฏิบัติด้วยความไม่ประมาท เมื่อทำผิดพลาดแล้วรีบแสดงคืนเสียในสิ่งที่แสดงคืน

ได้ หรือในอาบัติที่แสดงคืนได้ ควรจะกระทำคืนเสียไม่ปล่อยแช่เอาไว้ ไม่ปกปิดความละอาย ไม่ปกปิดเพราะกลัวบัณฑิตจะติเตียน คนที่ปกปิดนั่นแหละเรียกว่าถูกติเตียน คนที่ไม่ปกปิด คนที่เปิดเผยเรียกว่ายอมรับสภาพ บัณฑิตย่อมยกย่องสรรเสริญว่าเป็นบุคคลรู้จักเหตุรู้จักผล เป็นบุคคลรู้จักตนรู้จักผู้อื่น เพราะฉะนั้น กระทำผิดไปแล้วรีบแก้ไขเสีย ย่อมได้รับการอภัย แต่ถ้าทำผิดแล้วยังคงดื้อด้าน ยังจะทำต่อไปอีก นี่ยากแก่การให้อภัย เข้าลักษณะที่ว่า รู้แล้วขืนทำ ต้องอาบัติสองครั้ง นี่เป็นเรื่องของสีลสิกขา

เพราะที่ได้บอกแล้วว่า พระเดินธุดงค์นั้น บางทีกายคะนอง วาจาคะนอง คือไม่สำรวมกายวาจา จะทำอะไรก็ผิดเพศลักษณะของความเป็นพระ จะพูดอะไรก็สัปโดกสัปดน คาบลูกคาบดอก อะไรจำพวกนี้ เรียกว่า คะนองกายคะนองวาจา ทำให้จิตคะนองด้วย เมื่อจิตคะนองแล้วก็ทำให้เกิดวิบัติ วิบัตินั้นอาจจะศีลขาดเพราะกายกระทำ อาจจะศีลขาดเพราะวาจาพูดก็ได้ จิตเป็นเครื่องส่งเสริม ฉะนั้นจึงได้เกิดเหตุเรื่องราวต่าง ๆ เช่น มดดำมดแดงเข้าไปในกลด งูเลื้อยเข้าไปในกลด แสดงอาการให้รู้ให้เห็น นี่ก็เรียกว่า ไม่ได้ศึกษาสีลสิกขา แล้วไม่รักษาด้วย จึงทำให้เกิดเหตุอย่างนี้ขึ้น ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพราะฉะนั้น คนที่ไร้ศีลจึงไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย คนที่ไร้ศีลทุศีลนั้นย่อมเป็นคนที่สะสางได้ยากเป็นคนเน่าใน เป็นคนรกใน ข้างนอกจะสะอาดสักปานใด แต่ใจมันยุ่งเหยิงไปเพราะอำนาจของกิเลสที่กระทำความผิดลงไป ล่วงละเมิดสิกขาบทน้อยใหญ่ ฉะนั้น สีลสิกขา พระพุทธเจ้าสอนไว้ ต้องการความสงบต้องศึกษาเรื่องสีลสิกขา จะทำกรรมฐานต้องศึกษาเรื่องสีลสิกขา

ต่อจากนั้นก็ศึกษา **จิตตสิกขา** หรือ**สมาธิสิกขา** จิตตสิกขา ศึกษาเรื่องจิต จิตของคนเรานี้มันดิ้นรนกวัดแกว่ง กระเสือกกระสน ดิ้นรนทุรนทุราย แวบไปวูบมา หาความหยุดนิ่งไม่ได้ อุปมาเหมือนลิงที่หาความหยุดนิ่งไม่ได้ หาความหลับไม่ได้แม้สักครู่เดียว อะไรในทำนองนี้ ท่านลองศึกษาเรื่องจิตดู เดี๋ยวคิดเรื่องนี้เรื่องนั้น เดี๋ยวคิดอย่างนั้น เดี๋ยวแวบไปที่โน่นเดี๋ยวแวบมาที่นี่ นึกถึงอารมณ์ที่เป็นอดีตเป็นอย่างนั้น วาดภาพไปในอนาคตจะเป็นอย่างนั้น นี่มันแวบไปวูบมาเรียกว่าจะต้องศึกษา ลักษณะจิตมันเป็นอย่างนี้ เมื่อเป็นอย่างนี้ต้องหาอุบายวิธีคุ้มครองจิต **จิตฺตํ คุตฺตํ สุขาวหํ** *จิตที่บุคคลคุ้มครองดีแล้วนำความสุขมาให้* **จิตฺตสฺส สมโถ สาธุ** *การฝึกจิตนั้นยังประโยชน์ให้สำเร็จ* เมื่อเรารู้ว่า จิตมันแวบไปแวบมาวอกแวกไปในอารมณ์ สัดส่ายไปในอารมณ์ต่าง ๆ อย่างนี้ เราจะต้องหาวิธีศึกษา ล่ามจิตเอาไว้ไม่ให้วอกแวกสัดส่ายไปมาในอารมณ์ต่าง ๆ นั่นคือ **มนสิการพระกรรมฐาน** *คือทำกรรมฐาน*

ไว้ภายในใจเสมอ จิตจะได้ไม่วอกแวก ไม่สัดส่าย ไม่ดิ้นรน ไม่กระเสือกกระสนไปหาอารมณ์ เหมือนปลาที่อยู่บนบกกระเสือกกระสนไปกว่าจะเจอบ่อน้ำ ถ้าไม่เจอก็ตายแน่นอน ฉันใด จิตของเราที่กระเสือกกระสนดิ้นรนไปก็ย่อมเป็นฉันนั้น เราจึงต้องฝึกจิต อบรมจิต เพราะเมื่อจิตเป็นสมาธิจะทำอะไรก็ย่อมสำเร็จได้ด้วยดี

ปัญญาสิกขา *ศึกษาเรื่องปัญญา* ปัญญาคือความรอบรู้ ที่เราอ่านรู้ อ่านหนังสือ เรียนหนังสือ สอบได้ จำความได้ จำเนื้อหาสาระในการเล่าเรียนได้ นั่นเป็น **สชาติกปัญญา** *ปัญญาที่มาพร้อมการเกิด* เพราะอานิสงส์ของการสั่งสมอบรมปัญญาในอดีตชาติ เช่น **สุตมยปัญญา** *ปัญญาที่เกิดจากการฟัง* คือตั้งใจฟัง ตั้งใจเล่าเรียนศึกษา นี่เป็นสชาติกปัญญาที่ติดตามไป ไม่ว่าตั้งใจฟังคดีโลก เราตั้งใจฟังย่อมเกิดปัญญา ทั้งในปัจจุบันและเมื่อแตกกายทำลายขันธ์ไปแล้ว ปัญญานั้นก็ติดตามมา เป็นสชาติกปัญญา เช่นอย่าง มหาปันถกและจูฬปันถก จูฬปันถกนั้นนอกจากจะไม่สะสมสุตมยปัญญา อันเกิดจากการฟังแล้วยังชอบหัวเราะเยาะคนอื่นเขา ที่เขาเป็นคนหัวทึบ พอแตกกายทำลายขันธ์มาเกิดอีกชาติหนึ่งเป็นน้องมหาปันถก มหาปันถกบวชเรียนในพระพุทธศาสนาแล้วได้สำเร็จความเป็นพระอรหันต์เลยเอาน้องชายมาบวช น้องชายบวชแล้วสอนกรรมฐานให้เรียน สามเดือนในไตรมาส น้องชายบริกรรมกรรมฐานไม่ได้สักบทเดียว พระพุทธเจ้าทรงแผ่พระญาณมาถึงจึงรู้ว่าชาติก่อนนี้จูฬปันถกเป็นอย่างไร เป็นคนที่ชอบดูถูกคนอื่นเขา เมื่อรู้อย่างนั้นจึงแก้ด้วยอุบายวิธี เอาผ้าขาวให้ไปบริกรรมภาวนา **รโชหรณํ รโชหรณํ** จนกระทั่งผ้าขาวเกิดเป็นสีดำ เพราะเหงื่อไคลที่นิ้วมือ จูฬปันถกจึงสามารถละกิเลสได้ นี่เป็นเรื่องของการไม่ศึกษา ไม่สนใจในเรื่องของปัญญา สชาติกปัญญา ปัญญาที่เกิดมาพร้อมกับการเกิดของเรา นี่ไม่สำคัญ **ปริหาริกปัญญา** *ปัญญาที่ต้องบริหาร* หมายถึงว่าฟังแล้วต้องคิด ต้องไตร่ตรอง นี่เรียกว่า ปริหาริกปัญญา ประการสุดท้าย **นิปกปัญญา** *รู้ละเอียดลึกซึ้ง* รู้สภาวะธรรมทั้งหลาย สังขารทั้งหลาย รู้ว่ามาจากธาตุทั้งสี่ มีอาการสามสิบสอง รู้การเกิดของมัน และสามารถดับการเกิดนั้นได้ นี่เป็นนิปกปัญญา

พระพุทธเจ้าจึงสอนให้พระทั้ง ๕๐๐ รูปนั้นศึกษาและกระทำในสีลสิกขา จิตตสิกขาและปัญญาสิกขา ให้ศึกษาในไตรสิกขานี้ เมื่อศึกษาในไตรสิกขานี้ก็ย่อมสร้างความดีให้เกิดมีขึ้นแก่ตน สร้างบารมีให้เกิดมีขึ้นแก่ตน เพราะฉะนั้น คนที่อบรมในเรื่องศีล ตั้งมั่นอยู่ในศีล คนที่อบรมในจิต ฝึกจิตให้เกิดเป็นสมาธิ เรียกว่ามี มนสิการในพระกรรมฐาน ต่อจากนั้น เมื่อจิตไม่ฟุ้งซ่าน แน่วแน่ ปัญญาก็จะเกิดขึ้น ตั้งแต่ สชาติกปัญญา ปริหาริกปัญญา และ

นิปกปัญญา สุดท้ายสามารถรู้ภาวะความเกิดความดับทั้งหลายได้ นี่เป็นคำเริ่มต้นในกรณียเมตตสูตรที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนพระ ๕๐๐ รูปว่า เธอควรบำเพ็ญไตรสิกขาให้บริสุทธิ์ ให้บริบูรณ์ เป็นพื้นฐานของการสร้างเมตตา ส่วนเนื้อหาสาระของการทำตนอย่างไรแล้วเกิดเมตตาจะได้ว่าต่อไป

หลักธรรมในกรณียเมตตสูตร

ในหลักธรรมทั้ง ๑๔ ข้อนี้ ถ้าจะแปลแบบรักษาไวยากรณ์ ก็ต้องขึ้นตัวประธานขึ้นมา ตามด้วยบทธรรมะในแต่ละบท ๆ ของกรณียเมตตสูตรนั้น เช่น

(๑)
ความเป็นผู้องอาจ

หลักธรรมข้อที่ ๑ คือ **สกฺโก** แปลว่า **โส อตฺถกุสโล** *อันว่าบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์นั้น* **สกฺโก** *เป็นผู้องอาจ* **อสฺส** *พึงเป็น*

พระพุทธเจ้าสอนให้พระ ๕๐๐ รูปที่ปรารภความเพียรนั้น เป็นผู้องอาจแกล้วกล้า คำว่า **องอาจ** หรือ **แกล้วกล้า** ในที่นี้คือ*เป็นผู้ไม่สะทกสะท้าน* เป็นผู้ไม่หวั่นไหวในโลกธรรมทั้ง ๘ ไม่มีความบกพร่องในเรื่องของศีล ไม่มีความบกพร่องในเรื่องของจิตตภาวนา ไม่มีความบกพร่องในเรื่องของการอบรมปัญญา คือทำสิกขาทั้งสามให้บริบูรณ์ เป็นผู้องอาจแกล้วกล้า เข้าในสมาคมใดไม่ว่าจะเป็นสมาคมของชาวบ้าน สมาคมของชาววัด เป็นผู้องอาจเป็นผู้แกล้วกล้าไม่สะทกสะท้าน ไม่หวั่นไหวในหมู่ในขณะนั้น เพราะคนบางคนนั้น บางทีเข้าสู่สมาคมแล้วยังเป็นผู้ไม่องอาจไม่แกล้วกล้า เคอะเขิน จะเป็นเพราะความละอาย จะเป็นเพราะมีคุณธรรมที่บัณฑิตเขาจะกล่าวขึ้นมาแล้วตัวเองไม่มี หรือจะเป็นเพราะเหตุอะไร ไม่องอาจไม่แก้วกล้า ใจหวั่นไหวอยู่เสมอ แต่สำหรับคนที่ประพฤติให้บริบูรณ์ในไตรสิกขาแล้ว ย่อม

เป็นผู้ไม่สะทกสะท้าน ไม่กลัวใด ๆ แต่ในลักษณะเช่นนี้ ไม่ใช่ว่าไม่กลัวแล้วทำกิริยากักขฬะหยาบคาย ไม่ใช่เช่นนั้น การทำกิริยากักขฬะหยาบคายแบบคนหน้าด้าน หรือคนใจด้าน ซึ่งเป็นคนเน่าใน ใจเสีย ใจของเขาเสีย หรือความประพฤติปฏิบัติที่รู้เฉพาะตัวนั้นมีอยู่แก่บุคคลนั้น ๆ อย่างนี้เรียกว่า เน่าใน ข้อวัตรปฏิบัติความประพฤติต่าง ๆ เสียหมด เรียกว่า เน่าใน เหมือนในคัมภีร์ปกรณ์วิสุทธิมรรคเขาเปรียบเทียบคนทุศีล ว่าเป็นคนเน่าใน เป็นคนรกใน เป็นคนเสียใน เน่าในก็คือข้างในภายในใจมันเสีย รกในคือภายในใจยุ่งเหยิงไปด้วยกิเลสาสวะต่าง ๆ นานา เรียกว่ายุ่งตุงนังไปด้วยกิเลสตัณหาร้อยแปด เน่าในรกในก็คือการเสียหลักปฏิบัตินั่นเอง คนพวกนี้บางทีเรียก ใจด้าน หน้าด้าน ถ้าจะเปรียบเทียบก็จะหาว่ากระทบกระเทียบเปรียบเปรยผู้อื่นเขา คนบางกลุ่มนั้นมีความประพฤติข้างในเสีย แต่ข้างนอกทำตัวเป็นผู้ดีผูกเนคไทเข้าในสมาคมต่าง ๆ ได้ เชิดหน้าชูตาได้ ในที่ลับนั้นทำให้บ้านเมืองหรือสังคมต้องเสียหายหลาย ๆ อย่าง

ฉะนั้นคำว่า **สกฺโก** *องอาจ* ในที่นี้เป็นผู้เต็มเปี่ยมไปด้วยไตรสิกขา เป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติไม่บกพร่องแต่ประการใด เป็นผู้ไม่เหมือนวัวสันหลังหวะ อันธรรมดาวัวสันหลังหวะนั้นมันมีแผลอยู่บนหลัง ไม่ว่านกเล็กนกใหญ่จะบิน เงาเล็กเงาใหญ่โผล่ขึ้นมาจะสะดุ้งเสียวสันหลัง คนที่เน่าในรกในนั้นจะเป็นเช่นนั้น กลัวสังคมเขาจะหยิบยกขึ้นมาโพนทะนา กลัวสังคมเขาจะหยิบมาเปรียบเปรย มันทำให้สะกิดใจเตือนใจว่า เออเรานี้เป็นอย่างนี้ เขาจะว่าเราหรือเปล่า อกุศลเข้าแทรกสิงในดวงจิต ว่าเรื่อยเปื่อยไป ฉะนั้น สกฺโก นี้เป็นผู้องอาจ เป็นผู้แกล้วกล้า เข้าสู่สังคมใด เป็นสมาคมชาวพุทธที่เรียกว่า พุทธบริษัท สมาคมของอุบาสก อุบาสิกา สมาคมของภิกษุบริษัท หรือในสมาคมของพระราชามหาอำมาตย์ หรืออิสสริยะชนทั้งหลายย่อมไม่หวั่นไหว

หรืออีกนัยหนึ่ง **สกฺโก** ตัวนี้ที่แปลว่า องอาจ นั้น ก็คือ เป็นผู้องอาจแกล้วกล้าไม่หวั่นไหวในโลกธรรมทั้ง ๘ ซึ่งก็คือ การได้ลาภ การเสื่อมลาภ การได้ยศ การเสื่อมยศ การได้สุข การมีทุกข์ การได้สรรเสริญ การได้รับการนินทา ไม่ว่าจะเป็นไปฝ่ายข้างดีหรือฝ่ายข้างไม่ดี ไม่ได้สะทกสะท้านหวั่นไหวไปตามอาการของโลกนั้น อาการของชาวโลกก็คือ เมื่อได้ลาภก็ไม่ทำใจของเราให้หลงระเริง เมื่อเสื่อมลาภไม่ได้ลาภก็ไม่ทำใจให้หดหู่ท้อแท้ หรืออกุศลจิตเข้าแทรกสิงคิดไปนานาประการ เมื่อได้ยศก็ไม่เห่อหรือบ้ายศ เมื่อเสื่อมยศก็พิจารณาไม่เสียอกเสียใจ เมื่อได้รับสุขก็ไม่หลงละเมอลืมตน หรือว่าเมื่อได้รับทุกข์ก็ไม่ได้หม่นหมองท้อแท้เศร้าหมองแต่ประการใด เมื่อได้รับการสรรเสริญก็พิจารณาว่า จะดีจะชั่วหาอยู่ที่ปากของ

ชาวบ้านยกย่องสรรเสริญไม่ จะดีก็เพราะเราทำดี เมื่อได้รับการนินทาก็ไม่สะทกสะท้านในคำนินทา เพราะไม่ได้เป็นไปอย่างที่เขาว่า นี่เรียกว่า องอาจแกล้วกล้าไม่สะทกสะท้าน ไม่หวั่นไหวในโลกธรรมทั้ง ๘ เพราะคนเรานั้นพอได้ลาภ จิตก็เปลี่ยนไปอย่างหนึ่ง พอเสื่อมลาภจิตก็แปลไปอีกอย่างหนึ่ง พอได้ยศ จิตก็เปลี่ยนไปอย่างหนึ่ง เมื่อเสื่อมยศ จิตก็แปลไปอย่างหนึ่ง พอได้สุข จิตก็เป็นอย่างหนึ่ง เมื่อได้รับทุกข์ จิตก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง เมื่อได้รับการสรรเสริญ จิตก็พองขึ้น เมื่อได้รับการนินทา ใจก็ห่อเหี่ยว จิตก็แฟบลง ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า จิตก็หวั่นไหวในโลกธรรมทั้ง ๘ ฉะนั้น ผู้ที่ศึกษาในไตรสิกขา ทำให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ รักษาศีล เจริญสมาธิ อบรมจิตเจริญปัญญาให้เกิดมีขึ้น เป็นผู้บริบูรณ์ในไตรสิกขา จึงได้ชื่อว่า สกฺโก เป็นผู้องอาจ พระพุทธเจ้าสอนให้พระภิกษุ ๕๐๐ รูปนั้นประกอบกิจในไตรสิกขา แล้วยังสอนให้ประพฤติปฏิบัติในธรรมที่เรียกว่า **สกฺโก**

(๒)
ความเป็นคนตรง

หลักธรรมข้อที่ ๒ คือ **อุชู** ก็แปลลักษณะเดียวกันว่า **อตฺถกุสโล** *อันว่าบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์* **อุชู** *เป็นคนตรง* **อสฺส** *พึงเป็น*

พระพุทธเจ้าสอนให้ตรง หมายถึง ตรงต่อข้อวัตรปฏิบัติ ตรงต่อหลักคำสอนในศาสนา ทั้งหลักธรรมและหลักวินัย ไม่มีมารยาสาไถย ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมแต่ประการใด ให้ประพฤติปฏิบัติตรงไปตรงมา ที่เรียกว่า **อุชุปฏิปทา** ข้อวัตรปฏิบัติตรง ไม่ใช่ **วงฺกปฏิปทา** การคดกาย การคดวาจา การคดใจ เรียกว่า **วงฺกปฏิปทา** ข้อปฏิบัติคดงอกายใจ เพราะว่าตามปกติคนเรานั้นบางทีก็มักจะให้อภัยแก่ตนเอง เมื่อทำอะไรผิดพลาดเผลอไปก็มักจะไม่เป็นไร อันคำว่า ไม่เป็นไรนั่นแหละ ทำให้เกิดความเสียหายเพราะภพนี้และภพหน้า เพราะการเห็นแก่ตัวเอง เพราะการเข้าข้างตัวเอง มักจะให้อภัยแต่ตนเองเสมอว่า ไม่เป็นไร เรื่องเล็กน้อยเรื่องหยุมหยิม ไม่เป็นไร ฉะนั้น การประพฤติปฏิบัติในอุชุปฏิปทาก็เหมือนอย่างในคุณสมบัติของพระสงฆ์ที่เรียกว่า **อุชุปฏิปนฺโน** ซึ่งควบคุมเอา **สุปฏิปนฺโน** เข้ามาไว้ด้วย คือปฏิบัติดีด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เมื่อทำดีด้วยกาย วาจา และใจแล้ว เข้าลักษณะสุจริต กายก็เป็นกายสุจริต วาจาก็เป็นวาจาสุจริต ใจก็เป็นใจสุจริต ขยายความก็คือ ประพฤติกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ

ในกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ แบ่งเป็น ทางกาย ๓ วาจา ๔ ใจ ๓ รวมเป็น ๑๐ ประการด้วยกัน ในกุศลกรรมบถ ก็คือทางสร้างกุศล ทางสร้างความดี ตรงกันข้ามก็คืออกุศลกรรมบถ ทางสร้างความชั่ว ทางสร้างความไม่ดีไม่งามทั้งหลาย

ฉะนั้นการทำกายให้ประพฤติปฏิบัติในกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการคือ **กายสุจริต** ก็ละทิ้งเสีย ไม่มีการฆ่าสัตว์ เบียดเบียนสัตว์ ทำร้ายร่างกายสัตว์ ทรมานสัตว์ บางคนเห็นสัตว์เดรัจฉาน มันก็ไม่ได้ทำอะไรเพียงเดินไปพบมันเข้า เท้าอยู่ว่าง ๆ ก็เตะมัน เป็นการทำร้ายสัตว์ทรมานสัตว์ ก็หมายถึงเอาสัตว์มากักขังมาเลี้ยงดู ภายนอกก็ว่าเป็นการเอ็นดูสัตว์ แต่การทำให้สัตว์ผิดธรรมชาติเป็นเรื่องทรมาน เช่น ธรรมชาติของเรามีการยืน เดิน นั่ง นอน แต่เขามากักบริเวณให้เรายืนอย่างเดียว นั่งอย่างเดียว เดินอย่างเดียว นอนอย่างเดียว เรียกว่าผิดธรรมชาติ สัตว์มันก็มีอิสรภาพ เช่น นก หนู ปู ปลา มันอยู่ในอากาศ อยู่บนพื้นดิน อยู่ในชลาลัย ในหนองน้ำ ในบึง ในทะเล และเราไปจับมันมาเลี้ยงไว้ บางคนก็บอกว่า สัตว์บางจำพวกมันเป็นสัตว์เลี้ยงต้องเลี้ยงไว้ ถ้าไม่เลี้ยงแล้วมันตาย แล้วแต่จะอ้างเลศกันไปต่าง ๆ นานา ฉะนั้นการทรมานสัตว์นั้นเป็นลักษณะของทุจริต เป็นความไม่ดี เป็นการประพฤติปฏิบัตินอกลู่นอกทาง ไม่เป็นอุชุปฏิปทา กายสุจริตประการแรก เราท่านทั้งหลายบางทีก็ประสบกับตัวเอง แล้วก็มักจะให้อภัยว่าไม่เป็นไร แต่ถ้าหากว่าเขามาทำกับเราบ้างแล้วจะเป็นอย่างไร เขาก็ย่อมจะต้องคิดเหมือนเราเหมือนกัน แต่ว่ามันพูดภาษาเราไม่ได้ บางทีมันร้องหรือมันจะด่าเราก็ไม่รู้ มันส่งเสียงก็นึกว่ามันเจรจาด้วย บางทีมันก็ให้อวัยวะเบื้องต่ำแก่เราก็ได้ใครจะไปรู้ นี่เรียกว่า กายทุจริต ฉะนั้นการปฏิบัติตรงก็คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียนสัตว์ ไม่ทรมานสัตว์

ประการต่อมานั้นเรียกว่า **ไม่ลักทรัพย์ของคนอื่นเขา** ทรัพย์สมบัติของคนอื่นเขาก็เป็นที่หวงแหน ถ้าของเราบ้างคนอื่นเขามาลักขโมยไป เราก็ย่อมไม่พอใจ นอกจากไม่พอใจแล้ว คนที่ทำอทินนาทานนั้น ก็ย่อมจะมีกรรมติดตามไปเผาผลาญทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ใจของเราก็ย่อมจะไม่เป็นสุขแน่ ถึงแม้จะหน้าชื่นตาบานแต่ใจก็ต้องหดหู่เพราะตนเองกระทำความผิด นี่เรียกว่าเป็น วงฺกปฏิปทา ประพฤติกายวาจาคดงอ

ประการต่อมานั้น **ประพฤติผิดในลูกเขาเมียเขา** อันนี้เราต้องคิดว่า ถ้าเขาประพฤติผิดในลูกเมียเราบ้างจะเป็นอย่างไร อันเป็นลักษณะของคนที่มักมากในกามารมณ์ เป็นลักษณะของคนที่เห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว ไม่นึกถึงอกของคนอื่นเขาบ้างว่าจะเป็นอย่างไร และเป็นเรื่องติดตามเผาผลาญให้เดือดร้อนนานาประการ เพราะฉะนั้นในกุศลกรรมบถ ๓ ประการในฝ่ายกายสุจริตนั้นเราจะต้องประพฤติปฏิบัติให้ตรงไปตรงมา ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมแต่ประการใด ไม่ต้องไปอ้างว่าเขาให้ท่า เขาสมัครใจ

ประการต่อมาใน **วจีสุจริต** ประพฤติกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ในทางวาจา เรื่องคำเท็จคือการหักราญประโยชน์ของผู้อื่น การกล่าวคำไม่จริงเท่ากับหักราญประโยชน์ของผู้อื่นด้วย และหักราญล้างผลาญประโยชน์ของตนเองด้วย เพราะการพูดเท็จนั้น เขาเชื่อแล้วไปทำตามคำเรา เขาก็เสียประโยชน์ และเมื่อเขารู้ในภายหลัง คนที่พูดนั้นก็เสียประโยชน์ด้วย หมายถึงไม่มีคนเชื่อถือต่อไป นี่เป็นลักษณะคำเท็จ เป็นทุจริต เราก็ละทิ้งเสีย ประพฤติสุจริตให้ตรงกับคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การพูดคำเท็จนี้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ขึ้นชื่อว่าคนที่ละคำสัตย์ จะไม่ทำกรรมชั่วอย่างอื่นย่อมไม่มี ก็แสดงให้เห็นว่าคนพูดเท็จพูดโกหกได้ กรรมอย่างอื่นก็ย่อมทำได้เช่นเดียวกัน เพราะละสัจจะที่เราสวดในบทพาหุง **สจฺจํ วิหาย มติสจฺจกวาทเกตุํ** นี่เรียกว่า ละสัจจะ ท่านยกคำพูดของนางจิญจมาณวิกาขึ้นมา นางจิญจมาณวิกานั้นกล่าวตู่พระพุทธเจ้าว่าสมสู่ด้วยกันจนกระทั่งตั้งท้อง พระพุทธเจ้าเลยตรัสว่า *ขึ้นชื่อว่าคนที่ละคำสัตย์ จะไม่ทำกรรมชั่วอย่างอื่นนั้นไม่มี* นี่ท่านทั้งหลายจำเป็นภาษิตไว้ก็ได้ว่า อันคำเท็จนี้เรามักจะพูดกันอยู่สม่ำเสมอ บางทีถามว่า ทำอะไร ทั้ง ๆ ที่กำลังทำอยู่นั้น บอกว่า เปล่าครับ เปล่าค่ะ เปล่าจ้ะ มักจะปฏิเสธไปก่อน นี่เรียกว่า ปัญญาไวเกินสติ ปัญญาไวแต่ขาดสติไม่ได้พิจารณา ตอบไปก่อนว่า เปล่าครับ ทั้ง ๆ ที่พูดอยู่ ทำอยู่ ทำนองนี้ ฉะนั้น วจีทุจริต การกล่าวคำเท็จก็ควรเว้น

การกล่าวคำหยาบ ก็เช่นกัน เราเมื่อไม่ชอบให้คนพูดคำหยาบก็อย่าไปพูดกับเขา การพูดคำหยาบผิดไหม? ถ้าหากว่าทางภาษาสมัยสุโขทัยก็ไม่ผิด แต่ว่ามันอยู่ที่เจตนา ว่าคำหยาบนั้นหยาบในลักษณะจิตหยาบด้วยหรือเปล่า พูดด้วยจิตโกรธด้วยหรือเปล่า พูดด้วยจิตริษยาหรือเปล่า แต่ถ้าพูดด้วยจิตโกรธจิตริษยา ก็เป็นเจตนาที่ตั้งใจจะกล่าวคำหยาบ แต่ถ้าพูดด้วยจิตเมตตา ใครเล่าจะไม่รู้ว่าเรามีเมตตาจิต พูดออกไปแล้ว คนฟังเขาก็คิดรู้ว่าเรามีเมตตาจิตหรือไม่มีเมตตาจิต เขาก็ว่าเราพูดคำหยาบ เพราะฉะนั้นการพูดคำหยาบนี้ก็เรียกว่า ผิดข้อวัตรปฏิบัติ

ประการต่อมา **คำส่อเสียด** คำส่อเสียดนี้ถึงตกนรกได้ คำเท็จก็ตกนรกได้ คำหยาบก็ตกนรกได้ เช่นอย่างไปด่าพระเจ้าอย่างนี้เรียกว่าคำหยาบ ตกนรกได้ คำส่อเสียดก็ตกนรกได้ ดังที่เคยถวายเรื่องพระธรรมกถึกเชี่ยวชาญ แต่ใจไม่ได้ประพฤติปฏิบัติธรรม ยุยงส่งเสริมให้พระซึ่งรักกันมาเป็นเวลากว่า ๖๐ ปี ต้องแตกแยกกัน ตายไปตกนรก สู่อบายภูมิกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ตัวเป็นทองแต่ปากเหม็น เป็นปลาตะเพียนที่เคยเล่าให้ฟัง เพราะฉะนั้นการพูดส่อเสียดเป็นการยุยงให้ครอบครัวแตกแยก ให้คนรักสามัคคีแตกแยก ให้สังคมแตกแยก

และกระทั่งให้คนในชาติแตกแยก แบ่งเป็นพรรคเป็นพวก เช่นเรื่องไม่จริงนำมากล่าว คนที่ไม่รู้เรื่องต้นสายปลายเหตุมาแต่เบื้องต้นก็คิดว่าเป็นเรื่องจริง ทั้ง ๆ ที่เคยนับถือก็คลายความนับถือไปบ้างก็มี นี่เรียกว่าคำส่อเสียด คือเอาเรื่องที่ไม่จริงมาพูดส่อเสียดคนอื่นเขา แล้วเราถ้าถูกอย่างนั้นเข้าเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าไม่ต้องการให้สังคมต้องแตกแยก ฉะนั้นต้องละคำส่อเสียดนี้เสีย

ประการสุดท้ายของวจีทุจริต ก็คือ **การพูดเพ้อเจ้อ** อย่างว่าเราคุยกันเรื่องธรรมะ เรียกว่า **ธรรมสากัจฉา** *สนทนากันเรื่องธรรมะ* นี่ไม่เพ้อเจ้อ แต่ถ้าสนทนากันเรื่องเหลวไหล ฝนตกขี้หมูไหล เรื่องไร้สาระต่าง ๆ นั่นเรียกว่า คำเพ้อเจ้อ ฉะนั้นคำเพ้อเจ้อนี้แม้ว่าศีลจะไม่ขาด แต่ก็ทำให้ด่างพร้อย

เมื่อครบองค์เรียกว่า ศีลขาด ไม่ด่างพร้อยแล้ว นั่นคือ คำพูด เจตนาตั้งใจจะพูด เจตนาตั้งใจจะกล่าวคำเท็จนั้น พูดแล้วคนอื่นเขาเชื่อ เมื่อครบองค์อย่างนี้เรียกว่า ศีลขาด เพราะฉะนั้นในวจีทุจริตละเสีย คนที่ปฏิบัติตรงไปตรงมาไม่ประกอบด้วยวจีทุจริต ประกอบด้วยวจีสุจริต ไม่กล่าวคำเท็จ ไม่กล่าวคำหยาบ ไม่กล่าวคำเพ้อเจ้อ ไม่กล่าวคำส่อเสียด

ประการต่อมาในเรื่องของใจ ให้ประพฤติกุศลกรรมบถ ๓ ประการ **มโนสุจริต** ในเรื่องของใจ ประการที่หนึ่งนั้นคือ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ลาภของคนอื่นเขา หมายถึงใจไม่ประกอบไปด้วยโลภะ เช่นจีวรมันก็เหมือนกัน แต่ที่เห็นเขาห่มมันแลเป็นมันสวยกว่ากัน ที่เรียกว่า จิตเกิดละโมบ จิตเกิดความโลภขึ้นมา อภิชฌาความเพ่งเล็งอยากได้สมบัติของคนอื่น มันทำใจให้เศร้าหมอง ทำใจให้ขุ่นมัว เพราะตัวโลภเข้าไปรัดรึงจิตใจ ทำให้ใจเศร้าหมองขุ่นมัว

ประการต่อมา **การไม่คิดพยาบาทอาฆาตจองเวร การให้อภัย** ประกอบไปด้วยเมตตาให้อภัย ไม่ประกอบไปด้วยอาฆาตพยาบาท เพราะการประกอบไปด้วยอาฆาตพยาบาทนั้น มันทำลายจิตทำลายสุขภาพจิตตนเองให้เสื่อมลงไป เมื่อจิตเสื่อมโทรม อย่างอื่นแม้สุขภาพร่างกายก็พลอยเสื่อม การประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ ก็เสื่อมไปด้วยเพราะจิตมันเสีย ฉะนั้นการพยาบาทอาฆาตมุ่งร้ายต่อบุคคลผู้อื่นนั้น ก็เท่ากับทำลายตัวเอง ก่อนที่คนอื่นเขาจะพินาศ ตัวเองพินาศก่อน พยาบาทนั้นแปลว่า ยังผู้อื่นให้พินาศ แต่ความจริงตนเองนั้นคิดหาวิธีต่าง ๆ จิตของตนเองนั้นพ่ายแพ้แก่ความดีแล้ว จึงเกิดพยาบาทขึ้นมา

ประการต่อมาคือ **ทำใจให้เป็นสัมมาทิฏฐิ** คือให้เห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เช่นเห็นว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว นรกมีสวรรค์มี ประโยชน์ในโลกนี้มี ประโยชน์ในโลกหน้า

มี ประโยชน์อย่างยอดยิ่งคือพระนิพพานมี ทำใจอย่างนี้ เพราะฉะนั้นการประพฤติปฏิบัติให้ตรงต่อคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ใช่เฉพาะกุศลกรรมบถเท่านั้น ทางกาย ๓ วาจา ๔ และใจ ๓ ไม่ใช่เพียงแค่นี้ ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ มีทั้งฝ่ายกุศลและอกุศล ละฝ่ายอกุศล ประพฤติฝ่ายกุศลให้เกิดมีขึ้นในใจของเรา และประพฤติปฏิบัติให้ตรงไปตรงมา ไม่เห็นการลาภสักการะแต่ประการใด นี่เรียกว่า อุชุ ผู้ฉลาดในประโยชน์ พึงเป็นผู้ปฏิบัติตรง ตรงต่อปฏิปทาข้อวัตรปฏิบัติ บางคนถือว่าการประพฤติตรงไปตรงมามันไม่ได้อะไร แต่ถ้างอกายงอวาจาสักนิดสักหน่อยก็จะได้ลาภเกิดขึ้น งอกายก็แสดงอาการอย่างหนึ่ง แต่ใจไปอีกอย่างหนึ่ง งอใจก็พูดไปอย่างหนึ่ง แต่ใจคิดไปอีกอย่างหนึ่งที่เรียกว่า ปากเจรจาใจนั้นเชือดเถือเนื้อหนังมังสา ใจนั้นคิดอาฆาตคิดฆ่าในลักษณะเช่นนี้ เช่นพูดดีแต่ใจคิดจะกำจัดเสีย เช่นฤาษีอยากกินตัวเงินตัวทอง ปะเหลาะด้วยวาจาต่าง ๆ นานา กิริยาอาการก็คดไปด้วยความทุจริต

เพราะฉะนั้นการประพฤติปฏิบัติเพราะถูกอำนาจราคะ โทสะ โมหะ เข้าครอบงำจึงทำให้กายคดงอ ท่านอุปมาเหมือนอย่างกับว่า คนที่หย่อนมือลงไปในข้าวต้ม ถ้าจุ่มลงไปตรง ๆ ก็สักแต่ว่าเปื้อน แต่ถ้างอมือขึ้นนิดหนึ่งข้าวยาคูข้าวต้มก็จะติดมือขึ้นมาได้ประโยชน์ นี่คนที่ประพฤติ**วงฺกปฏิปทา** คือ*ประพฤติงอกายงอวาจางอใจ* คือไม่ตรง เป็นคนไม่ตรงนั่นเอง เช่นอย่าง ปริกถาพูดเลียบเคียง พูดใกล้เคียง พูดเฉียดไปเฉียดมา ลักษณะเช่นนี้ก็ทำให้เกิดลาภสักการะขึ้นมาได้ เช่นเดินไปในไร่อ้อย เห็นเด็ก ๆ แล้วก็ถามว่า แม่เอ็งไปไหน เด็กบอกว่าแม่อยู่ทางท้ายไร่นั่นแหละ ไอ้นี่พระกินได้หรือเปล่า เด็กก็วิ่งไปบอกแม่ แม่พระท่านว่าอย่างนี้ ท่านมีอัธยาศัยถามถึงแม่ แล้วท่านก็ถามว่า อ้อยนี่พระกินได้หรือเปล่า แม่ได้ยินเพียงเท่านี้ก็รู้ความประสงค์ ตัดอ้อยมาถวายท่านทีเดียว อย่างนี้เรียกว่า **สมนฺตชปฺปา** พูดเฉียดไปเฉียดมาจนกระทั่งได้ของนั้นมากิน นี่ก็เป็นลักษณะ วงฺกปฏิปทา ฉะนั้น อุชุปฏิปทานี้ ประพฤติปฏิบัติตรงต่อหลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

(๓)

ความเป็นคนซื่อ

ในหลักธรรมข้อที่ ๓ ที่ว่า **สุหุชู** แปลโดยยกศัพท์ก็คือ **โส อตฺถกุสฺโล** *อันว่าบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์นั้น* **สุหุชู** *เป็นคนซื่อ* **อสฺส** *พึงเป็น*

ในธรรมะข้อที่ ๓ ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้สอนให้พระ ๕๐๐ รูปนั้นเป็นคนมีใจซื่อ ซึ่งในบทที่ ๒ นั้นว่า **อุชู** เป็นคนตรง ประพฤติตรง ไม่ประพฤติวงฺกปฏิปทา งอกายงอวาจาและงอใจ นอกจากว่าเป็นคนตรงแล้วยังเป็นคนใจซื่ออีกด้วย เป็นคนที่ไม่มีมายาสาไถยคือไม่มีเล่ห์เหลี่ยมอันใด ไม่มีการโอ้อวดแต่ประการใด **มายา** แปลว่า *เล่ห์เหลี่ยม* **สาไถย** แปลว่า *การโอ้อวด* คือเป็นคนที่ทำอะไรทำแบบซื่อ ๆ หรือจะเติมว่าซื่อตรงก็ได้ เช่นอย่างสุนัข นี่ไม่ได้เปรียบกับคนนะ ยกตัวอย่างให้ฟังว่า อันชาติสุนัขนั้นเป็นสัตว์ที่ซื่อตรงกว่าบรรดาสัตว์ทั้งหลาย ท่านได้กล่าวไว้ในธรรมบท ขุททกนิกาย ว่ามันแสดงกิริยาอาการอย่างไร ใจของมันอย่างไร ก็แสดงอาการกริยาอย่างนั้น เรียกว่าซื่อตรง หมายถึงใจกับกิริยาของมันตรงกัน ท่านบอกว่า สุนัขเป็นสัตว์ที่ซื่อตรงนัก ถ้ามันรักก็แสดงออกว่ามันรัก ถ้ามันชังก็แสดงออกว่ามันชัง คือการครางหงิง ๆ กระดิกหางเข้ามา เลียแข้งเลียขาพันหน้าพันหลัง นั่นมันแสดงอาการว่ามันรัก แต่ถ้าใจมันไม่รักไม่ชอบ แม้แต่เงามันก็ยังเห่า เห็นรูปร่างลักษณะหรือได้กลิ่นมันก็ยังเห่า ฉะนั้นชาติสุนัขนั้นเป็นชาติที่ซื่อตรง ไม่มีมายาสาไถย ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมไม่มีการโอ้อวดแต่ประการใด ซึ่งผิดกับสัตว์มนุษย์ บางครั้งก็มีมายา เช่นอย่างที่เราเห็นหรือได้ประสบกันมา อันบุคคลผู้ใดที่เป็นที่รัก เวลามีเรื่องอะไรเกิดขึ้นมา อย่างเช่น เจ็บไข้ได้ป่วยก็อ้อนออดต่าง ๆ นานา ไข้เบาก็ครางเป็นไข้หนัก เพื่อจะให้คนอื่นมีความรักความห่วงใยเพิ่มมากขึ้น ในลักษณะเช่นนี้ หรือบางทีมีเรื่องนิดหน่อยก็ทำเป็นกลุ้มอกกลุ้มใจเสียใหญ่โต อย่างนี้

เรียกว่าทำให้คนเห็นใจ นี่เรียกว่ามีมายา มายากลที่เขาแสดงกันก็เป็นเรื่องไม่จริง แต่อาศัยเหตุนั้นแสดงประกอบขึ้น ที่เรียกว่า มายากล เป็นการบอกลักษณะของเล่ห์เหลี่ยมต่าง ๆ ภายในใจไม่ซื่อ เราได้เห็นการแสดงกิริยาต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องไม่จริง บางคนฉลาดเกินตัว พูดเพื่อให้ตนได้รอดพ้นจากความผิด หรือบางคนก็แสดงเหตุต่าง ๆ เพื่อให้คนเขาไม่กล่าวว่าขณะต่อหน้าในปัจจุบัน เพื่อให้ตนรอดพ้นไปก็ทำทุกวิถีทางเช่นนี้เรียกว่า มีมายา ไม่ซื่อ

ลักษณะของการโอ้อวดก็เป็นเรื่องที่ไม่จริงเช่นกัน หรือบางทีเป็นเรื่องจริง สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ไม่ได้บอกให้เป็นคนอวด คำว่าอวดมักจะเป็นเรื่องไม่จริง การอวดคุณธรรมก็ดี คุณสมบัติก็ดี หรืออวดสมบัติใด ๆ ก็ตาม เข้าลักษณะของคำว่า สาไถย คือการโอ้อวด การโอ้อวดเรียกว่า ยกตนข่มท่านก็ได้ ถมฺโภ ไม่เป็นคนหัวดื้อเหมือนตอ ในลักษณะเช่นนี้ สุหุชู แปลว่า เป็นคนซื่อ หมายถึงไม่มีมายาไม่มีสาไถย ทำอะไร พูดอะไร ก็ทำก็คิดก็พูดอย่างซื่อ ๆ ซื่อตรงไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ไม่มีการโอ้อวดแต่ประการใด ท่านลองพิจารณาดูว่าคนลักษณะเช่นนี้จะเป็นที่รักที่ชอบใจของคนทั้งหลายทั่วไปหรือไม่

พระพุทธเจ้าสอนว่า เข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้วก็ควรมีหลักธรรมประจำใจคือ สุหุชู เป็นคนซื่อตรง ซึ่งในยุคปัจจุบันนี้ การเป็นคนซื่อตรงเป็นสุหุชูนั้น บางทีก็หายาก เพราะต่างคนก็ต่างจะเอาดีเอาเด่น หาผลประโยชน์ใส่ตนเอง เช่นอย่าง สื่อต่าง ๆ ที่เราได้รับรู้ที่ได้เห็นกัน บางทีก็กล่าวให้คลาดเคลื่อน บางทีก็กล่าวอ้อมไปอ้อมมา ด้วยเล่ห์เพทุบายที่เรียกว่า มายาสาไถย ไม่กล่าวให้ตรงตามความเป็นจริง เอาความจริงนั้นนั้นมาบิดเบือน มาแปลงมาปลอมเสีย บางทีก็ตรงกันข้าม ขาวเป็นดำดำเป็นขาว ถ้าโลกมีบุคคลเช่นนี้มาก ๆ ก็ทำให้โลกเกิดโกลาหลวุ่นวาย ไม่มีความสงบระงับราบเรียบได้ ฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านสอนว่า สุหุชู ต้องเป็นคนซื่อ คือไม่มีคดในข้องอในกระดูก ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ไม่มีมายาสาไถยแต่ประการใด อะไรที่เป็นเรื่องจริงก็ว่าไปตามความเป็นจริง อะไรไม่จริงก็ว่ากันไปตามไม่จริง ไม่นำเอามาปั้นแต่งแปลงรูปโฉมไปต่าง ๆ นานา นี่เป็นธรรมะที่ควรประพฤติปฏิบัติอีกข้อหนึ่ง

(๔)

ความเป็นคนว่าง่าย

หลักธรรมข้อ ๔ คือ **สุวโจ** แปลโดยยกศัพท์ก็คือ **โส อตฺถกุสโล** *อันว่าบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์นั้น* **สุวโจ** *เป็นคนว่าง่าย* **อสฺส** *พึงเป็น*

สุวโจ แปลว่า *เป็นคนว่าง่าย* **โสวจสฺสตา** กิริยาของความเป็นคนว่าง่าย คนว่าง่ายในที่นี้ก็ตรงกันข้ามกับคนว่ายาก เพียงเราได้พิจารณาเพียงเท่านี้ว่า คนว่าง่ายกับคนว่ายากอะไรจะดีกว่ากัน เราทุกคนย่อมจะทราบว่า ความเป็นคนว่าง่ายนี้ ย่อมดีแน่ ความเป็นคนว่ายาก ย่อมไม่ดีแน่ ความเป็นคนว่าง่ายนี้จัดเป็นมงคลข้อหนึ่งในมงคล ๓๘ ประการ ซึ่งเป็นมงคลชั้นสูง คือคนที่จะยกระดับจิตใจให้เป็นคนว่าง่าย ก็ต้องผ่านมงคลหลายสิบข้อมา จึงจะ **โสวจสฺสตา** ความเป็นคนว่าง่ายนี้ ความเป็นคนว่ายากนี้ ท่านบอกเอาไว้ว่า มีกิริยาอาการเมื่อทำอะไรผิดไปแล้ว มีท่านผู้เมตตาต้องการจะบอกให้ดัดแปลงแก้ไข หรือชี้ข้อผิดให้รับทราบ กลับได้ยอกย้อนกับบุคคลผู้ว่ากล่าวด้วยเมตตาจิตนั้นว่า มันเรื่องอะไร ท่านเป็นอะไรกับผม ท่านเป็นอุปัชฌาย์ผมหรือ ท่านเป็นอาจารย์ผม หรือท่านเป็นครูฝึกผม หรือท่านเป็นพี่ป้าน้าอาผม หรือท่านเกี่ยวข้องอะไรกับผม เมื่อว่ากล่าวตักเตือนไปคนหัวดื้อหรือคนว่ายากนั้นย่อมจะมีอาการโต้เถียง หรืออีกลักษณะหนึ่งเป็นคนนิ่งเฉยเหมือนน้ำรดหัวตอ ไม่รู้สึกรู้สาแต่ประการใด น้ำรดหัวตอนั้นก็สักแต่ว่ารด เหมือนคำพูดที่พูดไปสำหรับคนหัวดื้อ คนว่ายากพูดไปก็แค่นั้น พูดไปก็เสียแรงเปล่า พูดไปก็ไม่มีประโยชน์ เพราะเขานิ่งเฉย เขาเพิกเฉยเสียไม่นำพาไม่สนใจในโอวาท ในอนุศาสน์ในคำกล่าวสอน ในคำพร่ำสอนนั้น นี่ก็เป็นลักษณะหนึ่งของคนหัวดื้อคือนิ่งเสีย นอกจากนั้นไม่เอื้อเฟื้อไม่สนใจ พูดอย่างไรก็พูดไป พูดมากแค่ไหนพูดน้อยแค่ไหนก็ไม่สนใจไม่เอื้อเฟื้อ ไม่แสดงความเคารพในคำพูดของอุปัชฌาย์อาจารย์หรือ

พระที่เป็นปูนอุปัชฌาย์อาจารย์ หรือบุคคลผู้มีพระคุณทั้งหลาย นี่ลักษณะของคนว่ายาก

ลักษณะของ **คนว่าง่าย** ก็ตรงกันข้าม เมื่อเราได้ทำอะไรผิดไปแล้วมีคนมาว่ากล่าวสอน มีคนมาพร่ำสอน มาชี้มาแนะมาบอก ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะแก่กว่าหรือบุคคลผู้นั้นจะเสมอด้วยตน หรือบุคคลผู้นั้นจะต้อยต่ำต้อยกว่าตน ทั้งโดยอายุทั้งโดยคุณสมบัติ ก็รับฟังคำตักเตือนคำบอกเล่าของคนเหล่านั้น แล้วปวารณาตนอีกว่า ถ้ากระผมได้ทำอะไรผิดพลาดพลั้งไปโดยที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ อาศัยท่านผู้มีความรู้ทั้งหลาย อาศัยท่านผู้มีตาดีทั้งหลาย ได้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ แล้ว ได้ว่ากล่าวตักเตือนผมเถิดครับ นี่ลักษณะของคนว่าง่าย เขาจะไม่นิ่งดูดาย จะรับฟังคำสอนคำอนุศาสน์ คำพร่ำสอนโดยดีจากบุคคลนั้น เพราะเขาถือว่าบุคคลที่บอกเขานั้นชี้ความผิดของเขานั้น ถือว่าเป็นผู้ชี้ขุมทรัพย์ให้ เพราะว่าคำสอนแต่ละอย่างนั้น เป็นคำที่ผู้ปรารถนาดีประกอบด้วยเมตตาจิตต้องการชี้ให้เห็นว่าเป็นสิ่งดีอย่างนั้นอย่างนี้ เหมือนอย่างเศรษฐีบางคนเขาชี้ว่า หนูนี่มีประโยชน์ เขาก็พิจารณาว่า หนูตายมีประโยชน์อย่างไร หนูตายก็จับเอาไปขายให้คนเลี้ยงแมว ก็ได้สตางค์มาแล้ว อย่างนี้เรียกว่าเขาชี้ขุมทรัพย์ให้ คนมีปัญญาไวก็คิดออกว่าเขาชี้ขุมทรัพย์ให้ เอาหนูไปขายให้คนเลี้ยงแมวได้เงินมาแล้วก็ทำการอย่างอื่นต่อไปจะได้กำไรมาก ๆ เข้าจนกระทั่งเป็นเศรษฐีได้นี่ก็เรียกว่ารู้จักคำพร่ำสอน รู้จักที่เขาชี้ขุมทรัพย์ให้ เหมือนที่เขาชี้ประโยชน์โลกนี้ให้และบอกสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ในโลกนี้ให้ เช่นอย่างหัวใจเศรษฐี **อุ อา กะ สะ**

อุ หมายถึง **อุฏฺฐานสมฺปทา** *จงประกอบด้วยความหมั่นขยัน* ลุกขึ้นประกอบการงานตามหน้าที่ และลุกขึ้นตามนั้น อย่างนี้เรียกว่า มุ่งเอาประโยชน์ในปัจจุบัน

อา หมายถึง **อารกฺขสมฺปทา** *จงรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาด้วยความเหนื่อยยากลำบาก* จะจับจะจ่ายอะไรให้รู้จักประมาณ แล้วทำตามนั้น

กะ หมายถึง **กลฺยาณมิตฺตตา** *คบเพื่อนที่ดี* เพื่อนที่ดีเป็นศรีแก่ตัวเอง มิตรแท้ย่อมช่วยเหลือเกื้อกูลนานาประการ ย่อมป้องกันชื่อเสียงให้ ย่อมเป็นทนายแก้ต่างให้ ยอมป้องกันทรัพย์สมบัติให้ นี่เป็นลักษณะของเพื่อนที่ดี

สะ หมายถึง **สมชีวิตา** *จงทำตัวให้สม่ำเสมอ* เมื่อยามได้ก็อย่าสุรุ่ยสุร่ายจับจ่ายจนเกินตัว เมื่อยามเสียก็อย่าท้อถอย

นี่เรียกว่า**ชี้ประโยชน์ในปัจจุบันให้** เขาก็รีบคว้าเอาประโยชน์นั้นทันที ไม่นิ่งดูดายเป็นคนขยันหมั่นเพียร ลุกขึ้นประกอบการงาน รู้จักรักษาทรัพย์สมบัติ เป็นเพื่อนที่ดีวางตัวได้

เหมาะสม เขาชี้มาอย่างนี้รีบรับเอาทันที ไม่ได้แย้งไม่ได้โต้เถียง ไม่กล่าวยอกย้อนแต่ประการใด ยอมรับเอามาทำมาใช้

ชี้ประโยชน์ในโลกหน้า ว่ามี **ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา** ตั้งมั่นอยู่ในศีล เพิ่มพูนศรัทธา เพิ่มพูนการเสียสละ และรู้จักวิธีสร้างความดีคือตัวปัญญา เพราะฉะนั้น ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา ทั้งหมดนี้เราทำให้เกิดมีขึ้น มันก็จะได้ประโยชน์ทั้งโลกนี้และโลกหน้า และนอกจากนั้นประพฤติปฏิบัติไปเถิด สร้างสมบารมีไปเถอะ ไม่ช้าไม่นานก็จะถึงฝั่งซึ่งอมตมหานฤพานได้ นั่นประโยชน์อย่างยิ่ง ถ้าเราทำตามที่เขาชี้ ทำตามที่เขาบอก อย่างนี้เรียกว่าเป็นคนว่าง่าย ความเป็นคนว่าง่ายนี้จึงเป็นมงคล

ความเป็นคนว่าง่ายนั้นมีอยู่ ๒ ลักษณะ ลักษณะหนึ่ง **ว่าง่ายเพราะอยากได้** ลักษณะหนึ่ง**ว่าง่ายเพราะอยากดี**

อัน**ว่าง่ายเพราะอยากได้**นั้น ท่านกล่าวไว้ในตำรามงคลสูตรว่า เช่น เป็นพระภิกษุหรือภิกษุพุทธบริษัทในพุทธศาสนา ยกเพียงเฉพาะบริษัทเดียว หรือจะรวมกันทั้งหมดทั้ง ๔ บริษัท ภิกษุบริษัท ภิกษุณีบริษัท อุบาสกบริษัท อุบาสิกาบริษัท ก็แล้วแต่ ถ้าหากว่าการว่าง่ายเพราะอยากได้ก็หมายถึงมีค่าจ้างรางวัลมา เช่นบอกว่าถ้าทำอย่างนี้ประพฤติอย่างนี้จะได้จีวรผ้าผ่อนท่อนสไบ ประพฤติอย่างนี้ปฏิบัติอย่างนี้จะได้อาหารอุปโภคบริโภค ถ้าประพฤติปฏิบัติอย่างนี้ทำอย่างนี้จะได้ที่อยู่ที่อาศัยที่นั่งที่นอน ถ้าประพฤติปฏิบัติอย่างนี้ทำอย่างนี้จะได้ยารักษาไข้ ทำไปตามที่เขาเชื้อเชิญ ลักษณะนี้เรียกว่า ว่าง่ายเพราะอยากได้ ถ้าไม่มีของล่อเป็นเครื่องจูงใจ เหมือนอย่างเขาโฆษณาสินค้า ถ้าไม่มีของแถม ไม่มีอะไรเพิ่มเติมให้ สินค้าก็จะขายไม่ได้ ลักษณะเช่นเดียวกันสินค้าขายไม่ออก ต้องมีการแจกมีการแถม มีการโฆษณา สินค้าก็ขายออกได้ เปรียบเหมือนคนว่าง่ายเพราะอยากได้ ถ้าไม่มีของแลกเปลี่ยน ไม่มีของเป็นเครื่องรางวัลก็อาจจะไม่ประพฤติตามคำสอน นี่ก็เป็นลักษณะของคนว่าง่ายชนิดหนึ่ง ว่าง่ายเพราะอยากได้สิ่งของเป็นเครื่องตอบแทน

ส่วนคนว่าง่ายเพราะอยากดี คืออยากได้ธรรมะ โอวาทกล่าวสอนอะไร อนุศาสน์พร่ำสอนอะไรแล้วก็ทำตามนั้น เพื่อต้องการอยากจะได้ดี เช่นเขาชี้ประโยชน์ในโลกนี้ชี้ประโยชน์ในโลกหน้า ชี้ประโยชน์อย่างยอดเยี่ยมให้ แล้วกระทำตามเขาพร่ำสอน จนกระทั่งได้รับประโยชน์ทั้งสามนั้น อย่างนี้เรียกว่า ว่าง่ายเพราะอยากดี คืออยากได้ธรรมะมาเป็นการเสริมสร้างบารมีของตน

คนว่าง่ายชนิดแรก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่า **ไม่น่าสรรเสริญ** แต่ก็ยังดีกว่าคนหัวดื้อถือรั้น คนว่าง่ายประเภทที่ ๒ เพราะอยากดีนั้น น่ายกย่องสรรเสริญ ฉะนั้นคนว่าง่าย จึงแยกออกเป็น ๒ ประเภท เราท่านทั้งหลายพิจารณาดูว่า เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายชอบคนหัวดื้อถือรั้น หรือชอบคนว่าง่ายสอนง่าย อันนี้เราต้องพิจารณาดูด้วยปัญญาอันถ่องแท้ ด้วยความละเอียดลออ เราก็จะทราบทันทีว่า ว่าง่ายนั้นเป็นที่รักที่ชอบใจของคนทั้งหลาย คนว่าง่ายนี้ไม่ใช่คนหัวอ่อน ว่าอะไรก็ทำตามไปหมด ไม่ใช่ต้องว่าต้องกล่าวสอนพร่ำสอนโดยชอบธรรม โดยชอบวินัย โดยเหตุและโดยผล ลักษณะของโอวาทนั้นชอบธรรม ชอบวินัย มีเหตุและมีผล และคนที่ว่าง่ายนั้นต้องปฏิบัติตามโดยชอบด้วยธรรม โดยชอบด้วยวินัย โดยชอบด้วยเหตุและด้วยผล มิฉะนั้นจะกลายเป็นเครื่องมือของคนที่พร่ำสอนปรารถนาดี เช่นอย่างเขาให้ไปทำอะไรแทนเขา แต่ผลประโยชน์นั้นไปตกอยู่กับเขา เรียกศัพท์สมัยใหม่ว่า ปลาเล็กปลาน้อยปลาซิวปลาสร้อยก็ตายก่อน ปลาตัวใหญ่ ๆ มีแรงมากก็ว่ายหนีไป อย่างนี้เรียกว่า เขาบอกโดยไม่ชอบธรรม ไม่ชอบวินัยด้วยกฎระเบียบ ไม่ชอบด้วยเหตุด้วยผล โดยที่เราไปว่าตามเขาเป็นคนหัวอ่อน หรือเป็นคนยอมเขาเสียทั้งหมด ไม่ใช่ลักษณะเช่นนั้น พระพุทธเจ้าท่านยังขยายความออกไปอีก ไม่ใช่ว่าพูดต้องเชื่อฟัง พูดอะไรต้องทำ มีข้อแม้ว่า พูดต้องถูกธรรมถูกวินัย พูดนั้นต้องชอบด้วยเหตุ ชอบด้วยผล แต่เป็นคนว่าง่ายเพราะชอบธรรม ชอบวินัย ชอบด้วยเหตุ ชอบด้วยผล

เหมือนอย่างหลานชายอนาถบิณฑิกเศรษฐี ท่านเศรษฐีมีความรักความห่วงใยลูกหลานเป็นอย่างยิ่ง เพราะท่านเป็นคนผู้มีชื่อเสียงในพระพุทธศาสนา สร้างวัดเชตะวันมหาวิหาร ซึ่งใหญ่โตหมดเงินเป็นสิบ ๆ โกฏิ เท่านั้นยังไม่พอ มีนายเชตเจ้าของสวนเอาชื่อมาแปะไว้หน่อยนึงแล้วยอมให้เสี้ยวหนึ่งของที่นั้น แต่ท่านไม่มีชื่อในศาสนาว่าเป็นเจ้าของวัดเชตวัน กลายเป็นเจ้าเชต เป็นวัดเชตะวันไป ท่านก็ไม่ได้คำนึงถึงอะไร ท่านเป็นเศรษฐีผู้มีธรรม มีวินัย ชอบด้วยธรรมชอบด้วยวินัย เป็นอริยบุคคล เป็นโสดาบันในพุทธศาสนา มีหลานคนหนึ่งประพฤติเกกมะเหรกเกเร ไม่ประพฤติตามพ่อแม่ปู่ย่าตายายที่เข้าวัดฟังเทศน์ ให้ทานรักษาศีล หลานชายคนนี้ไม่เข้าวัด ไม่ฟังเทศน์ ไม่ฟังธรรม ไม่ถือศีลแต่ประการใด มีเงินที่พ่อแม่ให้ก็เอาไปกินไปเที่ยวไปเล่นเสพสุรายาเมาเล่นการพนัน เป็นนักเลงผู้หญิงเป็นนักเลงสุรา เศรษฐีก็สงสารหลานว่า ตายไปแล้วจะไม่ได้ไปผุดไปเกิด ไปสู่อบายภูมิ จึงบอกให้ไปฟังเทศน์ บอกเฉย ๆ ไม่ไป ต้องบอกด้วยค่าจ้างรางวัล เองไปฟังเทศน์พระพุทธเจ้า ตาจะให้เงิน ๑,๐๐๐ กหาปณะ ก็จึงไปฟังเทศน์ ไปนั่งข้างธรรมาสน์ของพุทธเจ้าก็นั่งหลับ ฟังเทศน์

ไม่รู้เรื่อง กลับมาตาถามว่าพระพุทธเจ้าเทศน์เรื่องอะไร ตอบไม่ได้ เพราะตนเองไปนั่งหลับเสีย ตาก็ให้รางวัลว่าเจ้าไปฟังเทศน์ รู้เรื่องไม่รู้เรื่องตาก็ให้ ด้วยความละอายแก่ใจ หลานชายนั้นสำนึกในบาปในโทษที่ตนเองได้ประพฤติ จึงไม่รับเงินจำนวนนั้น และก็ตั้งตนดำรงตนอยู่ในโอวาทของผู้เป็นตาตลอดมา นี่ก็เป็นเรื่อง ว่าง่ายเพราะอยากได้ แต่ด้วยความละอายแก่ใจที่ไม่สามารถทำตามที่ตาบอกได้ ภายหลังจึงตั้งสติกลับใจ ประพฤติปฏิบัติเป็นคนดีได้

หรืออย่างพระราธเถระ ท่านเป็นคนแก่ เรียกว่ามีสมบัติแล้วมอบให้ลูกหมด นี่เป็นเรื่องจริงที่ไม่ได้อิงนิยายแต่ประการใด เพราะมอบสมบัติให้ลูกหมดแล้วไม่ว่าชายหญิง ลูกนั้นเบื้องแรกก็รับอาสาจะเลี้ยงดูพ่ออย่างดี แต่ผลที่สุดเมื่อได้สมบัติไปแล้ว ไปมีผัวบ้าง ไปมีเมียบ้าง อันคนนอนทูลกับคนนั่งทูลนั้นมันผิดกัน พ่อนั้นเป็นผู้ให้โอวาทกล่าวสอน แต่เมียหรือผัวนั้นเป็นคนนอนทูลนั่งทูล เพราะถูกกามลาภเข้าครอบงำ ก็ย่อมจะพ่ายแพ้เล่ห์เพทุบายของคนผู้มักมาก อยากจะได้ ตกเป็นทาส ก็กลายเป็นลูกอกตัญญู ไม่รู้จักคุณพ่อคุณแม่ ไม่รู้จักคุณเมียคุณผัวเสียแล้ว ซึ่งคุณเมียคุณผัวมีคุณมากน้อยแค่ไหนก็ไม่รู้ แต่พ่อแม่นั้น พ่อต้องเสียหยาดเหงื่อแรงกายมากมาย แต่แล้วกลับไปกตัญญูต่อคุณผัว กตัญญูต่อคุณเมีย ไม่คำนึงถึงพ่อแม่แต่ประการใด ราธพราหมณ์ก็เป็นเช่นนั้น พอแก่ตัวแล้วลูกสะใภ้ลูกเขยก็รังเกียจเดียจฉันท์ ลูกสาวลูกชายกลัวผัวกลัวเมียจะไม่ชอบใจ เลยละทิ้งความเป็นลูกที่ดี ไม่นำพาไม่สนใจแต่ประการใด

ราธพราหมณ์หมดที่พึ่งก็เข้าไปหาพระ เข้าไปยังสำนักขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อเข้าไปแล้วราธพราหมณ์เป็นคนดี ไม่ใช่คนแก่เลอะเทอะแต่ประการใด ปรนนิบัติดูแลพระภิกษุสามเณรน้อย พระเถรานุเถระทั้งหลาย ตั้งน้ำฉันน้ำใช้ ปัดกวาดเสนาสนะ ลานโบสถ์ลานเจดีย์ลานวิหาร ทำความสะอาดให้ ภิกษุจะใช้อะไรก็รีบเป็นคนรับใช้พระภิกษุนั้น นี่เรียกว่าเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติ ไม่ได้อยู่วัดเพื่อกินข้าวอย่างเดียว แต่อยู่วัดได้ทำกิจให้กับพระสงฆ์ เป็นเช่นนี้แล้วก็คิดอยากจะบวชในพระพุทธศาสนา ไปหาพระรูปนั้นรูปนี้ก็ปฏิเสธกลัวว่าจะต้องเป็นภาระในการรับสอนพร่ำสอนคนแก่ เพราะถือว่าคนแก่บางทีเป็นคนว่ายาก บางทีเป็นคนดีกรีขั้นเอ เรียกว่าใช้ได้ เรียกว่าเป็นคนไม่ว่ายากไม่สอนยากแต่ประการใด นี่เป็นเรื่องไม่ได้รับการตอบสนองจากราธพราหมณ์ ก็เกิดซูบผอม กินไม่ได้นอนไม่หลับ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ขึ้น ทราบเหตุความเป็นมาของราธพราหมณ์แล้วก็ถามพระภิกษุทั้งหลายว่า ในจำนวนภิกษุทั้งหมดทั้งหลายเหล่านี้ มีใครระลึกถึงคุณของราธพราหมณ์นี้ได้บ้าง พระทั้งหลายนิ่งเงียบ

พระสารีบุตร เปิดโอกาสให้พระทั้งหลายแสดงความระลึกถึงคุณของราชพราหมณ์ ก็ไม่มีใครกล้ารับ ทั้ง ๆ ที่ท่านปรนนิบัติวัตถาก ตั้งน้ำฉันน้ำใช้ เช็ดถูปัดกวาดเสนาสนะที่หลับที่นอนให้ แต่ก็เงียบหมด พระสารีบุตรเห็นพระทั้งหลายเงียบ ก็บอกว่า เมื่อครั้งหนึ่งอยู่เมืองราชคฤห์ ได้ราชพราหมณ์เคยใส่ข้าว ๑ ทัพพี พระพุทธเจ้าประทานสาธุการทันทีว่า *"ดีละ ๆ สารีบุตรเธอทำดีแล้ว เธอเป็นยอดกตัญญู แม้แต่ข้าวทัพพีเดียวก็ยังระลึกได้"* ซึ่งเป็นเวลาล่วงมานานแล้ว จึงมอบราชพราหมณ์นั้นให้พระสารีบุตรบวช จึงได้รับการบวชเป็นพระภิกษุในลักษณะจตุตถกรรมอุปสัมปทา อย่างที่เราท่านทั้งหลายบวชกันอยู่ในปัจจุบันนี้ เมื่อบวชแล้วพระสารีบุตรสอนอะไร ทำอย่างนี้ได้ ทำอย่างนี้ไม่ได้ เชื่อทุกอย่างทำตามทุกอย่าง ด้วยเหตุด้วยผล ด้วยชอบธรรมชอบวินัย ไม่มีการขี้เกียจ ไม่มีการรังเกียจแต่ประการใด ตัดใจไม่มักมาก ไม่โลภในสิ่งของต่าง ๆ นานา จนสอนพระกรรมฐาน ราธภิกษุก็ประพฤติปฏิบัติตามโอวาทของพระสารีบุตรผู้อุปัชฌาย์จนกระทั่งจิตแน่แน่ว เป็นเอกัคคตา ตัดกิเลสเป็นสมุจเฉทปหาน สำเร็จความเป็นพระอรหันต์ในพุทธศาสนา

วันหนึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถามพระสารีบุตรว่า สัทธิวิหาริกของเธอเป็นอย่างไร พระสารีบุตรกราบทูลว่า เป็นผู้ว่าง่ายเพราะอยากดี สอนอะไรก็ทำตามประพฤติตามจนกระทั่งบัดนี้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว พระพุทธเจ้าประทานสาธุการว่า *"ดีละ ๆ สารีบุตร ศิษย์ของเธอเป็นผู้ว่าง่าย"* นี่เรียกว่า ความเป็นผู้ว่าง่ายเพราะอยากดี คือจุดมุ่งหมายที่เขาชี้ธงเขาปักธงไว้ แล้วเดินไปตามนั้น ก็จะได้ของที่ดีในคำบอกเล่าทั้งทางโลกและทางธรรม เพราะฉะนั้น นี่เรียกว่า ใครเป็นคนว่าง่าย ใครไม่รักก็เหลือทนเหลือฝืนแล้ว เราท่านทั้งหลายสวดไประลึกไปว่า **สุวโจ** *เป็นคนว่าง่าย* ต้องว่าง่ายเพราะอยากดี อย่าว่าง่ายเพราะอยากได้

(๕)

ความเป็นคนอ่อนโยน

หลักธรรมข้อที่ ๕ ว่า **มุทุ** ก็แปลโดยลักษณะเหมือนกันว่า **โส อตฺถกุสโล** *อันว่าบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์นั้น* **มุทุ** *เป็นคนอ่อนโยน* **อสฺส** *พึงเป็น*

ความหมายก็คือ เป็นคำแนะนำของพระพุทธเจ้าที่ว่า **พึงเป็นผู้อ่อนโยน** ไม่ใช่การบังคับ ในลักษณะของการแนะนำว่า พึงเป็นผู้อ่อนโยน คำว่า อ่อนโยน ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงอ่อนแอ **อ่อนโยนในด้านกาย ในด้านวาจา และในด้านใจ** กายนั้นมีลักษณะของการอ่อนน้อม วาจานั้นมีลักษณะอ่อนหวาน ใจนั้นประกอบไปด้วยเมตตา อ่อนโยน อ่อนน้อม อ่อนหวาน และมีเมตตาธรรม ฉะนั้นทั้ง ๓ อย่างนี้กาย วาจา และใจ ต้องเป็นไปในทางเดียวกัน คือกายอ่อนน้อม วาจาอ่อนหวาน ใจนั้นประกอบด้วยเมตตา ถ้ากายอ่อนน้อม วาจากักขฬะ ถึงใจจะกอปรด้วยเมตตา ก็ไม่ครบองค์ทั้ง ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่งต้องให้ครบ เพราะฉะนั้นกายกับใจถึงสัมพันธ์กัน ทุกสิ่งทุกอย่างกายกับใจต้องสัมพันธ์กัน

การอ่อนน้อมหรือการอ่อนโยนนี้ ไม่ใช่การอ่อนแอ คือการพูดในลักษณะอนุโลมเข้ากับสัมมาคารวะ คือมีสัมมาคารวะ เพราะในมงคลสูตรนั้น พระพุทธเจ้าตรัส **คารโว** ไว้แต่ในกรณียเมตสูตรนี้ พระพุทธเจ้าตรัส **มุทุ** ไว้ ฉะนั้น การอ่อนโยนกับการแข็งกร้าว เราลองพิจารณาดูว่าอันไหนน่ารักกว่ากัน ลักษณะของการหวั่นไหวกับลักษณะของการแข็งทื่อของต้นไม้ อันไหนดูงามกว่ากัน ต้นไม้พริ้วเมื่อเวลาลมพัด โยกไปเอนมาลู่ไปตามลม นั่นแหละน่าดูน่าชม และเป็นการรักษาตัวเองด้วย คือไม่ทำให้ตัวเองนั้นต้องโค่นต้องหักไปเพราะกำลังแรงของลม ส่วนต้นไม้ที่ตายซากก็เป็นต้นไม้ที่แข็งทื่อ เวลาลมพัดมาไม่ว่าจะอ่อนหรือแรงก็ไม่ลู่ไม่ไหวไปตามลม ซ้ำมิช้ามินาน เมื่อลมแรงเข้าก็จะทำให้ต้นไม้นั้นโค่นได้ การอ่อนโยน

เปรียบเหมือนสิ่งมีชีวิต การแข็งกร้าวเปรียบเหมือนสิ่งไร้ชีวิต และในด้านความดีสำหรับคนนั้น ถ้ามีความอ่อนโยนก็ได้รับเมตตามหานิยม แต่ถ้าแข็งกร้าวก็ได้รับแต่การชิงชัง ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจไม่ว่าเทวดามนุษย์หรืออมนุษย์ทั้งนั้น ฉะนั้นพระพุทธเจ้าสอนว่า **มุทุ** *พึงเป็นความอ่อนโยน มีสัมมาคารวะ*

เมื่อพูดถึงสัมมาคารวะ การเคารพนั้น ท่านบอกไว้ว่า เคารพในพระพุทธเจ้า เคารพในพระธรรม เคารพในพระสงฆ์ เคารพในการศึกษา เคารพในการต้อนรับ และเคารพในการไม่ประมาท พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องการเคารพไว้ถึง ๖ ประการ หมายถึงว่า ให้เรามีความอ่อนน้อมต่อพระรัตนตรัย อ่อนน้อมต่อหลักธรรมะ เช่นการศึกษา หรือการต้อนรับในฐานะเป็นเจ้าถิ่น หรือเพื่อประโยชน์ตนในโลกนี้และเพื่อประโยชน์ตนในโลกหน้า ก็ให้เคารพในความไม่ประมาท การเคารพในพระพุทธเจ้า สมมุติว่าวันหนึ่งท่านมาทำวัตร ถ้ามาทันเขาก็ได้กราบพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แต่ว่าวันหนึ่งมาไม่ทัน เขากราบพระพุทธไปแล้ว เราก็มาได้กราบพระธรรมพระสงฆ์ อีกวันช้าไป เขากราบพระพุทธพระธรรมไปแล้ว เราไม่ทันที่จะว่าคำกล่าว ได้แต่กราบพระสงฆ์ มาอีกวันหนึ่งท่านช้าไปเลย เขากราบพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์หมดแล้ว คราวนี้เราก็ได้แต่กราบก้นพระ มาไม่ทัน ก็ขาดความเคารพในพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์

อันความเคารพในพระพุทธเจ้านั้น หมายถึงว่า กิริยาอาการนั้น เมื่อจะเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าก็ต้องอ่อนน้อมเข้าไป ค้อมกายเข้าไป การกั้นร่ม เมื่อถึงบริเวณพุทธสถานก็ต้องหุบร่ม สวมรองเท้า เมื่อถึงพุทธสถานก็ต้องถอดรองเท้า นี่เป็นลักษณะของการทำความเคารพในพระพุทธเจ้า หรือในสถานที่ประดิษฐานพระธรรม หรือในที่ชุมนุมฟังธรรมก็เป็นเช่นเดียวกัน เราจะต้องมีความเคารพในสถานที่นั้น ๆ ในพระสงฆ์ก็ดังที่เคยถวายไว้แล้ว การเดินเข้ามาในท่ามกลางของพระสงฆ์แล้วก็ต้องขอโทษขออภัย จะด้วยกายอ่อนน้อม หรือด้วยคำพูดที่ขออภัย ถือเป็นการเคารพในพระสงฆ์

ในการศึกษาท่านก็ให้เอื้อเฟื้อ การเอื้อเฟื้อก็อนุโลมเข้ากับอ่อนโยน หรืออนุโลมเข้ากับคำว่าเคารพ ความเอื้อเฟื้อในการเล่าเรียนศึกษาธุระ ในทางพุทธศาสนานั้นมีอยู่ ๒ ธุระ คือ **คันถธุระ** ได้แก่ การเล่าเรียนศึกษาคัมภีร์ตำรับตำรา **วิปัสสนาธุระ** คือ การทำจิตตภาวนา มีทั้งสมถกรรมฐาน หรือการงานทางใจที่ทำให้กิเลสสงบระงับไปได้บางครั้งบางคราว วิปัสสนากรรมฐาน การงานทางใจที่ตัดกิเลสได้ รู้แจ้งแทงตลอดสภาวธรรมทั้งหลาย เพราะฉะนั้น เราจะต้องสนใจทั้งคันถธุระและวิปัสสนาธุระ เราบวชมาทั้งทีต้องทำหน้าที่ให้ครบ คือ

เอื้อเฟื้อในการศึกษา ทั้งคันถธุระก็ไม่บกพร่อง ทั้งวิปัสสนาธุระก็ไม่บกพร่อง ทำให้ครบ เรียกว่า เราได้ปฏิบัติหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน การเอื้อเฟื้อในการศึกษาจึงจัดเป็น มุทุ

ประการต่อมา การสนใจในการให้การปฏิสันถาร การให้การปฏิสันถารนั้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเจ้าถิ่น เพราะว่าเป็นการยังใจของผู้มาเยือนนั้นให้อ่อนโยน ให้ลดความกักขฬะ ให้ลดความแข็งกร้าวลงไปได้ ถ้าหากว่าแขกผู้มาเยือนนั้นมีจิตมุ่งมั่นหรือมีจิตที่ประกอบไปด้วยโทสะจริต หรือมีจิตประกอบไปด้วยโลภะ ความโลภอยากจะได้สิ่งของ แต่ถ้าเราให้การปฏิสันถาร ต้อนรับด้วยคำพูด ด้วยคำเชื้อเชิญให้รับวัตถุสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ตามลักษณะของเจ้าถิ่นจะพึงให้แก่แขกผู้มาเยือน ก็สามารถทำใจของผู้นั้น ซึ่งถ้าแข็งกร้าวก็ให้อ่อนลงมาได้ เหตุร้ายก็กลายเป็นดี

เรื่องนี้แม้ในคัมภีร์ทางพระศาสนาในพระไตรปิฎก ในเรื่องของพระวินัยปิฎก ก็ยังได้หยิบยกเรื่องของการปฏิสันถารนี้มาเป็นสิ่งสำคัญ เช่นอย่างโจรมันปล้นสะดมไม่เลือกเวลาสถานที่ อยู่มาวันหนึ่งข่าวเล่าลือแปลว่าโจรจะมาปล้นวัด ผู้เป็นสมภารนั้นเมื่อรู้ข่าวเช่นนี้ ก็ได้ปรึกษาหารือกับพระสงฆ์ทายกทายิกาภายในวัดว่า เราควรจะเอาสมบัติของวัดอย่างใดอย่างนี้มาปรุงเป็นอาหาร เพื่อให้การปฏิสันถารต้อนรับหมู่โจร พวกโจรเหล่านั้นมาด้วยจิตแรงกล้ากักขฬะ โหดร้าย แต่เมื่อมาด้วยการปฏิสันถารเชื้อเชิญว่า ท่านเหนื่อยมา ท่านหิวมา เชิญมารับประทานอาหารเสียก่อน เราจัดไว้แล้วทั้งคาวและหวาน โจรนั้นเมื่อได้กินอิ่มหนำสำราญแล้วก็กลับใจ กลับไม่ประพฤติปฏิบัติเยี่ยงโจรทั้งหลาย กลับได้ปวารณาตนเองว่าจะขออารักขาวัดให้ ถ้าหากว่าวัดมีเหตุเภทภัยอันใดจะตั้งยามอารักขาถวายการป้องกันให้ เมื่อเรื่องสงบแล้วพระทั้งหลายก็กล่าวโจษผู้เป็นประธานว่า เอาทรัพย์สมบัติของพระสงฆ์ของวัดไปใช้ เมื่อได้ไต่สวนทวนความกันแล้ว พระก็ให้การว่า ถ้าเราไม่เสียสละส่วนน้อย เราก็จะเสียส่วนใหญ่ไป ฉะนั้นการเสียสละส่วนน้อยไปเพื่อรักษาส่วนใหญ่มันเสียตรงไหน ถ้าเราไม่เสียแบ่งทรัพย์ส่วนหนึ่งไปทำอาหารให้การต้อนรับพวกโจร ถ้ามันปล้นสะดมเอาไปหมดทั้งวัด ท่านจะว่าอย่างไร นี่เราเสียไปส่วนน้อยแต่รักษาส่วนมากไว้ ผลที่สุดในด้านพระวินัยก็ไม่สามารถจะลงโทษพระองค์เป็นประธานในสำนักนั้นได้ นี่เป็นเรื่องทั้งวินัย ประพฤติธรรมะรักษาวินัยไว้ถูกต้อง ที่เรียกกันว่า ประพฤติถูกต้องตามทำนองคลองธรรม คือถูกทั้งหลักธรรมและหลักวินัย ฉะนั้นการปฏิสันถารถือว่าเป็นการประพฤติปฏิบัติธรรมน่ารักน่าคบหา หรือเป็นลักษณะของการแสดงความเคารพในหลักของธรรมะ

ส่วนประการสุดท้าย **อปฺปมาทคารวตา** *เคารพในความไม่ประมาท*นี้เป็นสิ่ง

สำคัญยิ่ง เพราะบรรดาธรรมทั้งหลายนั้นมีอัปปมาทเป็นใหญ่ ธรรมทั้งหลายนี้หมายถึงคำที่เป็นโลกิยะ หมายถึงธรรมของปุถุชน ธรรมที่เป็นโลกุตตระ หมายถึงธรรมของพระอริยะที่เป็นพระอรหันต์ บรรดาธรรมที่เป็นโลกิยะและโลกุตตระนั้น อัปปมาทธรรมเป็นใหญ่ ท่านเปรียบอุปมาเหมือนรอยเท้าช้าง เป็นใหญ่กว่าบรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์อากาศ สัตว์ใต้ดิน อะไรก็แล้วแต่ ก็รวมอยู่ในรอยเท้าช้าง เพราะรอยเท้าช้างนั้นใหญ่กว่าสัตว์ทั้งหลาย ธรรมะก็เช่นเดียวกัน อัปปมาทธรรม นี่เป็นธรรมที่ยิ่งใหญ่ คนประพฤติปฏิบัติอัปปมาทธรรมเพียงข้อเดียว ก็เท่ากับประพฤติปฏิบัติธรรมทั้งหลายทั้ง ๘๔,๐๐๐ ข้อนั้น เพราะอะไร เพราะถ้าไม่ประมาทเสียอย่างเดียว มีสติสัมปชัญญะเสมอ การทำการพูดการคิดไม่ผิดจากทำนองคลองธรรมหรือหลักธรรมหลักวินัย เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสย้ำนักหนาในที่หลายสถาน ทั้งเป็นมงคล ทั้งเป็นความดีงาม ทั้งเป็นการยังประโยชน์ไม่ให้เสียหายไป แม้กระทั่งในวาระสุดท้ายก่อนจะปรินิพพาน พระองค์ก็ยังทรงตรัสย้ำว่า **อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ** *จงยังความดีให้เกิดขึ้นด้วยความไม่ประมาทเถิด* จงยังความไม่ประมาทให้เกิดขึ้นเถิด เพื่อจะได้ไม่ประกอบกรรมทำความชั่วแต่ประการใดๆ

ฉะนั้น *ความเคารพในหลัก ๖ ประการนี้* คือ*เคารพในพระพุทธเจ้า เคารพในพระธรรม เคารพในพระสงฆ์ เคารพในการศึกษา เคารพในการปฏิสันถารต้อนรับ เคารพในความไม่ประมาท* มีกายน้อมเข้าสู่ธรรมะ พูดจาด้วยธรรมะ มีจิตใจประกอบไปด้วยธรรมะ เรียกว่า กายอ่อนโยน วาจาอ่อนหวาน ใจนั้นประกอบไปด้วยเมตตาทั้ง ๓ อย่างนี้ ท่านลองคิดดูว่าใครผู้ใดเมื่อมีคุณธรรมอย่างนี้จะเป็นที่น่ารักที่ชอบใจที่น่าคบหาสมาคมด้วยหรือไม่ ถ้ามีวาจาอย่างนี้ยังมีคนเกลียดก็คือคนที่มีจิตอิจฉา คือมีจิตที่ตั้งไว้ประกอบไปด้วยความอิจฉาริษยา ภาษาไทยว่า อิจฉา ภาษาพระว่า อสิสา อสิสาแปลว่า ริษยา ภาษาไทยว่าอิจฉา ความจริงอิจฉาตัวนี้ ถ้าจะแปลก็คือความปรารถนา อิจฉาแปลว่าริษยา ทนต่อความดีของคนอื่นไม่ได้ ทนเห็นคนอื่นเขามีดีกว่าตนเองไม่ได้ ทนเห็นคนอื่นเขามีทรัพย์สมบัติมากกว่าตนเองไม่ได้ ทนเห็นคนอื่นเขามียศฐาบรรดาศักดิ์มากกว่าตนเองไม่ได้ ต้องมีอิสสา ฉะนั้นอิสสานี้ จึงเป็นโทษ ทำให้จิตของเรานี้มัวหมองเศร้าหมอง เป็นกิเลสตัวหนึ่ง

ในลักษณะของ **มุทุ** ความอ่อนโยนนี้ หมายถึงว่า กายอ่อนโยน วาจาอ่อนหวาน ใจประกอบไปด้วยเมตตา การที่เราจะกระทำธรรมะข้อนี้คือมุทุ เราต้องพิจารณาดูว่า อะไรหรือบุคคลใด สถานที่ใดควรกระทำมุทุคือความอ่อนโยน ในบุคคลผู้ใดเราควรทำมุทุคือความอ่อนโยน เราต้องสังเกตดูว่า กับพ่อแม่ลูกต้องมีความอ่อนโยนไม่แข็งกร้าว เช่นนิยายน้ำเน่าในสมัยนี้เขาแต่งสะท้อนภาพลักษณ์ของสังคมในยุคปัจจุบัน บางทีพ่อแม่ว่าอะไรไม่ได้

ปากของลูกนั้นก็จะแข็งกร้าว พูดไม่เกรงใจ ที่แม่พ่ออุ้มท้องเลี้ยงดูมาด้วยหยาดเหงื่อแรงกาย บางครั้งกลับตวาดใส่ผู้เป็นพ่อเป็นแม่ ในเรื่องราวจริง ๆ บางคนก็อาจจะเป็นอย่างนั้นก็ได้ ในเรื่องนี้ไม่มีธรรมะในส่วนนี้ ศิษย์กับครูบาอาจารย์ต้องมีความเอื้อเฟื้อ ต้องมีความเคารพนบนอบต่อกัน ไม่ใช่ลักษณะของการถือว่า เราให้ค่าจ้างแล้วครูก็ต้องทำหน้าที่ไปเพียงรับค่าจ้าง ไม่ได้ทำหน้าที่ของความเป็นครูอย่างแท้จริงอย่างสมบูรณ์แบบหรือเป็นครูเฉพาะในสถานที่เล่าเรียนศึกษา ออกไปข้างนอกแล้วทำตัวไม่เป็นครู ประพฤติเสเพลเหลวไหล ลักษณะเช่นนี้ทำให้ศิษย์ขาดความอ่อนโยน เมื่อได้ชื่อว่าเป็นพ่อแม่กับลูก เป็นครูอาจารย์กับศิษย์ เป็นอุปัชฌาย์กับสัทธิวิหาริก เป็นอาจารย์กับอันเตวาสิก จะต้องมีความเอื้อเฟื้อต่อกัน อันความเอื้อเฟื้อนี้นำไปสู่ความอ่อนโยน นำไปสู่คารวตา มีความเคารพ

เพราะฉะนั้น ความเอื้อเฟื้อ ความอ่อนโยน ความเคารพนี้ เราจะต้องทำให้ถูกที่ให้ถูกกาลเทศะ แล้วเราจะรู้ได้อย่างไร แม้แต่สัตว์เดรัจฉานมันยังสอบสวนทวนความ ยังสามารถทำความเคารพเชื่อฟังกันได้ สัตว์ ๓ จำพวก สัตว์หนึ่งตัวโตคือช้าง สัตว์หนึ่งตัวเล็กลงมาคือลิง สัตว์หนึ่งตัวน้อยลงมาคือนกกระทา กุญชร วานร สกุณา คือช้างลิงและนกทั้ง ๓ อย่างนี้ ถ้าดูตามลักษณะร่างกายเจ้าช้างน่าจะเป็นพี่ วานรน่าจะเป็นน้องสอง นกกระทาน่าจะเป็นน้องสาม แต่เมื่อพิจารณาสืบสวนประวัติความเป็นมา ก่อนนี้อยู่กันอย่างไม่มีระเบียบมีความยุ่งเหยิง ไม่มีความอ่อนน้อมต่อกัน อยู่กันอย่างอิสระ อยู่มาวันหนึ่งสัตว์ทั้งสาม ตกลงกันว่า เรานี้อยู่กันอย่างไม่มีระเบียบเรียบร้อย อยู่กันอย่างไม่เกรงอกเกรงใจ ไม่มีความอ่อนน้อม ไม่มีความเคารพต่อกัน ต่อไปนี้เรามาอยู่กันอย่างมีระเบียบ มีคารวะ มีมุทุต่อกันดีกว่า ก็จึงได้สืบสาวราวเรื่องตั้งปัญหาขึ้นมาว่า ต้นไทรต้นนี้ ใครเคยเห็นบ้าง? เจ้าช้างตัวโตรีบตอบก่อนว่า ต้นไทรต้นนี้ในสมัยที่เราเป็นลูกช้าง ลูกช้างนั้นก็ตัวเล็กไม่สูงไม่ใหญ่นัก เราเดินข้ามไปยอดยังไม่ถูกท้องเราเลย แสดงว่ารู้จักต้นไทรมาตั้งแต่ต้นเล็ก ๆ ยอดมันยังไม่ถึงท้องเราเลย แสดงว่าต้นเล็กมากเดินข้ามไปได้ วานรก็ว่า ชะชะเจ้าช้าง อวดรู้ดีว่าเดินข้ามต้นไทรยอดยังไม่ถูกท้อง ข้านี่สมัยเป็นลูกลิง ยังนั่งเก็บยอดมันได้ แสดงว่าข้ารู้จักต้นไทรก่อนเอ็ง ตั้งแต่มันพึ่งโผล่ขึ้นจากดินน้อย ๆ ถ้าเป็นลูกลิงน้อย ๆ จับยอดมันได้ ไม่ต้องยืน เจ้าช้างก็บอกว่า ถ้าเช่นนี้เจ้ารู้จักก่อน ส่วนนกกระทาก็ว่า เจ้าช้างเจ้าลิง ความจริงเรารู้จักมาก่อนพวกเจ้า ความจริงต้นไทรต้นนี้มันไม่ได้อยู่ตรงนี้ แต่เราไปกินต้นไทรต้นโน้นแล้วมาถ่ายตรงนี้ จึงเกิดเป็นต้นไทรต้นนี้ขึ้นมา ฉะนั้นเมื่อได้สอบสวนประวัติกันแล้ว เจ้าช้างเจ้าลิงก็ยอมเจ้านกกระทา ช้างนั้นยอมเป็นน้องนุชสุดท้อง เจ้าลิงนั้นกลายเป็นน้องรอง และเจ้านกกระทานั้นก็กลายเป็นพี่เอื้อยพี่ใหญ่ ต่อจากนั้นมาการเป็นอยู่ของสัตว์ทั้ง ๓ จำพวกนี้ ก็กลมเกลียวปรองดองกันอย่าง

ดียิ่ง นี่ชี้ให้เห็นถึงเรื่องความเป็นผู้มีความอ่อนโยนต่อกันและกัน มีความเคารพต่อกันและกัน จึงทำให้เกิดความสงบขึ้นมา และก็อยู่กันด้วยหมู่ด้วยคณะ น่ารัก

เพราะฉะนั้น ในสังคมมนุษย์เรา ถ้ามี มุทุ ความอ่อนโยน มีคารวะ ความเคารพกัน เช่นตัวอย่างที่ยกมา จากนิทัศน์ตัวอย่างที่ยกมาจากพระชาดกนี้ ก็แลดูน่ารัก แต่ว่าสังคมในยุคปัจจุบันนี้ไม่เป็นเช่นนั้นเสียแล้ว ไม่รู้จักว่าแก่เฒ่า คนแก่เฒ่าบางคนก็ไม่รู้จักประพฤติปฏิบัติตัวเป็นเยี่ยงอย่าง หรือเด็กบางคนก็ประพฤติปฏิบัติไม่มีความเอื้อเฟื้อ ไม่มีความอ่อนน้อมต่อผู้หลักผู้ใหญ่แม้แต่น้อย ทำตัวข้ามรุ่น ทำตัวลดรุ่นของกันและกันลงมา แก่ก็ลดรุ่นลงมาเสมอด้วยเด็ก เด็กก็ตีตัวเสมอด้วยผู้แก่กว่า หรือบางทีในสังคม เมื่อก่อนคนเขายังกลัวบาปกลัวกรรมกัน แม้จะเดินเข้าวัด เดินออกจากวัดมีดินติดเท้าไป ทำให้วัดนั้นลุ่มลงไป เวลาเดินเข้าวัดจะถือดินมาคนละก้อน ตอนนั้นผมก็ไม่เข้าใจว่า เขาถือเข้ามากันทำไม แต่ทราบจากโบราณเขามีความคิดอันดีงามว่า เราเดินเข้าวัดออกวัดดินติดเท้าเรามาทำให้วัดนั้นลุ่ม เราเดินเข้ามาถือดินกลับมาก้อนหนึ่ง ถือว่าเป็นการชดเชย นี่เรียกว่า โบราณกชนนั้นยังมีความกลัวมีความละอายต่อบาปกรรม จึงได้กระทำเช่นนี้ และคนอยู่วัดในสมัยก่อนล้วนแต่ทำประโยชน์ให้แก่วัด ไม่ได้เอาประโยชน์จากวัด หรือบางทีคนกับพระก็ยังมีความเคารพนบนอบ เพราะคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่า พระเถรีจะมีพรรษาตั้งร้อย บวชมาเป็น ๕๐-๖๐ ปี ต้องไหว้พระซึ่งบวชเสร็จในวันนั้น นี่แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าไม่ต้องการให้บริษัท คือภิกษุณีบริษัทมายิ่งใหญ่กว่า

อุบาสกอุบาสิกาก็เช่นเดียวกัน ผู้เป็นอุบาสกอุบาสิกาให้รู้จักเอื้อเฟื้อรู้จักฐานะของตนว่า เป็นเพียงแค่อุบาสกอุบาสิกา ถึงแม้จะเป็นบริษัทรวมกันเข้าเป็นพุทธศาสนาแล้วก็ตาม แต่ว่าอุบาสกต้องอยู่ในฐานะของอุบาสก อุบาสิกาก็ตั้งอยู่ในฐานะของอุบาสิกา แต่มาในปัจจุบันนี้ไม่เลือกหน้าแล้ว อุบาสกทำตัวเป็นคนใหญ่กว่าภิกษุบริษัท อุบาสิกานั้นทำตัวเป็นคนใหญ่กว่าภิกษุบริษัท เรียกว่าความชัดในเรื่องนี้จะเป็นเพราะความบกพร่องของภิกษุบริษัท หรือความเห่อเหิมของอุบาสกบริษัท อุบาสิกาบริษัทก็แล้วแต่จะคิด เพราะว่ามันวิปริตผิดไป อันนี้อาจจะเกิดการสร้างหลักศัตรูขึ้นก็ได้ ไม่ใช่สร้างหลักของการทำเมตตาเกิดขึ้น ไม่มีมุทุหรือความอ่อนโยน อ่อนหวาน ประกอบไปด้วยเมตตาจิต มาในสมัยนี้แข็งกร้าว กักขฬะและจิตหยาบคาย ล้วนแต่มุ่งร้ายต่อกันและกัน เพราะฉะนั้น เราท่านทั้งหลายเมื่อสวดมาถึงคำว่า อสฺส มุทุ ก็นึกถึงธรรมข้อนี้ว่า เราจะเป็นคนมีกายอ่อนน้อม มีวาจาอ่อนหวาน และมีใจประกอบไปด้วยเมตตา เหล่าหมู่เทวดา ยักษ์ มาร อินทร์ พรหม มนุษย์ อมนุษย์ จะชอบใจเราจะได้เป็นที่รักของท่านทั้งหลายเหล่านั้น

(๖)
ความเป็นคนไม่ถือตัวจัด

หลักธรรมข้อที่ ๖ ที่ว่า **อนติมานี** นั้นแปลเหมือนอย่างที่เคยแปลว่า **โส อตฺถกุสโล** *อันว่าบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์นั้น* **อนตินามี** *เป็นคนไม่ถือตัวจัด* **อสฺส** *พึงเป็น*

พระพุทธเจ้าสอนให้พระยึดถือปฏิบัติไม่ให้เป็นคนถือตัว ในกรณียเมตตสูตร พระพุทธเจ้าตรัสถึงการไม่ถือตัว แต่ในมงคลสูตรนั้นตรัสให้มีความประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน ใช้คำว่า **นิวาโต** นิวาโตนั้นนัดแยกศัพท์ ซึ่งความจริงเป็นศัพท์เดียว นักเล่นแร่แปรธาตุหรือบางทีเรียกบาลีใหม่ ๆ ก็เข้าใจว่า นามกับนิบาต มาต่อกัน **นิ** นำออก **วาตะ** ลม แปลว่ามีลมออก แล้ว ถ้าถือเอาภาษาไทย ถือเอาภาษา ก็คือหมดลม ก็คือไม่เบ่ง เหมือนอย่างอึ่งอ่าง มันเบ่งได้เท่าที่จะเบ่งเมื่อร่างกายเต็มที่ก็เบ่งไม่ออก ในลักษณะของคนคำว่า **นิวาโต** พระพุทธเจ้าหมายถึง การอ่อนน้อมถ่อมตนคือเป็นคนไม่มีมานะ ไม่มีการถือตัว ไม่มีการทะนงตัว ไม่มีการยกตนข่มท่าน ในลักษณะเช่นนี้ในกรณียเมตตสูตรจึงใช้คำว่า **อนติมานี** คำว่า **นิวาโต** กับ **อนติมานี** หมายความเป็นไปในลักษณะแนวทางเดียวกันว่า ไม่เบ่งไม่ถือตัว มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ส่วนการถือตัว และลักษณะของการถือตัวนั้นบางคนบางทีก็ยกตนข่มท่าน นี่เรียกว่าเบ่งทับหรือเกทับ บุคคลซึ่งไร้ความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่นการเรียนหนังสือ บางคนเรียนเก่ง บางคนเรียนไม่เก่ง ไปยกตนข่มท่านว่า คนนี้มันเก่ากะลา คำว่า เก่ากะลา หมายความว่า การเรียนหนังสือมาตั้งแต่หลายปีแล้วยังไม่ได้อะไรเลย แต่ความจริงเก่ากะลามาทำทะนานมันสวยนะ ความหมายของคนที่ยกตนข่มท่าน เรียนสู้เขาไม่ได้ก็ว่าเขากะลา อย่างนี้เรียกว่ายกตนข่มท่าน ยกตนข่มผู้อื่น เป็นการไม่รักษาซึ่งน้ำใจ หรือว่าในลักษณะของความเป็นพระ การเข้าไปสู่ตระกูล การเข้าไปสู่บ้าน เมื่อเข้าไปสู่ตระกูลเข้าไปสู่บ้าน

พระพุทธเจ้าสอนไว้ในพุทธประวัติว่า อย่าชูงวง อย่าชูคอเข้าไป ทำเป็นคนคนละชั้นกับชาวบ้าน พูดง่าย ๆ บางทีพระเรามียศเข้ามาหน่อย ทำเห่อเหิมไปตามยศ หวั่นไหวไปตามโลกธรรม พอได้ยศแล้วก็หลงตัวลืมตน เวลาเข้าไปสู่สมาคมใด ๆ เช่นบ้านก็ดี ชูงวง หมายถึงการยกตนเองเหนือกว่าชาวบ้าน ลักษณะเช่นนี้ประพฤติปฏิบัติจึงไม่เป็นที่ชอบใจของมนุษย์ แม้แต่เทพ ยักษ์ มาร อินทร์ พรหม ถึงอมนุษย์ก็ไม่ชอบใจ ฉะนั้นท่านบอกว่า เข้าบ้านอย่าชูงวงเข้าไป อย่าประพฤติตนเย่อหยิ่งเข้าไป ถ้าประพฤติปฏิบัติอย่างนั้นเป็นการทำลายศรัทธา ความเชื่อ **ปสาทะ** *ความเลื่อมใส* ชาวบ้านเขาจะคิดว่า พระนี่แบ่งแยก พระนี้จัดสรรเป็นขั้นเป็นตอน พระนั้นอยู่ชั้นหนึ่ง ชาวบ้านอีกชั้นหนึ่ง ทำตนในลักษณะไม่อยากจะสังคมด้วย

พระพุทธเจ้าจึงว่า พระเรานี้เป็น **ปรทตฺตูปชีวิโน** แปลว่า *ต้องอาศัยชาวบ้านเขาเลี้ยงชีวิต* ต้องอาศัยคนอื่นเขาเป็นอยู่ ถ้าเราต้องอาศัยเขาเป็นอยู่แล้วทำตนเหนือกว่าคนทั้งปวง ทำให้เขาเข้าใจกันว่านี่แบ่งชั้นวรรณะ หรือเจ้ายศเจ้าอย่าง เรื่องเจ้ายศเจ้าอย่างนี้มันมีมาทั้งในอดีตทั้งในปัจจุบัน ผมได้ยินพระท่านเล่าให้ฟังว่า มีพระรูปหนึ่งท่านเป็นพระครูสัญญาบัตร ชาวบ้านไปเรียกว่าเจ้าอาวาส ท่านเคือง ฟ้องคนนั้นเลย ท่านเป็นพระครูแต่ไปเรียกท่านเจ้าอาวาส ฟ้องศาล นี่เรื่องจริงที่มีประจักษ์พยาน อีกองค์หนึ่งท่านกวาดลานวัดอยู่ก็ไม่ได้ห่มจีวรทรงเครื่องบอกเครื่องนิมิตหมายว่าเป็นเจ้าคุณ คนเข้าจะไปนิมนต์เขาไปเห็นว่าแก่แล้ว ไม่รู้จักก็เข้าไปถามว่า หลวงตา เจ้าอาวาสที่นี่อยู่ไหม แกก็วางไม้กวาด ยืนเท้าสะเอวหุ่นอย่างฉันเป็นเจ้าคุณไม่ได้หรือว่าอย่างนั้นคนจะนิมนต์แทนที่จะนิมนต์เลยกราบวันทาลาเลยเลยอดไม่ได้กิน เพราะทำตนเบ่งอวดชาวบ้านเขา เป็นลักษณะของการทำลายศรัทธาปสาทะที่เขามีความเชื่อมีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาอยู่ พระพุทธเจ้าต้องการให้ภิกษุบริษัทนี้รักษาศรัทธาปสาทะของอุบาสกอุบาสิกาบริษัทไว้ จึงให้มีธรรมะเป็นหลักประพฤติปฏิบัติในลักษณะว่า **อนติมานี** คือเป็นคนไม่มีมานะ ไม่มีความตื่นตัวจัด ให้ทำตัวเสมอด้วยผ้าเช็ดเท้า เท้าของคนเราจะเปื้อนมากเปื้อนน้อย ไปเหยียบอะไรมาก็เช็ดธุลีต่าง ๆ เพื่อให้เท้าสะอาด ในลักษณะนี้ไม่ได้ให้ลดมานะเพียงอย่างเดียว แต่สอนให้มีขันติความอดทนในการที่จะรับกระแสต่าง ๆ จากสังคมจากชาวบ้าน อนติมานี ก็คือการประพฤติไม่ทะนงตัวถือตัว ไม่หยิ่งผยอง ทำตนให้สม่ำเสมอกับชาวบ้าน ทำตัวเหมือนผ้าเช็ดเท้า เขาจะว่าอย่างไรก็ใช้ขันติความอดทนเข้าไว้ แล้วมานะก็จะไม่เกิดขึ้น เพราะตัวมานะนี่แหละ มันทำให้เกิดความวุ่นวายหายนะแก่ตนเองทั้งในภพนี้และภพเบื้องหน้า

มานะเปรียบเหมือนตัวแม่ คือแม่นั้นมีปกติเป็นที่นอนอาศัยของลูกที่มาเกิด แม่นั้นทราบกันทั่วไปว่าเป็นที่นอนเพาะกายให้เจริญเติบโต และก็เกิดมาสำหรับสัตว์ที่เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม ออกมาในลักษณะเป็นตัว เช่นมนุษย์เป็นต้น หรือสัตว์ที่กินนม ฉะนั้น แม่จึงเป็นที่เกิดแห่งสรรพสัตว์ทั้งหลาย เป็นที่เกิดแห่งโลกทั้งหลาย ฉะนั้น มานะนั้นพระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนตัวแม่ เป็นที่เกิดแห่งกิเลสทั้งหลายทั้งปวง ความทะนงตน ความถือตัว ทำให้เกิดการอาฆาตเคียดแค้นชิงชัง นอกจากกิเลสมันเกิดขึ้นจากใจของเราแล้วเหมือนสนิมที่เกิดขึ้นจากเหล็ก มันมีอยู่แล้วแต่ถูกปัจจัยภายนอกปรุงแต่งเข้า สนิมมันก็ผุดขึ้นมาฉันใด ใจของคนเราก็เหมือนกัน เมื่อยามที่ยังไม่ได้กระทบอารมณ์ใด ๆ ก็ยังไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์นั้น ๆ แต่พอกระทบอารมณ์เท่านั้นหละ กิเลสต่าง ๆ มันฟุ้งขึ้นมาในใจเหมือนสนิมที่เกิดแต่เหล็ก เพราะฉะนั้นกิเลสมันมีอยู่ภายในใจของคนเราทุกคนจะมากหรือน้อย อดกลั้นได้หรือไม่ได้ อันนั้นเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล แต่ทุกคนย่อมมีกิเลส เมื่อประสบอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง มันฟุ้งขึ้นมานั่นแหละ จึงรู้ว่าตัวเองมีกิเลส เช่นไปเห็นของ ตอนแรกยังไม่เห็นของ โลภะยังไม่เกิด เมื่อเห็นสิ่งของโลภะมันเกิด อยากได้ พึงกำหนดว่า ตัวกิเลสมันเกิดแล้ว บางทีเขาทำอะไรในลักษณะที่ไม่พอใจ ตอนแรกก็เฉย ๆ เพราะยังไม่มีอารมณ์มากวน แต่พอมีคนมากวน โทสะมันเกิด โลภะเกิด ก็กำหนดว่ากิเลสเกิดขึ้น ทำนองนี้ เพราะฉะนั้น ยามใดที่ยังไม่ได้กระทบอารมณ์ ก็เรียกว่า เราไม่มีกิเลส แต่พอใจรับทราบอารมณ์จากตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัส แล้วเกิดอารมณ์ขึ้น จึงรู้ว่าเรามีกิเลส ปล่อยให้กิเลสมันชักพาไปอยากได้ โกรธเขา ลุ่มหลง อะไรทำนองนี้ ฉะนั้นตัวมานะตัวนี้มันเกิดขึ้นแล้ว ทำให้ตัวเองไม่สบายทั้งในโลกนี้และทั้งในโลกหน้า

อย่างเจ้าศากยวงศ์ขององค์สมเด็จสัมมาสัมพุทธเจ้า พระเจ้าปเสนทิโกศลต้องการอยากจะเป็นพระญาติกับพระพุทธเจ้า คือเป็นผู้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ก็ใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้า ให้ทานอยู่เป็นประจำ แต่ก็ยังไม่ได้ใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้า ท่านก็มีความเข้าใจว่าความใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้านั้นคือการเป็นญาติกับพระพุทธเจ้า พระเจ้าปเสนทิโกศลมีความคิดอย่างนั้นจึงได้ไปขอลูกสาวของศากยตระกูลจากพระเจ้ามหามานะ พระเจ้ามหามานะนั้นมีมานะจัด มีความทะนงตนว่าตัวเองนั้นเป็นกษัตริย์ เพราะฉะนั้นจะให้คนที่ต่ำต้อยกว่าตนมาตีเสมอตนก็ไม่ได้ จึงให้ด้วยความจำใจ มีลูกสาวของนางสนมชื่อ วาสภขัตติยา ก็ให้ลูกสาวของสนมนั้นไป ลดขั้นไม่ได้ให้เป็นนางกษัตริย์ไปให้ลูกสนมไป ความจริงถ้าจะว่ากันไปลูกสนมก็ถือเป็นนางกษัตริย์ได้ แต่ว่าเชื้อชาติฝ่ายมารดานั้นต่ำ มีความถือตัวเช่นนี้จึงยกนางให้พระเจ้าปเสนทิโกศลไป พระเจ้าปเสนทิโกศลคิดว่า เราเป็นญาติกับพระพุทธเจ้าแล้ว อยู่กัน

มานานก็ได้พระโอรส นามว่า วิฑูฑภะ เมื่อโตขึ้นเด็ก ๆ ไปเล่นกันเหมือนที่นิยายเล่ากันมาว่า คนที่ไม่มีญาติก็มักจะถากถางซึ่งกันและกัน เป็นยาย วิฑูฑภะกุมารนี้ไม่มีตากับยาย มีแต่ปู่กับย่า มาเฝ้าอ้อนวอนถามมารดา มารดาก็อดทนทนไม่ได้ก็บอกว่า ตาของเจ้ามีอยู่เมืองกรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อเป็นเช่นนี้ พอเจริญเติบโตขึ้นมาก็มาเยี่ยมญาติ

ฝ่ายพระเจ้ามหามานะ กรุงกบิลพัสดุ์ รู้ข่าวว่านี่เป็นลูกนางสนมคนชั้นต่ำกว่า ก็ให้คนอายุอ่อนกว่าน้อยกว่าออกไปนอกวังกันหมด เหลือแต่ผู้เฒ่าผู้แก่ที่อายุมากกว่า เพื่อว่าเมื่อวิฑูฑภะมาแล้วจะต้องไหว้ ถ้าคนอายุน้อยกว่าอยู่จะต้องลดตัวลงไหว้วิฑูฑภะ พระเจ้ามหามานะคิดอย่างนี้ จึงให้เด็กเล็ก ๆ ที่เป็นเชื้อพระวงศ์ออกไปหมด พระเจ้าวิฑูฑภะอยู่ในสำนักของพระเจ้าตาเวลาหนึ่ง เมื่อกลับแล้วพระเจ้าตาก็ให้ทำความสะอาด เอาน้ำนมมาราดล้างให้หมด แต่เรื่องมันจะเกิด คือพระเจ้าวิฑูฑภะลืมพระขรรค์ จึงให้ราชบุรุษกลับมาเอา ก็ได้พบเห็นพฤติกรรมนี้ของเจ้าศากยะกรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อกลับไปถูกถามก็บอกไปตามความจริงว่า เขาเอาน้ำนมมาราดที่นอนที่นั่งที่กินของพระองค์ พระเจ้าวิฑูฑภะก็ผูกอาฆาตผูกโกรธไว้ วันนี้เจ้าเอาน้ำนมมาราดในที่ที่เรานั่งนอนกินเล่น วันหน้าเราจะเอาเลือดในคอของเจ้าศากยะมาล้างที่นั่งที่นอนที่กินที่เล่นนี้ แล้วก็กลับไปยังเมืองมคธ พอพระเจ้าวิฑูฑภะได้ครองเมืองจึงยกทัพมา พระพุทธเจ้าไปห้ามจึงมีปางห้ามญาติ ยกสองมือมาห้ามญาติ ยกสองมือว่าอย่าไปทำ พระเจ้าวิฑูฑภะก็กลับครั้งที่ ๒ ก็พบกับพระพุทธเจ้าอีก พระพุทธเจ้าก็ยกมือห้าม องค์สมเด็จสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า เรื่องกรรมนี้ใคร ๆ ก็ห้ามไม่ได้ ถึงคราวจะวิบัติก็ต้องวิบัติ เลยต้องปล่อยไปตามยถากรรม คือตามกรรมของสัตว์ที่ได้กระทำไว้ พระเจ้าวิฑูฑภะก็เลยกรีฑาทัพมาโจมตีกบิลพัสดุ์ ฝ่ายศากยะเมืองกบิลพัสดุ์ถืออหิงสา ไม่ต่อสู้ ถือสัจจะไม่กล่าวคำเท็จ พระเจ้ามหามานะจึงบอกกับบรรดาเครือพระญาติศากยวงศ์ว่า เราจะไม่กล่าวคำเท็จ เพราะพระเจ้าวิฑูฑภะกล่าวว่าใครเป็นเจ้าศากยะฆ่าให้หมด บางองค์ก็เอาต้นอ้อมาถามว่าเป็นศากยะเปล่าเป็นศากยะ เลี่ยงไปได้ ไม่กล่าวเท็จโดยตรง เราเป็นศากยะไม้ไผ่ ถืออะไรไว้ก็เป็นศากยนั้น ที่พูดไปตามตรงก็ถูกพระเจ้าวิฑูฑภะฆ่า พระเจ้าวิฑูฑภะเป็นผู้ตัดวงศ์ตระกูลของศากยวงศ์ให้ขาดสูญสิ้นไป ตามประวัติว่า ให้เรียกพระเจ้าตามหามานะมากินข้าวร่วมวง แต่พระเจ้ามหามานะกลัวเสียศักดิ์ศรี กระโดดบ่อน้ำ ไม่ยอมร่วมวง มีมานะของกษัตริย์ ต่างฝ่ายต่างถือมานะของกันและกัน ผลที่สุดก็เกิดการล้างผลาญกันเช่นนี้ ฉะนั้นวงศ์ศากยะกบิลพัสดุ์ขาดสูญไปเพราะเหตุการณ์ถือมานะทะนงตนอย่างแรงกล้า นี่เป็นเรื่องหายนะทั้งโลกนี้และโลกหน้า

นอกจากนี้อย่าว่าแต่บุคคลเลย แม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็มีความทะนงถือตัว ถือตัวอย่างเอกอุว่าเป็นสัตว์เก่ง มีพราหมณ์ผู้หนึ่งแกสาธยายปัฐวีมนต์ชัย คือมนต์ที่ดลใจศัตรูให้

เป็นมิตร ดลใจสัตว์ที่มีอำนาจให้มีอำนาจถดถอยลงไป พราหมณ์นี้เข้าขึ้นมาแกไปท่องสาธยายมนต์ที่เงื้อมแห่งภูเขา ใต้เงื้อมนั้นมีสุนัขจิ้งจอกนอนอยู่ สุนัขจิ้งจอกได้ยินพราหมณ์สาธยายมนต์ทุกวันก็จดจำไว้ขึ้นใจ ต่อจากนั้นมันเข้าไปยังที่อยู่ของมัน มันไม่ได้เป็นสัตว์เก่งกล้า ยังมีสัตว์ที่เก่งเหนือกว่ามัน มันก็ทดลองมนต์ดู บังเอิญราชสีห์ สัตว์ที่เหนือกว่ามันเดินมาใกล้บริเวณอำนาจมนต์ของมัน ราชสีห์หางจุกตูดคอตก เจ้าจิ้งจอกคิดว่ามนต์นี้ถ้าจะขลัง เลยลองร่ายมนต์ดูในที่ประชุมสัตว์ บรรดาสิงสาราสัตว์ทั้งหลายต่างก็หางตกหูตก เรียกว่า หงอ ไม่องอาจไม่เผยอตัว ไม่มีศักดิ์ศรีเหลืออยู่แม้แต่น้อย เจ้าจิ้งจอกก็ตั้งตนเป็นเจ้าแห่งสัตว์ที่มีพิษมีเขี้ยวมีงาทั้งปวง เรียกว่าเป็นใหญ่ในบรรดาสิงสาราสัตว์ มันเป็นแค่นี้ยังไม่พอ มันสถาปนา ตัวมันเป็นเจ้าของสัตว์แล้วไม่พอ เพราะความลำพองใจ ความทะนงตัว ถือตัวของมัน คิดว่ามันมีมนต์ขลังมนต์ศักดิ์สิทธิ์ มันจะต้องเป็นเจ้าโลก เมื่อเป็นเช่นนี้มันก็ร่ายมนต์ พาเอากองทัพของสัตว์นั้นไปล้อมเมืองพาราณสี เสียงของสัตว์นั้นอื้ออึง ที่ร้องโกญจนาทส่งเสียงอื้ออึงด้วยการเคลื่อนทัพไป ชาวเมืองพาราณสีตกอกตกใจปิดประตูเมืองหมด กองทัพของสัตว์เดรัจฉานมันยกมาจะล้อมเมืองแล้ว นอกจากนั้นเจ้าสุนัขจิ้งจอกก็ส่งข่าวสาร ท่านไม่ต้องมาถามผมว่าส่งกันอย่างไร สมัยก่อนสัพพรววิทู การเรียนวิชารู้สรรพสำเนียงเสียงร้องของสรรพสัตว์ทั้งหลายมี เพราะฉะนั้นที่กล่าวเป็นตำนานว่าสัตว์กับคนพูดกันรู้เรื่องนั้น อันนั้นเป็นอจินไตยอย่าไปคิด คิดแต่เพียงว่าเรื่องราวมันเป็นอย่างนี้ ก็ส่งข่าวสารไปให้เจ้าเมืองพาราณสีว่าจะรบกันกับเรา หรือจะยกเมืองพาราณสีให้เราครอง พระเจ้าพาราณสีตกอกตกใจ เรียกมหาอำมาตย์เข้ามาเฝ้าปรึกษาหารือ

มหาอำมาตย์นั้นเป็นพระโพธิสัตว์ บอกว่าพระองค์ไม่ต้องตกใจ เป็นหน้าที่ของข้าพระองค์เอง มหาอำมาตย์ก็ขึ้นไปบนเชิงเทิน ร้องถามเจ้าพญาสุนัขจิ้งจอกว่า ท่านจะรบกับเรามีวิธีการอย่างไร ผลที่สุดก็บอกวิธีการว่า เราไม่ต้องออกแรงมาก ร่ายมนต์บังคับราชสีห์ให้มันร้องโกญจนาท พวกเจ้าหูแตกตายหมด มหาอำมาตย์โพธิสัตว์ก็กลับมาบอกพระเจ้าพาราณสี และบอกประชาชนทุกคนว่าให้เอาสำลีอุดหู เอาดินเหนียวปิดทับไว้ ทุกคนในเมืองก็ทำตามปุโรหิตนั้น เมื่อได้เวลาก็ขึ้นไปบนเชิงเทินไปร้องท้ารบกับเจ้าพญาสุนัขจิ้งจอก เจ้าพญาสุนัขจิ้งจอกกำลังลำพองใจว่า มนุษย์นี่หรือจะมาสู้ฤทธิ์ของเรา ให้ราชสีห์ขึ้นหลังช้างตัวเองก็ขึ้นบนหลังราชสีห์ร่ายมนต์เป่าพรวดลงที่หูของราชสีห์ ราชสีห์ตกใจไม่รู้ตัวมาก่อนร้องขึ้นเสียงดังลั่น เจ้าช้างก็กระโดดสุดตัว เจ้าราชสีห์ที่อยู่บนหลังช้างก็กระเด็นตกลงมาพญาสุนัขจิ้งจอกก็ตกลงมา สิงสาราสัตว์ก็แตกตื่นวิ่งเหยียบกันตายเป็นจำนวนไม่ใช่น้อย เหลือเป็นจำนวนนิดหน่อย เจ้าพญาสุนัขจิ้งจอกก็ตาย ราชสีห์ก็ตาย ช้างม้าวัวควายทุกจำพวกตาย

เกลื่อนไปหมด ที่เหลือส่วนน้อยก็วิ่งเข้าป่าไป ชาวเมืองพาราณสีเปิดประตูเมือง แล่เนื้อเถือหนังสัตว์ที่กินได้ไปเป็นอาหาร ที่เหลือกินไม่หมดก็ใส่เกลือตากแห้งไว้ เป็นประวัติเนื้อแห้งมาแต่บัดนั้น

อันนี้ท่านจะว่าเป็นเรื่องขบขันหรืออะไรก็แล้วแต่ อาศัยความเป็นผู้ถือตัวจัด ทะนงตัวจัด พระเจ้าวิฑูฑภะก็กำจัดวงศ์ศากยะของพระพุทธเจ้าแล้ว เจ้าสุนัขจิ้งจอกถือว่ามนต์ตัวเองขลังศักดิ์สิทธิ์ ก็ทำอิทธิฤทธิ์ผลที่สุดจะพาตัวเองและญาติตายเป็นจำนวนไม่น้อย นี่เพราะอำนาจของมานะความทะนงตนถือตัว

มีพระรูปหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นพระราชาคณะ ในขณะนั้นมีเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรฯ เป็นคนบ้านนั้นไปทอดกฐิน ก็บอกคืนชาวบ้านที่จองไว้ก่อนนั้นเพื่อต้อนรับคนยิ่งใหญ่ ก็คนเหมือนกันแต่ไปมียศฐาบรรดาศักดิ์เข้า ท่านก็บอกคืนชาวบ้าน ตั้งแต่นั้นก็ไม่มีชาวบ้านใกล้ ๆ นั้นทอดกฐินอีกเลย ก็เพราะว่าไปกำหนดว่าผู้นั้นเป็นใหญ่ผู้นี้เป็นใหญ่แล้วมาดูถูกชาวบ้าน ซึ่งอาศัยเลี้ยงชีวิตมานานเท่านาน ตลอดชีวิตของตนก็ว่าได้ ไปทำลายศรัทธาปสาทะของเขาจนกระทั่งมรณภาพก็ไม่สามารถปลูกศรัทธาปสาทะให้กลับเกิดมีขึ้นมาได้ นี่ก็เป็นเรื่องที่ว่า ชูคอเข้าบ้าน ชูงวงเข้าบ้าน ทำตนให้เหนือกว่าคนทั้งปวงทั้งหลาย ไม่ทำตนให้เสมอกับผ้าเช็ดเท้า คือให้เป็นคนที่เข้ากับสังคมได้ทุกสังคม ไม่เลือกชั้นวรรณะแต่ประการใด พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนว่า **อนติมานี** ผู้ฉลาดในประโยชน์พึงเป็นคนไม่ถือตัวจัด

ขอให้ท่านทั้งหลายเมื่อสวดถึงบทนี้แล้ว ทำใจถ่อมใจถ่อมตัวของตนเอง อย่าได้มีมานะความทะนงตนถือตัว ยกตนข่มท่านชูงวงเข้าบ้าน แล้วก็จะได้ความสวัสดี เป็นที่รักชอบใจของเทวดาและมนุษย์ อมนุษย์ทั้งหลาย

(๗)

ความเป็นผู้สันโดษ

หลักธรรมข้อที่ ๗ คือ **สนฺตุสฺสโก** ในกรณียเมตตสูตรใช้ศัพท์ว่า **สนฺตุสฺสโก** ใน มงคลสูตรใช้ศัพท์ว่า **สนฺตุฏฺฐี** ซึ่งประกอบด้วยวิภัติปัจจัยต่างกันออกไป แต่ความหมายนั้น เป็นอย่างเดียวกัน แปลกกันแต่เพียงรูปศัพย์ เพราะฉะนั้น **สนตุฏฺฐี** หรือ **สนฺตุสฺสโก** ธรรมะ ข้อนี้จึงเป็นธรรมะผู้ประพฤติปฏิบัติแล้ว จะถึงซึ่งอุดมมงคล คือความเจริญอย่างสูงสุด ความเจริญอย่างสูงสุดตามความหมายของมงคลสูตร ความเจริญในด้านจิตใจก็ไม่เดือดร้อนเพราะมีความสันโดษในสิ่งที่เป็นของตน ในสิ่งที่มีอยู่ และรักษาอารมณ์ของคนไว้สม่ำเสมอ **สนตุฏฺฐี** หรือ **สนฺตุสฺสโก** แปลว่า *สันโดษ* แปลทับศัพท์ คนที่ไม่เข้าใจคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บางท่านอาจคิดว่า พระพุทธเจ้าสอนให้พุทธศาสนิกชนขี้เกียจ คือมีแล้วไม่ต้องทำอะไรอีกต่อไป แต่ถ้าเราท่านทั้งหลายมาศึกษาคำสอนของพระอรรถกถาจารย์ ต่อไปก็จะรู้ว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนให้คนขี้เกียจ สอนให้คนขยัน ถ้า สนฺตุฏฺฐี สอนให้คนขี้เกียจ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ พระพุทธเจ้าก็คงไม่ตรัสเอาไว้ เช่น อุฏฐานสัมปทา ให้มีสมบัติ หรือให้ถึงพร้อมด้วยการลุกขึ้นประกอบการงาน พระพุทธเจ้าสอนไว้ประโยชน์ในโลกนี้ ประโยชน์ในปัจจุบัน

สนฺตุสฺสโก ต้องแปลทุกตัวว่า **โส อตฺถกุสโล** *อันว่าบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์นั้น เป็นผู้สันโดษ* **อสฺส** *พึงเป็น*

เรารู้ที่มาที่ไปว่ามาในกรณียเมตตสูตรและมาในมงคลสูตร และมาในหมวดธรรมอื่น ๆ อีกมากมาย **สนฺตุสฺสโก** ตัวนี้แยกศัพท์ออกไปได้เป็น **สกํ** ๑ **สนฺตํ** ๑ **สมํ** ๑ **สกํ** หมายถึง *ยินดีเฉพาะของตน* **สนฺตํ** *ยินดีเฉพาะที่มีอยู่* **สมํ** *ยินดีโดยสม่ำเสมอในอารมณ์ทั้งปวง*

สกํ *ยินดีเฉพาะในของตน* นั้น ท่านยกเอาปัจจัยสี่ มีจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัช ว่าของของตนนั้นมีอยู่แค่นี้ จีวรจะเป็นผ้าเก่า ผ้าใหม่ ผ้าเนื้อหยาบ ผ้าเนื้อละเอียด ผ้าหนัก ผ้าเบา อะไรก็แล้วแต่ที่เป็นของตน ก็ยินดีเฉพาะของตน ไม่ปรารถนาเกินไปกว่านั้น เช่นเหลือบไปเห็นคนอื่นมีจีวรที่ดีกว่าเหนือกว่า ทำใจไม่ได้ หักห้ามใจไม่ได้พลอยยินดี ใจก็ฟุ้งซ่านเดือดร้อน บิณฑบาตก็เหมือนกัน ก็ย่อมได้ของที่ประณีตบ้าง ไม่ประณีตบ้าง ของดีบ้าง ของไม่ดีบ้าง แต่สำหรับใจของคนเรานั้นมีเชื้อโลภะฝังแน่นในใจ เหลือบไปเห็นของคนอื่นเขาก็ว่าของเขาดี ทำใจไม่ได้ใจก็เดือดร้อน แต่ถ้าทำใจว่าเราได้อาหารบิณฑบาตมา ประณีตบ้าง ไม่ประณีตบ้าง หยาบบ้าง ละเอียดบ้าง ก็ฉันเฉพาะอย่างนั้น เหมือนอย่างในศาลาโรงฉัน เราทำไปในลักษณะเสมอภาคกันหมด บางวันก็ถูกปากท่าน บางวันก็อาจจะไม่ถูกปากท่าน ใจนั้นอาจจะคิดผันแปรไปก็ได้ นี่เรียกว่าเป็นของตน เสนาสนะก็เช่นกัน อาจจะได้เสนาสนะที่เตี้ยที่ต่ำ ที่พะเยิบพะยาบ ที่รกรุงรัง เกลื่อนกล่นไปด้วยหนูแมลงสาบ ไม่ชอบใจก็เดือดร้อน แต่ถ้าเราชอบใจพอใจกับสิ่งที่เป็นของตน เราก็สบายใจ ในคิลานเภสัชก็เช่นกัน นี่เรียกว่า **สกํ** *ยินดีเฉพาะของตน*

ข้อสอง **สนฺตํ** *ยินดีเฉพาะที่มีอยู่* ก็หมายถึงว่า สิ่งที่เรามีอยู่แล้วแต่เหลือเฟือเหลือใช้ อาจจะแบ่งปันให้คนอื่นได้ ลักษณะเช่นนี้เราก็ไม่ต้องเดือดร้อน เพราะไม่ถูกกิเลสเข้าครอบงำ ที่เรียกว่า สนฺตํ ที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นจีวร เป็นบิณฑบาต เป็นเสนาสนะ เป็นคิลานเภสัช มันมีอยู่เท่าไหร่ก็ยินดีเฉพาะเท่านั้น

ประการต่อมา **สมํ** *ยินดีสม่ำเสมอ* ตัวนี้พระอรรถกถาจารย์ ท่านแก้ว่ายินดีในอารมณ์ คือจะได้ของดีของเลว ของไม่ดี ของประณีต อะไรก็แล้วแต่ในปัจจัยที่สี่นั้น เราทำใจได้คือ ไม่ยินดีไม่ยินร้ายในวัตถุสิ่งของที่เราได้มา ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง เราไม่ทำใจให้หวั่นไหวไปกับการได้สิ่งของนั้น ๆ นี่เรียกว่ารักษาอารมณ์ **สนฺตุสฺสโก** นี้นอกจากยินดีในสิ่งของแล้ว ยังรักษาอารมณ์ด้วย รักษาใจของเราทำใจให้สม่ำเสมอ ยามได้ก็ทำใจเป็นปกติ ยามเสียก็ทำใจเป็นปกติ ยามได้ของดีก็ไม่ลิงโลดดีใจ ยามได้ของเสียก็ไม่เครียดแค้นชิงชังหรือถดถอยท้อถอย นี่เรียกว่ารักษาอารมณ์ ความสันโดษในที่นี้ สันโดษทั้งในวัตถุสิ่งของ สันโดษในอารมณ์ คือยินดีสม่ำเสมอ ไม่ทำใจของเรานี้ให้ผิดแผกแตกต่างออกไป คนเราบางทีประสบอารมณ์ดีก็เหลิง ประสบอารมณ์ร้ายก็เคียดแค้นชิงชังถดถอย แต่ว่าคนที่มีสันโดษจะไม่เป็นอย่างนั้น เจออารมณ์ดีหรือร้าย ทำใจเสมอเหมือนกันหมด ไม่มีวิการ คือความผิดแผกออกไปจากเดิม

ฉะนั้น **สกํ สนฺตํ สมํ** แปลว่า *ยินดีเฉพาะของตน* ยินดีเฉพาะของที่มีอยู่ และยินดีในการรักษาอารมณ์ให้สม่ำเสมอ เป็นนัยหนึ่ง

อีกนัยหนึ่ง นั้นท่านว่า **ยถาลาภสันโดษ ๑ ยถาพลสันโดษ ๑ ยถาสารุปปสันโดษ ๑**

ยถาลาภสันโดษ *ยินดีตามมีตามได้* ยถาพลสันโดษนั้น ยินดีตามสมควรแก่กำลัง ยถาสารุปปสันโดษนั้น ยินดีสมควรแก่ศักดิ์ศรีบุญบารมีของตนเอง

ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามมีตามได้ คือได้อย่างไรก็ยินดีตามนั้น พอใจแค่นั้น ไม่ตะเกียกตะกาย ไม่ปรารถนามากไปกว่านั้น เรียกว่ายินดีตามมีตามได้ในปัจจัยที่ ๔ ไม่ว่าเราจะเป็นพระ ไม่ว่าเราจะเป็นฆราวาส ปัจจัยเครื่องดำเนินชีวิต เครื่องล้อมกันชีวิต เครื่องคุ้มกันชีวิตของเราก็ไม่พ้น ๔ อย่างไปได้ ผ้าผ่อนท่อนสไบ อาหาร ยารักษาไข้ ปัจจัยนี้เป็นเครื่องค้ำจุนชีวิตของมนุษย์ทั้งโลก มนุษย์ทั้งโลกต้องมีปัจจัยพร้อมทั้ง ๔ อย่างนี้จึงจะสมบูรณ์แบบ มีผ้าผ่อนท่อนสไบพอสมควร มีอาหารการกินการอยู่พอสมควร มีที่อยู่ที่อาศัยพอสมควร มียารักษาไข้เครื่องล้อมกันชีวิตพอสมควร ฉะนั้น ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามมีตามได้ เรามีแค่นี้ก็พอใจแค่นี้ ไม่ใช่มีแค่นี้แล้วเราตะเกียกตะกายมากไปกว่านี้ มันเดือดร้อน ถ้าได้ใจก็ฟู ถ้าไม่ได้ใจก็ฟุบ ยุบจากการทำความดีทั้งหลาย ฉะนั้นเราได้มาอย่างไร ก็ยินดีเฉพาะที่เราได้ จะหยาบละเอียด จะสั้นยาวก็แล้วแต่ เราก็ยินดีเฉพาะแค่นั้น คือยินดีตามที่เราได้ด้วยตามที่เรามีด้วย ไม่ไปทะเยอทะยานมากไปกว่านั้น เหมือนคนเล่นลอตเตอรี่ หวังรวยหวังถูกด้วยกันทุกคน แต่ว่ามันไม่ถูก หรือถูกหรือผิดก็แล้วแต่ บางทีก็ทำให้เกิดการก่อเวรขึ้นมาอีก เพราะไม่ยินดีตามมีตามได้ เมื่อไม่ถูกก็ทำใจไม่ได้ เมื่อถูกก็ทำใจไม่ได้สุรุ่ยสุร่ายต่าง ๆ นานา ฉะนั้นยถาลาภสันโดษนั้น ยินดีตามมีตามได้ในปัจจัยที่ ๔ ไม่ว่าเราจะอยู่ในทางความเป็นพระ ในฆราวาสวิสัย ยินดีที่เราได้มาอย่างนี้ก็สบายใจ

ประการต่อมา **ยถาพลสันโดษ** *ยินดีตามสมควรแก่กำลัง* อันกำลังของคนเรานั้น มีกำลังกาย กำลังความคิด กำลังแห่งบุญบารมี ฉะนั้น คนที่มีกำลังเขาอาจจะทำงานได้มาก คนที่มีกำลังมากอาจจะยกสิ่งของได้มาก คนที่มีกำลังน้อยอาจจะยกสิ่งของได้น้อย เราท่านทั้งหลายซึ่งมีกำลังทางกายไม่เสมอเหมือนกัน ไม่เท่าเทียมกัน ยิ่งหย่อนกว่ากัน ฉะนั้นบางทีเราไปเปรียบเทียบกับคนอื่นแล้ว ทำไมเขาจึงได้มากกว่าเรา และทำไมเราจึงได้น้อยกว่าเขา ลักษณะนี้ทำให้เกิดการเปรียบเทียบ ทำให้ใจไขว้เขวเพราะมันไม่สม่ำเสมอ ไม่เทียมกันไม่เท่า

กันกับเพื่อน เช่นคนมีกำลังยกข้าวได้ ๑ กระสอบ ๖ ถัง ๗ ถัง แต่คนไม่มีกำลังยกข้าวได้เพียงครึ่งกระสอบ ถังสองถัง การที่คนมีกำลังทำได้มาก ยกได้มาก นี่ก็เป็นเรื่องที่เราต้องคิด ทำจิตให้เสมอ มองให้ถูกต้อง คนที่มีกำลังน้อยยกได้น้อย ก็ต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานกว่าจะขนข้าวสาร ๑ กระสอบให้เสร็จ คนมีกำลังเขายกเที่ยวเดียวเสร็จ เราอาจต้องยกหลายเที่ยวกว่าจะเสร็จ นี่เป็นการเปรียบเทียบกำลังกาย

ส่วนกำลังความคิดของคนเรานั้นมีไม่เหมือนกัน บางคนมีความคิดตื้น ๆ บางคนมีความคิดลึกซึ้ง ที่เรียกว่าบางคนมองใกล้ มองเฉพาะปัจจุบัน ไม่ได้มองอนาคต บางคนมองไกล ก็มองทั้งปัจจุบันมองทั้งอนาคต ผลดีผลเสียเป็นประการใด จะเกิดขึ้นแก่ตนเองหรือไม่เรียกว่ากำลังความคิด ฉะนั้นคนที่มีกำลังความคิดสั้น ก็ย่อมสู้คนที่มีกำลังความคิดยาวหรือลึกซึ้งไม่ได้ คนที่มีกำลังความคิดสั้นสู้คนที่กำลังความคิดลึกซึ้งไม่ได้ เพราะเขามองไปทุกระยะ บางคนก็มองระยะเดียว บางคนก็มองหลายระยะ นี่เรียกว่ากำลังแห่งความคิด ฉะนั้นคนเราจึงมีปกติแตกต่างกันในลักษณะแห่งการงานที่เรากระทำออกไป

ประการต่อมา **กำลังแห่งบุญบารมี** คนเรานั้นสร้างบุญบารมีมาไม่เท่าเทียมกัน ดังที่เราเรียน เราทราบ จากในชาดกพระไตรปิฎกต่างๆ บางคนนั้นมั่งมีศรีสุข บางคนนั้นยากจนข้นแค้นอนาถา บางคนนั้นมีโรคภัยไข้เจ็บ บางคนไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ อย่างนี้ไม่จำเป็นต้องไปเรียนในพระชาดกหรือคัมภีร์ตำรับตำราที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ เรามองดูเฉพาะในหมู่ของเราก็เหมือนกัน มันแตกต่างกันออกไปด้วยรูปร่างลักษณะท่าทาง การได้ลาภปัจจัย นี่ก็เรียกว่ากำลังแห่งบุญบารมีไม่เหมือนกัน บางคนไม่ทำมากก็ไม่ได้ บางคนเขาทำมาก็ได้ เหมือนอย่างโตเทยยพราหมณ์ สมัยมีชีวิตอยู่ บ้านอยู่ใกล้วัด ไม่เคยเข้าวัดทำบุญสุนทานรักษาศีลเจริญภาวนาให้ทานแต่ประการใด พอมาเกิดอีกชาติหนึ่งกลับกลายเป็นยาจกเที่ยวถือกะลาไปขอทาน อยู่กับพ่อแม่ทำให้พ่อแม่อดอยาก ขอทานไม่ได้ พอโตขึ้นมาพ่อแม่ก็ให้กะลาใบนึงให้ออกไปขอทานเอาเอง วันหนึ่งไปขอทาน เศรษฐีบริจาคทานมาหมดตรงเขาพอดี พอรุ่งขึ้นอีกวัน คิดว่าเมื่อวานเราไปช้าจึงไม่ได้ วันนี้ต้องรีบไป ความคิดของเศรษฐีก็ว่าเมื่อวานคนท้ายไม่ได้ วันนี้ใส่ท้ายไปก่อนไปถึงคนข้างหัว อ้าวหมดอีกแล้ว วันที่ ๓ ก็คิดอีก วันแรกอยู่ท้ายก็ไม่ได้ วันที่ ๒ อยู่หัวก็ไม่ได้ วันนี้อยู่มันตรงกลางต้องได้แน่ เศรษฐีก็ใส่ข้างหัวข้างหลังไปประสานกัน ตรงกลางไม่ได้อีก เรียกว่าคนมันไม่เคยทำมาจึงไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้เราจะไปทำความเดือดร้อนให้แก่ใจเรา เราจะต้องทำใจ ในเรื่องกำลังแห่งบุญบารมี การสร้างสมบารมีทั้ง ๑๐ ประการมา ฉะนั้น ในกำลังกายกำลังความคิดและกำลังบุญบารมีของเรานี้ไม่เสมอเหมือนกัน ดังนั้นยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลังของร่างกายเรา

ประการต่อมา **ยถาสารุปปสันโดษ** *ยินดีสมควรแก่ศักดิ์ศรี* ศักดิ์ศรีนั้นจะเป็นเรื่องที่สมมุติขึ้นมาก็ตาม จะเป็นเรื่องที่มีมาเพราะอำนาจบุญบารมีก็ตาม คนที่เขาสร้างบารมีมานาน เช่นสมมุติบวชมานาน แรกก็เป็นลูกวัด ต่อมาก็เป็นสมภารเจ้าวัด การที่เป็นลูกวัดก็เป็นธรรมดา พูดถึงคนรู้จักก็น้อย พูดถึงลาภสักการะ ก็เป็นหิ่งห้อยได้น้อย แต่พอทำความดีในสมณเพศมาตลอด ไม่มีความเสียหายแต่ประการใด จนกระทั่งเป็นสมภารเจ้าวัด คนก็รู้จักมากขึ้น เห็นความดีมากขึ้น ก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธามากขึ้น เราจะไปเปรียบเทียบว่าเราก็เป็นพระเหมือนกัน ศีล ๒๒๗ ข้อเหมือนกัน ท่านก็เป็นพระเหมือนเรา ศีล ๒๒๗ เหมือนกัน ทำไมจึงได้ไม่เท่ากัน นี่แหละเขาเรียกว่า ศักดิ์ศรีแห่งการสร้างความดีมา การสั่งสมบุญบารมีมาไม่เหมือนกัน ไม่เท่ากัน

ฉะนั้น จะมองดูว่าคนเหมือนกันนั้นบางทีก็ไม่เหมือนกัน อย่างที่เคยเรียนตำราหรือฟังนิทาน เช่น พระราชาเสด็จไปทางชลมารค ไปในเรือมีหมาท้องแก่ไปด้วย ออกลูกมาปุโรหิตเคยว่าคนเหมือนกันทำไมใช้งานไม่เท่ากัน พระราชาก็เลยทดลองว่าคนเหมือนกันนั้นเหมือนกันตรงไหน ใช้ให้คนหนึ่งไปดูแล้วมากราบทูล พระเจ้าแผ่นดินถามว่าหมานั้นมีกี่ตัว บอกได้ว่ามี ๗ ตัว ตัวเมียกี่ตัวตัวผู้กี่ตัว ไม่รู้ต้องกลับไปดูอีก บอกตัวเมีย ๒ ตัว ตัวผู้ ๕ ตัว แล้วหมานั้นสีอะไรเล่า ไม่รู้อีก ต้องไปดูมาบอกสีนั้นสีนั้นอย่างนี้ ส่วนอีกคนหนึ่งใช้ไปทีเดียว พระราชาถามว่าหมากี่ตัวตอบเสร็จ ตัวผู้ตัวเมียตอบเสร็จ สีอะไรตอบเสร็จ พระราชาจึงว่า นี่แหละที่ว่าคนเหมือนกัน แต่กำลังแห่งความละเอียดละออไม่เหมือนกัน ไม่เท่ากันไม่เท่าเทียมกัน บางคนทำครั้งเดียวสำเร็จ บางคนต้องทำหลายครั้งจึงสำเร็จ อย่างนี้เรียกว่า **ยถาสารุปปสันโดษ** *ยินดีตามสมควรแก่ศักดิ์ศรี* เช่นสมภารเจ้าวัดบวชนานก็ต้องอยู่หน้า เราเป็นลูกวัด ไม่ได้เป็นสมภาร ก็ต้องอยู่หลังรองลงไป นี่เป็นตัวอย่าง ในทางโลกก็เหมือนกัน ในทางธรรมก็เหมือนกัน

รวมความว่า ถ้าเราทำใจให้เป็น **สนฺตุสฺสโก** *ยินดีเฉพาะของตน* ยินดีเฉพาะของที่มีอยู่ ยินดีสม่ำเสมอรักษาอารมณ์ ไม่ได้ยินดีตามมีตามได้ ยินดีตามกำลังกายกำลังความคิด กำลังแห่งบุญบารมี ยินดีตามสมควรแก่ศักดิ์ศรี ใจเราก็ไม่เดือดร้อน ซึ่งท่านยกตัวอย่างเหมือนเกษตรกรชาวประมงไปยกยอ ท่านคนรู้จักยอมีไม้ ๔ ทิศ มีตาข่ายขึงเอาไว้ ชาวประมงไปยกยอในคลองในหนองในบึง เมื่อเอายอไปวางก็หวังจะได้จับปลา เมื่อวางนานพอประมาณก็ยกยอขึ้นมา ปลาที่มีกำลังมาก พอยกยอขึ้น ปลาที่มีกำลังมาก พอยอโผล่ขึ้นน้ำปลาก็ตกใจ ที่มีกำลังมากก็กระโดดพ้นยอออกไปสู่อิสรภาพ ที่มีกำลังน้อยกระโดดไม่พ้น

ถูกขังอยู่ในยอ บังเอิญชาวประมงเกิดไปเห็นปลาตัวโตกว่าที่อยู่นอกยอก็เสียใจ คร่ำครวญถึงปลาตัวโตที่โดดหนีไป แต่ปลาที่อยู่ในยอซึ่งถ้ารวมน้ำหนักกัน มากกว่าตัวที่โดดหนีไปกลับไม่พอใจ เสียใจเสียดาย นั่งเป็นทุกข์ต่าง ๆ นานา นี่เรียกว่าความไม่ยินดีในของที่มีอยู่ อย่างที่เป็นของตนแล้ว ปลาในยอก็เป็นของตนแล้ว เราได้แค่นี้เราจะไปคร่ำครวญถึงปลาตัวที่โตที่มันหนีไปได้ประโยชน์อะไร เสียประโยชน์ด้วย นี่เป็นข้อเปรียบเทียบให้ฟัง ให้ดูว่าเราประพฤติปฏิบัติสันโดษอย่างพระ ๕๐๐ รูป ที่ท่านออกไปประพฤติพรหมจรรย์ ทำสมณธรรมในที่สงัดสงบเงียบในป่าดงพงไพร บางองค์ท่านอาจใจไม่ยินดีแค่นั้น เช่นการออกไปบิณฑบาตได้มาแล้วก็ทำสันนิธิ การสั่งสมเอาไว้เก็บเอาไว้ กลัวว่าวันอื่นจะไม่ได้เหมือนอย่างวันนี้ ก็อาจเป็นได้ ฉะนั้นการสั่งสมเก็บสิ่งของบางอย่างเอาไว้ ของที่รับประเคนเก็บได้เพียงแค่ช่วงเที่ยงเลยจากนั้นเก็บไม่ได้ ที่รับประเคนแล้วเก็บไว้ได้ ๗ วัน เมื่อเกิดการสั่งสมขึ้นมา กลัวว่าวันอื่นมันจะไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็สั่งสมสิ่งของเครื่องใช้เอาไว้ในที่พักอาศัยของตน เมื่อเก็บเอาไว้ก็ส่งกลิ่นไปยังบรรดาสัตว์ทั้งหลาย จะเป็นหนูเป็นงูเป็นมดมันก็รบกวนแล้ว หนูมันก็เข้ามาหาอาหาร เวลาเจริญพระกรรมฐาน หนูมันก็ส่งเสียงก๊อกแก๊ก ได้ยินเสียงก๊อกแก๊กก็ตกใจผวานึกว่าภูตผีปีศาจมันเข้ามาหลอก สะดุ้งตกใจกลัวก็ได้ นี่เรียกว่า **สนฺนิธิ** เก็บสะสมไว้ในที่ทำสมณธรรม ทำให้เกิดความฟุ้งซ่านแห่งจิตใจได้ และนอกจากนี้ตามหลักพระธรรมวินัยแล้วถ้าสั่งสมเอาไว้มาก ๆ ของกินนี้เกินกำหนดบ้างก็ทำให้เกิดเป็นอาบัติขึ้นบ้าง

ฉะนั้น **สนฺตุสฺสโก** พระพุทธเจ้าสอนว่า *ผู้ฉลาดในประโยชน์พึงเป็นผู้สันโดษ ยินดีเฉพาะของตน ยินดีเฉพาะที่มีอยู่ ยินดีสม่ำเสมอรักษาอารมณ์ไว้ ยินดีตามมีตามได้ ยินดีตามกำลังกาย กำลังความคิด ยินดีตามกำลังแห่งบุญบารมี และยินดีตามสมควรแก่ศักดิ์ศรีของผู้นั้น* ทำใจได้ดังนี้ก็จะไม่เดือดร้อนแต่ประการใด เพราะรักษาใจด้วย ฉะนั้น **สนฺตุสฺสโก** เราท่านทั้งหลายเมื่อสวดถึงบทนี้ก็เพิ่งนึกว่า เราควรจะปฏิบัติอย่างนี้ หรือนำเอาไปปฏิบัติอย่างนี้ในชีวิตของเรา ไม่ได้สอนให้เกียจคร้าน สอนให้คนขยัน สอนให้คนทำงาน แต่ให้รู้จักพอดีพอเหมาะพอควรแก่กำลังของตน ๆ

(๘)

ความเป็นผู้เลี้ยงง่าย

หลักธรรมข้อที่ ๘ คือ **สุภโร** แปลโดยนัยเดียวกันว่า **โส อตฺถกุสโล** *อันว่าบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์นั้น* **สุภโร** *เป็นผู้เลี้ยงง่าย* **อสฺส** *พึงเป็น*

พระพุทธเจ้าทรงแนะนำว่า เป็นคนนั้นไม่ว่าจะเป็นภิกษุบริษัท อุบาสกบริษัท อุบาสิกาบริษัทก็แล้วแต่ พึงเป็นผู้เลี้ยงง่ายด้วยปัจจัย ๔ มีจีวรเครื่องนุ่งห่ม บิณฑบาต อาหาร เสนาสนะที่พักอาศัย และคิลานเภสัชหยูกยารักษาไข้ ฉะนั้นการเป็นผู้เลี้ยงง่ายในปัจจัย ๔ นอกจากมีสันโดษ ยินดีตามมีตามได้ ยินดีตามกำลัง ยินดีตามสมควรแก่ศักดิ์ศรีบุญบารมีแล้ว เราได้ปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะประณีตจะเลวหยาบละเอียดดีไม่ดีประการใด เมื่อเราได้มาเป็นเจ้าของ เป็นของอุปโภคเครื่องใช้และของบริโภคเครื่องคบฉันกินอยู่ ของอุปโภคบริโภคคือผ้าผ่อนท่อนสไบ ที่พักอาศัย เครื่องบริโภคคืออาหารการกินอยู่และหยูกยารักษาไข้ ฉะนั้นเราเป็นผู้เลี้ยงง่าย โดยเฉพาะพระเรา เคยได้ถวายไว้ว่ามีศัพท์ที่เขาเรียกพระอีกอย่างหนึ่งว่า **ปรทตฺตูปชีวิโน**

ความจริง **ปรทตฺตูปชีวิโน** นี้เป็นชื่อของเปรตชนิดหนึ่ง อันธรรมดาว่าเปรตนั้นคือสัตว์ที่เกิดในอบาย (อบายภูมิมีสัตว์นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน) นี่เรียกว่าทำกรรมแล้วไปเกิดในอบายภูมิ ๔ มีสัตว์จำพวกหนึ่งคือเปรต เปรตจำพวกหนึ่งต้องอาศัยในบุญของคนอื่นเขาอยู่ คือถ้าญาติพี่น้องไม่กรวดน้ำทำบุญไปให้ บุญตัวเองไม่มี จึงต้องไปเกิดเป็นเปรต จึงต้องอาศัยญาติที่อยู่ในโลกทำบุญอุทิศไปให้ จึงจะมีผ้าผ่อนท่อนสไบ อาหาร ที่อยู่อาศัย หยูกยารักษาไข้อันเป็นทิพย์ได้ เปรตจำพวกนี้เรียกกันว่า **ปรทตฺตูชีวิโน** เปรตที่ต้องอาศัยคนอื่นเขาเป็นอยู่ เลี้ยงชีวิตอยู่ องค์สมเด็จสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านนำเอามาใช้กับภิกษุเรา พระภิกษุ

เราไม่มีอาชีพอะไรนอกจากการบำเพ็ญสมณกิจ กิจที่สมณะพึงทำ ธรรมที่สมณพึงประพฤติปฏิบัติ ทำไปตามนี้ด้วยการตั้งมั่นในศีล ภาวนาอบรมปัญญา นี่เป็นสมณกิจที่พระเราต้องทำ ด้วยอำนาจความดีนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา ความเชื่อ ปสาทะ ความเลื่อมใส ปัจจัยลาภก็เกิดขึ้น ฉะนั้นเราเป็นอยู่นี้ต้องเป็นอยู่เนื่องด้วยผู้อื่น **ปรทตฺตูปชีวิโน** หมายถึง*มีชีวิตอยู่ด้วยการอาศัยที่ผู้อื่นเขาให้* เราไม่ใช่เป็นผู้มีอาชีพ เราเป็นอยู่ด้วยผู้อื่นเขาให้ ก็ต้องมาพิจารณาตังขณิก-ปัจจเวกขณะดู จะเป็นผ้าผ่อนท่อนสไบจีวรก็ตาม จะเป็นอาหารการกินอยู่ขบฉันก็ตาม จะเป็นที่นั่งที่นอนก็ตาม จะเป็นหยูกยารักษาไข้ปัจจัยเครื่องล้อมรักษาชีวิตก็ตาม ดังที่ได้เคยถวายความรู้ไว้ในหลักของการพิจารณา ก่อนรับ ก่อนฉัน ขณะรับ ขณะฉัน รับแล้ว ฉันแล้ว

อันนี้ **สุภโร** *เป็นผู้เลี้ยงง่าย*นั้น คือใช้สอยเพื่ออะไร ใช้สอยจีวรเพื่ออะไร เพื่อป้องกันความหนาว กำจัดความร้อน กำจัดลมแดด สัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย ย่อมนุ่งสบงห่มจีวรเพื่อต้องการอย่างนี้ หรือจะเป็นฆราวาส นุ่งกางเกงนุ่งกระโปรงใส่เสื้อก็เพื่อต้องการลักษณะเช่นนี้ แต่ถ้าเราเป็นคนเลี้ยงยาก อย่างที่สังคมในปัจจุบันเดือดร้อนกัน บางทีก็เอาเยี่ยงอย่างแต่งตามสีวัน วันอาทิตย์สีแดง วันจันทร์สีเหลือง วันอังคารสีชมพู วันพุธสีเขียว แต่ละวันนุ่งไม่ซ้ำกัน อย่างนี้ถ้าถือตามหลักเศรษฐศาสตร์ ตามหลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียกว่าเป็นคนเลี้ยงยาก แต่นั่นก็ช่างเถอะ เขาเป็นคนมีเงินพอจะจับจ่ายที่หามาได้ ในเรื่องของการกินก็เหมือนกัน และการกินการอยู่นั้นเพื่ออะไร ดังที่ได้ถวายไว้ในการพิจารณาปัจจัย ก่อนรับ กำลังรับ รับแล้วก่อนใช้ กำลังใช้ ใช้แล้วก่อนฉัน กำลังฉัน ฉันแล้วเป็นไปในลักษณะเช่นเดียวกันว่า เราฉันอาหารกินอาหารกินเพื่ออะไร เราไม่ได้กินเพื่อเล่น บางคนกินเล่น เรียกว่ากินทิ้งกินขว้าง สั่งมาเยอะล้นโต๊ะ กินไม่หมดเรียกว่า กินเล่น สำหรับคนมีเงินหรือสำหรับคนหน้าใหญ่ใจโต พอถูกพวกแหย่ก็พองยุบไม่ลง เลยต้องจ่าย หมดเปลืองสิ้นเปลืองไปเหมือนคนได้ลาภมา เวลาเสีย เวลาเสื่อมลาภ ไม่มีเพื่อนเห็นใจ เวลาได้ลาภเพื่อนต้องให้เลี้ยงกันแล้ว ด้วยความได้ใจก็หลงระเริงเลี้ยงพวกกัน เรียกว่าหมดเนื้อหมดตัว ไม่ได้กินเพื่อเล่น ไม่ได้กินเพื่อประดับตกแต่งร่างกาย ร่างกายของเรานี้มันซูบผอมต้องบำรุงเพื่อให้อ้วนพี เขาบอกว่าสมณะพีไม่ดี สมณะพีคือสมณะกินแล้วขี้เกียจ กินแล้วนอน ถ้าสมณะผอม ๆ เป็นสมณะที่ดี นักปราชญ์เขาประพันธ์กันไว้อย่างนั้น แต่ไม่ใช่เสมอไป สมณะพีที่ขยันหมั่นเพียรทำสมณกิจสมณธรรมเยอะแยะไป แต่เป็นที่เขาพูดคล้องจองกันไปว่า กินแล้วนอน สมณะพีนั้นคือสมณะที่ไม่ทำสมณกิจไม่ทำสมณธรรม นี่ไม่ได้กินเพื่อประดับตกแต่งและก็ไม่ได้กินเพื่ออย่างหนึ่งอย่างใด แต่กินเพื่อยังอัตภาพให้เป็นไป ยังอัตภาพของเราให้อยู่ได้ เรียกว่า **กายสฺส ยาปนาย** หมายถึงยังร่างกายของเรานี้ให้เป็นไป นอกจากนั้นก็เป็นการกิน

เพื่อกำจัดหรือเข้าไปกำจัดความหิวโหย ที่เรียกว่าเป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า **ชิฆจฺฉา ปรมา โรคา** *ความหิวนี้เป็นโรคอย่างยิ่ง* นอกจากนี้ก็กินเพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ คืออยู่ได้ ที่เรียกว่ากินเพื่ออยู่ไม่ใช่อยู่เพื่อกิน กินเพื่ออยู่ไปวัน ๆ เพื่อประพฤติพรตพรหมจรรย์ นอกจากนั้นยังกินเพื่อให้ร่างกายเคลื่อนไหวได้ไม่มีโทษ ถ้าหิวเคลื่อนไหวก็ลำบาก อิ่มมากก็เคลื่อนไหวลำบาก กินเพื่อยังอัตภาพให้เป็นไปเคลื่อนไหวได้ และกินเพื่อความไม่มีโทษ กินแล้วบางคนต้องไปหาโซดาอีโนมาช่วยย่อย นี่เรียกว่ากินแล้วให้โทษ ไม่มี **โภชเนมตฺตญฺญุตา** *ไม่รู้จักประมาณในการกินการฉัน* พอกินแล้วเรอโอ๊กอาก หรือบางทีก็แน่นในท้อง ต้องอาศัยโซดายาช่วยย่อยอีโน เรียกว่ากินเกินขนาดเป็นโทษ จะนั้นการกินก็ให้โทษได้ นอกจากให้คุณแล้วก็ให้โทษ ถ้าไม่รู้จักประมาณ ผลสุดท้ายท่านสรุปไว้ว่า ผาสุวิหาโร คือเป็นอยู่อย่างสบายในอริยบถต่าง ๆ ที่เรียกว่าพอเหมาะพองาม นี่เรียกว่าเป็นผู้เลี้ยงง่ายในลักษณะของการฉัน

ในการนั่งการนอนก็เป็นเช่นเดียวกัน ที่อยู่อาศัยนั้น คนที่มั่งมีเขาก็สร้างไปตามอำนาจของกำลังทรัพย์สมบัติ คนไม่มีจะไปตามคนเขามี อยากจะไปอย่างเขาก็ต้องเป็นหนี้เป็นสินเขา ฉะนั้น ในเรื่องของปัจจัย ๔ นี้ จะเป็นพระก็ตาม เป็นฆราวาสก็ตาม ต้องเป็นสุภรบุคคลเป็นบุคคลที่เลี้ยงง่าย ทั้งผ้าผ่อนท่อนสไบ อาหารการกินอยู่ ที่อยู่อาศัย หยูกยารักษาไข้ เป็นสิ่งจำเป็นก็จริง ถ้าไม่มีโรคก็ไม่จำเป็นต้องไปบริโภคยารักษาไข้แต่ประการใด ฉะนั้นสุภโรเป็นคนเลี้ยงง่ายนี้ ถ้าเป็นคนเลี้ยงยากก็จะว่าผ้าผ่อนท่อนสไบนุ่งไม่ได้ ไม่ทันสมัย สบงจีวรอย่างนี้ก็นุ่งไม่ได้ มันหยาบไปบ้าง ยาวไปบ้าง สั้นไปบ้าง เนื้อไม่ละเอียดพอ นุ่งไม่ได้อาย จะเอานั่นจะเอานี่ มีความประสงค์ต้องการอยากจะได้นั่นอยากจะได้นี่อยู่ร่ำไป นี่เป็นลักษณะของการเลี้ยงยาก เรียกว่า **ทุภโร** *เป็นคนเลี้ยงยาก* ตรงข้ามกับ **สุภโร** ในการกินอยู่ก็เหมือนกันเราต้องกินอย่างนั้นอย่างนี้ บางทีก็สร้างความรำคาญสร้างความเดือดร้อน

เพราะฉะนั้นในเบื้องต้นทีเดียว เรื่องวิการนี้ไม่มี การฉันอาหาร พระฉันเหมือนชาวบ้านทั่วไป แต่เป็นเรื่องเดือดร้อนของชาวบ้าน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติว่า พระฉันได้ ๒ เวลา เช้าถึงก่อนเที่ยง นอกจากนั้นแล้วไม่ต้องไปรบกวน มิฉะนั้นพระก็เที่ยวไปบิณฑบาตไม่เป็นเวลา นึกจะไปเช้าก็ไป นึกจะไปสายก็ไป นึกจะไปบ่ายก็ไป นึกจะไปเย็นค่ำก็ไปเย็นค่ำ กินไม่เป็นเวลา ก็ไปสร้างความลำบาก สร้างความเดือดร้อนให้อุบาสกอุบาสิกาเขาเป็นอย่างมาก พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติไว้ให้ฉันได้แค่เที่ยง เลยเที่ยงไปแล้วไม่ให้ฉัน อนุญาตให้เป็นอย่างเช่นน้ำปานะ อัฏฐบาน ๘ อย่างนั้น นี่ก็เป็นเรื่องของการกินอยู่ เราเป็นพระก็ตามเป็นบุคคลก็ตาม ในเรื่องของการกินอยู่ต้องนึกถึงหลักเศรษฐศาสตร์เอาไว้ กินพอยังอัตภาพ

ให้เป็นไปได้ กินเพื่ออยู่สุขสบายพอสมควร ไม่ได้กินเพื่อเล่น ไม่ได้กินเพื่อมัวเมาไม่ได้กินเพื่อประดับ กินเพื่อตกแต่งร่างกายแต่ประการใด ฉะนั้น การใช้สอยปัจจุบันถ้าเราทำพอมีพอได้พอเป็นไปได้ ไม่โลดโผนเกินไป ไม่ล้ำหน้าตามหลังเขาจนเกินไป ก็เรียกว่าเป็นสุภรบุคคล เป็นคนเลี้ยงง่าย เป็นคนเลี้ยงง่ายก็น่ารักไปอีกอย่างหนึ่ง ฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงสอนพระที่ไปบำเพ็ญเพียรว่า *"เธอจงเป็นคนเลี้ยงง่ายๆ ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนเลี้ยงง่าย อย่าเป็นคนเลี้ยงยาก เพราะเราต้องอาศัยชาวบ้านเขาเลี้ยงชีวิต ถ้าเราจะเอานั่นเอานี่ ชาวบ้านเขาเกิดความรำคาญ ศรัทธาที่มีอยู่ก็หดถดถอยไป ปสาทะที่เลื่อมใสมีอยู่ก็ถดถอยไป ทำให้เป็นอยู่อย่างยากลำบาก"*

เหมือนอย่างภิกษุรูปหนึ่งเรียกกันว่า ภิกษุขี้ตัน คือภิกษุประจำตระกูล ตามภาษาพระเรียกว่า กุลุปกะ กุลุปกภิกษุ ภิกษุประจำตระกูล หมายถึงว่า เมื่อบวชแล้วมีโยมปวารณา อันนี้ผมเล่าเรื่องจริงในฐานะที่ผมบวชนั้น บวชคู่ องค์หนึ่งนามฉายาว่า อนุภทฺโท บวชด้วยกัน ผมเป็นนาคเอก มีโยมปาวรณาบวชด้วยกันทั้งคู่ แต่ว่าอีกองค์หนึ่ง นี่ไม่ใช่เอาเขามาประจาน เอาเขามาว่า ยกตัวอย่างให้ฟังว่า พอบวชแล้วก็ขอนู่นขอนี่ ขอโต๊ะเก้าอี้ โยมผลิตให้ไม่ทันก็เลยขอลา ขอเลิกการปวารณา บอกต่อแต่นี้ไปผมไม่ปวารณาแล้ว นี่เขาเรียกว่ากินแบบน้ำป่า พอเขาศรัทธาก็รีบขวนขวายกอบโกย เอาทุกอย่างขณะที่เขามีศรัทธา ศรัทธามันเกินกำลังไป เขาเลยเลิกการปวารณา นี่เป็นสิ่งที่ทำให้เขาทนไม่ได้ต่อสภาพความมักมาก ต่อสภาพความอยากได้จนเกินไป ผมเองก็ไม่ใช่ว่าจะมายกตนแต่ประการใด ไม่ขอ ถ้าให้ก็รับ อยู่ยืดยาวนานจนตายจากกันไป ที่ยังมีอยู่ก็มี เป็นเรื่องน้ำซึมบ่อทราย ค่อยเป็นค่อยไป เขาเห็นใจเขาก็ถวาย ภิกษุประจำตระกูลก็คือภิกษุที่โยมเขาปวรณาไว้ คือเป็นพ่อแม่นั้นยกไว้ โยมปวารณาไม่ใช่ญาติ แต่เกิดความเลื่อมใสจึงได้ปวารณาไว้ ภิกษุรูปนี้เขาเรียกกันว่า กุลุปกะ แปลว่าภิกษุขี้ตัน หมายถึงภิกษุประจำตระกูลนี้

เพราะฉะนั้น การที่ท่านอยากจะกินโน่นอยากกินนี่ อยากจะฉันโน่นฉันนี่ อยากจะใช้สิ่งนั้นสิ่งนี้ เรียกความอยากกลายเป็นคนเลี้ยงยาก ก็ต้องไปรบกวน เข้าใจว่าคงไปรบกวนบ่อย ๆ วันหนึ่งท่านอยากจะฉันอาหาร เข้าใจว่าอยากฉันอาหารรสแปลก ๆ ก็เข้าไปยังเรือนแม่หญิงเจ้าเรือนเห็นพระเข้าแล้ว สมณะโล้นมาอีกแล้ว เมื่อเข้าไปนางก็เสแสร้งพูดว่า วันนี้ข้าวสารไม่มีแล้ว ทำทีออกจากบ้านไปเพื่อจะไปหาข้าวสาร ภิกษุนั้นเมื่อหญิงแม่เรือนออกจากบ้านไปแล้ว ก็เข้าไปในห้องด้วยความคุ้นเคย ตรวจตราดูก็พบอ้อยที่ซอกประตู เห็นแล้วของขบฉัน เห็นน้ำอ้อยงบในภาชนะที่เขาใส่ไว้ ที่เขาเคี่ยวจนแข็งแล้วหยอดเป็นก้อนไว้ เห็นปลา

แห้งในตะกร้าที่แม่เจ้าเรือนเก็บไว้ เห็นข้าวสารในหม้อ เห็นหมดแล้วก็ออกมานั่ง แม่เจ้าเรือนกลับมาทำทีเหนื่อย "โอ๊ยไม่ได้ข้าวสาร หาข้าวสารไม่ได้" พระภิกษุชีต้นก็บอกว่า "นี่แม่หญิงเจ้าเรือนโว้ย ฉันเห็นลางก่อนแล้วว่าวันนี้ ภิกษาจะไม่สำเร็จ" เข้าใจพูดนะ หญิงแม่เจ้าเรือนก็ถามว่า "ไม่สำเร็จอย่างไรเจ้าคะ" ภิกษุนั้นก็บอกว่า "ฉันเห็นงูคล้ายท่อนอ้อยที่เก็บไว้ที่หน้าประตู จะตีมัน มองไปก็เห็นพังพานที่มันแผ่ เห็นพังพานคล้ายกับปลาแห้ง ปลาแห้งที่เขาทำเป็นริ้ว ๆ เหมือนงูมันแผ่แม่เบี้ย เข้าใจเปรียบปลาแห้งกับพังพาน งูเวลามันแผ่แม่เบี้ยออกมาคองูมันใหญ่แบบงูมีพิษ อุปมาเหมือนปลาแห้งเช่นเก็บไว้ที่ตะกร้า อันงูมันถูกปาด้วยก้อนดินก้อนหินแล้ว ซึ่งคล้ายกับอ้อยงบที่เขาวางไว้ในภาชนะ แผ่อยู่ เข้าใจเปรียบเทียบว่างบอ้อยก็เหมือนก้อนดินก้อนหินที่ใช้ปางู งูมันก็แผ่พังพานออกมา เข้าใจเปรียบเทียบว่างบอ้อยก็เหมือนก้อนดินก้อนหินที่จะปางู งูนั้นถูกปาก็อ้าปากจะงับก้อนดินก็เห็นเขี้ยว เห็นเขี้ยวของงูคล้ายเมล็ดข้าวสารในหม้อ เปรียบฟันงูเหมือนเมล็ดข้าวสาร เข้าใจเปรียบเทียบ เรียกว่าฉลาดในการพูดให้คนนั้นจนแต้ม เห็นเขี้ยวของมันคล้ายข้าวสารในหม้อ พอมันเคืองจัดก็เห็นน้ำลายมันเจือด้วยยาพิษที่ออกจากปากของมันคล้ายเปรียงที่ใส่ไว้ในกะออม งูเวลามันพ่นพิษ พ่นปริ้นออกมาได้ไกล พระกุลุปกชีต้น ก็บอกว่า น้ำลายงูที่ออกมาเห็นคล้ายกับเปรียงที่เก็บไว้ในการออม หมายถึงเปรียงนี้เป็นของเหลว

ฉะนั้น อุบาสิกาแม่เจ้าเรือนคิดว่า เราหลอกสมณะโล้นไม่ได้เสียแล้ว เอาข้าวสารในหม้อมาหุงให้ ถวายอ้อย ถวายน้ำอ้อย ถวายพร้อมกับเครื่องบริโภคเปรียง น้ำอ้อยงบและปลาแห้ง ทำให้พระได้ฉันได้สำเร็จ ลักษณะเช่นนี้ในคัมภีร์ปรณ์วิสุทธิมรรค เขาเรียกกันว่าการพูดเฉียด อย่างนี้ เป็นการพูดเปรียบเทียบว่า อ้อยนั้นเหมือนกับงู เขี้ยวงูนั้นเหมือนเมล็ดข้าวสาร น้ำลายงูเปรียบเหมือนกับเปรียง ทำนองนี้ พูดเปรียบอย่างนี้เขาเรียกว่าพูดเลียบเคียงพูดกลับไปกลับมา เฉียดไปเฉียดมา เรียกว่าพูดหว่านล้อมจนได้ของนั้นไปกินไปใช้ เขาถวายก็ด้วยความจำใจ ไม่ได้ถวายด้วยศรัทธา เพราะเป็นคนเลี้ยงยาก อยากจะกินนั่นอยากจะกินนี่อยากจะฉันนั่นอยากฉันนี่ อยากใช้นั่นอยากใช้นี่ อยากจะอยู่ที่นั่นอยากจะอยู่ที่นี่ เป็นเรื่องของความเดือดร้อนเพราะความไม่รู้จักพอในเรื่องของปัจจัยทั้ง ๔ เป็นเรื่องของมัตตัญญุตา ความรู้จักประมาณ ความพอประมาณ เป็นคนเลี้ยงยากก็สร้างความยุ่งใจให้แก่สังคมที่เราอยู่ร่วมด้วยกัน ที่เกี่ยวข้องด้วยกัน จะเป็นโยมก็ตาม จะเป็นโยมปวารณาก็ตาม จะเป็นคนที่ปวารณาเป็นครั้งเป็นคราวก็ตาม ถ้าหากว่าเราอยู่ในลักษณะเลี้ยงยาก จะต้องฉันอย่างนั้นต้องฉันอย่างนี้ จะต้องใช้อย่างนั้นต้องอย่างนี้ จะต้องอยู่อย่างนั้นต้องอย่างนี้ ก็เป็นเรื่องโกลาหลวุ่นวายเดือดร้อน เพราะฉะนั้น เรา ปรทตฺตูปชีวิโน ต้องอาศัยชาวบ้านเขาเป็นอยู่ อาศัยชาวบ้านเขา

เลี้ยงชีวิต การเป็นคนเลี้ยงง่ายก็เรียกว่าใช้สอยปัจจัยทั้ง ๔ ตามมีตามได้ ไม่ใช่ว่าเกินกำลังของตนเองและเกินกำลังของผู้ปวารณา ของญาติของผู้ปวารณา ถ้าเกินกำลังอย่างนี้ก็อุปมาเหมือนที่ผมเล่าเรื่องจริงถวาย อุปมาเหมือนเรื่องที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ปกรณ์วิสุทธิมรรค

เกี่ยวกับเรื่อง **สามนฺตชปฺปา** พูดเฉียดเฉียด ๆ หรือปริกถา พูดล้อมไปล้อมมา พูดเลียบเคียง เหมือนอย่างที่ภิกษุเดินไปในไร่อ้อย เห็นเด็ก ๆ เยอะแยะไม่มีผู้ใหญ่ ก็ถามถึงพ่อแม่มันว่า พ่อแม่เองไปไหนวะไอ้หนูอีหนู บอกว่าพ่อแม่อยู่ทางท้ายไร่โน้น ลองถามพ่อแม่เองดูซิว่า อ้อยนี่พระฉันได้ไหม เด็กไม่รู้ก็วิ่งไปบอกพ่อแม่ นั่นแน่ะ หลวงตาถามถึงพ่อแม่ แล้วยังถามเป็นคำถามให้พ่อแม่ตอบด้วยว่า อ้อยนี่พระฉันได้ไหม ญาติโยมก็รู้ความประสงค์ของพระทีเดียว นี่พูดเลียบเคียงพูดไปพูดมา ผลที่สุดชาวไร่อ้อยก็ตัดอ้อยมาถวาย อย่างนี้เรียกว่าพูดเลียบเคียง พูดจนได้วัตถุที่ตนเองต้องประสงค์ จนวัตถุนั้นเป็นสมบัติของตนเอง นี่เป็นเรื่องของ **สุภโร** *ความเป็นคนเลี้ยงง่าย*

เพราะฉะนั้นเราท่านทั้งหลายเมื่อสวดกรณียเมตตสูตรนี้ ถึงบทสุภโร ก็นึกถึงว่าเราต้องเป็นคนเลี้ยงง่าย ทั้งในทางคดีโลกและคดีธรรม อยู่ในทางธรรมเป็นภิกษุบริษัท ในทางโลกเป็นอุบาสกบริษัทอุบาสิกาบริษัท ต้องเป็นผู้รู้จักประมาณในการใช้ ในการฉัน ในการเป็นอยู่ และในการเยียวยารักษาไข้ ในปัจจัยทั้ง ๔ จะเกิดความสบายขึ้นภายในใจ ไม่ได้ก่อให้เกิดกิเลสขึ้นในใจของตนเอง ไม่ก่อกิเลสให้เกิดขึ้นภายในใจของคนที่เกี่ยวข้อง เช่นแม่หญิงเจ้าเรือนนั้น เกิดกิเลสขึ้นมาคือโกรธไม่อยากจะถวาย อย่าทำให้เขาขัดเคืองหมดศรัทธา เรียกว่า **สุภโร** ความเป็นคนเลี้ยงง่าย ย่อมเป็นมงคลอีกประการหนึ่ง คือเกิดความเจริญ เป็นที่นิยมที่รักของเทวดา มนุษย์ อมนุษย์ทั้งหลาย

(๙)

ความเป็นผู้มีกิจอันน้อย

หลักธรรมข้อที่ ๙ คือ **อปฺปกิจฺโจ** แปลว่า **โส อตฺถกุสโล** *อันว่าบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์นั้น* **อปฺปกิจฺโจ** *เป็นผู้มีกิจอันน้อย* **อสฺส** *พึงเป็น*

ในข้อนี้ พระพุทธเจ้าสอนให้พระเร่งรีบปฏิบัติความดี สร้างบุญสร้างบารมี เพื่อจะได้ตัดภพ ตัดชาติ ตัดสังสารวัฏ ให้สั้นเข้า ที่เรียกว่า รักยาวให้บั่น รักสั้นให้ต่อ หมายถึงว่า ถ้าเราต้องการความดีต้องบั่นทอนความชั่ว ด้วยการละ เลิก ลด หรืองดให้หมดไป ตัดภพชาติให้สั้น ต้องทำความดีต่อไปโดยไม่หยุดยั้ง **อปฺปกิจฺโจ** พระองค์ทรงสอนให้ทำหน้าที่ของตนเองให้มาก เพื่อจะได้เหลือส่วนน้อย อันคนเรานั้นถ้าหากว่าสร้างกรรมดี การสร้างกรรมดีนั้นก็ดำเนินตามทางกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการ ดังที่ได้ถวายมาแล้วในตอนต้น และยังสร้างความดีนานาประการอย่างอื่นอีก อันขึ้นชื่อว่าความดีนั้น ย่อมยังผู้ประพฤติปฏิบัตินั้นให้ถึงซึ่งความสุขความเจริญได้ ถ้าเราไปลดละเลิกการทำความดีเสี บุญก็ไม่เกิด บารมีก็ไม่เพิ่ม เมื่อบุญไม่เกิด บารมีไม่เพิ่ม เราก็จะมีสังสารวัฏยาวต่อไปอีก อันภพก็หมายถึงสถานที่เราอยู่ เราอยู่ในภพนี้ เมื่อหมดกาลหมดเวลาแล้ว เราก็ต้องเคลื่อนไปสู่อีกภพหนึ่ง เพราะบุญยังไม่มาก บารมียังไม่เพิ่ม เมื่อเราเคลื่อนจากภพนี้แล้วก็ยังไปสู่อีกภพหนึ่ง ฉะนั้นภพภูมิที่เป็นที่อาศัยของเราและสังสารวัฏเป็นที่ท่องเที่ยวของสัตว์ทั้งหลาย ที่ยังไม่สิ้นกิเลสอาสวะสังสารวัฏก็คือการท่องเที่ยวไปมาในภพน้อยภพใหญ่ อันคำว่าภพน้อยภพใหญ่นั้น จะหมายถึงอะไรก็แล้วแต่ รวมความก็คือสถานที่เราต้องไปเกิดมาดับ หรือไปดับมาเกิด สู่ภพน้อยภพใหญ่ เช่นบางภพเป็นคนดี ไปอีกภพหนึ่งกลายเป็นคนไม่ดี ภพหนึ่งเกิดเป็นคน อีกภพหนึ่งเกิดในอบายภูมิ หมายถึงเป็นสัตว์นรก เป็นเปรต เป็นอสุรกาย เป็นสัตว์เดรัจฉาน

เพราะฉะนั้น ความไม่แน่นอนอันนี้ของเหล่าปุถุชนผู้ยังมีกิเลส จึงทำให้สังสารวัฏนั้นพลิกไปเปลี่ยนไป หรือพลิกไปผันมา ทำให้เราต้องเชื่อว่า ไปสู่ภพน้อยภพใหญ่ เพราะยังไม่มี **อุทฺธํโสโต** *คือมีกระแสขึ้นไปอยู่เบื้องสูงเสมอ* ไม่มีการตกลงสู่ฝ่ายต่ำแต่ประการใด ที่ว่ามีกระแสในเบื้องสูงนั้น เฉกเช่นในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ในสมัยที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์เจ้าได้บำเพ็ญบารมี สุเมธดาบสได้ทรงบำเพ็ญบารมี มีการประโคมข่าวว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทีปังกรจะเสด็จมาทางนี้ แต่ทางนั้นยังเป็นหลุมเป็นบ่อ ชาวเมืองก็พากันถมถนนสร้างหนทาง สุเมธดาบสก็รับเขาไว้ช่วงหนึ่ง แต่การทำไม่เสร็จทัน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่าทีปังกรเสด็จมาก่อน ถึงที่สุเมธดาบสนั้นรับทำไว้ ยังอยู่อีกช่วงตัวหนึ่ง สุเมธดาบสไม่รู้จะทำประการใด ที่จะไม่ให้พระบาทของสมเด็จพระพุทธเจ้าทีปังกรแปดเปื้อน จึงทอดตนนอนเป็นสะพานเหมือนขอนไม้ ให้พระพุทธเจ้าและเหล่าพุทธสาวกเหยียบย่างไป พอเหล่าสาวกข้ามไปหมดแล้ว พระพุทธเจ้าทีบังกรก็หันกลับมาถามเหล่าสาวกว่า พวกเธอรู้จักไหมว่าดาบสผู้นี้เป็นใคร พวกที่ไม่มีอนาคตังสญาณก็ตอบว่า เป็นสุเมธดาบส พระพุทธเจ้าทีปังกรจึงบอกว่า *สุเมธาดาบสเป็นชื่อในชาตินี้ ในอนาคตกาล อีกสี่อสงไขยกำไรแสนกัลป์ จะได้เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าสมณโคดม* ตรัสในภัทรกัลป์ ซึ่งสี่อสงไขยกำไรแสนกัลป์นั้น **อสงไขย** แปลว่า *นับไม่ได้* หรือไม่พึงนับกัลป์หนึ่งหรือกัปหนึ่งนั้น ท่านบอกว่า มีคนมาสร้างที่ยาว ๑ โยชน์ กว้าง ๑ โยชน์ สูงขึ้นไปเบื้องบน ๑ โยชน์ ร้อยปีมีคนเอาเมล็ดพันธุ์ผักกาดมาโรยไว้หนึ่งเมล็ด จนกระทั่งเมล็ดพันธุ์ผักกาดนั้นเต็มที่นั้นเรียกว่า**กัป**หนึ่ง เรื่องเหล่านี้ท่านพรรณนาไว้ เราไม่ต้องไปคิดให้ปวดหัว เป็นอจินไตย เพราะว่าการทำความดีนั้นยากที่จะยกระดับจิตของคนเราให้สูงขึ้น ๆ บางทีทำความดีไปก็มีอุปสรรค เกิดความท้อแท้ กัปหนึ่งมีความยาวนานขนาดนี้ แล้วอสงไขยหนึ่ง หรือสี่อสงไขยกำไรแสนกัป จะยาวนานขนาดไหน

สุเมธาดาบสโพธิสัตว์ เมื่อได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าทีปังกร อยากจะเป็นพระพุทธเจ้าเสียในวันนี้พรุ่งนี้ เหมือนเราไปดูหมอดู เขาบอกว่าจะรวยก็บอกว่าอยากจะรวยเสียในวันนี้ พระสุเมธดาบสก็อยากจะเป็นโพธิสัตว์เสียในวันนี้พรุ่งนี้ แต่เป็นไปไม่ได้ เพราะการเป็นพระพุทธเจ้านั้นไม่ได้เป็นไปได้โดยง่าย จะต้องสร้างบารมี เรียกว่า **อุทฺธํโสโต** คือได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าแล้วมีกระแสไปสู่เบื้องสูง ไม่มีอันตกต่ำไปสู่ภพน้อยภพใหญ่ หรือสังสารวัฏ ท่องเที่ยววนเวียนไปมาในภพมนุษย์ ในภพสวรรค์ ในภพอบายภูมิ เรียกว่ามีความดีเป็นเบื้องหน้า ได้รับการพยากรณ์แล้วเรียกว่า **อุทฺธํโสโต** ดังนั้นคนที่บำเพ็ญบารมีอย่างสุเมธดาบส สร้างบารมีมาแต่ก่อน ๆ หนหลังไปนั้น นับย้อนหลังไปก่อนที่จะได้รับการพยากรณ์

จากพระพุทธเจ้าทีปังกรนั้น ลุ่ม ๆ ดอน ๆ บางชาติก็ทำความดี บางชาติก็ทำความเลวทราม บางชาติก็เกิดเป็นมนุษย์สามัญธรรมดา บางชาติก็เกิดเป็นพระราชามหากษัตริย์ บ้างชาติก็กลับไปสู่อบายภูมิ เป็นสัตว์นรก เป็นเปรต เป็นอสุรกาย เป็นสัตว์เดรัจฉาน ท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏวนเวียนอยู่อย่างนี้ แต่เมื่อทำความดีมากเข้า ๆ สร้างบารมีทั้ง ๑๐ ประการ บารมีขั้นธรรมดา บารมีขั้นกลางที่เรียกว่า **อุปบารมี** บารมีขั้นสูงสุดที่เรียกว่า **ปรมตฺถบารมี** ก็มีทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจะบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขาบารมี ทั้ง ๑๐ ประการนี้ ทำเป็นลำดับขั้นไป ขั้นธรรมดา ขั้นกลาง และขั้นสูงสุด

เพราะฉะนั้นการที่พระพุทธเจ้าสอนให้พระเรา หรือพุทธสาวกและบริษัททั้งหลายทำความดีให้มาก ๆ เพื่อจะได้เหลือหน้าที่แห่งความเป็นมนุษย์เราน้อยลงไป ๆ หมายถึงเมื่อความดีมาก บารมีเพิ่มพูนขึ้น ก็ตัดภพตัดชาติตัดสังสารวัฏให้สั้นเข้า เพราะฉะนั้น อันความดีต้องทำตลอดไป อันความชั่วต้องบั่นทอนให้สั้นเข้า ทั้งโดยกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม เมื่อทำได้ดังนี้ จะได้ชื่อว่า **อัปปกิจจบุคคล** คือเป็นบุคคลที่มีกิจมีหน้าที่พึงกระทำลดน้อยลงไป ฉะนั้น การเกิดมาในโลกมนุษย์นี้ เป็นจุดศูนย์กลางแห่งการสร้างบารมี อุปมาเหมือนว่าเราอยู่กรุงเทพฯ จะไปทางไหน ไปเหนือ ไปใต้ ไปตะวันออก ไปตะวันตก หรือจะไปต่างประเทศ มีจุดศูนย์กลางที่เราจะต้องขึ้นยวดยานพาหนะไปยังสถานที่ที่เราต้องประสงค์ ปรารถนาจะไปต้องมาที่จุดศูนย์กลางนี้จึงจะไปได้ สมมุติว่าจะไปต่างประเทศ ต้องไปจุดศูนย์กลางคือท่าอากาศยาน ที่สามารถบินไปนอกประเทศได้ฉันใด การมาสู่ภพภูมิความเป็นมนุษย์นี้เป็นจุดศูนย์กลางการหักเหที่จะไปสู่ภพเบื้องสูงหรือภพเบื้องต่ำ

เพราะฉะนั้น ภพภูมิที่เราอยู่นี้ก็อยู่เพียงชั่วคราว ไม่ได้อยู่ประจำ อยู่เพียงชั่วชีวิตหนึ่งเท่านั้น ไม่มีใครจะมีสองชีวิตสามชีวิต หรือสองภพสามภพในขณะเดียวกัน ฉะนั้นในโลกมนุษย์นี้จึงเป็นจุดศูนย์กลางในการสร้างบารมี และแห่งการชดใช้เวรกรรมที่ได้กระทำไว้ เพราะในภพมนุษย์ชาติได้มาเกิดแล้ว เราไม่ทำความดี นักปราชญ์ราชเมธีเขาว่าเสียทีที่เกิด เกิดมาทั้งทีเอาความดีไปไม่ได้ ก็เสียทีชาติเกิด ถ้าจะพูดให้แคบเข้าสั้นเข้าก็ว่า บวชทั้งทีเอาความดีไม่ได้ก็เสียทีที่บวช ก็แล้วแต่เขาจะพูดผันผวนไป ฉะนั้นการมาเกิดในภพมนุษย์นี้เป็นจุดศูนย์กลางแห่งการสร้างความดี สร้างบารมีในภพอื่นภูมิอื่นสร้างได้ไหม ไม่มี ในอบายภูมินั้นต้องไปเสวยกรรม ต้องไปชดใช้เวรกรรมที่ได้ทำไว้ในโลกมนุษย์นี้ เช่นไปเกิดเป็นสัตว์นรกเพราะอกุศลกรรมที่ได้ทำไว้ ไปเกิดเป็นเปรตเพราะโลภะเข้าครอบงำ ทำให้ไปเป็นเปรตชนิด

หนึ่ง เกิดเป็นอสุรกาย นั่นลักษณะของการตายโหงที่อายุยังไม่หมดในโลกนี้ แต่กรรมมันแรงกว่าจึงบั่นทอนชีวิตเสียก่อนที่จะถึงเวลา เมื่อไม่มีที่ไปที่มาก็เรียกว่าเป็นอสุรกายคือเร่ร่อน และไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เพราะถูกอกุศลกรรมเข้าครอบงำพาให้ทำความชั่วนานาประการ เช่นอย่างเป็นผู้ทรงศีลแต่กลับทำลายศีลของตนเสีย และยังคงภาวะความเป็นผู้ทรงศีลสักแต่ว่าเพศอยู่ อย่างนี้ต้องไปเกิดเป็นวัวเป็นควายรับใช้เขา เรียกว่าในอบายภูมินั้น

เมื่อสร้างอกุศลกรรมแล้วก็ไปชดใช้ไปเสวยกรรม ต้องไปชดใช้กรรมว่าเป็นบุคลาธิษฐานว่า ไปตกนรกทองแดงบ้าง หรือไปอยู่ในกองไฟบ้าง ไปปีนป่ายต้นงิ้วบ้างหรือว่าไปเป็นเปรตตัวยาวตัวสูง มือใหญ่แขนลีบ เส้นเอ็นห้อยย้อย ที่เขาว่าเป็นบุคคลาธิษฐาน นั่นก็เพราะอำนาจของกรรม ไม่มีโอกาสที่จะได้สร้างความดี คือไปใช้กรรม เหมือนคนที่ทำกรรมชั่วในโลกมนุษย์ เมื่อเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองเขาจับได้ไล่ทัน ก็เอาไปลงโทษ พิพากษาลงโทษเอาไปจำคุก ไม่มีโอกาสที่จะทำความดีได้ ต้องชดใช้กรรมที่ได้กระทำไว้ ใช้แรงงานเช่นกัน ไปเกิดในสวรรค์ก็ไปเสวยผลของกรรมดีที่สร้างไว้ ไม่มีโอกาสได้สร้างบารมี เหมือนอย่างท้าวสักกะเทวราช ที่ได้ทำสถานที่ให้สะอาด สร้างถนนหนทาง สร้างศาลา สร้างสวน สร้างสระโบกขรณี สร้างศาลาสุธรรมา ไปเกิดเป็นเทวดาก็เสวยกรรมดีที่ได้สร้างไว้ แต่เวลาจะสร้างบารมีต้องลงมาสร้างที่โลกมนุษย์ อย่างในสมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงประชวรหนัก ท้าวสักกะเทวราชมาแบกภาชนะที่ใส่บังคน คืออุจจาระของพระพุทธเจ้าเอาไปทิ้ง นี่เรียกว่ามาปรนนิบัติพระพุทธเจ้า ต้องการเสริมสร้างบารมี ฉะนั้น ในภพสวรรค์ ในอบายภูมิ ไม่มีโอกาสจะสร้างบุญสร้างบารมี นอกจากไปใช้กรรมชั่วและเสวยผลของกรรมดีที่ได้ทำไว้ นอกจากโลกมนุษย์นี้เท่านั้นที่เป็นจุดศูนย์กลางแห่งการสร้างความดี ไม่ว่าเราจะอยู่ในวัยใด ปฐมวัย มัชฌิมวัย ปัจฉิมวัย ถ้ามีโอกาสต้องรีบสร้างความดี พระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า **อชฺเชว กิจฺจมาตปฺปํ โก ชญฺญา มรณํ สุเว น หิ โน สงฺครนฺเตน มหาเสเนน มจฺจุนา** *รีบเร่งทำความเพียรทำความดีเสียในวันนี้ เพราะใครจะรู้ว่าเราจะตายในวันพรุ่งนี้ อย่าผลัดวันประกันพรุ่งว่า พรุ่งนี้มะรืนนี้ค่อยทำ เดือนหน้าค่อยทำ เราทำเลย เพราะฉะนั้น มีโอกาสที่มีลมหายใจอยู่ เราทำความดีเสียนี่โลกมนุษย์เป็นจุดศูนย์กลาง*

คนบางคนนั้นเกิดมาดี คนบางคนเกิดมาไม่ดี ที่เขาเรียกกันว่า เกิดมาสว่าง เกิดมามืด บางคนมามืดไปมืด บางคนมามืดไปสว่าง บางคนมาสว่างไปมืด บางคนมาสว่างไปสว่าง ลักษณะเช่นนี้ท่านกล่าวไว้ว่า **คนมามืดไปมืด** นั้นเพราะมาด้วยแรงของอกุศลกรรม เมื่อเกิดมาแล้วประชดประชันชีวิตของตนเอง ทำกรรมชั่วซ้ำเติมเข้าไปอีก อย่างนี้เรียกว่า

มามืดไปมืด บางคน **มามืดไปสว่าง** อาศัยความไม่ประมาท คิดว่าชาติปางก่อน เราคงทำกรรมไม่ดีไว้ มาชาตินี้จึงต้องรับผลของกรรมนั้น จะเป็นคนอัตคัดขัดสน จะเป็นคนมีโรคภัยไข้เจ็บ จะเป็นคนมีอาการไม่ครบสามสิบสอง อาศัยความไม่ประมาทที่ว่านี่ เป็นเพราะกรรมที่เราทำไม่ดีไว้แต่ชาติปางก่อนมาชาตินี้จึงเริ่มทำแต่ความดี เช่นนี้เรียกว่า **มามืด** คือมาเพราะเศษของกรรมไม่ดี จึงทำกรรมดีต่อไปเรียกว่า **มามืดแล้วไปสว่าง** มาไม่ดีไปดีนั่นเอง เวลาจากโลกนี้ไปทำไมคนเขาอาลัย แม้ว่าชาติตระกูลจะต่ำต้อย ไม่มั่งมีศรีสุข แต่ทำความดีไว้ คนเขาก็อาลัยคนบางคนนั้น **มาสว่างแต่กลับไปมืด** หมายถึงเกิดมามั่งมีศรีสุข มาเพราะอำนาจผลของกรรมดี ทำให้รูปพรรณสัณฐานทรวดทรง แลดูสวยงามสมส่วนไปหมด มีทรัพย์บริวารมากมาย มียศฐาบรรดาศักดิ์ อำนาจวาสนาเยอะแยะ แต่อาศัยความประมาท หลงระเริงไปในสิ่งเหล่านั้น จึงก่อกรรมทำชั่วต่าง ๆ นานา เป็นที่เอือมระอาของสังคม มีคนแช่งชักหักกระดูก เออ ตายไปเสีย แผ่นดินจะได้สูงขึ้น ทำนองนี้ นี่เรียกว่า **มาสว่าง** แต่อาศัยความประมาทในสมบัติต่าง ๆ จึงทำให้ต้องทำตนกลับไปมืด ไปสู่ภพภูมิที่ต่ำไปอีก มาเพราะเศษของกรรมดี แต่มาสร้างกรรมไม่ดี ก็ต้องไปไม่ดี อีกจำพวกหนึ่งนั้นมาดีไปดีคือ **มาสว่างไปสว่าง** คือมาเพราะอำนาจของเศษกรรมดี จึงทำให้เกิดเป็นคนดี อาการสามสิบสองครบถ้วนบริบูรณ์ โรคภัยไข้เจ็บไม่ค่อยมี ทรัพย์สมบัติศฤงคารพอยังอัตภาพให้เป็นไปได้ ยศถาบรรดาศักดิ์มีพอสมควร แต่อาศัยความไม่ประมาท เพิ่มพูนสร้างความดี สร้างบารมีเพิ่มเข้า ๆ อย่างนี้เรียกว่า มาดีไปดี หรือมาสว่างไปสว่าง

เพราะฉะนั้น บุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญมี ๒ จำพวกคือ **พวกมามืดไปสว่าง กับพวกมาสว่างไปสว่าง** คนที่น่าตำหนิก็คือพวกที่มามืดไปมืด กับพวกที่มาสว่างไปมืด เป็นบุคคลที่น่าตำหนิ เพราะไม่ทำหน้าที่ในฐานะที่เกิดมาสู่โลกมนุษย์แล้วไม่สร้างบุญไม่เพิ่มบารมี ทำให้สังสารวัฏของตนยืดยาวออกไปอีก แทนที่จะตัดภพตัดชาติให้สั้นเข้า มาเกิดในโลกมนุษย์นี้แล้ว สร้างความดีสร้างบารมีทั้ง ๑๐ ประการนั้นให้เกิดมีขึ้นพร้อม เพื่อจะตัดภพตัดภูมิตัดสังสารวัฏ ภพภูมิที่นับไม่ถ้วน ที่เขาเรียกกันว่า **อนมตคฺคสํสาร** อนมตคฺคสํสาร หมายถึงการท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ที่ไม่มีใครสามารถจะนับได้ จะคาดคะเนได้ แต่ถ้าเราทำความดีชาติหนึ่ง ภพภูมิก็จะสั้นไปชาติหนึ่ง สังสารวัฏที่นับไม่ได้ก็จะกลับนับได้ ทุกภพทุกภูมิที่เราอุบัติขึ้นมาแล้วทำความดีตลอดไป ทำความดีสม่ำเสมอ ทำความดีให้ยิ่งขึ้นไป ภพภูมิทั้งหลายก็สั้นเข้า สังสารวัฏที่เราท่องเที่ยว เกิดในภพนี้เกิดในภพหน้า วนเวียนอยู่นี้ก็สั้นลงน้อยลง เรียกว่า **อปฺปกิจฺจ** หมายถึงเมื่อเรามาเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ควรทำความดี จะ

ได้เหลือภพภูมิสั้นเข้า ๆ จะได้เหลือกิจที่ต้องทำน้อย ไม่ใช่ว่าเกิดมาแล้วปล่อยให้กาลเวลากลืนกินชีวิต ทำชีวิตให้เป็นหมัน อยู่ไปวันหนึ่งวันหนึ่ง สักแต่เพียงลมหายใจเข้าออก ไม่ได้ทำลมหายใจเข้าออกให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตของตนเลย ตกอยู่ในรากเหง้าของอกุศลกรรมทั้งหลาย เพราะอำนาจของโลภะ เพราะอำนาจของโทสะ เพราะอำนาจของโมหะ ในลักษณะนี้ชีวิตก็จมลง สังสารวัฏก็ยาวขึ้นไปไม่มีวันจะจบสิ้นได้ เพราะมาชาติหนึ่งแล้วได้เกิดมาในภพภูมิที่ดีแล้ว ไม่ได้สร้างความดีให้สม่ำเสมอยิ่ง ๆ ขึ้นไป หมดโอกาส เรียกว่า เราปล่อยโอกาสให้หลุดลอยไปจากมือ ไม่ได้ทำความดีในขณะที่มีโอกาส พอหมดโอกาส อวัยวะยกขึ้นไม่ไหว จะไหว้พระสักทีก็ไหว้ไม่ได้ มือไม้มันหนัก มันตึงชาไปหมด ยกขึ้นไหว้ไม่ได้ เสียโอกาสแล้วเริ่มเสียดายโอกาส แต่ขณะที่อวัยวะร่างกายเคลื่อนไหวไปมาได้สะดวกสบายยังดีอยู่ ยกขึ้นไหว้ได้สบายไม่ได้ทำ จำพวกนี้ก็มีที่ทำให้คิดถึงอดีตที่ผ่านมา เราไม่ควรปล่อยกาลเวลาให้ล่วงเลยไปเปล่าปราศจากประโยชน์ ควรจะทำเสียไม่ทำ ไปนึกเอาก็ตอนสายเสียแล้ว บางจำพวกก็เป็นอย่างนี้

เพราะฉะนั้น **อปฺปกิจฺโจ** เราต้องเป็นผู้ทำหน้าที่ของความเป็นมนุษย์เราให้มาก เพื่อจะได้เหลือหน้าที่น้อยลงไป ๆ เกิดมาทั้งทีต้องทำความดีไว้ สร้างบุญความดีไว้ สร้างบารมีให้เพิ่มพูนไว้ จึงจะได้เรียกว่าเราทำหน้าที่ให้มาก เพื่อที่จะได้เหลือหน้าที่แห่งความเป็นมนุษย์ให้น้อยลง เมื่อมีบุญบารมีมากเข้าเป็นอภินิหารก็จะสำเร็จ เขาเรียกว่า มีอินทรีย์แก่กล้า หมายถึงบุญบารมีมีครบแล้ว อินทรีย์แก่กล้า พร้อมที่จะตรัสรู้เป็นพระอรหันต์ สิ้นกิเลสสาสวะได้ในที่สุด ฉะนั้นความดีนั้นมันทำยาก และต้องใช้ระยะกาลเวลาในการกระทำความดี เราไม่ควรปล่อยกาลเวลาให้ล่วงเลยไป ฉะนั้น **อปฺปกิจฺโจ** พึงเป็นผู้กระทำหน้าที่ให้เหลือน้อยลงไป พยายามสร้างความดีให้มันเกิดมีขึ้น เพื่อตัดภพตัดชาติตัดสังสารวัฏให้สั้นเข้า เราก็จะได้ถึงฝั่งที่สุดคืออมตมหานฤพาน

(๑๐)

ผู้มีความประพฤติเบาพร้อม

หลักธรรมข้อที่ ๑๐ คือ **สลฺลหุกวุตฺติ** แปลว่า **อตฺถกุสโล** *อันว่าบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์* **สลฺลหุกวุตฺติ** *เป็นผู้มีความประพฤติเบาพร้อม* **อสฺส** *พึงเป็น*

พระพุทธเจ้าทรงแนะให้เหล่าพุทธสาวก มีความประพฤติปฏิบัติเบาพร้อมทั้งกายทั้งจิต ที่แยกออกไปว่า **กายลหุตา** *ความประพฤติเบาทางกาย* **จิตฺตลหุตา** *ความประพฤติเบาทางจิต* ที่ว่าให้มีความประพฤตินี้ หมายถึงให้ตระหนักในความดีที่พึงเกิดขึ้นทางกายให้ตระหนักถึงความดีที่จะพึงมีขึ้นทางจิต ฉะนั้น กายกับจิตนี้ ถ้าประพฤติปฏิบัติหนักไปในทางความดี กายนั้นท่านบอกว่าคล่องแคล่ว เหมือนคนที่ปราศจากโรค การจะเคลื่อนย้ายอิริยาบถต่าง ๆ ก็คล่องแคล่ว ไม่เหมือนคนมีโรคประจำอยู่ในอาการ ๓๒ เวลาจะเคลื่อนไหวทางกายก็ไม่คล่องแคล่ว โรคนี้อุปมาเหมือนบาปธรรม คือธรรมที่ไม่ดี ธรรมที่นักปราชญ์รู้แล้วตำหนิติเตียน ทำให้หนักกาย หมายถึงกรรมอันเกิดแต่การกระทำทางกาย

เพราะฉะนั้น เราต้องการจะรักษาร่างกายของเราให้มีความเบาพร้อมเพื่อจะรองรับความดีทั้งหลายต่อ ๆ ไป ก็ต้องมีความตระหนัก คือสำนึกหรือสำคัญในกุศลธรรมทั้งหลายทั้งปวง นึกถึงความดีที่เราจะต้องการทำ เพื่อให้กายของเรานี้พร้อมที่จะกระทำกรรมอย่างดีที่สูง ๆ ขึ้นไป เหมือนคนที่เป็นโรค ถ้ารักร่างกายของตน รักใจของตน ก็จะพยายามรักษาโรคนั้นให้หายออกไปจากร่างกาย เมื่อโรคนั้นหายไปจากร่างกาย กายก็กระปรี้กระเปร่า ใจก็เบิกบานด้วย เพราะฉะนั้นการกระทำกรรมทางกาย ไม่ว่าจะทำด้วยกาย พูดด้วยวาจา ก็รวมอยู่ในลักษณะของกายกรรม เพราะกายและวาจานั้นเป็นลักษณะของร่างกาย เมื่อเราจะรักษาโรคคือความชั่วความไม่ดีทั้งหลาย ก็ต้องเลิกละลดให้ห่างจากความไม่ดี อุปมาเหมือนเป็นโรค

ชนิดหนึ่ง ให้หมดไปจากกายของเรา นี่ความประพฤติ ถ้าเป็นพระก็ให้ปลอดจากอาบัติทั้งปวง ไม่ว่าสิกขาบทจะน้อยใหญ่แค่ไหน เรียกว่าปลอดจากอาบัติทั้งปวง หมายถึงการล่วงละเมิดสิกขาบทน้อยใหญ่ เราไม่ทำการล่วงละเมิด นี่เรียกว่าปลอดจากอาบัติ หรืออยู่ในฆราวาสวิสัย ปลอดจากกายทุจริต วจีทุจริต คืองดเว้นเลิกละให้ห่างไกล ทำตัวให้มีหิริโอตัปปะ ละอายชั่วกลัวบาป อัน **หิริ** *ความละอาย*นั้น ไม่ใช่เพราะชาติ ไม่ใช่ละอายเพราะโคตรเหง้า ไม่ใช่ละอายเพราะยศฐาบรรดาศักดิ์ ไม่ได้ละอายเพราะมีทรัพย์ คือมีความละอายต่อความชั่วนั้น ไม่ได้นึกถึงชาติโคตรตระกูลทรัพย์ ยศฐาบรรดาศักดิ์ แต่เกิดจากใจของตัวเอง **โอตตัปปะ** *ความเกรงกลัวบาป* ก็เหมือนกัน ไม่ได้กลัวบาปเพราะชาติ ไม่ใช่กลัวบาปเพราะโคตรเหง้า ไม่ใช่กลัวบาปเพราะยศฐาบรรดาศักดิ์ ไม่ได้กลัวบาปเพราะมีทรัพย์ แต่กลัวบาปด้วยใจที่ละอายชั่วกลัวแต่บาป ท่านเปรียบอุปมาเหมือนสตรีที่รักสวยรักงาม แต่งเนื้อแต่งตัวอย่างดี ประดับอาภรณ์ผ้าผ่อนท่อนสไบ ก็ไม่อยากจะเดินเฉียดหรือเดินใกล้สิ่งโสโครก เพราะกลัวมันจะกระเซ็นกระสายมาเปื้อนเข้า คือหมายถึงเกลียดความสกปรกโสโครก หิริก็เป็นเช่นเดียวกันอย่างนั้น โอตัปปะกลัวบาปนั้น อุปมาเหมือนคนขี้ขลาดกลัวต่ออสรพิษร้าย รู้ว่ามันเป็นสัตว์มีพิษก็ไม่เข้าใกล้ชิดมัน เดินให้ห่างหรือหลีกไปให้พ้น ขึ้นชื่อว่าความชั่วทั้งหลายที่เข้ามาพัวพันทางกายทางวาจา เราต้องหลีกลี้หนีให้ห่างไกล เหมือนอุปมาดังได้กล่าวมาแล้ว นี่เรียกว่า กายลหุตา ความประพฤติปฏิบัติทำให้กายนี้ปลอดออกจากความชั่วทั้งปวง เพราะฉะนั้น คนเมื่อรักษาโรคหายแล้ว ร่างกายก็แคล่วคล่องฉันใด คนเรามีโรคคือความชั่วไม่ให้มาพัวพันอยู่ในกายกับวาจาได้ ก็เท่ากับทำกายนี้ให้เบาพร้อม

ประการต่อมา **จิตฺตลหุตา** *ความเบาพร้อมแห่งใจ* อันธรรมชาติใจของเรานี้มันหนัก หนักเพราะอำนาจของกิเลสพันห้าตัณหาร้อยแปด วิธีที่จะแก้โรคทางจิตได้ก็ต้องเล่นจิตตกีฬา เล่นกีฬาทางใจคือการทำสมาธิ ทำสมถกรรมฐาน ทำวิปัสสนากรรมฐาน ที่เรียกว่าจิตตกีฬา เล่นในเรื่องของพระกรรมฐานทั้ง ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน จึงจะรักษาโรคหนักด้วยกิเลสพันห้าตัณหาร้อยแปดของใจได้ ศีลนั้นเป็นเครื่องชำระกิเลสอย่างหยาบ สมาธิเป็นเครื่องชำระกิเลสอย่างกลาง ปัญญานั้นเป็นเครื่องชำระกิเลสอย่างละเอียด ที่มันนอนเนื่องอยู่ในสันดาน ที่ผมเคยกล่าวอุปมาไว้ว่า อันธรรมชาติของเหล็ก อันธรรมชาติของสนิม มันเกิดแต่เหล็ก คือมันอยู่ในเหล็ก อาศัยปัจจัยข้างนอกปรุงแต่งเข้า ทำให้สนิมปรากฏขึ้น เหมือนใจของเรา กิเลสมันนอนเนื่องอยู่ในจิตสันดานของเรา แต่ถ้ายังไม่มีปัจจัยภายนอกมาปรุงแต่งเข้า กิเลสมันก็ไม่ฟุ้ง กิเลสมันก็สงบ เหมือนสนิมที่เกิด

แต่เหล็กยังไม่ปรากฏ เพราะไม่มีปัจจัยความชื้นเข้าไปกระทบกระทั่ง จิตของคนเราก็เหมือนกัน สงบอยู่อย่างนั้น กิเลสมันครอบงำอยู่อย่างนั้น ต่อเมื่ออาศัยปัจจัยภายนอกเราก็จะรู้ทันทีว่ากิเลสมันฟุ้งขึ้น เหมือนน้ำที่เขาใส่ไว้ในตุ่ม เอาสารส้มไปแกว่งแล้วน้ำมันใส สารส้มเป็นเครื่องรวมตะกอนทั้งหลาย เมื่อตะกอนหนักมันก็ไปอยู่ก้นตุ่ม น้ำก็ใส ถ้าใครไม่ทำน้ำในตุ่มให้กระเพื่อม มันก็ใสอยู่อย่างนั้น แต่ถ้าทำน้ำในตุ่มให้กระเพื่อม ขี้ตะกอนที่นอนอยู่ข้างก้นนั้นมันก็ทำให้น้ำในตุ่มนั้นขุ่นไปด้วย เช่นเดียวกับใจของคนเรา กิเลสเหมือนขี้ตะกอนหรือสนิม มันนอนอยู่ในใจ ตราบใดที่ยังไม่มีปัจจัยภายนอกไปก่อกวนให้เกิดขึ้น มันก็จะสงบระงับ ที่ว่าปัจจัยภายนอกนั้นคือ อายตนะภายใน ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กับอายตนะภายนอก รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ เกิดสัมผัสกันเข้า กระทบกันเข้า เกิดเวทนา ความเสวยสุข ความเสวยทุกข์ ต่อจากนั้นก็เกิดตัณหา ความทะยานอยาก เกิดขึ้นมาครอบงำใจ มันเกิดเหมือนขี้ตะกอนฟุ้งขึ้นมา เหมือนสนิมที่อยู่ในเหล็กถูกความชื้นเข้าก็เกิดสนิมขึ้น

เพราะฉะนั้น การจะทำจิตของเรานี้ให้เบา ต้องสนใจในเรื่องสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน สมถกรรมฐานนั้นเป็นอุบายให้กิเลสสงบระงับได้ชั่วครู่ชั่วยาม วิปัสสนากรรมฐานนั้นเปรียบเหมือนศัสตราวุธที่คม ตัดหมู่ไม้คือกิเลสทั้งหลายให้สิ้นซากถอนรากถอนโคน อันสมถะนั้น เขาตั้งรูปวิเคราะห์ว่า **กิเลเส สเมตีติ สมโถ** สภาพใดยังกิเลสให้สงบระงับ สภาพนั้นชื่อว่า **สมถะ** *คือกิริยาอาการใด ที่ทำให้กิเลสมันสงบระงับไม่ฟุ้งซ่าน* เรียกว่า **สมถ-กรรมฐาน วิเสเสน ปสฺสตีติ วิปสฺสนา** *สภาพใดย่อมเห็นโดยแจ้ง สภาพนั้นชื่อว่าวิปัสสนา* เพราะฉะนั้น ทั้งสมถะและวิปัสสนานี้ จะเป็นเครื่องถอนรากถอนโคน ปราบกิเลสพันห้าตัณหาร้อยแปดนั้น ที่เรียกว่าจิตตกีฬานั้น หมายถึงว่าทำกรรมฐานต้องให้พอใจในพระกรรมฐาน ไม่ใช่สักแต่ว่าทำ ต้องทำความพอใจ เหมือนอย่างนักกีฬาเล่นกีฬา ก็ต้องทำความเข้าใจในกีฬาที่ตนเล่น ไม่ว่าจะเป็นกีฬาชนิดใด เมื่อเล่นแล้วต้องฝักใฝ่ใส่ใจฝึกซ้อม ทำบ่อย ๆ เข้าก็จะทำให้ใจนั้นเกิดความคล่องแคล่ว หรือร่างกายเกิดความคล่องแคล่วในการเล่นกีฬาแต่ละอย่าง เช่นเดียวกันที่เรียกว่าจิตตกีฬา เล่นกีฬาทางใจก็คือใฝ่ใจ คำว่า**ใฝ่ใจ**ในที่นี้คือทำให้เป็นอารมณ์ ทำให้สม่ำเสมอ ทำให้เกิดความพอใจขึ้น เหินห่างไม่ได้ เลิกละไม่ได้ ทำให้เกิดเป็นอุปนิสัย อย่างนี้เรียกว่า **จิตตกีฬา** คือ*การฝึกสมาธิสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน*

อันสมาธิเบื้องต้นนั้นทำให้กิเลสภายนอกสงบระงับได้ อันสมาธิขั้นกลางมันทำให้ใจสงบระงับ สงัดจากอุปกิเลสความเศร้าหมองทั้งหลายทั้งปวง และสมาธิขั้นสูงสุดนั้นเรียกว่าละอารมณ์ได้ อารมณ์ความชั่วทั้งหลายที่เกลือกกลั้วด้วยกิเลสได้เป็นบางอย่าง ฉะนั้น การ

เจริญกรรมฐานนี้ก็ต้องเรียนลักษณะตามวิธีกรรม เหมือนอย่างที่พระทั้งหลายขึ้นกรรมฐานแล้ว เรียนกรรมฐานแล้วสอบสวนจนกระทั่งเกิดความขึ้นใจ รู้ไปตลอดหมดว่าปฏิบัติถึงขั้นนี้ขั้นนี้ ไปถึงขั้นไหนตามแนวทางของปริยัติ และปฏิบัติไป เมื่อปฏิบัติไป ๆ ถ้าเกิดสงสัยก็ต้องสอบสวนทวนถามในท่านผู้รู้ หรือท่านบูรพาจารย์ที่เรียนกรรมฐาน เหมือนอย่างพระ ๕๐๐ รูปที่อยู่ในเรื่องนี้ เกิดเรื่องขึ้นมาจะเพราะด้วยสาเหตุการเบียดเบียนเทวดาหรือจะเพราะสาเหตุที่ประพฤติปฏิบัติ กายกับใจนั้นหนัก คือไม่ปลอดโปร่งจากความชั่ว ไม่ปลอดโปร่งจากอาบัติจึงให้มีเกิดเหตุการณ์พิลึกพิลั่น จนกระทั่งอยู่ไม่ได้ ต้องกลับไปเฝ้าพระพุทธเจ้า สอบถามอีกควรทำอย่างไร พระองค์ก็แนะแนวทางการที่จะอยู่ได้คือให้สวดกรณียเมตตสูตร นี่เรียกว่าถึงคราวคับขันก็ไปสอบสวนทวนถามว่าเป็นอย่างไร ก็เข้าใจว่าพระ ๕๐๐ รูปนั้น พฤติกรรมทางกายก็อาจจะไม่เบา ประพฤติกรรมทางใจก็อาจจะไปเล่นกีฬาอย่างอื่น ไม่ใช่เพื่อให้กิเลสมันระงับ แต่ทำให้กิเลสมันฟุ้งซ่านขึ้นมาในใจ เพราะคิดถึงไปในลักษณะของราคะที่เข้าเกาะกุมรัดรึงใจ

ฉะนั้น **กายลหุตา** *ความเบาพร้อมแห่งกาย* **จิตฺตลหุตา** *ความเบาพร้อมแห่งใจ* ก็คือการสนใจในพระกรรมฐานทั้งสองอย่างนั้น ทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน เมื่อเป็นเช่นนี้ ก่อนจะได้ชื่อว่าเป็นผู้เบาพร้อมทางกาย ทางวาจา ปลอดจากบาปอกุศลทั้งปวง ทั้งทางกายและทางวาจา เมื่อเราปลอดจากอกุศลทั้งปวง ทั้งทางกาย ทางวาจา เหมือนคนที่ปราศจากโรค โรคของคนนั้น มีทั้งโรคทางกาย มีทั้งโรคทางใจ โรคทางกายคือความเจ็บไข้ได้ป่วยเหมือนการกระทำ การพูด โรคทางกายคือการเจ็บไข้ได้ป่วยเหมือนกายกรรม เหมือนวจีกรรม โรคทางใจคือความเจ็บป่วยแห่งใจ หมายถึงใจเสียเพราะอำนาจของกิเลสต่าง ๆ ทั้งกิเลสหยาบ กิเลสปานกลาง และกิเลสอย่างละเอียด ที่เรียกว่าเป็นโรค เช่นคนเป็นโรคโทสะเป็นลักษณะของการทำลายอารมณ์ที่เคยเยือกเย็นมาก็กลับร้อนรุ่ม เพราะโรคคือโทสะมันเกิดขึ้น สติสัมปชัญญะลดน้อยลง ปัญญาก็ถดถอยลงไป ยั้งไม่ทัน นึกไม่ทัน พิจารณาไม่ทันว่ามันเป็นผลดีหรือผลชั่ว

เพราะฉะนั้น โรคทางจิตนี้มองกันได้ยาก เหมือนอย่างหญิงแม่เจ้าเรือนคนหนึ่งเขามองกันทั่วไปว่าหญิงเจ้าเรือนคนนี้ เป็นคนที่สงบเสงี่ยมเจียมตนนักหนา แต่นางสาวใช้ไม่เชื่อว่าแม่เจ้าเรือนคนนี้ เป็นคนสงบเสงี่ยมเจียมตัวนักหนา มองข้างนอกก็เห็นว่าเป็นคนใจดีเป็นคนใจบุญสุนทาน เข้าวัดให้ทานรักษาศีลเจริญภาวนา พูดจาก็ฟังดูเปี่ยมไปด้วยเมตตาเห็นใจ สงเคราะห์ อนุเคราะห์คนอื่นอยู่เสมอ สงเคราะห์อนุเคราะห์คนอื่นอยู่เสมอ คนทั้ง

หลายจึงกล่าวสรรเสริญนางว่าเป็นคนสงบเสงี่ยมเจียมตัว มีเมตตา หญิงสาวใช้คนหนึ่งของนางต้องการจะทดลอง วันนั้นจึงนอนตื่นสาย นางคิดว่าหญิงสาวใช้คงจะไม่สบาย จึงทำให้ตื่นสาย นางก็ยังสงบระงับไว้ได้ รักษาคำยกย่องสรรเสริญของคนอื่นไว้ได้ว่าเป็นคนใจเย็น รุ่งขึ้นนางก็ตื่นสายขึ้นกว่าเดิมอีก การหุงหาอาหารก็พลอยสายไปด้วย เคยรับประทานอาหารเช้าก็ต้องเลื่อนเวลาไปสาย เคยทำงานบ้านเช้า ก็ต้องเลื่อนเวลาไปสาย กินเวลาในการงานอย่างอื่นในการทำหน้าที่การงานอย่างอื่น กินเวลาไป สมมุติว่า แบ่งเวลาเช้าทำหน้าที่นี้ เวลาสายทำหน้าที่นี้ แต่เอาหน้าที่ตอนเช้าเลื่อนไปตอนสาย เรียกว่า กินเวลาของหน้าที่อื่น การงานอื่นวันหนึ่งก็แล้ว สองวันก็แล้ว นางก็ตื่นสายหนักเข้า จนกระทั่งแม่นางเวเทหิกา หญิงเจ้าเรือนนั้นทนไม่ได้ สงบระงับมาหลายเวลาแล้ว ทนไม่ได้ ไม่ใช่เป็นโรคภัยไข้เจ็บ นางคงจะขี้เกียจ เมื่อเป็นเช่นนี้คว้าท่อนไม้ก็ไล่ตีนางสาวใช้ออกไปนอกบ้าน นางสาวใช้ก็ประกาศแม่เจ้าโว้ย แม่นางเวเทหิกาที่คนทั้งหลายเขายกย่องนับว่าเป็นคนสงบเสงี่ยมเจียมตัว เป็นคนมีเมตตาจิตมีเมตตาอย่างสูง นี่นางถือไม้ไล่ตีข้าพเจ้า ท่านทั้งหลายจงดูเถิดว่านางเป็นคนสงบเสงี่ยมเจียมตัวจริงหรือเปล่า

ฉะนั้น ที่ได้บอกแล้วแต่ต้นว่ากิเลสมันเหมือนขี้ตะกอนนอนก้น ถ้ายังไม่กวนน้ำให้กระเพื่อมในตุ่ม หรือยังไม่กวนน้ำให้เคลื่อนไหว ขี้ตะกอนก็ไม่เกิดขึ้น ฉันใด โรคทางจิตของคนเรานี่ก็เหมือนกัน ดังที่ได้ยกตัวอย่างมา ถ้าตราบใดยังไม่มีปัจจัยอะไรไปกระทบกระทั่งทำให้ใจขัดเคืองขึ้น กิเลสส่วนนี้ก็ยังไม่เกิดขึ้น กิเลสตัวนี้จะนอนแน่นิ่งทำเพิกเฉย แต่พอปัจจัยภายนอกไปกระทบกระทั่งเข้าก็จะทำให้กิเลสตัวนี้มันฟุ้งขึ้นมา แล้วก็แสดงออกมาในขณะที่ตนเองแสดง ไม่รู้หรอกว่ากิเลสตัวนี้มันเกิดขึ้น โทสะมันเกิดขึ้น แต่คนอื่นนั้นเขาย่อมรู้ว่าโทสะมันเกิดขึ้น แต่ถ้าคนฝึกสมาธิ ก็สามารถรู้ว่ากิเลสตัวนี้มันฟุ้งซ่านขึ้นมาแล้ว ยังมีสติอยู่ ยังมีสัมปชัญญะอยู่ ถ้าหากว่าขาดสติสัมปชัญญะ ในการที่กิเลสแต่ละตัว ๆ มันเกิดขึ้น มันก็ทำให้เรานี้ไปตามอำนาจของกิเลส จะเรียกว่าเผลอ หรือเรียกว่าอำนาจของกิเลสทำให้เป็นไปก็แล้วแต่ มันขาดสติสัมปชัญญะยับยั้งไม่ทัน ขาดปัญญาเป็นเครื่องไตร่ตรอง ไม่รู้จักว่าถูกผิดหนักเบาแค่ไหน เพราะฉะนั้นโรคทางใจมันมีมากมาย เราต้องหาวิธีปราบใจที่มีพยศมากนี้ให้ลดน้อยถอยลงไป ช้างม้าวัวควายลิงค่างบ่างชะนีมันเป็นสัตว์ป่าเถื่อน แต่เขาก็จับมาฝึกการใช้งานได้ จิตใจของคนเรานี้ก็เหมือนกัน มันป่าเถื่อนเพราะอำนาจของกิเลส แต่ถ้าสงบระงับกิเลสด้วยอุบายวิธีการเจริญกรรมฐานได้ มันก็จะทำให้จิตของเราใช้การงานได้อย่างดี อย่างเลิศอย่างประเสริฐ เพราะจะทำให้สุขภาพจิตนั้นดีขึ้น **จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ** จิตที่ฝึกดีแล้วย่อมนำความสุขมาให้ และจิตที่ฝึกดีแล้วนี้เป็นอภินิหาร สามารถให้สำเร็จประโยชน์ได้ นั่น

โรคทางใจ เราก็ต้องหาอุบายวิธีกำจัด เพราะกิเลสนี้อุปมาเหมือนของหนัก หากว่าเรากำจัดมันออกไปได้ จิตก็เบาเหมือนอย่างกับกาย หากกำจัดความชั่วออกไปจากกายได้ กายก็เบา กำจัดกิเลสเอาไปจากใจได้ จิตก็เบา จึงเรียกว่า **กายลหุตา** ความเบาแห่งกาย **จิตฺตลหุตา** ความเบาแห่งจิต จึงเป็น **สลฺลหุกวุตฺติ** ผู้ฉลาดในประโยชน์ พึงประพฤติปฏิบัติให้เป็นผู้เบาพร้อม หมายถึงทั้งกายและใจ

(๑๑)
ความเป็นผู้มีอินทรีย์อันสงบ

หลักธรรมบทที่ ๑๑ **สนฺตินฺทฺริโย** เป็นอัฑฒสระ คือออกเสียงครึ่งอักษร อ่านเร็วเป็น สัน-ติน-ทริ-โย ออกตัว ท ครึ่งหนึ่ง **อตฺถกุสโล** *อันว่าบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์* **สนฺตินฺทฺริโย** *เป็นผู้มีอินทรีย์อันสงบ* **อสฺส** *พึงเป็น*

ข้อนี้ พระพุทธเจ้าสอนให้เหล่าพุทธสาวกทั่วไปได้มีอินทรีย์อันสงบ แปลว่าสงบ หรือแปลว่าเยือกเย็นไม่เร้าร้อน เมื่อสงบเยือกเย็นก็คือไม่เร้าร้อน อินทรีย์นี้หมายถึง อายตนะภายในของเราเอง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ที่ว่าเป็นอินทรีย์นั้น เพราะเป็นใหญ่ในหน้าที่ของมันเอง ของแต่ละอย่างไม่ก้าวก่ายซึ่งกันและกัน ธรรมชาติเขากำหนดมาให้เป็นอย่างนี้ ตาสำหรับไว้ดู หูสำหรับไว้ฟัง จมูกไว้สำหรับดมกลิ่น ลิ้นสำหรับไว้ลิ้มรส กายสำหรับไว้สัมผัสถูกต้อง ใจสำหรับไว้รับทราบอารมณ์ทั้งปวง เพราะฉะนั้น ตาจะไปเป็นใหญ่ในการฟังก็ไม่ได้ หูจะไปเป็นใหญ่ในการดูก็ไม่ได้ แต่ละอย่างมีหน้าที่ของมันเอง เป็นใหญ่ในหน้าที่ของตนเอง จึงเรียกว่า อินทรีย์ อินทรีนี้ก็ต้องฝึกเช่นเดียวกัน ถ้าหากว่าฝึกได้แล้วอินทรีย์ก็สงบระงับ อินทรีย์นั้นก็เยือกเย็น อินทรีนั้นก็ไม่เร้าร้อนเพราะอำนาจของกิเลสทั้งปวง ฉะนั้น อินทรีย์นี้เป็นส่วนสำคัญที่จะนำเรื่องมาสู่ตัวเองและสื่อสังคม ทั้งแก่ตนเองทั้งแก่สังคมและแก่ครอบครัว ถ้าหากว่าเราไม่สำรวมหรือไม่ฝึกอินทรีย์เอาไว้ให้ดี ก็ย่อมจะเกิดมีเรื่องขึ้น เมื่อตาเห็นรูป รูปนั้นเป็นอายตนะภายนอก หรืออินทรีย์ภายนอกก็ได้

เมื่อตาเห็นรูปเรียกว่า **ผัสสะ** คือ **สัมผัส** ท่านบอกว่าไม่ใช่ตาเห็นรูป และไม่ใช่รูปเห็นตา แต่ทั้งสองสัมผัสกันเข้าจึงสำคัญหมายเรียกกันว่า ตาเห็นรูป นี่พูดแบบปรมัตถ์ เมื่อตาเห็นรูปแล้ว เพราะสัมผัสความแตะต้องกัน ตามองเห็นรูป เป็นสัมผัสหรือเป็นผัสสะ เมื่อ

กระทบกันเข้าแล้วทำให้เกิดอารมณ์ขึ้น อารมณ์นั้นหมายถึงว่าอารมณ์ที่เสวยสุข ที่เสวยทุกข์ เรียกว่าเวทนา เมื่อสัมผัสกันแล้วก็เกิดอารมณ์ขึ้น ทั้งดีและไม่ดี ที่ตาเห็นรูปเขาเรียกว่าเวทนา *ถ้าเกิดอารมณ์ดีเรียก* **สุขเวทนา** *ถ้าเกิดอารมณ์ไม่ดี* เรียก **ทุกขเวทนา** คือเสวยความทุกข์ ความเดือดร้อนความไม่สงบแห่งจิตใจ แต่จะเป็นอทุกขมสุขเวทนา คือเมื่อเห็นรูปแล้วจะไม่สุข ไม่ทุกข์สำหรับปุถุชนเป็นไปไม่ได้ นอกจากท่านผู้มีอินทรีย์อันฝึกแล้ว หมายถึงท่านที่ปฏิบัติธรรมะ กระทั่งถึงกระแสแห่งพระนิพพาน ตั้งแต่โสดา สกิทาคามี อนาคามี เรื่อยไปจนที่สุด เพราะฉะนั้น เมื่อเราไม่ได้ฝึก ตาเห็นรูปแล้วเป็นผัสสะ มีผัสสะแล้วก็มีเวทนา ชอบใจไม่ชอบใจ เป็นสุขเป็นทุกข์ เมื่อมีเวทนาแล้วก็เกิดปัญหา ที่ชอบใจก็อยากจะได้ ที่ไม่ชอบใจก็เป็นวิภวตัณหา อยากเปลี่ยนแปลงไปเหมือนอย่างเปลี่ยนคู่ผัวตัวเมีย หรือเปลี่ยนแปลงสรรพวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่ใช้สอยอยู่ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสรรพวัตถุที่เราใช้อยู่ก็ย่อมเดือดร้อน นั่นหมายถึงจะต้องจับจ่ายใช้สอยหรือดิ้นรนขวนขวายแสวงหามาเพื่อให้ได้ หรือบางทีสับเปลี่ยนคู่ผัวตัวเมียกัน เปลี่ยนไปเปลี่ยนมาก็เป็นเรื่องทำให้เกิดทุกข์ขึ้นมา เมื่อเกิดปัญหาก็ทำให้เราต้องสร้างเวร สร้างกรรมกันต่อไป

เราจะต้องฝึกอินทรีย์ ที่พระพุทธเจ้าสอนว่า ตาเห็นรูปก็สักแต่ว่าเห็น ถ้าเราทำได้ถึงขั้นที่พระพุทธเจ้าสอนนั้น เรียกว่าอินทรีย์สงบ ตาเห็นรูปแล้วสักแต่ว่าเห็น เหมือนพระเถระรูปหนึ่ง ท่านเจริญพระกรรมฐาน **อัฏฐิกสัญญา** อัฏฐิกสัญญาก็คือ*เจริญพระกรรมฐานโครงกระดูก* โครงกระดูกของคนที่ตายแล้วเหมือนอย่างที่เขาเก็บมาร้อยข้อต่อไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่นโรงพยาบาลเป็นต้น พระเถระรูปนี้ท่านเจริญ อัฏฐิกสัญญา คือพิจารณาทั่วร่างกายนี้เป็นเพียงกระดูกเท่านั้น ลืมตาก็เห็นเป็นร่างกระดูก หลับตาก็เห็นเป็นร่างกระดูก นี่เจริญอัฏฐิกสัญญา ท่านก็เจริญสมถกรรมฐานนี้เรื่อยมา อยู่มาวันหนึ่ง ผัวเมียเขาทะเลาะกัน เมื่อทะเลาะกันแล้วเมียก็กลับไปบ้านพ่อบ้านแม่ ในขณะที่กลับไปก็เดินสวนกับพระสงฆ์ที่เจริญอัฏฐิกสัญญานี้ ฝ่ายผัวนั้นก็ติดตามเมียมา มาเจอพระเถระเข้า ถามว่าท่านเจอผู้หญิงหรือไม่ ท่านก็ตอบว่าเราไม่เจอใคร นอกจากร่างกระดูกเดินผ่านไปทางนี้ ไม่ได้กำหนดว่าเป็นเพศหญิงเพศชาย แต่ด้วยอำนาจการเจริญอัฏฐิกสัญญา ทำให้เห็นเป็นร่างกระดูก และก็ไม่กำหนดว่าเป็นหญิงหรือชาย เรียกว่าท่านมีตาอันได้เจริญกรรมฐานมาแล้ว จึงทำให้ท่านตอบ ถ้าถามว่าพระเถระโกหกหรือเปล่า ถ้าว่ากันโดยลึกซึ้งแล้วท่านก็ไม่ได้โกหก ท่านเห็นตามนิมิตที่เกิดขึ้นในพระกรรมฐานว่าไม่มีเนื้อหนังมังสา มีแต่ร่างกระดูกโครงกระดูกเดินไปทางนี้

การเจริญพระกรรมฐานเพื่อให้อินทรีย์สงบระงับ เห็นก็สักแต่ว่าเห็น อย่างเช่นพระอัฏฐิกสัญญิกภิกษุที่เจริญพระกรรมฐานว่าโครงร่างกระดูกรูปนี้ แต่ถ้าเราไม่ได้พิจารณาพอไปเห็นรูปเข้า เราก็อาจจะเกิดเรื่องดังที่ว่า เกิดผัสสะ เกิดเวทนา และก็เกิดตัณหา อยากจะได้ เช่นเรื่องที่ผมเคยเล่าถวาย เกี่ยวกับเรื่องพระติสสะเถระ ท่านออกบิณฑบาตทำกิจวัตรของพระสมณะ แล้วบังเอิญไปเจอหญิงงามเมืองเข้า ซึ่งเขาประดับตกแต่งด้วยอาภรณ์ เสื้อผ้าอาภรณ์ เครื่องประทินผิว ประทินโฉมต่าง ๆ นานา เห็นเข้าแล้วทำไว้ในใจ มันไม่ใช่ยุบหนอพองหนอ คิดเพราะอำนาจของกามราคะไว้ในใจ ไม่ได้ฝึกอินทรีย์นี้มาก่อน พอเห็นเข้า กามราคะมันฟุ้งขึ้นมาภายในใจ เมื่อกามราคะฟุ้งขึ้นมาในใจ ถูกกามราคะเข้าครอบงำในใจ เพราะไม่ได้เจริญ ไม่ได้ฝึกอินทรีย์นี้ จึงไม่สามารถยับยั้งได้ เมื่อยับยั้งใจไม่ได้แล้ว กามราคะเข้าครอบงำในใจ กลับมาวัดก็นอนมือก่ายหน้าผากรำพึงรำพัน ไฉนหนอ เราจึงจะได้แม่นางมาเป็นคู่ครองคิดในลักษณะเช่นนี้ จนกระทั่งข้าวในบาตรนั้นบูด เกิดเป็นสนิมขึ้นมา ถ้าว่ากันอย่างหยาบ ๆ แล้วก็เหมือนอย่างกับสุนัข ถึงหน้าติดสัตว์มันไม่มีความหิวแต่ประการใด มันต้องการจะสนองตัณหาเพียงอย่างเดียว สู้รบกันแย่งชิงกัน กัดกัน เรื่องข้าวปลาอาหารมันไม่ต้องห่วง ไม่หิวนี่ก็เป็นเช่นเดียวกัน เมื่อเกิดกามราคะขึ้นมาแล้วก็ทำให้หน้ามืดตามัวไปหมด เพราะไม่ได้ฝึกอินทรีย์ไว้ ไปทำมนสิการทำในเรื่องตรงกันข้าม ในลักษณะว่า เกศา โสภา ผมของหล่อนช่างงามเสียนี่กระไร โลมา โสภา ขนของหล่อนก็งาม นขา โสภา เล็บของหล่อนก็งาม ทันตา โสภา ฟันของนางเวลายิ้มแย้มก็งาม เหมือนสังข์ขัด ตะโจ โสโภ ผิวของนางก็งาม ถึงจะดำก็ดำขลับผิวนวลอะไรในทำนองนี้ พิจารณาทำให้กิเลสมันฟูขึ้น ๆ ผลที่สุดตัวเองก็เป็นโรค เพราะอำนาจของกามราคะเข้ารัดรึงจิตใจ

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ความทราบถึงพระพุทธเจ้า พระองค์ก็ได้เสด็จมาเทศนาโปรดด้วยการเปรียบเทียบ อุปมาเปรียบเทียบร่างกายของเรานี้เหมือนอย่างซากศพ เมื่อสิ้นชีวิตลงไปแล้ว ร่างกายนี้ก็ขึ้นพอง ขึ้นพองนั้นก็ให้พิจารณาเป็นลักษณะ **อุทธุมาตกอสุภะ** ว่ามัน*เริ่มไม่งามแล้ว* ต่อจากนั้นเป็น **วินีลกะ** *ก็ขึ้นพองเขียว* คือช้ำเลือดช้ำหนอง เลือดนั้นกลายเป็นหนองก็ทำให้ร่างกายนี้เขียวคล้ำดำช้ำ แล้วต่อจากนั้น ก็เป็นลักษณะซากศพหนอนพ่าย ก็คือหนอนไต่ยั้วเยี้ยตามร่างกาย แล้วซากศพนั้นก็กระจัดกระจายเป็นท่อนกระดูก เรี่ยราดเรี่ยรายเป็นเหยื่อของสุนัขและกา นกทั้งหลาย หาความงามไม่ได้แม้แต่น้อย พระพุทธองค์ทรงแสดงตั้งแต่เป็นสาวรุ่นจนกระทั่งเป็นหญิงมีลูก จนกระทั่งเป็นหญิงแก่ จนกระทั่งเป็นหญิงที่นอนซมเพราะพิษไข้ จนกระทั่งหญิงนั้นสิ้นลมหายใจ แล้วก็พองขึ้นเขียวคล้ำ แล้วก็มีหนอนไต่ยั้วเยี้ยลักษณะเช่นนี้พระติสสะ ได้รับฟังเทศนาของพระพุทธเจ้าแล้วก็เกิดความคิดว่า ที่เราได้มีจิต

วิปริตไปนั้น ก็เพราะไม่สำรวมในอินทรีย์ ไม่ได้ฝึกอินทรีย์คือตาที่เห็นรูปแล้ว เราก็กลับเอามาเป็นอารมณ์ เมื่อเอามาเป็นอารมณ์แล้ว ก็ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่จิตใจและเกิดความทุกข์แก่ใจ

ในเรื่องเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นภิกษุบริษัท หรือในอุบาสกบริษัท อุบาสิกาบริษัท ก็เช่นเดียวกัน ถ้าหากว่าเราดูแล้วไม่ได้ยับยั้งชั่งใจ ไม่ได้พินิจพิจารณา ไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่นึกหน้านึกหลังว่าเรามีภาระติดพันอยู่กับอะไร เราเป็นคนตัวเปล่าเล่าเปลือย หรือเราเป็นคนที่มีภาระผูกพันอยู่กับครอบครัว หรือว่ามีภาระผูกพันอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ถ้าหากว่าขาดสติสัมปชัญญะแล้ว ก็จะทำให้เกิดความเดือดร้อนขึ้นมา ตัวของตัวเองก็ไม่เป็นตัวของตัวเอง ครอบครัวก็ยุ่งเหยิง ดีไม่ดีก็จะนำครอบครัวไปสู่ความหายนะ ความวิบัติ แม้กระทั่งชีวิตก็อาจจะดับดิ้นสิ้นไป เพราะเรื่องของการไม่สำรวมอินทรีย์คือตาเอาไว้ ไม่ได้ฝึกเอาไว้ พอเห็นกิเลสจะฟุ้งขึ้นมาภายในใจทันที นี่เรียกว่าไม่ได้ฝึก แต่ถ้าเห็นแล้วพิจารณาภายในใจว่านั่นก็สักแต่ว่าเป็นรูป ไม่ได้เอามาเป็นอารมณ์แต่ประการใด อย่างนี้เรียกว่าฝึกอินทรีย์ ไม่ใช่เป็นการพูดได้แต่ต้องทำใจให้ได้ การพูดนั้นใคร ๆ ก็พูดได้ ทุกคนพูดได้ แต่เวลาจะทำใจทำไม่ได้ บางทีพูดปาว ๆ แต่เวลาเห็นเข้าทำใจไม่ได้ ใจไม่ยอมรับ ยังถูกอำนาจของกิเลสชักพาชักจูงบังคับบัญชาให้เป็นไปในอีกเรื่องหนึ่ง ฉะนั้นเมื่ออินทรีย์ฟุ้งซ่านก็ทำให้เกิดการไม่ผาสุกขึ้นทั้งแก่ตนเอง ทั้งแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง นี่เรียกว่าตาเห็นรูปแล้วไม่ได้ฝึกอินทรีย์คือตาไว้ ก็ทำให้เกิดเรื่องต่าง ๆ

ประการต่อมานั้น **หูฟังเสียง** นี้ก็เหมือนกัน เพราะเสียงนั้นต่างคนต่างเป็นข้าศึกแก่กัน เสียงผู้ชายก็เป็นข้าศึกแก่สตรีเพศ เสียงสตรีเพศก็เป็นข้าศึกต่อหูของผู้ชาย คนต่างเสียงเป็นข้าศึกแก่กัน เมื่อเป็นอย่างนี้ ถ้าเราไม่ฝึกอินทรีย์คือหูนี้ ก็จะทำให้เราเคลิบเคลิ้มหลงไหลไปตามลักษณะที่ฟังเสียงนั้นได้ ฉะนั้นการที่เราฟังเสียงที่ขับหรือเสียงสตรีที่ร้องเพลงขับอย่างใดอย่างหนึ่ง เราก็ติดในเสียง ไม่ใช่ติดเฉพาะเสียงของสตรี แม้เสียงของผู้ชายเราก็สามารถติดได้ว่าเสียงนี้เพราะ เสียงนี้เสนาะโสต เสียงนี้ดีทุกประการ อะไรในทำนองนี้ เมื่อชอบใจก็พร่ำเพ้อพรรณนาว่าดีไปทุกประการ แต่ถ้าไม่ชอบใจก็ว่าไม่เพราะในประการต่าง ๆ มีแง่ให้ตำหนิติเตียนได้ นี่เป็นเรื่องของการฟังเสียง เมื่อฟังเสียงแล้วไม่กำหนด เราก็จะทำเหตุให้เกิดสลดแก่ใจขึ้นในภายหลัง เพราะฉะนั้น **อิตฺถีสทฺโท อฏฺฐิมิญฺชํ อาหจฺจ ฐิโต** ว่าเสียงของสตรีนี้จรดเยื่อในกระดูกแล้วตั้งอยู่ คือมันฝังแน่นลงไปภายในหัวใจลึกทีเดียว พอได้ยินเสียงเข้าขาดการพิจารณา ไม่ได้กำหนดว่าฟังแล้วสักแต่ว่าฟัง ฟังแล้วมันทำให้รื่นหู ฟังแล้วทำให้ราคาสูงขึ้นภายในใจ เฉกเช่นที่ผมเคยเล่าเรื่อง ปาลิตะสามเณร ปาลิตะสามเณรเป็นลูกของน้องชายของพระจักขุบาล เมื่อท่านได้ฟังเสียงของผู้หญิงแล้วก็ทำให้เกิดความวิบัติขึ้นภายในตัว

บอกหลวงลุงว่า หยุดก่อน ขอไปทำธุระ ธุระสรีระกิจ หลวงลุงพระจักขุบาลก็นึกว่าคงจะไปถ่ายหนักถ่ายเบา พอไปสักพักหนึ่ง เสียงที่ปาลิตะสามเณรได้ยินได้ฟังนั้นก็เงียบหายไป สักครู่หนึ่งสามเณรก็กลับมา ว่าไปกันเถิดหลวงลุง พระจักขุบาลนั้นท่านเป็นพระอรหันต์ ท่านรู้อยู่แก่ใจทันทีว่า พฤติกรรมของสามเณรหลานชายนี้ ไม่เหมาะเจาะในการอยู่ในพระศาสนา จึงบอกว่าสามเณรเจ้ามีศีลวิบัติแล้ว เจ้าศีลขาดแล้ว สามเณรก็ยอมรับโดยดุษฎีว่าเป็นอย่างนั้น ว่าผมไม่ได้บวชโดยศรัทธา เพราะว่ามาบวชนี้โดยหลบลี้หนีโจรเพื่อพาหลวงลุงกลับบ้านที่อยู่เก่า พระจักขุบาลก็ไล่สามเณรนั้นออกไป เราไม่คบกับเจ้า เจ้าเป็นสมณะที่ชั่ว สามเณรก็เลยสึก สึกโดยนุ่งโจงกระเบนและบอกว่าผมสึกแล้ว เจ้าจะสึกหรือบวชก็แล้วแต่ ขึ้นชื่อว่าทำความผิดแล้ว **สมณปาโปปิ คิหิปาโปปิ ปาโปเยว** เจ้าจะเป็นสมณะลามก เป็นคฤหัสถ์ลามก มันก็ลามกทั้งนั้น พระจักขุบาลไม่ยอมรับการคบหาสมาคมด้วยคนชั่ว คือใจของท่านนั้นสะอาดหมดจด ไม่เกลือกกลั้วด้วยกิเลสต่าง ๆ แต่พอเห็นคนที่ร่วมเดินทางด้วย คนที่ร่วมสังฆกรรมด้วย มีพฤติกรรมอย่างนี้ ท่านก็บอกว่า ตายเสียดีกว่า ที่จะอยู่คลุกคลีกับบุคคลผู้เป็นบาปบุคคลเช่นนี้ ท่านบอกว่าตายเสียดีกว่า ดีกว่าเดินทางร่วมกับปาปบุคคลเช่นเจ้า หรือตายเสียดีกว่าเดินทางร่วมกับบาปบุคคลเช่นเจ้า แม้สามเณรหลานชายจะอ้อนวอนว่าหลวงลุงไม่ไป จะอดตายอยู่กลางป่ากลางดง ท่านก็บอกว่าช่างข้า ข้ามันก็สิ้นสุดแค่นี้แล้ว จะตายจะเป็น มันก็เรื่องของข้า แต่ข้อสำคัญเจ้าจงจำไว้ว่า เราจะไม่เดินทางร่วม จะไม่อยู่ร่วมกับบาปบุคคลเช่นเจ้า นี่ก็เรื่องของการไม่ได้ฝึกอินทรีย์คือหูไว้ จึงทำให้เกิดเรื่องขึ้นมาอย่างนี้ และถูกหลวงลุงซึ่งเป็นพระอรหันต์ประณามเอาว่า เป็นคนที่ไม่ได้สำรวมอินทรีย์ ในเรื่องของหูการฟังนี้ก็เหมือนกัน ทำให้เกิดสุขเวทนาได้ ทำให้เกิดทุกขเวทนาได้ เพราะฉะนั้น ตาหูเราจะต้องสำรวม ฟังก็สักแต่ว่าฟัง

ประการต่อมา **จมูก** การดมกลิ่นนี้ก็ทำให้เกิดความวิปริตผิดแผกแตกต่างออกไปเหมือนดังกับว่าเสือโคร่งมันได้กลิ่นวัวตัวเมีย มันเกิดปฏิพัทธ์ที่เรียกว่าลักเพศ คือรักข้ามชาติหรือรักข้ามภพ เพราะว่าเสือโคร่งนั้นมันเป็นภพของเสือ แต่ว่าวัวนั้นมันเป็นภพของวัว อย่างนี้เรียกว่ารักข้ามภพ รักข้ามภพนี้คงจะดูนิยายมากจึงเรียกว่ารักข้ามภพ ก็หมายถึงว่ามันเป็นเรื่องที่แปลก เป็นเรื่องที่อัศจรรย์ว่า คนเลี้ยงโคคนหนึ่งของเศรษฐี ในคราวที่ชาวบ้านทำนาก็ต้อนโคไปหากินในป่า ปลูกที่พักอยู่ในป่านั้น ต่อมาวันหนึ่ง เสือโคร่งมีจิตปฏิพัทธ์ในแม่โค จึงมาอยู่ข้างคอก แม่โคพอเห็นเสือโคร่งก็หวาดกลัว คนเลี้ยงโคจึงไปบอกท่านเศรษฐี ท่านเศรษฐีก็บอกอุบายว่าให้เอายาพิษไปทาที่ขนของแม่โคไว้ เจ้าเสือโคร่งเข้าไปดมแล้ว ผลที่สุดเพราะอำนาจของกามราคะ เสือไม่ฆ่าแม่โค แต่มันต้องการจะมีเพศสัมพันธ์ด้วย มันก็จะไปดม ใน

ที่สุดก็สลบไปเพราะอำนาจของยาพิษที่ทาไว้ที่ขนโค เรื่องของจมูกที่ไม่ได้กำหนดกฎเกณฑ์เอาไว้หรือไม่ได้ฝึกเอาไว้ ถึงกับทำให้สิ้นชีวิตลงไปในที่สุดได้ คนเราก็เหมือนกัน เรื่องของการดมกลิ่นนี้ กลิ่นที่บ้านบางทีก็ไม่ค่อยชอบ สบู่ที่บ้าน บางทีก็ไม่ค่อยหอม สู้สบู่ที่อื่นไม่ได้ มันหอมอะไรทำนองนี้ จึงทำให้เกิดความทุกข์ความลำบากติดตามมา เพราะการไม่ได้ฝึกอินทรีย์

ประการต่อมาเรื่อง**ลิ้น** การชิมอาหารนั้น ถ้าหากว่าเราไม่ได้ฝึกอินทรีย์คือลิ้นไว้ ก็จะทำให้เราอยากกินโน่นอยากกินนี่ สารพัดเรื่อยไป เป็นลักษณะ**ทุภโร** เรียกว่าเลี้ยงยากเลี้ยงลำบาก ในทำนองนี้ไม่ได้ทำตัวให้เป็นคนเลี้ยงง่าย ควรพิจารณาว่าการกินนี้ไม่ได้กินเพื่อเล่น ไม่ได้กินเพื่อประดับตกแต่ง แต่กินเพื่อยังอัตภาพให้เป็นไปเคลื่อนไหวได้ กินเพื่ออนุเคราะห์การประพฤติพรหมจรรย์ กินเพื่อทำให้ร่างกายเคลื่อนไหว กินเพื่อให้เกิดความสุข กินเพื่อดับเวทนาคือความหิวเก่าให้เกิดเวทนาใหม่คือความอิ่มขึ้นมา เราไม่ได้พิจารณาในลักษณะเช่นนี้ เพราะลิ้นไปติดในรส พอไปชิมรสเข้าอย่างนี้ รสนี้ไม่ชอบใจก็หาอย่างใหม่เข้ามาแทนที่เรื่อยไป หาที่สุดสิ้นไม่ได้ เพราะความไม่พอใจในเรื่องของการติดรส ผมเคยเห็นพระเถระบางรูป ท่านฉันได้ไม่ต้องมีเครื่องปรุงแต่ประการใด ท่านก็ฉันไปฉันไปได้ นี่ก็เป็นเรื่องที่น่าอนุโมทนา เห็นพระเถระบางรูปมีอะไรก็ฉันไป ในลักษณะเช่นนี้ เข้าใจว่าท่านคงจะฝึกอินทรีย์คือลิ้นมาแล้ว ความไม่ยินดียินร้ายกับรสของอาหารทุก ๆ ชนิด หรือบางองค์ยิ่งไปกว่านั้น กินอาหารสำรวม คือเทรวมทั้งขนมของคาว อย่างนี้จะเรียกว่าน่าเกลียดในยุคสมัยปัจจุบันก็ว่าได้

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งพุทธกาล เวลาใส่บาตรเขาก็ใส่ข้าวใส่กับใส่ขนมเข้าไป จากที่เล่าเรื่องพระติสสะ จนข้าวในบาตรกับขนมแกงบูดและบาตรเป็นสนิม นี่ก็เช่นเดียวกัน ฉะนั้น การไม่สำรวมในลิ้นก็ทำให้เกิดเรื่อง เช่นอย่างเรื่องที่ผมเคยเล่าถวายก็เช่นเดียวกัน ว่าฤาษีออกมาจากป่าเมื่อมาเสพรสเปรี้ยวรสมันรสหวานในเมือง ก็มาปลูกอาศรมเข้าไว้ เมื่อมาออกบาตรโยมก็มาตักข้าวใส่บาตร ใส่ข้าวกับแกงลงในบาตร กลับมาฉันวันนั้นเอร็ดอร่อย คิดว่าแกงนี้แกงด้วยเนื้ออะไร ผลที่สุดก็ไปถามโยมว่า เมื่อวานโยมแกงด้วยเนื้ออะไร โยมก็บอกว่าแกงด้วยเนื้อโคธา* ฤาษีนั้นก็ดีใจว่า เออ เราไม่ต้องพึ่งโยมแล้ว เพราะว่าโคธานี้มันมีอยู่ที่อาศรมของเรายั้วเยี้ยไป เราไม่ต้องพึ่งโยม ผลที่สุดอยากจะกินเนื้อของโคธาที่มันอร่อยนัก พอวันรุ่งขึ้น ก็เอาข้าวมาโปรย เอาดีปลีมาโปรย เชื้อเชิญพญาโคธานั้นให้เข้ามากินอาหารที่ได้ให้ทาน แต่ว่าทานนั้นแฝงไปด้วยยาพิษ เจตนาร้ายคือต้องการจะฆ่าโคธานั้นเอามาปิ้งย่างเป็นอาหาร พญาโคธานั้นเกิดเป็นพระโพธิสัตว์ขึ้นมา รู้ว่าจิตของฤาษีนี้เป็นอกุศล

---

* สัตว์เลื้อยคลานขนาดใหญ่ สกุลเดียวกับตะกวด

จิตเข้าแทรกสิง ตาก็เหลือบไป คืบคลานเข้ามา ตาก็ระวังไว้ ผลที่สุดฤาษีนั้น ก็คว้าไม้เข้ามาหมายจะตีทีเดียวให้ตาย แต่เจ้าโคธานั้นตามองดูไม่กระพริบ เท้าก็เดินเข้ามา ตาก็เพ่งดูที่ฤาษีที่ทำกริยาอาการ เห็นไม้กระบองก็หลบเข้าไปในรู บอกนี่หรือท่านผู้ทรงศีล มีกิริยาอาการที่โหดร้ายฆ่าได้แม้กระทั่งสัตว์เดรัจฉาน นี่เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายว่ามีจิตที่ประกอบไปด้วย **วธกเจตนา** คือต้องการจะฆ่าเอามาทำเป็นอาหารเพราะติดใจในเนื้อ นอกจากทำให้เกิดอาบัติแล้ว ยังเกิดเป็นเวรกรรมติดตามไปอีกด้วย

ประการต่อมานั้นคือ **การสัมผัสแตะต้องกาย** กายของเรานี้ต้องการสัมผัสแตะต้อง ผิดศีลแปดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บอกว่าอย่านอนบนที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ภายในยัดด้วยนุ่นและสำลี เพราะว่าการนอนในลักษณะเช่นนี้ ทำให้เกิดกามราคะ กามารมณ์ขึ้นมาได้ เพราะร่างกายสัมผัสกับสิ่งที่นุ่มนิ่มแล้ว มันก็คิดไปร้อยแปดพันประการ เพราะอำนาจของราคะชักชวนไป อำนาจของกามชักพาไปทำให้ใจเคลิ้ม ไม่ได้สนใจในเรื่องการเรื่องงานของตนอย่างไร หมกมุ่นในเรื่องของกามราคะ เพราะฉะนั้น ในการนอนในที่นอนอันนุ่มนิ่มก็ทำให้ใจของเรานี้เสียได้ ถ้าไม่ได้ฝึกอินทรีย์คือกายเอาไว้ เวลาท่านทั้งหลายชอบไปอาบน้ำที่มีคนขัดฉูนวีวรรณที่ตัวเองขัดฉูไม่ถึง ต้องให้คนอื่นขัดฉูให้ คนในบ้านขัดฉูให้ก็ไม่เกิดความสนุกความเพลิดเพลินแต่ประการใด สู้ไปเสียเงินไปเบียดกระแซะนิดหน่อยไม่ได้ ก็ทำให้เกิดการเสียทรัพย์จับจ่ายใช้สอย ในเรื่องเหล่านี้รวมความแล้วต้องฝึกที่ใจ

ใจเป็นอินทรีย์ อันเป็นใหญ่ในการรับรู้อาการทั้งหลายทั้งปวง ถ้าหากเราฝึกใจแล้วไม่รับรู้ในเรื่องของตาเห็นรูป ใจไม่รับรู้ในเรื่องของหูฟังเสียง ใจไม่รับรู้ในเรื่องของจมูกดมกลิ่น ใจไม่รับรู้ในเรื่องของลิ้นรับรส ใจไม่รับรู้ในเรื่องของการสัมผัสแตะต้องทางกาย เมื่อเราฝึกใจได้ขนาดนี้แล้วจึงเรียกว่า **สนฺตินฺทฺริโย** *มีอินทรีย์อันสงบระงับ* มีอินทรีย์อันฝึกฝนดีแล้ว จึงไม่มีความเดือดร้อน ไม่มีทุกขเวทนา และไม่มีสุขเวทนา อันนำไปในทางที่เสื่อมโทรมทางด้านจิตใจ รวมความว่าอินทรีย์ทั้ง ๖ นั้น ต้องอาศัยฝึกใจ เมื่อเราฝึกใจได้แล้ว อินทรีย์ทั้ง ๕ ก็สงบระงับไปด้วย

(๑๒)

ความเป็นผู้มีปัญญาอันละเอียดอ่อน

หลักธรรมข้อที่ ๑๒ ในบทกรณียเมตตสูตรที่ว่า **นิปโก** แปลว่า **อตฺถกุสโล** *อันว่าบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์* **นิปโก** *เป็นผู้มีปัญญาอันละเอียดอ่อน* **อสฺส** *พึงเป็น*

พระพุทธเจ้าสอนให้พระภิกษุอบรมปัญญาถึงขั้นอันละเอียดอ่อน ที่เป็นวิปัสสนาปัญญา ปัญญาขั้นที่รู้แจ้งเห็นจริง หรือปัญญาที่ตัดกิเลสเป็นสมุจเฉทปหาน คือรู้สภาวะธรรมแล้วเกิดเบื่อหน่ายในกิเลสทั้งหลาย หรือออกจากกิเลสทั้งหลายทั้งปวง ที่เรียกว่า **นิปกปญฺญา** การจะถึงนิปกปญฺญาได้นั้น ต้องดำเนินตามศีลสมาธิ คือตั้งมั่นอยู่ในศีล เจริญสมาธิแล้วจึงเกิดอบรมปัญญา เหมือนดังท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์ปกรณ์วิเศษวิสุทธิมรรคว่า *อันนรชนตั้งมั่นอยู่ในศีล เจริญสมาธิ อบรมปัญญา มีความเพียรเป็นเครื่องเผาผลาญกิเลส มีปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาขั้นละเอียดอ่อน รักษาตนให้พ้นภัย ผู้นั้นจะพึงสางรกชัฏนี้ได้* ก็หมายถึงว่าปัญญาขั้นสางรกชัฏ คือหมู่กิเลสทั้งหลาย อุปมาเหมือนพืชพันธุ์ธัญญาหาร รุกขชาติ ธัญชาติที่เกิดในป่าทึบ เมื่อต้องการให้ป่านั้นโล่งเตียนก็ต้องถากถางด้วยจอบ ด้วยพลั่ว ด้วยมีด ด้วยขวานเรื่อย ๆ จึงสามารถทำป่านั้นให้ราบเรียบได้ฉันใด อันหมู่สัตว์ถูกกิเลสนานาชนิดเข้ารัดรึงในดวงใจ อันกิเลสนั้นก็เปรียบเหมือนหมู่ไม้แมกไม้ รุกขชาติธัญชาติทั้งหลายที่ขึ้นดาษดื่นไปหมด ก็ต้องใช้หลักการในตั้งมั่นในศีล เจริญสมาธิ และอบรมปัญญา ฉะนั้น ปัญญาตัวนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญ จึงจำเป็นต้องทำให้มีให้เป็นให้เกิดขึ้น แต่ก่อนจะถึงปัญญาตัวนี้ ท่านวางปัญญาไว้ ๓ ขั้นตอน

ขั้นตอนหนึ่งนั้นเป็น **สชาติกปญฺญา** หมายถึงเป็นปัญญาที่เกิดมาพร้อมทั้งกับเกิดหรือที่มาพร้อมกับการเกิดของเรา เช่นที่เขาบอกว่า เด็กคนนี้หัวดีหรือว่าพ่อคนนี้หัวดีมาตั้งแต่

เด็ก ๆ ตั้งแต่แรกเกิด เหมือนอย่างข่าวที่สหรัฐอเมริกา บอกว่าเด็กอายุกี่ขวบเข้ามหาวิทยาลัยได้แล้ว อันนี้เขาเรียกกันว่า **สชาติกปญฺญา** ก็หมายถึงว่า ความทรงจำต่าง ๆ นั้นมีมาพร้อมกับการเกิด ทีนี้ก็มีปัญหาว่าคนที่เกิดมานั้นมีปัญญาดีเกิดจากอะไร ก็ต้องเกิดจากการสะสมในชาติปางก่อน ในชาติปางก่อนนั้นสั่งสมการฟัง สั่งสมการนึกคิด สั่งสมการทบทวนอบรมให้มีบ่อย ๆ จึงจะเป็นการติดตามดวงจิตดวงวิญญาณ เมื่อละจากร่างเก่าแล้วมาสู่ร่างใหม่ อันปัญญานี้ก็ประมาณเหมือนรสชาติของพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ เช่นมะม่วง เมื่อมันแก่แล้วมันก็เพาะพันธุ์ได้ ในขณะที่มันผลิตดอกออกผลอ่อน ๆ แล้วก็เจริญขึ้นทีละน้อย ๆ มาจนกระทั่งเป็นมะม่วงห่าม มะม่วงใกล้จะสุก และมะม่วงสุก แล้วมันก็สะสมรสชาติของมันทีละน้อยตามระยะเวลากาล เช่นเบื้องต้น ก็อาจจะสะสมความเปรี้ยวของมันไว้ ท่ามกลางอาจจะสะสมความมัน และบั้นปลายอาจจะสะสมความหวานของมันไว้ เปรี้ยวมันหวานจะสะสมอยู่ในเมล็ดของตัวมันเอง เมื่อนำเอาเมล็ดที่แก่แล้วนำไปเพาะพันธุ์ขึ้นมาใหม่ ก็จากเมล็ดที่กลายเป็นต้น จากต้นสืบสายจากพันธุ์ของมัน เมื่อผลิตดอกออกผลมันก็ให้ผลเช่นเดียวกัน เบื้องต้นเป็นมะม่วงเปรี้ยว ท่ามกลางเป็นมะม่วงมัน ที่สุดเป็นมะม่วงหวาน หมุนเวียนกันอยู่อย่างนี้ ก็เช่นเดียวกับคนเรา เมื่อปัญญาตัวนี้มันติดตามเรามาแต่ชาติปางก่อน ก็ต้องอาศัยการฟัง อาศัยการคิด อาศัยการอบรมทบทวนไปมาบ่อย ๆ มันจึงจะเป็นการสะสมความรู้ที่เกิดจากการฟัง ความรู้ที่เกิดจากความคิด และความรู้ที่เกิดจากการอบรมบ่มนิสัยให้มีมากขึ้น ฉะนั้นก็เช่นเดียวกันกับเมล็ดพืชพันธุ์ธัญญาหารต่างๆ ที่มันคงธรรมชาติของมันไว้ ใจของคนเรานี้ที่เรียกว่าจิตตะ ก็แปลว่าสะสม อันการสะสมที่สะสมความดีบ้าง ความไม่ดีบ้าง สะสมปัญญาบ้าง สะสมสิ่งต่าง ๆ ที่เรากระทำไปด้วยกายด้วยวาจาด้วยใจบ้าง มันก็สะสมเรื่อยไปทีละน้อย ๆ ที่กลั่นกรองเป็นของละเอียด ท่านอาจจะคิดว่าสะสมไว้มาก จะบรรทุกจะแบกกันไหวหรือ เพราะในเรื่องนี้เป็นนามธรรม ในใจนั้นก็จะสะสมเอาไว้ได้ ถ้าจะเปรียบในโลกปัจจุบัน ก็เหมือนเครื่องคอมพิวเตอร์มันแผ่นนิดเดียวเท่านั้นแหละ มันสามารถจะบรรจุข้อความไว้เป็นร้อยเป็นพันเป็นหมื่นเป็นแสนมันทำได้ ฉะนั้น จิตตัวนี้ที่สั่งสมความดีความชั่วทั้งหลายไว้ก็เช่นเดียวกัน

ปัญญาที่เกิดขึ้นนั้นข้นที่ ๑ คือ **สุตมยปญฺญา** ความรู้อาจจะสำเร็จได้ด้วยการฟัง ฉะนั้นความรู้ที่จะเกิดได้ต้องอาศัยการฟัง และการฟังนั้นท่านบอกว่า **สุสสูสํ ลภเต ปญฺญํ** *การฟังดีย่อมก่อให้เกิดปัญญา* หรือย่อมได้ปัญญา **สุสสูสํ** *ฟังดี* **ลภเต** *ย่อมได้* **ปญฺญํ** *ซึ่งปัญญา* การฟังดีย่อมได้ปัญญา เพราะฉะนั้นการฟังนี้เป็นสิ่งสำคัญ ทุกสิ่งทุกอย่างนั้น พระพุทธเจ้าสอนการพูดให้ฟัง พุทธสาวกพุทธบริษัททั้งหลายย่อมรู้ ย่อมมีปัญญาเพิ่มพูนขึ้นก็เพราะการฟังเทศนาโวหารขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เหล่าสาวกทั้งหลายทั้งปวงที่ได้บรรลุ

ย่างขึ้นสู่กระแสพระนิพพาน เป็นอริยบุคคลตั้งแต่โสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี พระอรหันต์ เหล่านี้ก็เกิดจากการฟัง ถ้าไม่ฟังแล้วก็ย่อมไม่สามารถจะยังอัจฉริยภาพความเป็นพระอริยะเจ้าให้สำเร็จได้ เพราะฉะนั้นต้องฟังเป็นเบื้องต้น และการฟังนั้นไม่ใช่สักแต่ว่าฟังให้เสียงผ่านไปเท่านั้น ต้องพิจารณาด้วยว่า บทธรรมข้อนี้มีความหมายอย่างไร บทธรรมข้อนี้ประพฤติปฏิบัติแล้วเป็นอย่างไร หมวดธรรมข้อนี้ดีหรือไม่ หมวดธรรมข้อนี้ถูกอัธยาศัยของตนหรือไม่ การฟังนั้นต้องฟังในลักษณะให้เกิดปัญญา ไม่ใช่ฟังเลื่อนลอย หมายถึงว่าเสียงผ่านไปแล้วก็แล้วกัน ไม่นำมาสนใจ ไม่นำพาแต่ประการใด

ฉะนั้น การฟังนี้เป็นการสั่งสมปัญญาตั้งแต่อดีตชาติ ถึงในปัจจุบันชาติ นี้ก็เป็นการสั่งสมปัญญาเพื่อชาติต่อ ๆ ไปอีกได้ เพราะฉะนั้น การฟังบ่อย ๆ ก็ย่อมก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ฉะนั้น **สุตมยปญฺญา** ความรู้ที่เกิดหรือสำเร็จได้ด้วยการฟัง การฟังจึงเป็นสิ่งสำคัญของทั้งหลายทั้งปวง อันคนเรานั้นถ้าไม่สะสมการฟังแล้ว เราจะไปอาศัยความรู้ที่เกิดขึ้นจากแนวคิดมันก็ย่อมเป็นไปไม่ได้ เพราะถ้าไม่รู้มาก่อนจะไปคิดเองไม่ใช่สัพพัญญู สัพพัญญูนั้นมีเพียงผู้เดียวคือที่รู้ได้เอง ก็คือองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เป็นสัพพัญญู ทุกคนตั้งแต่พระสารีบุตรพระสาวกฝ่ายขวา ซึ่งมีปัญญาสามารถนับเมล็ดหยาดฝนที่ตกลงมาจากฟากฟ้าได้ ท่านอุปมาไว้อย่างนั้นนะ ว่ามีปัญญามากขนาดพระสารีบุตรสามารถนับหยาดฝนที่ตกลงจากฟากฟ้าได้ หรือสามารถนับทรายในชายฝั่งมหาสมุทรได้ แต่ก็ไม่สามารถเป็นสัพพัญญูได้ เพราะไม่ได้บำเพ็ญบารมีมาเป็นสัพพัญญู คือรู้ด้วยตัวเอง เพราะฉะนั้นเมื่อไม่ได้เป็นสัพพัญญูก็ต้องอาศัยการฟัง การฟังนี้เป็นสิ่งสำคัญ ท่านจึงจัดปัญญาขั้นต้นไว้ และปัญญาที่ให้ผลในภพต่อๆไปก็คือ **สุตมยปญฺญา**

ต่อจากนั้น ก็เป็น **จินฺตามยปญฺญา** คือปัญญาที่สำเร็จได้ด้วยการนึกคิด อันการนึกคิดก็คิดในเรื่องที่ฟังมา เราอาจจะแตกแขนงออกไปได้ ฟังมาความหมายแค่นี้ เราอาจจะคิดวิจัยวิจารณ์ออกไปได้หลายท่อนหลายตอน เหมือนดังดำรัสของพระพุทธเจ้าเรียกว่าเป็นพระบาลี อรรถกถาจารย์ผู้แยกแยะศัพท์นั้น ๆ หรือธรรมะหมวดนั้น ๆ ออกไป ก็เรียกว่าความรู้กว้างออกไป ที่อาศัยท่านผู้รู้ขยายกว้างออกไป ทำให้เกิดความเข้าใจในศัพท์นั้น ๆ ได้ ฉะนั้น **จินฺตามยปญฺญา** เกิดจากที่ฟังมาแล้วเอาไปขบคิด เอาไปพินิจพิจารณา เอาไปไต่ตรองทบทวนดู ที่เรียกว่าเกิดขึ้นเพราะการนึกคิดหรือการไตร่ตรองดำริตริตรึก

ประการต่อมาก็เป็น **ภาวนามยปญฺญา** คือปัญญาที่เกิดจากการอบรมบ่อย ๆ หมายถึงทบทวนในการฟัง ทบทวนในเรื่องที่คิด แล้วทำให้เกิดปัญญาขึ้น หรือปัญญาตัว

นี้เกิดจากใจใต้ที่ตั้งมั่น ใจที่เป็นสมาธิ จากใจที่เป็นเอก ปัญญาตัวนี้เกิดขึ้นมาได้ เขาเรียกกันว่าปัญญาที่เกิดแต่ฌาน หมายถึงการทำสมาธิตั้งจิตเป็น **เอกคฺคตา** ปัญญาตัวนี้ เรียกว่า **ภาวนามยปญฺญา** เกิดขึ้นได้ สำเร็จขึ้นได้ เพราะอาศัยการฝึก การอบรม จากจิตที่เป็นสมาธิแล้ว ในการสร้างสมปัญญาแต่ชาติปางก่อน มันก็ผลิตผลออกมาเป็นปัญญา เหมือนเมล็ดพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ ที่มันเก็บรสชาติของมันไว้ แล้วนำมาเพาะ มันก็เกิดเป็นรสชาตินั้น คนเราก็เหมือนกัน ถ้าไม่สั่งสมอบรมปัญญามา ปัญญาในชาติต่อไปก็ย่อมไม่เกิดขึ้น กลายเป็นลักษณะที่เขาเรียกกันว่า **ปทปรมะ** *คือคนมีปัญญาแค่บทเดียว* เป็นอย่างยิ่ง ไม่สามารถที่จะรู้ให้กว้างขวางไปกว่านั้นได้ หรือนอกจากไม่อบรมปัญญาแล้ว การไปดูถูกคนอื่นเขา การไปหัวเราะเยาะเย้ยบุคคลผู้อื่นเขา ก็ย่อมทำเป็นการให้เสื่อมจากปัญญาได้ ดังที่เคยได้ถวายเอาไว้ หรือในการเทศนาก็ไม่ทราบเกี่ยวกับเรื่อง จูฬปันถก กับมหาปันถก เป็นบุคคลผู้กำพร้าพ่อแม่ เหลือแต่ตาเป็นผู้ดูแลเลี้ยงดู เมื่อเป็นอย่างนี้ มหาปันถกต้องการจะบวช ตาก็ให้บวชตามอัธยาศัย และเมื่อบวชแล้วก็ได้สนใจพระกรรมฐานจนกระทั่งสำเร็จเป็นพระอริยะ ก็อยากจะให้น้องชายจูฬปันถกบวชด้วย จึงมาขออนุญาตกับคุณตา คุณตาก็เห็นดีเห็นงามด้วยให้ไปบวช แต่จูฬปันถกไม่ได้ทำใจให้พอใจในเพศของบรรพชิตนัก คือเมื่อพี่ชายต้องการให้เป็นไปอย่างนั้นก็ไป เมื่อบวชแล้วพี่ชายให้สาธยายพระกรรมฐานคาถาหนึ่ง สามเดือนไตรมาสเข้าพรรษา จูฬปันถกไม่สามารถจะจำพระบาลี ๑ คาถานั้นได้ สามเดือนท่องไม่ได้ อันนี้ร้อนถึงองค์สมเด็จสัมมา-สัมพุทธเจ้า ผู้ทรงทราบอัธยาศัย ผู้ทราบบุพกรรมของสัตว์ทั้งหลายมา เมื่อเป็นเช่นนี้พี่ชายก็ไล่น้องชายออกไปจากที่อยู่อาศัย น้องชายคิดน้อยใจว่าพี่ชายเราเอามาบวชแล้วยังจะมาขับไล่ไสส่งเราอีก จะอยู่ไปทำไม จะไปโดดภูเขาตาย ญาณหรือบารมีของจูฬปันถกนั้น อินทรีย์ของจูฬปันถกนั้นแก่กล้า ทำให้เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อตรวจดูสัตว์โลกในตอนเช้ามืด ก็เห็นจูฬปันถกกำลังจะทำเรื่องไม่ดีไม่งาม ถ้าไม่ได้พระองค์แล้วก็จะทำให้จูฬปันถกนี้เสียประโยชน์อันยิ่งใหญ่ เรียกว่าฉิบหายกันยิ่งใหญ่เหมือนกับที่เปล่งพระวาจา เพราะทรงปรารภอุทกดาบสและอาฬารดาบสผู้เป็นอาจารย์ โดยทรงพิจารณาว่าสองท่านนั้นถึงแก่กรรมแล้ว ถือว่าเป็นผู้ฉิบหายใหญ่ ก็หมายถึงว่าจะต้องไปอยู่บนพรหมโลก เป็นพรหมนี้อีกนับไม่ถ้วนจึงได้ไปเกิดแล้วก็ตรัสรู้ได้เรียกว่าเสียหายใหญ่ เมื่อเป็นเช่นนี้พระพุทธเจ้าจึงได้เสด็จไปฉายรัศมีให้จูฬปันถกนั้นสำนึก และกลับเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ก็สอนพระกรรมฐาน เอาผ้าขาวให้แล้วไปบริกรรมภาวนาว่า **รโชหรณํ รโชหรณํ** ไม่ช้าไม่นาน จูฬปันถกะก็ได้ปัญญากลับขึ้นมาแล้วก็สามารถตัดกิเลสเป็นสมุจเฉทปหานได้ ทีนี้เขาถามถึงบุพกรรม จูฬปันถกที่เป็นคนปัญญาทึบปัญญาอ่อนนี้เพราะอะไร ก็เพราะว่าชาติปางก่อนนั้น ชอบไปหัวเราะเยาะเย้ยคนอื่นเขา

ถากถางเขาว่า เก่ากะลาบ้าง ในทำนองนี้ อยู่มานานไม่เห็นจะมีความรู้อะไรเกิดขึ้นเลย นี่เป็นลักษณะเก่ากะลา เมื่อเป็นดังนี้ ไปหัวเราะเยาะเย้ยเขา กรรมนั้นบันดาลให้มีปัญญาทราม เป็นคนมีปัญญาน้อย ท่องอะไรก็จำไม่ได้ การที่มีปัญญาน้อยก็เกิดจากการไม่สะสมอบรมมาแต่ชาติปางก่อน การที่เกิดมีปัญญาน้อยก็เพราะไปดูถูกเยาะเย้ยถากถางคนอื่นเขา นี่สาเหตุแห่งการมีปัญญาน้อย

สชาติกปญฺญา นี้เป็นปัญญาที่เกิดขึ้นมาจากการสะสมของดวงจิตในชาติปางก่อน เมื่อเกิดขึ้นมาแล้วก็ทำให้บุคคลผู้นั้นเป็นบุคคลที่มีปัญญาดี แต่ปัญญาขั้นนี้เพียงเพื่อเล่าเรียนศึกษา ยังไม่ได้ใช้เป็นปัญญาขั้นบริหารการงาน เพราะฉะนั้น เขาจึงบอกว่าเมื่อเรียนจบแล้วต้องไปฝึกงาน หมายถึงว่าการไปฝึกงานให้เกิดความช่ำชองขึ้น ปัญญาขั้นนี้ทุกคนเรียนตำรับตำรา เรียนหลักสูตรประถมมัธยมอุดมจนกระทั่งจบความรู้ทางโลก เมื่อจบความรู้ทางโลกนั้นนี่เป็นแค่ สชาติกปญฺญา

แต่ความรู้ที่จะกว้างขวางออกไปนั้น สามารถบริหารงานได้นั้น ต้องเป็น **สพฺพ-ปริหาริกปญฺญา** และเวลาทำภาคปฏิบัติเป็นอย่างไร ปัญญาขั้นนี้เขาเรียกว่า **ปริหาริกปญฺญา** หรือ **สพฺพปริหาริกปญฺญา** ปัญญาความรู้ขั้นบริหาร กิจการงานบริหารทั้งหลายทั้งปวงก็ต้องเกิดจากการที่อบรมบ่อย ๆ อบรมให้มาก ทำให้มากฝึกฝนการงานนั้นให้มาก ไม่ว่าการงานนั้นจะเป็นคดีทางโลก การงานทางโลกหรือการงานทางธรรม ก็ต้องใช้การขบคิดดำเนินตามหลักทฤษฎีนั้นที่พระพุทธเจ้าสอนมาว่า

พระกรรมฐานมี ๒ อย่าง คือ สมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน ต่อจากนั้นก็ค้นคว้าไปว่า สมถกรรมฐานคืออะไร วิปัสสนากรรมฐานคืออะไร ขยายความ รู้ให้กว้างออกไป **สมถกรรมฐาน** ก็คือ*สภาพที่ยังกิเลสให้สงบระงับ* **วิปัสสนากรรมฐาน** ก็คือ*การเห็นแจ้งในสภาวะธรรมโดยพิเศษ* นี่เป็นลักษณะของปริหาริกปัญญา ปัญญาขั้นบริหารขั้นฝึกฝนจนกระทั่งเกิดเป็นปัญญารอบคอบ รู้ในการงานนั้น ๆ ทั้งทางคดีโลกและทางคดีธรรม เหมือนพวกท่านทั้งหลายสำเร็จวิชาการอย่างใดอย่างหนึ่ง จะเป็นแพทย์ จะเป็นนายทหาร จะเป็นนายตำรวจหรือจะเป็นข้าราชการ เป็นพ่อค้า ประชาชน อะไรก็แล้วแต่ ความรู้เบื้องต้นเป็นสชาติกปัญญา เพราะติดตามมาแต่ชาติปางก่อน ความรู้ที่ขยายกว้างขวางออกไปเกิดจากประสบการณ์ เกิดจากการมาขยายสชาติกปัญญานั้นให้กว้างขวางขึ้น

และประการสุดท้าย **นิปกปญฺญา** ตัวนี้ที่เราสวดในบทกรณียเมตตสูตรว่า **นิปโก** *พึงเป็นผู้มีปัญญาอันละเอียดอ่อน* ปัญญาขั้นนี้เป็นปัญญาอันสูงสุดจาก **สชาติกปญฺญา** จาก **ปริหาริกปญฺญา** จึงจะเป็น **นิปกปญฺญา**

นิปกปญฺญา ก็เกิดจากการตั้งมั่นในศีล การอบรมจิต เมื่อการตั้งมั่นในศีลดีแล้ว การทำจิตการฝึกจิตของตนดีแล้ว เมื่อจิตเป็น เอกคฺคตา หมายถึงมีอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ซัดส่ายไปมาในอารมณ์ต่าง ๆ เรียกว่าเป็นหนึ่ง เอการมณ์ หรือ เอกัคคตารมณ์ มีอารมณ์เป็นเลิศแต่อย่างเดียวเท่านั้น ไม่มีอย่างอื่น เช่นอย่างที่ท่านไปฝึกนั่งพระกรรมฐาน ทางวิปัสสนาจารย์หรือหลวงพ่อได้พูดใส่เทปไว้หลายสิบปี ๕๐-๖๐ ปี สมัยก่อนโน้นนำมาเปิดเผยวิธีปฏิบัติเรียกว่าภาวนาปฏิบัติ จะต้องทำอย่างไร ปฏิบัติอย่างไร ก่อนที่จะนั่งกรรมฐานหรือก่อนจะทำจิตภาวนาอบรมจิตนั้น และท่านมีนิมิตเครื่องหมายบอกให้รู้ หญิงซ้ายชายขวา หญิงเข้าจมูกซ้าย ชายเข้าจมูกขวา เรียกว่านิมิตฐานต้น ขยับขึ้นไปฐานที่ ๒ ฐานที่ ๓ ฐานที่ ๔ ฐานที่ ๕ ฐานที่ ๖ ยกขึ้นมาฐานที่ ๗ เราสร้างอารมณ์ให้เกิดมีขึ้น มีนิมิตเครื่องหมายขึ้น อันนิมิตเครื่องหมายนั้น อุปมาเหมือนตอ และการบริกรรมภาวนานั้นเหมือนเชือก และจิตของเรานั้นเหมือนวัว ทำไมจึงเปรียบเทียบเช่นนั้น คนที่เลี้ยงวัวนั้นเอาไปเลี้ยงในที่ที่มีหญ้าเพื่อต้องการไม่ต้องรักษาตลอดกาลเวลา ปักตอไว้ปักหลักไว้ แล้วเอาเชือกที่ล่ามจมูกโคนั้นผูกไว้ โคมันกินหญ้าวงกว้าง ๆ ออกไป มันก็หาวงแคบหมุนเข้าไป ๆ จนกระทั่งเชือกที่จมูกของมันมาติดอยู่ที่โคนตอ มันไปไหนไม่ได้ การทำบริกรรมภาวนาก็เป็นเช่นเดียวกัน สร้างบริกรรมนิมิตซึ่งอุปมาเหมือนตอให้เกิดขึ้น แล้วทำบริกรรมภาวนาสำทับเข้าไปว่า **สมฺมาอรหํ สมฺมา-อรหํ สมฺมาอรหํ** ก็เหมือนกับโคที่เวียนตอ เพราะฉะนั้นจิตของเรานี้เปรียบเหมือนโคที่เสาะแสวงหาหญ้าที่มันชอบใจอยู่เสมอ เมื่อถูกล่ามมาในลักษณะเช่นนี้ จิตถูกล่ามในลักษณะเช่นนี้มีบริกรรมนิมิต คือสร้างนิมิตให้เกิดขึ้นแล้วทำบริกรรมภาวนาจิตไม่พรากจากอารมณ์ จิตไม่พรากจากนิมิต จิตไม่พรากจากบริกรรมภาวนา มันก็เป็นเอกัคคตาอารมณ์ จิตไม่ฟุ้งซ่านไม่สัดส่ายไปมาในที่ต่าง ๆ มันก็เป็นเอกัคคตารมณ์ ฉะนั้น เอกัคคตารมณ์ก็คือจิตที่มีอารมณ์เลิศ ไม่ขวักไขว่ หนึ่งไม่มีสอง ไม่ดิ้นรน ไม่กวัดแกว่ง ไม่กระเสือกกระสน ไม่เที่ยวไปในที่ไหนอยู่กับบริกรรมนิมิต อยู่กับบริกรรมภาวนา นี่แหละเขาเรียกกันว่า การอบรมปัญญาอันเกิดจากสมาธิ เมื่อจิตของเราเป็นสมาธิแล้ว ปัญญาตอนนี้มันจะเกิดขึ้น นิปกปัญญาจะเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายต้องการให้ นิปกปัญญาเกิดมีขึ้น เพราะเป็นปัญญาที่อุปมาเหมือนมีด เหมือนศัสตราวุธที่คม ตัดรากถอนโคนพืชพันธุ์ธัญญาหารธัญชาติรุกขชาติทั้งหลาย ซึ่งเปรียบเหมือนกองกิเลสทั้งปวง กองกิเลสพันห้าตัณหาร้อยแปดห่วงนั้น ถอนรากถอนโคนด้วยปัญญาอันนี้ อันปัญญาขั้น สชาติกปัญญา ยังไม่สามารถถอนรากถอนโคนสรรพกิเลสทั้งหลายได้ ปัญญาขั้นปริหาริกปัญญาก็ยังไม่สามารถถอนรากถอนโคนสรรพกิเลสทั้งหลายได้ ต้องปัญญาขั้นนิปกปัญญา จึงจะสามารถถอนรากถอนโคนสรรพกิเลสทั้งหลาย

ได้ เพราะปัญญาขั้นสชาติกปัญญาเป็นไปเพื่อก่อกิเลส ไม่ใช่เพื่อตัดกิเลส เพราะฉะนั้น บางทีบางครั้งคนมีความรู้มากก็กระทำความผิดมาก บางครั้งบางคราวคนที่มีความสามารถมากก็ทำผิดมาก แต่บางคราวคนที่มีปัญญาขั้นนิปกปัญญาแล้วตัด ความผิดพลาดพลั้งเผลอ หรือตัดความที่ทำให้ใจเศร้าหมองต่าง ๆ นานาออกไปได้ นี่ **นิปกปัญญา** ควรอบรมให้มีขึ้นแก่ตัวของเราเอง

เราท่านทั้งหลายสวดมนต์ถึง **นิปโก** นึกว่าตัวนี้เป็นปัญญาขั้นละเอียดอ่อน เป็นปัญญาขั้นที่จะตัดสรรพกิเลสทั้งหลายทั้งปวงออกไปจากใจของเราได้ แล้วมันเกิดมาขึ้นได้อย่างไร เกิดมาจาก **สพฺพปริหาริกปญฺญา** เกิดมาจาก **สชาติกปญฺญา** เกิดจากความจำที่ได้หมายรู้ในเบื้องต้น เกิดความจำได้หมายรู้ในขณะที่ฝึกฝน และเป็น **นิปกปญฺญา** เราสวดถึงบทนี้ ถึงแม้ไม่ปรารถนาจะทำในโอกาสใดโอกาสหนึ่ง ถ้ามีเวลารู้ความหมายไว้ถ้าเป็นความดีเมื่อบุคคลทำอย่างนี้ได้ ย่อมเป็นที่รักของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

(๑๓)

ความเป็นผู้ไม่คะนอง

หลักธรรมข้อที่ ๑๓ ที่ว่า **อปฺปคพฺโภ** แปลว่า **อตฺถกุสโล** *อันว่าบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์* **อปฺปคพฺโภ** *เป็นผู้ไม่คะนอง* **อสฺส** *พึงเป็น*

ในข้อนี้ ถ้าดูกันให้ลึก ๆ แล้ว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนให้รักษาอารมณ์ สอนให้ควบคุมอารมณ์ไว้ คือในยามได้ ในยามเสีย หรือในยามชอบใจ ในยามไม่ชอบใจ ให้รักษาอารมณ์ไว้ การจะรักษาอารมณ์นั้น ก็ต้องคลองสติสัมปชัญญะ ธรรมทั้งสองนี้มีอุปการะมาก ที่ท่านเรียนไปแล้ว ถ้าขาดธรรมสองตัวนี้ เราอาจจะครองอารมณ์ไม่อยู่ รักษาอารมณ์ไม่อยู่ ควบคุมอารมณ์ไม่อยู่ได้ ใน **อปฺปคพฺโภ** พระพุทธเจ้าสอนให้รักษาอารมณ์ แล้วก็สอนให้มีสติสัมปชัญญะเพื่อจะได้ควบคุม แต่ทว่าพูดกันไปแล้วในบทนี้ก็มีความเกี่ยวเนื่องด้วยบท **สนฺตุฏฺธี สมํ** คือทำความสม่ำเสมอในอารมณ์ทั้งปวง ก็หมายถึงว่าอารมณ์ที่เราได้ประสบนั้นจะดีจะไม่ดี ชอบใจหรือไม่ชอบใจก็แล้วแต่ ทำให้เสมอเหมือนกัน ทั้งดีและไม่ดีได้และไม่ได้ นี่ข้อหนึ่ง และอีกข้อหนึ่งนั้นก็เป็นการย้ำถึงการรักษาอินทรีย์ ที่ว่า **สนฺตินฺทฺริโย** ทำให้อินทรีย์ให้สงบ หรืออินทรีย์มีความสงบระงับ เหมือนอย่างพระ ๕ รูปท่านต่างองค์ต่างรักษาทวาร ต่างองค์ต่างรักษาอายตนะภายใน เช่น จักขุทวาร โสตทวาร ฆานะทวาร ชิวหาทวาร กายทวาร มโนทวาร ภิกษุทั้งหลายเหล่านี้ต่างก็อวดอ้างกันว่า ฉันรักษากายทวารได้ รักษาจักขุทวารได้ บางรูปบอกว่ารักษาโสตะทวารได้ บางรูปก็บอกว่ารักษาฆานะทวารได้ บางรูปก็บอกว่ารักษาชิวหาทวารได้ บางพวกก็รักษากายทวารได้ บางพวกก็รักษามโนทวารได้ ต่างคนต่างบอกว่าทวารของเรานี้ที่เรารักษาไว้สำคัญกว่าทวารใด ในเรื่องตาก็บอกว่าสำคัญมาก ในเรื่องหูก็บอกว่าหูเป็นสิ่งสำคัญขาดไม่ได้ ในเรื่องจมูกยิ่งสำคัญหนักเข้าไปอีก หรือในเรื่องลิ้นเรื่องกาย

เรื่องใจ เถียงกันไม่เป็นที่ตกลง จึงพากันไปเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์บอกว่าสำคัญทุกอย่าง เธอต้องรักษาพร้อมกันทีเดียว ไม่ใช่รักษาเฉพาะตา หูไม่รักษา รักษาทวารทางหูแต่ไม่รักษาทวารทางจมูก รักษาทวารทางจมูกแต่ไม่รักษาทวารทางลิ้น หรือว่ารักษาลิ้นแต่ไม่รักษากาย รักษากายแต่ไม่รักษาใจ หรือรักษาตาแต่ทั้งหมดไม่รักษา หรือรักษาหูแต่ทั้งหมดไม่รักษา รักษาเพียงอย่างเดียวแต่อีก ๕ อย่างไม่รักษา ก็ไม่ได้ ต้องรักษาทั้งหมดแต่ละทวารนั้นเป็นประตูเข้าออกของอารมณ์ทั้งหลาย **ทวาร** แปลว่า *ประตู* ที่เป็นทางเข้าของประตูทั้งหลาย **จักขุทวาร** *เป็นทางเข้าอารมณ์ทางตา* **โสตะทวาร** *ก็อารมณ์เข้าทางหู* **ฆานทวาร** *อารมณ์เข้าทางจมูก* **ชิวหาทวาร** *อารมณ์เข้าทางลิ้น* **กายทวาร** *อารมณ์เข้าทางกาย* **มโนทวาร** *อารมณ์เข้าทางใจ*

เพราะฉะนั้น ถ้าไปรักษาแต่ทางเข้าทางใดทางหนึ่ง ไม่รักษาให้พร้อมกันทั้งหมด มันก็เหมือนเปิดประตูให้โจรเข้า โจรคือกิเลส มันเข้าบ้านช่องที่ล้อมกันไว้ดีแล้ว ทำรั้วรอบขอบชิด ถ้าปิดรั้วรอบขอบชิดแล้ว ภายในเรือนภายในบ้านไม่ต้องปกปิดก็ได้ เพราะข้างนอกล้อมกันไว้ดีแล้ว แต่ถ้าปิดแต่ภายในเรือนข้างนอกไม่ได้ปิด ก็เป็นการเปิดช่องเปิดโอกาสให้โจรเข้าในเรือนได้ ฉะนั้นบ้านเรือนมีกี่ประตูต้องปิดให้หมด มิฉะนั้น โจรจะเข้าไปตามช่องประตูช่องหน้าต่างที่เปิดสำหรับเข้าบ้านนั้น ฉันใด อารมณ์ทั้งหลายก็เข้าทางทวารทั้ง ๖ นั่นแหละ กายทวาร โสตะทวาร ฆานทวาร ชิวหาทวาร มโนทวารจักขุทวาร เพราะฉะนั้นเราต้องรักษาให้หมด ถ้าให้เข้าไปแล้วก็จะทำให้จิตกำเริบ ก็แสดงวิการออกมาต่าง ๆ เวลากำเริบจิตก็แสดงออกมา ลิงโลดกระโดดโลดเต้น แสดงวิการทางกาย ที่ไม่เคยทำก็ทำผิดแผกแตกต่างออกไป หรือแสดงวิการทางวาจา ที่ไม่เคยพูดก็พูดได้ หรือแสดงวิการทางใจที่สั่งออกมาทางกายทางวาจาได้ เพราะฉะนั้นเมื่อเราไม่ปิดทวารทั้ง ๖ แล้ว มารอารมณ์เข้าไปสู่ทวารทางใดทางหนึ่งมันก็ทำให้เสียได้ เสียงเข้าทางโสตทวาร มันก็บันดาลให้เกิดวิการทางกายทางวาจาและทางใจ เช่นเดียวกันกลิ่นเกิดทางฆานะทวาร ก็ทำให้เกิดวิการเช่นเดียวกัน หรือรส เข้าทางลิ้นมันก็ทำให้เกิดวิการได้

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าบอกว่า ถ้าไม่คุ้มครองไม่รักษาไม่สำรวมในทวารทั้ง ๖ แล้ว ก็จะทำให้เกิดวิการ คือกระทำอะไรแปลก ๆ การพูดอะไรแปลก ๆ หรือการนึกคิดอะไรแปลก ๆ ในเรื่องนี้นอกจากจะทำให้เกิดความเสียหาย ทำให้คนภายนอกเขามองดูกายวิการวจีวิการ มโนวิการ การผิดแปลกทางกาย การผิดแปลกทางวาจา การผิดแปลกทางใจของผู้นั้น นอกจากนั้นแล้วยังขาดสติสัมปชัญญะ เพราะไม่สามารถรักษาอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากการ

กระทบ ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสแตะต้อง ใจรับทราบอารมณ์นั้นได้ ก็เกิดความเสียหายขึ้น เมื่อเกิดความเสียหายขึ้นจากประพฤติเคยชิน ก็เคยชินในเรื่องนั้น ๆ ถ้าเคยชินประพฤติเป็นอาจิณในเรื่องของความดี ก็สะสมในเรื่องของความดีเรื่อยไป แต่ถ้าเคยชินในเรื่องของเลวร้าย มันก็สะสมเรื่องเลวร้ายทั้งหลายให้เกิดขึ้นและสะสมภายในใจของแต่ละคนที่กระทำนั้น ไม่ว่ายามใด ยามดี ยามร้าย ยามเสื่อมยามฟูก็ตาม เราจะต้องรักษาสิ่งสำคัญต้องรักษาใจไว้

ในเรื่องนี้มีข้อเสียหายที่เขาบอกว่า บุรุษชาติอาชาไนยจะอยู่ในอารมณ์เช่นใด **น สมิญฺชติ** *ย่อมไม่หวั่นไหว* ย่อมไม่เอนเอียง ย่อมไม่ลู่ไปตามกระแสนั้น ๆ มั่นคงอยู่เสมอ นี่ชาติบัณฑิต ไม่หวั่นไหวเอนเอียงตามกระแสสังคมชาวโลก มั่นอยู่ในหลักการความเป็นจริง แต่ถ้าหากไม่ใช่บัณฑิตแล้ว ก็ลู่ก็เอนก็เอียงไปตามกระแส จะผิดจะถูกไม่เป็นประมาณ เห็นกระแสสื่อต่าง ๆ มวลชนต่าง ๆ ก็โอนเอียงไปตามกระแสนั้น ๆ ผิดถูกไม่ทราบ นี่ไม่ใช่ลักษณะของบัณฑิต ลักษณะของบัณฑิตนั้น ไม่เอนเอียง ไม่หวั่นไหว อุปมาเหมือนภูเขาแท่งทึบ ไม่ลู่ไปตามลมสลาตัน คงสภาพของมันอยู่อย่างนั้น แต่ถ้าไม่ใช่นักปราชญ์ เป็นพาลชน ก็ย่อมลู่ไปตามลมเหมือนสนต้องลม โอนไปโอนมาหาความแน่นอนไม่ได้ ในลักษณะเช่นนี้ คนที่คุ้มครองกายคุ้มครองทวารทั้ง ๖ ได้ ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่เอนเอียงไปตามกระแส พิจารณาโดยความเป็นจริงด้วยปัญญาอันถ่องแท้ ผิดถูกประการใดไม่หวั่นไหวไปตามนั้น ยามได้ก็ปกติ ยามเสียก็ปกติยามเสื่อมก็ปกติ ยาวฟูก็ปกติ อย่างนี้เรียกว่าชาตินักปราชญ์ ชาติบุรุษอาชาไนย เหมือนกับม้าอาชาไนย ม้าอาชาไนยนั้นแม้จะดื่มกินสุราที่เป็นน้ำดองที่เป็นหัวน้ำเมา ม้าอาชาไนยนั้นจะไม่แสดงอาการวิการต่าง ๆ ให้ผิดแผกแตกต่างไปจากปกติ สติยังคงสภาพอย่างเดิม แต่ชาติลานั้นไม่ต้องกินน้ำหัว เพียงแค่กินน้ำหางเท่านั้น ก็ยังแสดงความวิการให้ผิดแผกแตกต่างออกไป ในเรื่องนี้ ซึ่งก็มีเรื่องที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ได้ยกขึ้นมาเป็นเครื่องประกอบการรักษาใจ หรือควบคุมใจให้มีสติสัมปชัญญะกำกับไว้

คราวหนึ่ง องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ถูกเวรัญชพราหมณ์ ในเมืองเวรัญชาทูลอาราธนาให้ไปยังเมืองเวรัชชา เมื่อไปถึงแล้วเวรัญชพราหมณ์ก็หาที่พักให้พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยเหล่าสาวกและศิษย์วัดที่ติดตามไปได้พักอาศัยแล้ว ต่อจากนั้นตำนานกล่าวไว้ว่า เวรัญช-พราหมณ์ถูกมารดลใจ ทำให้ลืมหน้าที่ของตนที่ไปทูลอาราธนาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เสด็จมายังเมืองเวรัชชาซึ่งเกิดทุพภิกขภัยขึ้น เวรัญชพราหมณ์ลืมเพราะอำนาจมารดลใจปล่อยให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องอาศัยโภชนาหารจากพ่อค้าม้า พ่อค้าม้านั้นก็มีพวกพ้องมี

บริษัทบริวารมาก เสบียงกรังที่ถือไปวันหนึ่งต้องใช้มาก ๆ ก็ร่อยหรอลงไป ออกบิณฑบาตชาวเมืองเวรัญชาถูกมารดลใจหมด พระภิกษุทั้งหลายมีความอดอยากเกิดขึ้น ก็ไม่ได้แสดงวิการผิดแผกอะไรออกไป เพราะได้รับเทศนาโอวาทสั่งสอนจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็รักษากิริยาอาการของความเป็นสมณะไว้ ไม่ได้แสดงอาการกริยาใด ๆ อดอยากหรือหิวโหยก็ไม่ได้แสดงอาการกิริยา แต่คนที่อาศัยวัดกินนั้นแสดงอาการโหวกเหวก และทำกายกักขฬะวาจาหยาบคาย เพราะเขารักษาใจไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ พอเสร็จกิจแล้ว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็พาเหล่าภิกษุทั้ง ๕๐๐ นั้นกลับมายังเมืองสาวัตถี เมื่อชาวเมืองสาวัตถีมีอนาถบิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกา ซึ่งได้เป็นมหาอุบาสกมหาอุบาสิกาประจำศาสนาของพระสมณโคดมของพวกเรานี้

เมื่อพระพุทธเจ้าจากไปนาน เว้นจากการถวายทาน เว้นจากการสมาทานศีล เว้นจากการฝึกจิตมาเป็นเวลานาน ก็ได้จัดแจงถวายอาหารอันเป็นสัปปายะคือเป็นที่ถูกปากถูกลิ้นชอบใจของบุคคลทั้งหลายทั้งปวง ทั้งฝ่ายภิกษุและฝ่ายบุคคลที่อาศัยวัดอยู่ เมื่อได้ขบฉันแล้วพระทั้งหลายนั้นได้เจออาหารดี ซึ่งอดอยากมาช้านาน ก็ไม่ได้แสดงอาการผิดแผกแตกต่างไป ไม่ได้แสดงอาการลิงโลดว่า วันนี้เราได้อาหารและสัปปายะชนิดดี อดอยากมาเป็นเวลาแรมเดือน กลับมาเมืองสาวัตถีได้รับการปรนนิบัติวัตรถากจากมหาอุบาสกมหาอุบาสิกาก็ไม่ได้แสดงอาการอย่างไร สงบนิ่งวางเฉยเพิกเฉย จะฉันอร่อยก็เพิกเฉย ไม่ได้แสดงอาการทางกายโลด ไม่ได้แสดงทางวาจาเป็นคำสาธุการแต่ประการใด นี่เรียกว่า ยามที่อดอยากก็ไม่ได้แสดงวิการทางกาย ไม่ได้แสดงวิการทางวาจา รักษาใจไว้ได้ และเมื่อยามที่ด้านอาหารสัปปายะที่ถูกปากถูกลิ้น ก็ไม่ได้แสดงวิการผิดแผกทางร่างกาย ผิดแผกทางวาจา ไม่มีการพูดอะไร ไม่เหมือนคนกินเดน คนกินเดนคือคนอาศัยวัด แต่พูดกันง่าย ๆ ก็คือลูกศิษย์วัดก็ได้ พวกนี้กินอาหารที่เหลือแล้วจากพระภิกษุสามเณรที่ฉันแล้ว คำว่าที่เหลือนี้ไม่ใช่เหลือนิดหน่อย เหลือพอยังอัตภาพของคนเหล่านั้นให้ดำเนินไปได้ ให้เป็นไปได้ วิฆาสาทา คนเคี้ยวก็กินเดนหรือคนกินเดนก็หมายถึงว่าอาหารที่เหลือจากภิกษุสามเณรแล้วก็มาฉัน เพียงแค่อาหารที่หัวหรือตอนต้นเบื้องต้นที่พระภิกษุสามเณรได้ฉันแล้ว เหลือตอนปลายตอนกลางที่คนกินเดนได้กินเข้าแล้ว ซึ่งอดอยากมาเป็นเวลาแรมเดือน ที่ติดสอยห้อยตามไปกับพระพุทธเจ้ากับเหล่าพระภิกษุทั้งหลาย กลับมาได้กินอาหารที่เหลือจากเขาอังคาสเลี้ยงดูพระภิกษุสามเณรแล้ว เกิดการรักษาใจไม่ได้เพราะไม่ได้ฝึกมา แสดงอาการทางกายผิดแผกไป เขาเรียกว่าวิการ วิการทางกายคือแสดงอาการกระโดดโลดเต้นลิงโลด มีการปล้ำกัน มีการซ้อมชกมวยกัน มีการวิ่งแข่งกัน เรียกว่าเป็นทศกีฬา หรือว่าเป็นนักกีฬาต่าง ๆ ประเภทต่าง ๆ เวลาได้กินอาหารดีเข้าไป

แล้วก็กระโดดโลดเต้นปล้ำกันชกต่อยกัน นอกจากนั้นแล้วก็แสดงวิการทางวาจา ส่งเสียงเอะอะโวยวายด้วยอารมณ์ดีใจ ขาดสติสัมปชัญญะ แสดงอาการโหวกเหวก คุยโขมงโฉงเฉงต่าง ๆ นานา เรียกว่าลืมตัว รักษากริยาไม่ได้ พวกนี้เขาเรียกว่าพวกกินเดน เพราะฉะนั้น พวกชาติม้าอาชาไนย ก็เปรียบได้กับบุรุษอาชาไนย เช่นภิกษุผู้รักษาใจ ส่วนชาติลานั้น เมื่อกินน้ำหางก็อุปมาเหมือนคนเคี้ยวกินเดน ฉะนั้นพวกชาติม้าอาชาไน ยเขากรอกเหล้าที่เป็นน้ำหัวเข้าไปไม่แสดงอาการร้อง ไม่แสดงอาการโลดเต้น เรียกว่าไม่เมา ไม่เมาก็คือไม่ขาดสติสัมปชัญญะ แต่น้ำหางที่เขาคั้นเอาน้ำหัวให้ม้ากินแล้ว เหลือนั้นเขาก็ให้ลา เพราะลานั้นเป็นชาติที่ต่ำกว่าม้าลาได้กินเพียงน้ำหางเท่านั้นแหละ ส่งเสียงร้องกระโดดโลดเต้น เมา นี่ชาติของลา

เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ องค์สมเด็จสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงสอนให้เหล่าสาวกควรประพฤติปฏิบัติในหลักธรรมในบทกรณียเมตตสูตร ในหลักของการสร้างเมตตาให้เกิดขึ้น เมื่อใครได้ประสบพบกับผู้ประพฤติปฏิบัติในหลักธรรมนั้น ๆ จากศรัทธาปสาทะของเขา คือทำใจของชาวบ้านให้เชื่อ ทำใจของชาวบ้านให้เลื่อมใสว่าในสมณธรรมสมณกิจ ธรรมที่พระควรทำที่สมณะควรประพฤติปฏิบัตินั้น พระปฏิบัติได้ ไม่ยิ่งไม่หย่อนทำได้เสมอ ไม่ว่ายามได้ยามเสียยามฟุบยามฟู แบบทำอาการลักษณะรักษาอารมณ์ไว้ได้ **อปฺปคพฺโภ** เมื่อใครประพฤติปฏิบัติได้ไม่ว่าจะอยู่ในเพศของสมณะ อยู่ในเพศคฤหัสถ์ฆราวาสทั้งหลาย เมื่อรักษาอารมณ์ได้แล้วย่อมจะเป็นที่นิยมยกย่องนับถือของคนทั้งหลาย ตลอดถึงมนุษย์และอมนุษย์ทั้งหลาย ฉะนั้นการแสดงวิการอะไรไป เมื่อไปกระทบกับอารมณ์ในภายนอกรักษาไม่ได้ ก็เป็นลักษณะของชาติลา แต่ถ้าเจออารมณ์ที่ไม่พอใจไม่ชอบใจแล้ว รักษาใจไว้ได้ ก็จะเป็นลักษณะของม้าอาชาไนยเพราะม้าอาชาไนยจะดื่มจะกินอะไร ก็ไม่แสดงอาการต่าง ๆ เหมือนพระภิกษุที่ฝึกใจดีแล้ว จะได้อาหารที่ดีหรือไม่ดี ปราณีตหรือไม่ประณีต หรือว่าอดอยากสักปานได อิ่มหนำสักปานใดก็ไม่แสดงอาการใด ๆ ออกมา ทั้งทางกายทางวาจา

เพราะฉะนั้น ในอารามทุก ๆ แห่ง บางทีพระเณรหรือว่าเด็กทั้งหลายที่อาศัยวัดอยู่กระทำการอันใดออกไป เขาก็เหมาเอาว่าพระเณรทั้งวัดทั้งนั้น ไม่ได้บุคคลิกไปว่านี่เป็นพระเป็นเณรนั่นเป็นเด็กอะไรในทำนองนี้ เขาเหมาเอาเป็นพระเณร ฉะนั้นเมื่ออยู่คลุกคลีกันอย่างนี้ ผู้ใดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแสดงวิการออกมาทั้งทางกายทางวาจา ก็ย่อมทำลายทั้งหมู่ทั้งคณะ แต่ถ้ารักษาไว้ได้ทั้งหมู่ทั้งคณะ เขาก็ว่าพระทั้งหลายที่นี่ ได้ฝึกฝนมาดีแล้ว ฝึกใจมาดีแล้ว จึงไม่แสดงวิการใด ๆ ออกมา ยามอาหารดี ก็ไม่แสดงอาการวิการกระโดดโลดเต้นลิงโลดพูดจาในลักษณะสรวลเสเฮฮา ยามอาหารไม่ดี ก็ไม่ได้แสดงอาการกักขฬะ ไม่มีวาจาหยาบคายด่าทอ

พวกที่ปรุงอาหารหรือพวกที่นำอาหารมาถวายแต่ประการใด เมื่อเป็นเช่นนี้เราพิจารณากันดูว่า ย่อมเป็นที่รักของเทวดามนุษย์หรืออนุษย์หรือไม่ ผู้มีคุณธรรม **อปฺปคพฺโภ** *เป็นผู้ไม่คะนองกาย คะนองวาจา และคะนองใจ*

(๑๔)

ความเป็นผู้ไม่ติดในตระกูลทั้งหลาย

หลักธรรมข้อสุดท้ายของกรณียเมตตสูตร ในข้อที่ว่า **กุเลสุ อนนุคิทฺโธ** แปลว่า **อตฺถกุสโล** *อันว่าบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์* **กุเลสุ อนนุคิทฺโธ** *เป็นผู้ไม่ติดในตระกูลทั้งหลาย* **อสฺส** *พึงเป็น*

ข้อนี้พระพุทธเจ้าสอนพระไม่ให้เข้าไปติด ไม่ให้เข้าไปพัวพัน ไม่เข้าไปยึดมั่นตระกูลใดตระกูลหนึ่ง เพราะพระนั้นเป็นสาธารณชนของพุทธบริษัททั้งหลาย ไม่ว่าอุบาสกบริษัทอุบาสิกาบริษัท พระนั้นเป็นสาธารณชนของคนทั้งหลาย ถ้าหากว่าไปยึดติดในตระกูลใดตระกูลหนึ่ง หรือเข้าไปพัวพันตระกูลใดตระกูลหนึ่งจนเกินไปหรือมากเกินไป ก็จะเป็นเหตุทำให้เสื่อมศรัทธาของคนอีกหลาย ๆ คน ในลักษณะที่เรียกว่า เกิดความน้อยอกน้อยใจ บ้านเรายากจนสู้บ้านคนอื่นเขาไม่ได้ ทำให้คิดไปหลายอย่าง ศรัทธาอาจจะเสื่อมถอย คลายจากศรัทธาในใจของคนทั้งหลายเหล่านั้น เวลาที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดผู้หนึ่งผู้ใด ก่อนจะเสด็จออกไปโปรดนั้นก็ต้องพิจารณาดูว่า อินทรีย์ของคนเรานั้นแก่กล้าหรือไม่แก่กล้า แม้กระทั่งยาจกวณิพกคนเข็ญใจ เมื่อมีอินทรีย์แก่กล้าแล้ว พระพุทธเจ้าก็เสด็จไปโปรด ไม่เลือกว่าบุคคลนั้นจะเป็นพราหมณ์ เป็นพระราชา หรือจะเป็นเศรษฐี หรือเป็นคหบดี เป็นคนมีอิสริยยศหรือไม่ไปเพื่อโปรดบุคคลผู้นั้นๆ เวลาพระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดหมายถึงว่า คนจนก็ตาม คนมีก็ตามเจาะจงผู้ใด ส่วนคนที่เหลือ บริษัทบริวารที่เหลือ ก็พลอยได้รับประโยชน์ไปด้วย พระพุทธเจ้าไม่เลือกว่ามั่งมีศรีสุข เป็นใหญ่หรือไม่เป็นใหญ่ ไม่ทำใจไม่ให้ข้องแวะ ไม่ทำใจให้ไปติดในตระกูลทั้งหลาย เพราะการไปพัวพันในตระกูลทั้งหลายนั้น ตามหลักของการอยู่การประพฤติของสมณธรรม ก็เป็นปลิโพธชนิดหนึ่ง **ปลิโพธ** *คือความกังวล* อันความกังวลนี้เขาเรียกว่า

กุลปลิโพธ คือกังวลในเรื่องของตระกูลคือใจของเรานั้นกังวลในเรื่องของตระกูล ตระกูลที่เขาเลื่อมใสเราอยู่นั้นจะอยู่เย็นเป็นสุข อยู่ร้อนนอนทุกข์ มั่งมีศรีสุขยากจนข้นแค้นอนาถา ใจก็นึกเรื่อยไม่มีเวลาไปทำสมณธรรม หรือตระกูลนั้นประสบความวิบัติต่าง ๆ นานา เข้ามาครอบงำก็ทำให้ใจของเรานั้น ในลักษณะของการรู้บุญรู้คุณก็ไม่เป็นสุข วุ่นวายในการบำเพ็ญสมณธรรม หรือตระกูลนั้นต้องการอยากให้เราทำผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นความผิดของธรรมชาติ เป็นความผิดของกฎระเบียบ เป็นความผิดของพระธรรมวินัยต่างๆ ด้วยความเกรงใจก็ต้องเอื้อเฟื้อต่อเขา ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าทำลงไปนั้นเป็นความผิด เป็นความหมอง แต่ก็ต้องทำหรือจำใจทำเพราะเกรงใจเขา หรือบางทีเขาให้เราทำผิดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เราก็ต้องทำ

พระพุทธเจ้าทรงเห็นในสิ่งเหล่านี้ว่า เราไม่ควรไปพัวพันในตระกูลใดตระกูลหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นพระราชา อำมาตย์ของพระราชา อิสริยชนคนมียศ หรือคหบดีเศรษฐีต่าง ๆ เพราะถ้าไปติดพันเข้าไปแล้ว พัวพันเข้าแล้ว ไปข้องแวะข้องเกี่ยวแล้ว มันมีทั้งโทษมีทั้งคุณ อย่างคนที่เป็นพระราชามหาอำมาตย์ อิสริยชน ถ้าเราไปพัวพันเข้าทำให้เกิดคุณที่มองเห็น คือได้ดังใจนึก ทำให้เขานั้นต้องไปเสี่ยงในการทำความผิด เพื่อให้ได้ตามคำที่เราขอร้องหรือบางทีก็เสี่ยงในการที่ถูกเขาขอร้อง หรือเวลาทำความผิดแล้วพระราชาก็ดี มหาอำมาตย์ก็ดี อิสริยชนคนมียศก็ดี เขามีอำนาจทางบ้านเมือง เขามีวิธีกลั่นแกล้งนานาประการได้ ทำให้เกิดความเสียหาย ทำให้เกิดความหมองขึ้นมาได้ในจริยาความประพฤติ หรือบางทีเขาอ้างเล่ห์ต่าง ๆ นานา ก็หมายถึงเรื่องที่ไม่เป็นจริง แล้วปั้นเรื่องนั้นให้เป็นจริงตามกระแสตามสื่อต่าง ๆ ใช้พวกมากในการประโคมข่าว ก็ทำให้เกิดความเสียหายได้ บางทีก็ทำโดยพลการ คืออำนาจของเขามีอยู่ พระราชาก็ดี มหาอำมาตย์ก็ดี อิสริยชนคนมียศก็ดี มียศมีอำนาจก็ดี บางครั้งอำนาจอยู่ในมือของเขา เขาสามารถที่จะบันดาลสุขบันดาลทุกข์ให้กับเราได้ และในเรื่องเหล่านี้ย่อมก่อให้เกิดความวุ่นวาย ใจไม่สงบ ไม่มีเวลาที่จะไปบำเพ็ญสมณธรรม มัวแต่กังวลว่าวันนี้ต้องไปบ้านโน้น พรุ่งนี้ต้องไปบ้านนั้น ต่อ ๆ ไปอย่างนี้ ไม่มีเวลาที่จะบำเพ็ญสมณธรรม และทำให้เกิดความเสียหาย ทำให้เกิดความเดือดร้อนได้

อย่างในเรื่องนี้มี กุลุปกภิกษุรูปหนึ่ง คือภิกษุชีต้น หรือภิกษุที่ประจำตระกูล เขาปวารณาไว้ อันภิกษุนั้นต้องได้รับการปวารณาว่าบวชแล้ว เป็นโยมพ่อโยมแม่ก็ต้องปวารณาให้พระลูกพระหลานได้ขอปัจจัยในสมณะ ถ้าหากว่าไม่ได้ปวารณาไว้ ไปขอก็เกิดความผิด และคนทั้งหลายไม่ใช่ญาติก็ต้องปวารณาไว้ ถ้าไม่ได้ปวารณาไว้ไปขอก็เป็นความผิด เพราะฉะนั้นในเรื่องของกุลุปกภิกษุ ภิกษุชีต้นหรือภิกษุประจำตระกูล ภิกษุที่ได้ปวารณาไว้ วันหนึ่งตาม

ปกติก็เข้าไปฉันที่บ้านของโยมปวารณานั้นทุกวัน แต่วันหนึ่งนั้นไปก่อนเวลา คือนายช่างแก้วเป็นช่างเจียระไนเพชรพลอยอัญมณีต่าง ๆ สำหรับในพระราชวัง ในขณะที่นายช่างแก้วกำลังหั่นเนื้อเพื่อปรุงอาหาร ยังไม่ถึงเวลาที่จะได้ฉันภัตตาหาร ก็ได้นั่งคุยกันไปและทำงานกันไป บังเอิญวันนั้น พระราชาสั่งให้ราชบุรุษนำเอาแก้วที่ยังไม่ได้เจียระไนไปให้นายช่างแก้วเจียระไนเพื่อทำเครื่องประดับนานาชนิดตามพระราชประสงค์ เมื่อราชบุรุษเอาแก้วมายื่นให้กับนายช่างแก้ว นายช่างแก้วรับแก้วนั้นไว้ทั้ง ๆ ที่มือนั้นเปื้อนเลือดที่หั่นเนื้อแล้วก็วางไว้ข้างเขียง เมื่อหั่นเนื้อเสร็จเรียบร้อยแล้ว เข้าไปล้างมือล้างศัสตราที่หั่นเนื้อ ในขณะเดียวกันนั้นก็มีนกกระเรียนแก่ที่เขาเลี้ยงไว้ที่บ้าน ได้กลิ่นคาวเลือดเข้า มันก็เดินออกมาขยอกเอาก้อนแก้วที่เปื้อนเลือดนั้นเข้าไปในท้องของมัน นายช่างแก้วออกมาไม่เห็นแก้วก็ตกใจ เพราะว่าแก้วของพระราชาหายไปนี้ โทษก็คือประหารชีวิต ฉะนั้นจึงถามท่านกุลุปกะ ว่าท่านเห็นแก้วนั้นหรือไม่ พระท่านไม่พูด เหตุที่ไม่พูด เพราะว่าถ้าพูดไปแล้ว นายช่างแก้วต้องไปฆ่านก ท่านไม่พูดจึงได้ถูกทรมานต่าง ๆ นานา ตามกรรมวิธีเหมือนการลงทัณฑ์ลงโทษในสมัยโบราณกาล เช่นว่ามีการตอกเล็บ มีการถ่างเล็บ วิธีการขันชะเนาะรัดศีรษะ เพื่อให้นักโทษนั้นรับผิดรับสารภาพ นายช่างแก้วเมื่อถามพระกุลุปกะ ท่านก็ไม่พูด ไม่บอกว่าแก้วหายไปไหน ไม่รู้ไม่ทราบ ไปถามลูกเมียก็ไม่รู้ไม่ทราบ ในที่สุดก็บอกว่าท่านกับผมนั่งในที่นี้ไม่มีใคร ท่านนั่นแหละต้องเอาไป เมื่อเป็นเช่นนี้ พระท่านก็ไม่ได้รับ ไม่ได้บอกว่าใครเป็นคนเอาไป เพราะว่าการพูดของท่านนั้นจะทำให้นกตัวนั้นต้องได้รับความเดือดร้อนปางตาย นายช่างแก้วใช้วิธีทรมานเอาเชือกมาขันศีรษะของพระ แล้วเอาไม้ชะเนาะมาหมุนเข้า หมุนไปทีก็ถามที ท่านก็ไม่รับ จนกระทั่งเชือกตึงเขม็งรัดศีรษะ เลือดออกจากทวารตา ทวารปาก ทวารหู

เมื่อเป็นดังนั้นแล้ว เมื่อนกกระเรียนตัวนั้นมันได้คาวเลือดอีก มันก็ออกจากที่อยู่ของมัน ในขณะที่นายช่างแก้วกำลังโมโหพระ ก็เลยเอาแข้งฟาดคอนกกระเรียนจนคอหักตาย พระจึงบอกว่านี่โยมคลายชะเนาะเราก่อน แล้วเราจะพูดความจริงให้ เมื่อคลายชะเนาะแล้ว พระท่านก็บอกว่า ลูกแก้วนั้นนกกระเรียนกลืนกินเข้าไป เมื่อเป็นอย่างนี้นายช่างแก้วก็จับนกมาผ่าท้อง ปรากฏว่าลูกแก้วอยู่ในท้องของนก เมื่อขอขมาพระเถระ พระกุลุปกะ พระประจำตระกูล ท่านก็บอกว่าท่านไม่ผิด เราก็ไม่ผิด แต่เป็นโทษของวัฏฏะ คือกรรมที่จะต้องมาบันดาลให้กระทำลงไป พูดอย่างปรมัตถ์ คือพูดอย่างนักปราชญ์ กรรมที่กระทำขึ้นนั้นถึงแม้จะกระทำคู่กัน หรือมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นของคู่กันก็จะต้องกระทำ แต่ผู้กระทำนั้นอาจจะมีสาเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะอำนาจของกรรมจึงให้ทำ จึงไม่ผิดทั้งสองฝ่าย ท่านก็ไม่ผิด เราก็ไม่ผิด เป็นเรื่องของวัฏฏะ เมื่อเป็นอย่างนี้แล้วพระท่านก็ปรินิพพาน ท่านเป็นพระอรหันต์ ส่วนนายช่าง

แก้วก็ตายแล้วไปเกิดในมหานรกอเวจีหลายขุมหลายกัลป์ เพราะการไปทำอรหันตฆาต ฆ่าพระอรหันต์ ในเบื้องต้นมีเจตนาแรงกล้า แม้ในเบื้องปลายจะขอขมา แต่ก็ไม่พ้นโทษอันนั้นได้ ส่วนภรรยาของนายช่างแก้วนั้นเมื่อแตกกายทำลายขันธ์ก็ไปสู่สวรรค์ ส่วนนกกระเรียนนั้นเมื่อตายไปแล้วก็มาเกิดเป็นลูกของนายช่างแก้ว นกกระเรียนเกิดก่อนนายช่างแก้วตาย เกิดก่อนที่ภรรยาของนายช่างแก้วจะตาย

ในเรื่องนี้ องค์สมเด็จพระสัมมาพระพุทธเจ้าจึงตรัสคาถาว่า สัตว์ ๔ เหล่านั้นไปตามอำนาจของกรรมที่ได้กระทำไว้ **คพฺภเมเก อุปฺปชฺชนฺติ** *สัตว์พวกหนึ่งตายไปแล้วไปเกิดในครรภ์* เกิดในครรภ์ในที่นี้ก็มีทั้งครรภ์ของมนุษย์ ครรภ์ของอมนุษย์ ครรภ์สัตว์เดรัจฉาน เพราะสัตว์บางจำพวกนั้น เลี้ยงลูกด้วยนม ต้องตั้งท้องเหมือนมนุษย์ที่เลี้ยงลูกด้วยนม ก็ต้องมีครรภ์ ลูกจะเกิดต้องเกิดในครรภ์ของแม่สัตว์ทั้งหลายที่เลี้ยงลูกด้วยนม ต้องเกิดในครรภ์ของแม่ เพราะฉะนั้น พวกเหล่านี้อาจจะทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำกรรมดีอย่างน้อยตั้งมั่นอยู่ในศีล ๕ ที่เป็นมนุษยธรรม ธรรมสำหรับทำให้เป็นมนุษย์ในภพหน้าและในภพปัจจุบัน ที่ว่าทำให้เป็นมนุษย์นั้น หมายถึงบุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์นั้น ต้องมีคุณธรรมทั้ง ๕ หมายถึงตั้งมั่นอยู่ในศีล ๕ ซึ่งเป็นคุณธรรมของมนุษย์ จะเป็นเหตุนำพาให้จิตวิญญาณของผู้นั้นไปเกิดเป็นมนุษย์อีก แต่ถ้าไม่ตั้งอยู่ในศีล๕ บกพร่องในศีล ๕ เมื่อแตกกายทำลายขันธ์ไปแล้วด้วยอำนาจกรรมนั้นพาไปเกิดในท้องของสัตว์เดรัจฉานอีกก็ได้ ในท้องของสัตวเดรัจฉานหมายถึงในท้องของแม่ที่เลี้ยงลูกด้วยนม อย่างนี้เรียกว่า **คพฺภเมเก อุปฺปชฺชนฺติ** สัตว์จำพวกหนึ่งทำกรรมแล้ว กรรมดีไปเกิดในครรภ์ของมนุษย์ เป็นมนุษย์ กรรมชั่วไปเกิดในครรภ์ของสัตว์เดรัจฉาน

มีอีกจำพวกหนึ่ง **นิรยํ ปาปกมฺมิโน** *คนทำบาปกรรมเอาไว้ย่อมไปสู่นรก* อันเป็นข้อที่ ๒ ทำบาปกรรมเอาไว้ไปสู่นรก บาปกรรมนั้น อกุศลกรรม กรรมฝ่ายชั่วทั้งหลาย ไม่ดีทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นการผิดศีล เรียกว่า เป็นกรรมก่อกรรม เช่นพระธรรมกถึกเป็นผู้ผิดศีล ธรรมกถึกหมายถึงผู้จบพระไตรปิฎก แต่ไปทำกรรมทั้ง ๆ รู้ว่าเป็นความผิด เพื่อนเตือนก็กลับไม่ชอบใจเพื่อน ทะนงตนว่าเราจบพระไตรปิฎกคุ้มครองได้ ซึ่งคนบางคนคิดว่าความรู้นั้นคุ้มครองตนเองได้ เมื่อนักกฎหมายรู้กฎหมาย พยายามใช้อุบายวิธีต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองตน อาจจะได้เฉพาะในปัจจุบันภพ คือในชาตินี้ แต่ในชาติหน้าไม่สามารถจะเลี่ยงผลของกรรมนั้นได้ ย่อมจะได้รับผลของกรรมนั้นเสมอ เพราะฉะนั้นพระธรรมกถึกรูปนี้ก็เหมือนกัน คิดว่าตนเองมีความรู้มาก เมื่อเพื่อนเตือนว่าเป็นความผิดหยุมหยิม กลับไม่นำพา ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน

ได้ เราท่านทั้งหลายก็เช่นเดียวกัน ถ้าหากดูหมิ่นในบาปว่าเป็นบาปน้อย แต่ถ้าทำบ่อย ๆ เข้า บาปก็ทวีคูณขึ้นเหมือนกัน ย่อมนำไปสู่อบายภูมิมีกำเนิดเป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉาน เป็นต้น

ในเรื่องของพระธรรมกถึกนั้นไป เกิดเป็นนาคเอรกปัตต์ เพราะอาบัติปาจิตตีย์เพียงตัวเดียว ที่ไปคร่าตะไคร่น้ำในขณะเรือแล่นไป มือไม่อยู่สุขราน้ำไปไปเจอตะไคร่น้ำ ดึงมันขาดจากต้น พระเพื่อนกันก็เตือนว่า นั่นเป็นอาบัติปาจิตตีย์ ท่านควรแสดงอาบัติเสีย กลับว่าพระเพื่อนที่เตือนนั้นว่าท่านไม่รู้อะไร เราทำแค่นี้ไม่เป็นไร อย่างนี้เรียก **นิรยํ ปาปกมฺมิโน** อย่าดูถูกบาปว่าเป็นจำนวนน้อยจะไม่ให้ผล เมื่อทำบ่อย ๆ มันเต็มเข้า มันก็ให้ผลนิดเดียว ก็นำไปสู่อนิฏฐผล คือสิ่งที่ตนไม่พึงปรารถนาได้

สคฺคํ สุคติโน ยนฺติ *คนทำความดีย่อมไปสู่โลกสวรรค์* อันความดีก็คือ**ไตรสิกขา** ศีล สมาธิ และปัญญา ตั้งมั่นอยู่ในศีล อบรมสมาธิ เจริญปัญญาให้เกิดมีขึ้น เมื่อเราได้กระทำให้เป็นไปในอาการอย่างนี้ ก็มีสุคติโลกสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า อย่างน้อยก็เกิดเป็นมนุษย์ เกิดเป็นเทวดา และเกิดเป็นพรหมในชั้นพรหมโลก ตามอำนาจของบุญกรรมที่ได้กระทำไว้

ปรินิพฺพนฺติ อนาสวา อีกจำพวกหนึ่งนั้น เมื่อมีบารมีแก่กล้า บำเพ็ญสมณธรรม เจริญสมณกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐานจนกระทั่งจิตสงบ จิตวิมุตหลุดจากสภากิเลสทั้งหลายทั้งปวง ก็เข้าไปปรินิพพาน ในเรื่องนี้ที่ท่านประชุมชาดกเอาไว้ นกกระเรียนนั้นเข้าในข้อที่หนึ่ง **คพฺภเมเก อุปฺปชฺชนฺติ** ไปเกิดในครรภ์ของภรรยานายช่างแก้ว **นิรยํ ปาปกมฺมิโน** นายช่างแก้วก็ทำบาปกรรมให้พระนั้นต้องตาย ก็ไปเกิดในนรกมหาอเวจี **สคฺคํ สุคติโน ยนฺติ** เมียนายช่างแก้วไม่ได้ก่อกรรมทำชั่วด้วย ไม่ได้มีจิตร่วมก่อกรรมทำชั่วด้วย ก็ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ **ปรินิพฺพนฺติ อนาสวา** พระเถระนั้นท่านสิ้นกิเลสอาสวะก็ดับขันธ์ปรินิพพาน

ดังนั้น ในเรื่องเหล่านี้ กรรมนั้นเป็นของเฉพาะตัวเฉพาะตน ใครทำก็ตกแก่ผู้นั้น นายช่างแก้วก่อกรรมแต่ภรรยาไม่ได้ก่อกรรมด้วย นายช่างแก้วไปเสวยกรรมชั่วที่ตนได้กระทำไว้ ภรรยานายช่างแก้วทำแต่บุญสุนทาน ตายไปแล้วไปเกิดในสวรรค์ นกกระเรียนไม่รู้อิโหน่อิเหน่ประการใด ตามประสาสัตว์ มีจิตใจบริสุทธิ์หมดเวรกรรมที่ต้องเป็นนกแล้ว ก็เกิดเป็นลูกของนายช่างแก้วและภรรยา **กุเลสุ อนนุคิทฺโธ** ภิกษุเป็นผู้ไม่ติดในตระกูลทั้งหลายเป็นการปัด **ปลิโพธ** *ความกังวล* และเป็นการลดโทษที่อาจจะพึงมีขึ้น ไม่ว่าด้วยกรณีใด ๆ ทั้งพระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา อิสริยชนคนมียศ เศรษฐีคหบดีทั้งหลาย พระภิกษุจึงเป็นสาธารณชนของคนทั้งหลายทั้งปวง ไม่ควรไปยึดมั่นถือมั่นในทั้งหลายทั้งปวงในตระกูลใด

ตระกูลหนึ่งจนเกินไป เป็นเหตุให้เสื่อมศรัทธา ถอยศรัทธา หมดความเลื่อมใส เพราะใจของคนเรานั้นก็ย่อมคิดกันไปต่าง ๆ นานา ถ้าเราทำให้ใจของตนเรานั้นเสมอเหมือนกันหมด ก็งดคบหาสมาคมหรือเข้าไปพัวพันตระกูลใดตระกูลหนึ่งจนเกินเหตุจนเกินไป

หลักการแผ่เมตตา

ต่อไปจะอธิบายหลักของการแผ่เมตตา ว่าหลักการแผ่เมตตานั้นเราจะแผ่อย่างไร

หลักธรรมทั้ง ๑๔ ข้อในกรณียเมตตสูตรนี้ เป็นหลักของการสร้างเมตตาธรรม ถ้าใครมีในตน ประพฤติปฏิบัติในตนตั้งแต่บท **สกฺโก** เป็นผู้องอาจ เป็นต้นมา จนถึง **กุเลสุ อนนุคิทฺโธ** *ไม่พัวพันในตระกูลทั้งหลาย* ถ้าทำได้ตามนี้เป็นหลักของการสร้างเมตตาทำให้เกิดขึ้น

หลักการแผ่เมตตาคือหลักธรรม ๑๔ ข้อดังได้ถวายไปแล้ว ต้องประกอบไปด้วย **สีลสิกขา จิตตสิกขา** และ **ปัญญาสิกขา** คือไตรสิกขา พร้อมกับหลักธรรม ๑๔ ประการนั้น คือหลักการสร้างเมตตาให้เกิดศรัทธาจากผู้ได้พบเห็น ได้สมาคมคบหา ได้นั่งใกล้ เป็นผู้ได้พบได้เห็น เพื่อนกินเพื่อนนอน ตลอดถึงเทวดา มนุษย์ อมนุษย์ทั้งหลายทั้งปวง ถ้าสามารถทำได้ตามหลักการนั้น

เมื่อเราสร้างหลักเมตตาธรรมให้เกิดมีขึ้นในตัวเราแล้ว เราก็ต้องเอื้อเฟื้อต่อสัตว์โลกผู้ร่วมเกิดแก่เจ็บตาย ไม่ว่าสัตว์นั้นจะเป็นประเภทเดียวกัน หรืออมนุษย์ ตลอดจนถึงสัตว์เดรัจฉาน ก็หมายถึงว่าแผ่เมตตาไปยังคนทั้งหลายทั้งปวง ทั้งที่เป็นญาติทั้งที่ไม่ใช่ญาติ ทั้งที่ร่วมศาสนา ทั้งที่ไม่ได้ร่วมศาสนา เรียกว่าทั่วโลก ต้องทำการเอื้อเฟื้อ ต้องทำใจให้กว้างขวางนั่นเอง

การแผ่เมตตานั้นท่านกล่าวไว้มี ๒ อย่าง อย่างหนึ่งเรียกว่า **โอธิสผรณา** คือ *แผ่เมตตาไปโดยเจาะจง* อีกอย่างเรียกว่า **อโนธิสผรณา** คือ*แผ่เมตตาไปโดยไม่เจาะจง*

การแผ่เมตตาโดยเจาะจงนั้นมีวงแคบ มีอัธยาศัยคับแคบ ให้เฉพาะบุคคลที่ตนรัก ให้เฉพาะบุคคลที่ตนรู้จัก ให้เฉพาะบุคคลผู้มีอุปการะแก่ตน เรียกว่าวงแคบเหมือนกับ ปาฏิปุคคลิกทาน กับ สังฆทาน สังฆทานนั้นไม่เจาะจงภิกษุรูปหนึ่งรูปใด ขึ้นชื่อว่าเป็นพระสงฆ์ มาจากพระสงฆ์และสามเณรและเด็กที่พระสงฆ์ใช้มา ก็จัดว่าเป็นสังฆทาน แต่ ปาฏิปุคคลิกทานนั้นจะต้องปุคคลิกบุคคลที่ตนรู้จัก ปุคคลิกบุคคลที่ตนเลื่อมใส ก็เช่นเดียวกัน การแผ่เมตตาแบบ **โอธิสผรณา** คือเจาะจงลงไปว่า ผู้นี้เป็นญาติ ผู้นี้เป็นบุคคลที่รัก เป็นปู่ย่าตายาย พ่อแม่พี่น้อง เรียกว่าให้ในวงแคบ เจริญเมตตาในวงแคบ

ส่วน **อโนธิสผรณา** นั้น คือ*การแผ่เมตตาโดยไม่เจาะจง*ว่า บุคคลผู้นี้จะเป็นญาติหรือไม่ใช่ญาติ เป็นที่รักหรือไม่ใช่ที่รัก เป็นศัตรูหรือไม่ใช่ศัตรู ให้เสมอเหมือนกันหมด ทำใจเสมอเหมือนกันหมด ที่เรียกว่า **สพฺพโลกสฺมึ** *เสมอเหมือนกันหมดในโลกทั้งปวงนี้* คำว่าในโลกทั้งปวงนี้ไม่ใช่เฉพาะโลกมนุษย์ ที่เรียกว่า อนันตจักรวาล ดาวดวงหนึ่งก็เรียกว่าจักรวาลหนึ่ง ที่เรียกว่า อนันต คืนนับไม่ได้ นับไม่ถ้วน ในอนันตจักรวาลที่มีสัตว์มีชีวิตอยู่ เรียกว่าเราให้ไปหมด ที่เรียกว่า **สพฺพโลกสฺมึ** *ก็คือโลกทั้งหมด* ไม่ใช่แค่โลกมนุษย์ โลกทั้งหมดที่มีอยู่ในจักรวาลต่าง ๆ นี่เรียกว่า **อโนธิสผรณา** หรือ *การแผ่เมตตาโดยเจาะจง* นั้น นอกจากอัธยาศัยคับแคบแล้ว ยังทำใจให้เกิดความทุกข์ขึ้นมาได้ เช่นอยากจะให้ญาติของตนได้พ้นทุกข์ อยากให้ญาติของตนได้ประสบแต่ความสุข อยากจะให้บุคคลที่ตนรักได้รับความสุข อยากจะให้บุคคลที่ตนรักพ้นจากทุกข์ รวมความว่า ที่แผ่ไปโดยเจาะจงนั้น คือต้องการให้เขาพ้นทุกข์มีความสุข แต่เมื่อเขาไม่พ้นทุกข์ไม่มีสุข ใจของเราที่แผ่ไปนั้นก็เดือดร้อนงุ่นง่านรำคาญ เกิดเป็นกิเลสขึ้นมาเพราะความอยากจะให้เขาพ้นทุกข์ไปโดยวิธีการต่าง ๆ เมื่อเขาไม่พ้นทุกข์ เมื่อเขาประสบกับความทุกข์ เมื่อเขาไม่มีสุขใจ เราก็เดือดร้อน หรือการแผ่เมตตาในลักษณะสามีแผ่เมตตาไปยังภรรยา นี่ไม่ใช่เรื่องลามก เป็นเรื่องที่ท่านยกขึ้นมาเป็นนิทัศน์เป็นตัวอย่าง ท่านบอกว่าแผ่เมตตาเป็นเรื่องเจาะจง เรียกว่าไม่ได้ทำอะไรภรรยาเลย แม้การกอดจูบก็ไม่ทำ รักมากถนอมมาก ท่านบอกว่าตัวเองต้องดิ้นรบกับข้างฝาตลอดคืนยันรุ่ง เพราะความรักไม่ถูกทาง คิดว่าทำอย่างโน้นอย่างนี้แล้วภรรยาจะเดือดร้อน อะไรทำนองนี้

การแผ่เมตตาต้องดูอย่าง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์แผ่เมตตาไปยังบุคคลที่รัก แผ่เมตตาไปยังบุคคลที่เป็นศัตรู บุคคลที่รักเช่นพระราหุลพระราชกุมาร ซึ่งเป็นปิโยรสของพระองค์ท่าน และแผ่เมตตาไปยังพระเทวทัต ซึ่งได้ทำการอย่างหนักไปถึงสามครั้งสามครา ครั้งที่ ๑ นั้นได้จ้างนายขมังธนูยิงพระพุทธเจ้า ครั้งที่ ๒ กลิ้งหินให้ทับพระพุทธเจ้า

ครั้งที่ ๓ กรอกเหล้าให้ช้างที่เมามันอยู่แล้ว ๑๖ กระออม ให้ช้างจับพระพุทธเจ้าฟาดให้แหลกลาญ ที่มีความอาฆาตมาดร้ายต่อพระพุทธเจ้าขนาดนี้ พระองค์ก็ยังทำใจของพระองค์ให้เสมอเหมือนกับพระราหุล ปรารถนาให้พระราหุลได้สมบัติจักรพรรดิ์ คืออริยสมบัติ ที่พระราหุลมาขอสมบัติจักรพรรดิ์ ซึ่งความเข้าใจของญาติผู้ใหญ่ หรือราหุลกุมารเองที่เข้าใจว่าสมบัติจักรพรรดินี้มอบให้ซึ่งกันและกันได้ แท้จริงไม่ใช่เป็นการมอบให้ซึ่งกันและกันได้ จะต้องสร้างบุญญาธิการสะสมมาเป็นจำนวนไม่ใช่น้อย จึงจะมีสมบัติของตนเองได้ จะมาขอสมบัติจักรพรรดิ์ พระพุทธเจ้าก็ให้สมบัติจักรพรรดิ์ คือให้พระสารีบุตรบวชให้พระราหุล เป็นสามเณร แล้วพร่ำสอนพระกรรมฐาน จนได้มรรคผลบรรลุเป็นพระอรหันต์ นี่คือสมบัติจักรพรรดิ์ที่พระพุทธเจ้าให้

ส่วนพระเทวทัตนั้น พระพุทธเจ้าแผ่เมตตาไปโดยไม่ได้เคียดแค้นชิงชัง ไม่ได้โกรธเคืองแต่ประการใด แผ่เมตตาไปต้องการให้พระเทวทัตกลับอุปนิสัย ความมักใหญ่ใฝ่สูงเสีย เช่นขอเป็นพระพุทธเจ้าแทนพระองค์ บอกว่าพระพุทธเจ้าแก่แล้ว บริหารการคณะสงฆ์ไม่สะดวกสบาย แล้วลืมไปว่าพระเทวทัตนั้นก็รุ่นราวคราวเดียวกับพระพุทธเจ้า ถ้าว่ากันตามหลักเป็นพี่เมียด้วย แต่พระเทวทัตกลับพูดว่าพระองค์แก่แล้ว ส่วนตนนั้นไม่แก่ได้อย่างไร นี่ความมักใหญ่ใฝ่สูงของพระเทวทัต เมื่อไม่ให้ก็ทูลขอวัตถุ ๕ ประการ ที่เรียกว่า มังสวิรัติ พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต ไม่ได้ให้ ต่อจากนั้นก็ผูกอาฆาตก่อกรรมสามครั้งสามครา พระองค์ก็ยังปรารถนาดีต่อพระเทวทัต ต้องการให้พระเทวทัตนั้น อย่าได้ทำบาปกรรมหยาบช้า ซึ่งเป็นการเผาผลาญตัวเองทั้งภพนี้ และในปรภพภายภาคเบื้องหน้า แต่ว่าชาติอกตัญญูหาสำนึกไม่ ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า **อกตญฺญุสฺส โปสสฺส นิจฺจํ วิวรทสฺสิโน สพฺพญฺเจ ปธวี ทชฺชา เนว นํ อภิราธเย** *ชาติคนอกตัญญูไม่รู้คุณคน จะยกแผ่นดินทั้งผืนโลกนี้ให้ ก็ไม่สามารถทำใจคนชาติอกตัญญูนั้นให้ยินดีร่าเริง หรือกลับมาเป็นคนกตัญญูได้* ถึงแม้พระเทวทัตจะเป็นคนอกตัญญู พระพุทธเจ้าบวชให้สั่งสอนให้แต่กลับมาคิดประทุษร้าย แต่พระองค์ก็ยังทำใจให้หนักแน่น แผ่เมตตาไปยังพระเทวทัต ด้วยการพร่ำสอนบ้าง ด้วยการตักเตือนบ้าง ด้วยการอธิษฐานจิตบ้าง ต้องการให้พระเทวทัตพ้นจากบาปกรรมที่ตัวเองกำลังทำให้เป็นไปนั้น ที่เรียกว่า **อโนธิสผรณา** คือแผ่เมตตาไปโดยไม่เจาะจงว่า เป็นผู้หนึ่งผู้ใด เป็นบุคคลที่รัก เป็นบุคคลที่เป็นศัตรูคู่อาฆาตเคียดแค้นชิงชัง เรียกว่า **สพฺพโลกสฺมึ** ในโลกทั้งปวงเรียกว่าในอนันตจักรวาล

ตามหลักท่านเขียนไว้ในกรณียเมตตสูตรว่า **น จ ขุทฺทํ สมาจเร กิญฺจิ เยน วิญฺญู ปเร อุปวเทยฺยํ** *หมายถึงเหล่าวิญญูชนคนมีปัญญาพิจารณาด้วยเหตุและด้วยผล* ไม่พึงทำ

กรรมอะไร ไม่พึงประพฤติกรรมอะไร ๆ ด้วยการให้ร้ายต่อบุคคลอื่น ท่านแทรกเข้ามาว่า ด้วยการตั้งจิตอธิษฐาน คือไม่ประพฤติอะไรทำอะไรที่เป็นเรื่องเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ด้วยการตั้งจิตอธิษฐานว่า **สุขิโน** *สัตว์ทั้งหลายจงเป็นสุขเถิด* **เขมิโน** *สัตว์ทั้งหลายจงปลอดโปร่งโล่งจากความทุกข์ภัย โล่งจากอุปัทวอันตราย โล่งจากกิเลสาสวะทั้งปวง* **สพฺเพ สตฺตา สุขิตตฺตา** *ขอสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงนั้น จงเป็นผู้มีตนซึ่งความสุขเถิด* คือปรารถนาให้สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงนั้นมีสุขมีความเกษมสำราญ และมีตนอันถึงซึ่งความสุขแล้ว ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ที่มีชีวิต หรือเป็นสัตว์ที่มีกิเลส หมายถึงสัตว์ที่มีชีวิต **ปาณภูตตฺถิ** *หมายถึงสัตว์ที่มีชีวิต* หรือ ภูต สัตว์ที่เกิดแล้ว หมายถึงสัตว์ที่ตายจากโลกนี้ไปแล้ว ไปเกิดในโลกหน้าก็ยังตามแผ่เมตตาไปให้ เช่นการแผ่เมตตาให้บรรพชนที่ล่วงลับไปแล้ว ท่านถือกำเนิดเกิดในภพที่เกิดใหม่ ร่างใหม่ บุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้ทำนี้จงบันดาลให้ท่านพบกับความสุขในปรโลกนั้น ๆ นี่เรียกว่าตามไปให้

ขอแทรกตรงนี้ว่า คนเราไม่ค่อยแผ่เมตตาให้ตัวเอง ไปรักคนอื่นเสียมาก แต่ไม่รักตน ไม่แผ่เมตตาให้กับตน ลืมแผ่เมตตาให้กับตนเอง อย่าลืมว่าคนเรานั้นมีเทวดารักษา พูดอย่างนี้นักปราชญ์ราชเมธีจะไปคิดว่า ผมเพ้อเจ้อหรืออะไรก็แล้วแต่ ลองคิดดูว่าเศวตฉัตรของพระราชามีเทวดารักษา ฉะนั้นแต่ละคนในโลกนี้มีเทวดารักษาทั้งนั้น ถ้าเรารักตนก็แผ่เมตตาให้กับเทวดาที่รักษาเราด้วยการแผ่เมตตาให้กับตัวเรา เราไม่ค่อยได้ให้ เช่นเรารักคนอื่นเขาแต่เวลาอยากจะได้ของตอบแทนจากเขา ปากก็พร่ำบ่นเพ้อฉันรักเธอหนัก ฉันรักเธอหนา ที่เคลิบเคลิ้มไปตามวาจาหลงเชื่อว่าเขารักเรามากกว่าตัวเอง แต่ความจริงไม่ใช่ เพราะอะไรทดสอบกันดู มีเรื่องหนึ่งเรียกว่าทดสอบความรัก เธอและฉันไปกินอาหารในภัตตาคาร เกิดไฟลุกโพลงขึ้นมา หรือเกิดรบราฆ่าฟัน ใครล่ะกระโดดออกจากร้านอาหารก่อน แทนที่จะอุ้มคนที่บอกว่าตนรักนั้นก่อน เสี่ยงเป็นเสี่ยงตาย แต่เปล่า พอไปเจอกันข้างนอกก็บอกว่า แหมฉันเป็นห่วงเธอแทบตาย เลยโดนตบเข้าให้นี่หรือรักมาก แทนที่จะช่วยเหลือให้ออกไปด้วยกัน แทนที่จะช่วยเหลือให้พ้นจากกองไฟ ดาบปืนก่อน กลับหนีเอาตัวรอดก่อน แต่พฤติกรรมคนเรานั้นไม่ค่อยรักตัวเอง หมายถึงว่า ไม่สร้างหลักการของการแผ่เมตตาให้กับตัว คือไม่สร้างหลักธรรมแล้วแผ่เมตตาให้กับตัวเอง ให้คนอื่นเขาหมด การยกให้คนอื่นไม่เป็นปัญหาอะไรลืมแผ่เมตตาให้ตัวเอง ลืมทำความดีให้ตัวเอง

เพราะฉะนั้น การทำให้คนอื่นมีสุข คนอื่นปลอดโปร่งเกษม คนอื่นนั้นมีตนอันถึงซึ่งความสุข แล้วสัตว์ที่มีชีวิตอยู่ **ตสา** *เป็นสัตว์มีกิเลส* คือหวาดสะดุ้ง หมายถึงคนที่เป็นปุถุชนได้รับโลกธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งก็หวั่นไหว ทั้งเป็นทุกข์ทั้งเป็นสุข เรียกว่า **ถาวรา** หมายถึง

เป็นคนมั่นคงหมดกิเลสแล้วแผ่เมตตาให้กับปุถุชน แผ่เมตตาให้กับพระอริยเจ้า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้น ทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นสัตว์ยาว **ทีฆา วา** หมายถึงสัตว์ที่สูงก็ตาม หมายถึงยาวก็ตามลักษณะขวางก็ตาม หรือเป็นสัตว์ที่ใหญ่ เป็นสัตว์ปานกลาง เป็นสัตว์ต่ำเตี้ย เป็นสัตว์อ้วน เป็นสัตว์ผอม แผ่เมตตาให้ตลอดหมด ทั้งที่ตนเห็นแล้วและไม่ได้เห็นก็ตาม อยู่ใกล้ที่มองเห็นได้ อยู่ไกลเราที่ไม่สามารถมองเห็นได้ **ภูตา** *ไปเกิดในภพอื่นแล้ว* จะเป็นภพมนุษย์ ภพเทวดา หรืออบายภูมิก็แล้วแต่ ที่ไปเกิดแล้ว **สมฺภเวสี** *ที่กำลังล่องลอย* วิญญาณที่กำลังล่องลอย วิญญาณนั้นหาที่จุติยังไม่ได้ จึงเรียกว่าสัมภเวสี จำพวกนี้ก็ได้กับพวกที่ตายโหง คือไม่ได้ตายธรรมดา ตายด้วยอุบัติเหตุต่าง ๆ เช่นพวกที่โรงงานบ่มลำไยที่อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผมไปดูมาเมื่อวานนี้ เรียกว่าพวกนี้ยังไม่ถึงคราวสิ้นชีวิต แต่กรรมร้อนแรงร้ายแรงตามมาบั่นทอนชีวิต ตายด้วยอาการต่าง ๆ เพราะถูกแรงของการระเบิดดินประสิวนั้นทำให้ได้รับผลคือความตาย ขาขาด แขนขาด หัวขาด หาชิ้นส่วนต่าง ๆ ไม่ได้ ในลักษณะเช่นนี้เรียกว่า สัมภเวสี คือวิญญาณที่ยังไม่มีที่ไปที่มา เพราะตายก่อนอายุขัย ตายด้วยแรงกรรมที่ได้กระทำเอาไว้

ประการต่อมา สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงจะเป็นสัตว์ที่ไปเกิดแล้วเป็นสัตว์ที่หาที่อยู่ เราท่านทั้งหลายไม่พึงดูหมิ่นซึ่งกันและกัน ไม่พึงกระทำการเบียดเบียนแก่กันและกัน ไม่ดูหมิ่นว่าเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ และไม่ทำการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวิธีการอย่างนั้นอย่างนี้ คือหมายถึงว่าไม่ทำให้เขาเกิดความทุกข์ ไม่ทำให้เราเกิดความเดือดร้อน ไม่ทำให้เราเกิดการเสียทรัพย์สินเงินทอง รวมความว่า *อันใดที่เป็นความทุกข์แล้ว ไม่ควรหยิบยื่นให้กับคนอื่นเขา* **น ปโร ปรํ นิกุพฺเพถ นาติมญฺเญถ กตฺถจิ นํ กิญฺจิ** และก็ไม่พึงปรารถนาความทุกข์แก่กันและกัน เพราะความเครียดแค้นชิงชัง และเพราะมีสัญญาว่ากระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน ก็หมายถึงว่าให้ลดความพยาบาทความอาฆาตกัน ให้ลดโทสะลงไปเสีย การพยาบาทอาฆาตจองล้างจองผลาญจองเวรทั้งหลายนั้น ความอาฆาตมาดร้ายทั้งหลายนั้น เป็นลักษณะความทุกข์ที่เกิดขึ้น ถ้าคนจะแผ่เมตตาไปยังสัตว์อื่นผู้อื่นนั้น จะไม่มีความโกรธกริ้ว จะไม่มีความอาฆาตมาดร้ายแต่ประการใด เหมือนอย่างที่เขากล่าวทีเล่นทีจริงว่า การไล่มดแดงออกไปจากโคนต้นมะม่วง มันเป็นบอดี้การ์ดเฝ้าต้นมะม่วง มันก็ไม่ได้กินมะม่วง แต่มันเฝ้าต้นมะม่วงไว้ เวลาคนจะปีนป่ายไปเก็บมะม่วง มันก็กัดมันก็ต่อยเอา ผลที่สุดคนเกิดความรำคาญขึ้นมาไล่เท่าไหร่ก็ไม่ไปเอาไฟจุดคบเพลิงเข้า **สพฺเพ สตฺตา อเวรา โหนฺตุ** มึงไม่ไปมึงตายทั้งกรุ ปากว่าไปแต่แสดงด้วยถึงจิตใจด้วย เอาไฟไปจ่อเข้า มดก็ร่วงลงตายหมด ลักษณะว่าเคียดแค้นชิงชังต้นมะม่วงเป็นของคน แต่มดมาอาศัยแล้วคนจะขึ้นไปมดมากัดเสีย นี่เป็นเรื่องของ

ธรรมชาติสร้างไว้เลยนะเช่นนี้ เราควรแผ่เมตตา ไม่ต้องไปทำรุนแรง เอาไฟเผา เอาน้ำร้อนลวก ทำสารพัดเป็นการเบียดเบียนด้วยความอาฆาตเคียดแค้นชิงชัง คนจะไล่มดไล่ไม่ไปเอาดีดีที ฉีดเข้าไป หรือไล่ยุงไม่ไปก็ฉีดด้วยดีดีที เป็นเรื่องว่าคนอยู่ดี ๆ ยุงมากัดเข้า **พยาโรสนา** ความเคียดแค้นชิงชังเกิดขึ้น แผ่เมตตาไม่ออก ดีดีทีมาฉีดเข้าไป การแผ่เมตตาคือ การลดโทสะ การลดพยาบาท การไม่มีพยาบาทความมาดร้าย ไม่ให้มีโทสะเกิดขึ้นในใจ โทสะเกิดขึ้นเผาผลาญจิตใจ เราพิจารณากันว่าใครเป็นผู้เสื่อม จิตของเรานี่แหละเสื่อมก่อน ก่อนที่ผู้อื่นจะวิบัติ ก่อนที่ผู้อื่นจะฉิบหาย ก่อนที่ผู้อื่นจะตาย ก่อนที่ผู้อื่นจะได้รับอันตรายจากการกระทำของเรา ในขณะที่เราคิดหาอุบายวิธีต่าง ๆ ที่จะตอบแทนแก้แค้นเขานั่นแหละ มันเป็นการสร้างพยาบาท พยาปาท แปลว่า ยังผู้ประพฤติปฏิบัติให้ถึงซึ่งความพินาศ ก่อนคนอื่นจะตายตัวเองนั้นคิดกลัดกลุ้ม มือก่ายหน้าผาก นั่นมันเป็นทุกข์แล้ว

ประการต่อมา ท่านให้ทำใจเหมือนแม่ แม่นั้นทำใจกับลูกอย่างไร แม่มีลูกคนเดียว แผ่เมตตาไปยังสรรพสัตว์ทั้งปวงที่อยู่ในโลกทั้งปวงนี้ เหมือนแม่แผ่เมตตาไปยังลูก เรียกว่า ยอมสละได้ **มาตา ยถา นิยํ ปุตฺตํ อายุสา เอกปุตฺตมนุรกฺเข** *เหมือนมารดาที่รักษาลูกคนเดียวตราบเท่าชีวิต* ลูกคนเดียวที่เกิดแต่อกเกิดแต่ตนนั้น มารดารักษาเท่าชีวิต การรักษาเมตตานี้ เมื่อมีความขัดเคืองเกิดขึ้น ก็อย่าได้ให้ความขัดเคืองไปประทุษร้ายคนอื่นเขา ทำใจให้เสมอเหมือนแม่ที่รักลูก ลูกจะดีจะชั่วประการใด ใจของแม่ก็ยังรักอยู่เช่นนั้น เฉกเช่นที่ได้กล่าวถวายไว้ตอนต้นว่า พระพุทธเจ้าทำใจเสมอเหมือนในพระราหุลและพระเทวทัตฉันใด มารดาที่รักลูกคนเดียวที่เกิดแต่อก เกิดแต่ตนนั้น ก็รักษาตราบเท่าชีวิต ไม่ยอมให้ความโกรธเกลียดชังเกิดขึ้น ในลูกที่ตนรัก

การเจริญเมตตาไม่มีประมาณ หาประมาณมิได้ **เมตฺตญฺจ สพฺพโลกสฺมึ มานสมฺภาวเย อปริมาณํ** พึงเจริญเมตตาที่มีในใจไปในสัตว์โลกทั้งปวงโดยหาประมาณมิได้ ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะ **อุทฺธํ** เป็นคนชั้นสูง หรือ **อุทฺธํ** เป็นคนที่เกิดในเทวโลก พรหมโลก **อโธ** จะเป็นสัตว์ที่เกิดในเบื้องต่ำ หรือต่ำต้อยไปกว่าเราก็ตาม หรือบุคคลที่เกิดในอบายภูมิ กำเนิดในสัตว์นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน มหานครอเวจีต่าง ๆ ก็ตาม **อโธ** *คือเบื้องต่ำ* **ติริยญฺจ** *บุคคลที่เสมอกันกับเรา* คือทัดเทียมกันกับเรา คือเป็นพระก็ปรารถนาดีต่อกัน เป็นเณรก็ปรารถนาดีต่อกัน เป็นแม่ชีก็ปรารถนาดีต่อกัน ไม่แบ่งแยกว่าเป็นผู้นั้นผู้นี้ เสมอเหมือนกันหมด ว่าคนที่เสมอกันกับเรา **ติริยญฺจ**

ประการต่อมา **อสมฺพาธํ** *ท่านว่าอย่าทำใจให้คับแคบ* **มานสมฺภาวเย** ทำใจให้กว้างเปิดรับทั้งปวงทั้งโลก อเวรํ ไม่เป็นการก่อเวร อย่าทำให้มีเวรมีภัยเกิดขึ้น อย่าปากแผ่เมตตาใจจองเวร อสปตฺตํ ไม่สร้างศัตรู เราถ้ามีหลักการสร้างเมตตาปลูกเมตตาแล้วจะไม่มีศัตรูทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า

ประการต่อมา การเจริญเมตตานั้น คนที่เจริญเมตตานั้น **ติฏฺฐํ** *ยืนอยู่ก็ดี* **จรํ** *เดินไปก็ดี* **นิสินฺโน** *นั่งก็ดี* **สยาโน** *นอนก็ดี* ปราศจากความง่วงเหงาหาวนอน แผ่เมตตาไปตลอดหมด **เอตํ สตึ อธิฏฺเฐยฺย** *ตั้งสติเอาไว้มั่นคง* **พฺรหฺมเมตํ วิหารํ อิธมาหุ** ลักษณะอาการอย่างนี้นักปราชญ์เรียกว่า **พรหมวิหารธรรม** ลักษณะอาการดังที่กล่าวมานี้เรียกว่า ธรรมอันเป็นที่อยู่ของพรหม หรือธรรมเป็นเครื่องประพฤติปฏิบัติของท่านผู้เจริญ ของท่านผู้เป็นใหญ่มีพ่อแม่ครูบาอาจารย์เป็นต้น และต่อจากนั้น ไม่ข้องแวะทิฏฐิ คือไม่มีความเห็นวิปริตไป คนนี้เราอุตส่าห์แผ่เมตตาให้ยังหวนมาทำร้ายเราได้ อะไรทำนองนี้ ไม่ทำทิฏฐิให้วิปริต ทำดีแล้วก็ไม่ต้องคำนึงถึงว่า เขาจะตอบแทนหรือไม่ ตอบแทนเป็นประการใด หากไปคิดว่าเขาไม่ตอบแทนจิตก็วิปริต นั่นเป็นทิฏฐิไปแล้ว ท่านว่าแผ่เมตตาอย่าทำทิฏฐิของตนให้กลับกลายเป็นมิจฉาทิฏฐิ และต้องเป็นคนมีศีล

สรุปว่า เบื้องต้นนั้นให้ตั้งอยู่ในศีล สมาธิ ปัญญา **สีลสิกขา จิตตสิกขา ปัญญาสิกขา** ตอนท้ายท่านก็ยังบอกว่าเป็นผู้มีศีลอีกด้วย มีศีลก็หมายความว่า **สมฺปตฺตวิรติ** ไม่ต้องสมาทาน แต่ศีลเกิดจากใจด้วยความละอายชั่วกลัวบาป ไม่ทำการล่วงละเมิดสิกขาบทน้อยใหญ่

ทสฺสเนน สมฺปนฺโน *ก็จะเป็นคนถึงซึ่งทัสนะ* นี่หมายถึงว่า เป็นคนได้โสดาปัตติมรรค **กาเมสุ วิเนยฺย เคธํ** *นำความกำหนัดความรักใคร่ ออกเสียในกามทั้งหลาย* จะเป็นวัตถุกามหรือกิเลสกาม ก็ตามแต่ ไม่ติดอยู่ในนั้น กำจัดออกไปเสีย วัตถุกามก็หมายถึงวัตถุแก้วแหวนเงินทอง กิเลสกามก็ได้แก่รูปเสียงกลิ่นรสโผฏฐัพพะ อะไรจำพวกนี้ ไม่ติดอยู่ในนั้นนำออกไปเสียให้หมด ถ้ายังไม่บรรลุหรือบรรลุแล้วก็จะไม่กลับมาเกิดอีกต่อไป ผลสุดท้ายท่านสรุปไว้ว่า เมื่อได้เจริญเมตตาได้ฝึกหลักการของการสร้างเมตตาธรรมให้เกิดขึ้นแล้ว หลักธรรม ๑๔ ข้อนั้น สามารถทำให้บรรลุพระอรหันต์ได้ และวิธีการแผ่เมตตาดังได้กล่าวมาแล้วก็จะทำให้เรานี้เป็นสุข หมดทุกข์โศกโรคภัยได้

เมื่อเราสร้างหลักเมตตาทำให้เกิดมีขึ้นในตัวเรา และเราทำวิธีแผ่เมตตาไปยังบรรดาสรรพสัตว์ที่ร่วมเกิดแก่เจ็บตายทุกหมู่เหล่า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสมัย

ที่ประทับอยู่ที่วัดเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี ในเมืองสาวัตถี ได้เรียกเราภิกษุทั้งหลายมาตรัสบอกว่า **เมตตา** เมื่อบุคคลทำไว้ในใจ อันเมตตานั้นคือความรัก เหมือนอย่างเรารักบุคคลใดบุคคลหนึ่งแล้ว อาทรคือมีความเอื้อเฟื้อมีใจผูกพันอยู่กับคนนั้นโดยไม่ได้มุ่งหวังการตอบแทนแต่ประการใด ปรารถนาความผาสุกความสำราญความสบาย ปรารถนาให้เขาพ้นทุกข์เภทภัยต่าง ๆ ฉะนั้น เมตตานั้นคือความห่วงใย เหมือนที่พ่อแม่มีความรักมีความห่วงใยต่อลูกชายหญิง อันความรักนี้เกิดขึ้นโดยที่ไม่ต้องไปศึกษาที่ไหน เกิดขึ้นจากความผูกพันภายในใจที่พ่อแม่มีต่อลูก ความรักผุดขึ้นมาความห่วงใยก็ผุดขึ้นมา ห่วงไปสารพัดท่านจึงบอกว่ามีอยู่ในใจหรือน้อมใจไปในความรักความห่วงใย

หลักของการแผ่เมตตา วิธีการแผ่เมตตาได้กล่าวแล้วว่า สรรพสัตว์ผู้เป็นเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตาย หมายถึงในอนันตจักรวาลทั้งหมด ในจักรวาลในโลกหนึ่ง ๆ ที่นับไม่ถ้วนไม่จำเพาะเจาะจงไปที่บุคคลอันเป็นที่รักเคารพและนับถือ แต่ให้เสมอกันไปเหมือนอย่างที่พระพุทธเจ้าทำใจให้เสมอในพระราหุลลูกชาย และพระเทวทัตที่ก่อเวรสร้างกรรม ท่านจึงว่าให้น้อมไปในใจ คือเอาเมตตามาใส่ในใจ มีความรักความห่วงใยไว้ประจำใจในสัตว์ผู้ร่วมเกิดแก่เจ็บตาย **สพฺพโลกสฺมึ** ทั่วไป หรือโลกทั้งหมดเรียกว่าอนันตจักรวาล ต่อจากนั้นแล้วก็ซ่องเสพ ทั้งหลักการและวิธีการแผ่เมตตา หมายถึงคบหาสมาคมเมตตาธรรมนี้ไว้ภายในใจ แล้วต้องอบรมให้เมตตานี้เกิดขึ้นในใจของเราเสมอ และพยายามทำให้มาก นึกอยู่เสมอ นึกถึงหลักเมตตาและหลักวิธีการแผ่เมตตานี้อยู่เสมอ ให้เป็นประดุจเหมือนอย่างยาน เราจะไปแห่งหนตำบลใดต้องอาศัยยาน อย่างน้อยรองเท้าเขาก็เรียกยาน สำเร็จด้วยการรองเท้าในการเดินสิ่งที่อำนวยความสะดวกในการเดินทางเขาเรียกยาน ตั้งแต่รองเท้าเป็นต้นไป ไม้เท้า เครื่องช่วยประกอบในการพยุงตัวไม่ให้เซซวนล้มลื่นต่าง ๆ ตลอดจนยานพาหนะ ท่านสอนให้เราทำเมตตาไว้สม่ำเสมอเหมือนยวดยานที่เราจะต้องเดินทาง

จากนั้นทำให้เป็นที่ตั้งเหมือนเราเจริญกรรมฐาน ก็ตั้งนิมิตบริกรรมภาวนาไว้ในใจเมื่อเรานับถือพระรัตนตรัย ก็เอาพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์มาไว้ในใจ แล้วพยายามไม่ให้เมตตานั้นหลุดลอย เลื่อนลอยหายออกไปจากใจ ไม่ให้สิ่งอื่นเกิดขึ้นในใจ มาขับไล่เมตตาธรรมออกไป ไม่ให้ความชัง ความหลง ความโลภ เกิดผุดขึ้นในใจ ซึ่งจะเป็นเหตุไล่เมตตาธรรมออกไปสั่งสมอยู่เสมอ เจริญสม่ำเสมอ มีสติคอยคุมอยู่เสมอ ปรารถนาให้เป็นไปด้วยดี เมตตาธรรมที่เราทำไว้ในใจเป็นต้นอย่างนี้

อานิสงส์การแผ่เมตตา

การแผ่เมตตานั้น เมื่อเราทำให้มีแล้วพึงหวังอานิสงส์ผลที่จะพึงได้รับ ๑๑ ประการ มีผลที่พึงจะหวังได้ ๑๑ ประการ เมื่อเราทำเมตตาไว้ในใจผูกพันไว้ในใจ ต้องเสพต้องทำให้มีทำสม่ำเสมอ ทำให้เป็นประดุจยานสำหรับเดินทางเรียกว่าผูกพันอยู่ในใจ ทั้งหลักเมตตาธรรมและหลักวิธีการแผ่เมตตาธรรม ทำไว้อย่างนี้พึงได้อานิสงส์ ๑๑ ประการ ใน ๑๑ ประการนั้น

๑. สุขํ สุปติ - หลับก็สบาย ในสรีรศาสตร์นั้น คนเจริญเมตตาได้คือฆ่าโกรธ ความผูกโกรธ โทสะ ความขัดเคืองภายในใจลงได้ เมตตาธรรมนี้เป็นเครื่องระงับโกรธ โทสะ ถ้าเราเจริญมาก ๆ ใจของเราจะร่มเย็น ไม่มีความผูกโกรธ ไม่มีความขัดเคืองใจ ในบรรดาสรรพสัตว์ผู้ร่วมเกิดแก่เจ็บตายทั้งหลายทั้งปวง เมื่อโกรธเกิดโทสะเกิดผุดขึ้นในใจก็ขับไล่เมตตาออกไป ถ้าเราไม่หัดทำให้มี ให้เป็น ให้เจริญมาก ๆ เมื่อโกรธ โทสะมันเกิดผุดขึ้นในใจด้วยการกระทบกระทั่งในอารมณ์ภายนอก เช่นตาเห็นรูป หูฟังเสียง เกิดไม่พอใจขึ้นมา ความผูกโกรธก็เกิดขึ้น โทสะความขัดเคืองในใจก็เกิดขึ้น ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าคนที่เจริญเมตตา คือเป็นคนไม่มีการผูกโกรธ ไม่มีโทสะ สิ่งที่ประทุษร้ายใจให้ขัดเคือง พวกนี้ตามสรีระศาสตร์เขาบอกว่าไฝฝี ขี้แมลงวัน จะไม่ผุดไม่เกิดขึ้นในร่างกาย เช่นนัยน์ตาก็ไม่มีนัยน์ตาแดงก่ำหรือนัยน์ตาสายเลือด ตาแดงฉ่ำอยู่เสมอ ในหน้าก็จะไม่มีไฝฝีขี้แมลงวันผุดขึ้น เรียกว่าเลือดลมเดินตามปกติ เลือดลมเดินตามที่หัวใจสูบฉีดมาตามปกติ แต่ถ้าหากว่าโกรธ ความโกรธที่เกิดขึ้น โทสะความขัดเคืองใจเกิดขึ้น เพราะตาเห็นรูป หูฟังเสียงเกิดขึ้น ใจเราจะเต้นแรง เมื่อเต้นแรงสูบเร็วเข้าก็ผิดปกติ เหมือนเครื่องยนต์กลไก เราปล่อยเครื่องเร่งบ้าง ผ่อนบ้าง ไม่เป็นไปตามปกติ ไม่ช้าไม่นานเครื่องยนต์ก็จะมีความขัดข้อง และมีความเสียหายเกิดขึ้น ใจเราก็เหมือนกัน

ที่สูบฉีดโลหิตเอาไปหล่อเลี้ยงร่างกาย ถ้ายามโกรธใจเต้นแรง สูบเร็วเข้า ถ้าใจเย็น ใจเต้นช้าตามปกติ สูบเลือดตามปกติ ฉะนั้นถ้าความโกรธเกิดขึ้นบ่อย ๆ หรือโทสะเกิดขึ้นบ่อย ๆ หัวใจก็เต้นแรงเข้าบ่าย ๆ เมื่อเป็นอย่างนี้แล้วทำให้สรีระร่างกายของเรานี้เกิดวิปฏิสาร เกิดวิการคือความเดือดร้อนหรือความเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ต่อจากนั้นก็ทำให้เกิดไฝฝีขี้แมลงวันและเป็นการบั่นทอนความหนุ่มความสาว คืออย่างเข้าวัยชราเร็วเข้า เพราะฉะนั้นเมื่อบุคคลผู้เจริญเมตตาแล้วย่อมหลับสบาย นอนหลับสบาย

๒. สุขํ ปฏิพุชฺฌติ - ตื่นขึ้นมาก็ปลอดโปร่ง เหมือนว่าเราหายจากความเจ็บไข้ได้ป่วย ร่างกายกระปรี้กระเปร่าปลอดโปร่ง คนที่เคยเจ็บไข้ได้ป่วย มีเวทนาเข้ามาเสวย ปวดหัวไข้ขึ้นแรงพิษไข้ขึ้น ตัวร้อนหรือร้อนอุทธรณ์ในกระเพาะอาหาร เมื่อยขบไปทั่วสรรพางค์กายทั้งหมด เมื่อยามไข้หายแล้ว อาการปวดหัวร้อนผ่าวในท้อง ความร้อนภายในกาย ความปวดเมื่อยก็หายไป ร่างกายก็กระปรี้กระเปร่า เมื่อหลับสบายตื่นขึ้นมาก็สบาย ได้รับอานิสงส์เป็นประการที่ ๒

๓. น ปาปกํ สุปินํ - นอนไม่ฝันร้าย ที่นอนก็ฝันดี ฝันแบบเทวดาเข้าสังหรณ์ใจดลใจ ทำให้ฝันดี ไม่ฝันร้าย เพราะคนตกใจเจ้าอารมณ์นั้นมักฝันร้าย ฝันผูกโกรธ ฝันอาฆาตฝันทำร้ายคนอื่นเขา หรือฝันแบบตกอกตกใจคนอื่นเขาเข้ามาจะทำร้ายร่างกาย นี่คนที่มีความโกรธเข้าครอบงำ ไม่มีเมตตาธรรมมักจะฝันร้าย แต่คนที่เจริญเมตตาอยู่เป็นประจำนั้นจะไม่ฝันร้าย ฝันแต่เรื่องที่ดี ฝันปุพพนิมิต เป็นนิมิตที่จะได้ของดีอันจะมีในวันต่อไป เช่นฝันว่าเหาะได้ก็จะได้ก็จะได้ลาภ ฝันว่าได้เข้าเฝ้าพระราชามหากษัตริย์ ได้เฝ้าท่านผู้มีอิสริยยศ อย่างนี้ก็จะได้รับสิ่งของต่าง ๆ แต่ถ้าฝันว่าถูกลงโทษ ถูกเขาไล่ยิงฟัน ก็ทราบว่าใจของเรานั้นขาดเมตตาธรรม เราศึกษาใจของเราเองได้ ฉะนั้นคนที่เจริญเมตตารับอานิสงส์ก็คือหลับสบาย ตื่นสบายและนอนไม่ฝันร้าย

๔. มนุสฺสานํ ปิโย โหติ - ย่อมเป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วว่า หลักการสร้างเมตตาธรรม ๑๔ ข้อนั้น ถ้าใครทำได้ มนุษย์หน้าไหนที่จะไม่รัก นอกจากขี้อิจฉาตาร้อน คือมีความริษยา ทนต่อการทำความดีของคนอื่นไม่ได้ ยังมีความเดือดร้อน นั่นแหละจำพวกนั้น แต่ถ้าคนที่มีใจเป็นธรรม เห็นการประพฤติปฏิบัติในหลักธรรมทั้ง ๑๔ ข้อนั้นก็ย่อมจะเกิดเมตตาขึ้น เพราะฉะนั้น หลักทั้ง ๑๔ ข้อ เป็นการปลูก เป็นการเพาะเมตตาทำให้เกิดมีขึ้น มนุษย์ทั้งหลายที่ไม่เคยเห็นเมื่อได้เห็นแล้ว เห็นกริยาอาการเห็นความประพฤติต่าง ๆ เห็นการมีใจตั้งมั่นอยู่ในหลักธรรมนั้น เขาย่อมจะรัก ที่เคยเห็นมาแล้ว ถ้าหากว่าเปลี่ยนแปลง

ไป เหมือนอย่างพวกท่านทั้งหลายในอดีตที่เป็นฆราวาสก่อนมาบวชนั้น ประพฤติไม่ดี แต่เมื่อลาสิกขาไปแล้ว ได้รับการศึกษา อบรมศึกษาเล่าเรียน กลับใจประพฤติปฏิบัติกายวาจาตรงกันข้ามกับอดีตที่ผ่านมา เมื่อเป็นอย่างนี้ คนเห็นเข้าก็ย่อมจะรัก คนเห็นเขาก็นับถือ ว่าสามารถปรับปรุงจิตใจของตนเองได้ ปรับปรุงความประพฤติของตนเองได้ ความรักก็เกิดขึ้นมา

๕. อมนุสฺสานํ ปิโย โหติ - ย่อมเป็นที่รักของพวกอมนุษย์ พวกอมนุษย์ก็คือพวกปีศาจ พวกสัมภเวสี ปีศาจที่มาหลอกหลอนในอารมณ์ สัมภเวสีคือพวกที่วิญญาณยังไปหาที่เกิดไม่ได้ วิญญาณยังไปเข้าร่างใหม่ไม่ได้ ก่อเกิดเป็นร่างใหม่ไม่ได้ พวกนี้เขาก็จะไม่ทำร้ายทำอันตราย อย่างที่ภิกษุ ๕๐๐ รูป ได้ไปประสบพบมานั้น โดยการประพฤติปฏิบัติการสวดสังวัธยาย และด้วยการแผ่เมตตาไปตลอดหมด เพราะฉะนั้น ย่อมเป็นที่รักของอมนุษย์ทั้งหลาย แม้แต่สัตว์เดรัจฉานเช่นสุนัขเป็นต้น ถ้าหากว่าเรามีเมตตาต่อมัน สุนัขนั้นเป็นชาติที่ฉลาดพอสมควรแก่ตัวของมัน มันรู้ว่าใครรักใครไม่รัก บางคนกระโชกโฮกฮาก กริยาไม่สำรวมมันเห็นเข้ามันก็เห่า การเห่าของมันเราไม่รู้ภาษา ไม่ใช่ **สพฺพรววิทู** รู้ภาษาของสรรพสัตว์ทั่วโลกก็เดาเอาว่ามันทักทายเราก็ได้ หรือมันจะด่าแม่เราก็ได้ ใครจะไปรู้มัน แต่ถ้าไปแตะมันเข้า มันนอกจากเจ็บคางหงิง ๆ เจ็บ กลัว แต่ที่มันไม่กลัวมันก็เดินออกไปห่าง ๆ มันอาจจะด่าแม่เรามึงเตะกูทำไม อะไรทำนองนี้ นี่เรียกว่าการเจริญเมตตากับการไม่เจริญเมตตา ย่อมเป็นที่รักและเป็นที่เกลียดชังของอมนุษย์ทั้งหลาย

๖. เทวตา รกฺขนฺติ - เทวดาย่อมรักษา ที่ผมเคยกล่าวไว้ว่า ทุกคนมีเทวดารักษาตนเอง มีเทวดาประจำชะตาชีวิตของคนเรา หรือเทวดาทั้งหลายทั้งปวง หรือเทวดาที่อยู่โคนไม้ที่เรียกรุกขเทวดา เทวดาที่อยู่ภาคพื้นดินที่เรียกว่าภุมมเทวา เทวดาที่อยู่ตามพื้นดินรักษาภาคพื้นดิน เป็นเทวดาโดยคุณธรรมหรือเป็นเทวดาโดยสมมติ เทวดาโดยอุบัติ เป็นเทวดาโดยคุณธรรมก็คือคนที่มีหิริโอตัปปะ มีธรรมที่ประพฤติให้สะอาดกาย สะอาดวาจาสะอาดใจ เทวดาโดยอุบัติหมายถึงคนที่ทำความดีตายไปแล้วไปเกิดเป็นเทวดา พวกนี้ย่อมจะรับบุคคลที่มีหลักการที่มีวิธีการผูกพันอยู่กับการแผ่เมตตาเสมอ เทวดาย่อมรักใคร่

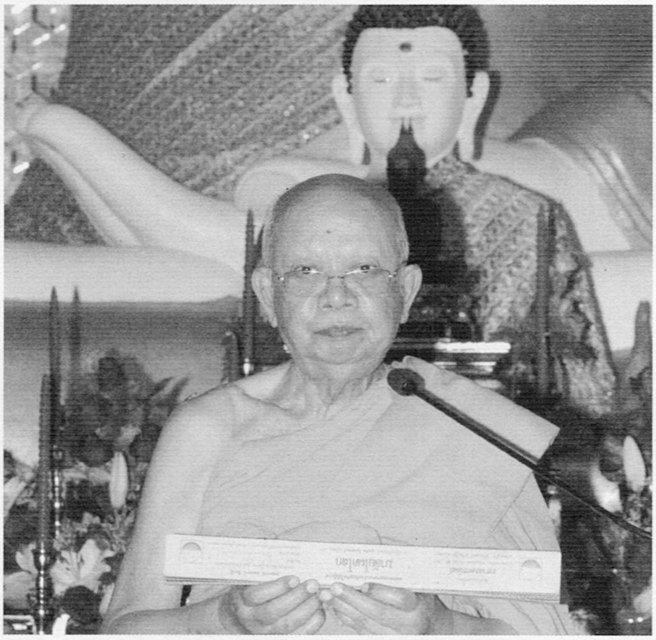
๗. นาสฺส อคฺคิ วา - ไฟจะไม่ไหม้เรือน ไฟจะไม่ไหม้เรือนเผาเรือน ไฟนี้เขาเรียกกันว่า จัญไร อยู่ในจำพวกจังไร หรือจัญไรที่มี ๕ ประการด้วยกัน ฉะนั้นคนที่เจ้าอารมณ์เจ้าโทสะ ไฟจะไหม้ ไฟนี้นอกจากไฟธรรมดาที่หุงต้ม ไฟที่เผาผลาญบ้านช่องเรือนชาน ไฟที่เผาผลาญต้นหมากรากไม้ในป่า อีกพวกหนึ่งท่านว่าไฟจะไม่เผาจิตใจ คือ **ราคคฺคิ** ไฟราคะ **โทสคฺคิ** ไฟคือโทสะ **โมหคฺคิ** ไฟคือโมหะ ไฟคือราคะโทสะและโมหะ จะไม่เข้ากลัดกลุ้มรัดรึงใจ ไม่เผา

ผลาญใจ เช่นไฟแห่งความรักจะไม่เข้าเผาผลาญใจ ไฟแห่งความโกรธก็ไม่เข้ามาประทุษร้ายจิตใจ ไฟแห่งความลุ่มหลงก็ไม่เข้ามาทำให้ใจมัวเมาเพลิดเพลินในสิ่งที่เกิดความเสื่อม เพราะฉะนั้นบุคคลที่เจริญเมตตา ไฟจะไม่เข้ามาเผาผลาญทั้งภายนอกและภายใน ภายนอกก็เผาบ้านช่องเรือนชาน ภายในก็คือเผาจิตใจ

วิสํ - จะไม่โดนยาพิษเข้าแทรกซึม ทำให้ถึงกับความตาย หรือถูกยาพิษแล้วก็จะคลายหายไปได้ เช่นอย่าง สุวรรณสามดาบส คือการแผ่เมตตาของสุวรรณสามดาบส ได้เลี้ยงพ่อแม่ผู้มีตาบอดทั้งสองข้าง คอยปรนนิบัติวัตรถาก เยี่ยงอย่างที่พ่อแม่เคยปฏิบัติลูกหญิงชายตอนที่พึ่งตนเองไม่ได้ ยามอยู่ในวัยเป็นทารกแบเบาะ นอนหงาย ร่างกายไม่แข็งแรงร่างกายหาอาหารไม่ได้ ถ่ายออกมา เช็ดเองไม่ได้ อาบน้ำเองไม่ได้ สุวรรณสามดาบสทำให้พ่อแม่ผู้ตาบอดนั้นทุกประการ และเมื่อว่างเว้นจากการปรนนิบัติก็ออกไปหาผลไม้ เพื่อมาเก็บไว้เป็นอาหารของพ่อแม่และตนเอง ในขณะที่อยู่ในป่าก็เจริญเมตตา บรรดาสิงสาราสัตว์ทั้งหลายทั้งสัตว์ที่ร้ายและไม่ดุร้ายก็มาห้อมล้อมสุวรรณสามดาบส เพราะปรากฏว่าท่านมีเมตตาธรรมอย่างสูง อยู่มาวันหนึ่งพระราชาออกล่าสัตว์เป็นกีฬาของคนมีอำนาจวาสนา เรียกว่ารังแกชาวบ้านได้ รังแกสรรพสัตว์ได้ ถึงเวลาขี่ม้าไล่ยิงไล่ฟันไล่แทงสรรพสัตว์ทั้งหลาย เป็นความสนุกสนาน เป็นความพอใจชอบใจ เมื่อพระราชามาแล้วก็ตั้งใจจะยิงเนื้อทรายที่ห้อมล้อมสุวรรณสามดาบส แต่ปรากฏว่าลูกศรที่อาบยาพิษนั้น พลาดไปถูกสุวรรณสามดาบสเข้า ยาพิษนั้นเมื่อซึมซาบเข้าไปในร่างกาย แทนที่สุวรรณสามดาบสจะโกรธคนยิง ก็แผ่เมตตาให้กับคนยิง ว่าท่านที่ยิงเรานั้นขอแผ่เมตตาให้ ไม่ใช่ความผิดของท่าน เป็นความผิดของสังสารวัฏ คือเราไม่ผิด ท่านก็ไม่ผิด แต่สังสารวัฏคือกรรมที่เราได้กระทำไว้เป็นเหตุให้โดนลูกศรอาบยาพิษนึกแผ่เมตตาให้กับคนที่ยิง แล้วก็นึกถึงพ่อนึกถึงแม่ที่อยู่ยังบ้านใครจะปรนนิบัติอย่างไรเทวดาที่อยู่ประจำภูเขาเคยเป็นแม่ของสุวรรณสามดาบส นับถอยไป ๗ ชาติก่อนนั้น รู้เข้าก็ไปบอกกับพ่อแม่ที่ตาบอดอยู่ยังบ้าน ทั้งสามที่เป็นพ่อแม่ในชาตินี้และเทวดาที่เป็นแม่ในอดีตชาติมาแล้ว มาถึงแล้วต่างมีใจตรงกัน ต่างร่วมกันอธิษฐานขอบุญบารมีของตนที่สั่งสมอบรมมาเอาความรักที่มีอยู่ผูกพันอยู่กับสุวรรณสาม ดาบสเข้ามาเป็นที่ตั้ง อธิษฐานจิตพร้อมกันให้ยาพิษนั้นคลายหายไปจากร่างกายของสุวรรณสามดาบส นี่เป็นเรื่องปรากฏที่กล่าวมาเป็นนิทัศน์ตัวอย่างย่อ ๆ ว่าผู้ที่เจริญเมตตามีเมตตาผูกพันกัน ทำให้ยาพิษนั้นคลายหายไปในสู่พื้นปฐพีดล สุวรรณสามดาบสก็รอดชีวิต พระราชาก็เอาไปชุบเลี้ยงไว้ในพระบรมมหาราชวังพร้อมทั้งบิดามารดา นี่หลักของการแผ่เมตตา

สตฺถํ วา กมติ - คนที่เจริญเมตตา **ย่อมจะไม่โดนศัสตราวุธต่าง ๆ** ซึ่งในสมัยหนึ่งหลวงพ่อของเราสมัยที่มาบุกเบิกอยู่ที่วัดปากน้ำใหม่ ๆ ก็เป็นที่อิจฉาริษยาของคนทั้งหลายที่เคยเป็นเจ้าถิ่นมาก่อน แล้วผลที่สุดเมื่อทำอย่างอื่นอย่างใด ใส่ร้าย ด้วยวาจาก็ไม่สำเร็จหาว่าหลวงพ่อมีโรงงานสำหรับทำอะไรต่าง ๆ ที่เขาเข้าใจไป มีโรงงาน มีแม่ชี กล่าวหาอะไรต่าง ๆ ว่าประพฤติปฏิบัติไม่สมกับความเป็นสมณเพศ แต่หลวงพ่อก็ทนไม่โต้ตอบประการใด เพราะหลักของการด่า ถ้าคนที่ถูกด่านั้นไปด่าตอบ คนด่าคนแรกเลวน้อย แต่คนที่ถูกด่าแล้วด่าตอบเลวกว่า เพราะพระพุทธเจ้าสอนว่าเวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร จึงไม่ควรผูกเวรต่อกันและกัน ฉะนั้นเมื่อหลวงพ่อประพฤติปฏิบัติอย่างนี้ พวกฝ่ายนั้นก็ทำทุกวิธีกรรมไม่ได้

อานุภาพพระปริตร*

* พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพ ฯ บรรยายถวายความรู้ภาคศึกษาอบรมแด่พระนวกะในเวลาเช้ามืดในพรรษา ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่ **พระเทพสุธี**

อานุภาพพระปริตร

บทสวดมนต์ของเรา จะเป็นบทพาหุงก็ดี บทกรณียเมตตสูตรก็ดี ในบทสวดมนต์ต่าง ๆ นั้นเรียกว่า **"พระปริตร"** บ้าง **"ตำนาน"** บ้าง ความจริงคำว่า **"ตำนาน"** ก็คือบทสวดมนต์ที่เรียกว่า ๗ ตำนานคือบทย่อ ๑๒ ตำนานคือบทพิสดาร อย่างที่เราสวดกันทั่วไปในขณะนี้เรียกว่าสวด ๗ ตำนาน แต่ถ้าสวดตอนเย็นนั้นเราสวดหมด บท ๓ ภาณ เราก็สวดหมดนั่นเรียก ๑๒ ตำนาน ที่นี้ ๗ หรือ ๑๒ นั้นก็ไม่ได้เป็นเลขที่มีความหมายอะไร มันมีคำอรรถอยู่ที่คำว่า "ตำนาน" คำว่า "ตำนาน" นั้นมาจากภาษาบาลีว่า **ตาณา** ทีนี้การเรียกชื่ออะไร ๆ มันก็เพี้ยนไปกลายเป็นว่า ตานา ๆ ก็เลยกลายเป็นตำนาน ๆ นี่คือความเข้าใจของผมเองนะ

เพราะฉะนั้นคำว่า "ตำนาน" มาจากคำว่า ตานา ของภาษาพระ แปลว่า ต่อต้านหรือต้านทานเภทภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะฉะนั้นคนที่สวดตำนานนี้จะเป็นบทใดบทหนึ่ง หรือสวดวันหนึ่งหลาย ๆ บทก็ถือว่าได้มีเกราะเป็นเครื่องป้องกัน ต่อต้านสรรพอันตรายภัยพิบัติทั้งหลาย หรือคำว่า "พระปริตร" หรือ "ปริตร" **ปริตร** นี้แปลว่า *ป้องกัน คุ้มกัน* คุ้มครองทุกคนที่ฟัง หรือแม้กระทั่งตัวเอง

พระปริตรก็คือบทสวดมนต์ต่าง ๆ ที่เกจิอาจารย์แต่งขึ้นมาบ้าง หรือที่เป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสเอาไว้บ้าง ที่เราสวดกันนั้น พระปริตรก็ดี ตำนานก็ดี เรียกว่าเป็นเครื่องคุ้มกัน คุ้มครอง เป็นเครื่องป้องกันต่อต้านสรรพอันตรายภัยพิบัติทั้งหลาย สวดเองก็ดี หรือฟังเขาสวดก็ดี ทุก ๆ วัน ย่อมจะละซึ่งอันตรายทั้งหลายได้ หรือป้องกันอันตรายทั้งหลายได้ อันนี้ขึ้นอยู่กับใจของเราท่านทั้งหลาย จะมีศรัทธาความเชื่อมั่นลงไปในบทพระปริตรก็ตาม บทตำนานก็ตาม ถ้าเราเพียงสวดเพียงนึก ก็ก่อให้เกิดใจเป็นบุญแล้ว และสวดนึกได้รู้ความหมายมั่นใจเป็นกุศล ได้ทั้งบุญได้ทั้งกุศล ก็เป็นการเพิ่มพูนบุญกุศลให้เกิดขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งเป็น

พระกรรมฐานไปในตัวด้วย ปากของเราเปล่งเสียงเป็นวาจามาในอักขระพยัญชนะทุกตัวที่เป็นพระปริตร ที่เป็นพระสูตร ที่เป็นตำนาน แม้แต่ **นโม** ตัวเดียวก็ถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์มีพลานุภาพมาก

แล้วยิ่งถ้าเราว่ามาก ๆ บทเข้า จนเป็นพระปริตร เป็นพระสูตรก็ย่อมเกิดเกราะคุ้มกันป้องกันภัย ต่อต้านเภทภัยพิบัติต่าง ๆ ได้ อันนี้เท็จจริงอย่างไร ขอฝากท่านผู้มีวิจารณญาณพิจารณา โยมคนหนึ่งซึ่งสมัยหนึ่งบวชอยู่ที่วัดปากน้ำนี่แหละ แกสึกออกไปมีครอบครัว ที่เข้าตำราที่ว่าอยู่เป็นพระแกก็ชอบตรวจอยู่แล้ว *"สึกชอบสวด บวชชอบร้อง"* แต่ความจริงอย่างนี้มันไม่เสียหาย แกสวดมนต์อยู่ตลอด ไม่ว่าอยู่ที่ไหน อยู่ที่บ้านแกก็ชอบสวด รอนแรมไปไหนแกก็ชอบสวด อันนี้ได้เห็นกับตา ได้ยินกับหูมากับตัวเอง ถามไถ่ได้ความว่า ไม่ว่าจะไปที่ไหน แห่งหนตำบลใด อยู่ในเรือยนต์กลไฟ อยู่ในรถเมล์ อยู่ในยานพาหนะต่าง ๆ ที่จะต้องเดินทางไปนั้น รู้ว่าจะต้องข้ามคืนแบบนี้ต้องสวดมนต์ น้อยบ้างมากบ้าง ถ้าเป็นสถานที่เหมาะก็ส่วนยาวเป็นชั่วโมง ชีวิตของแกนั้นปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีอายุยืนยาวนานมาถึง ๙๗ ปี ถึงได้ละวิญญาณ ละร่าง ละสังขารไปโดยที่ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ อันนี้จะเป็นเพราะแกบริหารรักษาสุขภาพดีก็เป็นได้ หรือจะเป็นเพราะการสวดพระปริตร การสวดตำนานก็เป็นได้ เป็นเรื่องที่เราท่านทั้งหลายผู้มีปัญญาโปรดพิจารณาเอาถึงแม้ว่ามันจะไม่ทำให้เราอายุยืน จะไม่ทำให้เป็นโรคภัยไข้เจ็บ สวดไว้ก็ไม่เสียหายอะไรยังก่อให้เกิดประโยชน์ อย่างน้อยก็ทำใจไม่ให้ฟุ้งซ่าน พระหูอยู่กับเสียง หรือเสียงกรอกหูตัวเองอยู่เสมอ

เพราะฉะนั้น การจะไปไหนมาไหน บทสวดมนต์นี้อย่างน้อย **นโม พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ** สวดไว้เถอะครับย่อมจะก่อให้เกิดผลานิสงส์ อย่างน้อยก็เป็นเกราะคุ้มครองป้องกันภัยในการเดินทาง ในการแสวงหาอาชีพ ในการประกอบสัมมาอาชีวะ ย่อมจะก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ย่อมจะกำจัดเภทภัยพิบัตินานาประการได้ ฉะนั้นในพระปริตรก็ตาม ในตำนานก็ตามที่แปลว่าเป็นเครื่องป้องกัน เป็นเครื่องคุ้มกัน เป็นเกาะ เป็นกำแพงต่อต้านภัยพิบัติต่าง ๆ เราท่านทั้งหลายมาสวดกันเถิด อย่างในเวลาขัดตำนาน ท่านจะเชิญชวนว่า **"ภณาม เส** *มาสวดกันเถิด"* **"ปริตฺตนฺตมฺภณาม เส** *มาสวดพระปริตรกันเถิด"* นี่เรียกว่าเชิญชวนมาสวดพระปริตรกันเถิด เพราะป้องกันสรรพอันตรายภัยพิบัตินานาประการ

ฉะนั้น การที่ผมจะถวายความรู้เกี่ยวกับเรื่องพระปริตร และตำนานนี้ ท่านทั้งหลายก็ต้องทราบความหมายของคำว่า พระปริตรก่อน ทราบความหมายของคำว่า

ตำนานก่อน เมื่อท่านทราบความหมายของคำว่าพระปริตร ตำนานนานแล้ว จะได้ทราบความหมายของบทสวดมนต์แต่ละบท ๆ ล้วนแต่ว่ามีความหมายทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นบทใด เป็นบทที่มีธรรมะสอดแทรกให้เราประพฤติปฏิบัติ เป็นบทที่ให้ศีลให้พรก็มี ให้ศีลให้พรเราให้คนอื่นก็ได้ เราให้ตัวเองก็ได้ และเป็นธรรมที่เราจะต้องปฏิบัติไปตามบทสวดมนต์นั้น ๆ บางทีเราสวดไป สวดได้แต่ไม่รู้ความหมาย แต่ถ้าเรารู้ความหมายด้วย ยิ่งดียิ่งเลิศ ยิ่งประเสริฐ เพราะเราจะได้ประพฤติปฏิบัติตามความหมายนั้น ๆ เช่นอย่างในฎีกาพาหุง ที่พระเจ้าทรงชนะพญามารได้ **ทานาทิธมฺมวิธินา** เราก็ได้แต่ท่องได้ แต่เราไม่รู้ความหมายของคำว่า **ทานาทิธมฺมวิธินา** นี่ว่าอย่างไร ฉะนั้นในเรื่องนี้จะได้ถวายความรู้เป็นคำแปลพอเข้าใจเนื้อความ และยกเรื่องขึ้นมาประกอบเล็กน้อย เพื่อให้พอเหมาะพอควร ฉะนั้นในพระปริตรก็ตาม ในพระสูตรก็ตาม พึงทราบความหมายขึ้นไปอีกเล็กน้อย

พระสูตรนั้นเป็นพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค คือพระพุทธเจ้าตรัส เช่นอย่างกรณียเมตตสูตร นี้พระพุทธเจ้าตรัสหมดทั้งสูตรเลย **รัตนสูตร "ยานีธ ภูตานิ"** หรือ **"ยงฺกิญฺจิ"** พระพุทธเจ้าก็ตรัส มงคลสูตร ก็ตรัสนี้เป็นพระสูตร พระพุทธเจ้าตรัสทั้งนั้น และนอกจากนั้นเป็นอรรถกถาที่แก้หรืออธิบายเนื้อความพระสูตร ไม่ใช่แก้ไขพระสูตร เพราะพระสูตรแก้ไขไม่ได้ ใครจะแก้ไข ใครจะดัดแปลง ใครจะปฏิวัติพุทธพจน์ไม่ได้ เพราะฉะนั้น ใคร ๆ ก็ตามจะเป็นยักษ์เป็นมาร เป็นพรหม เป็นอินทร์ เป็นอะไรก็แล้วแต่ **อปฺปฏิวตฺติยํ** *ไม่สามารถปฏิวัติเปลี่ยนแปลงได้* ในพระพุทธพจน์ หรือในพระสูตรนั้น พระองค์ตรัสดีแล้ว **สวากฺขาโต** *พระองค์ตรัสดีแล้ว* ใครจะแก้ไขจะทำอย่างไรไม่ได้ ฉะนั้นโบราณกาลบัณฑิตทั้งหลาย หรือโบราณชนทั้งหลายได้กล่าวเป็นเชิงห้ามปรามไว้ว่า อย่าไปดัดแปลงแก้ไขพระพุทธพจน์ เพราะพระองค์ตรัสแล้วจะเป็นเนื้อหาสาระก็ได้เนื้อหาสาระ จะเป็นสำนวนก็ได้สำนวน ที่ได้อรรถรส มีข้อเกิดขึ้น มีเนื้อเรื่องปรารภเหตุที่เกิดขึ้น มีทั้งเนื้อเรื่องและมีทั้งบอกอานิสงส์ ก็หมายถึงว่ามีนิทาน คือคำเริ่มต้น มีอรรถรส คือเนื้อหาสาระ มีนิคม คือคำบอกอานิสงส์ ลงท้ายไว้หมด ฉะนั้นบทประพันธ์ต่าง ๆ ถ้าเข้าทำนองนี้ มีคำปรารภ มีเนื้อหาสาระ ที่เป็นประโยชน์แก่นสาร และบอกอานิสงส์ไว้คือคำลงท้าย ย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์

พระสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสแล้วนั้นเปลี่ยนแปลงไม่ได้ และที่ขยายเนื้อความของพระสูตรนั้นเป็นอรรถกถา คืออรรถกถาจารย์อธิบาย เช่นอย่างยกศัพท์ว่า **นโม** บอกเนื้อความแล้วมาอธิบายขยายบทไป นโม เป็น **นมตฺถุ** นโม เป็น **นมามิ** อย่างนี้เรียกว่าขยาย เมื่อต่อจากนั้นแล้วก็เป็นฎีกา ขยายทั้งพุทธพจน์ ขยายทั้งอรรถกถา แล้วก็มาอนุฎีกา ขยายทั้งฎีกา

ขยายทั้งอรรถกถา ขยายทั้งบาลีพุทธพจน์ ต่อจากนั้นก็เป็นวาทะของอาจารย์ อาจริยวาทของเกจิอาจารย์ ที่แต่งที่ประพันธ์ อย่างในบทสวดมนต์ท่านเปิดดูว่า ผู้นั้นเป็นผู้ทรงประพันธ์นิพนธ์เอาไว้ ผู้แต่งเอาไว้ เช่น **โย จกฺขุมา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ** ฉะนั้น พระสูตรก็ตาม พระปริตรก็ตามเป็นพุทธพจน์ก็มี ล้วนแต่ว่าเป็นสิ่งที่ประสิทธิ์ประสาทให้พรแก่เราท่านทั้งหลาย แม้แต่เราท่านผู้สวดเอง และย่อมคุ้มครองภัยและต่อต้านภัยพิบัติทั้งหลายให้อันตรธานเสื่อมสูญไป ท่านจงทำความพอใจในบทสวดมนต์ในพระปริตรก็ดี ในตำนานก็ดี ทั้ง ๗ ตำนาน ๑๒ ตำนาน ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์โสตถิผล อย่างน้อยก็ทำใจของตนเองไม่ให้วอกแวก ซัดส่ายไปมาในที่อื่น การสวดพระปริตรก็ดี การสวดตำนานก็ดี ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์อย่างนี้

ตำนานมงคลสูตร

ในสมัยต้นโพธิกาล ประชาชนชาวเมืองใหญ่ ๆ พอใจแสวงหาความรู้กันมาก ถึงกับลงทุนจ้างคนมีความรู้มาเล่าเรื่องราวต่าง ๆ อันควรรู้ให้ฟัง ที่ศาลาหน้าประตูเมืองบ้าง ที่สมาคมบ้าง ผู้คนพอใจฟังกันจริง ๆ ฟังกันแล้วก็สนทนากัน ที่สงสัยก็ไปถามกัน จำกันจดกันไว้เป็นแบบฉบับที่ไม่เห็นพ้องด้วยถึงกับโต้แย้งวิพากษ์วิจารณ์ก็มี

วันหนึ่งมีคนตั้งคำถามขึ้นในที่ประชุมว่า "ในโลกนี้ อะไรเป็นมงคล?" คำถามข้อนี้มีหลายคนที่ให้คำตอบ แต่ก็มีหลายคนโต้แย้งไม่เห็นด้วย พวกที่ชอบสิ่งเจริญตาก็ยืนยันเอารูปว่าเป็นมงคล พวกที่ชอบสิ่งเจริญหูก็ยืนยันเอาเสียงว่าเป็นมงคล เป็นต้น และแล้วก็ถูกพวกหนึ่งแย้งขัดไม่เห็นตาม ในสมัยนั้นได้มีบุคคลตั้งตนเป็นอาจารย์ บอกมงคลตามที่คิด ตนคิดเห็นมากด้วยกัน แต่ก็ไม่มีคำตอบใดซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปได้ ปัญหานี้จึงลุกลามไปจนถึงเทวดา ก็ยังหาข้อยุติไม่ได้อยู่ดี เหล่ามนุษย์และเทวดาพากันคิดค้นมงคลถึง ๑๒ ปี เมื่อไม่มีใครสามารถตัดสินได้ว่า ผู้ใดจะแก้ปัญหาข้อนี้ให้กระจ่างโดยไม่มีใครขัดแย้งได้ จึงเข้าไปหาท้าวสักกเทวราชครั้งนั้น ท้าวสักกเทวราชทรงดำริว่า นอกจากพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว คงไม่มีใครที่จะสามารถแก้ปัญหานี้ได้ จึงทรงบังคับเทพบุตรองค์หนึ่งให้ลงมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งประทับอยู่ ณ เชตะวันมหาวิหาร พระนครสาวัตถี ทูลถามปัญหาข้อนี้ โดยขอให้พระองค์ตรัสประทานสิ่งที่เป็นมงคลให้

ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงพระกรุณาตรัสมงคล ๓๘ ประการ ประทานแก่เทพบุตรนั้น โดยพระพุทธภาษิตว่า ดูกรเทวดา ธรรม ๓๘ ประการนี้ คือ

๑. การไม่คบคนพาล
๒. การคบบัณฑิต
๓. การบูชาบุคคลที่ควรบูชา
๔. การอยู่ในท้องถิ่นอันสมควร
๕. ความเป็นผู้มีบุญได้กระทำไว้ในปางก่อน
๖. การตั้งตนไว้ชอบ
๗. ความเป็นผู้ได้สดับตรับฟังมาก
๘. ความเป็นผู้มีศิลปะ
๙. วินัยที่ศึกษาดีแล้ว
๑๐. วาจาที่เป็นสุภาษิต
๑๑. การบำรุงมารดาบิดา
๑๒. การสงเคราะห์บุตร
๑๓. การสงเคราะห์ภรรยา
๑๔. การงานที่ไม่อากูล
๑๕. ทาน การเสียสละ
๑๖. ความประพฤติชอบธรรม
๑๗. การสงเคราะห์ญาติ
๑๘. การงานที่ปราศจากโทษ
๑๙. การงดเว้นจากบาป
๒๐. การไม่ดื่มน้ำเมา
๒๑. ความไม่ประมาทในธรรม
๒๒. ความเคารพ
๒๓. ความถ่อมตัว

๒๔. มีความสันโดษ

๒๕. ความกตัญญู

๒๖. การฟังธรรมตามกาล

๒๗. ความอดกลั้น

๒๘. ความเป็นผู้ว่าง่าย

๒๙. การเห็นสมณะ

๓๐. การสนทนาธรรมตามกาล

๓๑. ความเพียรเผากิเลส

๓๒. ความประพฤติพรหมจรรย์

๓๓. การเห็นอริยสัจ

๓๔. การทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน

๓๕. จิตไม่หวั่นไหวเมื่อถูกโลกธรรม

๓๖. จิตไม่เศร้าหมอง

๓๗. จิตที่คลายกำหนัด

๓๘. จิตที่เกษมจัดโยคะ

ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นมงคลอันสูงสุด ผู้ที่กระทำมงคลให้ประจักษ์แล้วจะไม่เป็นผู้พ่ายแพ้ บรรลุถึงความสวัสดีในทุกสถานในกาลทุกเมื่อ

ตำนานรัตนสูตร

รัตนสูตร เป็นสูตรที่ ๒ ในเจ็ดตำนาน ที่เรียกว่า **"รัตนสูตร"** ก็เพราะว่าสูตรนี้เป็นพระบาลีที่ประกาศอานุภาพของพระรัตนตรัยสิ้นเชิง อีกอย่างหนึ่ง พระสูตรนี้นิยมเรียกว่า **"สูตรน้ำมนต์"** ก็มี เพราะเหตุว่า ถ้าพระจะทำน้ำมนต์ จะข้ามบทนี้ไปเสียไม่ได้ ทั้งมีแบบนิยมให้พระเถระหยดเทียนน้ำมนต์ในพระสูตรนี้ และเมื่อจะดับเทียนน้ำมนต์ ก็ให้ดับในท้ายสูตรนี้ด้วย ดังนั้นสูตรนี้จึงเป็นพระสูตรที่ทรงอานุภาพศักดิ์สิทธิ์พระสูตรหนึ่ง

พระสูตรนี้มีตำนานเล่าไว้ว่า สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร พระนครราชคฤห์ ครั้งนั้นพระนครไพศาลีแห่งแคว้นวัชชี เกิดทุพภิกขภัยพิบัติ คือฝนแล้ง ข้าวกล้าในนาตาย ข้าวปลาหายาก ในชั้นแรกคนยากจน คนเกียจคร้านต้องอดอาหารตาย ครั้นตายไปแล้วก็ญาติที่จะอนุเคราะห์จัดการศพไม่มี คนมีกำลังก็ไม่มีความสงสารศพ มัววุ่นแต่งานของตัวเห็นไปว่าธุระไม่ใช่ ไม่ใส่ใจ ตกลงคนตายที่ไหน ศพก็ทอดทิ้งอยู่ที่นั่น ยิ่งกว่านั้นอหิวาตกโรคเข้าคุกคาม เพราะโทษที่ศพปฏิกูลในถนนหนทาง ในแม่น้ำลำคลอง เพราะความสกปรกนานาประการ มนุษย์ได้ตายลงเพราะอหิวาตกโรคเป็นจำนวนมาก ครั้นเมื่อภาคพื้นปฏิกูลด้วยศพมากเข้า ปีศาจจำพวกที่กินซากศพเป็นอาหารก็พากันเข้ามาพระนครกินซากศพ ยิ่งกว่านั้นยังหันเข้าใส่คนป่วยไข้ ชิมรสมนุษย์ที่ยังไม่เปื่อยเน่าดูบ้าง และแล้วก็เลยลามไปถึงมนุษย์ที่ยังไม่ป่วย แต่สกปรก เช่นตื่นนอนไม่ล้างหน้า เข้านอนไม่ล้างเท้า ไม่อาบน้ำ กินข้าวเสร็จแล้วไม่บ้วนปาก ผ้าผ่อนไม่ซัก และบ้านเรือนไม่กวาดไม่ถูเป็นต้น ในที่สุดมนุษย์ที่ไม่ป่วยแต่สกปรก ก็เริ่มถูกปีศาจเข้าสิงสู่ ดูดโลหิตเป็นอาหาร มนุษย์เริ่มตายลง เพราะปีศาจอีกชนิดหนึ่ง ชาวเมืองไพศาลีประสบภัยร้ายกาจ ๓ ประการ คือ ฝืดเคือง ๑ อหิวาตกโรค ๑ ปีศาจ ๑ พากันอพยพไปอยู่เมืองอื่นก็ไม่น้อย

ครั้งนั้น ชาวเมืองพากันกล่าวโอทก์โทษพระราชาว่า ภัยพิบัติ ๓ ประการที่เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองนี้ คงเป็นเพราะพระราชาประพฤติผิดราชประเพณีอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแน่ เมื่อพระมหากษัตริย์โปรดให้ตั้งกรรมการพิจารณาความผิดของพระองค์ ก็ไม่ปรากฏว่าพระองค์ทรงประพฤติบกพร่องแต่ประการใด ในที่สุดก็พากันบนเจ้า บวงสรวงเทวดาอารักษ์ สุดแต่ใครจะเล็งเห็นให้ใครช่วยปลดเปลื้อง แต่ก็ไม่สามารถจะบรรเทาภัยนั้นได้

ครั้งนั้น อำมาตย์ผู้หนึ่งได้กราบทูลพระเจ้าลิจฉวีว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระอรหันต์ บริสุทธิ์จากสรรพกิเลส มีพระหฤทัยประกอบด้วยพระมหากรุณาธิคุณเสมอด้วยมหาสมุทร ตรัสรู้สัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จประกาศพระธรรมบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง เป็นครูของเหล่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บัดนี้พระองค์เสด็จประทับ ณ เวฬุวันมหาวิหาร ขอพวกเราได้ส่งคนไปอัญเชิญให้เสด็จมายังพระนครนี้ ภัย ๓ ประการนี้จะต้องสงบเพราะอานุภาพของพระพุทธเจ้าแน่แท้ เจ้าชายมหาลี พร้อมด้วยอำมาตย์ ๕ นาย เป็นราชทูตตัวแทนไปกราบทูลอัญเชิญให้พระพุทธเจ้าเสด็จมายังเมืองไพศาลี

พระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก มีพระอานนท์เป็นพระอุปัฏฐากเสด็จถึงชานพระนคร ขณะที่เสด็จเหยียบภาคพื้นพระนครไพศาลี ก้าวแรกก็ประทับยืน จ้องพระเนตรจับท้องฟ้า ทรงระลึกถึงพระบารมีที่ทรงบำเพ็ญมาแต่ปูเรชาติ ไม่ทันใดนั้นมหาเมฆก็ตั้งขึ้น แล้วห่าฝนใหญ่ก็ตกลงมาดังเทน้ำ เหมือนหนึ่งดังจงใจจะล้างผืนแผ่นดินให้สะอาดต้อนรับพระศาสดา ฝนที่ตกลงมาก็พัดเอาซากศพมนุษย์และสัตว์ให้ไหลไปสู่ทะเลใหญ่ ภาคพื้นก็สะอาด ความอบอ้าวเร่าร้อนของอากาศก็สงบ บรรเทาโรคได้ถึงครึ่งหนึ่งด้วยพุทธานุภาพ

ในเย็นวันนั้นเอง พระบรมศาสดารับสั่งให้พระอานนท์เรียนเอารัตนสูตรนี้ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ในจาริกไปในกำแพงเมืองไพศาลี เจริญรัตนสูตรนี้เพื่อความสวัสดีจากภัยอันใหญ่ของประชาชน พระอานนท์พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ประคองบาตรซึ่งเต็มด้วยน้ำมนต์ ตั้งกัลยาณจิตประกอบด้วยเมตตา ระลึกถึงพระพุทธคุณ คือพระบารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ ปรมัตถบารมี ๑๐ ซึ่งทรงบำเพ็ญมา และบารมีในปัจฉิมชาตินี้ จำเดิมแต่เสด็จลงสู่พระครรภ์เป็นต้น จนตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ ประกาศโลกุตตรธรรม ๙ ประการเป็นที่สุด เจริญมนต์รัตนสูตรนี้ เที่ยวจาริกไปยังภายในกำแพงเมือง พร้อมด้วยพระเจ้าลิจฉวีทั้งหลายติดตามห้อมล้อม เดินพลางพรมน้ำมนต์พลางจนรอบพระนคร มนุษย์ที่กำลังประสบภัยแต่ปีศาจและโรคร้าย พอถูกหยดน้ำมนต์ที่พระเถระเจ้าพรมเท่านั้นก็หายจากโรคภัย มีกำลังสดชื่น ติดตามแวดล้อมพระเถระเจ้า โห่ร้องแซ่ซ้องสาธุการดังสนั่น มวลภูตผีปีศาจที่เข้ามาเบียดเบียน

มนุษย์ก็สะดุ้งตกใจกลัว พากันเลี่ยงออก ที่ยังดื้อแอบหลบอยู่ตามแง้มฝาเรือนและประตู เมื่อถูกหยาดน้ำมนต์ของพระเถระเจ้าก็เจ็บปวดแทบดับจิตประดุจสุนัขถูกฟาดหลังด้วยแส้เหล็ก พากันเห็นหนีอย่างไม่คิดชีวิต ด้วยความกลัวสยองเกล้า ตั้งหน้าวิ่งหนีออกจากเมืองโดยไม่เหลียวหลัง ครั้นไปประดังแน่นยัดเยียดกันที่ประตูเมือง และเมื่อไม่สามารถจะทนรออยู่ได้ก็พากันพังบานประตูหนีไปจนหมดสิ้น นี่เป็นอานุภาพของรัตนสูตร

ตำนานกรณียเมตตสูตร

พระพุทธมนต์บทนี้ทรงประทานเมตตาธรรมสอนให้ทุกคนตลอดถึงสัตว์ และทั่วไป ถึงพวกอทิสมานกาย คือพวกที่ไม่ปรากฏรูป เช่น เทวดา ภูตผีปีศาจ เป็นต้น ให้มีเมตตาต่อกัน ปรารถนาความสุข ความไม่มีเวร ไม่มีภัยต่อกัน เว้นการเบียดเบียนกัน ทำกิจทุกอย่างเพื่อประโยชน์สุขของกันและกัน ดังนั้น พระพุทธมนต์บทนี้จึงทรงอานุภาพควรแก่การคารวะยิ่งนัก **กรณียเมตตสูตร** เป็นอาวุธเล่มหนึ่งที่เรียกว่า **พุทธาวุธ** พระองค์ทรงประทานแก่สาวก คราวเข้าไปในแดนของมนุษย์ที่ดุร้าย เพื่อป้องกันรักษาความปลอดภัยเนือง ๆ ฉะนั้น พระพุทธมนต์นี้จึงทรงอานุภาพควรแก่การศึกษาท่องบ่นและเจริญเป็นเนืองนิตย์ เมื่อเจริญแล้วประพฤติปฏิบัติตาม ธรรมะทั้ง ๑๔ ประการที่ตรัสไว้ในพระสูตรนี้ ย่อมก่อให้เกิดเมตตามหานิยมเป็นแน่แท้ คือบุคคลผู้ฉลาดในประโยชน์ที่พระอริยเจ้าบรรลุแล้ว

๑. ถึงเป็นผู้อาจหาญ ๒. เป็นผู้ตรง

๓. ซื่อตรงดี ๔. เป็นคนว่าง่าย

๕. เป็นคนอ่อนโยน ๖. ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามผู้อื่น

๗. เป็นผู้สันโดษ ๘. เป็นคนเลี้ยงง่าย

๙. เป็นคนทำกิจให้เหลือน้อย ๑๐. ประพฤติเบากายและเบาจิต

๑๑. มีอินทรีย์อันสงบระงับแล้ว ๑๒. มีปัญญา

๑๓. เป็นผู้ไม่คะนอง และ ๑๔. เป็นผู้ไม่พัวพันในสกุลทั้งหลาย

ธรรมะทั้ง ๑๔ ประการนี้ ท่องให้ขึ้นใจและปฏิบัติให้ได้ ย่อมเป็นเกราะแก้วป้องกันภัยจากภูตผีปีศาจ เจ้าเขา เจ้าป่า เทวดาอารักษ์ ดังพระภิกษุผู้ปรารภความเพียร ๕๐๐ รูป ทูลลาพระพุทธเจ้าไปบำเพ็ญสมณธรรม ณ ชายป่าแห่งหนึ่ง ไกลจากพระเชตวันมหาวิหารประมาณร้อยโยชน์ หลังจากที่ได้เรียนกรรมฐานจากพุทธสำนักแล้ว ได้รับอาหารสัปปายะจากชาวบ้านเป็นอย่างดี เสนาสนะสัปปายะ สบายพอสมควร เพราะในเบื้องต้นที่พระภิกษุ ๕๐๐ รูปเข้าไปอาศัยนั้น เหล่าเทวดาที่สิงสถิตอยู่ตามต้นไม้สำนึกในบาปบุญคุณโทษ จึงอุ้มลูกจูงหลานลงจากต้นไม้เพื่อให้ภิกษุผู้มีศีลอาศัยอยู่ โดยคิดว่าท่านคงจะไม่อยู่นาน ท่านคงจะอนุเคราะห์สงเคราะห์ชาวบ้านถิ่นนี้เป็นการชั่วคราว แล้วก็จะออกไป แต่กลับตรงกันข้ามเมื่อปักษ์หนึ่งก็แล้ว เดือนนึงก็แล้ว ผ่านพ้นไปภิกษุเหล่านั้นก็ไม่ได้จากไป

เทวดาเหล่านั้น เคยได้รับความสบายมาก่อน เมื่อมาได้รับความทุกข์ทรมานเข้าก็ไม่ได้ระลึกถึงบาปบุญคุณโทษ มุ่งแต่ประโยชน์ของตนเป็นส่วนใหญ่ จึงประชุมตกลงกันว่า จะทำอุบายให้ภิกษุเหล่านี้หนีไปจากที่นี่ เมื่อตกลงกันแล้ว ในวันนั้นนั่นเองพวกเจ้าที่เจ้าทางเจ้าป่าเจ้าเขาก็สำแดงเดช หลอกหลอนภิกษุเหล่านั้นทั้งกลางวันกลางคืน ทำทุกอย่างที่จะให้ภิกษุเหล่านั้นไม่มีความสุข ผลเดือดร้อนก็ประจักษ์แก่ภิกษุทั้งหลายด้วยอำนาจของเทพเหล่านี้ทันที

พระภิกษุประชุมเล่าเหตุการณ์แก่กันและกันว่า *"ผมไม่สบายไอเหลือเกิน จามไม่หยุด นอนไม่หลับ ผีหลอก เห็นผีเดินมาไม่มีหัวน่ากลัวเหลือเกิน ที่ใช้ป่าโน้นมีเสียงอมนุษย์โหยหวนน่าหวาดเสียว เสียงเยือกเย็นขนลุกขนพอง"* ภิกษุทั้งหลายนั่งไม่ติด อยู่ตามลำพังไม่ได้ งานกรรมฐานล้มเหลว ต้องเลี่ยงเข้ามาจับกลุ่มซุบซิบกัน พวกเราอยู่ไม่ได้แน่ ๆ จึงพากันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงทราบเหตุการณ์นั้นแล้ว จึงประทานกรณียเมตตสูตร ให้ภิกษุเหล่านั้นเรียนจนขึ้นปากขึ้นใจแล้วทรงรับสั่งว่า ไปเถอะภิกษุทั้งหลาย เมื่อพวกเธอไปถึงแล้วจงตั้งเมตตาจิต ปฏิบัติตามที่ตถาคตบอก แล้วทุกประการ

ด้วยอานุภาพกรณียเมตตสูตรที่พระภิกษุทั้งหลายเจริญในเวลานั้น ได้ทำให้เหล่าเทวดา เจ้าป่าเจ้าเขา มีใจเมตตารักใคร่ พากันออกมาต้อนรับ ด้วยเพศอุบาสกอุบาสิกาเป็นอันดี ทั้งยังช่วยให้ความอารักขาอีกด้วย ทุกอย่างสงบเรียบร้อยที่สุดแม้เสียงร้องอันก่อให้เกิดความรำคาญก็ไม่มี ภิกษุทั้งหลายได้ความสงัดอันเป็นทางแห่งความสงบเจริญกรรมฐานอยู่ไม่นานก็ได้บรรลุผลที่ตนปรารถนาทุกรูป

ความจริงนั้น เมตตาธรรมนี้ ควรเจริญให้มากเข้าไว้ เพราะผู้ที่มีเจริญเมตตา พระบรมศาสดาตรัสว่าจะได้รับอานิสงส์ ๑๑ ประการตามที่ทรงประทานไว้ในเมตตานิสังส-สูตรว่า

๑. หลับเป็นสุข
๒. ตื่นเป็นสุข
๓. ไม่ฝันร้าย
๔. เป็นที่รักของหมู่มนุษย์
๕. เป็นที่รักใคร่ของหมู่อมนุษย์และดิรัจฉาน
๖. เทวดาย่อมรักษา
๗. ย่อมล่วงพ้นยาพิษและศาสตราวุธ
๘. เจริญสมาธิได้รวดเร็ว
๙. หน้าตาย่อมผ่องใส
๑๐. มีสติไม่หลงในเวลาสิ้นชีพ และ
๑๑. เมื่อดับชีพแล้วจะไปเสวยความสุขในพรหมโลก

ตำนานขันธปริตร

ขันธปริตรนี้ เป็นมนต์ที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้เจริญเมตตาเหมือนกัน แต่โดยเฉพาะให้แผ่เมตตาไปในอสรพิษคืองูเงี้ยวที่ดุร้าย ซึ่งต่างจากกรณียเมตตาสูตรที่ตรัสสอนให้แผ่เมตตาไปในภูตผีปีศาจที่ดุร้าย เจ้าป่าเจ้าเขา ซึ่งมีเรื่องราวที่เป็นเหตุให้ตรัสขันธปริตรว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับ ณ เชตวันมหาวิหาร ในพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นภิกษุรูปหนึ่งถูกงูร้ายกัดและมรณภาพลงด้วยพิษงูนั้น ข่าวนี้ได้ทำให้พระเป็นอันมากสะดุ้งกลัวต่อภัยนี้ พร้อมกับสลดใจต่อการมรณภาพของพระภิกษุนั้น จึงพากันเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าและกราบทูลให้ทรงทราบ พระองค์จึงตรัสว่า *"ภิกษุทั้งหลาย งูไม่น่าจะกัดพระ เพราะโดยปกติพระย่อมอยู่ด้วยเมตตา ชะรอยพระรูปนั้นคงจะไม่ได้แผ่เมตตาจิตยังพญางูทั้ง ๔ เหล่าเป็นแน่แท้ จึงต้องทำกาลกิริยาด้วยพิษงูร้าย หากเธอจะพึงแผ่เมตตาไปในพญางูทั้ง ๔ ตระกูลแล้ว พวกเธอจะไม่ถูกงูปทุษร้าย*

ตระกูลพญางูทั้ง ๔ นั้นคือ ตระกูลวิรูปักษ์ ตระกูลเอราบถ ตระกูลฉัพยาบุตร ตระกูลกัณหาโคตมะ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุแผ่เมตตาจิตไปยังตระกูลพญางูทั้ง ๔ นี้เพื่อคุ้มครองตนรักษาตัว ป้องกันตัว ต่อไปจึงทรงตรัสขันธปริตรมนต์ ป้องกันตัวประทานแก่ภิกษุทั้งหลาย จำเดิมแต่นั้นมาขันธปริตรก็เกิดเป็นมนต์ศักดิ์สิทธิ์ป้องกันชีวิตให้แก่บุคคลที่มีใจมั่นคง กอปรด้วยเมตตาจิตตั้งใจภาวนา พ้นจากการบีฑาของเหล่างูร้ายสัตว์ร้าย ตลอดถึงภูตผีปีศาจที่ดุร้ายทุกสถาน"

ตำนานโมรปริตร

โมรปริตรนี้ เป็นคาถาสำหรับป้องกันตัวของพญานกยูง พระโพธิสัตว์ คือครั้งหนึ่งพระบรมโพธิสัตว์ของเราเกิดเป็นนกยูงทอง ได้รับการยกขึ้นเป็นพญานกยูง ได้อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ แฝงกายพำนักอยู่ใกล้ภูเขาลูกหนึ่งซึ่งมีถ้ำเป็นที่อาศัย เวลาเช้าก็เกาะอยู่ที่ยอดเขาในด้านทิศตะวันออก เห็นพระอาทิตย์กำลังอุทัยทอแสงสว่างจับพื้นฟ้า ก็บ่ายหน้าเพ่งสุริยมณฑล พลางสวดบริกรรมป้องกันตัวว่า อุเทตยญฺจกฺขุมา เป็นต้น แล้วจึงร่อนลงไปหาอาหารในที่ต่าง ๆ ตลอดวัน เวลาเย็นก็กลับมาที่พัก ครั้นเห็นพระอาทิตย์กำลังสาดแสงรังสีสนธยารำไรใกล้อัสดงคต ก็บ่ายหน้ามาข้างทิศตะวันตก ตาจับอยู่ที่สุริยมณฑล พลางก็เจริญพระปริตรป้องกันตัวอีกว่า อเปตยญฺจกฺขุมา เป็นต้น แล้วจึงหลับนอน ครั้นรุ่งเช้าและเย็นคือเวลาก่อนจะออกไปหากินและก่อนจะเข้านอน พญานกยูงก็จะเจริญพระปริตรบทนี้ก่อนเป็นประจำตลอดกาล ทำให้แคล้วคลาดจากอันตรายทุกเมื่อ

ความในพระปริตรนั้นว่า *“พญานกยูงขอคารวะต่อผู้มีพระคุณคือพระอาทิตย์ พราหมณ์ผู้เอนจบในไตรเวทตลอดสรรพธรรม พระพุทธเจ้าทั้งหลาย พระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้า ท่านผู้วิมุติหลุดพ้นบาปทั้งปวง ขอท่านเหล่านั้นได้โปรดช่วยคุ้มครองป้องกันตัวทั้งกลางวันและกลางคืน เราท่านทั้งหลายมาสดับพระปริตรบทนี้กันเถิด”*

ตำนานอาฏานาฏิยปริตร

อาฏานาฏิยปริตรนี้ มาในอาฏานาฏิยสูตร ที่เรียกว่าภาณยักษ์และภาณพระ คือท้าวจาตุมหาราชกล่าวตอนหนึ่ง และพระพุทธเจ้าตรัสบอกภิกษุตอนหนึ่ง เพราะท้าวจาตุมหาราชเห็นว่า พวกภูตผีปีศาจและยักษ์มารสัตว์ดิรัจฉาน ผู้ไม่มีศีลธรรม ย่อมเบียดเบียนรังควาญพระ จึงมากราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์จึงตรัสบอกภิกษุอีกต่อหนึ่งจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าภาณยักษ์ภาณพระ ปัจจุบันนี้นิยมตรัสสวดแค่เพียง **"วิปัสสิสส นมัตถุ"** เท่านั้น เนื้อหาสาระของพระปริตรบทนี้ ก็ล้วนเป็นคำนมัสการพระพุทธเจ้า ๗ พระองค์ มีพระวิปัสสีพระพุทธเจ้า เป็นต้น มีสมณโคดมเป็นปริโยสาน

การที่พระสงฆ์ได้อัญเชิญอาฏานาฏิยะปริตรมาสาธยาย ก็เพื่อให้ท่านสาธุชนทั้งหลาย ได้น้อมนมัสการแด่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย มีพระวิปัสสีเป็นต้น มีพระสมณโคดมเป็นปริโยสาน และเป็นการอัญเชิญพระพุทธเจ้าเหล่านั้นมาสถิตประจำกาย เพื่อเป็นการป้องกันสรรพอันตรายอันเกิดจากภูตผีปีศาจ ยักษ์มาร สัตว์ร้ายทั้งหลาย ขออย่าได้มากระทำอันตรายใด ๆ แก่ตน

ตำนานอังคุลิมาลปริตร และโพชฌงคปริตร

อังคุลิมาลปริตรและโพชฌงคปริตร ทั้งสองนี้ที่ต้องสวดรวมกันนั้นเพราะว่า อังคุลิมาลปริตรเป็นปริตรน้อย มีบาลีที่สาธยายเพียง ๓ บรรทัด แต่เป็นพระปริตรที่ทรงอานุภาพมากในทางบำบัดความป่วยไข้โดยตรง เหมือนโพชฌงคปริตร

อังคุลิมาลปริตร แปลว่า พระปริตรของพระองคุลิมาลเถระเจ้า ตามตำนานกล่าวว่า เมื่อท่านยังไม่ได้ออกบวช ชื่อว่าอหิงสกะ เป็นบุตรราชปุโรหิตของพระเจ้ากรุงโกศล มีการศึกษาดี ต่อมามีความเห็นผิดกลายเป็นโจรร้ายฆ่าคนนับร้อย เป็นที่เกรงขามของคนเป็นอันมาก ฆ่าแล้วตัดนิ้วมือคนละนิ้ว ร้อยเข้าเป็นพวงแขวนคอ เพื่อจะเอาไปทำพิธีชุบตัวให้วิเศษ คนจึงได้ขนานนามว่า องคุลิมาลโจร โจรมีมาลัยนิ้วมือ ภายหลังพระศาสดาทรงพระมหากรุณาเสด็จไปทรงทรมานองคุลิมาลโจรในป่าให้หมดความพยศ ยอมตัวเป็นศิษย์ ออกบวชแล้วได้บรรลุพระอรหันต์ เป็นพระอรหันตขีณาสพ ได้นามว่า องคุลิมาลเถระ

ท่านครั้นบวชใหม่ ๆ แล้วออกบาตร ผู้คนที่จำได้ต่างแตกตื่นวิ่งหนีด้วยความกลัว คิดว่าท่านปลอมตัวมาบวชเพื่อฆ่าคนได้ง่าย ซ้ำทำให้สตรีคนหนึ่งซึ่งมีครรภ์แก่วิ่งหนีสะดุดกอหญ้าล้มลง บังเกิดทุกขเวทนาในครรภ์ ทุรนทุรายลำบากอย่างน่าสงสาร อุบาสกที่รู้จักท่านได้ขอร้องให้ท่านเอ็นดูช่วยอนุเคราะห์บำบัดทุกขเวทนาให้สตรีผู้นั้นด้วย พระเถระจึงตั้งเมตตาจิต กระทำสัจจกิริยา ขออนุภาพอริยธรรมที่ท่านบรรลุมาบำบัดทุกขเวทนาให้สตรีผู้นั้นประสบความสวัสดีในการคลอดด้วย พอท่านกล่าวพระปริตรนี้จบลง สตรีนางนั้นก็มีความสบายหายจากความเจ็บและคลอดบุตรโดยสวัสดี

ส่วน **โพชฌงคปริตร** ได้ปรารภการที่พระมหากัสสปเถระเจ้า และพระมหาโมคคัลลานเถระเจ้า เกิดอาพาธเจ็บป่วย องค์สมเด็จพระสัมมาพระพุทธเจ้าทรงพระเมตตาเสด็จมาตรัสโพชฌงค์ ๗ ประการให้ฟัง ทำให้ท่านทั้งสองหายจากอาพาธ และมีคราวหนึ่งเมื่อพระองค์ทรงประชวรเอง หลังจากทรงสดับโพชฌงค์ ๗ ประการ ที่มหาจุนทเถระเจ้าได้สาธยายถวาย ก็ทรงหายจากอาการประชวร นี้เป็นอนุภาพของโพชฌงคปริตร ดังนั้นบางคนถือคตินิยามตามนี้ จึงมักนิมนต์พระสงฆ์มาสวดโพชฌงค์ให้คนป่วยไข้ฟัง โดยเชื่อถือว่าฟังแล้วอาจช่วยบรรเทาทุกขเวทนาลงได้บ้าง

ตำนานวัฏฏกปริตร

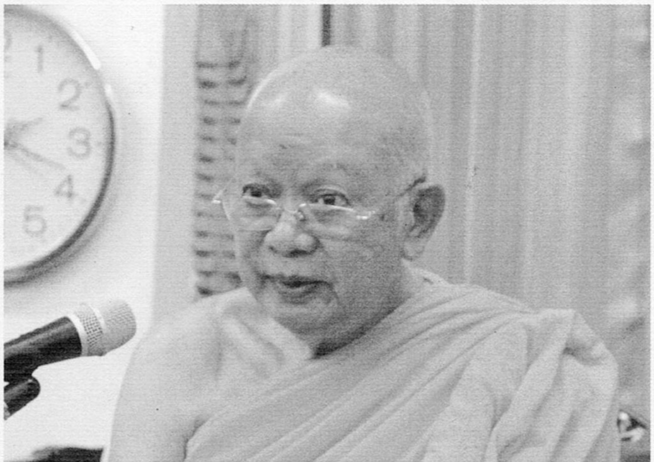
วัฏฏกปริตรนี้มีนิยมให้พระสวดในงานขึ้นบ้านใหม่ เปิดสถานที่ทำการใหม่เปิดโรงงานใหม่ เป็นต้น หรือเป็นมนต์ป้องกันอัคคีภัย อนุโลมตามเหตุที่บังเกิดขึ้นของมนต์บทนี้ **วัฏฏกปริตร** แปลว่า*มนต์เครื่องป้องกันของพญานกคุ้ม* คือเมื่อครั้งพระโพธิสัตว์เจ้า เสวยพระชาติเป็นพญานกคุ้ม สมัยหนึ่งไฟป่าเกิดขึ้น กำลังลุกลามมารอบ ๆ ที่อยู่อาศัยของพญานกคุ้มนั้น ซึ่งยังเป็นนกน้อย มีขนปีกยังไม่ขึ้น บรรดานกใหญ่ทั้งหลาย ตลอดทั้งพ่อแม่ก็พากันบินหนีไฟเอาตัวรอดกันหมด พญานกคุ้มนกน้อยไม่สามารถจะบินหนีไฟไปได้ เมื่อมองไม่เห็นที่พึ่งภายนอกแล้ว ทันใดนั้น พญานกคุ้มก็ระลึกถึงพี่พึ่งคือพระธรรมคุณที่พระพุทธเจ้าในอดีตได้ทรงประกาศไว้ดีแล้ว ยังทรงคนปรากฏอยู่ในโลกนี้ จึงได้ตั้งสัตยาธิษฐานขออานุภาพพระธรรมคุณบันดาลให้ไฟดับ เพื่อให้ตนและลูกนกที่ยังเหลืออยู่ในป่านั้นได้ประสบความสวัสดี ด้วยอานุภาพสัตยาธิษฐานที่พญานกคุ้มได้กระทำขึ้นนั้น ไฟก็ดับลง เหมือนคบหญ้าที่ลุกโพลงอยู่ด้วยไฟถูกกดให้จมลงไปในน้ำฉะนั้น

ด้วยอานุภาพของความสัตย์ ได้ช่วยป้องกันความวิบัติ ให้ความเกษมสำราญแก่พญานกคุ้ม ตลอดมวลสัตว์ทั้งหลายที่อาศัยอยู่ในป่า และถึงความเจริญสืบมาจนอายุขัย

ท่านสาธุชนทั้งหลาย ได้ทราบอานิสงส์ของวัฏฏกปริตรนี้แล้ว จงตั้งใจสดับวัฏฏกปริตรเถิด

มงคลชีวิต*

การบำรุงบิดามารดา

---

* พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพ ฯ บรรยายทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ในรายการธรรมะก่อนนอน ขยายความจากมงคลสูตร ในขณะดำรงสมณศักดิ์ที่พระเมธีวราภรณ์

มงคลชีวิต

เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา

(ตอนที่ ๑)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนทุกท่าน

เมื่ออาทิตย์ที่แล้วนั้น อาตมาได้พูดเรื่องมงคลที่ ๑๐ ข้อว่า **"สุภาสิตา จ ยา วาจา"** ได้จบลงไปแล้ว ต่อไปจะได้นำเอามงคลข้อที่ ๑๑ เรื่อง **"มาตาปิตุอุปฏฺธนํ** *การบำรุงมารดาบิดา*" มาบรรยายต่อไป

มงคลข้อที่ ๑๑ ว่า **"มาตาปิตุอุปัฏฐานะ** *การบำรุงมารดาบิดา*" ก่อนอื่นเราควรแยกประเด็นออกเสียก่อนว่าเราจะพูดถึงเรื่องอะไรบ้าง มงคลข้อนี้ก็มีอยู่ ๒ ประเด็น

ประเด็นแรก คือ **มารดาบิดา**

ประเด็นที่สอง คือ **การบำรุง**

✧ พ่อแม่สามจำพวก

เราควรทำความเข้าใจกันถึงเรื่องมารดาบิดากันเสียก่อน ความจริงคำว่า "มารดาบิดา" นี้เราทุกคนย่อมจะรู้จักกันดีว่า มารดาบิดานั้น ก็คือพ่อและแม่นั่นเอง แต่ว่าพ่อแม่หรือมารดาบิดานั้นตามภาษาทางพระท่านมีความหมายแตกต่างและลึกซึ้งยิ่งย่อนกว่ากันออกไป เช่น สตรีผู้ยังบุตรให้เกิด นี้เรียกว่า **มารดา** บุรุษผู้ยังบุตรให้เกิดท่านเรียกว่า **บิดา** นี้เป็นความหมายอันหนึ่ง ทีนี้ตามความหมายอันนี้เราจะได้ลักษณะของบุคคลที่เราเรียกว่าพ่อแม่เป็นสามจำพวกด้วยกันคือ

๑. เป็นชนกชนนีด้วย เป็นมารดาบิดาด้วย

๒. เป็นแต่ชนกชนนี ไม่ได้เป็นมารดาบิดา และ

๓. เป็นมารดาบิดา แต่ไม่ได้เป็นชนกชนนี

ประเภทที่ ๑ ที่ว่า **"เป็นทั้งชนกชนนี เป็นทั้งมารดาบิดา"** นั้น ก็หมายความว่า หญิงชายบางคู่ที่แต่งงานสมสู่กันแล้ว เป็นไปตามธรรมชาติก็ทำให้ลูกเกิดขึ้นมา เมื่อมีความสามารถทำให้มีลูกได้ตอนนี้ท่านเรียกว่า "ชนกชนนี" ทั้งชนกและชนนีคู่นั้น เมื่อมีบุตรมาแล้วไม่ทอดทิ้ง อุปถัมภ์ค้ำชูเลี้ยงดูบุตรนั้นตลอดไป ตอนนี้จัดเป็นมารดาบิดา รวมความว่าหญิงชายคู่ใด เมื่อมีบุตรแล้วไม่ทอดทิ้งคอยอุปถัมภ์เลี้ยงดู หญิงชายคู่นั้นก็ได้ชื่อว่า**เป็นทั้งชนกชนนีผู้ทำลูกให้เกิด และเป็นทั้งบิดามารดาผู้คอยเลี้ยงดูอุปถัมภ์**

ประเภทที่ ๒ "หญิงชายที่เป็นแต่ชนกชนนี แต่ไม่ได้เป็นบิดามารดา" นั้น ก็หมายความว่าหญิงชายคู่นั้นมีหน้าที่เพียงทำให้บุตรเกิดขึ้นมาแล้วไม่นำพา เอาไปทิ้งเสียบ้าง ยกให้คนอื่นไปเสียบ้าง ขายให้เขาเสียบ้าง บางคนถึงกับทำลายเสียตั้งแต่บุตรยังอยู่ในอุทรบ้างก็มี หรือบางทีลูกเกิดขึ้นมาแล้ว ก็ปล่อยปละละเลยไม่ทำอุปการะใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นต้นว่า ไม่อบรมสั่งสอนห้ามทำความชั่ว แนะให้ทำความดี ส่งเสียให้เล่าเรียนศึกษา หาคู่ครองให้ หรือมอบทุนทรัพย์เป็นปัจจัยในการดำรงชีพ อุปการะเหล่านี้เขามิได้ทำให้กับบุตรที่ตนทำให้เกิดขึ้นมาเลย หญิงชายลักษณะนี้ได้ชื่อว่า **เป็นแต่ชนกชนนีผู้ทำบุตรให้เกิดเท่านั้น แต่หาได้เป็นมารดาบิดาผู้เลี้ยงดูบุตรไม่**

ประเภทที่ ๓ "หญิงชายที่เป็นมารดาบิดา แต่หาได้เป็นชนกชนนีไม่" ก็หมายความว่า จะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม จะอยู่ในฐานะเป็นญาติหรือมิใช่ญาติก็ตาม ที่รับอุปการะทารกซึ่งมิใช่สายโลหิตเลือดเนื้อเชื้อไขของตัวเอง พูดง่าย ๆ ก็คือคนที่มิใช่ลูกของตนแต่รับอุปการะไว้ หญิงหรือชายประเภทนี้จัดว่าเป็นมารดาบิดา คือ**เป็นผู้เลี้ยงดูบุตร แต่ไม่ได้ชื่อว่าเป็นชนกชนนี** เพราะบุตรนั้นไม่ได้เกิดในท้องของตนหรือเลือดเนื้อของตน

✧ พ่อแม่ทำกิจที่ทำได้ยาก

มารดาบิดาทั้ง ๒ นั้น มารดาเท่านั้นเป็นผู้ที่ทำกิจที่ทำได้ยาก เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าสมัยพระองค์เสวยพระชาติเป็นโสณบัณฑิตดาบส ประกาศข้อที่มารดาเป็นผู้ที่ทำกิจอันทำได้ยากเอาไว้ในโสนันทชาดก สัตตกนิบาตว่า "มารดาเมื่อหวังผลคือบุตรย่อมนอบน้อมเทพดา ถามถึงฤกษ์ ฤดูและปีทั้งหลาย เมื่อมารดาถามแล้วในเพราะฤดู สัตว์

เกิดในครรภ์ย่อมเกิดลง ด้วยเหตุนั้น มารดาท่านจึงเรียกว่า **โทหฬินี** *หญิงแพ้ท้อง* เรียกว่า **สุหทา** *หญิงผู้มีใจดี* มารดานั้นถนอมบุตรถนอมครรภ์ปีหนึ่งหรือหย่อนปีหนึ่งแล้วจึงคลอด ด้วยอาการอย่างนี้ท่านจึงเรียกมารดานั้นว่า **ชนยนฺตี ชเนนฺตี** *หญิงผู้ยังบุตรให้เกิด* มารดานั้นปลอบโยนบุตรผู้ร้องไห้ด้วยน้ำนม ด้วยร้องเพลงกล่อม และด้วยเครื่องกกคืออวัยวะบ้าง ด้วยอาการอย่างนี้ ท่านจึงเรียกมารดานั้นว่า **โตเสนฺตี** *ผู้ยังบุตรให้ยินดีหรือปลอบโยนบุตร* ต่อแต่นั้นมาเมื่อลมและแดดแรงกล้า มารดาก็ทำความหวั่นใจ คอยดูแลดูบุตรผู้เป็นทารกไม่เดียงสา ด้วยอาการอย่างนี้ท่านจึงเรียกมารดานั้นว่า **โปเสนฺตี** *ผู้เลี้ยงดูบุตร* ทรัพย์สมบัติของบิดาก็ดี ของตนก็ดี บรรดาที่มีอยู่ มารดาย่อมคุ้มครองทรัพย์ทั้ง ๒ นั้นเอาไว้เพื่อให้บุตร ด้วยหวังตั้งใจว่า เออทรัพย์ทั้งหมดนี้ควรจะเป็นของบุตรเราเท่านั้น มารดานั้นย่อมวุ่นวายเดือดร้อนเพราะคอยให้บุตรสำเนียกอย่างโน้นอย่างนี้ เมื่อบุตรโตเป็นหนุ่มสาวแล้ว มารดาก็ยิ่งว้าวุ่นหนักหนา ตกเวลาเย็นไม่เห็นลูกกลับ ดวงใจก็ไหวหวั่นไปต่าง ๆ นานา” ทั้งหมดนี้เป็นการที่โสณบัณฑิตดาบสโพธิสัตว์เจ้ามองเห็นความสำคัญในตัวของมารดาคือแม่ ท่านจึงกล่าวเป็นประพันธ์คาถาดังที่อาตมาถอดใจความมานี้

ตามลักษณะที่ว่ามานี้ทั้งหมด เป็นการพูดยกย่องมารดาผู้ทำกิจอันคนอื่นทำได้โดยยาก แต่กิจดังกล่าวมานั้น โดยมากแล้วมารดาจะเป็นผู้กระทำเองเสียเป็นส่วนมาก

แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นพระคุณของแม่จะมีแต่เพียงคนเดียวก็หามิได้ ของบิดาหรือพ่อนั้นก็ย่อมจะมีดังจะได้นำมาบรรยายต่อไป และต่อไปนี้เพื่อความเข้าใจง่ายและกินใจ อาตมาจะใช้สรรพนามแทนท่านทั้งสองนั้นว่า แม่และพ่อ

อันพ่อและแม่นั้น ท่านทั้งสองได้ทรงคุณธรรมความดีความประเสริฐ สำหรับลูก ๆ นานัปประการและคุณธรรมเหล่านั้นที่เกิดขึ้นแก่ท่าน ก็มีเหตุเป็นเครื่องทำให้เกิดขึ้นอีกเช่นกัน เหตุอันนั้นก็คือบุตรนั่นเอง เมื่อบุตรเกิดขึ้นแล้วคุณธรรมก็เกิดขึ้นแก่ดวงใจของท่านทั้งสองตลอดมา คุณธรรมเหล่านั้นมิได้มีใครมาหยิบยื่นให้ หรือมายัดเยียดให้ และก็ไม่ต้องมีใครมาสั่ง มาสอน ตอนที่พ่อแม่ท่านยังมีฐานะเป็นลูกอยู่ คุณธรรมเหล่านั้นก็ไม่เกิดขึ้นแก่ท่าน แต่พอท่านมาดำรงตำแหน่งเป็นพ่อเป็นแม่ของลูกเข้าเท่านั้นแหละ คุณธรรมเหล่านั้นก็เกิดขึ้นแก่ดวงใจของท่านทันทีและยิ่งเกิดขึ้นเรื่อย ๆ สำหรับลูก ๆ ด้วยคุณธรรมประจำใจของท่านนั่นเองนักปราชญ์ทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้นจึงทรงยกย่องพ่อแม่ไว้ในฐานะต่าง ๆ ตามคุณธรรมนั้น ๆ เป็นบุรพเทพของลูก เป็นบุรพาจารย์ของลูก เป็นอาหุไนยบุคคลของลูก และอีกหลาย ๆ อย่าง

มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร

อันพ่อแม่ที่ได้รับยกย่องเสมอด้วยพระพรหมนั้น ก่อนอื่นพึงทราบคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระพรหมเสียก่อน บุคคลที่บำเพ็ญเพียรทำฌานสมาบัติจนได้สมาบัติ ๘ เมื่อไม่สามารถที่จะทำคุณธรรมให้สูงไปกว่านั้นได้ ตายไปแล้วก็ไปเกิดเป็นรูปพรหมบ้าง อรูปพรหมบ้าง ตามคุณธรรมนั้น ๆ คุณธรรมที่มีประจำใจของท้าวมหาพรหมเหล่านั้น ก็คือท่านไม่ละภาวนาทั้ง ๔ ประการคือ **เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา** ในหมู่สัตว์ ฉันใด *ผู้เป็นพ่อเป็นแม่ ที่มีฐานะเสมอด้วยพระพรหมนั้น ท่านก็ไม่ละภาวนาทั้ง ๔ ประการในบุตรฉันเดียวกัน* ดังจะยกมาว่าเป็นเรื่อง ๆ ไป

คุณธรรมที่มีอยู่ในใจของพระพรหมคือพ่อและแม่นั้น คือ **เมตตา** ความรักความห่วงใยอันเกิดขึ้นในจิตของท่าน **เมตตา** ที่แปลว่า ความรักที่มีในดวงใจของท่าน นั้น ความรักตัวนี้มิได้มีกิเลสจำพวกราคะความกำหนัดยินดีเจือปนอยู่ด้วยเลย เป็นความรักอันบริสุทธิ์สะอาด คือมีความเยื่อใย ห่วงใยในสารทุกข์สุขดิบต่อคนที่ตนแผ่ไปถึง เช่นลูกเป็นต้น แม่นั้นมีเมตตาจิตผุดขึ้นในดวงใจครั้งแรก ก็เมื่อได้ทราบดีแก่ใจก็ตอนเมื่อตนรู้ตัวระดูที่เคยมีมาได้ขาดหายไป ก็เป็นอันแน่แก่ใจว่าตัวจะต้องตั้งครรภ์และจะต้องมีลูก เมื่อดวงใจของตนประวัติไปเช่นนี้คุณธรรมคือเมตตาก็เกิดขึ้นทันทีว่า เมื่อไรเล่าหนอ เราจะได้เชยชมบุตรน้อยผู้ไม่มีโรค ตั้งแต่นั้น แม่ก็เริ่มบริหารครรภ์ คือต้องคอยบำรุงครรภ์ให้ได้รับสวัสดิภาพความปลอดภัย เริ่มด้วยอาการการบริโภค ก่อนที่ตัวยังไม่ตั้งครรภ์ เคยทานอาหารรสต่าง ๆ ตามที่ตนต้องการ เช่น ของเผ็ด ของร้อน ของเค็ม ของเปรี้ยว เป็นต้น แต่ถ้าตนรู้ว่ารสของอาหารเหล่านั้นที่ตนชอบแสนชอบเกิดไปเป็นอันตรายต่อลูกในครรภ์ แม่นั้นก็จะงดอาหารชนิดนั้นเสีย นี่ก็เพราะความห่วงใยอันเป็นตัวเมตตานั่นเอง

ในด้านอิริยาบถต่าง ๆ เมื่อตนยังไม่ตั้งครรภ์ จะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอนพลิกคว่ำพลิกตะแคง ก็ทำได้ตามใจปรารถนา แต่พอมีครรภ์เข้าอิริยาบถต่าง ๆ ที่เคยทำได้คล่องแคล่วก็ต้องกลายเป็นเฉื่อยชาลงไป เพราะต้องคอยระแวดระวังทุกย่างอิริยาบถ ถ้าเกิดพลาดพลั้งลื่นล้มหกคะเมนลงไป ก็ต้องเป็นอันตรายต่อลูกในครรภ์เป็นแน่แท้ จะลุกจะนั่งแต่ละครั้งละหนแม่ก็ต้องจำทนความทุกข์ความยากลำบากเอา ทั้งนี้ก็เป็นเพราะดวงใจท่านเต็มเปี่ยมไปด้วยเมตตา ความเยื่อใยห่วงใยในลูกนั่นเอง และมิใช่แต่เท่านั้น เมื่อครรภ์แก่หนักเข้า ความอุ้ยอ้ายเฉื่อยชาก็มีมากขึ้น ความอึดอัดก็ติดตามมา แต่แม่ก็ทนสภาพเหล่านั้นได้ นี่มันเป็นเพราะอะไร ? มิใช่เพราะเมตตาธรรมดอกรึ ลูกบางคนที่ยังไม่เคยมีลูก ก็ยังไม่ทราบหรอกว่าดวงใจ

ของแม่นั้นเป็นไฉน ดังเช่นพระเจ้าอชาตศัตรูหลงไปคบบาปมิตร คือพระเทวทัตเข้า ทำให้หน้ามืดตามัวทรงทรมานพระเจ้าพิมพิสารพระราชบิดาจนกระทั่งสิ้นพระชนม์ และพร้อมกับการสิ้นพระชนม์ของพระราชบิดานั้น ก็ได้รับข่าวอีกข่าวหนึ่งว่าพระมเหษีของพระองค์ประสูติพระราชโอรส พระเจ้าอชาตศัตรูเกิดความรักความห่วงใยในพระราชโอรสนั้นทันที จึงมาทราบว่าพระราชบิดาเราต้องรักเรามากดั่งเช่นเรารักราชโอรสแรกประสูติของเราเป็นแน่แท้

ส่วนทางพ่อนั้นเล่า ก็มีความรักไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าแม่ ถึงแม้ท่านจะไม่ใช่เป็นคนอุ้มท้องประคองครรภ์มาก็ตาม แต่ท่านก็มีส่วนในการบำรุงครรภ์เหมือนกัน คือขณะที่แม่ครรภ์แก่ ฝ่ายพ่อก็ต้องทำทุกอย่างเพื่อนำเอาปัจจัยมาบำรุงบำเรอปรนเปรอให้แม่และลูกในครรภ์ได้รับความสุขตามควรแก่อัตภาพ พ่อต้องอาบเหงื่อต่างน้ำสู้ทรมานร่างกายเพื่อความสุขของลูกโดยตรง ทั้งนี้ก็เพราะเมตตาเกิดขึ้นในดวงใจของท่านนั่นเอง

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๒)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำทุกท่าน

เมื่ออาทิตย์ที่แล้ว อาตมาได้พูดถึงเรื่องพ่อแม่ได้มีคุณธรรมคือเมตตา อันเป็นหลักธรรมของท่านผู้ประเสริฐของท่านผู้เจริญ ซึ่งท่านเหล่านั้นไม่เคยละคุณธรรมข้อนี้ต่อสรรพสัตว์เลย พ่อแม่ก็มีดวงใจเต็มเปี่ยมไปด้วยเมตตานั้นเหมือนกัน และก็ได้พูดถึงตอนว่า พ่อแม่มีดวงใจห่วงใยในลูกที่กำลังอยู่ในครรภ์ วันนี้จะได้ว่าคุณธรรมข้อที่ ๒ ต่อไป

✧ พ่อแม่ตายแทนลูกได้

อันคุณธรรมข้อที่ ๒ นั้นก็คือ **กรุณา** ที่แปลว่า *ความสงสาร* อันอาการสงสารนั้นก็คือ *การหวั่นไหวแห่งดวงใจของผู้ที่เห็นคนอื่นได้รับความทุกข์เดือดร้อนประสบเคราะห์กรรมต่าง ๆ* เป็นต้นว่าประสบอัคคีภัย วาตภัย หรือโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ นานา เมื่อเห็นคนเหล่านั้นได้ประสบเคราะห์กรรมนั้น ๆ แล้ว ท่านผู้เจริญกรุณาพรหมวิหารธรรม อันเป็นหลักธรรมของท่านผู้ประเสริฐ ก็อดรนทนอยู่ไม่ได้ ถ้ามีหนทางที่จะช่วยเหลือเขาเหล่านั้นได้ ก็ต้องรีบช่วยทันที หรือตนเองไม่สามารถที่จะช่วยเหลือเขาเหล่านั้นให้พ้นทุกข์ภัยได้ ก็ไม่นิ่งดูดายรีบขวนขวายหาอุบายทางใดทางหนึ่งเพื่อให้เขาพ้นทุกข์ได้

เพราะฉะนั้น ท่านผู้มีคุณธรรมได้รับนามตามคุณธรรมนั้น ย่อมไม่ละเลยหน้าที่อันนี้ฉันใด ท่านผู้เป็นพ่อเป็นแม่ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ท่านจะไม่ละกรุณาธรรมต่อลูก ๆ เลย กรุณาธรรมนี้ได้เกิดขึ้นในดวงใจของท่านติดต่อกันกับเมตตาธรรม คือเมื่อลูกจุติลงสู่ครรภ์นอนคุดคู้อยู่ประมาณ ๙ เดือนบ้าง ๑๐ เดือนบ้าง ได้กำหนดก็คลอดออกมา ในขณะที่จะทำการคลอดนั้น อาการก็จะปรากฏแก่แม่ ท่านจะได้รับความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส เมื่อลมกัมมัชวาตพัดผันเพื่อจะขับดันให้ลูกในท้องคลอดออกมา ท่านก็มีเวทนาอย่างแรงกล้าเจ็บแสบทุรนทุราย แต่ดวงใจของท่านก็ยังอดเป็นห่วงในตัวลูกน้อยซึ่งยังไม่ทันได้เห็นหน้าตานั้นเลย และขณะที่ลูกเคลื่อนคลอดออกมานั้น แม่ก็เสวยเวทนาเจ็บปวดรวดร้าวไปทั่วสรรพางค์กาย บางรายลูกคลอดออกไม่ได้ยิ่งเจ็บปวดหนักเข้า ถึงกับต้องผ่าออกก็มี แม่บางรายถึงกับสลบไสลไปก็มี บางรายร้ายนักก็ถึงกับสิ้นชีพก็มี แต่แม่ก็ทนได้ต่อทุกขเวทนาอันนั้นเพราะดวงใจท่านเต็มเปี่ยมไปด้วยเมตตาธรรม ถ้าท่านขาดเมตตาธรรมเสียแล้ว ลูกนั้นก็ไม่มีโอกาสที่จะได้ลืมตาดูโลก แม่ผู้ขาดเมตตาธรรมนั้นก็จะหาอุบายทำลายลูกนั้นเสียตั้งแต่อยู่ในครรภ์โดยอุบายวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง

พอแม่คลอดลูกออกมาแล้วและมีสติดีแล้ว กรุณาธรรมก็เริ่มผุดขึ้นในดวงใจของท่าน ตั้งแต่ได้ยินเสียงร้องของลูกน้อยอันเกิดจากความเจ็บปวด เพราะผิวหนังของทารกแรกเกิดนั้นย่อมอ่อนนุ่ม เหมือนแผลสด จะถูกกระทบอะไรก็ตาม ย่อมเจ็บปวดไปหมด โดยที่สุดกระทั่งถูกลมและน้ำ ก็พาลเจ็บปวดเอาเสียด้วย ทารกนั้นก็มีอาการเป็นเช่นนั้น ความเจ็บปวดเกิดขึ้นตั้งแต่คลอดออกจากครรภ์แม่ ท่านเปรียบอุปมาเอาไว้ว่า มีภูเขาสองลูกตั้งประชิดติดกันโอนเอนเข้าหากัน เมื่อมีอะไรอยู่ในท่ามกลางก็จะละเอียดแหลกราญไปเลย แต่สัตว์เราถูกช่องคลอดของมารดาบีบเหมือนถูกคีมหนีบ ที่ทารกทนอยู่ได้ ก็เพราะยังมีกรรมที่จะต้องเสวย ที่ทนไม่ได้ตายไปก็เพราะว่าสิ้นกรรม

เมื่อลูกน้อยได้รับความเจ็บปวดอันเกิดจากอาการออกมาจากครรภ์นั้น ก็เสวยทุกขเวทนาเจ็บปวด จึงเปล่งเสียงว่า อุแว้ แม่พอได้ยินเสียงร้องของลูกแรกเกิดเช่นนั้น ดวงใจก็เริ่มหวั่นไหวเป็นทุกข์ใจว่า ลูกของเราได้รับอันตรายแล้ว จะเป็นประการใดบ้างก็ไม่รู้ ทั้ง ๆ ที่ตนเองยังไม่อยู่ในสภาพที่จะช่วยเหลือลูกน้อยได้ หลังจากได้ผลที่ตนหวังคือลูกแล้ว ดวงใจของพ่อแม่ก็เพิ่มพูนพอกพูนกรุณาธรรมยิ่งขึ้น ทุกครั้งเมื่อทราบว่าลูกน้อยได้รับทุกขเวทนาอันเกิดจากพยาธิความเจ็บปวด ดวงใจของท่านทั้งสองก็หวั่นไหวใคร่ที่จะบำบัดทุกขเวทนาของลูกน้อยนั้น

ตามปกติธรรมดาเมื่อยังไม่มีลูก พ่อและแม่นั้น จะกิน จะนอน หรือว่าจะทำอะไรอยู่ก็ตาม ย่อมจะมีความสุขสบาย แต่ยามมีลูกน้อยแล้ว จะกิน จะนอน ก็กินและนอนไม่ได้เท่าที่ตนเคยได้รับ ยามลูกร้องขึ้นมาครั้งใด ดวงใจท่านก็หวั่นไหวขึ้นครั้งนั้น บางครั้งกำลังทานข้าวอย่างเอร็ดอร่อย เมื่อลูกร้อง ก็ต้องทิ้งชามข้าวมากกมาประโลม แล้วกลับไปทานใหม่ หรือบางทีกำลังนอนหลับสบาย ก็ต้องลุกขึ้นมาบำบัดความทุกข์ของลูกให้หายไป บางครั้งตัวเองเจ็บไข้ได้ป่วย ก็ต้องมาช่วยระงับความทุกข์ของลูกนั้น บางคนตอนเป็นหนุ่มเป็นสาว เห็นอุจจาระปัสสาวะของเด็กอื่นหรือของน้อง ๆ ก็สะอิดสะเอียน พาคลื่นไส้จะอาเจียน แต่พอตกอยู่ในฐานะพ่อคนแม่คนเข้า สิ่งที่เคยเกลียดเหล่านั้นก็กลับกระทำได้อย่างสนิทใจ นี่เป็นเพราะอะไร ? มิใช่เพราะว่าพ่อแม่ท่านมีกรุณาธรรมดอกรึ ?

บางคนอวัยวะบางส่วนเคยสงวนหนักสงวนหนา ใครจะเห็นใครจะดูไม่ได้ เกิดความอับอายทีเดียว แต่พอมามีลูกน้อยเข้าเท่านั้น ก็สามารถเอาอวัยวะส่วนนั้นซึ่งเป็นเครื่องกกปลอบประโลมอย่างดีออกมาให้ลูกได้ดูดดื่มกิน ไม่ว่าสถานที่นั้นจะเป็นที่ลับหรือที่แจ้ง จะเป็นในรถในเรือแม่ทำได้ทั้งนั้น ความสงสารลูก ความรักลูก แม่พ่อตัดความละอายอันนั้นทิ้งได้

ความสงสารลูกมีติดต่อกันมาเป็นลำดับ ท่านกล่าวเอาไว้ว่า อันกรุณาความสงสารที่มีในดวงใจของพ่อแม่นั้น ท่านทำความหวั่นใจจนกระทั่งใบไม้จะล่วงล่นตกมาถูกลูกเข้าเสียด้วย ยุงจะไต่ไรจะตอมพ่อแม่ก็เฝ้าทะนุถนอม ยามลูกเจ็บไข้เมื่อตนหมดปัญญาที่จะรักษา พ่อแม่ก็ต้องไปตามหมอหายามารักษา ยามดึกดื่นค่อนคืน ยามฝนตกแดดกล้า พ่อแม่ก็ต้องไป บางโอกาสไม่เคยออกปากไหว้วานขอร้องใคร แต่เมื่อเห็นแก่ลูกน้อย พ่อแม่ก็ทำได้ทั้งนั้น ไม่ว่าอุปสรรคจะมาขัดขวาง พ่อแม่ก็ต้องฟันฝ่าอุปสรรคเหล่านั้นไป เพื่อหาปัจจัยทั้ง ๔ คือ อาหารการบริโภค ผ้าผ่อนท่อนสะใบ หยูกยารักษาไข้ และที่อยู่ที่อาศัย พ่อแม่ต้องเสาะแสวงหาเพื่อเตรียมเอาไว้ให้ลูกของตนดังที่กล่าวเอาไว้ข้างต้นนั้นแล้วว่า แม่นั้นย่อมคุ้มครองทรัพย์สมบัติทั้งของพ่อและของตัวเองเอาไว้เพื่อลูกเพียงอย่างเดียว เท่านั้น

ยังไม่พอ พ่อแม่ยังเป็นห่วงอนาคตของลูก กลัวลูกจะไม่ได้รับการศึกษา แล้วกลัวลูกจะไม่ทันโลกทันสังคมเขา พ่อแม่ต้องเสาะแสวงหาเงินตรามาเพื่อส่งเสริมให้ลูกได้รับการศึกษา เพื่อจะได้มีปัจจัยเอาไว้ต่อสู้กับชีวิตในการข้างหน้า นี่พ่อแม่ทนทุกข์ยากลำบากทุกอย่าง ก็เพราะกรุณาความสงสาร บางครั้งเมื่อยามลูกทุกข์ พ่อแม่นั้นคิดว่า ถ้าเรายกเอาทุกข์ของลูกมาสู่ตนได้ก็จะยกเอามา หรือบางทีเรื่องถึงกับคอขาดบาดตาย พ่อแม่ก็ออกรับแทนลูก

ได้ ดังมีตัวอย่างมามาก เช่นลูกทะเลาะกัน พ่อแม่เห็นลูกเพรี่ยงพล้ำก็ต้องเข้าห้ามหรือเข้าช่วย

พ่อแม่นั้น ทุกข์แทนลูกได้ ลำบากแทนลูกเพื่อลูกได้ โดยที่สุด ตายแทนลูกได้ แต่ลูกเล่า เคยรู้ถึงหัวอกของพ่อแม่หรือเปล่าก็ไม่รู้ จะเอาอย่างเดียว ขอให้ได้อย่างเดียวเป็นพอ พ่อแม่จะเป็นอย่างไรช่าง พ่อแม่นั้นลูกจะเอาอะไร อยากได้อะไร ต้องการอะไร พ่อแม่สรรหาเอามาทูนให้ทั้งนั้น แต่พอพ่อแม่ขอร้องลูกบ้าง ผลที่ได้รับคืออะไร ? ผลก็คือความผิดหวังนั่นเอง ผู้ที่ตกอยู่ในฐานะลูกทั้งหลายโปรดคิดถึงท่านทั้งสองนั้นบ้าง เพราะว่าพ่อแม่กว่าจะเลี้ยงลูกจนกระทั่งเติบโตจนเป็นที่พึ่งแก่ตนเองได้นั้น พ่อแม่ก็เลือดตาแทบกระเด็น เหตุการณ์ทั้งหมดนี้ ท่านทำได้ก็เพราะท่านมีกรุณาธรรมผุดขึ้นในดวงใจของท่าน

เมื่อลูกได้ดีพ่อแม่ก็ปลื้มใจ

อันคุณธรรมประการที่สามนั้นคือ **มุทิตา** ซึ่งแปลกันว่า *ความพลอยยินดี* ในสมบัติของลูก เมื่อลูก ๆ ได้เจริญเติบโต สำเร็จผลที่ตนมุ่งหวังได้เป็นที่พึ่งแก่ตนเองได้ ท่านทั้งสองก็พลอยดีใจไปด้วย เช่นลูกเจริญเติบโตโดยไม่มีโรคาพยาธิ ความเจ็บไข้ได้ป่วยต่าง ๆ ผ่านชีวิตมาได้อย่างราบรื่น ท่านก็ดีใจ ลูก ๆ เรียนศิลปะวิทยาการต่าง ๆ สำเร็จลงไปได้ พ่อแม่ก็ดีใจปลาบปลื้มใจเป็นล้นพ้น ซึ่งลูก ๆ ทั้งหลายจะได้ประสบกับใจตนเองมาแล้ว เช่นตัวสำเร็จการศึกษาก็ตาม การงานก็ตาม แต่ละครั้งแต่ละตอน เมื่อท่านได้ทราบเข้า ท่านก็แสดงความดีใจออกมาให้ลูก ๆ เห็น ตั้งต้นแต่การพูดอาสรรเสริญให้กำลังใจสนับสนุน บางทีก็ถึงกับให้รางวัลแห่งผลงานที่ได้ทำสำเร็จลงไป หรือขนาดจัดมหกรรมทำการฉลองความสำเร็จให้ทีเดียว ยิ่งลูก ๆ ทำความดีนำชื่อเสียงเกียรติยศมาสู่วงศ์ตระกูลด้วยแล้ว ท่านจะปลาบปลื้มใจเอามาก ๆ ทีเดียว นี่ดวงใจของพ่อแม่เป็นอย่างนี้ด้วยกันทั้งนั้น นอกเสียจากว่าพ่อแม่บางท่านที่ขาดคุณธรรมดังว่ามาก็ไปอีกเรื่องหนึ่ง พ่อแม่ที่มีคุณธรรมนั้น ถึงลูกจะดีหรือไม่ดี ท่านก็ยังยึดมั่นอยู่ในคุณธรรมข้อ มุทิตา มีอยู่เสมอ

อันคุณธรรมประการที่สี่ ที่ทำให้พ่อแม่มีฐานะเสมอด้วยพระพรหมผู้ประเสริฐนั้นก็คือ **อุเบกขา** *การวางตนเป็นมัธยัสถ์ คือทำใจเป็นกลาง ๆ* ไม่ดีใจไม่เสียใจ ในเมื่อลูกถึงความวิบัติและได้สมบัติ เพราะมาคิดเสียว่า สัตว์นั้นเป็นไปตามกรรมที่ตนกระทำมา หรืออีกประการหนึ่งพ่อแม่นั้น เมื่อยามลูก ๆ ได้แยกกันครองเรือน สามารถที่จะเลี้ยงตน บำรุงตนเองให้ได้รับความสุขตามสมควรแก่อัตภาพได้แล้ว ท่านทั้งสองก็มีอุเบกขา การทำใจให้มีความมัธยัสถ์ก็เกิดขึ้น

แต่จะอย่างไรก็ตาม ท่านทั้งสองนั้นถึงแม้ว่าจะมีคุณธรรมข้อ อุเบกขา เป็นองค์คำรบ ๔ ก็ตามที ท่านก็ยังไม่ละทิ้งคุณธรรมทั้งสามข้างต้นเสียทีเดียว คือจะต้องมีความรักลูก ความเป็นห่วงลูก ต้องคอยสอดส่องถามถึงสารทุกข์สุขดิบของลูกอยู่เสมอ ยิ่งถ้าลูก ๆ คนใดไม่สามารถจะเลี้ยงตนและครอบครัวให้ได้รับความสุขได้แล้ว ท่านยิ่งจะเพิ่มเมตตาความรักความห่วงใยในลูกคนนั้นมากยิ่งขึ้น จนบางครั้งทำให้ลูก ๆ คนอื่น ๆ คิดไปว่าพ่อแม่นั้นมีอคติลำเอียงไม่เที่ยงธรรม แต่ความจริงแล้ว ถ้าเราคิดให้ลึกซึ้ง เราก็จะรู้ถึงดวงใจของท่านอย่างแท้จริงว่าที่ท่านทำลงไปนั้น เพราะท่านเห็นลูกคนนั้นยังเอาตัวไม่รอด

เพราะฉะนั้น เมื่อเรามองท่านทั้งสองก็ขอให้มองในแง่นี้ดูบ้างแล้วเราก็จะสบายใจหรือบางครั้งครูบาอาจารย์เห็นศิษย์คนใดแย่ไปไม่ไหวท่านก็จะให้ความเมตตาธรรม กรุณาธรรม ช่วยเหลือให้ศิษย์คนนั้นได้พ้นจากสภาพที่ทนทุกข์อยู่นั้น

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๓)

เจริญพร ท่านสาธุชนทั้งหลาย ที่รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่ออาทิตย์ที่แล้วนั้น อาตมาได้พูดถึงเรื่องพ่อแม่เป็นพระพรหมของลูก ๆ โดยได้พูดมาถึงเรื่องท่านทั้งสองมีอุเบกขาธรรมอยู่ในดวงใจของท่านและได้พูดสรุปถึงว่า ถึงท่านจะมีอุเบกขาธรรมอันเป็นองค์คำรบครบ ๔ แล้วก็ตาม แต่ท่านก็หาได้ละเลยคุณธรรมทั้ง ๓ ข้างต้นนั้นไม่ เป็นแต่เพียงว่าอาจจะเบาบางลงไปบ้างในบางกรณีที่ลูก ๆ ของท่านเป็นสุขไปแล้ว

ขอให้ลูก ๆ ทุกคนโปรดนึกดูว่า พระพรหมตามคุณธรรมนั้นท่านมีธรรมะ ๔ ประการอันเป็นธรรมเครื่องอยู่ของท่านผู้ประเสริฐ ท่านเหล่านั้นจะไม่ละเลยหน้าที่ของท่าน ถ้าเปรียบด้วยพรหมตามรูปภาพ ก็แสดงว่าพรหมนั้นมี ๔ หน้า ถ้าคลายปมปริศนานั้นออกมาก็จะได้แก่คนมีธรรมะ ๔ ข้อนั่นเอง

เพราะฉะนั้น **พ่อแม่ทั้งสองนั้นท่านจึงเรียกว่า พรหม เพราะท่านมีความประพฤติเช่นกับพรหม เพราะได้พรหมวิหารธรรมในลูก ๆ ทั้งหลายครบ ๔ อย่างตามกาลสมัยนั้น ๆ**

พ่อแม่เป็นบุรพเทพของลูก

อันพ่อแม่นั้น พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงยกฐานะให้เป็นเทพ และมิใช่แต่เทพธรรมดา เป็นถึงบุรพเทพ อันการที่บุคคลจะเป็นเทพได้นั้น ต้องมีคุณธรรมให้เหนือกว่าบุคคลด้วย เช่นเป็นคนมีศีลดีบริสุทธิ์หมดจดไม่มัวหมอง ไม่ด่างพล้อย มีสัจจะถืออย่างมั่นคง มีใจประกอบด้วยการบุญมีบำเพ็ญทาน ทำภาวนาเป็นต้น เมื่อแตกกายทำลายขันธ์ไปแล้วก็มีสุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้า เป็นเทวดา เป็นพรหมเป็นต้น ท่านผู้บำเพ็ญคุณธรรมแล้วไปเกิดในสวรรค์ตามภูมิธรรมนั้น เรียกว่า **"อุปัตติเทพ"**

ท่านผู้บำเพ็ญบุญญาธิการสร้างสมอบรมโพธิสมภารมาแล้วได้อุบัติในตระกูลอันสูงแล้วในปัจจุบันภพยังประพฤติคุณธรรมอันสูงอีก เช่นพระราชามหากษัตริย์ อย่างนี้เรียกว่า **"สมมุติเทพ"**

ท่านผู้บำเพ็ญเนกขัมมบารมีจนกระทั่งทำกิเลสาสวะมีราคะ โทสะ โมหะ โลภโกรธหลงเป็นต้นให้หมดไปจากจิตสันดาน เป็นอริยะ ท่านเหล่านี้เรียกว่า **"วิสุทธิเทพ"**

เทพทั้งสามเหล่านั้นอุบัติขึ้นเพราะกรรมแต่อดีตเป็นเหตุปัจจัยหนุนให้สำเร็จประกอบกับกรรมในปัจจุบันสนับสนุนให้สำเร็จเร็วยิ่งขึ้น อันสามัญชนคนธรรมดาอย่างเรา ๆ ท่าน ๆ ก็สามารถเป็นเทพกับเขาได้ ดั่งเช่นสัปปุริสชนคนดียกย่องบุคคลผู้ประพฤติคุณธรรมดังพุทธภาษิตนี้ว่า **"หิริโอตฺตปฺปสมฺปนฺนา สุกฺกธมฺมสมาหิตา สนฺโต สปฺปุริสา โลเก เทวธมฺมาติ วุจฺจเร"** ซึ่งแปลเป็นความว่า *"สัปปุริสชนคนดีผู้ถึงพร้อมด้วยหิริโอตัปปะ ยึดมั่นในสุกกธรรม ท่านเรียกว่า ผู้มีธรรมของเทวดา"*

ผู้ยังหิริความละอายชั่ว ดังเช่นหญิงสาวผู้มีตระกูล รังเกียจความชั่วละอายความชั่ว ผู้ประกอบโอตตัปปะความเกรงกลัวบาป ดังเช่นหญิงแพศยา กลัวแขก ผู้ประพฤติกุศลธรรมความดีอันเป็นธรรมฝ่ายขาว ผู้มีคุณธรรมเหล่านี้ ก็จะได้ชื่อว่าผู้มีธรรมของเทวดา หรือมีธรรมเป็นเหตุให้ถึงความเป็นเทพ

รวมความแล้วว่า คนเรานั้นจะเป็นเทพกันได้ด้วยกันทุกคน ถ้าต่างคนต่างมีเทวธรรมนี้ เทพทั้งสามโดยกล่าวชื่อมาแล้วนั้นก็ดี ผู้เป็นเทพในภพนี้โดยมีเทวธรรมประจำใจก็ดี ท่านเหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัจฉาเทพทั้งนั้น ลูก ๆ ทุกคนจะรู้จักเทพเหล่านั้นได้ ก็เพราะอาศัยบุรพเทพคือพ่อและแม่นั่นเอง พ่อแม่ได้ชื่อว่าเป็นเทพของลูก ๆ เพราะท่านมีอุปการะคุณดังกล่าวมา และมีคุณธรรมที่ทำให้เป็นเทพสำหรับลูก ๆ เสมอมีเป็นประจำ เทพเหล่านั้นเมื่อ

ลูก ๆ ได้รู้จักโดยอาศัยบุรพเทพคือพ่อและแม่แล้ว ลูกมีความเลื่อมใสศรัทธา น้อมนำสักการะเข้าไปบูชาเทพเหล่านั้น อานิสงส์ของการบูชาลูก ๆ ย่อมได้รับอานิสงส์มากฉันใด

ลูก ๆ บูชาบุรพเทพคือพ่อและแม่ ลูก ๆ ก็ย่อมได้รับพลาอานิสงส์มากฉันนั้นเหมือนกัน เพราะเทพทั้งสามนั้นก็ดี บุรพเทพคือพ่อและแม่ก็ดี ท่านปฏิบัติตนของท่าน เพื่อหวังความเสื่อมไปแห่งความพินาศ หวังความเจริญให้เกิดขึ้นแก่ผู้บูชาตน หรือไม่ก็ตามท่านเหล่านั้นมิได้คำนึงถึงความผิดอันคนอื่นกระทำแล้ว จะเป็นเพราะโง่เขลาเบาปัญญารู้เท่าไม่ทันการก็ตาม หรือจะทำด้วยสันดานเป็นพาลก็ตาม จะทำด้วยมีความอาฆาตพยาบาทจองล้างจองผลาญกันมาแต่อดีตก็ตาม ท่านมีแต่การให้อภัยเสมอ ไม่เลือกที่รัก เกลียดที่ชัง ดังเช่นพระพุทธเจ้าพระองค์ทำพระราชหฤทัยเสมอเหมือนกันหมดทั้งในพระเทวทัตผู้มีความผิดและพระราหุลผู้มีความชอบ พระองค์ทำพระทัยให้เสมอกันหมด ไม่มีเกลียดไม่มีชัง หวังแต่เพียงความเสื่อมความพินาศ และเกิดขึ้นแห่งความเจริญ

บุรพเทพคือพ่อและแม่ก็เป็นเช่นนั้น คือลูก ๆจะดี จะเลวประการใดก็ตาม พ่อแม่ก็ยังปฏิบัติตนเสมอกันหมดในลูก ๆ ลูกผิดก็ชี้แจงห้ามปราม ลูกถูกพ่อแม่ก็สนับสนุน ลูกผิดท่านก็ให้อภัย ลูกปฏิบัติชอบท่านก็เกิดมุทิตา

เพราะฉะนั้น ลูก ๆ ทุกคนควรทำความรู้จักบุรพเทพ คือพ่อแม่ ผู้มีคุณธรรมเทียบเท่ากับเทพทั้งสามเหล่านั้น โดยเฉพาะวิสุทธิเทพเอาไว้ให้ดีเถิด แล้วจะเกิดมงคลแก่ตัวเอง

มารดาบิดาเป็นบุรพาจารย์ของบุตร

อัน **"อาจารย์"** นั้น เขาแปลว่า ผู้ฝึกกิริยามารยาทต่าง ๆ ของศิษย์ รวมถึงการให้วิทยาการศิลปะวิชาการต่าง ๆ **"อุปัชฌาย์"** ผู้คอยเข้าไปสอดส่องดูโทษน้อยโทษใหญ่ของสัทธิวิหาริก เมื่อผิด ก็ว่ากล่าวตักเตือน ตลอดถึงการดูแลเอาใจใส่ถึงสุขและทุกข์ ส่วน **"ครู"** นั้นทำตัวให้เป็นเนตติแบบอย่างที่ดีของศิษย์ เป็นผู้อันศิษย์พึงกระทำความเคารพอย่างหนักแน่น ไม่ดูถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม

ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นผู้มีอุปการะคุณต่อศิษย์ทั้งนั้น ศิษย์จะมีความรู้วิชาการ จะมีกิริยามารยาทความประพฤติสงบเสงี่ยมเรียบร้อยน่ารัก น่านิยมยกย่องสรรเสริญ ศิษย์จะอยู่อย่างมีสุขพ้นทุกข์ เพราะมีคนคอยตักเตือนพร่ำสอน อันนี้ก็อาศัยครูอุปัชฌาย์อาจารย์เหล่านั้น แต่บรรดาท่านเหล่านั้น ล้วนแต่ว่ามาทีหลัง ได้รับตำแหน่งเป็นครูเป็นอุปัชฌาย์ อาจารย์ทีหลังทั้งนั้น ท่านจึงมีชื่อเรียกว่า **"ปัจฉาจารย์"**

อันมารดาบิดานั้นได้กระทำหน้าที่กล่าวสอนพร่ำสอน เฝ้าอบรมบ่มนิสัยให้กับลูก ๆ ทุก ๆ อิริยาบถ เดินอย่างไรจะดี นั่งอย่างไรจะเป็นสุข นอนอย่างไรจะไม่มีทุกข์ การกินพ่อแม่ก็สอนให้ลูกรู้จักตั้งแต่ลูกยังไร้เดียงสา โดยทำท่าทางกิริยาอาการว่า หม่ำ ๆ การขับถ่ายก็สอนโดยแสดงท่าทางทำหน้าตาให้ลูกดูว่าทำอย่างนี้ เป็นการขับถ่าย เช่นคำว่า อึ บางทีลูกยังไม่ปวดหนักปวดเบา พอได้เวลา แม่ก็จะพาไปสู่ที่ขับถ่าย แล้วทำท่าเบ่งปากก็ร้องว่าอึ ๆ บางครั้งลูกเฉย แต่แม่นั้นอึแทบจะออกมาเองเอาทีเดียว

บรรดาญาติ พ่อแม่ก็เฝ้าพร่ำสอนให้ลูกรู้จักเอาไว้ว่า ผู้นี้เป็นพ่อ ผู้นี้เป็นแม่ ผู้นี้เป็นปู่ย่าตายายลุงอาเป็นต้น เมื่อสอนให้รู้จักญาติแล้ว ก็สอนให้มีมารยาทรู้จักที่สูงที่ต่ำ ให้มีสัมมาคารวะ การกินการนอนก็สอนให้รู้จักกินรู้จักนอน โรงเรียนของพ่อแม่ก็คือภายในบริเวณบ้านนั่นเอง พ่อแม่ท่านสอนโดยวิธีธรรมชาติ และก็เริ่มปฏิบัติกันทันทีเดียวนั้นเลย เช่นการยืน เดิน นั่ง นอน กิน ดื่ม ทำ พูดเป็นต้น พ่อแม่ท่านสอนกันเดี๋ยวนั้นเอาผลกันเดี๋ยวนั้นเลยทีเดียว

การสอนของท่านไม่จำกัดกาลเวลา ทั้งนี้ก็ปรารถนาอยากจะให้ลูกได้เกิดความชินแล้วจะติดเป็นนิสัย เพราะฉะนั้น ลูก ๆ ที่มีพ่อแม่เป็นพี่เลี้ยงเป็นแม่นม ก็นับว่าเป็นคนโชคดี เพราะนอกจากว่าจะได้เลือดเนื้อมาส่วนหนึ่งจากพ่อแม่แล้ว ยังจะเป็นทายาทรับถ่ายทอดนิสัยใจคอกิริยามารยาทมาจากท่านอีกโสดหนึ่งด้วย

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าพระองค์จึงขนานนามให้กับพ่อแม่มีฐานะเป็นครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ว่า **"บุรพาจารย์"** คืออาจารย์คนแรกของลูก ๆ ครูอาจารย์ผู้ให้วิชา ผู้ให้ธรรมะ และให้ได้รับผลของธรรมะมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ชื่อว่าเป็นปัจฉาจารย์ทั้งนั้น เพราะฉะนั้น ลูก ๆ ต้องทำความรู้จัก และเข้าใจในบุรพาจารย์ให้ดี

พ่อแม่เป็นอาหุไนยบุคคลของลูก

อัน **"อาหุไนยบุคคล"** นั้น ก็หมายถึง*ท่านผู้ประพฤติปฏิบัติตนให้ตั้งอยู่ในศีลในธรรม ทำตนให้หมดจดจากมลทินโทษทั้งปวง* ให้เป็นผู้น่าเคารพกราบไหว้บูชาสักการะ ในข้อนี้ท่านมุ่งหมายเอาพระอรหันต์ขีณาสพ มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น เพราะท่านเหล่านั้นสิ้นแล้วซึ่งกิเลสความเศร้าหมองความขุ่นข้องแห่งจิต ดับแล้วซึ่งโลภ โกรธ หลง ไม่มีอิจฉาริษยา มีดวงใจแน่วแน่ปรารถนาให้สัตว์ทั่ว ๆ ไปเป็นสุขพ้นทุกข์ ไม่คำนึงถึงว่าสัตว์ทั้งหลายจะมีความผิดหรือไม่ มีดวงใจเสมอกันหมด ท่านเหล่านั้นจึงควร **"อาหุนะ"** คือของต้อนรับ มีเครื่อง

อุปโภคและบริโภค ได้แก่ปัจจัย ๔ มีอาหารการบริโภค ผ้าผ่อนท่อนสะใบสำหรับปกปิดอวัยวะ ที่อยู่ที่อาศัยมีเรือนชานบ้านช่อง หยูกยาสำหรับบำบัดอาพาธต่างชนิด ท่านเหล่านั้นสมควรแก่ของเหล่านี้ อันผู้นำมาถวาย นำมาสักการะเคารพบูชา ก็นำมาอย่างสนิทใจ เพราะเลื่อมใสในศีลในธรรม ของท่านเหล่านั้น ท่านเหล่านั้นจึงจัดว่าเป็นอาหุไนยบุคคล ฉันใด

พ่อแม่ก็เป็นเช่นนั้น สมควรจะได้รับของคำนับของต้อนรับที่ลูก ๆ นำมาบูชาสักการะ เพราะท่านมีอุปการคุณที่ท่านทำให้ตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์ กระทั่งคลอดออกมาก็ยังเฝ้าทะนุถนอมเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด เป็นผู้แสดงโลกนี้ให้แก่ลูก ถ้าลูก ๆ ไม่ได้คนที่มีดวงใจประกอบไปด้วย **เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา** อย่างท่านทั้งสองแล้ว ลูกเหล่านั้นก็ไม่มีโอกาสจะได้ลืมตาดูโลกนี้ ซึ่งมีทั้งอิฏฐารมณ์คือสิ่งที่ยั่วยวนชวนใจให้อาจหาญร่าเริงยินดี มีทั้งอนิฏฐารมณ์ คือสิ่งที่ทำใจให้ขัดข้องขุ่นมัวไม่เป็นที่น่าอภิรมย์ยินดี เพราะพ่อแม่มีดวงใจบริสุทธิ์สะอาดสำหรับลูก ลูกจึงมีโอกาสได้ดูโลกนี้ซึ่งมีความตระการสำหรับบางคน มีทั้งความชวนให้เกิดสังเวชสำหรับบางคน เพราะพ่อแม่ท่านได้ชื่อว่า **ทสฺเสตาโร** ผู้แสดงโลกนี้และโลกหน้านั่นเอง

เพราะฉะนั้น พ่อแม่ท่านจึงมีฐานะเท่ากับพระอรหันต์สำหรับลูก ๆ การบูชาท่านทั้งสองนั้นก็เท่ากับว่าเราบูชาพระอรหันต์ขีณาสพ เพราะท่านทรงคุณธรรมเหมือนกัน วันหนึ่งเรากราบไหว้ท่านทั้งสองก็ชื่อว่าเรากราบไหว้พระ เราบูชาท่านทั้งสอง ก็ชื่อว่าเราบูชาพระ เราให้อาหารแก่ท่านทั้งสอง ก็ชื่อว่าเราถวายอาหารพระ เราพยาบาลท่านก็ชื่อว่าเราพยาบาลพระนั่นเอง

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๔)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนทุก ๆ ท่าน

เมื่ออาทิตย์ที่แล้ว อาตมาได้พูดถึงเรื่องพ่อแม่ พระพุทธเจ้าทรงยกย่องให้มีฐานะเป็นพระสำหรับลูก ๆ ยังไม่จบ วันนี้จะขอเวลาบรรยายเพิ่มเติมอีกสักเล็กน้อย

พ่อแม่เป็นพระประจำตัวของลูก

ลูก ๆ ทุกคนถ้าทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ในตัวของพ่อแม่แล้ว ก็จะรู้ว่าท่านนั่นและเป็นพระประจำตัวเรา ลูกบางคนถึงกับพูดว่าหมู่นี้ไม่ค่อยจะเจอะเจอกับพระเสียเลย บางคนไปอยู่ในป่าดงพงไพร ก็บ่นว่าไม่เคยเจอพระเจอเจ้าเอาเสียเลย หรือบางทีก็ทำการงานหามรุ่งหามค่ำ ไม่ค่อยมีเวลาจะได้ทำบุญตักบาตรให้ทานเอาเสียเลย แต่ถ้าลูก ๆ เหล่านั้นมาทำความรู้จักกับพระที่อยู่ใกล้ตัวเราให้ดีแล้ว เราก็มีโอกาสได้พบพระทุกวันและเวลาทีเดียว พระทั้งสองนั้นอยู่กับเราเสมอ **พระที่ว่านี้ก็คือ พระบิดาพระมารดา** นั่นเพราะท่านเหล่านั้นพระพุทธเจ้าทรงยกย่องไว้ในหลายฐานะหลายตำแหน่ง เป็นต้นว่า **พระพรหม พระบุรพเทพ พระอาจารย์ พระอรหันตขีณาสพ** เพราะท่านประพฤติธรรมะในตัวลูก ๆ เหมือนพระที่กล่าวนามมานั้น

หรือจะพูดอีกทีหนึ่ง ตัวลูก ๆ นั่นแหละ ก็มีสวนผสมหรือเอาส่วนผสมมาจากพระบิดาพระมารดามาผสมเป็นตัวตน เมื่อเป็นเช่นนี้เรานั่นแหละชื่อว่ามีพระอยู่ประจำตัวเราอยู่แล้ว เพียงแต่ว่าเราเลือกปฏิบัติให้ถูกต้องเท่านั้นเอง เช่นเราจะทำบุญตักบาตรถวายอาหารพระ เราตื่นเช้าขึ้นมาเราก็หาอาหารคาวหวาน ให้ท่านทั้งสองได้รับประทานเสียก่อน ก่อนที่จะออกจากบ้านไปปฏิบัติหน้าที่ของตน กลับมาตอนเย็นก็จัดหาอาหารให้ท่านรับประทาน เราอยากจะทำบุญด้านเรื่องเครื่องนุ่งห่มแก่พระ เราก็หาผ้าผ่อนท่านสะใบผลัดเปลี่ยนให้ท่านใช้ตามกาลสมัย เราอยากจะสร้างที่อยู่ที่อาศัยให้พระ เราก็หาที่อยู่ที่อาศัยให้ท่านทั้งสอง หรือเราอยากจะบำรุงภิกษุไข้ เราก็หายามาบำรุงรักษาท่านทั้งสองเมื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วย เราทำสิ่งเหล่านี้ให้กับท่าน ก็ชื่อว่าเราได้ทำกับพระนั่นเอง ก็ชื่อว่าเราได้เจอะเจอพระ อยู่ใกล้กับพระ ก็มีโอกาสทำบุญให้ทานได้

ที่พูดเช่นนี้มิได้เป็นการเห็นที่ผิดหรือวิปริตผิดหลักธรรมะแต่ประการใด เพราะพระพุทธเจ้าทรงยกย่องพ่อกับแม่ไว้ในฐานะเป็นพระผู้ประเสริฐสำหรับลูก พ่อแม่ท่านจะดีจะร้ายกับคนอื่นนั่นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่สำหรับลูก ๆ แล้ว ท่านมีฐานะเป็นพระประจำตัวประจำกายของลูกอย่างแท้จริง แม้แต่ในทางฝ่ายบรรพชิต พระพุทธเจ้าพระองค์ก็ยังทรงอนุญาตให้ภิกษุทำการบำรุงพ่อแม่ได้ ถึงแม้ว่าเรื่องเช่นนี้โดยมากเราจะเข้าใจกันว่าเป็นหน้าที่ของคฤหัสถ์ แต่ทางบรรพชิต พระองค์ก็ไม่ได้ทรงห้ามปรามแต่ประการใด แถมพระองค์ยังทรงแนะนำเอาไว้สำหรับภิกษุจะพึงปฏิบัติกับพ่อแม่ ถ้าท่านทั้งสองหาที่พึ่งมิได้ ลูกเป็นพระเป็นเณรก็นำท่านมาบำรุงได้

พ่อนั้น บรรพชิตทำให้แก่ท่าน เหมือนกับทำให้แก่สามเณรหรือสหธรรมิก ส่วนแม่นั้นก็กระทำกิจทุกอย่าง เว้นแต่อย่าถูกต้องตัวเท่านั้น อาหารที่เรียกตามภาษาพระว่า **อนามัฏฐบิณฑบาต** คืออาหารที่ภิกษุหรือใคร ๆ ยังไม่ได้แตะต้องเลย ภิกษุจะให้แก่ท่านทั้งสองทานก่อนพระพุทธองค์ก็ยังทรงตรัสว่า *ไม่เป็นการยังศรัทธาไทยให้ตกไปเลย* นี่ก็แสดงว่าพระองค์ทรงยกย่องพ่อแม่เอาไว้สูงมาก พ่อแม่จึงเป็นบุญเขตแก่ลูก ๆ ที่กระทำกิจต่อท่าน

พ่อแม่มีพระคุณล้นฟ้า

อันพระคุณของพ่อแม่นั้นมีมากมายนัก มีจนลูก ๆ ไม่สามารถที่จะกระทำตอบแทนให้หมดสิ้นได้ พ่อแม่นั้นถึงแม้ว่าท่านจะมีอิสสริยยศฐานันดรศักดิ์สูงส่งสักปานใดก็ตาม เช่นเป็นพระราชามหากษัตริย์ และตำแหน่งอัครมเหสี ถ้าท่านต้องการหวังผลการปฏิบัติของลูก

ลูกก็ควรทำแท้ เพราะลูกจะแบกพ่อไว้บนบ่าซ้าย แม่ไว้บนบ่าขวา จะนานสักปานใด จนตลอดอายุขัยของลูก แม่พ่อจะถ่ายหนักถ่ายเบา ลูกก็เฝ้าปรนนิบัติอยู่อย่างนั้น ลูกก็ไม่สามารถที่จะกระทำปฏิการะตอบแทนพระคุณที่ท่านมีต่อตัวเองได้ไม่หมดสิ้น

แต่ลูกบางคนคิดว่าตนทำอะไรให้แก่ท่านนิด ๆ หน่อย ก็เอามาอ้างเป็นบุญเป็นคุณอย่างล้นฟ้ามหาสมุทรเอาทีเดียว เพื่อจะลบล้างอุปการะที่ท่านมีต่อตน หรือลูกบางท่านกลับคิดว่าท่านเหล่านั้นหามีอุปการะคุณแก่ตนไม่ ที่เราเกิดขึ้นมาได้นี่เป็นเพราะความสนุกของคนเพียงสองคน เราจึงเป็นผลพลอยได้เท่านั้นเอง ลูกที่มีความคิดชนิดนี้มองดูแล้วน่าเวทนาเป็นยิ่งนัก

ที่ท่านเปรียบมารดาให้ลูกแบกไว้บนบ่าขวา พ่อบ่าซ้ายนั้น ก็เพราะส่วนมากแล้วแม่นั้นเป็นผู้ใกล้ชิดลูกมากและทำอุปการะคุณที่ทำได้ยาก เช่นการอุ้มครรภ์เป็นต้นเอาไว้มาก ส่วนพ่อนั้นก็ทำอุปการะไม่ยิ่งหย่อนกว่าแม่ แต่ก็ยังด้อยกว่าแม่ เพราะฉะนั้น ท่านจึงยกย่องแม่ไว้บ่าขวา ลูกบางคนพอมีโอกาสที่จะตอบแทนท่านได้ พอให้ปัจจัย ๔ เป็นเครื่องบำรุงเลี้ยงชีวิตแก่พ่อแม่ได้แล้ว ก็มักจะมีอำนาจเหนือพ่อเหนือแม่เสียแล้ว พูดจาให้ท่านอยู่ในอำนาจตนและก็เที่ยวประกาศเป่าร้องโพนทนาว่าฉันเลี้ยงพ่อแม่เดือนละเท่านั้นเท่านี้ แล้วทำไมจึงไม่คิดในมุมกลับบ้างเล่าว่าพ่อแม่ท่านเคยมาอ้างบุญอ้างคุณเอากับลูกบ้างไหมว่า ฉันเลี้ยงลูกคนนี้หมดเงินไปเท่านั้นเท่านี้ หมดข้าวไปเท่านั้นถังเท่านี้ถัง ท่านเหน็ดเหนื่อยอย่างนั้นอย่างนี้ท่านทั้งสองเคยปริปากบ่นหรือทวงบุญทวงคุณบ้างหรือเปล่า เรื่องนี้ก็ขอฝากเอาไว้ให้ลูก ๆ ทั้งหลายได้โปรดคิดดูให้ดี

พ่อแม่ท่านมีพระคุณแก่เราผู้เป็นลูกมากมายดังได้บรรยายมาแล้วย่อ ๆ การที่ลูก ๆ กระทำตอบแทนแก่ท่านจะโดยประการใด ๆ ดังที่ว่ามาแล้วก็ตาม ลูกนั้นก็ยังไม่สามารถจะกระทำตอบแทนแก่ท่านได้ แต่ก็มีหลักการที่พอจะเป็นการกระทำตอบแทนแก่ท่านทั้งสองได้พอสมน้ำสมเนื้อกันอยู่หลักหนึ่ง ซึ่งพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงตรัสเอาไว้ในมาตาปิตุคุณสูตร ในทุกนิบาต อังคุตตรนิกาย ว่า *"ภิกษุทั้งหลาย ก็บุตรใดแล ยังมารดาบิดาผู้ไม่มีศรัทธา ให้สมาทานดำรงตั้งมั่นอยู่ในสัทธาสัมปทา ยังมารดาบิดาผู้ทุศีลให้สมาทานดำรงตั้งมั่นอยู่ในศีลสัมปทา ยังมารดาบิดาผู้ตระหนี่ ให้สมาทานดำรงตั้งมั่นอยู่ในจาคสัมปทา ยังมารดาบิดาผู้มีปัญญาทราม ให้สมาทานดำรงตั้งมั่นอยู่ในปัญญาสัมปทา ภิกษุทั้งหลาย ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้แล กิจคือการกระทำตอบแทนนั้นจึงชื่อว่าเป็นอันลูกกระทำดีแล้ว ทำตอบแทนแล้ว และทำดียิ่งแล้วแก่มารดาบิดา"*

ด้วยมาตาปิตุคุณสูตร ที่นำเอามาอ้างอิงนี้ ก็เป็นเครื่องแสดงว่า หนทางที่ลูกจะทำตอบแทนแก่ท่านทั้งสองนั้นมี ไม่ใช่ไม่มีเสียทีเดียว การกระทำให้ท่านยึดมั่นดำรงมั่นในศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา เรามาพิจารณากันดูแล้ว ก็จะเห็นว่าการปฏิบัติธรรมทั้ง ๔ ประการนั้น ก็เท่ากับว่าเป็นการสร้างสัมปรายิกัตถะประโยชน์ในโลกหน้านั่นเอง ก็เท่ากับว่าลูก ๆ ช่วยให้ท่านที่มีชีวิตหาไม่แล้วจะได้มีสุคติทางดำเนินไปดีแห่งดวงวิญญาณ ช่วยปิดประตูอบาย เปิดประตูสวรรค์ให้กับท่าน ***อย่างนี้เรียกว่าเป็นการกระทำปฏิการะชนิดพิเศษ***

และก็การปฏิบัติอันเป็นกิจพิเศษนี้นั่นแหละก็เป็นการยากอีกเหมือนกัน ที่ตัวลูกจะกระทำได้ปฏิบัติได้ เพราะตัวเองจะต้องมีคุณธรรมเหล่านั้นเสียก่อน แล้วจึงจะชักชวนจูงใจ ให้ท่านที่ไร้ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา กลับมายึดมั่นสมาทานดำรงในศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา เมื่อทำได้เช่นนี้นั่นแหละจึงจะเป็นการตอบแทนท่านได้ และในการแนะนำนี้มิใช่ว่าลูกจะทำไม่ได้ ลูกทุกคนทำได้ ดังเช่นพระธรรมเสนาบดีสารีบุตร พระคุณท่านก็กระทำมาเป็นเนตติตัวอย่างมาแล้ว เพราะตระกูลท่านเป็นมิจฉาทิฐิ แต่พอท่านบวชและบรรลุอรหันต์แล้วก็กลับไปเทศนาโปรดโยมมารดาบิดา ให้ท่านคลายทิฐิที่ยึดผิดถือผิดอันเป็นอุปการะแก่การที่จะไปเกิดในอบาย ให้หันกลับมายึดมั่นถือมั่นสมาทานในศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา ทำโยมมารดาบิดาให้เป็นสัมมาทิฐิ มีสุคติเป็นที่หวังได้ ลูกอย่างท่านพระธรรมเสนาบดีสารีบุตรนั้น ได้ชื่อว่าเป็นลูกยอดกตัญญูกตเวทีอย่างแท้จริง เพราะช่วยไม่ให้โยมบิดามารดา ต้องจมปรักอยู่ในกองทุกข์แห่งสังสารวัฏอีกต่อไป

ลูกที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบปฏิบัติถูกในมารดาบิดา ก็ย่อมจะได้รับผลดีมีการสรรเสริญเป็นต้น มีผลให้บรรลุคุณธรรมพิเศษเป็นปริโยสาน แต่ถ้าลูก ๆ ปฏิบัติผิดปฏิบัติไม่ถูกในมารดาบิดา ก็ย่อมประสบทุกข์เคราะห์กรรมต่าง ๆ นานา ทั้งปัจจุบันชาติและสัมปรายภพ มีการได้รับผลร้ายมีการนินทาเป็นต้น มีนรกที่จะต้องถึงต้องไปเป็นปริโยสาน ดังจะนำมาเป็นนิทัศนะตัวอย่างต่อไปในวันอาทิตย์หน้า

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๕)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่ออาทิตย์ที่แล้วมานั้น อาตมาได้พูดถึงเรื่องลูกควรทำความรู้จักกับพระคือพ่อแม่ แล้วบำรุงพระคือพ่อแม่ด้วยปัจจัย ๔ ก็เท่ากับว่า ลูกได้บำรุงอุปัฏฐากพระนั่นเอง แม้แต่ลูกที่บวชเป็นพระเป็นเณรที่ชาวพุทธยอมรับว่าเป็นผู้ทรงศีลทรงธรรม น่าเคารพกราบไว้บูชา ถ้ามีความปรารถนาจะบำรุงเลี้ยงโยมพ่อโยมแม่ซึ่งเป็นคฤหัสถ์ พระพุทธเจ้าก็ยังตรัสว่าไม่ผิด ไม่มีโทษแต่ประการใด กลับเป็นการดีเป็นมงคลแก่ตนเองเสียอีก ซึ่งตรงกันข้ามลูกบางคน พอได้ดีมีเกียรติเข้าก็ลืมท้องแม่ที่เคยอาศัย อกพ่ออกแม่ที่เคยกกกอดปลอบประโลม ลืมน้ำนมที่เคยดูดดื่มเอาไปหล่อเลี้ยงร่างกายตนให้เติบโต ลืมสะเอวที่เคยอุ้ม ลืมคอพ่อแม่ที่เคยขี่

ลูกที่ปฏิบัติผิดต่อพ่อแม่ย่อมพบแต่ความเสื่อม

พระที่บำรุงพ่อแม่ก็เคยมีตัวอย่างมา ดังในบาลีในจีวรขันธกะว่า ภิกษุรูปหนึ่งมีจีวรลาภเกิดขึ้นมากมาย ก็ใคร่จะให้ผ้านั้นแก่โยมพ่อโยมแม่ พวกภิกษุก็พากันกราบทูลพระพุทธเจ้า ๆ ก็ทรงอนุญาตว่า *เมื่อเธอปรารถนาจะให้ผ้าแก่โยมพ่อโยมแม่ เราจะว่าอะไรเธอ แต่ขอให้เธออย่าได้ทำศรัทธาไทยให้ตกไปก็แล้วกัน* เพราะฉะนั้น เป็นอันสรุปได้ว่า พ่อแม่นั้นลูกทุกคนทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตทำได้ทุกคนไม่เป็นการผิด มีแต่จะได้รับยกย่องสรรเสริญ

ลูกคนใดปฏิบัติชอบปฏิบัติถูกต่อพ่อแม่ ลูกคนนั้นมีแต่ความเจริญทางเดียว ไม่มีความเสื่อม ส่วนลูกคนใดปฏิบัติผิดต่อพ่อแม่ ลูกคนนั้นย่อมหาความเจริญไม่ได้ มีแต่ความเสื่อมอย่างเดียว ดังจะนำตัวอย่างทั้งอดีตและปัจจุบันมาเป็นตัวอย่าง

เรื่องลูกผู้ไม่รู้จักพ่อแม่ เมื่อตัวมาได้ดีในเมืองหลวง มีอยู่ว่า มีตระกูล ๆ หนึ่ง เป็นตระกูลที่ค่อนจะยากจน มีความฝืดเคืองในการประกอบอาชีพ และตระกูลนั้นก็มีบุตรชายคนหนึ่ง ถึงพ่อแม่จะยากจนสักปานใดก็ตาม พ่อแม่ก็ยังเป็นพ่อแม่ที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความรักลูก ปรารถนาจะให้ลูกได้ดีมีความรู้ ก็พยายามทำการงานเพื่อหาทรัพย์มาจุนเจือครอบครัว และก็พยายามเก็บหอมรอมริบแบ่งทรัพย์ส่วนหนึ่งเอาไว้สำหรับค่าเล่าเรียนหนังสือของลูก ลูกต้องการกินอะไร ก็หาอาหารตามความปรารถนาให้ลูกกิน ตนเองสู้อดอยากปากแห้งอดมื้อกินมื้อ เสื้อผ้าของลูกก็จัดหามาใหม่ ๆ เพื่อให้ทัดเทียมกับเพื่อน ตัวเองกลับใส่เสื้อผ้าที่ขาดแล้วปะอีก จนแทบจะหาเนื้อผ้าท่อนเก่าไม่ได้ พอลูกเรียนจบชั้นประถม ก็เห็นว่า เหลือกำลังตนที่จะส่งเรียนทางโลกได้ จึงพาลูกชายไปฝากกับพระอาจารย์เพื่อให้บรรพชาเป็นสามเณร ซึ่งมีหนทางที่จะได้เล่าเรียนศึกษาทางธรรมวินัย เมื่อได้บรรพชาแล้วก็เป็นที่โปรดปรานของอาจารย์เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย และจดจำได้แม่นยำดี อาจารย์เห็นว่าหัวพอไปไหว ก็หาหนทางที่จะนำส่งให้เข้ามาอยู่ในเมืองหลวง เพราะเมืองหลวงสมัยนั้นเป็นแหล่งรวมสรรพวิชา เมื่อได้เข้ามาอยู่ในเมืองหลวงแล้ว ก็สอบความรู้เป็นนักธรรม เป็นเปรียญ ค่อย ๆ ขยับฐานะขึ้นทีละชั้นทีละปี จนมีชื่อเสียงพอสมควร ก็มีโยมเข้ามาอุปการะพร้อมที่จะช่วยเหลือ ตนเองก็มีความสุขอยู่ดีกินดี เครื่องอุปโภคบริโภคก็พลอยดีไปด้วย มีผู้คนสนใจมากขึ้น

ครั้นอยู่มานานปี โยมพ่อโยมแม่อยู่ทางบ้านนอก ก็พยายามทำการงานเก็บเงินทองเอาไว้เพื่อจะเข้ากรุงเทพเยี่ยมลูกชายตน เมื่อพร้อมแล้ว ก็เดินทางเข้ากรุง หอบของพะรุงพะรัง มีปลาเค็มกะปิ น้ำปลา ปลาร้า ของที่ลูกชอบทั้งนั้น ก็มุ่งหน้ายังสำนักที่ลูกชายพักอาศัย ตั้งแต่ออกจากบ้านโยมพ่อโยมแม่ก็ปรีดิ์เปรมดีใจว่าจะได้เห็นหน้าลูกชายที่เป็นมหาเปรียญอยู่ในเมืองหลวง การเดินทางก็มีแต่ความสุขปลื้มใจตลอดทาง พอมาถึงสำนักที่พระมหาลูกชายอยู่ก็เป็นเวลาใกล้เพล ก็มีญาติโยมมากหน้าหลายคน นำอาหารมาถวาย ล้วนแต่เป็นคนมีเกียรติ โยมพ่อโยมแม่ก็มาถึงพอดี จะด้วยบาปแต่อดีตมาดลใจ หรือความละอายเกิดขึ้นในปัจจุบันทันด่วนก็เป็นได้ พ่อแม่พอเห็นพระลูกชายมีสง่าราศรี น้ำตาก็ไหลพรากเพราะความดีใจ จึงแหวกคนเข้าไปใกล้กราบพระลูกชายด้วยอาการดีใจสุดประมาณ พวกคนอุปัฏฐากก็พากันซักถามว่าเป็นใครมาจากไหน ท่านพระมหาพระลูกชายโยมตอบว่าอย่างไร

โยมพ่อโยมแม่ก็คิดว่าจะต้องตอบว่า นี่คือโยมพ่อโยมแม่ อาตมาเป็นลูกชายของท่าน แต่ก็ผิดหวังผิดการคาดหมายอย่างหน้ามือเป็นหลังมือเอาทีเดียว

ตอนแรกโยมพ่อโยมแม่ก็นึกว่าพระมหาลูกชายจะพูดเล่นหยอกล้อญาติโยมอุปัฏฐากเล่น โยม ๒ คนนั้นก็เลยตอบแทนเสียเองว่าฉันสองคนนี่แหละเป็นโยมพ่อโยมแม่ของท่านมหา พระลูกชายได้ยินคำพูดประโยคนั้นของโยมพ่อโยมแม่ ถึงกับหน้าชา คิดละอายแก่ใจต่อพวกมาเลี้ยงพระ จะด้วยเหตุใดไม่ทราบจึงบันดาลใจเข้าสิงใจ ทำให้พระมหารูปนั้นพูดโพล่งซ้ำมาอีกว่า ไม่ใช่โยมพ่อโยมแม่อาตมา อาตมาไม่มีโยมพ่อโยมแม่ที่ยากจนค่นบ้านนอกอย่างนี้ ตาแก่ยายแก่ ๒ คนนี้เห็นทีจะมาหาอุบายทำลายเรา หรือต้องการมาหาที่พึ่ง ท่านทั้งหลายอย่าได้เชื่อถือถ้อยคำคนแก่ ๒ คนนี้ เท่านั้นยังไม่พอแถมยังขับไล่ไสส่งเสียอีก พอถึงตอนนี้โยมพ่อโยมแม่ก็น้ำตาไหลพรากเป็นครั้งที่สอง

ชั่วระยะเวลาไม่นานเท่าไร คน ๆ เดียวก็มีอาการเป็นสองอย่าง ครั้งแรกร้องไห้เพราะดีใจปลื้มใจในตัวลูก ครั้งหลังร้องไห้เพราะเสียใจ ก็เพราะคำของลูกอีก เมื่อแกไม่ได้การต้อนรับและการยอมรับว่าเป็นพ่อเป็นแม่เป็นลูกแกก็เดินทางกลับบ้านตามเดิม หลังจากนั้นไม่นาน ท่านมหาลูกชายซึ่งปฏิเสธไม่รู้จักพ่อแม่ ก็มีอันเป็นโรคนอนไม่หลับ จะเป็นเพราะคิดมากหรือเพราะกรรมที่ตนประกอบกับผู้มีพระคุณอย่างล้นฟ้าก็มิทราบได้ ขอให้ท่านผู้มีปัญญาโปรดพิจารณาดูเอาเถิด ครั้นอาตมาจะพูดออกไปว่าเป็นเพราะเหตุนี้ ก็จะเป็นการจงใจให้ท่านทั้งหลายดูแคลนเอา และพระมหารูปนั้นก็ยังมีชีวิตอยู่ ปัจจุบันก็ยังมีอาการดุจกัน คือที่เขาเรียกว่าสติไม่ดี หรือพูดง่าย ๆ ก็คือเป็นบ้านั่นเอง

เรื่องมิตตวินทุกะทำผิดต่อแม่

ตอนนี้ขอยกเอาเรื่องอดีตมาพูดเพื่อเป็นนิทัศนะ และให้ท่านสาธุชนผู้มีปัญญาได้โปรดนำเอาไปพิจารณาดู เรื่องมีอยู่ว่า ครั้งพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปะ ตระกูลเศรษฐี ตระกูลหนึ่ง มีทรัพย์สมบัติมาก เพราะเขาทำตนดำรงอยู่ในโอวาทคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นสัมมาทิฐิ ได้มีลูกชายคนหนึ่งและมีเพียงคนเดียว อันการมีลูกเพียงคนเดียวก็เป็นดวงใจของพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่ที่มีลูกเพียงคนเดียวรักลูกตามใจลูก ถ้าลูกมีบุญญาธิการดีการรักของพ่อแม่ก็จะเป็นไปในทางดีสนับสนุนลูกให้ดียิ่งขึ้นไป ถ้าลูกนั้นมีบุญญาธิการน้อยแล้วพ่อแม่ตามใจมากก็จะพาให้มุ่งหน้าสู่หายนะ และส่วนมากก็เป็นเช่นประการหลัง ภายหลังจะมาดัดแปรแก้ไข้ก็เป็นการยาก

ลูกชายเศรษฐีนี้ก็เป็นเช่นนั้น ถูกพ่อแม่ตามใจมาแต่เด็ก พอพ่อได้ตายไปแล้ว เหลือแต่แม่ปกครองอยู่ ลูกชายจะทำอะไรแม่ก็ปล่อยตามใจลูก ครั้นขัดใจขึ้นมา ก็พาลเตลิดออกจากบ้านคบเพื่อนฝูงที่ไม่ดี ครั้นอยู่มา เขาคิดอยากจะทำการค้าขาย แต่แม่มีสายตาอันยาวไกล คิดว่าลูกคงทำการไม่ตลอด จะต้องขาดทุนและก็จะทำลายทรัพย์สมบัติเสียหมด จึงกล่าวห้ามชี้แจงเหตุผลให้ทราบ แต่ลูกก็หารับฟังรับทราบไม่ ก็เกิดการโต้เถียงกันขึ้น ผลสุดท้ายลูกชายก็จับแม่มัดขังห้องทำประทุษกรรมกับแม่ แล้วก็นำทรัพย์เป็นจำนวนมากเอาไปทำทุนค้าขาย ลงเรือเดินทางออกทะเลพอเรือเดินทางไปได้ ๗ วันก็เกิดเหตุขัดข้องเรือหยุด

คนในเรือจึงทำการจับสลากก็ถึงแก่เขาถึง สามครั้ง คนทั้งลำเรือจึงตัดสินลอยแพเขาไป แพนั้นก็พาเขาลอยไปสู่เกาะแห่งหนึ่ง และที่เกาะแห่งนั้นมีสัตว์นรกตนหนึ่งกำลังถูกจักรกรดพัดผันอยู่บนศีรษะ ก็ได้ปรากฏแก่เขาเป็นเหมือนมีดอกปทุมทูนอยู่บนศีรษะ เครื่องจองจำ ๕ ประการ ได้ปรากฏแก่เขาเหมือนกับเครื่องประดับ โลหิตที่ไหลออกเพราะถูกจักรบดได้ปรากฏแก่เขาเหมือนกับว่าจันทน์หอมเครื่องลูบไล้ เสียงคร่ำครวญเสวยเวทนาเพราะถูกจักรบดเอา ได้ปรากฏเหมือนเสียงเพลงขับอันแสนไพเราะแก่เขา นี่เป็นเพราะผลกรรมที่ตัวกระทำกับแม่ จึงทำให้ตนเห็นอาการเสวยทุกข์ของบุรุษนั้นกลับกลายเป็นดีไปเสียหมด เพราะกรรมบันดาล บุตรเศรษฐีนั้นจึงเข้าไปขอจักรที่ตนสำคัญว่าเป็นดอกปทุม มาทูนไว้บนศีรษะตน ถึงแม้จะถูกสัตว์นรกนั้นชี้แจงเรื่องจริงให้ทราบก็กลับหาว่าเขาหวงแหน แต่พอเขาให้แล้วตนรับเอาจึงรู้ว่านั้นเป็นจักรจริง นี่เพราะผลแห่งการปฏิบัติผิดต่อพ่อแม่ ขอท่านปัญญาชนโปรดคิดดู

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๖)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่ออาทิตย์ที่แล้ว อาตมาได้ยกตัวอย่างลูกที่ประพฤติปฏิบัติผิดต่อพ่อและแม่ ทั้งเรื่องปัจจุบันอันเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงและเรื่องอดีต นำมาให้ท่านพิจารณาดู ทั้งนี้มิได้ประสงค์ที่จะให้ท่านทั้งหลายฟังแล้วเชื่อ เพราะจะเป็นการอปโลกน์โมเมเอาว่า ผลที่ได้รับนั้นอันเกิดจากการปฏิบัติผิดต่อพ่อแม่ ซึ่งเรื่องอาจจะบังเอิญเกิดขึ้นหรือประจวบเหมาะเข้าก็ได้ แต่ก็ขอเน้นว่าการทำอะไรกับคนมีพระคุณนั้นก็เหมือนเราเล่นกับไฟ ไฟนั้นมีทั้งคุณอนันต์ มีทั้งโทษมหันต์ ทำดีไฟก็อำนวยประโยชน์ทุกอย่างที่เราปรารถนา ถ้าทำไม่ดี ก็ทำลายทุกสิ่งทุกประการ สำหรับวันนี้จะขอนำเอาเรื่องการปฏิบัติผิดต่อพ่อแม่มาพูดอีกสัก ๑ ตอน พอเป็นแนวทางเครื่องสังวรระวัง เตือนใจมิให้ปฏิบัติผิดต่อผู้มีพระคุณ

ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว

เรื่องราวก็มีอยู่ว่า กาลครั้งหนึ่งซึ่งล่วงเลยมานานแล้ว มีตระกูลเศรษฐีตระกูลหนึ่งได้มีลูกชายคนหนึ่ง และลูกชายนั้นก็เป็นคนประพฤติสัมมาปฏิบัติต่อพ่อแม่อย่างมั่นคงไม่เสื่อมคลาย จวบจนกระทั่งพ่อได้ถึงแก่กรรมตายไป ลูกชายนั้นก็เฝ้าปรนนิบัติแม่นั้นอย่างดีเสมอต้นเสมอปลาย คิดแต่จะบำรุงแม่ให้มีความสุขอย่างเดียว มิได้คำนึงถึงความสุขที่ตน

ควรจะได้รับอย่างชายหนุ่มอื่น ๆ ฝ่ายแม่นั้นเฝ้ามองดูลูกด้วยหัวใจเต็มเปี่ยมไปด้วยเมตตา เห็นลูกไม่มีความสุขเหมือนชายอื่นเขา จึงบอกกับลูกว่า ลูกควรจะหาคู่ครอง เพื่อมาช่วยแบ่งเบาภาระ ลูกชอบใคร ขอให้บอกกับแม่ แม่จะจัดการสู่ขอแล้วแต่งงานให้ ลูกชายก็บอกแม่ว่าลูกยังมีความสุขดีอยู่ อยู่คนเดียวมีแม่อยู่อย่างนี้ลูกก็สบายใจ ลูกยังไม่อยากเอาห่วงมาผูกมัดมือลูก ไม่อยากหาบ่วงมาผูกคอลูกในตอนนี้ เมื่อลูกพูดอย่างนั้นแม่ก็นิ่งไป

ครั้นอยู่ต่อมาแม่ก็พูดอีก ลูกก็ตอบทำนองเดียวกันกับหนก่อน แม่ก็ชี้แจงต่อไปว่า แม่มีลูกก็เพื่อต้องการไม่ให้ตระกูลวงศ์ต้องขาดศูนย์ เพราะถ้าไม่มีลูกสืบต่อตระกูลวงศ์แล้วจะเป็นบาปมาก และอีกประการหนึ่ง เมื่อมีครอบครัวแล้วมีลูก ๆ ก็จะได้เลี้ยงเราต่อไปเมื่อยามแก่เฒ่า เหมือนกับแม่ในตอนนี้นี่แหละ แม่ได้ลูกเลี้ยงดูปรนนิบัติแม่ก็มีความสุขได้ เพราะฉะนั้นลูกก็ควรจะแต่งงานได้แล้ว เพราะล่วงกาลผ่านวัยมาก็พอสมควรแล้ว ลูกอย่าบ่ายเบี่ยงความประสงค์ของแม่เลย ลูกทำตามคำแนะนำของแม่เถิด แม่นั้นก็สาธยายไปต่าง ๆ นานาล้วนแต่จะมุ่งให้ลูกชายแต่งงานให้จงได้ ลูกชายเมื่อทนการรบเร้าอ้อนวอนของแม่บ่อย ๆ ไม่ได้ก็ตอบกับแม่ว่า ถ้าแม่เห็นดีด้วย ลูกก็ขอตามใจแม่ แต่ว่าตอนนี้ลูกยังไม่เจอหญิงที่ถูกใจเลยสักคนเดียว ถ้าแม่ปรารถนาเช่นนั้นก็ขอให้แม่เลือกหาหญิงที่จะมาเป็นสะใภ้เอาเองเถิด แม่นั้นแสนจะดีใจเมื่อเห็นลูกยอมทำตามคำขอร้อง ก็เลือกได้หญิงสาวคนหนึ่งที่มีตระกูล ฐานะและความรู้อันทัดเทียมเสมอกัน

เมื่อจัดการอาวาหวิวาหมงคลเรียบร้อยแล้ว หญิงสะใภ้นั้นก็เฝ้าปรนนิบัติแม่ผัวด้วยดีอยู่พักหนึ่ง แล้วก็นำแม่ของตัวมาอยู่ด้วย เมื่ออยู่ไป ๆ ความเห็นแก่ตัวก็เกิดขึ้นกับหญิงสะใภ้ ไม่ปรารถนาจะให้แม่ผัวอยู่กับตน ก็พยายามที่จะหาเรื่องฟ้องสามีอยู่เสมอ ตอนแรกสามีนั้นก็ยังมีใจเชื่อในความประพฤติของแม่ตนว่าคงจะไม่เป็นไปดังที่เมียฟ้อง แต่ถูกเป่าหูเช้าสาย บ่าย เย็นและยามค่ำคืน ใจก็ชักโอนเอียงไป ผลสุดท้ายก็เชื่อทางเมีย เมียเห็นอุบายอันใช้การได้แล้ว จึงแนะนำสามีบอกว่าให้ทำเป็นเดินทางไกล แล้วแต่งเป็นกองโจรทำทีเข้าปล้นสะดม ในขณะที่ถูกปล้นนั้นเป็นยามวิกาลค่ำคืน แม่นั้นนัยน์ตาก็มืดมัวจำใครไม่ได้ พวกโจรที่แต่งขึ้นนั้นก็ทำทีเป็นทุบตี แม่นั้นพอถูกโจรเข้าปล้นทุบตีตามกลอุบายของลูกสะใภ้ แทนที่จะห่วงชีวิตตนเอง กลับนึกถึงลูกชายของตนร้องตะโกนออกไปว่า เราถูกปล้นแล้วลูก จงหนีเอาตัวรอดก่อนเถิด ลูกไม่ต้องห่วงแม่ แม่แก่แล้ว ถึงแม่จะไม่ตายตอนนี้เพราะถูกโจรฆ่า แต่แม่ก็เป็นไม้ใกล้ฝั่งใกล้จะตายวันนี้ พรุ่งนี้ อยู่แล้ว ลูกจงหนีเอาตัวรอดเถิด แม่นั้นเฝ้ารองตะโกนอยู่อย่างนั้น

ผลที่สุดลูกชายนั้นรู้ถึงดวงใจแม่ว่าแม่รักเราจริงแท้ ลูกชายจึงสั่งเลิกอุบายที่เมียแต่งให้ แล้วเข้าไปปลอบประโลมแม่บอกว่าโจรหนีไปแล้ว แล้วก็พาแม่กลับมาบ้านเฝ้าปรนนิบัติแม่ตามเดิม ทางเมียนั้นก็ไม่พอใจ เพราะอุบายของตนไม่สำเร็จตามที่มุ่งหมายจะกำจัดแม่ผัวได้ ก็เฝ้าปรนนิบัติเอาใจสามีใหม่ จนกาลผ่านมา เป็นที่แน่ใจแล้วว่าสามีมีใจโน้มเอียงมาทางตนอีกวาระหนึ่ง นางก็มิได้ปล่อยโอกาสทองให้ผ่านไป โดยเริ่มกลอุบายใหม่

ต่อหน้าสามีนางก็ทำเป็นญาติดีกับแม่ผัว ทำทีเป็นปรนนิบัติอย่างดี พอลับหน้าสามีนางสะใภ้ก็แผลงฤทธิ์เอากับแม่ผัว โดยการแกล้งทำทารุณต่าง ๆ นานา เช่นเอาข้าวให้ทานก็ทำให้หกเรี่ยลาด เวลาอาบน้ำนางก็แกล้งทำน้ำให้ร้อนจัด แม่ผัวอาบไม่ได้ก็นำเอาไปบอกลูกชาย ฝ่ายเมียก็แก้ตัวว่า แม่ผัวนั้นกินข้าวหกเรี่ยลาดก็มาโทษว่าฉันทำหก อาบน้ำไม่ได้ก็หาว่าฉันแกล้งต้มน้ำให้ร้อน ฝ่ายลูกชายนั้นมีใจโอนเอียงเสียแล้ว ประกอบกับว่าเมียตนทำความดีต่อแม่ตนให้เห็นประจักษ์ จึงตัดสินใจเชื่อว่าเมียทำถูก ฝ่ายเมียก็ออกอุบายที่จะให้สามีฆ่าแม่ตัวเองเสีย โดยออกอุบายว่า หลังบ้านเรามีบ่อใหญ่อยู่ ในบ่อนั้นมีจรเข้ใหญ่อาศัยอยู่ ตกกลางดึกเรายกแม่คุณพร้อมทั้งเตียงโยนลงไปในบ่อใหญ่นั้น เพื่อให้เป็นเหยื่อของจรเข้ สามีก็บอกให้เมียทำเครื่องหมายเอาไว้ เมียนั้นก็เอาผ้าสีไปผูกเป็นเครื่องหมายที่เตียงแม่ผัว ทำการเป็นมั่นเหมาะแล้ว แต่พอตกถึงเวลานอน แม่ผัวนั้นกลับเปลี่ยนเตียงนอนกับแม่ของตน ลูกสะใภ้นั้นตายใจว่าอย่างไรเสียวันนี้แม่ผัวของตัวจะต้องตายแน่

พอถึงเวลาก็มิได้ตรวจตราให้ถ้วนถี่ ก็ตรงไปยังเตียงที่ตนทำเครื่องหมายเอาไว้แล้วก็ยกไปทิ้งในบ่อใหญ่ แล้วก็กลับมานอน พอตื่นเช้าก็เห็นแม่ผัวยังมีชีวิตอยู่ ก็เกิดสงสัยว่าเขารอดชีวิตมาได้อย่างไร เมื่อตรวจตราดูก็รู้ว่าตนนั้นยกเอาเตียงที่แม่ของตัวนอนอยู่เอาไปทิ้ง ถึงนางจะเสียใจเพราะทำผิดพลาด แต่นางก็ไม่ลดละความพยายามที่จะกำจัดแม่ผัวให้จงได้ จึงตกลงกับสามีใหม่ บอกว่าเราจะช่วยกันอุ้มแม่ไปยังป่าช้ายกขึ้นสู่เชิงตะกอนแล้วเอาไปเผาเสียทั้งเป็นเลย สามีก็ตกลงอีก พอถึงเวลาก็ทำตามที่ตกลงกันไว้ แต่พอไปถึงป่าช้าแล้วเกิดลืมไม้ขีดไฟ จะให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกลับมาเอาก็ไม่ได้ ตนจะกลับไปเอาไม้ขีดที่บ้านให้สามีเฝ้าตนเองก็ไปไม่ได้ จะให้สามีไปเอาตนเองก็อยู่ที่ป่าช้าคนเดียวไม่ได้ ผลสุดท้ายเลยต้องกลับไปเอาไม้ขีดไฟด้วยกัน พอสองคนผัวเมียนั้นกลับไปบ้านแล้ว แม่ผัวนั้นถูกลมโชยพัดมาก็ตื่นขึ้นลำดับเหตุการณ์ดูแล้ว ก็รู้ว่าตัวจะถูกลูกชาย ลูกสะใภ้คิดฆ่าแน่ คนเราเมื่อยามมรณภัยปรากฏขึ้น ก็มีอุบายที่จะเอาชีวิตรอด นางจึงลุกออกจากเชิงตะกอน แล้วเที่ยวแสวงหาซากศพยกขึ้นมาแทนที่ แล้วก็แอบซ่อนอยู่ ณ ที่แห่งหนึ่ง สองคนผัวเมียเมื่อไปเอาไฟมาได้แล้ว ก็ไม่ทัน

จะพิจารณาให้แน่นอน จึงจุดไฟเผาซากศพที่คิดว่าเป็นแม่ตนนั้นอยู่เฝ้าจนกระทั่งไฟมอดจึงกลับ ลูกสะใภ้ต่างก็กระหยิ่มยิ้มย่องผ่องใสว่าตนกำจัดแม่ผัวได้แน่แล้ว

ฝ่ายแม่ผัวนั้น พอสองคนนั้นกลับแล้ว และเห็นว่าปลอดภัยแล้วจึงออกเดินทางไปถึงถ้ำแห่งหนึ่ง นางจึงเข้าไปภายในถ้ำนั้น ก็ไปเจอเอาห่อสมบัติอันมหาศาลที่พวกโจรหนีเจ้าของเห็นจะไม่ทันแล้วเอามาซ่อนไว้ พอรุ่งเช้านางก็จะกลับ ฝ่ายโจรนั้นพอรุ่งเช้าก็จะกลับมาเอาสมบัติชิ้นนั้น มาเจอหญิงแก่เข้า ก็คิดว่าเป็นผีปีศาจ จึงกลับไปตามเอาหมอผีมาเพื่อจะปราบผี ฝ่ายนางก็บอกกับโจรและหมอผีว่าเราไม่ใช่ผีปีศาจที่ไหน เราเป็นมนุษย์ธรรมดา โจรและหมอผีก็หาเชื่อไม่ เตรียมจะทำพิธีขับไล่ผี หญิงแก่นั้นจึงบอกซ้ำอีกว่าเราไม่ใช่ผี ไม่เชื่อขอให้ท่านลองแลบลิ้นมาแตะกับลิ้นของเราซิ หมอผีจึงแลบลิ้นไปเพื่อแตะลิ้นหญิงแก่ พอลิ้นแตะลิ้นเท่านั้น หญิงแก่ก็หดลิ้นของตัวเข้ามาแล้วก็เอาฟันกัดลิ้นของหมอผี หมอผีพอถูกกัดลิ้นเกิดความเจ็บปวด มิทันได้กำหนดสิ่งใด จึงร้องตะโกนลั่นว่าผีแน่แล้ว ๆ ทั้งโจรและหมอก็พากันวิ่งหนีมิได้เหลียวหลังมาดูอีกเลย

แม่ผัวนั้นก็นำสมบัติชิ้นนั้นกลับมาบ้านแล้วเอาออกอวดลูกสะใภ้โดยทำเป็นไม่รู้เหตุการณ์ ลูกสะใภ้แปลกใจว่าทำไมแม่ผัวจึงกลับมาได้และไม่ตาย แถมยังได้สมบัติเสียอีกด้วย จึงถามแม่ผัว แม่ผัวจึงบอกว่าถ้าเจ้าอยากได้สมบัติเหมือนกับแม่แล้ว เจ้าต้องทำเหมือนอย่างแม่ หญิงสะใภ้ถูกความโลภเข้าครอบงำ จึงมิได้คิดให้รอบคอบ จึงจัดการสั่งให้สามีทำตามอุบายนั้น สามีก่อนที่จะนำภรรยาไปสู่ป่าช้าก็นึกได้ถึงเรื่องลืมไฟ จึงนำเอาไฟติดไปพร้อมกันเลย เมื่อจัดการเสร็จแล้วก็จุดไฟทันที หญิงสะใภ้นั้นก็สิ้นชีวิตพร้อมกับไปขุดขุมทรัพย์เมืองผีสมใจอยากเลย กรรมนั้นก็กลับมาสนองต่อผู้เนรคุณคน ซึ่งตัวเองเป็นคนถูกเลือกมาโดยแม่ผัว แต่ก็กลับมาทำประทุษกรรมต่อผู้มีพระคุณ ผลสุดท้ายก็เลยได้รับโทษทัณฑ์ด้วยตัวเองอย่างนี้ สามีนั้นเมื่อตายแล้วก็ต้องชดใช้กรรมหนักหลายร้อยชาติ

นี่ลูกบางคนตอนที่ยังไม่มีคู่ครอง ก็มีใจยึดมั่นในกตัญญูกตเวทิตาธรรม แต่พอมีคู่ครองแล้วกลับลืมผู้มีพระคุณแก่ตนเองเสียก็มีเป็นจำนวนไม่น้อย แต่ที่ยังมีใจยึดมั่นอยู่ในกตัญญูกตเวทิตาธรรมก็มีอยู่ ดังจะยกมาเป็นนิทัศนะอุทาหรณ์ต่อไปในวันอาทิตย์หน้า สำหรับวันนี้ขอยุติไว้เพียงเท่านี้ เจริญพร

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๗)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่ออาทิตย์ที่แล้วมานั้นอาตมาได้พูดถึงเรื่องลูกที่ปฏิบัติผิดต่อพ่อแม่และได้รับผลกรรมตามสนองในปัจจุบันทันตาเห็นมาอีกตอนหนึ่ง ซึ่งในตอนนั้นก็มีเรื่องเป็นเนตติแบบแผนมาสองอย่าง

อย่างที่หนึ่งนั้นเช่นตอนที่สองผัวเมียจะคิดฆ่าแม่ตัวเองและแม่ผัว นำเอาร่างของแม่ไปป่าช้าแล้วเกิดลืมไฟ จึงต้องกลับมาเอาไฟ แบบอย่างก็คือเมื่อจะนำศพไปวัดหรือป่าช้าเขาจึงนำเอาหม้อไฟไปด้วย และอีกตัวอย่างหนึ่งก็เป็นธรรมเนียมของพระผู้ถือธุดงค์อยู่ป่าช้าเป็นวัตร จะเข้าไปปฏิบัติกรรมฐานในป่าช้านั้น จะต้องแจ้งให้พระเถระ คนเฝ้าป่าช้าและเจ้าหน้าที่ในเขตนั้นได้ทราบ เพื่อป้องกันภัยอันจะเกิดขึ้นแก่ตนเองเพราะพวกโจรปล้นสะดมเขาแล้วถูกเจ้าของและเจ้าหน้าที่ติดตามมา เมื่อหนีไม่ทันก็จะหันเข้าป่าช้า แล้วทิ้งห่อของทรัพย์สมบัติที่ปล้นเขามาแล้วหนีเอาตัวรอด ถ้าพระผู้อยู่ในป่าช้าเป็นวัตรไม่มีประจักษ์พยานแล้วก็จะตกเป็นผู้ต้องหาว่าเป็นโจรไป นี่เรื่องที่เล่าไว้ในวันอาทิตย์ก่อนนั้นก็เป็นตัวอย่างที่พอจะถือเอาเป็นเนตติได้อยู่ วันนี้ได้นำเอาเรื่องราวที่ลูกปฏิบัติดีปฏิบัติถูกต้องต่อพ่อแม่มาพูดต่อไป

ผู้บำรุงพ่อแม่ย่อมพ้นภัย

อันบุคคลผู้บำรุงมารดาบิดาปรนนิบัติดีถูกต้องเสมอต้นเสมอปลาย ย่อมตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ หมายถึงเมื่อคราวมีภัยทั้งหลายมีมรณภัยเป็นต้นมาประจวบเข้า ทุกข์ภัยอันหนักก็จะกลายเป็นเบา เบาก็จะกลายเป็นหายไป หมดไป และถ้าปฏิบัติดีก็จะสนับสนุนให้ดียิ่งขึ้นไป ดังตัวอย่าง สุวรรณสามโพธิสัตว์เจ้าเป็นต้นไปสู่อำนาจของยักษ์แล้ว ย่อมพ้นจากมรณภัยได้

ในอดีตกาลนานมาแล้ว พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบสนามว่า สุวรรณสาม ประพฤติพรตบำเพ็ญเพียรสร้างบารมีอยู่ในอาศรมที่ท้าวสักกะทรงประทานให้ใกล้ฝั่งแม่น้ำชื่อมิคสัมมตา ในเมืองพาราณสี เฝ้าปรนนิบัติมารดาบิดาของตนผู้ซึ่งมีจักษุบอดอยู่ด้วยความเคารพ กาลครั้งนั้น มีพระราชาเจ้ากรุงพาราณสีพระนามว่า "ปิลยักษ์" ทรงมอบเวรประเคนราชสมบัติให้พระมารดาสำเร็จราชการแทนพระองค์ ส่วนพระเจ้าปิลยักษ์ทรงสนพระทัยในการล่าเนื้อ จึงเสด็จพระราชดำเนินโดดเดี่ยวแต่พระองค์เดียวเข้าไปยังป่าหิมพานต์ ทรงล่าเนื้อได้ก็ทรงเสวยเพลิดเพลินกับการล่าเนื้อนั้น ก็เสด็จไปถึงที่บริเวณสุวรรณสามดาบสตั้งอาศมอยู่ และได้ทอดพระเนตรเห็นรอยเท้าเนื้อ ณ ท่าตักน้ำที่สระใกล้อาศรมนั้น

ท้าวเธอกำหนดหมายใจว่า ณ ที่แห่งนี้คงเป็นที่อาศัยของมฤคเป็นจำนวนมาก เราไม่ต้องลำบากที่จะต้องเที่ยวแสวงหาไปให้ไกล จึงตั้งซุ้มซุ่มอยู่ ณใกล้ท่าน้ำนั้น ครั้นได้เวลาสุวรรณสามดาบสก็ออกมาอาบน้ำซึ่งมีหมู่มฤคห้อมล้อม อาบน้ำดื่มน้ำเสร็จแล้วก็เดินทางกลับอาศรม พระเจ้าปิลยักษ์ได้โอกาสเหมาะจึงประทับโก่งคันศรยิงลูกธนูอันกำซาบด้วยยาพิษหมายเอาสุวรรณโพธิสัตว์เจ้า ลูกธนูถูกพระโพธิสัตว์แล้วล้มลง สุวรรณสามโพธิสัตว์เจ้า เมื่อถูกลูกธนูอาบยาพิษล้มลงแล้ว ก็ยังมีใจดีนอนสอดส่องหาคนผู้ที่ยิงตน พร้อมกับกล่าววาจาอันอ่อนโยนอ่อนหวาน พระเจ้าปิลยักษ์ได้ทรงสดับวาจาอ่อนโยนอ่อนหวานนั้นเข้า ก็ทรงดำริว่า บุรุษผู้นี้ถูกเรายิงล้มลงแล้ว ยังไม่กล่าวคำหยาบคายด่าบริภาษเรา กลับร้องเรียกเราด้วยคำอันน่ารัก จึงเสด็จเข้าไปใกล้ เห็นดาบสนั้นประสบทุกข์ พระองค์ก็ทรงกรรแสง

ในขณะเดียวกันนั้น นางเทพธิดาผู้อยู่ประจำภูเขาคันธมาทน์ ชื่อว่า "วสุนธรี" ซึ่งเคยเป็นมารดาของพระมหาสัตว์ในอัตภาพที่ ๗ รู้เหตุการณ์นั้นแล้ว จึงคิดว่า ถ้าเราไม่ไปที่นั้น พ่อสามบุตรของเราต้องตาย เมื่อเขาตายแล้วพ่อแม่ของเขาก็จักอดอาหารซูบผอมตาย ฝ่ายพระราชาก็จักมีหทัยแตกสวรรคต ครั้นเราไปแล้ว พระราชาจักเสด็จไปยังอาศรม นำเอา

พ่อแม่ของพ่อสามมาสู่ที่นั้น แล้วจักกระทำสัจจกิริยา และเราก็จักทำ บุตรของเราจักรอดตายด้วยอุบายเช่นนี้ พ่อแม่ของเขาที่ตาบอดก็จะหายกลายเป็นตาดี ส่วนพระราชาจักสดับเทศนาของพ่อสาม แล้วเสด็จกลับพระนคร ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลต่าง ๆ มีให้ทานเป็นต้น ครองราชสมบัติโดยธรรม สวรรคตแล้วจักเกิดในสวรรค์

คิดดังนั้นแล้ว วสุนธรีเทพธิดาก็ไปยังสถานที่นั้นโดยไม่ปรากฏกาย ถวายพระพรว่า มหาราชเจ้า ขอพระองค์จงทรงเลี้ยงดูพ่อแม่ของพ่อสามทั้งสอง ผู้มีจักษุบอดนั้น ให้เหมือนพ่อสามเถิด พระองค์จักไปสู่สุคติ พระเจ้าปิลยักษ์ได้ฟังคำบอกของนางเทพธิดาแล้ว ก็เสด็จไปยังอาศรมเพื่อบำรุงพ่อแม่ของสามดาบส แล้วตรัสเล่าเรื่องราวทั้งหมด ให้พ่อแม่นั้นฟัง พ่อแม่ของสามดาบสก็ทูลขอให้พระราชาพาตนไปยังสำนักที่บุตรนอนป่วยอยู่ พอมาถึงพ่อแม่ของสามดาบสก็ทำสัจจกิริยาด้วยพระคาถาถึง ๗ คาถา ด้วยกันเป็นต้นว่า *"พ่อสามนี้มีปกติประพฤติธรรมในกาลก่อน ด้วยสัจจะใด ด้วยการกล่าวสัจจะนี้ ขอยาพิษในกายของพ่อสามจงสูญหายเถิด"*

วสุนธรีเทพธิดาได้กล่าวซ้ำเป็นคำรบ ๒ ว่า *"เราอยู่ที่เขาคันธมาทน์นี้มาก็นาน คนอื่น ๆ ผู้เป็นที่รักกว่าพ่อสามของแม่ไม่มีเลย ด้วยการกล่าวสัจจะนี้ ขอยาพิษในกายของพ่อสามจงสูญหายไปเถิด"* พอจบการกล่าวสัจจะของพ่อแม่และเทพธิดาเท่านั้น สามดาบสก็หายโรคลุกขึ้นได้ ท่านกล่าวว่าขณะเดียวกันนั้น มีความอัศจรรย์เกิดขึ้นพร้อมกัน คือ ความหายจากโรค ๑ การกลับมีจักษุดีของพ่อแม่ของพ่อสาม ๑ รุ่งแจ้งแสงสว่าง ๑ ชนทั้ง ๔ นั้นปรากฏอยู่ในอาศรมด้วยอานุภาพของเทวดา ๑

สุวรรณสามโพธิสัตว์เจ้า เมื่อได้โอกาสเหมาะจึงแสดงธรรมถวายพระราชาเป็นใจความย่อ ๆ ว่า *"นรชนใดทั้งชายหญิง บำรุงเลี้ยงพ่อแม่โดยธรรมจริง แม้เทพยดาทั้งหลายย่อมเข้าช่วยแก้ไขนรชนผู้บำรุงเลี้ยงพ่อแม่นั้น นักปราชญ์ทั้งหลายย่อมยกย่องสรรเสริญนรชนชายหญิงนั้น ทั้งในปัจจุบัน เขาผู้นั้นละโลกนี้ไปแล้วย่อมร่าเริงบรรเทิงในสวรรค์"* แล้วเทศนากล่าวย้ำซ้ำให้พระเจ้าปิลยักษ์ยึดมั่นถือมั่นสมาทานในธรรมจริยาความประพฤติธรรมอีก ๑๐ ประการ หรือที่เรียกว่า **ทศพิธราชธรรม** นั่นเอง อันคำว่า **"ราช"** ในบทนี้มิได้เจาะจงลงไปว่าจะต้องเป็นพระราชาพระมหากษัตริย์ **"ราช"** นี้ หมายถึงว่าผู้ใดผู้หนึ่งก็ตามมีความเป็นใหญ่ในกิจการตำแหน่งน้อยใหญ่ คือผู้ตั้งอยู่ในตำแหน่งเป็นผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นเริ่มตั้งแต่ตระกูลที่มีพ่อแม่เป็นต้นเป็นต้นไป ตลอดถึงบุคคลผู้สูงสุดในแผ่นดินนั้น ๆ ก็ได้ชื่อว่า "ราช" ในบทนี้

ราชธรรมจริยา ๑๐ ประการ นั้น คือ

๑. มหาราชผู้กษัตริย์ ขอพระองค์ทรงประพฤติธรรมในพระมารดาบิดา พระองค์ครั้นทรงประพฤติธรรมแล้ว จักเสด็จไปสู่สวรรค์ ข้อนี้ก็หมายความว่า พ่อแม่นั้นถึงท่านจะดำรงอยู่ในอิสสริยยศสูงใหญ่ปานใดก็ตาม ลูกควรบำรุงแท้ หรือลูกจะอยู่ในตำแหน่งอันใดก็ตาม ลูกต้องบำรุงท่านทั้งสองอีกเหมือนกัน

๒. ขอพระองค์ทรงประพฤติธรรมในพระโอรสและพระชายา ก็หมายถึงการบำรุงเลี้ยงดูลูกด้วยการห้ามไม่ให้ทำความชั่ว ให้ทำความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา หาคู่ครองให้ มอบทรัพย์สมบัติให้ ทางภรรยาก็ยกย่องเชิดชู ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยาม จัดหาเครื่องประดับให้ตามเทศกาลฤดูสมัย มอบความเป็นใหญ่ในครัวเรือนให้ ให้เก็บรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ให้

๓. ขอพระองค์ทรงประพฤติธรรมในมิตรและอำมาตย์ทั้งหลาย ก็หมายถึงว่า บำรุงมิตรตามหน้าที่ เพิ่มเบี้ยหวัดให้ตามสมควรแก่ฐานานุรูปของผู้ใต้บังคับบัญชานั้น

๔. ขอพระองค์ทรงประพฤติธรรมในสัตว์พาหนะและพลนิกาย ก็หมายถึงว่า สัตว์ที่ใช้เป็นยานพาหนะ จะใช้ก็ให้พอประมาณ มิใช่ใช้ให้เกินการณ์แก่กำลังของสัตว์ เช่น ควายไถนา วัวเทียมเกวียน ม้าเทียมรถ ช้างชักรากเป็นต้น พลนิกายหมู่คนรับใช้ก็ต้องบำรุงกำลังให้สมกับฐานะ

๕. ขอพระองค์ทรงประพฤติธรรมในชาวบ้านและนิคม ก็หมายความว่าต้องดูแลสุขทุกข์ของประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครองให้สมกับถิ่นฐานบ้านนิคมนั้น

๖. ขอพระองค์ทรงประพฤติธรรมในชาวแว่นแคว้นและชนบท อันนี้ก็เหมือนในหนก่อน

๗. ขอพระองค์ทรงประพฤติธรรมในสัตว์มีเนื้อและนกเป็นต้น ก็หมายความว่าให้ที่เป็นที่ปลอดภัยแก่บรรดาสัตว์ทั้งหลาย เช่นมีป่าสงวนพันธุ์สัตว์ และวนอุทยานเป็นต้น มีกฎข้อบังคับข้อห้ามบางท้องที่

๘. ขอพระองค์ทรงประพฤติธรรม ธรรมอันพระองค์ทรงประพฤติดีแล้วนำสุขมาให้ทั้งโลกนี้และโลกหน้า

๙. ขอพระองค์จงทรงประพฤติธรรมในสมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย ข้อนี้หมายความว่าให้ยึดมั่นในทางพระศาสนา และ

๑๐. ขอพระองค์ทรงประพฤติธรรมเถิด เทพยดาทั้งหลายมีพระอินทร์เป็นประธานพร้อมทั้งพระพรหมบรรลุทิพย์ได้ เพราะธรรมอันพระองค์ประพฤติแล้ว ขอพระองค์อย่าทรงประมาทในธรรมเลย

พระเจ้าปิลยักษ์ได้สดับธรรมจริยาจากพระดาบสแล้ว ก็กลับสู่พระนครสมาทานศีลห้า บำเพ็ญทาน และทรงปกครองประเทศชาติโดยตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมด้วยดีตลอดมา นี่ก็เป็นผลของการปฏิบัติชอบในพ่อแม่ ย่อมพ้นจากมรณภัยเป็นต้นได้ ดังสุวรรณสามดาบสโพธิสัตว์เจ้า นี่เป็นตัวอย่าง ฯ

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๘)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่ออาทิตย์ที่แล้วมานั้น อาตมาได้ยกตัวอย่าง สุวรรณสามดาบสโพธิสัตว์เจ้าผู้บำรุงเลี้ยงพ่อแม่ผู้มีนัยน์ตาบอด แก่เฒ่าทุพพลภาพ ซึ่งได้ประสบทุกข์มีมรณภัยเป็นต้น แล้วกลับพ้นจากความตายด้วยสัจจกิริยาของพ่อแม่ในปัจจุบันและวสุนธรีเทพธิดาผู้เคยเป็นแม่ในอดีต และเรื่องคนผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อพ่อแม่นั้น ย่อมพ้นทุกข์ ประสบความเจริญ ย่อมมีเป็นจำนวนมาก ทั้งตัวอย่างในอดีตและปัจจุบัน ครั้นอาตมาจะนำมาบรรยายไว้ ณ โอกาสนี้ให้สิ้นคดีความ ก็ย่อมเป็นการยากที่จะทำได้

ขอให้ท่านทั้งหลายโปรดพิจารณาดูการกระทำของตนเองแต่ละท่านก็แล้วกัน ถ้าเห็นว่าประพฤติผิดต่อท่านทั้งสองแล้ว จะประสบความเจริญรุ่งเรือง หรือจะประสบวิบัติหายนะ และท่านที่ปฏิบัติชอบถูกต้องตามคำสอน ก็โปรดสังเกตดูตัวเอง แล้วพยายามปรับปรุงแก้ไขตัวเองเสียเถิด ฉะนั้น อาตมาจึงของดนำนิทัศนะตัวอย่างทั้งฝ่ายผิดและฝ่ายถูกไว้เพียงเท่านี้ ต่อไปนี้จะนำเอาหลักการที่จะปฏิบัติมาบรรยายต่อไป

ข้อปฏิบัติบำรุงมารดาบิดา

พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ทรงวางหลักเอาไว้สำหรับลูกจะพึงบำรุงพ่อแม่ ๕ ประการด้วยกันไว้ในสิงคาลสูตรว่า *"ดูกรคฤหบดีบุตร **มารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้า** บุตรพึงบำรุงท่านด้วยสถาน ๕ คือ **ภโต เนสํ ภริสฺสามิ** เลี้ยงดูท่าน ๑ **กิจฺจํ เนสํ กริสฺสามิ** ช่วยทำธุระให้ท่าน ๑ **กุลวํสํ ธเปสฺสามิ** ดำรงวงศ์สกุลท่านไว้ ๑ **ทายชฺชํ ปฏิปชฺชามิ** ทำตัวสมเป็นทายาทที่ดี ๑ และ **เปตานํ กาลกตานํ ทกฺขิณํ อนุปฺปทสฺสามิ** เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศไปให้ ๑"*

คุณธรรมของลูก

ท่านสาธุชนคงจะเคยทราบมาบ้างแล้วก็ได้ว่า *สภาวธรรม* กับ *คุณธรรม* ต่างกัน การกระทำของคนเราบางอย่าง เป็นเพียงการแสดงออกตามธรรมชาติเท่านั้น ผลที่ปรากฏออกมาก็เป็นแต่สภาวธรรม หรือธรรมดา ไม่มีวิเศษอะไรนัก เพราะมันเป็นเอง *ความดีที่เป็นคุณธรรมนั้น ต้องเป็นของที่เราทำให้เป็นขึ้น* เฉพาะลูกก็มีขีดคั่นกันเหมือนกัน

การรู้จักตัวพ่อแม่ จำหน้าพ่อแม่ได้นั้น เป็นชั้นธรรมชาติ ความรู้สึกเพียงเท่านั้น ไม่ต้องถึงกับเป็นลูกคนก็รู้ได้ ลูกเป็ดลูกไก่มันก็รู้ มือชั้นลูกคนแล้วมันต้องใจสูงกว่าลูกเป็ดลูกไก่จึงจะถูก *คุณธรรมของลูกไม่ใช่เริ่มที่รู้จักตัวพ่อแม่ แต่เริ่มรู้จักคุณพ่อแม่ คือ รู้จักคุณของท่าน รู้ว่าท่านดีต่อเราอย่างไร สูงขึ้นไปอีก คือ ตอบแทนคุณท่าน*

ในทางศาสนาพระพุทธเจ้าตรัสบรรยายคุณธรรมของลูกไว้อย่างสั้น ๆ แต่จับใจความไว้ได้อย่างครบถ้วน คือคำว่า **"กตัญญูกตเวที"** นี่แหละ หัวข้อคุณธรรมของลูก คุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นลูก รวมอยู่ในคำสองคำนี้ อยากจะชี้ให้ดูทางปฏิบัติให้เห็นฐานะของลูกว่า ใครเป็นลูกชั้นไหน คือ

๑. รู้จักคุณท่าน (หมายถึง รู้จักตัวท่าน)
๒. ตอบแทนคุณท่าน

ขอได้โปรดสังเกตดูว่า คุณธรรมของลูก เริ่มต้นจากรู้จักคุณพ่อแม่ คือ **กตัญญู** เริ่มแต่ตรงนี้ขึ้นไป ต่ำกว่านี้ไม่มีอีกแล้ว **"กตัญญู"** นับว่าเป็นฐานต่ำที่สุด ต่ำกว่านี้ไปก็ตกใต้เส้น ใช้ไม่ได้ ถึงการรู้จักตัว อยู่ใต้เส้น เพราะพื้นเพของมนุษย์ต่ำสุดแค่นี้เท่านั้น เหมือนพื้นเรือนเรานี่แหละ ใครตกจากพื้นลงไปอีก ก็ลงไปอยู่ใต้ถุน อยู่ในพื้นเดียวกับ *"พวกนั้น"*

เท่านั้นเอง คิดเอาเองก็แล้วกัน ต่อไปนี้ขอให้ท่านทั้งหลายได้โปรดพินิจคุณธรรมของลูกให้กระจ่างแจ้งเถิด

กตัญญู : รู้คุณท่าน

เป็นปัญหาที่จะต้องพูดกันต่อไป ก็คือความหมายของคำว่า **"กตัญญู"** ที่แปลว่า *รู้คุณ* เอากันแค่ไหน เรียนไปถึงชั้นไหน ? จึงจะถือว่ารู้คุณมารดาบิดาแล้ว

การรู้คุณพ่อแม่นั้น หมายถึง *การรู้เห็นด้วยใจ ไม่ใช่แต่เพียงจำได้* ถึงจะมีผู้พูดผู้แต่งหนังสือว่าด้วยคุณพ่อคุณแม่ไว้มากสักเท่าไร แล้วเราเอามาท่องจำให้ได้หมดนั้น แต่ถ้าใจจริงยังไม่เห็นคุณท่าน ก็ยังนับว่าไม่มีกตัญญูอยู่นั่นเอง *เรื่องนี้เอาความรู้เห็นด้วยใจเป็นประมาณ ความจำ และความรู้สึกต่างกัน* เพียงแต่ความจำยังช่วยให้คนไม่ทำผิดไม่ได้ คือทำผิดทั้ง ๆ ที่จำไว้ได้อย่างมากมายนั่นเอง อย่างที่เราเคยเห็นกันอยู่ทั่วไป *ส่วนความรู้นั้นเป็นองค์ของปัญญา เกิดขึ้นในใจแล้วทำให้ใจสว่าง* จึงช่วยให้ไม่ทำความผิด เท่าที่แสงสว่างของปัญญาจะช่วยเอาไว้ได้

ฉะนั้น เห็นแต่ใคร ๆ จำได้มาก ๆ อย่านึกว่ารู้แล้ว คิดถึงข้อเปรียบเทียบดังนี้ ถ้าเราเห็นคนขนไม้ขีดไฟ น้ำมันก๊าส ตะเกียง เข้าไปในบ้าน ๆ หนึ่ง เป็นจำนวนมากมาย หลายคันรถ เราอาจเชื่อได้ไหมว่า ในบ้านหลังนั้นจะต้องสว่างไสว ก็ไม่แน่ เขาอาจขนเข้าไปเก็บกองกันไว้เฉย ๆ ก็ได้ ถ้าไม่เอาน้ำมันเติมตะเกียงและจุดตะเกียงขึ้น อุปกรณ์แสงสว่างซึ่งกองเป็นภูเขาเลากานั้น ก็ตกอยู่ในความมืดได้ฉันใด

ในใจของคนเราก็เหมือนกัน เห็นแต่ผู้นั้นจำเอาแต่วิชาต่าง ๆ เข้าไปไว้ในใจ เรียนจบเป็นตู้ ๆ จะนึกว่าใจสว่างแล้วก็ไม่แน่ ความจำเหล่านั้นก็เท่ากับไม้ขีดไฟ น้ำมันก๊าส และตะเกียงเท่านั้นเอง คนที่อยู่ในบ้านมืด อาจเดินเตะเอาตะเกียง หรือชนเอาปี๊บน้ำมันแข้งถลอกไปก็ได้ เหมือนคนหลงความรู้ของตนเองนั่นแหละ รู้เองเป็นเองก็มาก

ตกลงว่าคุณธรรมข้อ **"กตัญญู"** แปลว่า *รู้คุณท่าน* นั้น หากจะแปลอย่างถือเอาความทางปฏิบัติแล้วก็ต้องแปลว่า *เห็นคุณท่าน* จึงจะตรงกับความหมาย *คือเห็นด้วยใจด้วยปัญญา* ความเห็นนี่แหละสำคัญ คนที่ทำความผิดต่อพ่อแม่นั้น ผิดเพราะไม่เห็นคุณท่าน ถ้าเห็นเสียแล้วก็คงไม่ผิด เหมือนเราเห็นทางเดินก็ก้าวเดินไม่ผิดทาง

ท่านผู้ฟังเคยเห็นคนตาบอดตาใสไหม คือ คนตาบอดมีสองประเภท *บอดตามัว* กับ *บอดตาใส* บอดตามัวมักจะพรางไม่ได้ พอเรามองใบหน้า เห็นตาปิด เราก็รู้ว่าเป็นคนตาบอด ส่วนคนบอดตาใสนั้น เรามองดูตาไม่รู้ ตาก็ใสแจ๋วเมือนคนตาไม่บอดนี่แหละ บอดตาใสนี่พรางความตาบอดของตัวได้ ถ้านั่งกระดิกเท้าอยู่เฉย ๆ วางท่าให้เหมือนคนตาดี คนอื่นก็ดูไม่ออก แต่ทั้งบอดมืดบอดใสจะไปเหมือนกันก็ตอนลุกขึ้นเดินนี่แหละ คือจะเดินไม่ตรงทาง เดินชนนั่นชนนี่เหมือนกัน นี่บอดที่ร่างกาย

บอดทางใจก็เหมือนกัน ถ้าใครรู้ ก็ไม่รู้ เห็น ก็ไม่เห็น ก็เหมือนบอดตามัว พูดก็ผิด ทำก็ผิด แต่ถ้ามีแต่รู้ตามตำรา ไม่เห็นแจ้งด้วยใจ ก็เหมือนบอดตาใส พูดได้คล่อง เขียนได้คล่อง พ่อแม่มีคุณอะไร พรรณนาได้หยดย้อยดีนัก แต่พอตกบทปฏิบัติต่อพ่อแม่สิ กลับประพฤติลบหลู่เหยียบย่ำคุณท่าน อย่างนี้แสดงว่าไม่ได้เห็นคุณท่านด้วยใจ ถ้าเห็นก็ต้องไม่เหยียบย่ำสิ ที่เหยียบย่ำนั่นแหละ แสดงว่าไม่เห็น เป็นเพียงคนรู้กตัญญู แต่ไม่มีกตัญญู เพราะฉะนั้นเราจะต้องก้าวขึ้นสู่คุณธรรมขั้นนี้ให้ได้ คือชั้นเป็นคนมีกตัญญูเห็นคุณท่านด้วยใจ

จะเห็นคุณพ่อแม่ได้อย่างไร ?

ปัญหาข้อต่อไปก็มีอยู่ว่า ทำอย่างไรเราจึงจะเห็นคุณท่าน ตรงนี้สำคัญ ใครเห็นแล้วก็แล้วไป เพราะเป็นคนโชคดีแล้ว น่าสงสารแต่คนที่ยังไม่เห็น เพราะเป็นคนอาภัพ ใครพอช่วยเหลือกันได้ก็ควรช่วย ไม่เห็นคุณพ่อแม่ ประเดี๋ยวก็จะเดินเหยียบย่ำคุณท่าน ตัวเองก็จะเสียผู้เสียคนเสียหายนัก เรื่องคนไม่เห็นคุณพ่อแม่นี้ บางคนจะคิดว่าเป็นไปไม่ได้ พ่อแม่ทั้งคนใครจะไม่เห็นคุณ แต่ที่จริงมี ทั้งคนที่เรียนสูง ๆ ทางโลกก็มี ทางธรรมก็มี ดังเคยยกตัวอย่างเอาไว้ในการที่ลูกปฏิบัติผิดต่อพ่อแม่แล้ว

คนเราจะมองเห็นอะไรมันมีส่วนประกอบกันสองทาง คือ ๑. *ของที่จะเห็นมันมี* และ ๒. *เรามีเครื่องที่จะเห็น* เหมือนอย่างการเห็นภายนอกนี่แหละ อย่างเราเห็นต้นเสา ก็เพราะมันมีต้นเสาอยู่ด้วย แล้วเราก็มีตาดีด้วย เสาก็มี ตาก็ดี จึงจะเห็น ถ้ามีแต่เสาไม่มีตา หรือมีแต่ตาไม่มีเสา การเห็นต้นเสาก็เกิดขึ้นไม่ได้

การเห็นคุณพ่อคุณแม่ก็เหมือนกัน คุณพ่อแม่จะต้องมีจริงด้วย และตัวเราเองก็จะต้องมีปัญญาที่พอจะเห็นด้วย สองอย่างมาบรรจบกันเข้า เดี๋ยวนี้สำหรับประเด็นแรกไม่มีปัญหาแล้วคุณพ่อแม่เป็นของมีจริง ใคร ๆ เขาก็ว่ามี พระพุทธเจ้าก็ว่ามี ศาสนาอื่น ๆ เขาก็ว่ามี จนกระทั่งผู้หลักผู้ใหญ่ พี่ ป้า น้า อา ครูบาอาจารย์ รับรองต้องกันหมดว่า คุณของพ่อแม่มีจริง เขาเห็นกันทั้งเมือง แต่เราไม่เห็นจะว่าอย่างไร

จะแก้ที่ไหน ? ต้องหาที่แก้ให้มันพบเสียก่อน ถ้าสมมติว่า คนตั้งร้อยตั้งพันเขาบอกว่า เขาเห็นแสงตะวันส่องโลก แต่มีคน ๆ หนึ่งบอกว่าเขามองไม่เห็นแสงตะวันเลย อย่างนี้ท่านจะบอกเขาได้ไหมว่า ให้เขาแก้ที่ไหนจึงจะเห็นแสงตะวัน แน่นอนเราต้องสันนิษฐานลงไปก่อนละว่า นายคนนั้นตาเสีย ตาฟาง ตามัว ตาแฉะ หรือตาบอด ก็เป็นได้ เพราะแกไม่อาจเห็นของที่คนทั้งเมืองเขาเห็นกัน ก็หมายความว่าอวัยวะสำหรับเห็นของแกไม่สมประกอบ ต้องแนะนำให้รักษาตา ถ้าหากแกมีสมรรถภาพพอจะเห็นได้แล้ว แกก็จะเห็นเอง แสงตะวันออกเต็มโลก ถ้าตาดีแล้วทำไมจะไม่เห็น คุณพ่อคุณแม่ก็เหมือนกัน ชาวบ้านชาวเมืองเขารู้เขาเห็นกันหมด *ถ้าใครไม่อาจเห็นได้ ก็ต้องแก้ที่ใจของผู้นั้นเอง โมหะความมืดมันปกคลุมจิตใจเขาอยู่ เขาจึงไม่เห็น เรื่องอย่างนี้ต้องแก้ที่ใจของผู้นั้นเอง*

วิธีแก้ ก็คือฝึกใช้ปัญญาพิจารณาในเรื่องนี้ด้วยเหตุผล เอาเหตุผลมาเป็นเกณฑ์ อย่าอวดดีว่าเรารู้แล้ว ดังว่ามาแล้วเรื่องไม้ขีดไฟ น้ำมัน ตัวตะเกียง คุณพ่อแม่ดูได้จากอุปการะ คือประโยชน์ที่ท่านทำให้แก่เรา มีอะไรบ้างที่แตกต่างจากคนอื่น ตามธรรมดาของคนทั่วไป เขาจะลงทุนลงแรงอุปการะใคร เขาต้องมองเห็นทางได้ จึงจะลงมือทำ เช่นเห็นแก่หลักทรัพย์ว่า ถ้าช่วยเขาไปแล้ว เขาเกิดไม่แทนคุณ ก็พอจะริบเอาทรัพย์มาชดใช้ได้ หรือเห็นแก่นิสัยใจคอ ต้องสอบดูว่าเขาเป็นลูกใครหลานใคร หัวนอนปลายเท้าอยู่ทางไหน รวมความว่า เขาแน่ใจแล้วว่า อุปการะคุณของเขาจะไม่สูญเปล่าแน่ ๆ เขาจึงลงมือช่วยเหลือ บางทีถึงกับต้องเซ็นหนังสือสัญญาวางหลักทรัพย์เป็นประกันไว้เสียด้วย นี่คนอื่น

แต่พ่อแม่ที่อุปการะเรามานั้น เป็นการอุปการะโดยบริสุทธิ์ใจจริง ๆไม่ได้มองถึงหลักประกันบุญคุณเลย เราเองก็เกิดมาตัวเปล่า ไม่มีหลักทรัพย์อะไรเลยแม้แต่เข็มเล่มเดียวที่จะวางประกันให้ท่านเชื่อว่าคุณท่านจะไม่สูญเปล่า หรือจะว่าเอาตัวเป็นประกันตัวเราเองในเวลาที่เกิดมานั้น ก็เกิดมาตัวล่อนจ้อน ยังไม่รู้เสียด้วยซ้ำว่า อวัยวะร่างกายจะใช้การได้ครบถ้วนหรือไม่ ตาก็ยังไม่ลืม ปากก็ยังไม่พูด ยิ่งนิสัยใจคอยิ่งแล้ว ยิ่งรู้เอาไม่ได้เสียเลย รู้ไม่ได้เลยว่า เมื่อโตขึ้นแล้วจะเป็นอย่างไร จะเป็นคนอกตัญญูเนรคุณหรือไม่ ก็ไม่รู้ทั้งนั้น หนังสือสัญญาตัวเดียวระหว่างเรากับท่านก็ไม่มี การรับปากคำเดียวก็ไม่มี แต่ทั้ง ๆ ไม่มี ท่านทั้งสองก็โถมตัวเข้าช่วยเหลือเราจนสุดแรง ที่ยากจนก็ถึงกับกู้หนี้ยืมสินคนอื่นมาช่วย เรื่องเหล่านี้ต้องคิดดูด้วยเหตุผล อย่าสักแต่ว่าคิดด้วยอารมณ์เท่านั้น

การพิจารณาให้เห็นคุณของพ่อแม่ด้วยใจอย่างนี้แหละ เรียกว่า **"กตัญญู"** เป็นคุณธรรมชั้นต้นของผู้เป็นลูก คนที่มีความกตัญญูในใจแล้ว ใจจะมีความสว่าง เหมือนบ้านเรือนที่จุดโคมไว้ มีความปลอดภัยขึ้นมาก

สำหรับวันนี้ขอยุติไว้เพียงเท่านี้ เจริญพร ฯ

มงคลชีวิต

เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา (ตอนที่ ๙)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่ออาทิตย์ก่อน อาตมาได้พูดถึงเรื่องคุณธรรมของผู้เป็นลูก โดยยกเอา **"กตัญญู** *การเห็นคุณของพ่อแม่ด้วยใจ"* ขึ้นมาพูด การเรียนรู้จากหนังสือ หรือจากการฟังเท่านั้น ยังไม่จัดว่าได้เห็นคุณของพ่อแม่ จะจัดว่าเห็นคุณของพ่อแม่นั้นจะต้องเห็นด้วยใจพร้อมทั้งพิจารณาด้วยเหตุ ด้วยผล ไม่เอาอารมณ์เข้ามาพิจารณา สำหรับนี้จะได้นำคุณธรรมข้อว่า **"กตเวที** *การประกาศคุณของท่าน"* มาบรรยายต่อ

เราเข้าศึกษาคุณธรรมชั้นที่สองกันต่อไป "กตัญญู" ที่บรรยายมาแล้วนั้น เป็นเพียงคุณธรรมชั้นต้น เป็นความรู้สึกทางใจเท่านั้น ที่สูงกว่ากตัญญูขึ้นไป ก็คือ "กตเวที" เรื่องเหล่านี้บางคนเขาอาจเห็นว่าไม่สำคัญนัก เพราะไม่เกี่ยวกับความเป็น ความตาย ไม่เกี่ยวกับความจนความรวย ไม่อีกทีก็คิดว่า เรื่องแทนคุณพ่อแม่นั้น ถ้ารวยแล้วก็ทำได้ เมื่อเราไม่รวยมันก็จนใจ ซึ่งเมื่อรวมความแล้ว คือคิดแฉลบออกไปจากเป้าเสีย ถ้าท่านผู้ใดจะคิดเช่นนั้น ก็ขอได้โปรดอย่าเพิ่งคิดลำพองใจอย่างนั้นเลย อย่าคิดว่าถ้ารวยแล้วก็ทำได้ หรือรู้แล้วก็ทำเป็น เพราะคิดอย่างนั้น เป็นความประมาท

นึกดูแค่เรายิงเป้าก็แล้วกัน เป้าก็เห็น ปืนก็มีแล้ว แน่หรือว่าจะยิงถูกเป้าทุกคน การปฏิบัติธรรมะก็เหมือนกัน อย่าคิดเลยว่า เมื่อรวยก็ทำได้เอง เราศึกษาให้เข้าใจดีกว่า

"กตเวที" แปลตามตัวว่า *"ประกาศคุณ"* แต่แปลเอาความทางภาษาไทยเราว่า *"ตอบแทนคุณ"* เป็นคำที่เข้าใจกันได้ง่าย ๆ คำว่า *ประกาศคุณ* เสียอีก เข้าใจยาก แต่คำว่า **"เวที"** นั้นแปลว่า *ประกาศ* คือทำให้เป็นที่รู้ ให้ปรากฏขึ้น แปลอย่างนี้นักเรียนไม่ค่อยใช้ ใช้แต่คำว่า *ตอบแทนคุณ* ถ้าจะตอบเอาคะแนนก็ต้องตอบว่า **กตเวที** คือ *การตอบแทนคุณท่าน* ตอบอย่างนี้ได้คะแนนแน่ ถ้าแปลว่า *ประกาศคุณท่าน* เสียอีก ไม่แน่นักว่าจะได้คะแนน แต่ถ้าผู้ตรวจเป็นนักขบธรรมะแล้วให้แน่นอน

เราลัดเข้าหาทางปฏิบัติเลยทีเดียว ทำอย่างไรเราจึงจะได้แสดงกตเวทีต่อพ่อแม่อย่างถูกต้อง และเต็มภาคเต็มภูมิ นี่สิ พอถึงปัญหาทางปฏิบัติเข้า คำแปลทั้งสองคำที่ปรารภมานั้น เกิดมีความจำเป็นทั้งสองคำ หมายความว่า การแสดงกตเวทีนั้นมีงานอยู่สองงาน คือ

๑. ประกาศคุณท่าน และ

๒. ตอบแทนคุณท่าน

จะขอว่าไปตามลำดับ ว่าทีละอย่างเสียก่อนแล้วจึงจะสรุปลงท้ายว่า ในสองอย่างนี้อย่างไหนสำคัญที่สุด รวมทั้งแก้ปัญหาในทางปฏิบัติต่อพ่อแม่ทุก ๆ ประเด็นที่นึกได้ ซึ่งมีคนนิยมทำกันอยู่

ลูกประพฤติดี เป็นการประกาศคุณพ่อแม่อย่างถูกต้อง

งานประเด็นที่ ๑ ของกตเวที คือ**การประกาศคุณท่าน** ที่ว่า "ท่าน" ในที่นี้ก็หมายถึงท่านทั้งสอง คือคุณพ่อคุณแม่ของเรานั่นเอง การประกาศคุณท่านหมายความว่า ทำให้คนอื่นรู้ว่า ท่านมีคุณแก่เราอย่างไรบ้าง มากน้อยเพียงใด ในเรื่องนี้มีคนคิดทำอยู่เป็นอันมากเหมือนกัน เช่นกล่าวสรรเสริญให้คนอื่นฟังว่า เมื่อคุณพ่อคุณแม่ยังมีชีวิตอยู่ ท่านดีอย่างนั้นดีอย่างนี้ พร่ำสรรเสริญให้ใครต่อใครฟังเรื่อยไป ไม่ว่าเขาจะอยากฟังหรือไม่อยากฟัง

บางคนและส่วนมากก็ไปแสดงออกอีกที่หนึ่ง คือ **ตอนทำศพ** มีการเขียนประวัติของพ่อแม่ลงตีพิมพ์ในหนังสือแจก ประวัติที่เขียนนั้นเป็นคำพรรณนาคุณของพ่อแม่ ไม่ใช่เขียนเพื่อตอบแทนคุณ แต่เป็นการประกาศคุณ ผู้เขียนจะพรรณนานับแต่บอกว่ามีลูกกี่คน ชายเท่าไรหญิงเท่าไร แล้วก็ได้เอาใจใส่เลี้ยงดูบำรุงลูกเต้าอย่างไร นอกจากนั้นก็กล่าวสรรเสริญคุณธรรมในตัวท่าน เช่นความเยือกเย็น ความโอบอ้อมอารี การประหยัด และการรักษาศีลภาวนา ใจบุญสุนทานตลอดจนกระทั่งตำแหน่งหน้าที่ ความดีความชอบได้เหรียญตรา วิธี

เหล่านี้เป็นการประกาศคุณท่าน และแม้การแสดงความเคารพพ่อแม่ต่อหน้าคนอื่น หรือเพียงแต่ร้องเรียกท่านว่า คุณพ่อ คุณแม่ เท่านี้ก็เป็นการประกาศคุณท่านเหมือนกัน

การที่ประกาศคุณท่านโดยวิธีกล่าวสรรเสริญท่านก็ดี โดยวิธีเขียนคำสดุดีขึ้นพิมพ์แจกก็ดี ก็เป็นวิธีประกาศที่ถูกต้อง แต่ว่าไม่ใช่มีเท่านี้ นี่เป็นเพียงจุดนอก ๆ ถ้าจะทำกันเพียงเท่านี้แล้วก็ผิวเผินนัก ถ้าเป็นการกินผลไม้ก็แค่เคี้ยวเปลือกเท่านั้น ยังมีทำเลที่จะประกาศคุณพ่อคุณแม่ที่สำคัญกว่านี้ และสำคัญที่ว่าอยู่ที่จุดหนึ่ง ที่ไหนละ คือ ***ที่ตัวของเรานี่เอง*** เรารู้กันอยู่แล้วว่าตัวของเรานี้ ได้แบ่งภาคออกมาจากพ่อแม่ของเรา คนทุกคนคือตัวแทนของพ่อแม่ของตนทั้งนั้น เลือดก็แบ่งมาจากท่าน เนื้อก็แบ่งมาจากท่าน ตลอดจนนิสัยใจคอก็ได้รับการอบรมถ่ายทอดมาจากท่าน ความประพฤติของตัวเราเองนี่แหละ เป็นเครื่องส่องให้คนอื่นรู้เห็นพ่อแม่ของเรา หมายความว่าที่ ๆ จะประกาศคุณพ่อแม่อย่างโจ่งแจ้งที่สุด ไม่ใช่อยู่ที่หนังสือแจก ไม่ใช่อยู่ที่หีบศพเชิงตะกอน แต่อยู่ที่ตัวของเรานี่เอง จะต้องคิดให้รอบคอบ คิดย้อนไปย้อนมาสักหน่อยก็จะเข้าใจความหมายที่พูดมานี้

เราไปพิมพ์ข้อความในหนังสือแจกว่า คุณพ่อคุณแม่เป็นคนตั้งอยู่ในศีลในธรรม แต่ตัวเราเองประพฤติสำมะเลเทเมา ศีลข้อเดียวก็ไม่ได้สนใจที่รักษา ก็ผิดที่ไป สดุดีคุณของพ่อแม่ว่าเป็นคนดี มีความสุภาพเรียบร้อย แต่เราเองผู้เป็นลูก กลับทำตัวเป็นหัวโจกนักเลงอันธพาลอย่างนี้ คุณค่าของการสรรเสริญพ่อแม่ก็จะลดน้ำหนักลงไป *กลายเป็นว่ามอบหน้าที่ในการกตเวทีประกาศคุณของพ่อแม่ให้หนังสือทำแทน ให้กระดาษให้เครื่องพิมพ์ให้ช่างเรียงพิมพ์แสดงกตเวทีแทนเรา แล้วตัวเราเองกลับประจานพ่อแม่ของเราตัวเอง อย่างน้อยที่สุดก็ประจานชาวบ้านว่า พ่อแม่ของเราเลี้ยงลูกไม่เป็นภาษา*

ทุกคนที่เชื่อว่าตัวเป็นลูก และพ่อแม่ของตนควรจะได้จำไว้ว่า เรากับพ่อแม่แยกกันไม่ออก เพราะเลือดเนื้อหนังเส้นเอ็นที่เป็นตัวเรานี้ ก็คือตัวพ่อแม่ของเราด้วย เราจะใช้ตัวเราทำอะไรเราต้องคิด เราประพฤติเป็นโจร ก็เท่ากับว่าเราถือเอาพ่อแม่ไปเป็นโจรด้วย เราไปสูบฝิ่นกินกัญชา ก็เท่ากับว่าดึงเอาพ่อแม่เข้าไปหมกอยู่ในโรงยาฝิ่นด้วย เราประพฤติตัวเป็นอันธพาล ร่วมหัวกับคนชั่วคนเลว ก็เหมือนดูถูกเหยียดหยามพ่อแม่ของเราไปด้วย ขอให้คิดดูให้จงดี เรามีใจมีปัญญาพอจะรู้แล้วว่า อะไรผิดอะไรถูก แม้แต่เข้าคุกเข้าตะราง เขาก็ต้องจดต้องถามว่า พ่อชื่ออะไร แม่ชื่ออะไร เท่ากับว่าเราลากท่านเข้าไปด้วย

ในทางที่ดีก็เหมือนกัน เราเรียนหนังสือเก่งสอบไล่ได้ชั้นดี ทำการงานได้ก้าวหน้าได้เกียรติยศชื่อเสียง คำชมเชยก็ตกไปถึงพ่อแม่ด้วย ตกลงว่าชาตินี้เรากับพ่อแม่แยกกันไม่ออก

ที่พูดมานี้ต้องการจะชี้ให้เห็นว่า กตเวที ที่ว่าประกาศคุณของพ่อแม่นั้น *แผ่นป้ายประกาศที่ใหญ่ยิ่งชัดเจนที่สุดและที่ทำให้คนทั้งหลายเห็นสมอริงอย่างที่สุด คือตัวเราผู้เป็นลูกนี่เอง* อย่าไปคอยแต่ว่าจะจ้างโรงพิมพ์เขาพิมพ์คำสรรเสริญพ่อแม่แจกเวลาทำศพท่าน อย่าไปคิดแต่ว่าตัวเราทำศพคุณพ่อคุณแม่ให้เอิกเกริกใหญ่โต ก็เป็นการเพียงพอในการประกาศคุณของพ่อแม่ คิดอย่างนั้นผิดเสียแล้ว ตาหูปากมือเท้าและมันสมองของเรานี่ต่างหากที่ประกาศคุณท่านอย่างสำคัญ ต้องประกาศเสียตั้งแต่เดี๋ยวนี้ ประกาศเรื่อยไป จนกว่าร่างกายที่เราได้มาจากท่านนี้แตกสลายไป

และการประกาศนั้นต้องประกาศออกจากการกระทำของเราในปัจจุบันนี้ทีเดียว ไม่เพียงแต่เอารูปท่านแขวนคอ หรือใส่กรอบไว้บนฝา แล้วก็พอใครเป็นนักเรียนทำตัวให้เป็นนักเรียนที่ดี ใครจะเป็นอะไรตำแหน่งหรือฐานะอันใดก็ตาม ก็จงทำตัวให้เหมาะสมกับฐานะตำแหน่งนั้นให้ดี ถ้าทำตัวชั่วช้าเลวทรามก็เป็นการดูหมิ่นเหยียดหยามประจานพ่อแม่ของตนทุกฝีเท้า คิดดูเถิดพ่อแม่ของใครก็รัก ถ้ารักท่านก็ประกาศคุณความดีของท่านซิ ประกาศด้วยความดีของเราเองแต่บัดนี้ไป ยิ่งท่านยังมีชีวิตอยู่ การประกาศคุณของเราก็จะเป็นการทำให้ท่านมีความสุขอย่างยิ่ง ส่วนใครจะประพันธ์คุณพ่อแม่พิมพ์แจกเวลาท่านตายแล้ว นั่นเป็นประเด็นเบ็ดเตล็ด ทำก็ได้ไม่ทำก็ไม่เห็นเสียหายอันใด ที่พูดมานี้คือ *การแสดงกตเวทีด้วยการประกาศคุณท่าน*

จะตอบแทนคุณพ่อแม่ได้อย่างไร ?

การแสดงกตเวทีประการที่สอง คือการตอบแทนคุณ ความหมายชัดอยู่ในตัวแล้วคือความหมายว่า ให้ความรักษาคุ้มครองและเลี้ยงดูพ่อแม่ของตน จุดหมายในการประกาศคุณกับการตอบแทนคุณต่างกันอยู่บ้าง *จุดหมายในการประกาศคุณอยู่ที่ตัวเรา ส่วนจุดหมายของการตอบแทนบุญคุณอยู่ที่ตัวท่าน คือทำให้ท่าน*

ตามหลักของพระพุทธศาสนาคือว่า คนเราทุกคนนี้มีส่วนประกอบอยู่สองส่วน คือกายกับจิต หรือกายกับใจมี จึงมีชีวิตอยู่ กายกับใจก็อยู่ด้วยกัน แต่พอตายแล้ว กายแตกสลายไป มีความหมายเป็นเพียงวัตถุธาตุอย่างหนึ่ง ส่วนจิตหรือใจยังไม่สิ้นสุดแค่ตาย คนสามัญอย่างเราแม้ตัวตายแล้วจิตจะสละร่างกายนี้เสีย แล้วก็มีการเวียนว่ายตายเกิดต่อไปสุดแต่แรงกรรม

ความเป็นไปของคนทั้งหลายแบ่งเป็นสองภาคอย่างนี้ พ่อแม่ของเราก็เป็นอย่างนี้ และตัวของเราก็จะเป็นอย่างนี้ ดังนั้นการตอบแทนคุณพ่อแม่จึงแบ่งเป็นสองภาคเหมือนกัน *คือเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ภาคหนึ่ง และอีกภาคหนึ่งเมื่อท่านล้มหายตายจากไปแล้ว* ในสองอย่างนี้ การตอบแทนเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ ย่อมสำคัญมากกว่า ธุระที่เราจะทำก็มีมากกว่า เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่เราต้องช่วยเหลือท่านเรื่องการกินการอยู่ ช่วยเหลือในการเจ็บไข้ และการงานธุระกิจอื่น ๆ จะทำให้ท่านมากน้อยเพียงไรก็แล้วแต่ความเหมาะสม วิธีพิจารณาง่าย ๆ คือให้เอาชีวิตของเรากับของท่านไปเทียบกันเข้า

ชีวิตของคนเรามีลักษณะเหมือน ๆ กัน คือต้นเล็ก กลางโปร่ง และปลายเรียวเหมือนกันทั้งนั้น เกิดใหม่ ๆ กำลังวังชาก็น้อย แล้วก็มากขึ้น ๆ ครั้นแก่เฒ่าเข้าก็ลดลง ๆ เด็กเกิดใหม่เดินเหินไม่สะดวก คนแก่ก็เดินเหินลำบาก เหมือนเมื่อเรายังเล็ก ๆ เกิดใหม่ ๆ พ่อแม่รับเป็นธุระให้เราหมดทุดอย่าง การกินการนอน การถ่าย การล้างอยู่กับท่านหมด ฉะนั้นการวางน้ำหนักในการเอาใจใส่ดูแลเลี้ยงดูพ่อแม่ เราก็พิจารณาตามสภาพสังขารของท่าน

ถ้าท่านยังอยู่ในวัยแข็งแรง เช่น ท่านอายุระหว่าง ๔๐-๕๐ สังขารร่างกายของท่านยังคงทน เราจะคอยเอาใจใส่อยู่เพียงห่าง ๆ ก็เป็นการสมควร ของกินของใช้ที่จะนำไปให้ท่าน ก็เป็นแต่เพียงของฝากของคำนับบูชาคุณเป็นมื้อเป็นคราวเท่านั้นก็ได้ แต่เมื่อท่านแก่เฒ่ามากเข้าแล้ว เรี่ยวแรงลดลงมาก เราก็จะต้องเฝ้าดูแลให้ใกล้ชิดเข้าไป นึกเอาว่าเมื่อเราเกิดใหม่ ๆ ท่านเป็นเจ้าของชีวิตเรา พอเราโตขึ้นท่านค่อยผละห่างออกไป แต่พอท่านแก่ลงเราค่อย ๆ กระเถิบเข้าไปหาท่าน การดูแลใกล้ชิดเข้าไป ๆ จนกระทั่งทำตัวเป็นเจ้าของชีวิตท่าน รับเป็นธุระหมดทุกอย่าง เหมือนกับท่านทำกับเราเมื่อก่อนโน้น วันนี้ขอยุติไว้เพียงเท่านี้ก่อน เจริญพร

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๑๐)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่ออาทิตย์ที่แล้ว อาตมาได้พูดถึงลักษณะของลูกที่มีคุณธรรมประการที่ ๒ คือ เป็นคนมีกตเวที ประกาศคุณของท่านด้วยการทำตัวของตัวเองให้ดี ยังไม่จบกระแสความดี เวลาที่กำหนดไว้หมดเสียก่อน วันนี้จะได้นำมาบรรยายต่อ

พ่อแม่เป็นบุคคลหาได้ยาก

ในการตอบแทนคุณพ่อแม่นั้น คนที่มีโชคดีที่สุดในขณะนี้นั้น ก็คือคนที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ มีอะไรที่จะให้จะทำให้ท่านก็จงรีบทำเสีย มิฉะนั้นจะเสียดายในภายหลัง เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว เราจึงจะรู้ว่าพ่อแม่มีจำนวนจำกัดเหลือเกินในโลกนี้ นอกจากท่านทั้งสองแล้ว หาที่ไหนไม่ได้อีกเลย

บางคนคิดว่า ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า *"พ่อแม่เป็นบุคคลที่หาได้ยาก"* นั้น ความจริงพ่อแม่ไม่ใช่บุคคลที่หาได้ยากเลย ผู้หญิงผู้ชายมีทั่วบ้านทั่วเมืองเป็นพ่อแม่ทั้งนั้น แต่พอครั้นพ่อแม่บังเกิดเกล้าของตนจริง ๆ ล่วงลับไป จึงมาเกิดความเข้าใจอย่างแจ่มชัดว่า พ่อแม่หาได้ยากจริง ๆ คนหมดทั้งโลกนี้มีจำนวนหลายพันล้าน ที่เป็นพ่อแม่ของเราจริง ๆ มีเพียง ๒ คนเท่านั้น คนที่คิดว่าพ่อแม่มีมาก เพราะไปนึกเอาชายหญิงว่าเป็นพ่อเป็นแม่ ที่จริงไป

ตู่เอาพ่อแม่คนอื่นเขาต่างหาก พ่อแม่ของเราจริง ๆ มีอย่างละคนเท่านั้น คือ พ่อ ๑ แม่ ๑ สมแล้วที่พระพุทธองค์ตรัสว่า เป็นบุคคลหาได้ยาก และยิ่งถ้าท่านสิ้นลมแล้วยิ่งหาไม่ได้เอาเลยทีเดียว ลองคิดดูเถอะ ไม่มีคนประเภทใดในโลกนี้ที่หายากเท่าพ่อแม่ ที่ท่านสอนให้เรารู้ว่าหายาก ก็เพื่อจะให้เราสนใจประพฤติดีปฏิบัติชอบต่อพ่อแม่ตั้งแต่ท่านยังมีชีวิตอยู่ โปรดระวัง ประเดี๋ยวจะหาไม่ได้เลย

การตอบแทนคุณพ่อแม่อีกภาคหนึ่ง คือหลังจากท่านล่วงลับไปแล้ว ลูก ๆ จะต้องรับเป็นเจ้าภาพในการปลงศพของพ่อแม่ ตามประเพณีทางศาสนา แม้ว่าจะเป็นการเหน็ดเหนื่อยสิ้นเปลืองก็ต้องยอม เมื่อทำศพเสร็จแล้วนั่นแหละ ธุระในการตอบแทนคุณท่านจึงเบาลง เพียงแต่ทำบุญสุนทาน แผ่ส่วนบุญให้เป็นครั้งคราวก็เป็นการสมควร แต่จะเป็นอย่างไรก็ตาม *การประกาศคุณของพ่อแม่ด้วยการประพฤติดีของเราเอง ยังจะต้องกระทำต่อไปสุดชั่วชีวิตของเราทีเดียว*

รวมความแล้ว การแสดงกตเวทีต่อมารดาบิดานั้น มีงานอยู่ ๒ แขนง คือ

๑. ประกาศคุณท่าน และ

๒. ตอบแทนคุณท่าน

การตอบแทนคุณท่าน นั้น ส่วนใหญ่เราทำเมื่อท่านมีชีวิตอยู่จนกระทั่งปลงศพของท่านแล้ว ส่วนการประกาศคุณท่านนั้น จุดสำคัญอยู่ที่ความประพฤติของเรา ประกาศออกที่ตัวเรานี้ และประกาศตั้งแต่ท่านมีชีวิตอยู่ จนกระทั่งท่านล่วงลับไปแล้ว พูดอีกทีคือตั้งแต่ตัวเรารู้จักผิดชอบ จนกระทั่งร่างกายที่เรารับมาจากท่านนี้แตกดับไป ไม่ว่าเราจะตั้งใจประกาศคุณท่านหรือไม่ แต่ความประพฤติของเราก็เป็นการประกาศคุณหรือประจานท่านอยู่ตลอดเวลา ท่านทั้งหลายโปรดคิดเอาเองก็แล้วกันว่า ท่านจะประกาศคุณมารดาบิดาของท่านด้วยเกียรติยศชื่อเสียง หรือจะใจดำถึงกับประพฤติตนประจานท่านผู้เป็นผู้บังเกิดเกล้าด้วยการทำตัวเป็นพาลเกเร และมีความประพฤติอันต่ำทราม

ข้อปฏิบัติในการบำรุงมารดาบิดา

ตั้งแต่นี้ไป อาตมาจะได้นำเอาหัวข้อปฏิบัติบำรุงมารดาบิดาที่ได้ยกมาตั้งประเด็นเป็นหัวข้อไว้เมื่อสองอาทิตย์ก่อนนั้น ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๕ หัวข้อ คือ

๑. "ภโต เนสํ ภริสฺสามิ เลี้ยงดูท่าน" เมื่อเราผู้เป็นลูกได้ศึกษารับรู้อุปการะที่ท่านกระทำให้แก่เราตั้งแต่ปฏิสนธินอนคุดคู้อยู่ในครรภ์ของท่าน จนกระทั่งมีอายุอยู่จน

กระทั่งถึงปัจจุบันนี้ ก็เพราะอะไร มิใช่เพราะอุปการะที่ท่านมีต่อเราดอกหรือ ท่านทั้งสองได้ชื่อว่า **"ทสฺเสตาโร"** *ผู้แสดงโลกนี้ให้แก่เราอย่างแท้จริง* ทั้งนี้ก็เพราะท่านมีดวงใจเต็มเปี่ยมไปด้วยพรหมวิหารธรรมดังกล่าวมาแล้วนั่นเอง พวกเราผู้ได้ชื่อว่าเป็นลูกได้รับการอนุเคราะห์สงเคราะห์จากท่านทั้งสอง เราท่านผู้ตกอยู่ในฐานะเป็นลูกมาแล้วทุกคน ย่อมจะทราบซึ้งแก่ใจได้เป็นอย่างดีว่าท่านมีอุปการะแก่เรา ๒ ประการ คือ

๑. คุณ ได้แก่ที่ท่านแบ่งส่วนของท่านมาเป็นตัวเรา ได้แก่เลือดและเนื้อ และ

๒. อุปการะ ได้แก่ปัจจัย ๔ คืออาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาไข้ และที่อยู่อาศัย ท่านทั้งสองกระทำให้แก่เราทั้งนั้น ไม่มีก็ต้องไปกู้หนี้ยืมสินเขามา ตลอดถึงความสวัสดิภาพแห่งชีวิตท่านก็ทำให้

เมื่อเรารับรู้ด้วยใจในคุณและอุปการะที่ท่านให้และมีแก่เราดังนี้ เราเองนั่นแหละได้ชื่อว่า ***"ภโต"*** ผู้อันท่านทั้งสองได้เลี้ยงดูบำรุงมาแล้ว **"เนสํ กริสฺสามิ"** เราก็ควรทำให้แก่ท่านทั้งสองนั้นโดยประการเดียวกัน คือบำรุงเลี้ยงอุปัฏฐากท่านทั้งสองด้วยปัจจัย ๔ ตลอดถึงดูแลสวัสดิภาพแห่งชีวิตของท่านด้วย ยิ่งท่านเข้าสู่วัยชรามากเข้าเท่าใด ความดูแลใกล้ชิดเราควรทำให้มากยิ่งขึ้น เหมือนกับเรา เมื่อเวลาเป็นเด็กเล็ก ๆ ไร้เดียงสา ท่านทั้งสองย่อมใกล้ชิดมาก พอโตเข้า ๆ ท่านก็ปล่อยวางห่างบ้าง ข้อนี้ฉันใด ท่านทั้งสองก็เหมือนกัน เมื่อยังมีวัยยังแข็งแรง เราจะดูอยู่ห่าง ๆ หรือนาน ๆ มาเยี่ยมเยียนสักครั้ง แต่พอท่านแก่ลงมาก เราต้องเข้าใกล้ชิดให้มาก ๆ ปรนนิบัติท่านเหมือนท่านดูเราเมื่อยามเด็กเล็ก ฉะนั้น ลักษณะเลี้ยงตอบแทนท่านด้วยการบำรุงด้วยปัจจัย ๔ นี้ ลูกทุกคนย่อมมีโอกาสและกระทำให้แก่ท่านได้

หารเชื่อฟังคำสอน เป็นการเลี้ยงน้ำใจพ่อแม่

แต่การเลี้ยงอีกประการหนึ่ง ลูกบางคนอาจทำไม่ได้ หรือบางคนก็อาจกระทำได้ดี การเลี้ยงนั้นก็คือ ***การเลี้ยงน้ำใจของท่าน*** ดังที่เราทราบกันมาว่า พ่อแม่นั้นตั้งอยู่ในฐานะเป็นพระอรหันต์ของลูก คือท่านมีดวงใจเสมอภาคกันในจำนวนลูก ไม่ว่าลูกนั้นจะดีจะชั่วประการใด ดวงใจของท่านมีอยู่อย่างเดียว คือ ต้องการให้ลูกพ้นทุกข์มีสุข เช่นเดียวกับพระอรหันต์ ท่านมีใจเสมอกันหมดทั้งในสัตว์ผู้มีความผิดและไม่มีความผิด คือท่านต้องการให้พ้นทุกข์ได้รับสุขเท่านั้น ไม่คำนึงว่าคนนั้นดีจะต้องโปรด คนนั้นไม่ดีไม่อยากโปรด ท่านปรารถนาอย่างเดียวคือต้องการให้พ้นทุกข์รับสุข พ่อแม่ก็เป็นเช่นนั้น

เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านก็ให้โอวาทกล่าวสอนและอนุสาสนีพร่ำสอนแก่เรา ต้องการให้เราดี ต้องการให้เราพ้นทุกข์ ต้องการให้เราได้รับสุข แต่โอวาทานุสาสนีของท่านไปขัดกิเลสความอยากความปรารถนาของตนเข้า จึงไม่ยอมเชื่อฟังคำสอนของท่าน การไม่เชื่อฟังคำสอนของท่านนี่แหละ อาตมาจึงได้บอกไว้ตอนต้นแล้วว่า ลูกบางคนเลี้ยงท่านทั้งสองไม่ได้ บางคนก็เลี้ยงได้ดี ก็คือการหล่อเลี้ยงน้ำใจของท่านนั่นเอง

ถ้าลูกทำตามโอวาทที่ท่านปรารถนาดี ท่านก็จะชื่นอกชื่นใจเกิดเป็นปีติความสุขขึ้นแก่ท่าน จะเป็นปัจจัยให้ท่านหมดโรคหายโรค ไม่ต้องมีภัยความหวาดกลัวใด ๆ ทั้งนั้น ท่านก็จะกล่าวสรรเสริญให้ศีลให้พรแก่เรา เราก็ได้รับพรจากพระพรหม จากพระอาจารย์ จากพระอรหันต์ทีเดียว ความเจริญ ความไม่ตกอับ ก็จะเกิดขึ้นแก่เราทำให้เราพ้นภัยในชาตินี้ได้ คือไม่ต้องสะดุ้งหวาดกลัวเป็นต้นว่าคำครหานินทาหรือถูกปองร้าย

แต่ถ้าตรงกันข้ามคือไม่ตั้งอยู่ในโอวาทานุสาสนี ประพฤติตนขัดใจท่านอยู่เสมอ ก็เท่ากับว่าเลี้ยงน้ำใจท่านไม่ได้ พ่อแม่ลองได้มีแต่ลูกที่ว่ายากสอนยากเป็นคนหัวดื้อถือรั้น ท่านก็มีแต่ความช้ำใจ ทุกข์ใจ ตรมตรอมใจไม่สร่างซา กลายเป็นคนครองทุกข์อยู่เสมอ และด้วยเหตุนี้ก็จะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ท่านแก่เร็ว ทุพพลภาพเร็ว เป็นบ่อเกิดของโรคนานา อย่างนี้เป็นการประพฤติตนให้โทษต่อผู้มีพระคุณ บาปอกุศลความชั่ว ความไม่ดี ย่อมติดตาม

ก็เท่ากับว่าถูกพระพรหมลงโทษ พระอาจารย์ให้โทษ พระอรหันต์ลงโทษ ถึงแม้ท่านจะไม่พูดสาปแช่งใด ๆ ก็ตาม แต่การกระทำของตนเองนั่นแหละเป็นเหตุบรรดาลโทษต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น มีถูกติเตียนจากท่านผู้รู้ มีได้รับเคราะห์กรรมภัยเวรต่าง ๆ พ่อแม่นั้นมีลูก ๙-๑๐ คน ท่านเลี้ยงได้ด้วยการบำรุงด้วยปัจจัย ๔ และหล่อเลี้ยงน้ำใจลูกเอาไว้ได้ เมื่อยามลูกต้องการอันใดสิ่งใด ท่านบรรดาลให้ตามความปรารถนาของลูก ท่านปลูกความปลื้มใจให้กับลูก สร้างความสมหวังให้กับลูกได้ทั้งนั้น แต่ทว่าลูก ๙-๑๐ คนนั้นเลี้ยงน้ำใจท่านทั้งสองไม่ได้เลยก็มี

ท่านผู้เป็นลูกทั้งหลายโปรดพิจารณาดูความประพฤติของพระยานกแขกเต้าโพธิสัตว์เจ้าดู นกแขกเต้านั้นยึดสาระแห่งชีวิตของตนเอาไว้ได้ ดังมีคำตอบที่ถูกโกสิยพราหมณ์แกเอาแร้วดักจับเอาไว้ได้แล้วถามว่า ท่านกับเราก็ไม่เคยมีเวรต่อกัน เจ้ากินข้าวของเราแต่เพียงอย่างเดียวไม่พอ แถมเจ้ายังคาบเอารวงข้าวของเราไปเสียอีก เจ้ามียุ้งฉางเอาไว้เก็บหรือ นกแขกเต้าโต้ตอบโกสิยพราหมณ์ว่า ท่านกับเราไม่มีเวรกันหรอก ยุ้งฉางเราก็ไม่มี ข้าพเจ้านำเอารวงข้าวของท่านไปนี้ก็เพราะมีจุดประสงค์ ๔ ประการ คือ

๑. เปลื้องหนี้ ๒. ให้กู้หนี้ ๓. ทิ้งลงเหว และ ๔. ฝังขุมทรัพย์เอาไว้

นกแขกเต้าตอบท่านพราหมณ์อย่างนี้ ซึ่งคำตอบนั้นมีความหมายอยู่ว่า

๑. เปลื้องหนี้ นั้น หมายถึงว่า พ่อแม่แก่เฒ่าแล้ว ทุพพลภาพหมดเรี่ยวแรง เราต้องการอาหารไปให้ท่าน เพราะท่านเคยให้แก่เรามาก่อน เมื่อถึงคราวเราเราก็ต้องให้ท่านบ้าง อย่างนี้เรียกว่าเป็นการเปลื้องหนี้เก่า

๒. ให้กู้หนี้ นั้น ก็หมายถึงว่า นกแขกเต้านั้นมีลูกน้อยอยู่ ยังออกหากินไม่ได้ ขนปีกยังไม่ขึ้นไม่งอก ออกหากินไม่ได้ เรานำรวงข้าวของท่านไปก็เพื่อเลี้ยงลูกน้อยของเรานั้น เราจึงพูดว่าให้กู้หนี้ เมื่อยามเราแก่เฒ่าลงบ้างแล้ว ลูกของเราเหล่านั้นก็จะให้หนี้แก่เรา คือเลี้ยงดูเราบ้าง

๓. ทิ้งลงเหว ก็หมายถึงว่า เราต้องกินต้องใช้ ท้องของเรานี้พร่องอยู่เป็นนิจ ไม่รู้จักเต็มได้ กินเช้า สายหิว กินสาย บ่ายหิว เย็นหิว เป็นอยู่อย่างนี้ไม่รู้จักจบสิ้น ท้องเราอุปมาเหมือนเหวทิ้งของลงไปไม่รู้จักเต็มได้ และ

๔. ฝังขุมทรัพย์เอาไว้ ก็หมายถึงว่า นกทั้งหลายพวกเดียวกันกับเราที่แก่เฒ่าชราภาพมีอยู่ในที่นั้น หมดทางที่จะหากิน เราต้องการบุญจึงนำเอาไปเผื่อแผ่แก่นกแก่เหล่านั้น

โกสิยพราหมณ์ได้รับคำตอบก็พอใจ กลับเกิดเมตตาความรักอย่างจับใจ รักในคุณธรรมของนกนั้น แล้วก็ให้ปล่อยไป คนเราเกิดมาแล้ว ก็ควรเอาสาระแห่งชีวิตด้านนี้เอาไว้ให้ได้ คือ ใช้ค่าหนี้เก่า ปลดเปลื้องหนี้เก่า สร้างค่าหนี้ใหม่ เก็บหอมรอมริบทรัพย์เอาไว้เป็นปัจจัย ๔ และฝังขุมทรัพย์ด้วยการให้ทานแก่สมณชีพราหมณ์ ยาจกวณิพก โดยอาการอย่างนี้จะได้ชื่อว่า ปฏิบัติตนบำรุงท่านในข้อว่า **"ภโต เนสํ กริสฺสามิ"** เจริญพร

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๑๑)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่ออาทิตย์ที่แล้วมานั้น อาตมาได้พูดถึงการบำรุงพ่อแม่ในหัวข้อว่า **"ภโต เนสํ กริสฺสามิ** *เลี้ยงดูท่าน*" ซึ่งเป็นหลักที่หนึ่งในหลักทั้งห้า สำหรับวันนี้จะได้นำเอาหลักที่สอง สาม สี่ ห้า มาบรรยายต่อไป

ช่วยทำกิจของพ่อแม่

การบำรุงมารดาบิดาหลักที่ ๒ คำพระว่า **"กิจฺจํ เนสํ กริสฺสามิ** *ช่วยทำธุระให้ท่าน*"คำว่า "ธุระ " นั้น ถ้าจะเทียบกับทางศาสนาแล้วก็จัดเป็น ๒ ประการ คือ *ธุระทางกายประการหนึ่ง ธุระทางใจประการหนึ่ง* โดยเฉพาะในโอกาสนี้จะได้พูดถึงธุระทางกายเป็นจุดสำคัญ

คำว่า **"กิจฺจํ"** นั้นหมายถึงว่า *สิ่งที่ลูกพึงช่วยท่านทำ* ช่วยท่านคิด ตั้งต้นแต่กิจเล็กน้อยไปจนถึงกิจใหญ่ กิจเล็กน้อยก็คือ การปัดกวาดเช็ดถูบ้านเรือน ทำความสะอาดให้ ซักเสื้อผ้าให้ เมื่อยามท่านเมื่อยขบก็จัดการบีบนวดเฟ้น เพื่อให้ท่านคลายความเมื่อยขบ ธุระอันใหญ่ไปกว่านั้นก็คือต้องออกกำลังกายมากขึ้นไปอีก เมื่อกิจน้อยใหญ่เหล่านี้เกิดขึ้นกับท่าน ธุระของเราไม่สู้จะสำคัญนัก เราก็พักธุระของเราเอาไว้ก่อน ช่วยธุระของท่านเสียก่อน เมื่อ

ธุระสำเร็จแล้ว ค่อยมาทำธุระของเราต่อไป กิจธุระของท่านนั้นมีตั้งแต่ภายในครัวเรือนจนกระทั่งถึงกิจธุระภายนอกบ้าน มีธุระในหน้าที่การงานมีหน้าที่ราชการเป็นต้น บางครั้งยามท่านเจ็บป่วยก็ต้องเอาภาระธุระในการหาหมอ หยูกยา มาบำบัดความเจ็บป่วยนั้น

อาตมาเคยเจอเรื่องราวหนึ่งว่า แม่กำลังป่วย ต้องการจะรักษาด้วยยาไทย ยาไทยนั้นก็ต้องใช้สมุนไพร สมุนไพรนั้นก็ต้องไปแสวงหา จากที่ไกลบ้าน พ่อผู้ไม่ป่วยก็ออกปากวานลูกชายให้ช่วยไปแสวงหาสมุนไพร ในตอนแรก ๆ ที่แม่ป่วยลูกชายคนนั้นก็ปรนนิบัติด้วยดี หนักเข้า ๆ สำหรับตัวลูกชายนั้นไม่ออกปากบ่นปริปากพูดคำน้อยคำใหญ่แต่ประการใด ตั้งใจเพื่อจะให้แม่ของตนหายอย่างเดียวเท่านั้น เป็นจุดมุ่งหมายของลูกชายนั้น เพราะแกมานึกถึงพระคุณและอุปการะของแม่ จึงวางภาระธุระของตนนั้นออกแสวงหาสมุนไพร อาการป่วยของแม่ยังไม่หาย ลูกชายนั้นก็ทำธุระของแม่ตามปกติ

แต่อีกฝ่ายหนึ่งคือฝ่ายภรรยานั้น ก็เฝ้ามองอาการของสามีเรื่อยมาว่า ธุระในการบ้านการเรือนของตนไม่นำพา เที่ยวทำธุระของคนอื่น จึงพูดกับสามีว่า "มัวแต่ทำธุระของคนอื่นอยู่นั่นแหละ ไม่ต้องทำมาหารับประทานกันหรอก" สามีผู้สำนึกในพระคุณแม่ก็บอกว่า "คนอื่นที่ไหนเล่า ที่ฉันทำให้นั้น ฉันก็ทำให้แม่ของฉัน" ภรรยาก็บอกว่า "นั่นแม่ของแกไม่ใช่แม่ฉัน ฉันเป็นเมียแก แม่ของแกมาช่วยให้เรามีกินมีใช้ได้ไหม มาช่วยอดมาช่วยอยากกับเราได้ไหม ท่านไม่เห็นมาทำอะไรให้กับเรา มีแต่มาทำให้เราขาดรายได้ไป เออถ้าแกทำกับแม่ของแกแล้วเราเป็นเศรษฐีมหาเศรษฐีก็น่าทำหรอก" สามีจะชี้แจงให้ฟังถึงพระคุณและอุปการะของแม่ให้ฟังเท่าไร ๆ ภรรยาก็หาเชื่อฟังไม่

ผลที่สุดสามีเลยบอกว่า "ฉันทิ้งหน้าที่ของฉันไม่ได้หรอก ฉันเป็นลูกท่าน ฉันมีหน้าที่ที่จะช่วยธุระของท่านคือบำบัดความเจ็บป่วยของท่านให้หาย ฉันจะอดจะอยากหรือจะตาย ฉันก็จะขอทำก่อน ฉันจะทำหน้าที่คือเมื่อกิจของท่านเกิดขึ้น ฉันทำได้ฉันจะทำ" ภรรยานั้นกลัวอดตายโดยไม่ได้นึกถึงหลักธรรม และเปรียบเทียบกับความรักที่ตนมีต่อพ่อแม่ตน จึงชวนสามีแยกทาง สามีก็ตอบว่า "ไม่เป็นไรหรอก เธอนั้นยังสาวอยู่ มีกำลังวังชาก็ดีอยู่ พอจะทำมาหารับประทานได้ หรือพอจะหาสามีใหม่ได้ ส่วนแม่ของฉันนั้นแก่เฒ่าแล้วกำลังอาพาธด้วย ไม่มีที่พึ่งใดนอกจากฉันผู้เป็นลูก และฉันก็มีแม่ที่แท้จริงเพียงคนเดียวเท่านั้นในโลก ชาติหนึ่งฉันมีแม่ที่แท้จริงเพียงคนเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้น ฉันขอเลือกเอาแม่ฉันไว้" ภรรยานั้นพอสามีผู้หนักในหลักธรรมพูดเช่นนั้น ก็ไม่สามารถจะแยกทางได้ จึงทำดีเข้าหาแล้วอยู่ต่อไป

เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ลูกผู้หนักในหลักธรรมนั้น ถ้าใจไม่เห็นคุณหรืออุปการะคุณของพ่อแม่แล้ว ก็จะหวั่นไหวได้เมื่อมีเหตุชวนให้คล้อยตามอย่างเรื่องที่ยกมานี้ แต่ถ้าเห็นคุณท่านด้วยใจจริงและมีความหนักแน่นจริง ๆ ดังเรื่องชายที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้ ก็จะได้ชื่อว่าบำรุงพ่อแม่ด้วยหลักธรรมข้อว่า **"กิจฺจํ เนสํ กริสฺสามิ"**

ลูกบางคนพ่อแม่ขอร้องให้ช่วยทำการงานให้ท่าน แม้แต่การงานเล็กน้อย พูดปากเปียกปากแฉะ อ้อนวอนก็แล้ว บังคับก็แล้ว ก็ยังไม่ยอมทำ เอาแต่ความสนุกสนาน เอาแต่ใจตัวเป็นใหญ่ ไม่นำพาถึงคำพูดพ่อแม่และธุระของท่าน อย่างนี้เรียกว่าไม่ช่วยธุระท่านทางใจ กลับจะเป็นการเพิ่มภาระธุระทางใจให้กับท่านมากขึ้น แทนที่ท่านจะเบาใจ ทอดธุระทางใจได้ว่าไม่ต้องเป็นห่วง เป็นกังวล เห็นว่าลูกตั้งอยู่ในโอวาท แต่ถ้าลูกเป็นดังอาการที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ก็ได้ชื่อว่าไม่ประพฤติตามหลักธรรมในการบำรุงมารดาบิดาประการที่ ๒

ลูกที่ดีนั้นต้องยึดมั่นตั้งมั่นในคุณธรรมข้อว่า ช่วยทำกิจธุระให้ท่านทั้งทางกายและทางใจ เมื่อท่านทั้งสองเบากายและเบาใจ เพราะการกระทำของลูกแล้ว คุณคือความดีก็จะปรากฏแก่ตัวลูกเอง ย่อมจะได้รับอานิสงส์ในปัจจุบันนี้คือการยกย่องสรรเสริญจากวิญญูชน ทั้งตนเองก็ติเตียนตนเองไม่ได้ อานิสงส์ในสัมปรายภพก็จะได้คือการไปดีนั่นเอง

ช่วยดำรงวงศ์สกุลของพ่อแม่

๓. **"กุลวํสํ ธเปสฺสามิ** *ดำรงวงศ์สกุลท่านไว้*" หลักคุณธรรมข้อนี้ก็หมายความว่าการดำรงวงศ์สกุลนั้นมีอยู่ ๒ นัย คือ ประการหนึ่ง *ไม่ทำลายโภคะสมบัติของท่าน* อีกประการหนึ่ง *ไม่ทำลายธรรมที่พ่อแม่ประพฤติอยู่* ประการที่ว่า "ไม่ทำลายโภคะสมบัติของท่าน" นั้นก็คือ ทรัพย์มรดกอันใดที่เป็นของอันบรรพบุรุษได้สร้างสมเอาไว้ ต้องรักษาทรัพย์มรดกอันนั้นเอาไว้ หรือทำให้เพิ่มมากขึ้น ไม่ประพฤติตนทำลายทรัพย์มรดกของท่านให้หมดไป ต้องประพฤติตนโดยยึดหลักถือเอาประโยชน์ในปัจจุบันเอาไว้ คือต้องมีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน หาอุบายที่จะรักษาทรัพย์ไว้ให้อยู่ได้นาน ๆ เลือกคบมิตรที่ไม่มุ่งทำลายทรัพย์สมบัติ รู้จักการจับจ่ายใช้สอยให้สมควรแก่ฐานะ ถ้าประพฤติตนอย่างนี้ก็จะได้ชื่อว่าดำรงวงศ์สกุลของท่านไว้ด้วยโภคะสมบัติ

ลูกที่ไม่ยึดมั่นอยู่ในหลักคุณธรรมข้อนี้ คือทำตนเป็นคนเกียจคร้าน ไม่ทำการงานอ้างเลสต่าง ๆนานา อ้างว่าพ่อแม่เราเป็นคนมั่งมี พ่อแม่เราเป็นคนมีอำนาจวาสนา ไม่รู้จักรักษาทรัพย์ มีแต่แบมือขอพ่อแม่อยู่ร่ำไป คบเพื่อนที่ช่วยให้ทรัพย์ของพ่อแม่หมดไป จับจ่าย

สุรุ่ยสุร่าย หมกตัวอยู่ในอบายมุขทางแห่งความเสื่อมอยู่ร่ำไป ตระกูลบางตระกูลพยายามตั้งตนไว้ได้ด้วยหลักธรรม แต่พอตกมาถึงชั้นลูก ทรัพย์นั้นก็ค่อยหมดไป ๆ เพราะลูกนั้นไม่ใช่คนทำให้มีขึ้น ก็เลยจับจ่ายใช้สอยได้คล่อง มิได้คำนึงถึงความเหนื่อยยากลำบากที่บรรพบุรุษได้ประกอบมา ตัวอย่างมีทั้งอดีตและปัจจุบัน

อดีตนั้นก็ดังตัวอย่างหลานชายท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีผู้เป็นลุง จะให้ทรัพย์สมบัติจำนวนเท่าใด ๆ ก็หาเพียงพอไม่ ผลที่สุดเขาเลิกให้ก็เลยต้องกลายเป็นคนขอทานเขากิน และก็ตายอย่างอนาถ ถึงในปัจจุบันนี้ก็มีมาก ท่านผู้ฟังบางท่านก็คงจะโดนลูก ๆ กระทำเอาเช่นนี้บ้างก็ได้ คือลูกหาแต่เรื่องต้องให้เสียทรัพย์อยู่ร่ำไป ตัวเองต้องน้ำตาตกในก็มีไม่น้อย ลูกชนิดนี้เรียกว่า กุลุปจฺเฉโท ลูกผู้ตัดทำลายตระกูลของพ่อแม่

อีกประการหนึ่ง ลูกผู้จะดำรงวงศ์สกุลของพ่อแม่ ต้องเป็นลูกชนิดอนุชาตบุตรและอภิชาตบุตร ไม่เป็นอวชาตบุตร คือต้องเจริญรอยตาม หรือดึงพ่อแม่ผู้ขาดหลักธรรมให้มีหลักธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยว คือตระกูลของพ่อแม่เป็นตระกูลที่มีศรัทธาในศาสนาอย่างมั่นคง มีบ้านอันรุ่งเรืองไปด้วยผ้ากาสาวพัสตร์ มีบ้านเป็นที่ดูดดื่มของนักพรต มีฝ่ามืออันเปียกชุ่มอยู่เสมอด้วยการบริจาคทาน เป็นตระกูลที่ไม่เบียดเบียนใคร ไม่ทำใครให้เดือดร้อน เพราะเป็นตระกูลที่มีศีล เป็นตระกูลที่ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา รู้จักทางเสื่อม รู้จักทางอันจะนำความเจริญมาให้

ถ้าเป็นลูกอภิชาตบุตรนั้น คือถ้าบรรพบุรุษมีศรัทธาเป็นต้นเหล่านั้นแล้ว ก็พยายามทำให้เพิ่มมากขึ้น หรือทำวงศ์ตระกูลที่หาศรัทธามิได้ให้มีศรัทธา ไม่มีศีลให้ยึดมั่นสมาทานในศีลยิ่งขึ้น ไม่มีจาคะการให้แบ่งปันก็พยายามให้มีขึ้น ไม่มีปัญญารู้ทางเสื่อมทางเจริญ ก็พยายามทำให้มีมากขึ้น ถ้าทำได้ดังนี้ก็จะได้ชื่อว่าตั้งตนอยู่ในหลักธรรมข้อว่า **"กุลวํสํ ธเปสฺสามิ** *ดำรงวงศ์ตระกูลท่านไว้"* โดยไม่ทำลายโภคะสมบัติและไม่ทำลายธรรมที่ท่านประพฤติอยู่ หาแต่หนทางที่จะทำให้โภคะสมบัติพอกพูนมากขึ้น และสนับสนุนให้ตระกูลยึดมั่นอยู่ในหลักธรรม

เจริญพร

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๑๒)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่อตอนที่แล้วมานั้น อาตมาได้พูดถึงคุณธรรมที่มีประจำอยู่ในตัวของลูก หรือว่าลูกผู้ยึดข้อปฏิบัติบำรุงมารดาบิดา ตอนที่ ๓ คือ "**กุลวํสํ ธเปสฺสามิ** *ประพฤติปฏิบัติดำรงวงศ์สกุลของท่านไว้*" วันนี้จะนำเอาข้อปฏิบัติตอนที่ ๔-๕ มาบรรยายต่อไป

ปฏิบัติตัวให้สมกับเป็นทายาทที่ดี

ข้อปฏิบัติมารดาบิดาที่ลูก ๆ ทำแล้ว ย่อมเกิดเป็นคุณธรรมของลูกขึ้นมาในข้อ ๔ คำพระว่า "**ทายชฺชํ ปฏิปชฺชามิ** *ทำตัวสมกับเป็นทายาทที่ดี*" นั้น ลูก ๆ จะต้องประพฤติปฏิบัติตัวเอง ทำให้เป็นที่ไว้วางใจของท่านทั้ง ๒ คือทำกิจเบื้องต้น ท่านเลี้ยงมาแล้วเลี้ยงดูท่านตอบ ช่วยทำกิจการงานแบ่งเบาภาระธุระของท่าน รักษาทรัพย์สมบัติที่ท่านมอบให้เอาไว้เพื่อให้ท่านแน่ใจพร้อมทั้งดำเนินคุณธรรมตามที่ท่านดำเนินไปแล้วเอาไว้ให้ดี ด้วยการกระทำของลูก ๆ เพียงเท่านี้ก็พอจะเป็นที่ไว้วางใจได้ ทำตัวให้เป็นอนุชาตบุตรและอภิชาตบุตร คือมีความดีเสมอท่านและเหนือท่าน ท่านทั้งสองก็จะมองเห็นความสมควร เหมาะสมที่จะมอบทรัพย์ให้ปกครองสืบแทนต่อไป

ลูกบางคนในโลกนี้ทำตัวไม่เหมาะสมที่จะเป็นทายาทรับมรดก พ่อแม่บางคนก็ตัดออกจากกองมรดกก็มีเป็นจำนวนมาก ลูกจำพวกนี้ก็คือลูกที่ทำตัวเป็นอวชาตบุตร ทำตัวเลวทราม นำแต่ความเสียหาย ความเดือดร้อน เสียทรัพย์เสียเกียรติมาสู่วงศ์สกุลทำตัวเป็นคนโง่ ๆ คบหาสมาคมกับพวกพาล พ่อแม่ให้โอวาทกล่าวสอน อนุสาสนีพร่ำสอน ก็หากระทำตามไม่ ชี้ช่องให้ทำมาหากิน แนะอุบายต่าง ๆ ให้ก็หาดำเนินตามไม่ ทางใดอันเป็นบ่อเกิดแห่งความเสื่อมทรัพย์ เสื่อมเกียรติ ก็พยายามกระทำแต่ในทางนั้น เช่นดื่มสุรายาเมา คบเพื่อนเลี้ยงเพื่อนพวกเดียวกัน ทำตัวเป็นหัวหน้าหัวโจก เป็นนักเลงหญิง สร้างปมแห่งชีวิตเอาไว้ งานการไม่ทำเอาแต่เที่ยว เล่น กิน พอหมดทรัพย์ก็แบมือขอพ่อแม่ต่อไป เป็นอยู่อย่างนี้ มีปัญญาแบบโง่ ๆ อยู่อย่างเดียวคือแบมือขอ อย่างอื่นทำไม่ได้ พอท่านไม่ให้ก็ทำโจรกรรม ตอนแรกก็เอาภายในบ้าน พอนานเข้าภายในบ้านรู้ทันหรือไม่มีจะให้โจรกรรม ก็เริ่มเอานอกบ้าน ผลที่สุดก็จบชีวิตลงอย่างอนาถ ถูกฆ่าตายบ้าง ถูกลงอาชญาโทษทัณฑ์ต่าง ๆ นานา บางทีก็ทำประทุษกรรมต่อพ่อแม่ก็มีเป็นจำนวนไม่น้อย

ในข้อนี้ก็มีหลานชาย ของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นตัวอย่าง คือท่านเศรษฐีจะกล่าวสอนหรือพร่ำสอนอะไรก็ดี ลงท้ายแกก็แนะอุบายให้ประกอบอาชีพทำการงาน แต่พ่อหลานชายนั้นก็อย่างว่านั่นแหละ ผลาญทรัพย์ที่ท่านเศรษฐีให้เสียด้วยการเลี้ยงพวกด้วยสุรายาเมา ถูกพวกต้มตุ๋นล่อหลอกให้เล่นการพนัน พักเดียวก็หมด พอทรัพย์หมดก็มาขอท่านเศรษฐีใหม่ได้ไปแล้ว ก็ผลาญให้หมดไปในทำนองนั้น จนท่านเศรษฐีทนต่อพฤติกรรมของหลานไม่ไหว เจือจานอนุเคราะห์สงเคราะห์ต่อไปไม่ไหวแล้ว จึงบอกเลิกการส่งเสียตัดออกจากกองมรดก ขับออกจากบ้าน กุลบุตรผู้หลานนั้นเมื่อหมดที่พึ่งที่ไถ จะบากหน้าไปพึ่งเพื่อนที่ตนเคยอุดหนุนไว้ เพื่อนก็ไม่เอาด้วย กลายเป็นคนไม่มีที่พึ่ง ด้วยความอดอยากหนักเข้าก็กลายเป็นขอทานถือกระเบื้องขออาหารชาวบ้านเขากิน บางคนก็ให้ บางคนก็ไม่ให้ เพราะเหตุที่เขารู้จักดี หนักเข้าได้กินบ้างไม่ได้กินบ้าง ก็ซูบผอมตายอย่างอนาถในกลางถนนเป็นเหยื่อของแร้งกาต่อไป

ลูก ๆ ของพ่อแม่บางคนในปัจจุบันนี้ที่มีความประพฤติตนในทำนองนั้นก็มีมาก พอพ่อแม่ตัดออกจากกองมรดกแล้วไม่มีเงินทองใช้เข้า ก็ทำตัวเป็นโจรผู้ดีโดยถือเอาหน้าที่เอาเกียรติยศของพ่อแม่เป็นเครื่องอ้าง หลอกต้มตุ๋นชาวบ้านก็มี เอาอำนาจวาสนาของผู้เป็นพ่อแม่ไปข่มขู่ชาวบ้านก็มี ทำตัวเป็นโจรกรรมอย่างโจ่งแจ้งก็มี หรือประพฤติตนเป็นวณิพกยาจกก็มี เวลาตายหาที่พึ่งไม่ได้ก็มี ลูกที่ประพฤติตัวอย่างนี้ พ่อแม่เขามองเห็นแล้ว ก็เกิดการไม่

ไว้เนื้อเชื่อใจ ก็จะไม่มอบมรดกให้ หรือลูกอีกจำพวกหนึ่งที่ประพฤติตนเป็นคนเนรคุณพ่อแม่ ประพฤติตนเหมือนตัวไม่ใช่เลือดเนื้อเชื้อไข ก็จะถูกพ่อแม่ตัดออกจากกองมรดก ลูกบางคนก็เกิดความน้อยใจว่าพ่อแม่รักลูกลำเอียงมีอคติ ให้พี่น้อย น้องมาก หรือให้น้องน้อย พี่มาก ลูกที่มีความคิดอย่างนี้ หาได้มองดูเหตุไม่ คือไปมองเอาที่ผลคือส่วนแบ่ง แต่มูลเหตุที่ตัวเองกระทำหาได้นำเอามาเป็นข้อมูลไม่ พูดง่าย ๆ ก็คือถึงคราวได้ ก็จะเอาให้เท่ากัน ถึงคราวเสียที่ทำเสียคนเดียวมองไม่เห็น เพราะฉะนั้น ลูก ๆ จะปฏิบัติตนให้มีคุณธรรมในข้อที่ ๔ นี้จงทำตัวเป็นอนุชาตบุตรและอภิชาตบุตรเถิด อย่าทำตัวเป็นอวชาตบุตรเลย

เมื่อพ่อแม่ล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้

หลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดคุณธรรมประการที่ห้าประการสุดท้ายคือคำพระว่า "**เปตานํ กาลกตานํ ทกฺขิณํ อนุปฺปทสฺสามิ** *เมื่อท่านทำกาละล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศไปให้ท่าน*" เรื่องตอบแทนพระคุณท่านข้อสุดท้ายนี้ อาจจะขัดกับข้อความที่อาตมาเคยพูดมาแล้วเกี่ยวกับการตอบแทนคุณท่าน ว่าเราควรทำให้แก่ท่านในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ลูกคนใดที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ ลูกคนนั้นนับว่าโชคดี ที่พูดเช่นนั้นผลที่จะได้รับเราเห็นได้ในปัจจุบัน ท่านรับทักษิณา ของคำนับ ที่เราเอามาบูชาท่าน เราก็เห็นว่าท่านกินท่านใช้ เราก็ปลื้มใจเกิดปิติ นี่เราได้เห็นกับตาเรา แต่เรื่องการที่ท่านทำกาลกิริยาลงไปแล้ว แล้วเรามาทำตอบแทนท่านนั้นจะมิเป็นการเสียของเปล่าไปหรือ ของนั้นที่เราทำไปนั้น จะเสียเปล่าหรือไม่ก็ขอให้ท่านทั้งหลายได้พิจารณากันต่อไป

ประการแรกเราประกาศความดีของท่นให้โลกรู้ว่าท่านนั้นเป็นผู้มีพระคุณแก่เรา เรามีความเกี่ยวข้องในฐานะเป็นลูก พึงทำหน้าที่ของลูก แขกที่มาร่วมงานนั้นมาด้วยความดีของท่านบ้าง ด้วยความดีของเราบ้าง เราลงทุนไปอย่างนี้เราได้ความดีตอบสนองมา เราก็พอใจแล้วมิใช่หรือ การที่เราพอใจนี่แหละเป็นการไม่เสียเปล่าแล้ว และเคยพูดว่าเรานี้เป็นตัวแทนของพ่อแม่ เรายิ่งทำดีเท่าไร พ่อแม่ถึงแม้จะล่วงลับไปแล้วก็ย่อมจะดีขึ้นเท่านั้น

ในมงคลสูตรท่านอธิบายถึงเรื่องการปฏิบัติหลักธรรมของลูกข้อที่ห้าไว้ว่า "เราจักทำการให้ส่วนบุญแก่มารดาบิดาเหล่านั้น ตามเพิ่มให้ท่าน ตั้งแต่วันที่ ๓ เป็นต้นไป" เขามีคำซักค้านในตัวว่า ทานนั้นจะถึงแก่มารดาบิดาเหล่านั้นหรือ ท่านก็อ้างว่าไม่ต้องเฉลยก็ได้ เพราะพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในชาณุโสณีสูตรแล้วว่า มีพราหมณ์คนหนึ่งนามว่าชาณุสโสณีเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วทูลถามปัญหาว่า พระโคดมผู้เจริญ พวกข้าพระองค์แลเชื่อว่า คนย่อม

ให้ทานทั้งหลาย ย่อมทำบุญทั้งหลายที่เชื่อแล้วทำอุทิศว่า ขอทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติสาโลหิตทั้งหลายผู้ล่วงลับไปแล้ว ขอญาติสาโลหิตทั้งหลายผู้ล่วงลับไปแล้วจงบริโภคทานนี้ พระโคดมผู้เจริญ ทานนั้นย่อมสำเร็จแก่ญาติสาโลหิตทั้งหลายผู้ล่วงลับไปแล้วได้จริงหรือ ญาติสาโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้วเหล่านั้น จะได้เสวยผลทานนั้นได้จริงหรือ” *“พราหมณ์ ทานย่อมสำเร็จได้ในฐานะแล ย่อมไม่สำเร็จในอัฏฐานะ พราหมณ์ คนบางคนในโลกนี้ ชอบฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ชอบลักทรัพย์ ชอบผิดลูกผิดเมียเขา ชอบกล่าวเท็จ กล่าวคำหยาบ คำเพ้อเจ้อ คำส่อเสียด มักมากอยากได้ทรัพย์คนอื่น ชอบอาฆาตพยาบาทจองเวรและเป็นคนเห็นผิด พวกนั้นเมื่อตายแล้วย่อมไปนรกบ้าง ย่อมเข้าไปสู่ภูมิกำเนิดสัตว์เดียรฉานบ้าง ทั้งนรกและสัตว์เดรัจฉานนั้น ก็มีกรรมที่ทำแล้วนั่นแหละจะเป็นผลให้ได้เสวย ในภพภูมินั้น ๆ นี่เรื่องของฝ่ายชั่ว”* เจริญพร

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๑๓)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่ออาทิตย์ที่แล้วอาตมาได้พูดถึงหลักการปฏิบัติเพื่อให้เกิดคุณธรรมแก่ลูกประการสุดท้ายข้อที่ห้า คือ เมื่อท่านทำกาลกิริยาล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศไปให้ท่าน และยังไม่จบ ยังอยู่ในระหว่างนำเอาชาณุสโสณิสูตรมาเป็นบทอ้างอิง ตอนที่แล้วได้พูดถึง เรื่องสัตว์ผู้ทำกรรมไม่ดี ตายไปแล้วก็ย่อมไปสู่ภูมิที่ไม่ดีมีนรก และสัตว์เดียรฉานเป็นต้น และกรรมที่เขาทำไว้ในมนุษย์โลกนี้จะเกิดเป็นวิบากกรรมเป็นอาหารที่เขาเหล่านั้นจะต้องเสวยคือ ชดเชยกรรมที่ได้กระทำเอาไว้ สำหรับวันนี้จะได้นำเอากรรมฝ่ายดีที่สัตว์กระทำไว้มาเป็นเครื่องอ้างอิง

ผู้ให้ทานย่อมไม่ไร้ผล

พระพุทธเจ้าตรัสกับชาณุสโสณีพราหมณ์ต่อไปว่า "พราหมณ์ คนบางคนในโลกนี้ไม่ทำปาณาติบาต ฯลฯ เป็นสัมมาทิฏฐิ พอตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงภพภูมิของมนุษย์บ้างเทพดาบ้าง กรรมที่ทำเอาไว้ดีในมนุษย์โลกนั้น จะสำเร็จเป็นกรรมาหารแก่เขาเหล่านั้น สำเร็จเป็นไปโดยอัตโนมัติ คือมีขึ้นเกิดขึ้นได้เหมือนแก้วสารพัดนึก ที่พูดมานี่เป็นเครื่องอ้างหลักฐานได้ว่า สัตว์ทั้งสองประเภท คือที่ทำกรรมดีและกรรมไม่ดี มีกรรมนั้นเป็นอาหารตามไปส่งผลในภพนั้น ๆ ทั้งสองจำพวกนี้จึงจัดเป็น**อัฏฐานะ** *ทานที่ญาติอุทิศไปให้แล้วย่อมไม่ถึง*

อีกประการหนึ่งคนบางคนในโลกนี้ ทำกรรมต่าง ๆ มีฆ่าสัตว์ ฯลฯ เป็นมิจฉาทิฏฐิ ตายไปแล้วย่อมไปตามยถากรรม เมื่อชดเชยกรรมนั้น ๆ หมดแล้วเศษของกรรมนั้นบันดาลให้ไปถือกำเนิดเป็นเปรต อาหารอันใดสำหรับสัตว์ผู้เกิดในเปรตวิสัย เปรตนั้นก็ย่อมยังอัตตภาพให้เป็นไปด้วยอาหารนั้น อีกประการหนึ่งญาติมิตรทำบุญแล้วอุทิศไปให้เปรตเหล่านั้น เปรตนั้นทำอนุโมทนาทานนั้น ก็จะสำเร็จเป็นอาหารแก่เปรตเหล่านั้นได้ *ทานที่ญาติทำบุญอุทิศไปให้แล้วญาติผู้ล่วงลับไปแล้วได้รับเพราะอนุโมทนา สัตว์เหล่านั้นชื่อว่าตั้งอยู่ในฐานะ คือย่อมได้รับผลทาน*"

พราหมณ์แก่ยังไม่แน่ใจอีกจึงซักค้านเพื่อตัดความสงสัยของตนเองต่อไปว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ถ้าญาติสาโลหิตเหล่านั้น ตายไปแล้วไม่ไปเกิดอยู่ในฐานะเช่นนั้น ใครเล่าจะเป็นผู้รับผลทานนั้น พระองค์ตรัสว่า *ฐานะที่จะว่างญาติสาโลหิตผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยการช้านานนี้เป็นไปไม่ได้* หมายถึงว่าไม่มีเพราะสัตว์ทั้งหลายที่จะไม่เคยเป็นพ่อแม่ เป็นสามีภรรยา เป็นลูก เป็นญาติกันย่อมไม่มี พระองค์ตรัสเป็นประโยคสุดท้ายในชาณุสโสณีสูตรว่า "**ทายโก จ อนิปฺผโล** *ทายกย่อมเป็นผู้ไม่ไร้ผลในการทำความดี*" นั้น หมายความว่าคนดีที่ทำบุญทานแล้ว จะอุทิศให้ญาติผู้ตาย ผู้ตายจะได้รับหรือไม่ได้รับเพราะอยู่ในอัฏฐานะและฐานะก็ตาม ผลบุญทานนั้นย่อมตกแก่ทายกผู้กระทำเอง เหตุที่พระองค์ตรัสเช่นนี้ เพราะพราหมณ์ผู้ถามนั้นมีลัทธิว่า ทายกย่อมไม่ได้ผลแห่งทานที่ให้แล้วอย่างนั้น

อนึ่ง การทำบุญอุทิศผู้ตายนั้น ซึ่งอยู่ในฐานะที่จะรับได้ *ผู้ทำคือทายกต้องตั้งใจอุทิศ ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว อนุโมทนา* และทักษิณานั้นต้องบริสุทธิ์ ถ้าได้ปฏิคาหกที่บริสุทธิ์ด้วยยิ่งสำเร็จประโยชน์มากขึ้นและสำเร็จพลัน ดังจะยกตัวอย่าง เรื่องเปรตผู้เคยเป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสารมาเป็นตัวอย่าง

เปรตญาติพระเจ้าพิมพิสาร

นับย้อนจากภัททกัปนี้ไป ๙๒ กัป กาลของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า ปุสสะ ทรงประทับอยู่ในกรุงกาสี พระบิดาของพระองค์เป็นพระราชาทรงพระนามว่า ชยเสนะ พระมารดาทรงพระนามว่า สิริยา พระองค์ทรงมีน้องชายต่างมารดากัน ๓ พระองค์ ขุนคลังในเมืองหลวงก็ดี ขุนส่วยในชนบทก็ดี ของพระราชโอรสทั้ง ๓ นั้น เป็นคน ๆ เดียวกัน ครั้นอยู่ต่อมา พระราชโอรสทั้ง ๓ พระองค์นั้นปรารถนาจะบำรุงพระพุทธเจ้าผู้เป็นพี่ชายของตน จึงขอ

อนุญาตพระราชบิดา เมื่อได้รับพระบรมราชานุญาตแล้ว ก็สั่งการไปยังขุนส่วยบ้านนอก ให้เก็บเงินสร้างวิหารถวายพระพุทธเจ้า ขุนส่วยก็ทำตามรับสั่งทุกประการแล้วกราบทูลให้ทรงทราบ

พระราชโอรสทั้ง ๓ พระองค์ ได้ทูลอาราธนาให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปยังที่ ๆ สร้างวิหาร แล้วถวายวิหารให้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้า ต่อจากนั้นก็รับสั่งให้ขุนคลัง และขุนส่วยรับหน้าที่จัดการค่าใช้จ่ายทั้งหมด ในระหว่างที่เสด็จประทับอยู่ ณ ที่นั้น ตลอดไตรมาส โดยพระองค์ทั้ง ๓ นั้น จะไม่ขอยุ่งเกี่ยวเรื่องทั้งหมดโดยประการทั้งปวง มอบให้ขุนคลังและขุนส่วยจัดการเลี้ยงพระมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน มีภิกษุ ๙๐,๐๐๐ รูป และบริวารของพระองค์อีก ๑,๐๐๐ คน รับสั่งเสร็จแล้ว ทั้งสามพระองค์ก็สมาทานศีล ๑๐ นุ่งห่มผ้าขาวประพฤติพรหมจรรย์

เมื่อขุนคลังขุนส่วย รับมอบหน้าที่รับทานวัตรเงินค่าใช้จ่ายในการถวายทานแล้ว ตัวขุนคลัง ขุนส่วย ลูกเมียและบริวารอีก ๑๑ นหุต (๑ นหุต = ๑๐,๐๐๐) ก็ตั้งใจทำหน้าที่ด้วยความศรัทธา และปสาทะ เลื่อมใสโดยมีใจบริสุทธิ์หวังผลบุญอันเกิดจากไวยาวัจมัยนั้น และในขณะเดียวกัน บรรดาบริวาร ๑๑ นหุตนั้นมีบริวารเป็นจำนวนไม่น้อย ประมาณ ๘ หมื่น ๔ พันคน เมื่อได้เห็นอาหารที่เตรียมจะถวายพระล้วนแต่เป็นของเลิศของดีทั้งนั้น ก็เกิดความโลภยักยอกไปเป็นสมบัติส่วนตัวเสียบ้าง ปิดบังเบียดบังเอามาแจกพวกลูกหลานและญาติของตนบ้าง เอาของเลว ๆ มาแลกของดี ๆ เอาไปเสียบ้าง จ่ายลงในบัญชีเป็นจำนวนเงินมาก ๆ ได้ของน้อยและของเลว ๆ เสียบ้าง เมื่อปรุงอาหารเสร็จแล้ว ตักเอาของดี ๆ กินเสียก่อนบ้าง ให้ลูกให้หลานให้ญาติพี่น้องกินเสียก่อนบ้าง เมื่อถูกขุนคลัง ขุนส่วยจับได้ ก็พาลโกรธเอาไฟเผาโรงทานเสีย

ถึงตอนนี้ก็ขอพูดเสียก่อนเพื่อกันความเข้าใจผิด ในเรื่องที่ว่ากินเสียก่อนนั้น เพราะท่านสาธุชนบางคนปรุงอาหารถวายพระยังไม่รู้รสของอาหารแล้วตักออกมาจากหม้อหรือกะทะแล้วชิมเพื่อรู้รสแกง อย่างนี้ไม่เข้าลักษณะกินเสียก่อน เพราะเจตนานั้นตั้งใจเพื่อปรุงอาหารให้มีรสเลิศ และตนก็หวังบุญเป็นเบื้องต้นเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ซึ่งผิดกันกับบริวารของขุนคลัง ขุนส่วยเหล่านั้น เพราะเขาเหล่านั้นเกิดจากความโลภเป็นทุนเดิม

คนเหล่านั้น มีขุนคลัง ขุนส่วยเป็นต้น เมื่อสิ้นอายุขัยแล้ว ก็ไปตามกรรมที่กระทำเอาไว้ พวกทำดีย่อมไปสวรรค์ พวกที่ทำไม่ดีเพราะถูกความโลภเข้าครอบงำก็ไปนรก เมื่อชนสองพวกนั้น คือจากนรกเข้าถึงนรก จากสวรรค์เข้าถึงสวรรค์ เป็นอยู่อย่างนั้น ล่วงไปได้

๙๒ กัป ก็พอดีมาถึงกาลของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า กัสสปะ พวกคนที่ทำไวยยาวัจมัยด้วย จิตประกอบด้วยศรัทธาปสาทะ ก็ยังเสวยทิพยสมบัติอยู่ พวกที่ทำงานด้วยการมีจิตถูกโลภะเข้าครอบงำ เสวยกรรมกรณ์ตามกรรมที่กระทำแล้ว เศษของวิบากกรรมนั้น ก็บังเกิดเป็นเปรต

พวกคนทำบุญในมนุษยโลกแล้วก็อุทิศส่วนบุญไปถึงหมู่เปรตผู้เป็นญาติของตน โดยอุทิศว่า ขอทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า เปรตเหล่านั้นอนุโมทนา ย่อมได้เสวยสมบัตินั้นอันเป็นทิพย์ พวกเปรตเหล่านั้น เห็นเปรตพวกที่ญาติเขาอุทิศผลบุญให้ได้เสวยสมบัติจึงเข้าไปถามพระกัสสปะพุทธเจ้าว่า เมื่อไรพวกตนจึงจะได้สมบัติเหมือนเปรตพวกนั้นบ้าง พระกัสสปพุทธเจ้าตรัสว่า กาลของเราพวกเจ้ายังไม่ได้ พวกเจ้าจะได้ในกาลของพระโคดมพุทธเจ้า และมีญาติเป็นพระราชานามว่าพิมพิสาร

เจริญพร

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๑๔)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่อวันอาทิตย์ที่แล้วมานั้น อาตมาได้พูดถึงการสร้างคุณธรรมสำหรับลูก ด้วยการบำรุงมารดาบิดา มาถึงตอนที่ห้าว่าด้วยเรื่อง เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศส่งผลบุญไปให้ท่าน และกำลังพูดถึงเรื่องการอุทิศส่วนบุญ โดยยกตัวอย่างเรื่องเปรตผู้เคยเป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสาร สำหรับวันนี้จะนำเรื่องนั้นมาพูดต่อไป

ประเพณีการกรวดน้ำ

เมื่อตอนที่แล้วมานั้น กำลังพูดถึงตอนที่เปรตผู้เคยเป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสาร เห็นเปรตเหล่าอื่นที่ญาติทำบุญแล้วอุทิศให้ก็ได้เสวยสมบัตินั้น ส่วนพวกตนเองไม่ได้ ก็ทูลถามพระกัสสปพุทธเจ้าว่าเมื่อไรพวกตนจักได้บ้าง พระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกว่า ในภัทกกัปอนาคตข้างหน้า เมื่อพระโคดมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้วญาติของพวกเจ้าจะมาเกิดเป็นพระเจ้าแผ่นดินนามว่าพิมพิสาร ทำบุญแล้วอุทิศให้พวกเจ้าจึงจะได้รับส่วนบุญ เมื่อเปรตผู้ทำกรรมเหล่านั้นได้รับการพยากรณ์จากพระกัสสปพุทธเจ้าแล้ว ก็เฝ้ารอคอยการมาเกิดของพระเจ้าพิมพิสารผู้เคยเป็นญาติตน จนกระทั่งพุทธันดร ๑ สิ้นไป

ครั้นถึงพุทธุปบาทกาล เป็นที่เสด็จอุบัติแห่งพระสมณโคดมพุทธเจ้าของพวกเรานี้ พระราชโอรสทั้ง ๓ พระองค์นั้น พร้อมทั้งข้าราชบริพาร จุติจากสวรรค์แล้ว ก็มาบังเกิดในสกุลพราหมณ์ แคว้นมคธ ได้เป็นชฎิลมีอุรุเวลกัสสปเป็นต้น ขุนคลังได้กลับชาติมาเกิดเป็นเศรษฐีชื่อว่าวิสาขะ ภรรยาของขุนคลังนั้น ได้เกิดมาเป็นธิดาของเศรษฐีมีชื่อว่าธัมมทินนา ขุนส่วยได้กลับชาติมาบังเกิดเป็นพระเจ้าพิมพิสาร บริษัทบริวารนอกนั้นแม้ทั้งหมด ได้เป็นข้าราชบริพารของพระราชา ครั้นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว เที่ยวประกาศสั่งสอนเวไนยนิกร เสด็จถึงอุทยานลัฏฐิวัน สวนตาลหนุ่ม แล้วเทศนาโปรดพระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยข้าราชบริพารจนได้บรรลุโสดาปัตติผล พระองค์ก็ทรงรับนิมนต์ฉันภัตตาหารของพระเจ้าพิมพิสาร

ฝ่ายพวกเปรตผู้เคยเป็นญาติเหล่านั้น ซึ่งได้รับพยากรณ์จากพระกัสสปพุทธเจ้ามาสิ้นพุทธันดรหนึ่งแล้ว ด้วยตั้งความหวังว่า บัดนี้ พระราชาจักทรงอุทิศทานแก่พวกเรา ๆ แต่ความหวังของพวกเปรตเหล่านั้นก็ปราศนาการไป เพราะพระเจ้าพิมพิสาร มิได้ทรงอุทิศส่วนบุญ มัวแต่พระวงอยู่กับการจัดสถานที่ที่จะประทับของพระพุทธเจ้า พอตกย่ำค่ำราตรีกาล พวกเปรตก็แสดงอาการร้องโหยหวนพิลึกกึกกือ น่ากลัวเป็นอย่างยิ่ง ใกล้พระราชนิเวศน์ พอรุ่งเช้าก็เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ๆ จึงตรัสเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟัง

พระราชาจึงทูลถามว่า "ถ้าหม่อมฉันจะทำบุญตอนนี้ เปรตพวกนั้นจะได้รับหรือไม่ ?" "ได้ซิ มหาบพิตร" พระเจ้าพิมพิสารก็ได้ถวายทานแก่พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยเหล่าภิกษุอีกวาระหนึ่ง เปรตเหล่านั้นก็หวังว่าวันนี้เราต้องได้อะไร ๆ บ้างเป็นแน่แท้ จึงพากันมายังพระราชนิเวศน์ซึ่งถือเสมือนว่าเป็นบ้านของตน เพราะเคยเป็นญาติกันมา ยืนอยู่ในที่ต่าง ๆ เพื่อหวังได้รับส่วนบุญ

อนึ่ง เปรตเหล่านั้น เสวยผลแห่งกรรมที่ตนกระทำไว้ มีการริษยาและความตระหนี่ความโลภอยู่ จึงทำให้รูปร่างผิดแผกแตกต่างกันออกไป บางพวกมีหนวดและผมรุ่มร่ามหน้าดำ มีเส้นเอ็นหย่อน อวัยวะใหญ่น้อยห้อยย้อย ผอม หยาบ และดำเหมือนต้นตาลที่ถูกไฟป่าไหม้ บางพวกมีสรีระอันเปลวเพลิงตั้งขึ้นแต่ท้อง เพราะการสีแห่งไม้สีไฟ คือความกระหายแล้วแลบออกจากปากเผาอยู่ บางพวกไม่ได้รับรสอย่างอื่น นอกจากรสคือความหิวระหาย ถึงแม้จะได้น้ำและโภชนะแล้วก็ไม่สามารถจะบริโภคน้ำและโภชนะนั้นได้ตามต้องการ เพราะความที่ตนเป็นผู้มีช่องคอประมาณเท่าปลายเข็ม และเป็นผู้มีท้องประดุจภูเขา บางพวกได้ของสกปรกมีเลือดหนองและไขข้อเป็นต้น ซึ่งไหลออกจากปากแผล ฝี และต่อมอันแตกแล้วของ

กันและกันหรือของสัตว์อื่น ลิ้มเลียอยู่ปานดังน้ำอมฤต พระพุทธเจ้าได้ทรงกระทำรูปร่างและอาการของเปรตเหล่านั้นให้ปรากฏแก่สายตาของพระเจ้าพิมพิสารโดยอาการอย่างว่ามานั้น

ถ้าเราจะพิจารณาตามอาการของเปรตเหล่านั้นก็จะได้ความว่า ยุคหนึ่งสมัยหนึ่ง อาการที่คนมีผมเผ้ารุ่มร่าม หยาบแข็งกระด้าง ไม่มีการอาบน้ำสระหัวปล่อยให้สิ่งปฏิกูลเข้ามาพอกพูนอยู่ในตัว ถ้าจะเปรียบก็ได้แก่เปรตจำพวกหนึ่งคนบางคนนั้นแสวงหาทรัพย์ในทางทุจริต ผิดศีลธรรมกอบโกยเอาเข้ามาไว้ในครอบครอง ครั้นถึงคราวจะใช้บริโภคกลับกินไม่ได้ใช้ไม่ได้ เหมือนคนที่ถูกความโลภเข้าครอบงำ มีเท่าไร ๆ ก็ไม่รู้จักพอ มีช่องมีทางได้เป็นต้องกอบโกยเอาใครจะเดือดร้อนหรือไม่ไม่สำคัญ ขอให้ตัวเองได้ก็เป็นใช้ได้ เปรตจำพวกหนึ่งจึงมีปากเล็กเท่ารูเข็ม มือเท่าใบตาล ท้องดังภูเขา ท่านทั้งหลายลองคิด คนมือใหญ่กอบกำอะไรทีก็ต้องมาก คนมีท้องใหญ่กินอะไรก็ไม่ค่อยรู้สึกอิ่ม คนมีปากเล็กต้องกินบ่อย ๆ เพราะปากกับท้องมันไม่สมดุลกัน ทั้งหมดนั้นก็เป็นเรื่องของความโลภความอยากทั้งนั้น

เพราะฉะนั้นชื่อเปรตชนิดหนึ่งจึงมีว่า นิชฌามตัณหิกเปรต เปรตที่ถูกตัณหามันแผดเผาเอา คนบางคนกินได้ทั้งของอันไม่สุจริต ซึ่งเปรียบเหมือนของสกปรกมีเลือด หนองไขข้อเป็นต้น ก็เหมือนพวกทุจริตโกงกันเองในหมู่พวกทุจจริตด้วยกัน ขอยุติการเปรียบเทียบไว้เพียงเท่านี้ พูดไปเกรงจะเป็นการเอาคำพูดเรื่องธรรมะไปว่าคนอื่นเขา

ฝ่ายพระราชา เมื่อจะถวายทักษิโณทก ทรงอุทิศว่า ขอทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า พอสิ้นคำอุทิศ สระโบกขรณีอันดาดาษด้วยปทุมชาติ ก็บังเกิดเพื่อเปรตเหล่านั้น ๆ อาบและดื่มกินในสระนั้น มีความกระวนกระวายความลำบากและความระหายสงบระงับไป มีผิวพรรณดังทอง พระราชาทรงถวายยาคูของเคี้ยวและของบริโภคทั้งหลายแล้วก็ทรงอุทิศอีก สิ่งของเหล่านั้นมียาคูเป็นต้น ก็สำเร็จเป็นของทิพย์ เมื่อเปรตดื่มกินแล้วได้มีอินทรีย์กระปรี้กระเปร่า ต่อจากนั้นก็ทรงถวาย ผ้าและเสนาสนะ เครื่องอลังการวิธีทั้งหลายมีผ้า ยาน ปราสาท ผ้าปูที่นอน และที่นอน สิ่งของเหล่านั้นก็เกิดเป็นของทิพย์แก่เปรตเหล่านั้น พระพุทธเจ้าทรงกระทำการอธิษฐานโดยให้พระราชาทรงเห็นสิ่งของทั้งหมดที่พระราชาถวายแล้วสำเร็จแก่เปรตเหล่านั้นโดยประจักษ์แก่สายตาของพระราชาทีเดียว นี่แสดงถึงการทำบุญอุทิศให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว อันประกอบด้วยองค์ ๓ คือ ปฏิคาหก ผู้บริสุทธิ์ ทักษิณาก็บริสุทธิ์ และทายกตั้งใจให้ ญาติเหล่านั้นอนุโมทนา

เพราะฉะนั้น เวลาทำบุญแล้วต้องอุทิศส่วนกุศล แล้วตั้งความปรารถนาเวลาที่เราจะอุทิศนั้น ตามโปราณกชนประพฤติกันมา เวลาทำบุญเสร็จเช่นตักบาตรในตอนเช้า ผู้เฒ่า

ผู้แก่จะกรวดน้ำตรงที่ตักบาตรนั้นเลย การกรวดน้ำนั้นบางท่านถ้ามีถ้วยน้ำอยู่ด้วย เขาจะว่า คือกล่าวคำอุทิศเสียก่อน แล้วจึงรินน้ำในตอนหลัง บางท่านก็หลั่งน้ำพร้อมกับการตั้งใจอุทิศ เลยก็มี คือทำในเวลาพระท่านว่าคาถาพระปัจเจกพุทธเจ้าว่า **ยถา วาริวหา** เป็นต้น คราวนี้ มีปัญหาว่า ตอนไหนจะถูกวิธี เรื่องของการถูกวิธีนั้นเรื่องที่กล่าวมาแล้วนั่นแหละเป็นการทำ ถูกวิธีของแต่ละท่านทั้งนั้น เพราะถ้าจะว่าการอุทิศก่อนแล้วหลั่งน้ำเป็นการทำถูกวิธี ถ้าไม่มี น้ำจะหลั่งแล้วจะทำอย่างไร เพราะน้ำนั้นเป็นส่วนประกอบให้มีขึ้นมา จุดประสงค์จริง ๆ นั้น คือ น้ำใจคือ เมตตา นั่นเอง พระองค์ตรัสว่า "**เจตนาหํ ภิกฺขเว กมฺมํ วทามิ** *ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม*"

เจริญพร

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๑๕)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

วันอาทิตย์ที่แล้วมาอาตมาได้พูดเรื่องการทำบุญแล้วต้องอุทิศ การทำบุญจึงจะสำเร็จผลแก่ตนเองและแก่บรรดาญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ญาตินั้นจะอยู่ในฐานะที่จะได้รับก็ตาม หรือจะอยู่ในอัฏฐานะที่ไม่ได้รับก็ตาม ทายกผู้ให้นั้นย่อมจะไม่ไร้ผลแห่งการให้นั้น สำหรับวันนี้จะได้นำ **ติโรกุฑฑสูตร** มาพูดต่อไป

ต้นเหตุการอนุโมทนา

การฉันภัตตาหารแล้วให้พร ย่อมเป็นปฏิปทาข้อบัญญัติที่พระพุทธเจ้าได้ทรงกระทำมา ที่เรียกว่าอนุโมทนาวิธี คือวิธีอนุโมทนาบอกอานิสงค์แห่งการบำเพ็ญบุญแต่ละอย่าง เหตุที่เกิดอนุโมทนาวิธีขึ้นมา ก็เพราะมาปรารถคำกราบทูลของพระอานนท์พุทธอุปัฏฐาก ที่ได้รับฟังการติฉินนินทาจากพวกเดียรถีว่า สาวกของพระสมณโคดม กินแล้วฉันแล้วไม่เห็นจะทำอะไร ฉันเสร็จก็ลุกไปตามที่ที่ต้องการจะไป พวกเดียรถีย์ก็ประกาศโฆษณาชักชวนให้สาวกของตนเชื่อและเลื่อมใสในวิธีของตน พระอานนท์จึงกราบทูลความข้อนี้ให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ พระองค์จึงบัญญัติให้เหล่าสาวกกระทำอนุโมทนาวิธี

การทำอนุโมทนาวิธีนี้ มิใช่ว่าพระองค์จะมิเคยได้กระทำมาก็หามิได้ พระองค์ทรงกระทำมาแล้ว แต่ว่าการให้พรหรืออนุโมทนาวิธีนี้ พระองค์ทรงกระทำโดยเทศนาวิธี คือเทศน์สอนนั่นเอง ไม่ว่าพระองค์จะเสด็จไปในที่รับนิมนต์ แห่งใดสถานที่ใดก็ตาม เมื่อเสร็จภัตตกิจแล้วจะมีพระบาลีปรากฏหลักฐานว่า **อนุโมทนํ กโรนฺโต** *เมื่อพระองค์จะทรงกระทำอนุโมทนา* **ธมฺมํ เทเสติ** *พระองค์ย่อมทรงแสดงธรรม* นี่ก็หมายความว่าก่อนจะกระทำอนุโมทนา พระจะทรงแสดงธรรมบอกอานิสงสแห่งการบำเพ็ญบุญนั้นเสียก่อน แล้วจึงทรงกระทำอนุโมทนาวิธี คือให้พรต่อไป เช่นอย่างใครก็ตามเมื่อตั้งความปรารถนาเฉพาะพระพักตร์พระองค์ทรงเล็งพระญาณไปตรวจดูว่าจะสำเร็จหรือไม่ ถ้าสำเร็จพระองค์ก็จะตรัสว่า **เอวํ โหตุ** *ขอองสำเร็จตามที่ปรารถนาเถิด*

เนื้อความในติโรกุฑฑสูตร

ในเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนบุญให้แก่ปุพพเปตชน ที่กำลังพูดอยู่ในขณะนี้ ซึ่งยกตัวอย่างเปรตผู้เคยเป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสารนี้ก็เหมือนกัน เมื่อพระองค์จะทรงกระทำอนุโมทนา และเมื่อจะทรงแสดงอาการที่เปรตทั้งหลายมายืนอยู่ในที่นั้น โปรดพระราชาพระองค์ทรงแสดงธรรมโดยตรัสเป็นคาถาในติโรกุฑฑสูตร ซึ่งมีเนื้อความปรากฏดังนี้ว่า "เปรตทั้งหลายพากันมาสู่เรือนของตน ๆ ยืนอยู่ ณ ภายนอกฝาบ้าง ที่ทาง ๔ แพร่ง และ ๓ แพร่งบ้าง ที่บานประตูบ้าง"

ต่อจากนั้น พระองค์เมื่อจะทรงแสดงความที่ญาติคนไร ๆ ในเมื่อข้าวและน้ำเป็นต้นมีมาก ไม่มีแม้มาตรว่า การระลึกถึงเปรตเหล่านั้น ๆ ผู้เที่ยวหวังต่อญาติทั้งหลายว่า พวกญาติพึงให้อะไร ๆ อุทิศพวกเราบ้างหนอ เหตุที่หลงลืมมิได้ระลึกเปรตเหล่านั้น ก็เพราะปัจจัยแห่งกรรมอันมีผลเผ็ดร้อนอย่างยิ่งที่เปรตเหล่านั้นกระทำแล้ว จึงตรัสคาถาที่ ๒ ต่อไปว่า "เมื่อข้าวและน้ำมีมาก เมื่อขัชชโภชนะอันหมู่ญาติเข้าไปตั้งไว้แล้ว ญาติคนไร ๆ ของเปรตเหล่านั้น ย่อมไม่ระลึกถึง ก็เพราะกรรมของสัตว์เหล่านั้นยังเสวยผลกรรมที่ตัวกระทำไว้ยังไม่หมด จึงเป็นเหตุให้ญาติหลงลืม หรือเราจะเรียกเพื่อเข้าใจง่าย ๆ ก็คือ มีกรรมมาบัง นั่นเอง"

เมื่อจะตรัสสรรเสริญทานที่พระเจ้าพิมพิสารถวายอุทิศให้ญาติทั้งหลายผู้ล่วงลับไปแล้ว จึงเทศนาต่อไปโดยตรัสเป็นพระคาถาว่า *"ชนเหล่าใด เป็นผู้อนุเคราะห์ชนเหล่านั้นย่อมให้น้ำและโภชนะอันสะอาด ประณีตสมควรตามกาล เพื่อญาติทั้งหลายเหมือนอย่างนั้น"* ธรรมเทศนาส่วนนี้ หมายความว่า พระองค์ทรงแสดงถึงอานิสงส์ของการบำเพ็ญทานบารมี คือ

เมื่อจะให้เป็นการอนุเคราะห์กันแล้ว ของที่ให้นั้นควรเป็นของดีประณีต และควรให้โดยอาการเคารพ จึงจะบังเกิดผลดีแก่ผู้บำเพ็ญ

ในการแสดงพระธรรมเทศนาตอนนี้ พระองค์ทรงยกเอาเฉพาะน้ำและข้าวมาเป็นอุเทศเท่านั้น ความจริงแล้วรวมสิ่งของทุกอย่างทั้งที่เป็นเครื่องอุปโภคของใช้สอย และบริโภคของดื่มกิน พระองค์ตรัสว่า *คนที่ควรอนุเคราะห์สงเคราะห์* นั้น มีปิยชนผู้ทำให้คือบุตรธิดาและญาติพี่น้องชายหญิงเป็นต้น **ของอันสะอาด**นั้น *ก็หมายถึงสิ่งของที่หมดจดอันเป็นที่ชอบใจ* อันประกอบด้วยธรรม คือ ที่เราได้มาโดยสุจริต และชอบด้วยธรรม **ของที่ประณีต**นั้นก็*หมายถึงสิ่งของอันยอดเยี่ยม* ของดีประเสริฐ ผู้บำเพ็ญควรตั้งอยู่ในหลักของสามิทาน คือเป็นคนไม่ตกอยู่ในอำนาจของมัจฉริยะ คำว่า "กาล" นั้นหมายถึง เวลาที่กำลังบำเพ็ญอยู่จะมีญาติมารอรับส่วนบุญ หรือในเวลาที่พระทักขิไณยบุคคลกำลังฉันอยู่และสิ่งของนั้นต้องเป็นกัปปิยะสมควรที่พระก็ดี ยาจก วณิพก ก็ตามบริโภคได้ไม่เกิดโทษ

เพื่อเป็นการประกาศยืนยัน การถวายทานของพระเจ้าพิมพิสารนั้นเป็นการอุทิศพระราชกุศลให้แก่เปตชนผู้เคยเป็นญาติที่ล่วงลับไปแล้ว พระองค์จึงทรงแสดงธรรมเป็นเนตติแบบแผนแห่งการทำบุญ แล้วกรวดน้ำอุทิศซึ่งเป็นคำอุทิศของพระเจ้าพิมพิสารว่า "**อิทํ เม ญาตีนํ โหตุ สุขิตา โหนฺตุ ญาตโย** *ขอทานนี้แล จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า ขอญาติทั้งหลายจงประสบสุขเถิด*" อนึ่งการที่ทายกกล่าวอุทิศว่า ขอทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของเราเถิด กรรมที่คนอื่นกระทำแล้วย่อมจะให้ผลแก่คนอื่นนั้นก็หาไม่ ถึงอย่างไรก็ตาม วัตถุที่เขาอุทิศให้แล้วอย่างนั้น ก็ย่อมจะเป็นปัจจัยเครื่องสนับสนุน แห่งกุศลกรรมของพวกเปตชนโดยสิ้นเชิงด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าเมื่อจะแสดงประการที่กุศลกรรมจะยังผลให้บังเกิดในขณะนั้น หมายถึงว่าในขณะที่เขาอุทิศวัตถุนั้นนั่นแล้วให้แก่เปตชน จึงทรงแสดงธรรมโดยตรัสเป็นคาถาว่า "ก็ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วเหล่านั้นมาประชุมร่วมกัน ในที่ถวายทานนั้นแล้วอนุโมทนาโดยเคารพ ในเมื่อข้าวและน้ำมีมาก"

พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงชมเชยปรารภญาติของเปรตเหล่านั้น ที่ได้รับผลแห่งกุศลกรรมที่เขาอุทิศไปให้ จึงแสดงธรรมต่อโดยตรัสเป็นพระคาถาว่า *"เราได้สมบัติเพราะเหตุแห่งญาติเหล่าใด ขอญาติเหล่านั้นของเรา จงเป็นผู้อยู่ตลอดกาลนาน การบูชาเรา เป็นอันญาติทั้งหลายทำแล้ว และทายกก็เป็นผู้ไม่ไร้ผล"* พระธรรมเทศนาตอนนี้ พระองค์ทรงแสดงถึงเหตุที่เปรตเหล่านั้นได้รับผลบุญที่เหล่าญาติอุทิศให้แล้ว ก็เกิดปีติโสมนัสดีใจ และก็ให้ศีลให้พรโดย

ทำนองที่ว่า "เราได้สุขสมบัติเพราะผู้ใด ขอสุขสมบัตินั้นจงย้อนกลับไปถึงผู้ที่ให้สุขสมบัติแก่เรานั้นด้วยเถิด"

เรื่องทักษิณาทานจะสำเร็จผลแก่เปรตเหล่านั้นได้ก็ต้องประกอบไปด้วยองค์ทั้ง ๓ คือ เพราะการอนุโมทนาส่วนบุญของผู้รับ ๑ เพราะการอุทิศแห่งทายกทั้งหลาย ๑ และเพราะพรั่งพร้อมไปด้วยพระทักขิไนยบุคคล ๑ บรรดาองค์ทั้ง ๓ นั้นท่านว่าทายกเป็นองค์สำคัญคือเป็นเหตุพิเศษ เพราะถ้าไม่มีทายกเสียแล้ว ผู้รับก็ดี ผู้เสวยผลก็ดีย่อมจะมีขึ้นมาไม่ได้ และทายกผู้กระทำไปแล้ว ถึงอย่างไรเสียก็เป็นผู้ไม่ไร้ผล ไม่ไร้อานิสงส์แท้

อีกประการหนึ่ง สัตว์ที่ทำกรรมแล้วไปเกิดในเปรตวิสัยนั้น ไม่มีกรรมอันใดที่จะเป็นอาหาร เหมือนสัตว์ที่ตายไปแล้วเกิดในภพภูมิอื่น จะได้รับอยู่ทางเดียวก็คือผลทานที่ญาติอุทิศไปให้ เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าเมื่อจะแสดงถึงความไม่มีเหตุเป็นเครื่องได้สมบัติ มีการทำนาและเลี้ยงโคเป็นต้น ในเปรตวิสัยนั้น และการเป็นอยู่ได้ของเหล่าเปรตด้วยทานที่เขาให้แต่มนุษย์โลกนี้ จึงแสดงพระธรรมโดยตรัสเป็นพระคาถาว่า *"ก็ในเปรตวิสัยนั้นไม่มีกสิกรรม โครักขกรรมก็ไม่มี วณิชชกรรมก็ดี การซื้อขายด้วยเงินก็ดี ย่อมไม่มี สัตว์ทั้งหลายผู้ล่วงลับไปแล้วย่อมยังอัตภาพให้ดำรงอยู่ได้ในเปรตวิสัยนั้น ด้วยผลทานอันเขาอุทิศให้แต่มนุษย์โลกเท่านั้น"*

ประการต่อมาพระองค์ทรงตรัสข้ออุปมาข้อเปรียบเทียบเพื่อเป็นเครื่องยืนยันว่าผลทานที่อุทิศไปแต่มนุษยโลกนี้ย่อมถึงแก่เปตชนได้ เพราะเปรตวิสัยเปรียบเหมือนที่ลุ่ม เป็นที่สำเร็จแห่งการบริจาคทาน เหมือนมหานทีเป็นที่รวมของน้ำที่ไหลมาจากลำธาร ระแหง ห้วย คลอง หนอง บึง พระองค์จึงเทศนายืนยันด้วยพระคาถาว่า *"น้ำฝนตกลงบนที่ดอน ย่อมไหลลงสู่ที่ลุ่มฉันใด ทานที่บุคคลให้แล้วแต่โลกนี้ ย่อมสำเร็จแก่เปรตทั้งหลายฉันนั้น เหมือนกัน ห้วงน้ำเต็มด้วยน้ำ ย่อมยังสาครให้เต็มเปี่ยมได้ฉันใด ทานที่บุคคลให้แล้วแต่โลกนี้ ย่อมสำเร็จแก่เปรตทั้งหลาย ได้ฉันนั้นเหมือนกัน"*

เจริญพร

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๑๖)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่ออาทิตย์ที่แล้วมา อาตมาได้พูดถึงว่าการทำบุญแล้วควรจะแผ่เมตตาด้วยการอุทิศส่วนบุญ โดยไม่คำนึงว่าญาติของเราผู้ล่วงลับไปแล้วจะมีหรือไม่มีก็ตาม เราทำไปนั้นเป็นการไม่ผิด ไม่มีโทษ และก็ไม่ไร้ผล เพราะผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้น อาจจะมาคอยรับส่วนบุญที่เรากระทำอยู่ก็ได้ และท่านเหล่านั้นไม่สามารถจะเอ่ยปากขอให้เราได้ยินได้ สำหรับวันนี้จะได้นำเอาเนื้อความในติโรกุฑฑสูตรที่ยังเหลืออยู่มาบรรยายต่อ

ทำบุญแล้วอย่าลืมอุทิศส่วนบุญ

ดังได้กล่าวเอาไว้แล้วว่า พวกเปตชนผู้รู้ว่าญาติบำเพ็ญบุญ ต่างก็ตั้งความหวังเอาไว้ว่า วันที่ญาติทำบุญ เราต้องได้ส่วนบุญอะไร ๆ บ้างเป็นแน่แท้ จึงพากันมายังเรือนที่ตนคิดว่าจะได้รับผลบุญนั้น ข้อนี้ก็เหมือนกับการที่อิสสรชนคนเป็นใหญ่ กระทำการอะไรลงไปแล้ว มีพวกผู้มีศักดิ์น้อยตลอดถึงเด็กเล็ก ต่างก็พากันมารายล้อมด้วยตั้งความหวังว่า คนมีบุญญาธิการบำเพ็ญบุญแล้วคงจะบำเพ็ญทาน ด้วยการให้รางวัล ด้วยการให้สิ่งของ ถ้าเราไปร่วมคงจะเป็นผู้มีส่วนได้รับกับเขาบ้าง แต่กาลที่ตนคาดหมายเอาไว้ว่าจะได้รับแจก ท่านผู้มีบุญญาธิการนั้นเกิดลืมนึกไม่ถึง หรือไม่มีจิตคิดจะให้ พวกเหล่านั้นมีเด็กเป็นต้น ก็ไม่กล้า

ออกปากเตือนหรือร้องขอได้ ข้อนี้อุปมาฉันใด เปตชนที่ล่วงลับไปแล้วก็มีนัยดังนั้นเหมือนกัน

เพราะฉะนั้น องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาค เมื่อทรงโอวาทถึงเรื่องกุลบุตรหวนระลึกถึงวัตถุเป็นเครื่องหวนระลึกเหล่านี้ พึงให้ทักษิณาแก่เปตชนเหล่านั้น จึงทรงแสดงธรรมตรัสเป็นพระคาถา ในติโรกุฑฑสูตรที่ ๑๐ ว่า *"กุลบุตรเมื่อหวนระลึกถึงอุปการะอันท่านทำแล้วในก่อนว่า ผู้นั้นได้ให้สิ่งนี้แก่เรา ได้ช่วยทำกิจนี้ของเรา พวกนั้นได้เป็นญาติมิตรและเพื่อนของเรา พึงให้ทักษิณาเพื่อท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว"*

ความหมายของการแสดงธรรมตอนนี้ก็หมายความว่า คนที่ตั้งอยู่ในหลักของกตัญญูกตเวทิตาธรรมแล้ว ควรเป็นคนที่ไม่ลืมความหวังว่า บุคคลผู้นี้ ๆ เป็นบิดามารดาเป็นญาติกัน เป็นเพื่อนกัน เคยให้โดยช่วยทำ เคยป้องกันเหตุร้ายให้แก่ตน เพราะคนทุกคนเมื่ออยู่กันเป็นสมาคมกันแล้ว เรื่องที่จะว่างเว้นจากการอนุเคราะห์สงเคราะห์แก่กันและกันแล้ว ย่อมจะไม่มี หรือย่อมจะเป็นไปไม่ได้ อย่างน้อยคงเคยได้ช่วยเหลือกันและกัน นอกจากว่าจะมากหรือน้อยเท่านั้นเอง ขึ้นชื่อว่าอุปการะที่เคยทำให้แก่กันแล้ว จะมากหรือน้อยนั้นไม่เป็นประมาณ ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า เราจะนึกได้หรือไม่ ? นึกได้แล้วจะตั้งอยู่ในหลักของกตัญญูกตเวทิตาธรรมหรือไม่ ข้อนี้ก็ให้ระลึกถึงพระธรรมเสนาบดีสารีบุตรเถระเจ้า ผู้ได้รับยกย่องในการหวนระลึกถึงผู้ทำคุณให้แก่ตน แม้เพียงข้าวสวยทัพพีเดียว รวมความแล้วว่า เราทำบุญแล้วอย่าลืมอุทิศ เรื่องอย่างนี้จะเป็นการป้องกันถึงคนที่ตนระลึกได้หรือระลึกไม่ได้อีกด้วย

มรณานุสสติทำให้คลายความโศกได้

เมื่อพระองค์ตรัสเทศนาด้วยพระคาถาที่ ๑๐ ดังข้อความที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น พระองค์ทรงตรัสเทศนาต่อไปถึงเรื่องของการตาย ของบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับตน จะญาติผู้ใหญ่มีบิดามารดาเป็นต้น ตลอดไปถึงญาติพี่น้องมีลูกหญิงลูกชายเป็นต้น โดยพระองค์ตรัสว่า "สัตว์เหล่าใด มัวแต่เป็นทุกข์ มีการร้องไห้ ความเศร้าโศก เพราะญาติตายไปเป็นต้น ไม่ทำอะไรให้เกิดประโยชน์แก่ญาติเหล่านั้นเลย เพราะการร้องไห้และความเศร้าโศกเป็นต้นนั้น ย่อมเป็นเหตุให้ตนเดือดร้อนอย่างเดียวเท่านั้น อาการร้องไห้เป็นต้นนั้น หาก่อให้เกิดประโยชน์แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วไม่"

พระองค์จึงตรัสเทศนาเป็นพระคาถาที่ ๑๑ ว่า *"ความร้องไห้ก็ดี ความเศร้าโศกก็ดี ความคร่ำครวญอย่างอื่นใดก็ดี ใคร ๆ ไม่ควรทำโดยแท้ เพราะความร้องไห้เป็นต้นนั้น*

ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ญาติผู้ละไปแล้ว ญาติทั้งหลายย่อมดำรงอยู่อย่างนั้น" เพราะว่า คนบางคน พอบุคคลผู้เป็นที่รักตายไป ก็มีความคร่ำครวญพร่ำเพ้อ "คุณพ่อคุณแม่ยังไม่แก่เฒ่ามาด่วนจากลูกไปเสียแล้ว" "ลูกรักยังไม่ทันจะได้ลืมตาดูโลกรู้จักหน้าพ่อแม่ *ก็มาด่วนตายไปเสียก่อน ขณะนี้ลูกน้อยของข้าจะล่องลอยอยู่ในภพใดที่ใด"* เรื่องอย่างนี้มีเกิดขึ้นเสมอทั้งอดีต ทั้งปัจจุบัน เหตุเพราะว่าท่านเหล่านั้น มิได้อบรมพิจารณาถึงมรณัสสติ คือการพิจารณาถึงความตาย พอเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นก็มีอาการร้องไห้เป็นต้นดังว่ามา ในเรื่องนี้ก็จะขอยกเอาตัวอย่างผู้ที่ไม่ได้เจริญมรณัสสติในอดีตกาล พอลูกตายก็เกิดการเสียใจ มาเป็นเครื่องประกอบว่า การร้องไห้นั้น จะมีประโยชน์กับตัวเองและผู้ตายหรือไม่ ?

เรื่องมีอยู่ว่า สมัยหนึ่ง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภถึงหญิงคนหนึ่งนามว่า กิสาโคตมี เพราะนางกิสาโคตมีนั้น มีนามเกี่ยวพันถึงตระกูลเศรษฐีตระกูลหนึ่ง ซึ่งมีทรัพย์อยู่ ๔๐ โกฏิ ได้กลายเป็นเถ้าถ่านไปหมด เศรษฐีเห็นเหตุการณ์เป็นดังนั้น ก็เกิดความเศร้าโศกเสียใจ ไม่เป็นอันกินอันนอนเอาทีเดียว ร่างกายก็ซูบผอม ร่างกายก็ถดถอยด้อยกำลังลงไป

วันหนึ่ง สหายคนหนึ่งของเศรษฐีนั้นได้ไปเยี่ยมเห็นอาการแล้วก็ถามถึงสาเหตุ พอทราบสาเหตุแห่งการเศร้าโศกแล้ว ก็ปลอบใจเพื่อนว่า เพื่อน ๆ อย่าเสียใจไปเลย เรามีอุบายอย่างหนึ่งจะบอกให้ ทรัพย์ของท่านจะคืนสู่สภาพเดิม แต่เพื่อนต้องทำตามคำเราแนะนำแล้วสหายก็บอกว่า ท่านจงปูเสื่อลำแพนลงที่ตลาดของตน ทำทรัพย์ที่กลายเป็นเถ้าถ่านให้เป็นกอง ๆ แล้วก็นั่งทำทีดังว่าจะขายถ่านนั้น ถ้ามีคนมาพูดว่า คนอื่น ๆ เขาขายผ้า น้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อยเป็นต้นกัน ส่วนตาคนนี้ทำไมจึงมานั่งขายถ่านอยู่ได้ เมื่อมีคนมาพูดอย่างนี้แล้ว ท่านต้องตอบเขาไปว่า ก็เราไม่ขายของของเรา แล้วเราจะทำอะไร ? และถ้ามีคนอื่นมาพูดกับท่านว่า คนอื่น ๆ เขาขายผ้า น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นต้นกัน ส่วนท่านผู้นี้ทำไมจึงมานั่งขายเงินและทอง เมื่อมีผู้มาพูดกับท่านอย่างนี้ ท่านพึงตอบผู้นั้นไปว่า เงินและทองที่ไหนมี ถ้าเขาผู้นั้นชี้ลงไปว่า ก็ที่ท่านนั่งขายอยู่นี่ไงเล่าคือเงินและทองล่ะ ท่านพึงบอกกับเขาผู้นั้นว่า ท่านลองหยิบเงินและทองที่ท่านว่านั้นมาให้เราดูก่อนซิ ถ้าเขาหยิบให้แล้วจงรับด้วยมือทั้งสอง ของที่เขาหยิบให้นั้นจะกลายเป็นเงินและทอง

สหายนั้นก็แนะอุบายให้ต่อไปว่า ถ้าคนที่มาพูดอย่างนั้น ถ้าเป็นสาวก็ขอให้ท่านไปสู่ขอกับญาติผู้ใหญ่ของเขา แล้วนำมาเป็นลูกสะใภ้ให้อยู่กินกับบุตรชายของท่าน ถ้าเป็นผู้ชายท่านก็ไปขอญาติเขามาให้แต่งกับลูกสาวของท่านแล้ว ท่านก็ใช้สอยเงินและทองที่ผู้

จะมาเป็นสะใภ้และเขยนั้นเขาให้ใช้สอย ท่านก็จะสบายไปตลอดชาติทีเดียว ขอแทรกตรงนี้สักหน่อย เพื่อกันผู้ซักถาม เรื่องที่เล่ามานี้ ถ้าจะพูดกันไปแล้วก็เข้ากับลักษณะที่ว่า **สิริโภคานมาสโย** *สิริเป็นบ่อเกิดแห่งโภคสมบัติ* หมายถึงว่าตระกูลนั้นจะเป็นเช่นใดก็ตาม ถ้าได้คนมีสิริคือผู้สร้างบุพเพกตบุญญตาเอาไว้แล้ว สามารถทำให้ตระกูลนั้นรุ่งเรืองได้แน่แท้

ฝ่ายเศรษฐีนั้น พอได้ฟังอุบายการแนะนำจากเพื่อนเช่นนั้นแล้ว ก็กระทำตามอุบายนั้น นั่งขายมาก็หลายวันอยู่ มีแต่คนเขาว่า ทำไมตาคนนี้มานั่งขายถ่านอยู่ได้ วันหนึ่งก็ได้มีหญิงสาวรุ่นคนหนึ่ง ทราบชื่อภายหลังว่า กิสาโคตมี เหตุที่นางมีรูปร่างบอบบาง ได้เดินทางไปทำธุระในตลาดและถึงสถานที่นั้น และเห็นเหตุเช่นนั้นจึงร้องถามว่า คุณพ่อ คนอื่น ๆ เขานั่งขายผ้า น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยกัน ทำไมคุณพ่อจึงมานั่งขายเงินและทองอยู่เล่า เศรษฐีก็โต้ตอบตามอุบายที่เพื่อนแนะนำให้ และก็ให้นางกิสาโคตมีนั้นหยิบของนั้นให้ ของนั้นก็กลับกลายไปเป็นเงินและทอง ก็สมความปรารถนาของเศรษฐี ๆ ก็จัดการนำนางนั้นมาเป็นบุตรสะใภ้ตามอุบายทุกประการ

ครั้นอยู่ต่อมานางก็ตั้งครรภ์และคลอดบุตร บุตรของนางได้ตายลงในขณะน่ารักน่าเอ็นดู คือพอเริ่มจะเดินได้ เพราะนางไม่เคยเห็นคนตาย นางจึงห้ามไม่ให้คนนำบุตรไปเผา นางจึงอุ้มบุตรที่ตายแล้วเที่ยวเดินถามชาวบ้าน เพื่อหวังจะมีคนรู้จักยาที่ทำให้บุตรของนางฟื้นได้ คนที่เห็นเข้าเช่นนั้น ก็บอกว่านางนี่เห็นถ้าจะเป็นบ้าแน่ แต่นางก็หาลดละความพยายามไม่ เที่ยวถามเรื่อยไป ก็ไปพบชายผู้ฉลาดเข้าคนหนึ่งบอกแก่นางว่า เรานะไม่รู้จักยารักษาคนตายหรอก แต่เรารู้จักหมอผู้ปรุงยาขนานนั้น ชายผู้นั้นจึงบอกให้นางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เชตวัน นางเข้าเฝ้าแล้วก็กราบทูลเหตุของตนให้พระองค์ทราบ พระองค์จึงบอกว่า เธอจะต้องไปหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดมาจากเรือนของผู้ที่ไม่เคยมีคนตายมาให้เรา แล้วเราจะปรุงยาให้

ด้วยความดีใจนางจึงออกไปหาเมล็ดพันธ์ผักกาด และตั้งความหวังไว้เต็มเปี่ยมว่าลูกชายตนต้องฟื้นแน่ ทุกบ้านทุกครอบครัวนางไปถามแล้ว เขาไม่ปฏิเสธ แต่นางก็หมดหวังเพราะทุกบ้านเหล่านั้นมีแต่คนตายแล้วทั้งนั้น ตั้งแต่ปู่ย่า ตา ยาย พ่อแม่ ลูกเล็กเด็กแดง ตายมานานแล้วก็มี เพิ่งตายก็มี และกำลังจะตายก็มี ผลสุดท้ายนางไม่ได้เมล็ดพันธ์ผักกาด แต่นางกลับได้มรณานุสสติ พิจารณาไปว่าคนเกิดมาแล้วต้องตายทั้งนั้น เกิดเท่าไรตายเท่านั้น ถ้าจะไม่ตายต้องแสวงหาเหตุแห่งการไม่เกิด นางจึงกลับเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วขอบรรพชาผลที่สุดนางก็ได้สำเร็จพระอรหันต์

เจริญพร ฯ

มงคลชีวิต

เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา (ตอนที่ ๑๗)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่ออาทิตย์ที่แล้ว อาตมาได้พูดถึงเรื่องการที่บุคคลเป็นที่รักมีบิดามารดาเป็นต้น ได้ล่วงลับไปแล้ว เราไม่ควรจะทำการร้องไห้พิไรรำพันให้มากนัก เพราะอาการเหล่านั้นช่วยอะไรเราผู้เป็นอยู่ไม่ได้ แทนที่จะทำงานเรื่องศพให้รุดหน้า ก็จะต้องหยุดชะงักลง ตนเองก็ย่อมเดือดร้อน ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วก็ไม่ได้ประโยชน์และส่วนบุญ ดังที่ได้ยกตัวอย่างของนางกิสาโคตมี ที่เสียใจร้องไห้เพราะลูกรักตาย แต่ผลสุดท้ายนางก็กลับได้มรณานุสสติ พิจารณาถึงว่า คนทุกคนเกิดมาแล้วต้องตายเป็นที่สุด หนีกันไม่พ้น เพราะทุกบ้านทุกครอบครัวที่นางไปเที่ยวหาเมล็ดพันธุ์ผักกาด ที่ตนเข้าใจว่าเป็นยาวิเศษสามารถรักษาบุตรตนให้ฟื้นได้ แต่นางก็หาเมล็ดผักกาดตามที่พระองค์ตรัสสั่งเอาไว้ไม่ได้ เพราะทุกบ้านทุกครอบครัวมีแต่คนได้ตายไปแล้วบ้าง เพิ่งตายไปสด ๆ บ้าง กำลังใกล้จะตายบ้าง นี่ก็เป็นอุบายอย่างหนึ่งที่เราพิจารณาแล้วย่อมจะคลายความเศร้าโศกลงไปได้บ้าง

จิตจะไม่หวั่นไหว เพราะเจริญมรณานุสสติ

เพราะฉะนั้น เราก็ควรจะเจริญมรณานุสสติกันเอาไว้บ้าง เพื่อเป็นเหตุบรรเทาความเศร้าโศก ในเมื่อเราประสบเหตุการณ์เช่นนั้นเข้ากับตัวเอง และถึงความตายที่มาปรากฏ

อยู่ต่อหน้าเรา เราก็จะไม่สะทกสะท้านกลัวมรณภัยนั้น ดังมีเรื่องของคนผู้ประพฤติธรรมครอบครัวหนึ่ง เป็นผู้หมั่นเจริญมรณานุสสติอยู่เสมอ เมื่อประสบเหตุการณ์นั้นเข้าแล้วก็หาเศร้าโศกไม่ จะได้นำเรื่องนั้นมาเป็นตัวอย่าง

ในอดีตกาลล่วงมานานแล้ว สมัยที่พระโพธิสัตว์เจ้าเสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ชาติหนึ่ง อยู่ในกรุงพาราณสี เลี้ยงชีวิตด้วยการเป็นชาวนา พระโพธิสัตว์เจ้านั้นมีบุตร ๒ คน ชายหนึ่ง หญิงหนึ่ง พอลูกชายเติบโตเจริญวัยแล้ว ผู้บิดาก็นำหญิงที่มีชาติตระกูลเสมอกันมาแต่งงานให้ลูกชาย ในครอบครัวนั้นจึงมีสมาชิกเป็น ๖ คนด้วยกัน พระโพธิสัตว์เจ้านั้นได้กล่าวสอนและพร่ำสอนสมาชิกในครอบครัวอยู่เสมอ คือเป็นการเตือนสติ มิให้ประมาท มัวเมาเขลาปัญญา หมั่นพิจารณาถึงสภาวะธรรมอยู่เสมอว่า *"เราทั้งหลายหมั่นพิจารณากำหนดถึงเรื่องการเกิด การตาย ของเรานี้เอาไว้ เพราะความตายนั้นเป็นสิ่งที่แน่นอน เป็นสภาพเที่ยง นอกจากว่าจะช้าหรือเร็วเท่านั้น ชีวิตความเป็นอยู่ของเรานั้นไม่แน่นอน ประเดี๋ยวเย็นประเดี๋ยวร้อน ประเดี๋ยวสุข ประเดี๋ยวทุกข์ สังขารที่ก่อเกิดขึ้นมาแล้ว เพราะถูกปัจจัยประชุมปรุงแต่ง มีสภาพต้องสิ้นต้องเสื่อม เราท่านทั้งหลายอย่าได้ประมาทกันทั้งกลางวันกลางคืน"*

พระโพธิสัตว์เจ้าโอวาทสมาชิกในครอบครัวอยู่อย่างนี้เป็นประจำ พวกสมาชิกในครอบครัวนั้นก็กระทำตามจนติดนิสัยเป็นอาจิณ จนกระทั่งไม่หวั่นไหวในมรณภัย ครั้นอยู่ต่อมาวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์เจ้ากับบุตรชายก็ออกไปไถนาหว่านข้าวตามปกติที่เคยกระทำมา พ่อไถนาไป บุตรชายก็เก็บหญ้าแห้งซังแห้งมาสุมเป็นกองเพื่อเผาไฟ ทำเป็นปุ๋ย ณ ที่ก่อกองไฟนั้นมีจอมปลวกอยู่จอมหนึ่ง และที่นั้นมีรูเป็นที่อาศัยของงูพิษร้าย พอมันถูกควันไฟลมเข้าและเข้าตามันเข้า มันเกิดความโกรธ ก็เลื้อยออกจากรูที่อาศัยนั้นกัดบุตรชายนั้นถึงแก่ความตาย ณ ที่นั้นเอง

พระโพธิสัตว์เจ้ารู้ว่าลูกชายตายแล้ว ก็อุ้มลูกชายนั้นไปไว้ที่เนินแห่งหนึ่ง มิได้ร้องไห้เศร้าโศกอะไรเลย กลับไปไถนาตามปกติ พลางก็พิจารณาไปว่าขันธ์ทั้งห้านี้ มีความแตกดับเป็นธรรมดา ก็แตกดับไปแล้ว ที่มีความตายเป็นธรรมดา ก็ตายไปแล้ว สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สำเร็จลงด้วยความตาย

ขณะนั้นมีชาวบ้านใกล้เคียงกันเดินมา พระโพธิสัตว์เจ้าก็ร้องสั่งความไปถึงคนทางบ้าน ให้ช่วยบอกข้อความด้วยว่า ตามปกติทางบ้านเคยนำอาหารมาสำหรับคนสองคน และคนนำมาก็คือทาสีเป็นคนนำมาคนเดียว สำหรับวันนี้ให้นำอาหารมาสำหรับคน ๆ เดียว

แต่คนนำอาหารนั้น ขอให้มาทั้ง ๔ คน บุรุษผู้รับสั่งนั้นฟังแล้วก็งุนงง แต่ก็ไม่ได้ซักถามอะไร คนทั้ง ๔ นั้น เมื่อมาถึงพร้อมกันแล้วก็มิได้แสดงอาการอันใดออกมา การร้องไห้คร่ำครวญ แม้น้ำตาเพียงหยดเดียวก็มิได้มี เพราะเขาเหล่านั้นได้อบรมมรณัสสติมาเป็นอันดีแล้ว ต่างก็แสดงตนไปตามหน้าที่บูชาด้วยเครื่องสักการะมีดอกไม้ธูปเทียนเป็นต้นแล้วก็จัดการเผาศพ

ด้วยเดชาอานุภาพแห่งความดีของคนเหล่านั้น ความทราบไปถึงท้าวสักกะเทวราช เกิดความเลื่อมใสในคุณธรรมของคนเหล่านั้น จึงลงมาถามถึงเหตุของการไม่เศร้าโศกกับชนเหล่านั้น พระโพธิสัตว์เจ้าได้กราบทูลเป็นคนแรกว่า *"อันธรรมดางูนั้น เมื่อหนังหุ้มห่อนั้นเก่าแล้วก็ลอกคราบของเก่าทิ้งไปซึ่งมีอยู่ในตัวของมันเอง ข้อนี้มีอุปมาฉันใด เมื่อร่างกายใช้สอยไม่ได้ละไปแล้วทำกาลกิริยาตายไปแล้ว ก็มีอุปไมยฉันนั้น บุตรของข้าพระองค์นั้นอันพวกข้าพระองค์ประชุมกันเผาอยู่ ย่อมไม่รู้ถึงความคร่ำครวญของหมู่ญาติ เพราะฉะนั้นพวกข้าพระองค์จึงไม่เศร้าโศกถึงเขา เขามาอย่างไร เขาก็ไปอย่างนั้น"*

ต่อจากนั้น นางพราหมณีก็กราบทูลต่อไปว่า "บุตรของหม่อมฉันนั้น เมื่อเขามาจากปรโลก หม่อมฉันก็มิได้เชื้อเชิญเขามา เมื่อเขาไปจากโลกนี้ หม่อมฉันก็มิได้อนุญาตให้เขาไป เขามาอย่างใดเขาก็ไปอย่างนั้น จะมัวคร่ำครวญไปทำไม เพราะการไปของเขา ถึงพวกหม่อมฉันคร่ำครวญอยู่เขาก็หารู้สึกถึงเรื่องนี้ไม่"

คนที่กราบทูลคนที่ ๓ ก็คือน้องสาวของเขา กราบทูลว่า "ถ้าหม่อมฉันร้องไห้ก็จะต้องซูบผอมไป ไม่มีผลอะไรแก่หม่อมฉันนั้นเลย พวกญาติมิตรและสหายของหม่อมฉันพึงมีความไม่ยินดียิ่งขึ้นไปอีก พี่ชายของหม่อมฉันนั้น เมื่อพวกญาติประชุมกันเผาอยู่ เขาก็หามีความรู้สึกอะไร ๆ ของพวกญาติไม่ ฉะนั้น หม่อมฉันจะไปคร่ำครวญถึงเขาทำไม เขามาอย่างไรเขาก็ไปอย่างนั้น"

ภรรยาของเขากราบทูลเป็นคนที่ ๔ ว่า "เด็ก ๆ ย่อมร้องไห้ถึงพระจันทร์อันโคจรไปอยู่แม้ฉันใด ข้อที่บุคคลเศร้าโศกถึงบุคคลผู้ละไปแล้วก็มีอุปไมยฉันนั้นเหมือนกัน หมายความว่าคนเราจะต้องการเอาสิ่งของที่มันเป็นไปไม่ได้ ก็ป่วยการที่จะไปคร่ำครวญให้ป่วยการ เมื่อเป็นเช่นนี้ หม่อมฉันจึงไม่เศร้าโศก" คนที่กราบทูลเป็นคนสุดท้ายคือทาสีสาวใช้ว่า "ข้าแต่เทพเจ้า หม้อน้ำที่แตกแล้ว จะกลับประสานกันให้ติดกันดังเดิม ย่อมเป็นไปไม่ได้ฉันใด การที่บุคคลมัวมาเศร้าโศกเสียใจถึงคนที่ตายไปแล้วหวังจะให้กลับคืนมา ก็ย่อมเป็นไปไม่ได้ฉันนั้นเหมือนกัน"

ในวาทะของคนทั้งห้าที่กราบทูลตอบท้าวสักกะนั้น ล้วนแต่เป็นคำพูดที่ออกมาจากใจอันอบรมถึงการระลึกถึงความตายมาด้วยดีด้วยกันทั้งนั้น ท้าวสักกะเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น นี่ก็เป็นเรื่องหนึ่งถึงข้อดีแห่งการเจริญระลึกนึกถึงความตายเป็นนิจ จะทำให้จิตไม่หวั่นไหวเมื่อมรณภัยเข้ามาผจญ

ความเศร้าโศกเสียใจ หาประโยชน์มิได้

และมีอีกเรื่องหนึ่ง ที่ควรจะได้รับการพิจารณาถึงความเป็นจริง และคนที่ทำได้จริงก็เคยมีมาแล้วในอดีต คือเรื่องของพระนางมัลลิกาเทวี ภรรยาของท่านอัครมหาเสนาบดีพันธุละ ที่กระทำความดีด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ปราบปรามพวกมิจฉาชีพลงแล้ว ก็เกิดศัตรูจากคนเหล่านั้น ยุยงพระราชาให้จัดการกับพันธุละ วันหนึ่งนางมัลลิกากำลังอังคาสพระมีพระธรรมเสนาบดีสารีบุตรเป็นประธาน ในขณะที่อังคาสอยู่นั้น สาวใช้ยกภาชนะมาแล้วมาสะดุดกับพื้นล้มลง ภาชนะทั้งนั้นก็แตกกระจาย พระเถระผู้เป็นประธานก็แสดงเทศนาว่าน้องหญิงอย่าได้คิดไปเลย สิ่งมีอันจะพึงแตกเป็นธรรมดา ก็แตกไปแล้ว ทุกสิ่งล้วนแต่ตกอยู่ในสภาวะธรรมคือไตรลักษณ์ ไม่เที่ยงแท้ เพราะแปรปรวนเปลี่ยนแปลงได้ ทำให้เกิดทุกข์เพราะบังคับบัญชาให้อยู่ในอำนาจแห่งตนไม่ได้ จึงตกอยู่ในอำนาจอนัตตา

นางมัลลิกาพอได้ฟังดังนั้น จึงหยิบหนังสือออกจากชายพก แล้วเรียนพระเถระว่า จะมีประโยชน์อะไรกับภาชนะที่แตกไปแล้ว เมื่อสักครู่นี้ หม่อมฉันได้รับหนังสือก่อนหน้านั้น ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญยิ่งกว่าเรื่องนี้เสียอีก ดิฉันยังไม่เสียใจ พระเถระจึงถามว่าเรื่องอันใดที่น้องหญิงว่าสำคัญกว่า นางมัลลิกาจึงเล่าให้ฟังว่าสามีของดิฉันพร้อมด้วยลูกชายหลานชายได้ถูกพวกโจรฆ่าตาย ด้วยอุบายของพวกมิจฉาชีพเสีย ณ ที่ชายแดนนั้น ดิฉันได้รับหนังสือแล้ว ก็ทำอาหารถวายพระผู้เป็นเจ้าเรื่อยมา จนถึงมีเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นนั่นแหละ เพราะฉะนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสเทศนาด้วยพระคาถาที่ ๑๑ นี้ว่า *“ความเศร้าโศกเสียใจนั้น ไม่เป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน”*

เจริญพร ฯ

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๑๘)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่ออาทิตย์ที่ผ่านมานั้น อาตมาได้ยกเรื่องราวของบุคคลผู้เจริญมรณานุสสติ การระลึกถึงความตายมาเป็นเครื่องประกอบในเนื้อความแห่งเทศนาที่พระองค์ตรัสเป็นคาถาที่ ๑๑ โดยบ่งบอกถึงอาการพิไรรำพันต่าง ๆ นานา ย่อมไม่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง คือจะทำให้ตนเองเกิดทุกข์นานัปประการมีการซูบผอมและเป็นปัจจัยให้เกิดโรคอีกด้วย การงานก็หาดำเนินต่อไปได้ไม่ และก็จะไม่เป็นประโยชน์ต่อบรรดาญาติผู้ล่วงลับไปแล้วแม้แต่น้อย เพราะถ้าบุคคลหัดฝึกเจริญระลึกนึกถึงความตายเสมอว่า ความตายนั้นเป็นของเที่ยงแท้แน่นอน ชีวิตหาความเที่ยงแท้แน่นอนอะไรมิได้เลย เพราะจะต้องเป็นไปตามสภาวะที่ถูกปัจจัยประชุมปรุงแต่ง ย่อมเป็นอยู่ได้ดำรงอยู่ได้ชั่วครู่ชั่วขณะเท่านั้น เมื่อสิ้นเชื้อแล้วก็ย่อมดับย่อมแตกสลายไปตามกาลเวลา เมื่อระลึกอยู่อย่างนี้ได้แล้ว ก็จะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง คือเป็นการประกอบตนให้ถึงพร้อมด้วยการมีสติตั้งอยู่ในอัปปมาทะ ความไม่ประมาทเลินเล่อ

ด้วยอาการอย่างนี้ก็เท่ากับว่าเราได้ประพฤติธรรมคำสอนของพระองค์ได้ตลอดหมดทั้งที่เป็นโลกิยะและโลกุตตระ เพราะบรรดาธรรมทั้งหลายนั้น จะเป็นโลกิยะหรือโลกุตตระก็ตาม ธรรมทั้งหมดนั้น ย่อมมารวมประชุมลงที่อัปปมาทะ คือความไม่ประมาททั้งนั้น อุปมาเหมือนรอยเท้าสัตว์สองเท้าสี่เท้าทั้งหมดบรรดามี รอยเท้าสัตว์เหล่านั้นย่อมไม่ใหญ่เกิน

รอยเท้าช้างไปได้ ย่อมเล็กกว่ารอยเท้าช้างทั้งนั้น ก็ฉันนั้นเหมือนกัน และนอกจากจะเป็นประโยชน์อย่างนี้แล้ว ก็ยังจักเป็นประโยชน์ไปถึงการไม่สะดุ้งหวาดกลัวต่อมรณภัย ก็จะเป็นเหตุให้ดวงจิตของตนไม่ต้องไปยึดถือเอาบาปธรรมต่างๆ ในขณะใกล้ตายอีกด้วย สำหรับวันนี้จะได้นำพระธรรมเทศนาที่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสไว้ในติโรกุฑฑสูตรมากล่าวต่อไป

ทักษิณาที่ถวายแก่พระสงฆ์ ย่อมอำนวยผลแก่ผู้ล่วงลับ

พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อพระองค์ได้เทศนาเป็นคาถาที่ ๑๑ แสดงถึงอาการร้องไห้เป็นต้นเป็นการหาประโยชน์มิได้แล้ว เมื่อจะทรงแสดงถึงความที่ทักษิณาอันบุคคลถวายไว้ดีแล้วในพระสงฆ์ซึ่งเป็นเนื้อนาบุญของชาวโลก จึงตรัสเทศนาเป็นพระคาถาที่ ๑๒ ต่อไปว่า "**อยญฺจ โข ทกฺขิณา** *อันทักษิณานี้แล อันบุคคลถวายแล้ว ชื่อว่าเป็นการตั้งไว้ดีแล้วในพระสงฆ์ ย่อมสำเร็จโดยฐานะ เพื่อประโยชน์แก่ชนนั้นตลอดกาลนาน*" ดังนี้ ซึ่งเทศนากัณฑ์นี้พระองค์ทรงแสดงให้แปลกกันออกไปจากกัณฑ์ที่ ๑๑ ว่า การร้องไห้นั้นหาเป็นประโยชน์แก่ชนผู้ละโลกนี้ไปแล้วมีปิยชนมีบิดามารดาเป็นต้นไม่ อันทักษิณาที่บุคคลถวายไปแล้วจากโลกนี้จะไม่มีประโยชน์แก่ชนผู้ล่วงลับไปแล้วฉันนั้นก็หามิได้ ที่แท้ทักษิณาที่ถวายไปจากโลกนี้ ย่อมมีประโยชน์แก่ชนผู้ละไปแล้วสิ้นกาลนาน

อัน**ทักษิณา**นั้น ก็หมายถึง*วัตถุสิ่งของทั้งหลายที่บุคคลกระทำให้เกิดขึ้นมีขึ้นในวันที่บำเพ็ญกุศลนั้นเอง* จะเป็นข้าว น้ำ ผ้าผ่อนท่อนสะใบ และปัจจัยต่าง ๆ ที่บุคคลถวายแก่พระสงฆ์ซึ่งมารับในวันนั้น ทักษิณาที่บุคคลถวายในพระสงฆ์ที่ว่าจะสำเร็จด้วยดีแก่ตนและแก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น จะต้องประกอบไปด้วยหลัก ๓ ประการ

ประการที่หนึ่ง **ทักษิณาที่บุคคลเอามาถวาย**นั้น จะต้องเป็นของที่ได้มาด้วยความบริสุทธิ์อันเกิดจากหยาดเหงื่อแรงกาย

ประการที่สอง **ปฏิคาหกผู้รับทักษิณา**นั้น ต้องเป็นผู้ปฏิบัติตนเพื่อสลัดออกจากทุกข์ในวัฏฏะสงสาร และญาติผู้ละไปแล้วจากโลกนี้ต้องตกอยู่ในฐานะคือบังเกิดเป็นขุปปิปาสิกวันตเปรต ปรทัตตูปชีวิเปรต และนิชฌามตัณหิกเปรตเป็นต้น ท่านเหล่านั้นอนุโมทนาจึงจะสำเร็จ

เพราะฉะนั้น พระองค์จึงตรัสว่า "**ธานโส อุปกปฺปติ** *ทักษิณาย่อมสำเร็จแก่ผู้ดำรงอยู่ในฐานะ*" ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ญาติผู้ละไปแล้วนั้นจะว่างเว้นจากการเกิดในฐานะย่อมไม่มี ถึงเมื่อจะมีทายกผู้ถวายก็จะเป็นผู้ไม่ไร้ผล การที่ทักษิณาจะสำเร็จสมประสงค์ดัง

ที่ตั้งใจนั้น มีอุปมาเหมือนคนที่ให้วัตถุสิ่งของมีแก้วแหวนเงินทองผ้าผ่อนท่อนสะใบเป็นต้น แก่บุคคลผู้มีความขาดแคลน ยาจกคนอนาถาหรือผู้มีความต้องการ บุคคลผู้บริจาคผู้ให้นั้นก็ย่อมปรากฏแก่สายตาของชาวโลก ดังเช่นที่ประเทศของเราหรือประเทศใด ๆ ก็ตามในโลกนี้ เมื่อเกิดความขาดแคลนอันเกิดเป็นการปัจจุบันทันด่วน เป็นต้นว่าบ้านเรือนถูกไฟไหม้ เกิดอุทกภัย เรือกสวนไร่นาเสียหาย บ้านเรือนถูกลมและน้ำพัดพัง เป็นเหยื่อของภัยเหล่านั้น หรือเกิดภัยสงครามที่เข้าลักษณะบ้านแตกสาแหรกขาด พลัดเพพเนจร ลูกจากพ่อแม่ ญาติพลัดพรากจากกันหรือเกิดโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ มนุษย์ผู้ร่วมชาติกันร่วมโลกกัน ก็จัดการอนุเคราะห์สงเคราะห์ปัจจัยทั้งหลายเท่าที่มีเท่าที่จำเป็น เพื่อบำบัดภัยเหล่านั้นให้เบาบางลงไป ผู้ให้นั้นจะเป็นการเฉพาะบุคคลก็ตาม เป็นคณะก็ตาม หรือเป็นประเทศชาติก็ตามก็ย่อมจะปรากฏว่า ผู้นั้นให้ คณะนั้นให้ ประเทศนั้นเป็นผู้ให้ ข้อนี้ก็เหมือนกันกับการทำบุญอุทิศนั่นเอง

ปัจจัยสิ่งของที่เราช่วยกันอนุเคราะห์สงเคราะห์แก่ญาติก็ตาม แก่เพื่อนร่วมโลกก็ตาม ที่เราบริจาคไปแล้ว บางครั้งเราก็บริจาคด้วยตัวเอง คือนำเอาไปให้กับตัวเอง คือให้ถึงมือผู้รับเองเลยก็มี ข้อนี้เราไม่ต้องสงสัย เราผู้ให้ย่อมมีชื่อปรากฏว่าเป็นผู้ให้ ผู้รับนั้นก็ย่อมร่าเริงยินดีปรีดาอนุโมทนาให้ศีลให้พร แต่บางกรณีเรานำไปให้ไม่ได้ ต้องฝากคนกลางไป ถ้าคนกลางผู้รับทอดนั้นตั้งใจทำตามความประสงค์ของเราผู้ตั้งใจให้ คือนำเอาไปให้ผู้ประสบภัยเหล่านั้น ผู้ประสบภัยเหล่านั้นก็จัดอยู่ในบทบาลีที่ว่า **ธานโส อุปกปฺปติ** คือสิ่งของย่อมสำเร็จแก่บุคคลที่อยู่ในฐานะที่จะได้ แต่ถ้าผู้รับทอดต่อจากเราไปนั้นไม่ทำตามประสงค์ของเรา คือนำเอาไปใช้ในทางอื่นเสีย ของนั้นก็ไม่ถึงมือผู้รับ ผู้นั้นก็ตั้งอยู่ในอัฏฐานะ คือไม่ได้รับนั่นเอง คราวนี้เราผู้ให้นั้นเล่าจะไร้ผลหรือไม่เราผู้ให้นั้น ย่อมไม่ไร้ผล เพราะไม่ถึงมือของผู้ที่เราต้องการจะให้แต่ก็ถึงมือของคนที่เราไม่ได้ตั้งใจจะให้ ถึงอย่างไรเราผู้ให้ก็ย่อมได้อยู่ดี

ข้อนี้ก็เหมือนกันกับทักษิณาที่เราทำบุญอุทิศผู้ตาย เมื่อปฏิคาหกผู้รับเป็นผู้มีใจไม่สุจริต คือพูดง่ายๆ เป็นคนทุศีล ทักษิณานั้นก็ย่อมมีผลน้อยลงไป แต่เราควรทำใจให้มั่นคงนึกถึงว่าเราอุทิศถวายสงฆ์ ไม่จำเพาะเจาะจงว่าเป็นพระรูปนั้น เณรรูปนี้ ขอให้เรานึกว่าเป็นพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์นั้นย่อมเป็นผู้บริสุทธิ์ผุดผ่องเสมอ ซึ่งได้เคยกล่าวมาแล้วครั้งหนึ่ง ฉะนั้น จะไม่นำมากล่าวในที่นี้อีก

สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ เมื่อพระองค์ทรงแสดงเทศนาตรัสเป็นพระคาถาถึง ๑๒ กัณฑ์ด้วยกันแล้ว พระองค์จึงเทศนาเป็นพระคาถาอวสานคือบทสุดท้าย เพื่อจะทรงชมเชยสดุดีสรรเสริญบุคคลผู้กระทำบุญด้วยคุณความดีความเป็นจริงแล้ว จึงตรัสเทศนาเป็น

พระคาถาสุดท้ายมีข้อความว่า **โส ญาติธมฺโม จ อยํ นิทสฺสิโต** เป็นอาทิ แปลความว่า *ญาติธรรมนี้นั้น เป็นอันบุคคลเผยออกแล้ว การบูชาเพื่อชนผู้ละไปแล้ว เป็นอันญาติกระทำแล้วอย่างโอฬาร และกำลังของพระภิกษุทั้งหลาย อันบุคคลผู้บำเพ็ญบุญก็ได้ตามเพิ่มให้แล้ว บุญเป็นเอนกประการชื่อว่าเป็นอันบุคคลนั้นได้ขวนขวายแล้ว* ดังนี้

เทศนากัณฑ์นี้มีความหมายว่า คำว่า **"ญาติธรรม"** นั้น หมายเอาทั้งบุคคลผู้มีความเกี่ยวข้องกันทางสายโลหิต ทั้งบุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมคำสั่งสอนของศาสดาองค์เดียวกันก็ได้ เพราะบุคคลเรานั้น จะได้ชื่อว่าไม่เคยเป็นญาติกันนั้นย่อมไม่มี เพราะพระองค์ได้ตรัสว่า คนที่ไม่เคยเป็นพ่อแม่ ผัวเมียและลูกหรือญาตินั้นย่อมไม่มี ในปัจจุบันนี้อาจจะไม่ได้เป็นกัน แต่ในอดีตนั้นย่อมจะเคยเป็นญาติกันมา ดังตัวอย่างญาติของพระเจ้าพิมพิสารฉะนั้น และอีกประการหนึ่ง คนที่พึงรู้จักกันจะโดยทางใดก็ตาม คนผู้นั้นเขาก็เรียกว่าเป็นญาติกัน อาจจะเคยสงเคราะห์อนุเคราะห์แก่กันมา ดังพระพุทธองค์ตรัสว่า "**วิสฺสาสา ปรมา ญาตี** *ความคุ้นเคยกันเป็นญาติอย่างสนิท*" และการที่บุคคลกระทำบุญแล้วอุทิศให้กันนั้น เขาเรียกว่าเป็นญาติธรรม การทำบุญแล้วอุทิศนั้น นอกจากเป็นญาติธรรมแล้ว ยังได้ชื่อว่าทำตัวให้เป็นเนตติแบบอย่างที่ดี จึงได้ชื่อ **นิทสฺสิโต** คือ*เปิดเผยคุณธรรมความดี* การบูชาที่บุคคลทำบุญอุทิศไปนั้น ชื่อว่าทำอย่างโอฬาร คือสามารถให้เปตชนที่ตั้งอยู่ในฐานะสำเร็จเป็นทิพยสมบัติได้

นอกจาการบำเพ็ญบุญอันก่อให้เกิดทิพยสมบัติแก่เปตชนเช่นนั้นแล้ว บุคคลผู้บำเพ็ญทักษิณานั้นยังได้ชื่อว่าตามเพิ่มให้ซึ่งพละกำลังแก่พระภิกษุอีกโสตหนึ่งด้วย กำลังของพระภิกษุนั้นเกิดมีขึ้นได้ก็เพราะผู้มาบำเพ็ญบุญนั้น ถวายอาหารบิณฑบาตรวมถึงปัจจัยทั้งสี่ อาหารนั้นฉันแล้วก็กลายเป็นเลือดและเนื้อซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ชีวิตินทรีย์ของพระนั้นสามารถดำเนินต่อไปได้ ผู้บำเพ็ญบุญนั้นนอกจากว่าจะให้กำลังแก่พระภิกษุแล้ว ยังจะได้ชื่อว่าบำเพ็ญทานบารมีขั้นปรมัตถ์อีกด้วย เพราะเท่ากับว่าให้เลือดเนื้อและชีวิต เหตุที่อาหารทั้งคาวหวานนั้นแปรมาเป็นเลือดเนื้อเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตินทรีย์ นอกจากนั้นยังได้ชื่อว่าบำรุงพระศาสนาคำสอนให้ยืนยงคงถาวรต่อไปอีก เพราะว่าพระนั้นเป็นบุคลากรตัวเชื่อมโยงของคำสั่งสอน เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าพระองค์จึงตรัสว่า "**ปุญฺญํ ปสุตํ อนปฺปกํ** *ผู้บำเพ็ญบุญทักษิณานุปทานนี้จึงชื่อว่าย่อมได้ประสบกับบุญเป็นเอนกประการ*" เหตุเพราะมีความขวนขวายดังบรรยายมาด้วยประการฉะนี้ เป็นอันจบข้อความในติโรกุฑฑสูตรแต่เพียงเท่านี้

เจริญพร ฯ

มงคลชีวิต

เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา (ตอนที่ ๑๙)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่ออาทิตย์ที่ผ่านมานั้นอาตมาได้บรรยายถึงข้อความในติโรกุฑฑสูตร โดยได้ยกตัวอย่างการบำเพ็ญบุญเพื่ออุทิศผู้ตายที่เกี่ยวข้องกันโดยความเป็นญาติเป็นต้น ซึ่งได้ยกเอาเรื่องของพระเจ้าพิมพิสารมาเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นแนวทางของการสร้างคุณธรรมความดีของลูกหรือคนที่รู้คุณท่านผู้มีพระคุณจะพึงทำให้เกิดมีขึ้นแก่ตนเอง ซึ่งเรื่องคุณธรรมความดีของผู้รู้คุณคนนั้น ก็ยังไม่สิ้นกระแสข้อความดี เพราะฉะนั้นวันนี้จะได้นำมาบรรยายต่อไป

ควรอุทิศส่วนบุญแบบไม่เจาะจง

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นอกจากจะตรัสไว้ในติโรกุฑฑสูตรนี้และในสิคาลสูตรว่า บุคคลควรให้ทานอุทิศผู้ตายซึ่งเป็นญาติกัน พระองค์ยังตรัสย้ำไว้อีกว่าอันบุคคลผู้ต้องการบุญนั้น เมื่อทำบุญแล้วควรอุทิศทั่วไป ไม่ควรคิดว่า ชนเหล่านี้เป็นญาติ เหล่านี้ไม่เป็นญาติ พึงอุทิศให้เป็นแบบอโนทิศผรณา คือไม่เจาะจงลงไปว่าเป็นบุคคลใดบุคคลหนึ่ง พึงดูท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นต้นเป็นตัวอย่าง ซึ่งมีเรื่องเล่าว่าหญิงพี่เลี้ยงลูกของลูกสาว คือหลานสาวของท่านเศรษฐี แกนอกจากว่าจะเลี้ยงดูปรนนิบัติหลานสาวของท่านแต่เพียงอาบน้ำป้อนข้าว กล่อมเห่ให้นอนเท่านั้น แกยังถือภาษิตที่ว่า อยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูดาย ปั้นวัวปั้นควายให้ลูกท่านเล่น หญิงพี่เลี้ยงนั้นจึงเอาแป้งมาปั้นเป็นรูปตุ๊กตาให้หลานสาวท่านเล่น

เด็กนั้นเมื่อได้ตุ๊กตานั้นก็ชอบอกชอบใจและได้ทำความสำคัญในตุ๊กตานั้นประดุจว่าเป็นลูกสาวของตน หยอกล้อเล่นอย่างเพลิดเพลิน ครั้นอยู่มากำลังเล่นตุ๊กตานั้นเพลินไปโดยจับโยนขึ้นโยนลง ตุ๊กตานั้นเกิดพลัดจากมือตกลงมาแตกกระจาย เพราะความพลั้งเผลอเด็กหญิงเกิดความเสียดายและเข้าใจว่าตุ๊กตาแป้งนั้นเป็นลูกสาวของตนจริงๆ ร้องไห้คร่ำครวญบ่นเพ้อว่าลูกสาวของฉันตายเสียแล้ว ใคร ๆ ปลอบประโลมเท่าไร ๆ แกก็หาหยุดร้องไห้ไม่ หญิงพี่เลี้ยงจึงนำไปยังสำนักของตาซึ่งกำลังเฝ้าพระพุทธเจ้าอยู่ ท่านเศรษฐีผู้เป็นตาก็ปลอบประโลมหลานสาวที่เข้าใจว่าลูกตัวตายว่า ไม่เป็นไร ตาจะทำบุญอุทิศให้แก่ลูกของหลาน แล้วก็แจ้งความประสงค์แก่พระพุทธเจ้าเพื่อรับภัตตาหารที่เรือนตนในวันรุ่งขึ้น พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จำนวน ๕๐๐ รูป ได้ฉันภัตตาหารที่เรือนของท่านเศรษฐีเสร็จ

เมื่อจะทรงทำอนุโมทนา พระองค์จึงเทศนาบอกอานิสงส์แห่งการทำบุญในเรื่องนี้โดยตรัสเป็นพระคาถามีความว่า **"ยงฺกิญฺจารมฺมณํ กตฺวา** *บุคคลผู้ไม่มีความตระหนี่ทำการอย่างใดอย่างหนึ่งให้เป็นอารมณ์ ปรารภบุรพชนที่ล่วงลับไปแล้ว วัตถุเทพหรือท้าวมหาราชโลกบาลผู้มียศทั้งสี่ คือ ท้าวกุเวร ๑ ท้าวธตรฐ ๑ ท้าววิรูปักษ์ ๑ ท้าววิรุฬหก ๑ แล้วพึงถวายทาน บุรพชนและวัตถุเทพเหล่านั้น ย่อมเป็นอันเขาบูชาแล้ว และเขาผู้เป็นทายกย่อมเป็นผู้ไม่ไร้ผล การร้องไห้ การเศร้าโศก หรือการคร่ำครวญอย่างอื่นใด ใคร ๆ ไม่ควรทำแท้ เพราะการร้องไห้เป็นต้นนั้น หาเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ชนผู้ล่วงลับไปแล้วไม่ ญาติทั้งหลายก็คงดำรงอยู่อย่างนั้น อันทักษิณานี้แลอันบุคคลให้แล้ว ชื่อว่าตั้งไว้ดีแล้วในพระสงฆ์ ย่อมสำเร็จโดยฐานะเพื่อประโยชน์แก่ชนเหล่านั้นตลอดกาลนาน"*

พระองค์ตรัสเทศนาดังนี้ ก็เพื่อแสดงถึงบุคคลที่ยินดีในการบริจาค มีมืออันเปียกชุ่มอยู่เป็นนิจ คือจัดโน่นจัดนี่ ทำอย่างนั้นทำอย่างนี้อยู่เสมอมิได้ขาด เป็นคนอดทนได้ต่อการที่สมบัติของตนจะเป็นของสาธารณ์แก่คนทั่วไป เมื่อทำการบริจาคแล้ว ก็ย่อมจะเป็นการทำลายมลทินที่จับอยู่ในจิตของตนให้หมดไป เช่นมัจฉริยะความตระหนี่เหนียวแน่นโลภะความโลภไม่รู้จักความพอแห่งความต้องการ เมื่อเราทำการสละบ่อย ๆ เข้า ก็เท่ากับว่าเราเอาทานบารมีเข้าไปแทรกแซงแทนที่มัจฉริยะและโลภะนั้นให้ห่างไกลออกไปจากจิต เพราะฉะนั้น บุคคลปรารภเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง จะเป็นการมงคลเป็นต้นว่า เนื่องมาแต่วันเกิด โกนผมไฟ ตัดจุก ขึ้นบ้านใหม่ ฉลองยศฐาบรรดาศักดิ์เป็นต้นอะไรในทำนองนี้ก็ดี หรืองานอวมงคลเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องเศร้าโศกเสียใจ หรือเกิดมีเคราะห์หามยามร้ายอันใดก็ดี เราทำเหตุเหล่านั้นให้เกิดขึ้นเป็นอารมณ์คือเป็นต้นเหตุแห่งการบำเพ็ญบุญกุศล เมื่อเราบำเพ็ญ

บุญกุศลแล้ว เราก็แผ่ส่วนบุญนั้นโดยไม่เจาะจงลงไปว่า จะเป็นญาติหรือมิใช่ จะเป็นคนรู้จักหรือไม่รู้จักก็ตาม เราไม่เจาะจงทั้งนั้น

การแผ่ หรือรับส่วนบุญ ย่อมสำเร็จผลแม้แก่มนุษย์

อีกประการหนึ่ง องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคได้ทรงตรัสถึงบุญกิริยาวัตถุ ๒ ประการ คือปัตติทานและปัตตานุโมทนา หมายถึงเจตนา แผ่ส่วนบุญและรับส่วนบุญที่เขาอุทิศไปให้ เป็นคุณชาตให้ผลในขณะนั้นแก่พวกเปรตได้ ส่วนเจตนาเป็นเครื่องอนุโมทนาของพวกมนุษย์ที่ยังเป็นอยู่เล่า ก็ย่อมสำเร็จได้เหมือนกัน เช่นอย่างสามีบำเพ็ญบุญแล้วแผ่ส่วนบุญให้ภรรยา หรือภรรยาบำเพ็ญบุญแล้วแผ่ให้สามี ถ้าต่างคนต่างรับด้วยกันทั้งสองฝ่ายบุญนั้นก็ย่อมสำเร็จแก่ผู้รับส่วนบุญซึ่งไม่ได้ทำนั้น ถ้าฝ่ายหนึ่งทำ อีกฝ่ายหนึ่งไม่อนุโมทนาก็เป็นอันไม่ต้องพูดถึง ดังมีเรื่องมาสาธกเช่นเรื่องสองผัวเมีย ผัวออกไปไถนา เมียทำอาหารอยู่ทางบ้าน พออาหารเสร็จก็นำออกจากบ้านเพื่อไปให้สามี แต่ไปเจอพระเสียกลางทาง จึงเอาอาหารนั้นซึ่งเป็นส่วนของสามีออกถวายแก่พระ โดยทำใจให้กล้าหาญว่า สามีจะตบจะตีจะฆ่าจะประหารก็ตามทีเถิด เราขอทำบุญก่อน แล้วนางก็กลับไปปรุงอาหารใหม่แล้วนำไปให้สามี เมื่อไปถึงก็เห็นสามีนอนรอคอยเพราะความอ่อนเพลีย นางก็จัดแจงอาหารแล้วบอกเรื่องราวที่มาช้า แทนที่สามีจะโกรธเพราะความหิว สามีกลับยกมืออนุโมทนาส่วนบุญที่นางผู้เป็นภรรยาเอาส่วนของตนไปทำบุญเสียก่อน สามีนั้นก็ย่อมได้ส่วนบุญทัดเทียมกับภรรยานั้นบั้นปลายชีวิตสองสามีภรรยานั้นก็ถึงสุขสมบัติ เพราะการบริจาคโภคสมบัติที่ตนทำมา

และยังมีอีกเรื่องหนึ่ง ในครั้งของพระกัสสปะพุทธเจ้า มีอุบาสกผู้หนึ่งลงเรือไปพร้อมกับกฏุมพีผู้เป็นช่างกัลบก เมื่อลงเรือเดินทางไปได้เพียง ๗ วันเท่านั้น เรือก็โดนมรสุมเกิดอับปางล่มลงในท่ามกลางทะเล เขาทั้งสองคนนั้นได้แผ่นกระดานแผ่นหนึ่ง จึงเกาะแผ่นกระดานนั้นพยุงตัวไปถึงยังเกาะ ๆ หนึ่ง ณ ที่เกาะนั้น คนทั้งสองคนนั้นมีความประพฤติไม่เหมือนกัน ผู้เป็นอุบาสกกินอาหารเฉพาะที่ไม่มีชีวิต แต่ช่างกัลบกนั้นกินอาหารทุกชนิดแม้กระทั่งสัตว์มีชีวิต ฆ่านกกินเป็นประจำ จะแบ่งสิ่งของมีชีวิตนั้นให้แก่อุบาสกๆ นั้นก็ไม่รับแล้วปฏิเสธว่าอิ่มแล้วบ้าง พอแล้วบ้าง ในใจของอุบากสกนั้นก็คิดว่า "เราตกอยู่ในฐานะลำบากทนทุกข์ทรมานอยู่ ณ เกาะนี้ จะมีวันได้พบลูกเมียทางบ้านบ้างหรือเปล่าก็ยังไม่รู้ ที่พึ่งอย่างอื่นของเราในที่นี้ไม่มีอะไรดีไปกว่าการถึงสรณะและรักษาศีลอีกแล้ว"

เมื่อเขาประพฤติอริยธรรม คือรักษาศีล ๕ อยู่อย่างนั้น ด้วยเดชแห่งศีลก็บันดาลให้พระยานาคที่อาศัยอยู่ที่เกาะนั้น นิรมิตร่างกายของตนเป็นเรือใหญ่เต็มด้วยรัตนะ ๙ ประการ มีเทวดาประจำท้องทะเลเป็นนายเรือ ประจำทำหน้าที่อยู่ในเรือนั้น แล้วร้องประกาศว่า ที่เกาะนี้มีคนต้องการจะไปยังชมพูทวีปมีบ้างไหม อุบาสกเมื่อจะลงเรือก็ชักชวนช่างกัลบกให้ลงเรือด้วย เทวดาผู้ทำหน้าที่นายท้ายเรือก็ห้ามว่า คนอย่างเช่นนายช่างกัลบกนั้นไม่สมควรจะลงเรือเรา เพราะเขาขาดคุณธรรมความดีคือหามีศีลและอาจาระไม่ เพราะฉะนั้นเขาไม่ควรลงเรือเรา อุบาสกพูดอ้อนวอนว่า เอาเถอะ เราขอแบ่งส่วนบุญอันเกิดจากทานที่ข้าพเจ้าเคยให้มาแล้ว บุญอันเกิดจากศีลอันเราได้รักษาแล้ว และภาวนาที่ข้าพเจ้าเคยอบรมมาแล้วแก่นายช่างกัลบกนั้น ช่างกัลบกนั้นก็กล่าวว่า สาธุ ข้าพเจ้าขออนุโมทนาส่วนบุญที่ท่านเคยกระทำมาแล้วด้วย ด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญกับอุบาสก ช่างกัลบกนั้นก็ได้ความดีเกิดขึ้น เทวดานายท้ายเรือก็ยอมให้ช่างกัลบกนั้นลงเรือตน แล้วก็นำส่งถึงสถานที่พักของคนทั้งสองนั้นโดยความปลอดภัยทุกประการ

เรื่องในทำนองนี้ท่านผู้ฟังผู้ชอบเป็นนักค้าน เพื่อต้องการหาเหตุผลอันแท้จริงแล้วก็อาจจะเข้าใจไปในทำนองที่มีเจตนาคติที่ไม่ดี หมายถึงว่าเรื่องมันจะเป็นไปไม่ได้ เรื่องพระยานาคนิรมิตเป็นเรือ เทวดาแปลงเป็นต้นหนคุมเรือ ก็ขอให้ท่านนึกไปถึงว่าคนยังไม่หมดบุญหรือคนมีบุญ ย่อมตกน้ำไม่ตายตกไฟไม่ร้อน เข้าทำนองภาษิตที่ว่า *ไม่ถึงคราวตาย ไม่วายชีวาวาตม์* ใครพิฆาตเข่นฆ่าไม่อาสัญ เรื่องดังนี้ มีเรื่องปัจจุบันเกิดขึ้นกับบุคคลคณะหนึ่งซึ่งมีพระซึ่งเป็นพระครูองค์หนึ่งรวมอยู่ด้วย ไปทัศนาจรกันที่อ่าวพังงา คนจัดนำทัศนาจรมุ่งเอาแต่เงินอย่างเดียว ไม่คำนึงถึงความปลอดภัยของคนอื่น จัดหาเรือลำเล็ก ๆ แต่บรรทุกคนเกินอัตรา ผลสุดท้ายเรือถูกคลื่นซัดจมลงไปก็พากันลอยน้ำเป็นชั่วโมงๆ แล้วก็บังเอิญเรือหาปลามาช่วยชีวิตไว้เมื่อเกือบจะสิ้นใจ

เจริญพร ฯ

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๒๐)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่ออาทิตย์ที่แล้วมานั้น อาตมาได้พูดถึงเรื่องการแผ่ส่วนบุญที่เรียกว่าปัตติทาน และการรับส่วนบุญที่เรียกว่าปัตตานุโมทนา ย่อมสำเร็จได้ ดังได้ยกตัวอย่างทั้งในอดีตและปัจจุบันมาพูดแล้วนั้น สำหรับวันนี้ก็จะได้ยกเอาปัตติทานและปัตตานุโมทนามาพูดต่ออีก เพื่อให้ความสมบูรณ์เกิดขึ้น

ปัตติทาน และปัตตานุโมทนา

การให้ส่วนบุญ หรืออุทิศส่วนบุญกุศลก็ตาม ที่เรียกว่า **"ปัตติทาน"** *การให้ส่วนบุญอันเกิดขึ้นจากกระกระทำกุศลกรรมของตนเอง* อันผู้ที่อยู่ในฐานะควรจะได้ หรือการรับส่วนบุญที่เรียกว่า **"ปัตตานุโมทนา"** หมายถึง*การอนุโมทนายินดีกับส่วนบุญที่คนอื่นเขาอุทิศให้มอบให้* เหมือนญาติให้สิ่งของแก่ญาติ เหมือนคนผู้มีเมตตากรุณาทำการอนุเคราะห์สงเคราะห์แก่คนผู้ยากไร้อนาถา เหมือนให้แก่มิตร อย่างนี้เรียกว่าปัตตานุโมทนา รับส่วนบุญ และเขาเหล่านั้นก็อยู่ในฐานะที่รับได้ด้วย

เพราะฉะนั้น กุลบุตรชายหญิง เมื่อจะสั่งสมบุญกิริยาอันมีชื่อว่า ปัตติทาน ด้วยตนเองก็ดี และจะยังบุญกิริยาอันชื่อว่า ปัตตานุโมทนา ให้เกิดขึ้นแก่ชนเหล่าอื่นก็ดี พึงทำทาน

แล้วอุทิศส่วนบุญนั้นเถิด โดยที่เราจะเจาะจงก็ได้ ยิ่งถ้าไม่เจาะจงย่อมเป็นการดีเลิศ หรืออีกประการหนึ่ง เราทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่ง จะเป็นการรักษาศีล เจริญภาวนา บำเพ็ญทานเป็นต้นก็ตาม ตามปกติแล้วพึงอุทิศส่วนบุญแก่ชนเหล่าอื่น

เหมือนอย่างพระเจ้าติโลกวิชัยจักรพรรดิ ผู้บำเพ็ญบรมโพธิสมภาร ซึ่งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ซึ่งมีเรื่องเล่าว่า พระเจ้าติโลกวิชัยจักรพรรดินั้น เมื่อจะแผ่ส่วนบุญที่พระองค์ทรงบำเพ็ญแล้ว แผ่ส่วนบุญให้กับคนเหล่าอื่นโดยไม่เจาะจง พระองค์ตรัสเป็นพระคาถาไว้ในพุทธปาทานว่า "*ยงฺกิญฺจิ กุสลํ กมฺมํ กตฺตพฺพํ กิริยํ มม*" เป็นอาทิ ซึ่งมีเนื้อความว่า "*กุศลกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นกิริยาอันจะพึงกระทำทางกาย ทางวาจา ทางใจอันเป็นเหตุให้ถึงสุคติในเทพชั้นไตรทศ ข้าพเจ้ากระทำแล้ว สัตว์เหล่าใดมีสัญญามีอยู่ และสัตว์เหล่าใดไม่มีสัญญามีอยู่ ขอสัตว์เหล่านั้นทั้งหมด จงเป็นผู้มีส่วนเสวยผลบุญที่ข้าพเจ้ากระทำแล้วเถิด บุญที่ข้าพเจ้ากระทำแล้วนั่น อันสัตว์เหล่าใดรู้ชัดทราบชัดแล้ว ขอสัตว์เหล่านั้นจงเป็นผู้มีส่วนเสวยผลบุญที่ข้าพเจ้าให้แล้ว ส่วนบรรดาสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดไม่รู้ขอทวยเทพพึงไปประกาศแก่สัตว์เหล่านั้น อนึ่ง สัตว์เหล่าใดทั้งหมดในโลก ซึ่งมีอาหารเป็นเหตุเป็นอยู่ ขอสัตว์เหล่านั้นทั้งหมดจงได้โภชนะที่ชอบใจตามความคิดของข้าพเจ้าเถิด*"

อันความมุ่งหมายที่พระเจ้าติโลกวิชัยจอมจักรพรรดิได้ตรัสเป็นพระคาถา แผ่ส่วนบุญอุทิศกุศลนั้น คือพระองค์ทรงน้อมรำลึกนึกถึงบุพพกรรมที่พระองค์กระทำมาทั้งอดีตและปัจจุบัน จะโดยทางกายก็ตาม ทางวาจาก็ตาม ตลอดถึงทางใจ เพราะฉะนั้น พระองค์จึงประมวลบุญกุศลทั้งหมดนั้นอุทิศให้โดยไม่เลือกหน้าว่าจะเป็นญาติพวกพ้อง มิตรสหายตลอดถึงคู่เวรกัน พระองค์อุทิศให้หมดทั้งนั้น ดังตอนหนึ่งว่า "**สญฺญิโน**" หมายถึง มนุษย์ เทวดา หรือพรหม "**อสญฺญิโน**" หมายถึงพวกสัตว์ไม่มีสัญญา มีสัตว์เดียรฉานเป็นต้น และพระองค์กลัวว่าบุญนั้นจะไม่ถึงตลอดไปทั้งหมด พระองค์ยังตั้งพระทัยมุ่งหมายที่จะให้ส่วนบุญที่พระองค์กระทำนั้นให้ถึงแก่สัตว์ทั้งหมดอีกให้ได้ พระองค์จึงตรัสว่า **นิเวทยุํ** คืออ้อนวอนขอร้องให้เทพยเจ้าตั้งแต่ภาคพื้นจนถึงพรหมโลก เมื่อได้รับทราบการอุทิศของข้าพเจ้านั้นแล้วจงช่วยประกาศต่อไปให้คนที่ไม่ทราบได้โปรดทราบและได้โปรดอนุโมทนาส่วนบุญอีกด้วย

ในลักษณะเช่นนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงการที่พระเจ้าติโลกวิชัยจอมจักรพรรดิว่ามีพระทัยเต็มเปี่ยมไปด้วยพระเมตตา กรุณา ห่วงใยและสงสารแก่บรรดาสรรพสัตว์โดยไม่เลือกหน้า ถ้าคนเราทุกคนต่างมีใจเต็มเปี่ยมไปด้วยเมตตา กรุณา ปรารถนาดีต่อกันโดยไม่จำกัดขอบเขตแล้ว โลกก็จะมีแต่ความศิวิไลซ์และสันติสุขอย่างยิ่ง

เรื่องการบำรุงมารดาบิดา ที่อาตมาได้พูดมาเป็นเวลาหลายอาทิตย์ติดต่อกันนี้ โดยเฉพาะเรื่องการบำรุงพ่อแม่ด้วยหลักธรรมข้อที่ห้า คือ เมื่อท่านทำกาลกิริยาตายไปแล้ว ทำบุญอุทิศบุญกุศลไปให้ท่านนั้นได้พูดมามาก ทั้งหมดที่พูดมานี้ได้ยกเอาเรื่องราวที่พระผู้มีพระภาคตรัสถึงทานที่บุคคลพึงถวายแก่พระทักขิไณยบุคคล เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่มารดาบิดาผู้ล่วงลับไปแล้ว พระองค์ตรัสไว้ในสิคาลสูตร พระองค์มิได้ตรัสด้วยหลักการของการทำพลีกรรมแก่มารดาบิดาเหล่านั้น ถึงพระองค์จะมิได้ตรัสเป็นหลักของการทำพลีกรรมแก่มารดาบิดาเอาไว้ก็จริงอยู่ ถึงกระนั้น บุตรธิดาจะทำเป็นพลีกรรมเพื่อมารดาบิดาก็ย่อมจะได้ดังจะได้นำมากล่าวต่อไป

พลีกรรม

อนึ่ง พระผู้มีพระภาค พระองค์มิได้ทรงประสงค์ที่จะสอนให้สาวกของพระองค์บำรุงแต่มารดาบิดาเท่านั้น พระองค์ยังสอนให้บุคคลเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศนั้น ๆ อีกด้วย ดังพระองค์สอนให้ศาสนิกประพฤติหลักธรรมคือพลีกรรม ๕ ประการ ดังที่พระผู้ทรงพระภาคย์ เมื่อจะกล่าวสอนอนาถบิณฑิกะเศรษฐี จึงทรงแสดงเทศนาเป็นพระคาถาไว้ในอาทิยสูตร ในปัญจกนิบาต อังคุตตรนิกายว่า **"ภุตฺตา โภคา ภตา ภจฺจา วิติณฺณา อาปทาสุ เม"** เป็นอาทิ ซึ่งมีเนื้อความเป็นภาคภาษาไทยว่า *"นรชนผู้มีอันจะต้องตายเป็นธรรมดา เมื่อมาหวนระลึกนึกถึงประโยชน์ข้อนี้ว่า โภคะทั้งหลายเราบริโภคแล้ว คนที่ควรเลี้ยงเราก็เลี้ยงแล้ว อันตรายทั้งหลายเราก็ผ่านพ้นแล้วแล ทักษิณาที่มีผลในเบื้องบนเราก็ให้แล้ว อนึ่ง พลี ๕ อย่างเราก็ทำแล้ว ท่านผู้มีศีลทั้งหลายผู้สำรวมแล้วประพฤติพรหมจรรย์ เราก็บำรุงแล้ว บัณฑิตผู้อยู่ครองเรือน พึงปรารถนาโภคะเพื่อประโยชน์อันใด ประโยชน์อันนั้นเราก็บรรลุแล้ว กรรมที่ไม่ทำตนให้เดือดร้อน เราก็กระทำแล้ว ดังนี้ ตั้งอยู่ในอริยธรรม ทวยเทพย่อมสรรเสริญเขาในโลกนี้แล เขาละไปแล้ว ย่อมบันเทิงในสวรรค์"*

พระธรรมเทศนากัณฑ์นี้พระองค์ตรัสเทศนาไว้ดังนี้ ซึ่งมีความหมายดังนี้ ที่ว่า **"ภจฺจา"** คนที่ควรเลี้ยงเราก็เลี้ยงแล้วนั้น ก็หมายถึงบุคคลที่ตัวของผู้นั้นควรเลี้ยงมีพ่อแม่ บุตร ภรรยา ทาสกรรมกร และมิตรอำมาตย์เป็นต้น ด้วยการอุดหนุนกันด้วยประการต่างๆ ตามหน้าที่ คำว่า **"อาปทา"** *อันตรายทั้งหลายนั้น* ก็หมายถึง*เสนียดจัญไร* ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนาของคนเรา เช่น เกิดจากไฟคืออัคคีภัย อุทกภัย ราชภัย โจรภัย วาตภัย ตลอดถึงบุคคลผู้มีสิทธิร่วมรับมรดกด้วยกันซึ่งไม่ถูกกัน เสนียดจัญไรทั้งหลายดังว่ามานั้น

ย่อมระงับได้ด้วยโภคสมบัติที่เขาเรียกว่าอามิสคือสินจ้างรางวัล ย่อมปิดช่องทางอันตรายได้ทุกอย่างในโลกนี้ ถ้าเกิดเสนียดจัญไรภัยพิบัติดังกล่าวมาข้างต้นนั้นเขาย่อมปิดป้อง ป้องกันได้ด้วยทรัพย์สมบัติทั้งนั้น ความข้อนี้เป็นจริงและปรากฏมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้

คำว่า **"อุทฺธคฺคา ทกฺขิณา"** นั้น ก็หมายถึงว่าเมื่อตนตั้งตัวได้ถูกต้องมีหลักมีฐานมั่นคงแล้วบำเพ็ญบุญกุศลเป็นเหตุทำให้ตนได้ประสบทางแห่งสวรรค์ ๖ ชั้นเป็นต้น ด้วยการรักษาศีลบ้าง ให้ทานบ้าง ทำภาวนาบ้าง นี้เรียกว่าทำทักษิณาให้เป็นเหตุสนับสนุนตนให้สูงขึ้น คำว่า **ปญฺจ พลี กตา** นั้น ก็หมายถึงว่ากระทำพลีกรรม ๕ อย่าง คือ **ญาติพลี** สงเคราะห์หมู่ญาติ เท่าที่ความสามารถของตนเองจะอำนวยให้ได้จากโภคสมบัติที่ตนหามาโดยชอบธรรม ด้วยหยาดเหงื่อแรงกายของตน

อติถิพลี ได้แก่การทำปฏิบัติสัณฐาน การต้อนรับแขกผู้มาเยือนอันเป็นการบ่งบอกถึงอัธยาศัยไมตรี แสดงถึงความเป็นคนมีน้ำใจโอบอ้อมอารี มีเมตตาจิต ซึ่งเป็นการผูกมิตรได้อีกประการหนึ่งแขกผู้ออกมาร้าย เมื่อได้รับการต้อนรับอย่างดีของเราก็สามารถจะกลับใจไม่คิดทำอันตรายแก่เราก็ได้ ดังเช่นพระติสสะมหาเถระย่อมถูกภิกษุกล่าวหาว่าทำลายของสงฆ์เพื่อต้อนรับโจร และโจรนั้นก็กลับแสดงตนเป็นผู้คุ้มครองวัดนั้นให้เสียอีก เมื่อได้รับการต้อนรับอันดี เมื่อมาดีก็ย่อมจะดียิ่งๆขึ้นไป

ปุพพเปตพลี ก็ได้แก่การทำบุญอุทิศให้กับญาติผู้ตายไปแล้ว จะเป็นการตายมานานแล้วหรือเพิ่งจะตาย ตลอดถึงการทำบุญครบรอบวันตายของญาติผู้นั้นก็อยู่ในกฎเกณฑ์นี้ทั้งนั้น

ราชพลี การเป็นพลเมืองที่ดีโดยการเป็นคนทำตนให้อยู่ในกฎหมายบ้านเมืองเรื่องการเสียสละผลประโยชน์ที่ตนอาศัยพื้นแผ่นดินของประเทศที่ตนอยู่อาศัยนั้น ๆ ก็คือการเสียภาษีส่วยสาอากรตามที่กฎหมายบัญญัติเอาไว้ในประเทศนั้น ๆ ไม่ทำตนเป็นคนเอารัดเอาเปรียบ เพราะส่วยสาอากรและภาษีนั้น เมื่อรัฐเขาเก็บแล้ว ก็เป็นผลสะท้อนย้อนมาสู่ตัวเราเองทั้งนั้น บางคนก็ปิดบังอำพราง เมื่อมีหนทางเลี่ยงได้หลบได้ ก็หลีกเลี่ยงหลบหลีกเสียโดยอาศัยอำนาจวาสนา ตำแหน่งหน้าที่เท่าที่ตนมีอำนาจจะปิดบังได้ หรือโดยการกระทำที่เจ้าหน้าที่บ้านเมืองเอื้อมมือไปไม่ถึง หรือรู้ไม่เท่าทันต่อเล่ห์เหลี่ยมของผู้นั้น เช่นการแจ้งผลประโยชน์ของตนที่ได้มากทำเป็นรายการให้ได้น้อยบ้าง ได้หมื่นหนึ่งทำเป็นรายการเพียงหนึ่งพันหรือหนึ่งร้อย เรื่องราชพลีนี้ บางคนก็ทำตนเป็นคนน่าสรรเสริญ บางคนก็ทำตนเป็นคนน่าตำหนิติเตียน แต่จะอย่างไรก็ตามถึงผู้รักษากฎหมายบ้านเมืองจะไม่รู้แต่ทางธรรมนั้น

ตัวเองย่อมรู้อยู่แก่ใจตนเองว่าไม่ได้ทำตนบำเพ็ญตนเป็นพลเมืองที่ดีพอ มันเป็นบ่อเกิดแห่งความเสื่อมโทรมของบ้านเมืองไม่เจริญเท่าที่ควร เพราะคนในบ้านเมืองไม่ตั้งอยู่ในอริยธรรม บ้านเมืองจึงเป็นอารยะไม่ได้

เทวตาพลี ได้แก่การทำบุญอุทิศเหล่าเทวดา คือการอุทิศบุญกุศลโดยไม่เจาะจงนั่นเอง

เจริญพร ฯ

มงคลชีวิต
เรื่อง มาตาปิตุอุปัฏฐานะ : การบำรุงมารดาบิดา
(ตอนที่ ๒๑)

เจริญพร ท่านสาธุชนผู้รับฟังรายการธรรมะก่อนนอนของคณะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เมื่ออาทิตย์ที่แล้วนั้น อาตมาได้พูดถึงการทรงแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าโปรดท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ที่พระองค์ตรัสไว้ในอาทิยสูตร ปัญจกนิบาต อังคุตตรนิกาย ซึ่งจบลงในตอนที่ว่าด้วยเรื่องราวของการกระทำพลีกรรม ๕ อย่าง วันนี้จะได้อธิบายเทศนากัณฑ์นั้นต่อไป

คำว่า **"อุปฏฺธิตา"** นั้น พระองค์ทรงหมายเอาการทำการบำรุงอุปัฏฐากท่านผู้มีศีล ท่านผู้มีสัญญมะ ความสำรวมระวัง ท่านผู้ประพฤติพรตพรหมจรรย์ ด้วยโภคะทั้งหลายอัน คำว่าโภคะนี้เป็นไปทั้งในทางโลก หมายเอาอามิสวัตถุสิ่งของเครื่องกินเครื่องใช้ที่ตนประกอบการงานเป็นสัมมากัมมันตะ คือการงานที่สุจริตไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรมอันตนใช้ความเพียรอุตสาหะขะมักเขม้นพยายามกระทำให้ทรัพย์เกิดขึ้น กระทำการงานด้วยปลีแข้งคือด้วยกำลังกายของตนเองได้มา และเป็นทรัพย์ที่แสวงหามาจากการงานที่ตนบำเพ็ญกุศลธรรม คือไม่ประพฤติทุจริต นี่เป็นทรัพย์ที่เป็นไปในทางโลก ส่วนที่เป็นไปในทางธรรมนั้น ก็หมายเอาคุณธรรมความดี เป็นต้นว่าประพฤติศีลห้า รักษาศีลห้า หรือประกอบไปด้วยศรัทธา มีจาคะ ทำลงไปด้วยปัญญาเป็นเครื่องดำเนินชีวิต ธรรมเหล่านี้เป็นโภคะสิ่งที่ผู้นั้นพึงใช้สอยได้ ประดุจพระโพธิสัตว์เจ้าอ้างเอาบุญบารมีมาเป็นเหตุต่อสู้กับหมู่มารทั้งหลาย การกระ

ทำการอุปัฏฐากท่านผู้มีศีลเป็นต้นเหล่านั้น ย่อมเป็นวิสัยแห่งท่านผู้อยู่ครองเรือน ผู้มีปัญญาเป็นเครื่องดำเนินชีวิตได้กระทำ เพื่อต้องการโภคะอันจัดว่าเป็นประโยชน์ทั้งภพนี้และภพหน้า คือภพนี้ก็สร้างทรัพย์สมบัติตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ ภพหน้าก็สร้างทรัพย์สมบัติด้วยการประพฤติตามหลักธรรมสัมปรายิกัตถประโยชน์ให้เกิดขึ้น เมื่อท่านผู้อยู่ครองเรือนประพฤติตนปฏิบัติตนตามหลักธรรมทั้งสองประการนั้น ก็จะได้ชื่อว่าบรรลุถึงประโยชน์ที่ตนต้องประสงค์โดยไม่มีความเดือดร้อนติดตามมาในภายหลัง มีความสุขเป็นผลต่อไปในภายหน้ามีความสุขเป็นผลานิสงส์สืบต่อไป

บทว่า **"เอตํ"** นั้น หมายเอา*บุคคลผู้เป็นอุบาสกซึ่งมีอันจะต้องตายเป็นธรรมดาเสมอภาคกันหมด* เมื่อหวนระลึกคือนึกถึงประโยชน์ในภพนี้ด้วยการมีความหมั่นขยันการรักษาทรัพย์สมบัติ การมีมิตรที่ดี และการวางตัวได้เหมาะสม และประโยชน์ในภพหน้าด้วยการมีศีล จาคะ ศรัทธา และปัญญาแล้ว หรือนึกถึงประโยชน์ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้โดยนัยเป็นต้นว่า **"ภุตฺตา โภคา"** เป็นต้น ดังที่อาตมาได้ว่ามาแล้วก็ควรจะประพฤติตนให้ตั้งอยู่ในอริยธรรมคือศีล ๕ เพราะศีลห้านี้จัดว่าเป็นอริยธรรม เพราะเป็นธรรมที่บุคคลผู้เป็นอริยะหรือบำเพ็ญตนเพื่อมุ่งความเจริญเป็นที่ตั้งปรารถนาต้องการต้องประสงค์ เป็นธรรมที่ผู้ประเสริฐรักใคร่และปรารถนา

มีคำสรุปพระดำรัสที่พระองค์ทรงตรัสอธิบายเอาไว้ดังนี้ ท่านสาธุชนทั้งหลายบุคคลผู้ประพฤติตนตามคุณลักษณะทั้ง ๑๐ ประการ มีการเสวยโภคสมบัติเป็นต้นดังกล่าวมาแล้วเมื่อจะถือเอาโภคะทั้งหลาย พึงถือเอาโภคะทั้งหลายด้วยเหตุ ๕ อย่าง คือ เราจักทำตนและมารดาบิดา บุตร ภรรยา ทาส กรรมกร และบุรุษทั้งหลายให้ได้รับความสุขด้วยโภคะเหล่านี้อย่างหนึ่ง จักทำมิตรอำมาตย์ทั้งหลายให้ได้รับความสุขด้วยโภคะเหล่านี้อย่างหนึ่ง เมื่ออันตรายทั้งหลายเกิดขึ้นจากวัตถุทั้งหลายมีไฟเป็นต้น จักปิดทางแห่งอันตรายเหล่านั้น ด้วยโภคะทั้งหลายแล้วทำตนให้ถึงความสวัสดีอย่างหนึ่ง จัดตั้งทักษิณาอันมีผลนำตนไปในเบื้องบนในสมณะพราหมณ์ผู้ประพฤติธรรมทั้งหลาย ด้วยโภคะเหล่านี้อย่างหนึ่ง จักทำพลีกรรม ๕ อย่าง ด้วยโภคะเหล่านี้อย่างหนึ่ง บุคคลนั้นมีโภคะอันตนถือเอาแล้วอย่างนี้ เมื่อทำประโยชน์ที่ตนปรารถนา โภคะทั้งหลาย ชื่อว่าย่อมละความเดือดร้อนอันมีวิปฏิสารเป็นลักษณะเสียได้

อนึ่ง ศีลของบุคคลผู้ละความเดือดร้อนอันเกิดจากการใช้สอยโภคะเหล่านั้นเสียได้ ย่อมเป็นศีลที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง เป็นศีลที่ไม่ด่างพร้อย เป็นศีลที่ไม่มีมลทินโทษใดๆ มาแปด

เปื้อน เพราะเหตุว่า บุคคลผู้รักษาศีล ถ้าใจไม่ขุ่นมัวแล้ว ก็จะทำความผ่องแผ้วให้เกิดขึ้นได้ เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า เป็นศีลที่หมดจด

อนึ่ง กุลบุตรกุลธิดาผู้มีธรรมทั้ง ๑๐ ประการดังที่กล่าวมานั้น ย่อมจะเป็นที่ยกย่องสรรเสริญของเหล่าทวยเทพทั้งหลาย อันทวยเทพนั้นย่อมยกย่องสรรเสริญบุคคลผู้กระทำความดีอยู่เป็นนิจ ทวยเทพในที่นี้จะหมายเอาบุคคลผู้มีคุณธรรมของเทพก็ได้ เช่นคนที่มีคุณลักษณะละอายชั่ว เกรงกลัวต่อบาปกรรม ประพฤติตนเป็นสุจริตชนคือเป็นคนมีคุณธรรมอยู่เสมอ เพราะบุคคลประเภทนี้ย่อมจะยินดีกับคนที่กระทำความดีเยี่ยงตน เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลกระทำความดี ก็ย่อมจะมีบุคคลประเภทนี้ยกย่องสรรเสริญ ทั้งโดยการนิยมชมชอบอยู่ในใจก็มี เปล่งวาจากล่าวสรรเสริญสดุดีออกมาก็มี กระทำการตอบแทนด้วยความดีต่อเขาผู้นั้นออกมาทางกายก็มี ถ้าจะพูดกันแบบบุคลาธิษฐาน เช่นอย่างในปัจจุบันนี้บุคคลผู้กระทำความดีออกมาแล้ว สมมติเทพคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระประมุขของชาติก็จะสดุดีชมเชยยกย่องดังปรากฏอยู่ทั่วไป นี้คนที่ทำกรรมดี เมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็ย่อมมีเทวดาสรรเสริญ ครั้นเมื่อสิ้นชีพวายชนม์ไปแล้ว คติทางไปของคนผู้ทำความดีนั้น ก็ย่อมจะผาสุกสำราญเป็นแน่แท้ เพราะฉะนั้น บรรดาเราท่านทั้งหลาย เมื่อมาหวนระลึกนึกถึงสุคโตวาทข้อนี้แล้ว ก็ควรทำพลีกรรมเพื่อหมู่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วกันเถิด โดยการทำตนให้เว้นจากมลทินโทษทั้งหลาย มีการงดเว้นจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกันเป็นต้นเสียเถิด

ทั้งหมดที่ได้พูดมาเป็นเวลาหลายอาทิตย์ติดต่อกันนี้ เป็นเรื่องราวของมงคลข้อที่ ๑๑ เรื่องการบำรุงมารดาบิดา และคุณธรรมของลูกที่ดี ลูกที่ดีนั้นจะต้องมองเห็นคุณธรรมความดีของพ่อแม่ หรือผู้มีอุปการคุณด้วยดวงใจที่เรียกว่าวิญญาณธาตุ คือเห็นไปตามความเป็นจริง ก่อนที่จะจบมงคลข้อที่ ๑๑ นี้ ก็ใคร่จะนำเอาคติธรรมของท่านผู้เป็นปราชญ์ผู้หนึ่งซึ่งมีเชื้อชาติเป็นจีน ท่านกล่าวสอนลูกทุกคนของท่าน และลูกชายของท่านผู้นั้นได้มาพูดให้ฟัง อาตมาได้ฟังแล้วก็มานึกถึงธรรมหมวดหนึ่งได้ และธรรมหมวดนั้นก็ประมวลเข้ากับคติธรรมของท่านผู้นั้นได้ดีด้วย ท่านผู้นั้นพร่ำสอนลูกของท่านว่า ลูกเอ๋ย คนเรานั้นเมื่อเกิดมาย่อมเลือกที่เกิดไม่ได้ เพราะมีกรรมเป็นเครื่องชักนำไป มีกรรมเป็นเครื่องแยกให้แตกต่างกันออกไป แต่ถึงอย่างนั้นก็ตาม เมื่อเราเกิดมาแล้ว จะอยู่ในฐานะใด จะเป็นยาจกจะเป็นวณิพก เป็นเศรษฐี คฤหบดี หรือเป็นอะไรก็ตาม คนทุกคนมีโอกาสจะทำตนให้มีคุณธรรมสูง ๆ ขึ้นไปได้ ลูกควรทำตนให้เจริญขึ้น คือทำตัวจากคำที่คนเรียกสรรพนามว่า ไอ้ นาย คุณ ให้สูงขึ้นไปตามลำดับอย่างนี้

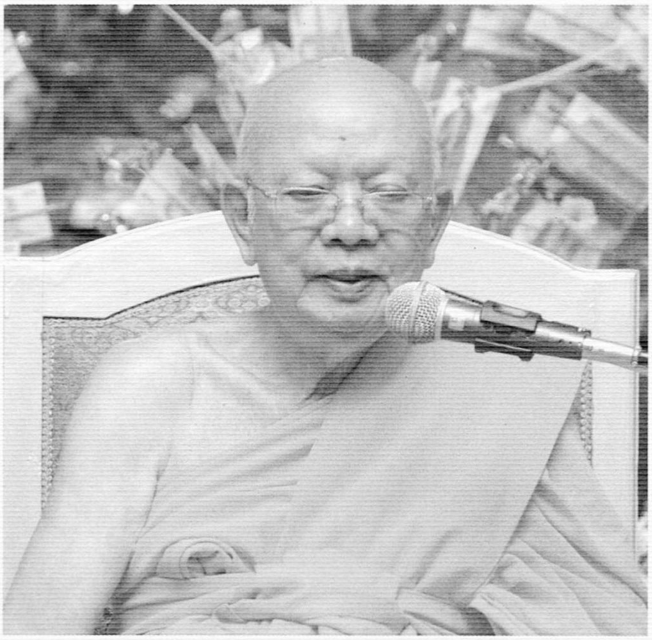
อันคนเรานั้น โดยมากเมื่อเห็นคนอื่นที่ต่ำต้อยกว่าตนก็มักจะใช้สรรพนามว่า ไอ้ ซึ่งบ่งบอกว่าผู้เรียกนั้นเหนือกว่าคนที่ถูกเรียก และคนที่ต่ำกว่าเรียกคนที่เหนือกว่าว่าเป็นนายบ้าง เป็นคุณบ้าง คำว่า ไอ้ นาย คุณ นั้น ตัวเราเองสามารถเปลี่ยนสรรพนามให้แก่ตัวเราเองได้ ทั้งที่เป็นไปในฝ่ายข้างดี และทั้งที่เป็นไปในฝ่ายข้างต่ำ ถ้าคนผู้นั้นไม่รู้จักพัฒนาตนเองที่เคยถูกเรียกว่านายหรือคุณ ก็อาจจะถูกเรียกว่า ไอ้ ในภายหลังก็ได้ แต่ถ้ารู้จักทำตนให้ดีขึ้นทุก ๆ ทาง ก็จะเปลี่ยนสรรพนามที่เขาเรียกจิกหัวว่า ไอ้ กลับกลายมาเป็นนายหรือคุณก็ได้ ถ้าเรายังทรงคุณอยู่ เราก็จะเป็นนายและเป็นคุณของเขาเรื่อยไป แต่ถ้าทรงคุณเอาไว้ไม่ได้ก็จะถูกลดจากคุณมาเป็นนาย จากนายมาเป็นไอ้ ถ้าเราถูกเรียกว่าไอ้ เราพยายามสร้างตนให้มีคุณธรรมตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ตรัสว่า ความดีหรือความไม่ดีเป็นของเฉพาะตน คนอื่นจะทำให้เราดีหรือเสียไม่ได้ หรือเราจะทำคนอื่นให้ดีหรือเลวไม่ได้เช่นกัน

คนจะดีได้เพราะประกอบด้วยเหตุ ๕ ประการ คือ **สร้างกรรม** คือการกระทำของตนเองให้ดีเข้าไว้ กรรมตัวนี้จะหมายเอาหน้าที่การงานก็ได้ มีการสร้างตัวด้วยการทำงานให้เจริญก้าวหน้า นี่ประการหนึ่ง **วิชาความรู้** คือการเรียนตามทางทฤษฎีอย่างหนึ่งและเรียนให้รู้จักชีวิตของเราอีกด้วย หรือที่เขาเรียกว่า มหาวิทยาลัยชีวิต อีกอย่างหนึ่ง นี่ประการที่สอง **ธรรม** คือสภาพที่ทรงเราผู้ประพฤติปฏิบัติละสิ่งที่ควรละทำสิ่งที่ควรทำ แล้วจะไม่มีการตกต่ำเป็นแน่แท้ นี่เป็นประการที่สาม **ศีล** หมายถึงกิริยามารยาทรวมไปถึงความประพฤติปฏิบัติตนไปในทางที่ถูกที่ควรไม่หลงละเริงไปตามกิเลสเครื่องล่อใจให้ลุ่มหลง วางตนให้เหมาะสมกับกาละเทสะ นี่ประการที่สี่ **ชีวิต** หมายถึงว่าศึกษาชีวิตของเราให้ถ่องแท้ทำชีวิตให้มีประโยชน์ อย่าทำให้เป็นหมัน นี่เป็นคำรบห้า

พระพุทธองค์ตรัสไว้ ๕ ประการว่า คนจะดีจะเลว ก็อยู่ที่เหตุ ๕ ประการ ถ้าเราทำไปตามนี้ก็จะทำตัวเราที่ถูกเรียกว่าไอ้ให้สูงขึ้นมาเป็นนาย และเป็นคุณเป็นลำดับไป ถ้าทรงไว้นั่นเป็นการดี แต่ถ้าละเสียนั่นเป็นความไม่ดี และขอขอบใจท่านผู้ให้คติธรรมนี้เอาไว้ ณ ที่นี้ด้วย

เจริญพร ฯ

บทเรียนชีวิต*

* พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙) บรรยายทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย โดยตัดตอนมาจากมงคลชีวิตข้อที่ ๖ คือ อัตตสัมมาปณิธิ (การตั้งตนไว้ในทางที่ชอบ) ในขณะดำรงสมณศักดิ์ที่พระเมธีวราภรณ์

บทเรียนชีวิต บทที่ ๑
ชีวิตคืออะไร ? *

ชีวิต นั้น ก็คือความเป็นอยู่ ชีวิตของคนก็คือความเป็นอยู่ของคน ชีวิตของสัตว์ก็คือความเป็นอยู่ของสัตว์ รวมความว่า สุดแต่ว่าสิ่งใดจะมีชีวิตบ้าง คำว่า **“ชีวิต”** ก็หมายความว่า ***การเป็นอยู่ของสิ่งนั้น ๆ*** คำว่า **“เป็น”** ก็คือยังไม่ตาย เช่น คนเป็นก็คือคนที่ยังไม่ตาย ยังมีชีวิตอยู่ สัตว์เป็นก็คือสัตว์ที่ยังไม่ตายยังมีชีวิตอยู่ คนและสัตว์ที่ยังมีชีวิตอยู่ก็คือยังมีความเป็นไปต่าง ๆ คือ มีอาการเคลื่อนไหวตามลักษณะของคนและสัตว์ เช่น มีอิริยาบถ ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน หรืออาการอื่น ๆ เช่น กิน ดื่ม ทำ พูด คิด เป็นต้น คำว่า **“อยู่”** ก็คือยังไม่ไป คือว่ายังมีชีวิตอยู่ คำว่า **“ไป”** บางครั้งก็ใช้แทนคำว่าตาย เช่น มีคนถามถึงคนไข้ว่าเป็นอย่างไร? ถ้าได้รับคำตอบว่า ยังไม่ไป ก็หมายความว่า ยังไม่ตายนั่นเอง แต่ถ้าได้รับคำตอบว่าไปแล้ว ก็หมายความว่า ตายแล้วนั่นเอง สิ่งที่มีชีวิตนอกจากคนและสัตว์จะยังมีอะไรอีกบ้าง อาตมาจะไม่พูดถึง เพราะเป็นอจินไตย จะขอพูดเฉพาะเรื่องของคนเท่านั้น คือพูดเฉพาะเรื่องชีวิตของคนอย่างเดียว

ชีวิตประกอบด้วยส่วนทั้ง ๕ คือ **รูป** หมายถึงสิ่งที่มองเห็นได้ด้วยตา เช่น มือ เท้า หน้า เป็นต้น **เวทนา** หมายถึงความรู้สึก สุข ทุกข์ หรือเฉย ๆ **สัญญา** หมายถึงความทรงจำ เช่น จำรูป จำเสียง กลิ่น รส สัมผัสได้ **สังขาร** หมายถึงสิ่งที่ทำให้เกิดความดีความชั่ว **วิญญาณ** หมายถึงความรู้สึกที่เกิดจากตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ส่วนทั้ง ๕ นี้ รวมเรียกว่า **เบญจขันธ์** นั่นเอง ในที่บางแห่งกล่าวว่า ***ชีวิตเหมือนของที่ขอยืมเขามาใช้ เสร็จกิจแล้วต้องส่งคืนเจ้าของ จะถือกรรมสิทธิ์เป็นของเราไม่ได้*** ได้แต่เพียงใช้สอยเท่านั้น ถ้าจะตั้งปัญหาว่า ขอยืมมาจากใคร ก็ต้องบอกว่า ขอยืมมาจากธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ

ส่วนที่มีลักษณะแข้นแข็ง ยืมมาจากดิน สิ่งที่มีลักษณะเอิบอาบ ยืมมาจากน้ำ สิ่งที่มีลักษณะร้อนหรือให้อบอุ่น ยืมมาจากไฟ สิ่งที่มีลักษณะกระพือพัดทำให้เคลื่อนไหวได้ ยืมมาจากลม ธรรมดาของที่ยืมเขามาใช้ ถ้าใช้ดีก็มีคุณค่าแก่ผู้ใช้ ถ้าใช้ไม่ดี ก็มีโทษแก่ผู้ใช้เอง เช่น ยืมมีดเขามาใช้ ๑ เล่ม ถ้าเอาไปใช้ตัดไม้ ตัดฟืน เอามาขาย ก็จะได้เงิน เงินนั้นก็เป็นของผู้ใช้ ถ้านำเอาไปใช้ในทางทำร้ายเขา ก็จะถูกลงโทษ โทษนั้นก็เป็นของผู้ใช้เอง จะเอาโทษส่งคืนเจ้าของมีดด้วย เขาก็ไม่รับ เพราะเขาไม่ได้ให้ขอยืมมาทำร้ายใคร

ชีวิต ก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน ถ้าชีวิตนี้ถึงที่สุดก็คือตาย ผลใด ๆ ที่เกิดขึ้นทุก ๆ อย่างในระหว่างมีชีวิตอยู่นั้น เจ้าของชีวิตก็ต้องรับผลนั้น ๆ ไว้ทั้งหมด ทั้งดี ทั้งชั่ว ทั้งสุข ทั้งทุกข์ ส่วนที่ชั่ว ที่ทุกข์ ที่เสื่อมเสีย จะมอบให้ผู้อื่นไป จะเอาแต่ที่ดีอย่างเดียวไม่ได้ ต้องรับเอาไว้ทั้งหมด

ในที่บางแห่ง ก็สมมติชีวิตซึ่งประกอบด้วยส่วนทั้ง ๕ คือ เบญจขันธ์ ว่า **เป็นเมือง** เรียกว่า **"กายนคร เมืองคือร่างกาย"** สมมติ**รูป** คือร่างกาย**เป็นเมือง** มีประมาณเป็นมาตรฐานว่า ยาววา หนาคืบ กว้างศอก มีประตูอยู่ ๙ แห่ง หมายถึงทวารทั้ง ๙ คือ ตา ๒ หู ๒ จมูก ๒ ปาก ๑ ทวารหนัก ๑ ทวารเบา ๑ สมมติ **วิญญาณ เป็นพระราชา**ผู้ครองนคร มีนามว่า **จิตราช** สมมติ **เจตสิก** คือ เวทนา สัญญา สังขาร **เป็นอำมาตย์** สมมติ **ชาติ ชรา พยาธิ และมรณะ เป็นฝ่ายข้าศึกเข้า**โจมตี จนกระทั่งกายนครแตก พระเจ้าจิตราชต้องไปสร้างเมืองใหม่ สร้างขึ้นอีกก็ถูกโจมตีแตกอีก สมมติ **ไตรลักษณ์** คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา **เป็นพระฤษี**ผู้เป็นอาจารย์ของพระเจ้าจิตราช มาช่วยคิดอ่านแก้ไข ฝ่ายข้าศึกจึงทำอันตรายไม่ได้ต้องเลิกทัพกลับไป หมายความว่า เมื่อถึงพระนิพพานแล้วก็ไม่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย อีกต่อไป.

บทเรียนชีวิต บทที่ ๒
ชีวิตมาจากอะไร ?

สิ่งที่สร้างชีวิตขึ้นมามีกล่าวไว้หลายนัยด้วยกัน ในที่นี้จะขอกล่าวตามหลักในนวสูตร (ติก.องฺ. ๒๐/๕๑๖/๒๘๗) ว่ามี ๓ อย่าง คือ

(๑) กมฺมํ เขตฺตํ กรรมคือการกระทำดี กระทำชั่ว เป็นพื้นที่ของชีวิต

(๒) วิญฺญาณํ พีชํ วิญญาณคือความรู้สึกนึกคิด เป็นพืชพันธุ์ของชีวิต และ

(๓) ตณฺหา สิเนโห กิเลสคือตัณหาความทะยานอยาก เป็นน้ำเชื้อของชีวิต

สิ่งทั้ง ๓ อย่างนี้ยังมีอยู่ตราบใด ก็ต้องสร้างชีวิตขึ้นมาตราบนั้น ถ้าขาดเสียแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ไม่มีกำลังพอที่จะสร้างชีวิตขึ้นมาได้ ปุถุชนคนที่จะต้องเกิดกันอีกเรื่อย ๆ ไป ก็เพราะ ยังมีกรรม ยังมีวิญญาณ ยังมีกิเลส ส่วนพระอรหันต์ไม่ต้องเกิดอีกต่อไปก็เพราะว่า กรรมคือการกระทำของท่านไม่ถือว่าเป็นบุญเป็นบาป แต่ว่าบาปนั้นท่านไม่ทำแน่ แม้ส่วนที่เป็นบุญ ท่านก็ทำไปโดยไม่หวังผลตอบแทนอีก เพราะบุญของท่านบริบูรณ์แล้ว แม้จะทำบุญอีกผลก็ไม่เพิ่มขึ้น คงมีอยู่เท่าเดิม เหมือนน้ำที่เต็มขันอยู่แล้ว แม้จะตักมาใส่อีกสักเท่าไร ก็คงมีอยู่ขันหนึ่งนั่นเอง

เพราะฉะนั้น จึงมีคำแสดงลักษณะของพระอรหันต์ไว้ว่า **ปุญฺญปาปปหีโน** แปลว่า **ผู้ละบุญ ละบาปได้แล้ว** เมื่อเป็นเช่นนี้ ชีวิตก็ไม่มีพื้นที่จะเกิดอีก ส่วนกิเลสคือตัณหานั้นพระอรหันต์ก็ละสิ้นแล้วไม่มีเหลือเลย เมื่อเป็นเช่นนี้ ชีวิตก็ไม่มีน้ำเชื้อที่จะรดให้งอกงาม ส่วนวิญญาณอันเป็นพืชพันธุ์ แม้จะยังมีอยู่ แต่เมื่อไม่มีกรรมอันเป็นพื้นที่และไม่มีตัณหาอันเป็น

น้ำเชื้อ วิญญาณนั้นก็ปฏิสนธิอีกไม่ได้ ต้องดับไปเป็นครั้งสุดท้าย คล้ายกับต้นไม้ ถ้าไม่มีพื้นที่ปลูก ไม่มีน้ำรด ก็ปลูกไม่ได้ ต้นไม้นั้นก็ต้องตาย ไม่มีโอกาสจะเกิดงอกงามอีกต่อไป

สิ่งที่สร้างชีวิตทั้ง ๓ นี้ ที่สำคัญที่สุดคือ **ตัณหา** อันเป็นตัวกิเลส ซึ่งเป็นเหตุให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมก็ต้องได้รับผลกรรม เมื่อได้รับผลกรรม กิเลสก็เกิดอีก เมื่อยังมีกิเลสก็เป็นเหตุให้ทำกรรมอีก วนเวียนกันไปจนกว่าจะละกิเลสได้เด็ดขาด ท่านจึงเรียกว่า **วัฏฏะ** แปลว่า*วน ๓ อย่าง* คือ **กิเลสวัฏฏะ** วนคือกิเลส **กัมมวัฏฏะ** วนคือกรรม **วิปากวัฏฏะ** วนคือวิบาก พระพุทธเจ้าทรงเปล่งอุทานวาจาในคราวแรกตรัสรู้ว่า

อเนกชาติสํสารํ สนฺธาวิสฺสํ อนิพฺพิสํ
คหการํ คเวสนฺโต, ทุกฺขา ชาติ ปุนปฺปุนํ,
คหการก ทิฏฺโฐสิ, ปุน เคหํ น กาหสิ,
สพฺพา เต ผาสุกา ภคฺคา, คหกูฏํ วิสงฺขตํ,
วิสงฺขารคตํ จิตฺตํ, ตณฺหานํ ขยมชฺฌคา ฯ

เมื่อเราแสวงหานายช่างคือตัณหาผู้สร้างบ้านเรือน คือ อัตตภาพร่างกาย ยังไม่พบก็ต้องท่องเที่ยวไปสู่สังสารวัฏ สิ้นชาติ เป็นอเนก, การที่ต้องเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์, แนะนายช่างคือตัณหา ผู้สร้างบ้านเรือนคืออัตตภาพร่างกาย เราได้พบท่านแล้ว, ท่านจะสร้างบ้านเรือนคืออัตตภาพร่างกายให้เราอีกไม่ได้, ซี่โครงทั้งหมดของท่านเราหักเสียแล้ว (กิเลสที่เหลือทั้งหมดที่เป็นพรรคพวกของท่านเราทำลายเสียแล้ว), อวิชชาซึ่งเป็นเหมือนยอดเรือนของท่าน เราก็รื้อเสียแล้ว, จิตของเราเข้าถึงพระนิพพานที่ปราศจากกิเลสเครื่องปรุงแต่งแล้ว, เราบรรลุถึงพระอรหัต อันเป็นที่สิ้นสุดของตัณหาแล้ว ฯ

ในคาถาพุทธอุทานนี้แสดงว่า ตัณหาเป็นเหตุสำคัญในการสร้างชาติ คือสร้างให้มีชีวิตขึ้น ตัณหามีชื่อเรียกว่า **สมุทัย** แปลว่า ***เป็นที่เกิดของความทุกข์*** เมื่อชีวิตถูกสร้างขึ้นเพราะตัณหา ชีวิตก็ต้องประสบทุกข์เรื่อยไปจนกว่าจะทำลายตัณหาอันเป็นมูลเหตุของความทุกข์เสียได้ เพราะฉะนั้น *ผู้ที่มีตัณหามากก็มีทุกข์มาก ผู้ที่มีตัณหาน้อยก็มีทุกข์น้อย ผู้ที่ไม่มีตัณหาเลยก็ไม่มีทุกข์*

พระอินทร์มาทูลถามปัญหากะพระพุทธเจ้าว่า **ตณฺหกฺขโยว กสฺมา เชฏฺโก** *เหตุไฉนความสิ้นตัณหาจึงชื่อว่าประเสริฐ* พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า **ตณฺหกฺขโย สพฺพทุกฺขํ ชินาติ** *ความสิ้นตัณหาย่อมชนะทุกข์ทั้งปวง* (จึงชื่อว่าประเสริฐ) ดังนี้ ฯ

บทเรียนชีวิต บทที่ ๓
ธรรมดาชีวิต

เมื่อมีชีวิตขึ้นแล้ว ชีวิตก็หนีกฎธรรมดาของชีวิตไปไม่ได้ ต้องเป็นไปตามกฎธรรมดา กฎธรรมดาของชีวิตนั้นมีอยู่ ๕ อย่าง คือ ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย ต้องพลัดพรากจากของรัก ต้องรับผลของกรรม ตามหลักธรรมในอภิณหปัจจเวกขณะ ๕ คือ

(๑) ชราธมฺโมมฺหิ ชรํ อนตีโต *เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้*

(๒) พยาธิธมฺโมมฺหิ พยาธึ อนตีโต *เรามีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้*

(๓) มรณธมฺโมมฺหิ มรณํ อนตีโต *เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้*

(๔) สพฺเพหิ เม ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว *เราต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจ ทั้งสิ้น*

(๕) กมฺมสฺสโกมฺหิ กมฺมทายาโท กมฺมโยนิ กมฺมพนฺธุ กมฺมปฏิสรโณ ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามิ *เรามีกรรมเป็นของตัว เป็นทายาทของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นพวกพ้อง มีกรรมเป็นที่อาศัย เราทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว*

อีกอย่างหนึ่ง ท่านแสดงถึงสิ่งที่ห้ามไม่ได้ในชีวิต เรียกว่า **อลัพภนียฐาน** มี ๕ อย่าง คือ

(๑) **ชรา** ความแก่ ห้ามไม่ได้ คือต้องแก่

(๒) **พยาธิ** ความเจ็บไข้ ห้ามไม่ได้ คือต้องเจ็บไข้

(๓) **มรณะ** ความตาย ห้ามไม่ได้ คือต้องตาย

(๔) **นัสสนะ** ความเสียหาย ห้ามไม่ได้ คือต้องมีการเสียหาย เช่นคนรักหรือของรักต้องสูญเสียไป

(๕) **ขยะ** ความเสื่อมสิ้น ห้ามไม่ได้ คือต้องมีความเสื่อมไปสิ้นไป

ในชีวิตไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง ไม่คงที่เป็นปกติอยู่ได้ ในกฎธรรมดาของชีวิตนี้ ความแก่มีมาพร้อมกับความเกิด เมื่อเกิดแล้วก็เริ่มแก่โดยลำดับ คือแก่มาตั้งแต่อยู่ในท้อง ข้อที่ว่า **"แก่มาตั้งแต่อยู่ในท้อง"** นั้นเข้าใจยาก เพราะคนส่วนมากเข้าใจกันว่า คนแก่ก็คือคนที่มีอายุมาก อยู่ในเกณฑ์ปัจฉิมวัย คืออายุ ๕๐ ปีขึ้นไป หรือคนที่มีสังขารทรุดโทรม เช่น ฟันหัก ผมหงอก เนื้อหนังหย่อนยาน หูตึง ตาฟาง เป็นต้น

เพื่อให้เข้าใจในเรื่องความแก่มาตั้งแต่ในท้อง จะขอยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบให้ฟัง สมมติว่าหญิงมีครรภ์ ๒ คน มาพบกันเข้า คนที่หนึ่งถามคนที่สองว่า เธอมีครรภ์มาได้กี่เดือนแล้ว คนที่สองตอบว่ามีครรภ์มาได้ ๒ เดือนแล้ว คนที่หนึ่งจึงพูดว่า ถ้าเช่นนั้นครรภ์เธอแก่กว่าครรภ์ฉัน ๑ เดือน เพราะว่าฉันเพิ่งมีครรภ์มาได้ ๑ เดือนเท่านั้น ข้อว่า **"ครรภ์แก่"** ก็หมายถึงเด็กที่อยู่ในครรภ์แก่นั่นเอง

อนึ่ง ชื่อว่า**แก่มาตั้งแต่คลอด** ตัวอย่างเช่น หญิงลูกอ่อน ๒ คน มาพบกัน คนที่หนึ่งถามคนที่สองว่า ลูกเธอเกิดได้กี่วัน คนที่สองตอบว่า เกิดได้ ๗ วัน คนที่หนึ่งจึงพูดว่า ถ้าเช่นนั้น ลูกเธอแก่กว่าลูกฉัน ๔ วัน เพราะว่าลูกฉันเพิ่งเกิดได้ ๓ วัน

ความแก่ มีอยู่ ๒ อย่าง คือ **แก่ขึ้น** หมายถึง แก่ที่ยังมองไม่เห็นด้วยตาธรรม เรียกว่า **ปฏิจฉันนชรา** แปลว่า *แก่ปกปิด* อย่างหนึ่ง **แก่ลง** คือแก่ที่มองเห็นชัด เพราะสังขารทรุดโทรมไป เรียกว่า **อัปปฏิจฉันนชรา** *แก่เปิดเผย* อย่างหนึ่ง คนที่เกิดมาก็เริ่มแก่เรื่อยไป ในชั้นต้น**แก่ขึ้น** คือแก่ปกปิดก่อน ต่อไปก็**แก่ลง** คือแก่เปิดเผย

พยาธิ ความเจ็บไข้ อันเป็นเครื่องเบียดเบียนชีวิตก็มีอยู่เป็นประจำ นอกจากโรคต่าง ๆ แล้ว ความหิวความระหายก็เป็นโรคประจำชีวิต โรงพยาบาลรักษาโรคต่าง ๆ

ในจังหวัดหนึ่ง ๆ ก็มีมากบ้างน้อยบ้าง ตามปริมาณของจังหวัดใหญ่หรือเล็ก แต่โรงพยาบาลรักษาโรคหิวต้องมีประจำกันทุก ๆ บ้าน **ครัว** คือ*โรงพยาบาลรักษาโรคหิว* **พ่อครัวแม่ครัว** คือ***นายแพทย์ผู้ปรุงยารักษาโรคหิว*** **อาหาร**ต่าง ๆ คือ***ยารักษาโรคหิว*** พระพุทธเจ้าตรัสว่า **ชิฆจฺฉา ปรมา โรคา** *ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง* โรคต่าง ๆ บางอย่าง บางคนเคยเป็นบางคนไม่เคยเป็น บางอย่างรักษาแล้วหาย ไม่เป็นอีกต่อไป บางอย่างก็มีเป็นคราว ๆ ส่วนโรคคือความหิวเป็นกันทุกคน ไม่เลือกว่าใครทั้งนั้น เป็นแล้วรักษาไม่หาย ต้องรักษากันเรื่อยไป และเป็นกันทุกวัน บางคนเป็นตลอดวัน บางคนเป็นวันละ ๓ เวลา คือ เช้า กลางวัน เย็น บางรูปเป็นวันละหน ความหิวถ้าเป็นอย่างรุนแรง ท่านว่าเห็นช้างเท่าหมู ถ้ามากเข้าคงเห็นช้างเท่าหนูเท่านั้นเอง ความหิวเป็นโรคร้ายแรงประจำชีวิตเช่นนี้ จึงต้องมีโรงพยาบาลรักษาทุก ๆ บ้าน

ตามที่กล่าวมานี้เป็นโรคทางกาย ส่วนโรคทางใจ ซึ่งเกิดจากกิเลสก็ยังคอยเบียดเบียนอยู่อีก คนที่ยังมีกิเลสมาก โรคใจก็ยิ่งมาก ถึงกับกินไม่ได้นอนไม่หลับ ร่างกายซูบผอมเต็มไปด้วยความทุกข์ ทั้ง ๆ ที่คนอื่นมองเห็นว่าน่าจะมีสุข เพราะมีเครื่องบำรุงความสุขภายนอกพร้อมทุกอย่าง แต่ก็ยังมีความสุขไม่ได้ เพราะยังมีโรคใจอยู่มาก ***โรคใจนี้จึงเป็นโรคที่น่ากลัวมาก*** บางทีถึงทำลายชีวิตของตนเองก็มี

พยาธิ ความเจ็บไข้ กล่าวโดยอาการมี ๓ อย่าง คือ

(๑) โรคบางอย่างรักษาก็หาย ไม่รักษาก็หาย
(๒) โรคบางอย่างรักษาก็ตาย ไม่รักษาก็ตาย
(๓) โรคบางอย่างรักษาจึงหาย ไม่รักษาไม่หาย

โรคที่ ๑ เช่น ทำการงานมากไปรู้สึกปวดเมื่อยในร่างกาย หรือใช้ความคิดมากก็ไปรู้สึกปวดศีรษะ ควรนอนพักผ่อนเสีย ความปวดเมื่อยก็หาย อาการปวดศีรษะก็หายไป โรคที่ ๒ เช่น โรคร้ายแรงไม่มีทางรักษาหรือโรคที่ปล่อยไว้จนเป็นมากไม่มีทางรักษา โรคที่ ๓ เช่น โรคที่เป็นอยู่ทั่ว ๆ ไป จะเป็นโรคชนิดไหนก็ตามต้องควรรักษาทั้งสิ้น ผู้ไม่รักษาชื่อว่าผู้ประมาท การรักษานั้นเป็นผลดี ถ้าเป็นโรคอย่างที่ ๑ ก็จะหายเร็วเข้า ได้ทำงานต่อไปเร็วเข้า ถ้าเป็นโรคอย่างที่ ๒ แม้จะตายก็ทรมาน จะช่วยระงับทุกข์เวทนาได้ ถ้าเป็นโรคที่ ๓ ถ้าไม่รักษาก็ไม่หาย อาจตายได้

คำว่า **ตาย** สันนิษฐานว่า มาจาก **ติ** ซึ่งเป็นภาษามคธ แปลว่า **สาม** ในทางอักษรศาสตร์ แปลง อิ ที่ ติ เป็น เอ แล้วแปลง เอ เป็น อาย นำเอาผสมกับ ต สำเร็จเป็น ตาย เทียบกับ

คำว่า นาย ซึ่งสันนิษฐานว่า เดิมมาจาก นี แปลง อี เป็น เอ แล้วแปลง เอ เป็น อาย สำเร็จเป็น นาย แปลว่าผู้นำ การแปลง อิ เป็น เอ นี้มีเทียบได้ เช่น เตปิฎกํ แปลว่า พระไตรปิฎก คือคัมภีร์ ๓ คัมภีร์ คำว่า เต ก็แปลงมาจากคำว่า **ติ** ข้อนี้คำว่า **"ตาย"** ก็แปลว่า **ครบ ๓** มีอธิบายว่า ความเป็นไปของสังขาร มีอาการอยู่ ๓ อย่าง คือ ***เกิดขึ้นในเบื้องต้น เปลี่ยนแปลงไปในท่ามกลาง แตกสลายไปในที่สุด*** ขึ้นชื่อว่าสังขารแล้วจะมีวิญญาณครอง หรือไม่มีก็ตาม ต้องเป็นอย่างนี้ทั้งนั้น เช่น บ้านเรือนที่อาศัย เมื่อปลูกสร้างขึ้นแล้ว ก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลง คือชำรุดทรุดโทรมไป ในที่สุดก็ต้องรื้อหรือพังไปเอง อาการที่สังขารเกิดขึ้นในเบื้องต้น เรียกว่า **ชาติ** อาการที่เปลี่ยนแปลงไปในท่ามกลาง เรียกว่า **ชรา** อาการที่แตกสลายไปในที่สุด เรียกว่า **มรณะ** คือตาย ถือว่าอาการของสังขารปรากฏครบ ๓ อย่างแล้ว

ความตาย กล่าวโดยกาล มี ๒ อย่างคือ **กาลมรณะ** ตายในเวลาอันสมควรตาย คือตายในเมื่อถึงอายุขัยแล้ว **อกาลมรณะ** ตายในเวลาที่ยังไม่สมควรตาย คือตายในเมื่อยังไม่ถึงอายุขัยควรจะมีชีวิตอยู่ได้อีก แต่ต้องตายเพราะอำนาจกรรมที่ตนได้ไปทำเข้าจึงต้องตาย เช่นที่เรียกว่า ตายโหง

กล่าวโดยเหตุมี ๔ อย่างคือ

(๑) ตายด้วยสิ้นอายุ

(๒) ตายด้วยสิ้นบุญสิ้นกรรม

(๓) ตายด้วยสิ้นบุญสิ้นอายุพร้อมกัน

(๔) ตายด้วยกรรมเข้าตัดรอนอายุ

เพื่อความเข้าใจเรื่องความตายด้วยเหตุ ๔ อย่างชัดเจน จะขอเปรียบเทียบด้วยตะเกียง ธรรมดาตะเกียง ถ้าไส้หมดก็ต้องดับ นี้เทียบได้กับตายด้วยสิ้นอายุ ถ้าน้ำมันหมดก็ต้องดับ นี้เทียบได้กับตายด้วยสิ้นบุญสิ้นกรรม ถ้าไส้หมดน้ำมันหมดลงพร้อมกัน ก็ต้องดับ นี้เทียบได้กับตายด้วยสิ้นบุญสิ้นอายุพร้อมกัน แม้ไส้ยังอยู่น้ำมันยังอยู่ ถูกลมพัดไป ป้องกันลมไว้ไม่ได้ก็ต้องดับ นี้เทียบได้กับตายด้วยกรรมเข้าตัดรอนอายุ ตายด้วยเหตุข้อที่ ๑, ๒, ๓ ชื่อว่า กาลมรณะ ตายด้วยเหตุข้อที่ ๔ ชื่อว่า อกาลมรณะ

คนที่เกิดมาแล้วต้องตายทุกคน ถ้าใคร่จะรู้ว่าในโลกนี้จะมีคนตายสักเท่าไร ก็ให้ดูจำนวนคนเกิด คนเกิดมีจำนวนเท่าใด คนตายก็มีจำนวนเท่านั้น เกิด ๑๐ คน ตายหมด ๑๐ คน เกิด ๑๐๐ คน ตายหมด ๑๐๐ คน ไม่มีเหลือเลย ต่างแต่ว่าใครจะตายก่อน ตายหลังกัน

เท่านั้น มีปัญหาเรื่องตายข้อหนึ่งว่า *ต่ออายุได้หรือไม่* ตอบว่า ต่อได้ก็มี ต่อไม่ได้ก็มี ถ้าจะต้องตายด้วยเหตุข้อที่ ๑, ๒, ๓ คือตายด้วยสิ้นอายุ สิ้นบุญสิ้นกรรม หรือสิ้นบุญสิ้นอายุพร้อมกัน ต่อไม่ได้ เพราะถึงอายุขัย คือหมดอายุแล้ว ถ้าจะต้องตายด้วยเหตุข้อที่ ๔ คือมีกรรมเข้ามาตัดรอนอายุ ต่อไปอีกได้ เพราะยังไม่ถึงอายุขัย คือยังไม่หมดอายุชีวิตมนุษย์

เปรียบเหมือนดวงประทีบ เช่นเทียน ย่อมมีเล่มใหญ่ เล็ก ยาว สั้น ลุกมาก ลุกน้อยไม่เท่ากัน สุดแท้แต่ขี้ผึ้งและไส้ แม้จะอยากให้เทียนเล่มยาวและลุกมาก แต่ถ้าขี้ผึ้งและไส้น้อยก็ยาวและลุกลามไม่ได้ เหมือนคนอยากมีอายุยืนและรุ่งเรือง แต่บุญน้อยก็อายุน้อยและรุ่งเรืองไม่ได้ เทียนที่จุดไว้ ถ้าไม่มีอันตรายเช่นลมไม่พัด ก็จะลุกอยู่ได้จนหมดเล่ม แต่ถ้ามีอันตรายเช่นลมพัด ก็จะดับเสียกลางคันตั้งแต่ยังไม่ทันหมดเล่ม แต่ถ้าป้องกันลมไว้ได้ เทียนก็จะลุกไปได้จนหมดเล่มแล้วจึงดับ เหมือนชีวิตคน ถ้าไม่มีกรรมมาตัดรอนก็จะอยู่ต่อไปได้จนถึงอายุขัยของคน แต่ถ้ามีกรรมเข้ามาตัดรอนก็จะต้องตายในท่ามกลางอายุ แต่ถ้าทำบุญป้องกันไว้ก็จะอยู่ไปได้ถึงอายุขัย ชีวิตคนเมื่อถึงอายุขัยของตนก็ต้องตายทุกคนจะต่อให้มีชีวิตต่อไปอีกไม่ได้ เหมือนเทียนหมดเล่มแล้วก็ต้องดับไป ถ้าจะให้ลุกอีกก็ต้องใช้เล่มใหม่มาจุดต่อเข้า เหมือนคนที่ต้องตายตามอายุขัยแล้วก็เกิดมีชีวิตใหม่ เป็นคนใหม่ต่อไป

ความตายเป็นสิ่งที่ควรระลึกถึงเสมอ พระพุทธเจ้าจึงทรงสั่งสอนไว้ในอนุสสติ ๑๐ เรียกว่า **มรณัสสติ** *การระลึกถึงความตาย* การระลึกถึงความตายนั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๓ คือ **สติ** ระลึกถึงเสมอ **ญาณ** มีความรู้ชัดว่าต้องตายแน่นอน **สังเวคะ** เกิดความสังเวชคือความสลดใจในเรื่องตายจึงจะสำเร็จผลดี ถ้าไม่ประกอบด้วยองค์ทั้ง ๓ แล้ว จะเกิดผลร้ายคือถ้านึกถึงความตายของคนที่รักก็จะต้องเป็นทุกข์โศกเศร้า ถ้านึกถึงความตายของคนที่เป็นศัตรูก็จะดีใจชื่นชม ถ้านึกถึงความตายของคนที่ไม่ได้เป็นอะไรกันเลยก็จะรู้สึกเฉยๆ เหมือนสัปเหร่อเห็นซากศพ ถ้านึกถึงความตายของตัวเองก็จะเกิดความสะดุ้งตกใจกลัวตาย

การนึกถึงความตายเสมอ ๆ จนรู้ชัดว่า ต้องตายและสลดใจ ปลงธรรมสังเวชว่าเกิดมาก็ต้องตายเหมือนกันทุกคนเช่นนี้ เปรียบเหมือนคนที่เห็นอสรพิษก่อน แล้วรู้ชัดว่ามีพิษร้าย ก็ไม่ตกใจหาทางเอาตัวรอดได้ แต่ถ้าอสรพิษเห็นก่อน ส่วนตัวเองมองไม่เห็นอสรพิษก็จะถูกอสรพิษทำให้ตกใจและทำร้ายได้ หรือเห็นเมื่อเวลามันมาถึงตัวแล้วก็จะตกใจมากหลบหนีไม่ทันอาจถูกมันทำร้ายได้

พระพุทธเจ้าทรงเล็งเห็นกฎธรรมดาของชีวิต คือความแก่ ความเจ็บ ความตาย จึงได้ทรงสละราชสมบัติ เสด็จออกทรงบรรพชา จนสำเร็จพระสัมมาสัมโพธิญาณ คนที่เล็งเห็นธรรมดา ก็สามารถจะเอาตัวรอดจากทุกข์ได้

การที่ต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปก็เป็นธรรมดา ไม่มีใครจะหนีพ้น อย่าว่าแต่ของนอกกายเลย แม้แต่ของในกายของเราเอง ก็พลัดพรากจากเราไปทีละน้อย ๆ ตัวอย่างเช่น ฟันในปากก็จากไปทีละซี่สองซี่จนหมดปากเลยก็มี ผมบนศีรษะก็ล่วงไปทีละเส้นสองเส้น ความแจ่มใสในดวงตาก็จากไปทีละเล็กละน้อย ฝ้าฟางมองไม่เห็นก็มี ความก้องกังวานชัดเจนในช่องหูก็จากไปทีละเล็กละน้อยจนบางเบาไม่ได้ยินก็มี สติปัญญาความทรงจำในตัวค่อย ๆ จากไปจนเอาเรื่องอะไรไม่ได้ก็มี ในข้อนี้ท่านเจ้าคุณพระศาสนโสภณ จตุตฺตสลฺลเถร ท่านกล่าวไว้น่าจับใจว่า

" เราจะต้องพลัดพรากจากของรัก
ไม่ย้ายยักมั่นคงอย่าสงสัย
รีบรู้ตัวเสียก่อนไม่ร้อนใจ
ถึงคราวไปแล้วก็ไปไปตามกาล "

ส่วนในเรื่องกรรมนั้น นับว่าเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา และเป็นเรื่องสำคัญในชีวิตเรื่องหนึ่ง จะได้กล่าวต่อไปในโอกาสหน้า

บทเรียนชีวิต บทที่ ๔
ความรักชีวิต

คำว่า "**ความรัก**" ในที่นี้ อาตมาไม่ได้หมายถึง **ราคะ** ที่แปลว่า ***กำหนัด*** และไม่ได้หมายถึง **กามตัณหา** ที่แปลว่า ***อยากได้ในกามารมณ์*** แต่หมายถึง **เปมะ** ที่แปลว่า เปรมหรือปลาบปลื้ม และหมายถึง **ปิยะ** ที่แปลว่า น่ารักหรือเป็นที่รัก ความปลาบปลื้มใจในเรื่องของคนอื่นไม่เท่าความปลาบปลื้มใจในเรื่องของตนเอง ถึงแม้ว่าคนนั้นจะเป็นคนที่เรารักมากสักเพียงไร เช่น คนที่เรารักได้ลาภ ได้ยศ ได้สรรเสริญ ได้สุข หรือได้ดีอย่างใด ๆ เราก็พลอยปลาบปลื้มใจมากทีเดียว แต่ถ้าเราได้ลาภเอง ได้ยศเอง ได้สรรเสริญเอง ได้สุขเอง ได้ดีอย่างใด ๆ เอง เราจะปลาบปลื้มใจมากกว่านั้น การที่เราปลาบปลื้มใจเมื่อคนอื่นได้ดีนั้นก็เพราะผู้นั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับเราอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เป็นญาติ เป็นมิตร เป็นคนรักเป็นคนรู้จัก เป็นคนร่วมประเทศ เป็นคนร่วมชาติ ร่วมศาสนาของเรานั่นเอง ถ้าไม่เกี่ยวข้องกับตัวเราเลย เราจะรู้สึกเฉย ๆ แม้จะมีปลาบปลื้มใจบ้างก็เพียงเล็กน้อย ถ้ายิ่งเกี่ยวข้องกับเราอย่างใกล้ชิด เราก็ยิ่งเพิ่มความปลาบปลื้มใจมาก

ในฝ่ายทุกข์ก็เช่นกัน ถ้าคนที่ต้องได้รับทุกข์ใกล้ชิดกับเรามาก เราก็ยิ่งพลอยทุกข์มาก แต่ถ้าเป็นแก่ตัวเราเอง ก็ยิ่งทุกข์มากกว่าใคร ๆ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **นตฺถิ อตฺตสมํ เปมํ** แปลว่า ***ความรักอื่นที่จะเหมือนรักตัวเองเป็นไม่มี*** ชีวิตของใคร ๆ ก็รักยิ่งกว่าชีวิตของคนอื่น ถ้าจะพิสูจน์ข้อนี้ ให้หาคนที่เรารักมากจนถึงพูดว่า สามารถสละชีวิตแทนกันได้มา ๒ คน แล้วเอาถ่านไฟแดง ๆ วางลงบนฝ่ามือของเขาทั้งสองพร้อม ๆ กัน ถ้าเขาเขี่ยถ่านไฟของอีกคนหนึ่งออกก่อนแล้วจึงเขี่ยของตนเองออกทีหลัง ก็แสดงว่าเขารักกันจนสละชีวิตแทนกันได้จริง แต่ถ้าเขารีบเขี่ยถ่านไฟในมือของเขาออกก่อนแล้วจึงช่วยเขี่ยของอีกคนหนึ่ง

ออก เช่นนี้ก็แสดงว่าเขาสละชีวิตแทนกันได้ไม่จริง เพราะเพียงแค่ถ่านไฟก้อนเดียวเขาก็ช่วยตัวเองก่อนแล้ว ถ้ามีอันตรายถึงกับชีวิตเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน เขาจะไม่ช่วยชีวิตตนเองก่อนอย่างไรได้ ชีวิตของทุกคนจะเป็นใครในฐานะไหนก็ตาม ย่อมเป็นที่รักของตนเองด้วยกันทุกคน แม้จะมีร่างกายพิกลพิการอย่างไรก็ยังรักชีวิตของตนอยู่นั่นเอง แม้ใครจะมาซื้อชีวิตพิกลพิการของเขาด้วยราคาแพง ๆ เขาก็ไม่ยอมขายแน่ อย่าว่าแต่ซื้อชีวิตทั้งหมดเลย เพียงแต่ขอซื้อตาสักข้างหนึ่ง ก็ไม่มีใครขายเสียแล้ว

คนทั้งหมดกลัวความตายด้วยกันทั้งนั้น ยกเว้นแต่บุคคล ๔ จำพวก คือ

(๑) พระอรหันต์

(๒) ช้างอาชาไนย

(๓) ม้าอาชาไนย

(๔) โคอาชาไนย

พระอรหันต์ละกิเลสได้จึงไม่กลัวตาย สัตว์อาชาไนย ๓ จำพวก มองไม่เห็นใครจะเป็นศัตรูของตนได้เพราะมีทิฏฐิมานะจัด คิดว่าตนเก่งที่สุดในโลก จึงไม่กลัวตาย คนกลัวตายก็เพราะยังรักชีวิตของตัวอยู่ ส่วนคนที่ฆ่าตัวตายก็ไม่ใช่ว่าไม่รักชีวิตของตัว แต่ว่าทำไปด้วยความเข้าใจผิด ด้วยคิดว่าตายไปจะพ้นทุกข์ดีกว่ามีชีวิตอยู่ทนทุกข์ ซึ่งความจริงนั้นตายไปแล้วอาจจะต้องได้รับทุกข์มากกว่ามีชีวิตอยู่ก็ได้ ในทางพระพุทธศาสนาก็ห้ามการฆ่าตัวตายเอาไว้ หลักธรรมมีอยู่ว่า **"จิตฺเต สงฺกิลิฏฺเฐ ทุคฺคติ ปาฏิกงฺขา** *ในเมื่อจิตเศร้าหมองต้องไปทุคคติ"* ดังนี้ ฉะนั้น คนที่คิดฆ่าตัวตายเพื่อหนีทุกข์นั้นจะต้องประสบทุกข์มากกว่าเก่า เพราะว่าคนตายซึ่งมีความทุกข์ จิตใจไม่แจ่มใส เมื่อเกิดใหม่จะพ้นทุกข์ได้อย่างไร คนที่ฆ่าตัวตายเพราะเขาเห็นผิด เห็นว่าตายพ้นทุกข์ดีกว่าอยู่ทนทุกข์ แต่ถ้าเขาเห็นชัดว่า ถ้าเขาฆ่าตัวตายไปเกิดใหม่จะต้องได้รับทุกข์ยิ่งกว่านี้หลายเท่านั้น เขาจะไม่กล้าฆ่าตัวตายเลย คนที่เห็นผิดจนถึงฆ่าตัวตายเช่นนี้ จะยึดถือเป็นหลักไม่ได้เลย

ในคัมภีร์พระวิสุทธิมรรคกล่าวว่า *ได้สอดส่องดูทั่วทุกทิศแล้ว มองไม่เห็นว่าใครจะน่ารักยิ่งว่าตัวเราเอง* เมื่อรู้ตัวว่าเป็นอย่างนี้ก็ไม่ควรเบียดเบียนคนอื่น เพราะชีวิตของใคร ๆ ก็ต้องรักทั้งนั้น บางคนตีราคาชีวิตของคนอื่นไว้ถูกที่สุด เพียงแค่เขาพูดไม่ถูกใจก็ฆ่าเขาตายเสียแล้ว ส่วนชีวิตของตนเองตีราคาไว้สูงมาก ใครจะพูดไม่ถูกใจเพียงนิดหน่อยเป็นไม่ยอม เช่นนี้จะชื่อว่ายุติธรรมได้อย่างไรได้ เพราะถ้าถูกคนอื่นตีราคาเราไว้ถูกบ้าง เราก็คงไม่ยอม ภาพถ่ายที่มีภาพเราร่วมอยู่ด้วย เราจะสนใจภาพนั้นมาก เราจะมองหารูปของเราให้พบ

อยากจะดูว่าท่าทางของเราเป็นอย่างไร วางท่าเหมาะสมหรือไม่ นี่ก็แสดงว่าเรารักตัวเรายิ่งกว่าคนอื่น

มีเรื่องเล่าว่า เจ้าศากยะกับเจ้าโกลิยะยกทัพมาปะทะกันที่แม่น้ำโรหิณี เพื่อจะแย่งเอาน้ำเข้านาของตน เกือบจะรบกันอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าเสด็จมาห้ามด้วยการตั้งคำถามว่า *ชีวิตเจ้าแต่เพียงองค์เดียวราคาเท่าไร* ต่างก็ทูลว่า *ชีวิตของตนหาค่ามิได้* คือมากที่สุดจนประมาณราคาไม่ถูก และตรัสถามว่า *น้ำราคาเท่าไร* ต่างก็พูดว่า *ราคาไม่มาก* ถ้าจะซื้อจะขายก็มีราคาเพียงเท่านั้นเท่านี้ พระพุทธเจ้าจึงทรงชี้แจงให้มีสติว่า *เพียงแค่ชีวิตเจ้าองค์เดียวเท่านั้นก็มีค่าสูงกว่าน้ำจนหาประมาณไม่ได้ ไฉนท่านจึงกล้าเอาชีวิตที่หาค่ามิได้มาแลกกับน้ำซึ่งมีราคานิดหน่อยเล่า ถ้าท่านรบกันจนฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดตายไปแม้เพียงคนเดียวถึงจะได้น้ำไปก็ต้องขาดทุนจนประมาณมิได้* เจ้าเหล่านั้นก็พลันกลับได้สติ กลับคืนดีกันตามเดิมแล้วยกทัพกลับไป

เหตุที่บางคนฆ่าตัวตายนั้น ถ้าเกิดขึ้นแก่บางคนเขาจะไม่ฆ่าตัวตาย เพราะเขาเห็นว่าชีวิตมีค่าสูงกว่าเหตุที่ต้องฆ่าตัวตายนั้นจนประมาณมิได้ เขาจะไม่กล้าเอาชีวิตเข้าแลก หรือเพราะเห็นว่ายังพอมีทางแก้ไขในชีวิตของเขานั่นเอง คนบางคนลืมราคาชีวิตเสีย จึงยอมขายตัวเองด้วยราคาเพียงเล็กน้อย ยอมให้คนอื่นเอาตัวไปใช้ในทางที่ผิดตามความต้องการของเขา จึงมีคำสอนไว้ว่า **"อตฺตานํ น ทเท โปโส** *เกิดเป็นคนไม่ควรขายตัวเอง"* สมมุติว่า นาย ก ถูกนาย ข พูดจาดูหมิ่น นาย ก โกรธมากจึงจ้างนาย ค ด้วยเงินจำนวนไม่มากให้ฆ่านาย ข เสีย นาย ค เห็นแก่เงินจึงฆ่านาย ข ตาย เพราะความลับไม่มีในโลก ต่อมานาย ค ถูกจับจึงซัดว่านาย ก เป็นผู้ใช้ ศาลตัดสินประหารชีวิตทั้งคู่หรือจำคุกตลอดชีวิตทั้งคู่ เช่นนี้จะเห็นได้ว่า คำพูดไม่มากซึ่งตีราคาก็ไม่ค่อยมีค่าอะไรนักแต่คำพูดนั้นสามารถทำลายชีวิตคนได้ถึง ๓ คน ท่านสาธุชนจะเห็นว่า การกระทำของคนทั้ง ๓ ถูกหรือผิด ควรถือเอาเป็นตัวอย่างได้หรือไม่

บทเรียนชีวิต บทที่ ๕
ผู้บันดาลชีวิต

บางท่านกล่าวว่า *ชีวิตต้องเป็นไปตามพรหมลิขิต* คือดำเนินไปตามแผนที่ของชีวิตที่พระพรหมเขียนไว้ให้ที่ฝ่าเท้า หรือเขียนไว้ที่วัน เดือน ปี เวลาเกิด ชีวิตจะต้องเป็นไปอย่างไร คือจะมีลาภเสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ จะได้สรรเสริญหรือนินทา จะทุกข์หรือสุข จะสบายหรือลำบาก จะเจริญขึ้นหรือเสื่อมลง ต้องสุดแท้แต่พระพรหมจะบันดาลให้เป็นไปต่าง ๆ กันได้ทุก ๆ วัน

ในทางพระพุทธศาสนากล่าวว่า คำว่า **"พรหม"** แปลว่า *ประเสริฐ* เพราะมีธรรมอันประเสริฐ ธรรมอันประเสริฐที่จะทำให้คนเป็นพระพรหมได้นั้นมีหลายอย่าง คือ

(๑) **ฌาน** คือความเพ่งใจในอารมณ์เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งจนใจสงบละนิวรณ์ ๕ ได้ ผู้สำเร็จฌานขั้นหนึ่ง ตายไปแล้วจะได้เกิดเป็นพรหม

(๒) **เมถุนวิรัติ** คือการงดเว้นจากกามารมณ์ ก็ทำคนให้เป็นพรหมได้ เรียกว่า **พรหมจารี** แปลว่า *ผู้ประพฤติเหมือนพรหม* คือเว้นจากกามารมณ์บ้าง เรียกว่า **เพศพรหมจรรย์** บ้าง ในองค์ศีลข้อที่ ๓ แห่งศีล ๘ ข้อ กล่าวว่า **อพฺรหฺมจริยา เวรมณี** แปลว่า เว้นจากความประพฤติที่ไม่ใช่กิจของพรหม ก็คือเว้นจากกามารมณ์นั่นเอง และ

(๓) **พรหมวิหารธรรม** คือธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม มี ๔ คือ **เมตตา** ความรักปรารถนาจะให้เขาเป็นสุข **กรุณา** ความสงสาร คิดจะช่วยเหลือเขาให้พ้นทุกข์ **มุทิตา** ความพลอยยินดีในเมื่อผู้อื่นได้ดี **อุเบกขา** ความวางเฉยเป็นกลาง ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ ในเมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ โดยถือว่าสุดแต่กรรมที่เขากระทำไว้ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

ถ้าพิจารณาตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาแล้วเข้าใจว่า **พระพรหม** ซึ่งบางท่านเข้าใจว่าเป็นผู้มีอำนาจบันดาลชีวิตของคนทั้งหลายให้เป็นไปต่าง ๆ เช่นนั้นคงหมายถึง *ผู้สำเร็จฌานแล้วไปเกิดในสวรรค์ ถ้าพรหมเป็นผู้บันดาลได้จริงดังเข้าใจ ท่านก็คงบันดาลให้ทุกคนมีความสุขความเจริญได้หมดทั้งโลก เพราะท่านเป็นผู้มีพรหมวิหารธรรมประจำใจ ท่านคงไม่ต้องการให้ใครทุกข์ยากลำบากประสบกับความเสื่อมต่าง ๆ* แต่โลกก็ยังมีผู้ประสบความทุกข์ยากลำบากมากกว่าผู้ที่ประสบความสุขความเจริญ ถ้าพระพรหมเป็นผู้บันดาลได้จริงแล้ว ผู้ที่ต้องทุกข์ยากลำบาก หรือเกิดมาเป็นคนพิกลพิการแต่กำเนิด เช่น ตาบอด หูหนวก มือเท้าเสีย คงต้องพากันลงโทษพระพรหมว่าเป็นผู้ไม่ยุติธรรม ไม่สมควรจะเป็นพระพรหม คือเป็นคนประเสริฐเป็นคนดี เพราะฉะนั้น ในเรื่องพระพรหมเป็นผู้บันดาลชีวิต คือชีวิตต้องเป็นไปตามพระพรหมลิขิต ยังมีข้อที่ไม่น่าเชื่ออยู่มาก

บางท่านก็ว่า มีท่านหนึ่งเป็นผู้วิเศษสุดในโลก เป็นผู้สร้างชีวิตขึ้นแล้วบันดาลให้ชีวิตเป็นไปต่าง ๆ กัน ดีบ้าง ชั่วบ้าง สุขบ้าง ทุกข์บ้าง เจริญบ้าง เสื่อมบ้าง เรื่องนี้ก็เช่นเดียวกันกับเรื่องพระพรหม ถ้ามีผู้สร้างจริง ผู้สร้างก็ไม่ยุติธรรมอีก ถ้าสามารถสร้างได้ บันดาลได้ก็ต้องสร้างแต่สิ่งที่ดี บันดาลให้เป็นไปในทางที่ดี โลกจะได้มีแต่ความสุขความเจริญ น่าดูน่าชม ไม่น่าจะสร้างสิ่งที่ชั่วร้าย ไม่น่าจะบันดาลให้เป็นไปในทางชั่วร้าย เช่น สร้างคนตาบอด หูหนวก ใบ้บ้า เสียมือเสียเท้า บันดาลให้เกิดโจรผู้ร้ายโกงกินกัน รุมกันฆ่ากัน ทำให้โลกต้องเดือดร้อนระส่ำระสาย เช่นนี้จะว่าเป็นผู้วิเศษน่าเคารพนับถืออย่างไรได้

แม้แต่มารดาบิดาซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดแก่บุตร และเป็นผู้อุปการะเลี้ยงดูสั่งสอนอบรมอย่างใกล้ชิดที่สุดกว่าใคร ๆ ในโลก ยังไม่อาจทำให้บุตรได้ดีทุกคน ทั้ง ๆ ที่ตนเป็นผู้มีอำนาจเหนือบุตรและอบรมสั่งสอนมาแต่กำเนิด บิดามารดาที่มีบุตรหลายคน บุตรบางคนดีมาก เป็นที่อาศัยของมารดาบิดาได้ แต่บุตรบางคนก็ชั่วมาก เป็นที่เดือดร้อนของบิดามารดามาก แม้มารดาบิดาที่มีบุตรคนเดียว บางทีบุตรคนเดียวนั่นแหละเป็นคนชั่วช้าเสียหายไปก็มี ทั้ง ๆ ที่มารดาบิดาพยายามสั่งสอนอบรมเพื่อให้เป็นคนดี ไม่ต้องการเลยที่จะให้เป็นคนชั่ว แต่บุตรก็เป็นคนชั่วไปจนได้ ความจริงบิดามารดาทุกท่านจะมีบุตรกี่คนก็ตาม ก็ต้องการจะให้บุตรดีทุก ๆ คน พยายามทุกทางที่จะให้บุตรเป็นคนดีตามที่ตั้งใจ แม้เช่นนั้น ก็ยังไม่สมปรารถนาทุกครั้งไป มีดีบ้าง ชั่วบ้าง

ในธรรมบทกล่าวว่า

น ตํ มาตา ปิตา กริยา อญฺเญ วาปิจ ญาตกา
สมฺมาปณิหิตํ จิตฺตํ เสยฺยโส นํ ตโต กเร ฯ

"มารดาบิดาก็ทำบุตรให้ดีไม่ได้ คนอื่นหรือญาติก็ทำให้ดีไม่ได้ จิตที่ตั้งไว้ดีแล้วจึงจะทำบุคคลให้ได้ดียิ่งกว่าใครจะทำให้" แม้ครูอาจารย์ที่สอนนักเรียน ก็ต้องการให้นักเรียนมีความรู้ความฉลาดและสอบไล่ได้ทุกคน วิชาที่สอนนักเรียนอย่างเดียวกัน เวลาที่สอบก็เท่ากัน แต่ศิษย์บางคนก็ไม่มีความรู้ความฉลาดดังที่อาจารย์สอน ตรงกันข้าม เป็นคนที่โง่ทึบและสอบไล่ตกก็มี นักเรียนชั้นเดียวกัน เรียนวิชาเท่า ๆ กัน คนหนึ่งสอบไล่ได้ที่หนึ่งทั่วประเทศ แต่อีกคนหนึ่งสอบไล่ตก คะแนนน้อยที่สุดทั่วประเทศ

ชีวิตของคนเราที่ได้รับการสั่งสอนอบรมมาเท่า ๆ กัน ยังมีข้อแตกต่างกันถึงเพียงนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ใครเล่าเป็นผู้บันดาลชีวิตของคนให้แตกต่างกันไปถึงเพียงนี้ พระพุทธเจ้าผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นพระบรมศาสดาจารย์ และมีคำสั่งสอนมายาวนานถึง ๒,๐๐๐ กว่าปีแล้ว คำสอนนั้นก็ทนต่อการพิสูจน์ของท่านผู้รู้ แม้เช่นนั้นพระองค์ก็มิได้ตรัสสอนไว้ในที่ใดว่าพระองค์เป็นผู้มีอำนาจ ทรงบันดาลชีวิตของคนให้เป็นไปอย่างนั้นอย่างนี้ได้ พระองค์ตรัสสอนไว้ว่า **อกฺขาตาโร ตถาคตา** *พระตถาคตเป็นแต่เพียงผู้บอกทางดำเนินชีวิตเท่านั้น* ส่วนชีวิตของใครจะเป็นอย่างไร ก็สุดแต่ผู้นั้นจะดำเนินชีวิตไปในทางใด พระองค์จะสอนผู้ใด พระองค์ก็จะพิจารณาด้วยเหตุผลก่อนว่า เขาเป็นผู้ที่พระองค์พอจะสอนได้หรือไม่ ถ้าเห็นว่าได้ พระองค์จึงเสด็จไปสอน ถ้าเห็นว่ายังไม่ได้ พระองค์จะรอไว้ก่อน ผู้บันดาลชีวิตของคนคือใครนั้น ปรากฏอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังจะได้นำมาพิจารณาต่อไปนี้

(๑) **อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ** *ตนนั้นแลเป็นที่พึ่งของตน* **โก หิ นาโถ ปโร สิยา** *คนอื่นใครเล่าจะมาเป็นที่พึ่งได้* **อตฺตนา หิ สุทนฺเตน** *คนที่ฝึกตนดีแล้วเท่านั้น* **นาถํ ลภติ ทุลฺลภํ** *ย่อมได้ที่พึ่งอันหาได้ยาก*

(๒) **อตฺตนาว กตํ ปาปํ** *ทำชั่วด้วยตนเอง* **อตฺตนา สงฺกิลิสฺสติ** *ต้องเศร้าหมองด้วยตนเอง* **อตฺตนา อกตํ ปาปํ** *ไม่ทำชั่วด้วยตนเอง* **อตฺตนาว วิสุชฺฌติ** *ก็บริสุทธิ์ด้วยตนเอง* **สุทฺธิ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ** *ความบริสุทธิ์หรือความดี ความไม่บริสุทธิ์หรือความชั่ว เป็นของเฉพาะตน* **นาญฺโญ อญฺญํ วิโสธเย** *คนอื่นจะทำคนอื่นให้บริสุทธิ์ไม่ได้* อาศัยคนอื่นมีพระพระพุทธเจ้าเป็นต้น ท่านเป็นแต่เพียงผู้บอกทางดำเนินชีวิตให้ ส่วนการจะดำเนินชีวิตอย่างไรนั้นเป็นเรื่องของตัวเอง จะมีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ จะได้รับการสรรเสริญหรือนินทา จะสุข จะทุกข์ จะสบายหรือลำบาก จะเจริญขึ้นหรือเสื่อมลง จะเป็นอย่างไรก็สุดแต่ตัวเราเองจะบันดาลให้เป็นไป ตัวเราเองเป็นแก้วสารพัดนึกของตัวเราเอง การที่หวังคอยพึ่งผู้อื่น คอยให้ผู้อื่นช่วยบันดาลให้นั้นเป็นความหวังอันเลื่อนลอยไม่ตรงกับหลักความจริง เราต้องตั้งใจพึ่งตัวเอง ตั้งให้ตัวเองเป็นผู้บันดาล ถ้าจะมีการบวงสรวงอ้อนวอนก็บวงสรวงอ้อนวอนที่ตัวเอง

บางคนเมื่อได้รับทุกข์โทษอย่างใดอย่างหนึ่ง แทนที่จะลงโทษตัวเอง กลับไปโทษเอาผู้อื่น เช่น ยากจน ก็ไปโทษเอาบิดามารดาว่ายากจน ตนจึงต้องเกิดมาเป็นคนยากจนไปด้วย โทษญาติมิตรว่าไม่มีอุปการะช่วยเหลือตนจึงต้องยากจน ถ้าบิดามารดาญาติมิตร ท่านจะแก้ว่า เมื่อรู้ว่าท่านยากจนหรือไม่ช่วยเหลือ ทำไมไม่ไปเกิดเป็นลูกคนมั่งมี มาเกิดเป็นลูกท่านทำไม ทำไมไม่ไปเกิดเป็นญาติมิตรของคนที่จะช่วยเหลือให้มั่งมีได้ มาเกิดเป็นญาติมิตรของท่านทำไม มีสุภาษิตโลกนิติกล่าวเอาไว้ว่า

อย่าโทษไทท้าวท่วย เทวา
อย่าโทษสถานภูผา ย่านกว้าง
อย่าโทษหมู่วงศา มิตรญาติ
โทษแต่กรรมเองสร้าง ส่งให้เป็นเอง ฯ

หลักการพึ่งตัวเอง คือตัวเองเป็นผู้บันดาลชีวิต ตัวเองนี้เป็นหลักอมตะไม่รู้จักตาย มีทางพิสูจน์ได้ตลอดกาลทุกยุคทุกสมัย คนหนึ่งกินข้าวจะให้อีกคนหนึ่งอิ่มไม่ได้ คนไหนกินคนนั้นก็อิ่ม คนหนึ่งกินยาจะให้อีกคนหนึ่งหายโรคไม่ได้ คนไหนกินยาคนนั้นก็หาย คนหนึ่งอาบน้ำจะให้อีกคนหนึ่งเย็นไม่ได้ คนไหนอาบน้ำคนนั้นก็เย็น คนหนึ่งเหยียบไฟจะให้อีกคนหนึ่งร้อนไม่ได้ คนไหนเหยียบไฟคนนั้นก็ร้อน ในเรื่องการพึ่งตัวเองนี้ ในบางกรณีก็ชวนให้สงสัย เช่น คนช่วยตัวเองไม่ได้ แม้เช่นนั้น ถ้าพิจารณาให้ละเอียรอบคอบแล้วจะเห็นว่า แม้คนป่วยก็ยังต้องพึ่งตัวเองอยู่ด้วย เช่น ถ้าหมอจะฉีดยา คนป่วยไม่ยอมให้ฉีด หมอให้ยาคนป่วยไม่ยอมกิน หมอจะผ่าตัด คนป่วยไม่ยอมให้ผ่า หรือคนป่วยไม่ยอมให้ฉีดยา ยอมกินยา ยอมให้ผ่าตัด แต่ไม่ยอมปฏิบัติตามหมอสั่ง ถ้าฉีดยาแล้ว กินยาแล้ว ผ่าตัดแล้ว ต้องปฏิบัติตนอย่างนั้นอย่างนี้ เช่น นอนนิ่ง ๆ อย่าลุกขึ้น เช่นนี้หมอก็ช่วยอะไรไม่ได้ หมอช่วยคนป่วยที่ช่วยตัวเองได้ ส่วนคนป่วยที่ไม่ช่วยตัวเอง หมอก็ช่วยอะไรไม่ได้

แม้เด็ก ๆ ที่ยังต้องกินนมป้อนข้าว ถ้าไม่ยอมกินนม ไม่ยอมให้ป้อนข้าว บิดามารดาก็ช่วยไม่ได้ หรือว่าเอานมใส่ปากแล้ว เอาข้าวป้อนแล้ว แต่เด็กไม่ยอมดูดนม ไม่ยอมกลืนข้าวก็ไม่สำเร็จประโยชน์อีกเหมือนกัน จะนั้น หลักการพึ่งตัวเองหรือหลักการที่ว่า ตนเองเป็นผู้บันดาลชีวิตของตนเอง ผู้อื่นเป็นเพียงแต่ผู้ประกอบ เช่น เป็นผู้แนะนำทางนั้น ย่อมเป็นหลักการที่ใช้ได้ตลอดกาลตั้งแต่เกิดจนตาย มีคำพูดประโยคหนึ่งว่า ยืมจมูกกันหายใจไม่ได้ หรือหายใจแทนกันไม่ได้ ก็หมายถึงการพึ่งตัวเอง หรือตัวเองเป็นผู้บันดาลชีวิตของตัวเอง ฯ

บทเรียนชีวิต บทที่ ๖
ลิขิตชีวิต

ดังได้บรรยายแล้วในตอนก่อนว่า ***ตนเป็นผู้บันดาลชีวิตของตนเองให้เป็นไปต่าง ๆ*** ไม่มีผู้ใดมาบันดาลให้ ก็อะไรเล่า ? เป็นเครื่องมือให้ตนเองบันดาลชีวิตตนเองให้เป็นไปต่าง ๆ กัน สิ่งนั้นก็คือ**กรรม**นั่นเอง มีคำรับรองไว้ว่า **กมฺมุนา วตฺตตี โลโก** *สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม* **กมฺมํ สตฺเต วิภชติ ยทิทํ หีนปฺปณีตตาย** *กรรมย่อมจำแนกสัตว์เพื่อให้ทรามและประณีต* **กลฺยาณการี กลฺยาณํ** *ทำดีได้ดี* **ปาปการี จ ปาปกํ** *ทำชั่วได้ชั่ว*

ในทางพุทธศาสนาถือว่า ***ชีวิตต้องเป็นไปตามกรรมลิขิต*** คือแนวทางของกรรมที่เจ้าชีวิตได้ทำไว้ เรียกว่า **กรรมบถ** แปลว่า *แนวทางของกรรม* จึงปรากฏเป็นสัจธรรมว่า *ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว* มิใช่ว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป ตัวอย่างเช่น ปลูกมะม่วงจะกลายเป็นสิ่งอื่นไปไม่ได้

กรรม คือการกระทำ ถ้าจัด**โดยทวาร** คือทางแห่งการกระทำ มี ๓ คือ *เกิดทางกาย* เรียกว่า **กายกรรม** ทำด้วยกาย เช่น มือ เท้า ๑ *เกิดทางวาจา* เรียกว่า **วจีกรรม** ทำด้วยวาจา คือพูด ๑ *เกิดทางใจ* เรียกว่า **มโนกรรม** ทำด้วยใจ คือคิด ๑ ถ้าจัด**โดยการกระทำ** มี ๒ คือ **ทำดี** เรียกว่า **กุศลกรรม**หรือ**กุศล**บ้าง เรียกว่า **บุญ**บ้าง เรียกว่า **สุจริต**บ้าง **ทำชั่ว** เรียกว่า **อกุศลกรรม**บ้าง เรียกว่า **บาป**บ้าง เรียกว่า **ทุจจริต**บ้าง

มูลเหตุที่จะให้คนทำกรรมมี ๒ อย่าง คือ **เหตุดี** เรียกว่า **กุศลมูล** มี ๓ คือ อโลภะ ความไม่อยากได้ ๑ อโทสะ ความไม่โกรธ ๑ อโมหะ ความไม่หลง ๑ **เหตุชั่ว** เรียกว่า **อกุศลมูล** มี ๓ คือ โลภะ ความโลภอยากได้ ๑ โทสะ ความโกรธ ๑ โมหะ ความหลง ๑

บุคคลทำกรรมด้วยมูลเหตุ ๒ อย่างนี้เป็นสำคัญ ถ้าทำด้วยความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ก็จัดว่าเป็นกุศลกรรม เป็นบุญ เป็นสุจริต ถ้าทำด้วยความโลภ โกรธ หลง ก็จัดว่าเป็นอกุศลกรรม เป็นบาป เป็นทุจริต

ในอภิธรรมมัตถสังคหทีปนีของพระเตชินท์ อภิธัมมกถึก ธัมมาจริยะ กล่าวไว้ว่า เหตุให้เกิดโลภ มี ๔ อย่าง คือ

(๑) **โลภปริวารกัมมปฏิสันธิกตา** กำเนิดโดยกรรมที่มีโลภเป็นบริวาร

(๒) **โลภอุสสันนภวโต จวนตา** จุติมาแต่ชาตินี้หนาไปด้วยโลภ

(๓) **อิฏฐารัมมณสมาโยโค** พัวพันกับอารมณ์ที่ดีเป็นส่วนมาก

(๔) **อัสสาททัสสนัง** ได้เห็นสิ่งที่น่าชื่นชมเป็นอาจิณ

เหตุให้เกิดโทมนัสและปฏิฆะ ๔ ประการ

(๑) **โทสัชฌาสยตา** มีโทสะเป็นอัชฌาสัย

(๒) **อคัมภีรปกติตา** ไม่มีความสุขุมคัมภีร์ภาพ

(๓) **อัปปสุตตา** เป็นผู้มีความรอบรู้น้อย

(๔) **อนิฏฐารัมมณสมาโยโค** ได้รับแต่อารมณ์ที่ไม่ดีอยู่เป็นนิตย์

เหตุให้เกิดวิจิกิจฉาและอุทธัจจะ คือ **อโยนิโสมนสิการ** การทำจิตไม่แยบคาย เป็นเหตุให้เกิดอกุศล ๕ ประการ

(๑) **อโยนิโสมนสิการ** การทำจิตไม่แยบคาย

(๒) **อัปปฏิรูปเทสวาส** อยู่ในสถานที่ไม่เหมาะสม

(๓) **อสัปปุริสูปนิสสยะ** สังคมกับคนพาล

(๔) **ปุพเพ อกตปุญญตา** ไม่มีบุญในอดีตชาติ

(๕) **อัตตมิจฉาปณิธิ** ไม่รักษาตนให้เหมาะสม

ในเหตุ ๕ อย่างนั้น อโยนิโสมนสิการ คือการทำจิตไม่แยบคาย เป็นเหตุที่สำคัญยิ่ง จึงควรรู้ลักษณะของอโยนิโสมนสิการไว้เป็นทางพิจารณาปฏิบัติ

อโยนิโสมนสิการโดยทั่ว ๆ ไป ท่านจัดไว้เป็น ๔ อย่างคือ

(๑) เห็นของไม่เที่ยงว่าเที่ยง

(๒) เห็นทุกข์ว่าเป็นสุข

(๓) เห็นสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตนว่าเป็นตัวตน

(๔) เห็นสิ่งที่ไม่งามว่างาม

อีกอย่างหนึ่ง อโยนิโสมนสิการ แสดงอย่างฟังง่าย ๆ มีอยู่ ๒ อย่างคือ

(๑) ไม่รู้จักวิธีปฏิเสธ

(๒) ไม่รู้จักวิธีรับ

วิธีปฏิเสธที่ดีนั้น มีอธิบายว่า ใจที่ไม่สงบระงับต้องวุ่นวาย เพราะไปรับเอาเรื่องยุ่งยากเรื่องร้อนใจต่าง ๆ มาไว้ที่ใจ เรื่องเหล่านี้ก็มารบกวนใจไม่ให้สงบระงับ จึงต้องปฏิเสธไม่รับรู้ คือไม่เกี่ยวข้องด้วย แต่ว่าต้องปฏิเสธที่ใจ การที่กิเลสเข้ามากวนใจได้ก็เพราะใจยอมรับเรื่องยุ่งยากเข้าใจ ถ้าใจไม่ยอมรับกิเลสก็ทำอะไรไม่ได้ เหมือนแขกมาหา เมื่อเจ้าของบ้านเห็นว่าไม่ดีก็ไม่ยอมรับรอง แขกก็ต้องกลับไป ตัวอย่างเช่น ความเสื่อมลาภเสื่อมยศ นินทา ทุกข์ เกิดขึ้นแก่บางคนก็ทำให้วุ่นวายไม่สงบระงับต่าง ๆ นานา แต่ว่าเมื่อเกิดขึ้นแก่คนบางคน ก็มีอาการเป็นปกติ สงบระงับใจไว้ได้อย่างน่าสรรเสริญ

วิธีรับที่ดีนั้น มีอธิบายดังนี้ว่า ธรรมดาปุถุชนย่อมไม่อยากได้สิ่งที่ไม่ชอบ อยากได้แต่สิ่งที่ชอบ ใจก็วุ่นวายไม่สงบระงับ ถ้าเป็นมากอาจถึงทำลายชีวิตตนเองได้ เพราะฉะนั้นเมื่อเรื่องอะไรผ่านเข้ามาก็คิดเสียว่าเป็นเรื่องดีทั้งหมด ยอมรับไว้ทุกเรื่อง แม้จะไม่ดีในตอนต้นก็จะดีในตอนต่อไป เมื่อคิดเสียอย่างนี้ก็จะสบายใจ พูดง่าย ๆ ว่า *มองในแง่ดีเสมอ* แม้แต่ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ซึ่งเป็นความทุกข์ พระพุทธเจ้ายังทรงใช้ให้เป็นประโยชน์แก่พระองค์ได้ด้วยถือเอาเป็นเทวทูต คือเป็นผู้ตักเตือนอย่างประเสริฐ เพื่อแสวงหาหนทางพ้นจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย จนได้บรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ

ความจริง ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็เป็นสิ่งที่มีด้วยกันทุกคน เห็นอยู่ทุกคน แต่หาผู้พิจารณาให้เห็นเป็นประโยชน์แก่ชีวิตของตนได้ยากที่สุด มีแต่ผู้กลัวและเกลียด ถ้าผู้ใดสามารถพิจารณาความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งโลกเห็นว่าไม่มีประโยชน์ ให้เป็นประโยชน์แก่ตนได้ ด้วยการแสวงหาทางพ้นจากทุกข์เหล่านี้อยู่เสมอแล้ว ผู้นั้นก็จะได้ประสบความสุขในชีวิตอย่างที่พระอริยเจ้าได้ประสบมาแล้ว ท่านเจ้าคุณพระศาสนโสภณ จตุตสลุลเถร ท่านแต่งเป็นคำกลอนไว้ว่า

นึกถึงความตายสบายนัก
มันหักรักหักหลงในสงสาร
บรรเทาความมืดโมหันธ์อันธการ
ทำให้หาญหายสะดุ้งไม่ยุ่งใจ ฯ

กรรมดีกรรมชั่วเป็นของเฉพาะตัว ผู้ใดทำผู้นั้นก็ต้องรับผลนั้นเอง จะให้คนอื่นรับแทนไม่ได้ เช่น ในเวลาเรายกมือไหว้พระ ปากสวดมนต์ ใจระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

ถือว่าเป็นบุญ เป็นความดีของเรา ถ้ายกมือตีเขา ปากด่าเขา ใจคิดอาฆาตพยาบาทเขา จะเป็นบาปเป็นความชั่วของใครเล่า ก็ต้องเป็นของเราด้วย เพราะว่ามือที่ไหว้พระกับมือที่ตีเขาเป็นมือเดียวกันและก็เป็นมือของเราเอง ปากที่สวดมนต์กับปากที่ด่าเขาก็เป็นปากเดียวกันกับของเราเอง ใจที่ระลึกถึงพระรัตนตรัยกับใจที่อาฆาตพยาบาทเขาก็เป็นใจเดียวกันและเป็นของเราเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ เราจะรับเอาแต่ผลดี แต่ไม่ยอมรับผลชั่วอย่างไรได้ เมื่อผลดีเป็นของเรา ผลชั่วก็ต้องเป็นของเราด้วย อีกอย่างหนึ่ง เมื่อเราพรมน้ำอบจะรู้สึกหอมไหม ? ถ้าหอมก็แสดงว่าในเวลามือถูกของมีกลิ่นเหม็น มือก็ต้องมีกลิ่นเหม็นด้วย เพราะเมื่อกลิ่นหอมติดมือได้ กลิ่นเหม็นก็ต้องติดมือได้เหมือนกัน

ผลดีในชีวิต เช่น มีลาภ มียศ ได้รับสรรเสริญ มีความสุข *ก็เพราะกรรมดีของตน* **ผลเสียในชีวิต** เช่น เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ได้รับนินทา มีความทุกข์ *ก็เพราะกรรมชั่วของตน* หาได้เกิดจากสิ่งอื่นไม่ แต่ทว่าในบางครั้งนึกไม่เห็นว่า ได้ดี ได้ชั่ว เพราะเหตุอะไร เมื่อสาวหาเหตุไม่พบก็พูดว่า เคราะห์ดีเคราะห์ร้ายบ้าง โชคดีโชคร้ายบ้าง ความจริง เคราะห์ดีก็เกิดจากการทำดีของตนนั่นเอง เคราะห์ร้ายโชคร้ายก็เกิดจากการกระทำชั่วของตนเองนั่นเอง แต่เมื่อนึกไม่เห็นว่าได้ทำดีทำชั่วไว้ตั้งแต่เมื่อไร จึงเรียกว่า เคราะห์บ้าง โชคบ้าง

การที่จะได้ดี ได้ชั่ว ได้สุข ได้ทุกข์มาเองลอย ๆ โดยไม่มีเหตุเลยเป็นอันไม่มีแน่นอน เพราะรับรองกันแล้วว่าเหตุผลเป็นของคู่กัน เมื่อมีเหตุก็ต้องมีผล เมื่อมีผลก็ต้องมีเหตุ ถ้าเหตุดี ผลก็ดี ถ้าเหตุชั่ว ผลก็ชั่ว นักพยากรณ์ทำนายว่า ชีวิตจะดีหรือร้ายก็ทำนายไปตามกรรมที่เจ้าของชีวิตได้ทำไว้ มิใช่ว่าทำนายดีก็ดีไปตามคำทำนาย หรือทำนายชั่วก็ชั่วไปตามคำทำนาย

ผลดีผลชั่วมีอยู่แล้ว แม้จะไม่ได้ทำนายก็ต้องได้รับผลเช่นนั้นอยู่แล้ว แต่เราไม่รู้ว่าจะได้รับผลนั้นเมื่อไร จึงต้องอาศัยนักพยากรณ์เป็นผู้ทำนายให้รู้ไว้ เพราะเขามีเครื่องมือเป็นเครื่องหยั่งทราบถึงกรรมคือการกระทำของเรานั่นเอง เมื่อได้ทราบคำทำนายแล้วจะได้เป็นผู้ไม่ประมาทในชีวิต ถ้าทำนายว่าดี ก็อย่ามัววางใจเสียว่าเราจะได้ดี ไม่ต้องทำอะไรรอคอยดีจะมาถึงเอง เมื่อรู้ว่าจะได้ดีก็จะได้ตั้งใจทำความดีเรื่อย ๆ ไป จะได้ไปเพิ่มพูนความดีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ถ้าทำนายว่าชั่ว ก็อย่ามัวตกใจกลัวว่าเราจะต้องได้รับผลร้ายอย่างนั้นอย่างนี้แล้วก็ไม่สบายใจ ทั้ง ๆ ที่ผลร้ายยังมาไม่ถึงก็เป็นทุกข์เป็นร้อนไปก่อนเปล่า ๆ เรียกกันว่า *ถูกทุกข์กินเปล่า* เมื่อรู้ว่าจะต้องได้รับผลร้ายก็จะได้เตรียมตัวทำความดีป้องกันเอาไว้ หรือเตรียมตัวแก้ไขผลร้ายที่จะมาถึง หรือเตรียมตัวไว้สู้ผลร้ายเมื่อจะมาถึงจริงตาม

คำทำนาย ผู้ที่ได้รับคำทำนายแล้วไม่ประมาทอย่างนี้ ถ้าดีก็จะดีมากขึ้น ถ้าเสียก็จะเสียน้อยลง นับว่ามีประโยชน์อยู่

ความจริงผลของการทำความดีความชั่วนั้น ย่อมปรากฏทันทีที่กระทำลงไป แต่ว่าผลซึ่งปรากฏที่ใจก่อน เช่น ทำชั่วทำผิด พอทำแล้วก็ไม่สบายใจ ทำดีทำถูก พอทำแล้วก็สบายใจ แม้ผู้ร้ายที่ฆ่าเขา ลักเขา โกงเขา แม้ยังไม่ถูกจับตัวมาลงโทษก็ไม่สบายใจอยู่แล้ว เพราะรู้อยู่ด้วยตนเองว่าตนได้ทำชั่วทำผิดไว้ ส่วนผู้ทำความดี เช่น ได้ช่วยเหลือผู้ใดให้พ้นจากภยันตราย หรือได้บริจาคทรัพย์บำรุงกุศลสาธารณประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง แม้นยังไม่มีผู้รู้แพร่หลาย ยังไม่มีใครชมเชยก็รู้สึกสบายใจว่าตนได้ทำดีทำถูกแล้ว ถึงจะไม่มีใครชมก็รู้จักชมตนของตนเองได้ เมื่อผลปรากฏที่ใจเช่นนี้แล้ว ผลที่ปรากฏชัดออกมาภายนอกก็ต้องได้รับแน่นอน แต่อาจจะเร็วหรือช้า สุดแต่กำลังกรรมที่ได้กระทำลงไป

เพื่อความเข้าใจง่าย ขอกล่าวว่า ผลของกรรมมี ๒ คือ **ผลที่เป็นส่วนนาม** คือมองไม่เห็นได้ด้วยตาธรรมดา แต่มองเห็นด้วยตาปัญญาหรือตาใจอย่างหนึ่ง **ผลที่เป็นส่วนรูป** รูปคือมองเห็นได้ด้วยตาธรรมดาอย่างหนึ่ง

ผลที่เป็นส่วนนาม นั้น ย่อมได้รับทันทีที่ได้กระทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไป ทั้งที่เป็นกรรมดี ทั้งที่เป็นกรรมชั่ว ดังมีคำสรรเสริญพระธรรมว่า **อกาลิโก** ถือเอาความว่า *ให้ผลไม่จำกัดเวลา* คือประพฤติเวลาใดก็ให้ผลเวลานั้น เช่น โลภะ โทสะ โมหะ เมื่อเกิดแก่ผู้ใดเวลาใด ผู้นั้นก็รู้สึกกระวนกระวายร้อนใจ ไม่สบายใจ เป็นทุกข์ใจทันทีทีเดียว เหมือนจับไฟ แม้จะยังไม่พองก็ต้องรู้สึกร้อนทันทีที่จับไฟ

ส่วน**ผลที่เป็นส่วนรูป** นั้น บางอย่างก็ปรากฏเร็ว บางอย่างก็ปรากฏช้า ถ้าว่าปรากฏเร็วทันตาเห็นแล้ว คนก็จะต้องทำกรรมดีกันทั้งหมด ไม่มีใครกล้าทำกรรมชั่วเลย เช่น พอให้ทานก็เป็นคนรวย พอรักษาศีลก็เป็นคนสวย บริเวณวัดก็จะไม่พอให้คนไปทำบุญให้ทานรักษาศีลแน่ แต่ปรากฏว่าคนเข้าวัดน้อยกว่าโรงมหรสพ ก็เพราะว่าคนส่วนมากต้องการผลที่เป็นส่วนรูปเร็วทันตาเห็น จึงสมัครดูมหรสพมาก เพราะได้รับผลคือสนุกสนานรื่นเริงเบิกบานทันทีที่ได้เห็นรูป ฟังเสียง เป็นต้น

ในส่วนกรรมชั่วก็เหมือนกัน ถ้าพอฆ่าเขาตายก็ถูกฆ่าตายทันทีเหมือนกันหมดทุกคน พอลักของเขาก็ถูกจับได้ลงโทษทันทีทุกราย ไม่ว่าจะทำในที่ลับหรือในที่แจ้งต้องได้รับผลทันที เช่นนี้ก็จะไม่มีใครกล้าทำความชั่ว เพราะกลัวจะได้รับผลชั่วตอบแทนทันที ธรรมดาของไฟย่อมเป็นของร้อนไม่ใช่ของเย็น แต่ถ้าว่ายังมีเถ้าปกปิดอยู่ และยิ่งมีเถ้าปกปิดไว้หนามาก

คนที่เหยียบอยู่บนไฟก็ยังไม่รู้สึกร้อน ทั้ง ๆ ที่เหยียบอยู่บนไฟ และอาจจะไม่รู้เสียด้วยว่าตนเหยียบอยู่บนไฟซึ่งเป็นของร้อน ต่อเมื่อไฟไหม้เถ้าจนความร้อนมาถึงเท้าเมื่อใด จึงจะรู้สึกร้อนและรู้สึกว่าตนเหยียบไฟเมื่อนั้น กรรมชั่วก็ฉันนั้น ขณะที่ทำกรรมชั่วแล้ว แต่ผลที่เป็นรูปยังไม่ปรากฏ ก็เหมือนไฟที่เถ้าปกปิดอยู่ฉะนั้น

พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่า **"มธุวา มญฺญตี พาโล** *คนพาลย่อมสำคัญบาปเหมือนน้ำหวาน* คือชวนดื่ม ชวนใจให้ชอบทำบาปอยู่เสมอ **ยาว ปาปํ น ปจฺจติ** *ตลอดเวลาที่บาปยังไม่ให้ผล* **ยทา จ ปจฺจตี ปาปํ** *แต่ว่าบาปให้ผลเมื่อใด* **อถ (พาโล) ทุกฺขํ นิคจฺฉติ** *เมื่อนั้นคนพาลย่อมเข้าถึงความทุกข์"* คนทำกรรมดีหรือกรรมชั่วอย่างไรไว้แล้ว กรรมนั้นจะต้องเป็นของเขา เขาจะต้องพาเอากรรมนั้นไปเหมือนเงาติดตามตัว ฉะนั้น

ธรรมดาของเงา เป็นของประจำเฉพาะตัวจะแลกเปลี่ยนกันไม่ได้ เงาของใครก็เป็นของคนนั้นและต้องติดตามคนนั้นไป เมื่อเจ้าของยืนนั่งนอน ทำกิริยาใด ๆ เงาก็ยืนนั่งนอนทำกิริยาอย่างนั้นด้วย เจ้าของไม่อาจจะอ้อนวอนด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน หรือขู่ตวาดด้วยถ้อยคำหยาบคายว่า เจ้าจงกลับอย่าตามฉันไป หรือทุบตีแล้วไล่ให้กลับ เพราะว่าเงาเป็นของติดอยู่กับตัวเอง แต่ว่าในบางคราวเงาก็ไม่ปรากฏให้มองเห็นได้ เช่น ในเวลามีแสงสว่างบางคราวเงาก็ไม่ปรากฏให้เห็นได้ เช่น เวลาที่อยู่ในที่มืด

กรรมดีกรรมชั่วก็เช่นกัน บางคราวก็ปรากฏผลเป็นรูปให้มองเห็น แต่บางคราวก็ไม่ปรากฏผลเป็นรูปให้มองเห็น แต่ผลของกรรมก็ต้องมีอยู่ จะปฏิเสธว่าไม่มีไม่ได้ เหมือนเงาซึ่งเป็นของมีอยู่ประจำตัวคน แม้จะมองไม่เห็นก็จะปฏิเสธว่าไม่มีไม่ได้

ฉะนั้น **กรรม ๑๒** ท่านจัดไว้ ๓ หมวด คือ

หมวดที่ ๑ ให้ผลตามคราว คือ

(๑) **ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม** กรรมให้ผลในภพนี้ ก็คือให้ผลทันตาเห็น

(๒) **อุปปัชชเวทนียกรรม** กรรมให้ผลต่อเมื่อเกิดแล้วในภพหน้า ให้ผลในชั่วโมงหน้า วันหน้า เดือนหน้า ปีหน้า

(๓) **อปราปรเวทนียกรรม** กรรมให้ผลในภพต่อ ๆ ไป คือให้ผลในชั่วโมง วัน เดือน ปีต่อ ๆ ไป

(๔) **อโหสิกรรม** กรรมให้ผลสำเร็จแล้ว คือเป็นกรรมล่วงคราวแล้ว เลิกให้ผลแล้ว เปรียบเหมือนพืชสิ้นยางแล้วเพาะไม่ขึ้น ตัวอย่างเช่น นาย ก ฟันนาย ข แต่ไม่ตาย ให้แต่บาดเจ็บ เอาปืนยิงซ้ำ นาย ข จึงตาย ศาลตัดสิน

ลงโทษนาย ก ในฐานะยิงนาย ข ตาย ส่วนโทษที่ฟันนาย ข บาดเจ็บเป็นอันพ้นไป จะเอามาฟ้องอีกไม่ได้

หมวดที่ ๒ ให้ผลตามกิจ คือตามหน้าที่ ได้แก่

(๑) **ชนกกรรม** กรรมแต่งให้เกิด คือสามารถยังผู้ทำให้เคลื่อนจากภพหนึ่งแล้วให้ถือปฏิสนธิในภพอื่น

(๒) **อุปัตถัมภกกรรม** กรรมสนับสนุน คือไม่อาจแต่งปฏิสนธิเอง ต่อเมื่อชนกกรรมแต่งปฏิสนธิแล้วจึงเข้าสนับสนุนส่งเสริม

(๓) **อุปปีฬกกรรม** กรรมบีบคั้น เมื่อชนกรรมแต่งปฏิสนธิแล้ว ก็เข้าบีบคั้นผลแห่งชนกกรรมให้ขาดเสียทีเดียว

(๔) **อุปฆาตกรรม** กรรมตัดรอน เป็นฝ่ายตรงข้ามกับชนกรรมและอุปัตถัมภกกรรม เข้าตัดรอนให้ผลของกรรมสองอย่างนั้นให้ขาดไปเสียทีเดียว เช่น เกิดในตระกูลสูง มั่งคั่ง แต่อายุสั้น เป็นต้น

หมวดที่ ๓ ให้ผลตามลำดับ คือ

(๑) **ครุกรรม** กรรมหนัก ในฝ่ายอกุศล ท่านจัดเอาอนันตริยกรรม ในฝ่ายกุศลท่านจัดเอาสมาบัติ ๘

(๒) **พหุลกรรม หรืออาจิณณกรรม** กรรมชิน ได้แก่ กรรมอันเคยทำมามากทำมาจนชิน

(๓) **อาสันนกรรม** กรรมเมื่อจวนเจียน คือทำเมื่อจวนจะตาย

(๔) **กตัตตากรรม** กรรมสักว่าทำ ได้แก่ กรรมอันทำด้วยไม่จงใจ เช่น มีเจตนาเพียงแต่เฆี่ยนเขา แต่เขาถูกเฆี่ยนแล้วตาย

การจำแนกกรรมออกต่าง ๆ กันอย่างนี้ ก็เพื่อห้ามความเห็นสับสนแห่งกรรม คนหนึ่งทำกรรมไว้ ทั้งที่เป็นบุญ ทั้งที่เป็นบาป กรรมต่างอย่างต่างให้ผลตามคราวที่ได้ช่อง หรือหลายคนทำกรรมอย่างเดียวกัน แต่ได้ผลยิ่งหย่อนกว่ากัน หรือบางคนทำกรรมอย่างหนึ่งไว้แล้ว ยังไม่ปรากฏว่าได้เสวยผลแห่งกรรมนั้นจนตายไปแล้ว หรือบางคนได้เสวยผลที่ไม่ปรากฏว่าเพราะได้ทำกรรมอะไรไว้ ถ้าไม่พิจารณาให้รอบคอบด้วยสติ อาจเห็นสับสนไปไม่ได้จริง แล่นไปสู่อกิริยทิฐิ ความเห็นว่าไม่เป็นอันทำ เมื่อเข้าใจส่วนแห่งกรรมอย่างนี้แล้ว จะได้ตั้งมั่นอยู่ในกัมมัสสกตาสัทธา ความเชื่อว่าบุคคลมีกรรมเป็นของตนเอง ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เรื่องกรรม ๑๒ นี้ นำมาบรรยายแต่เพียงโดยย่อเท่านั้น ในสุภสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงผลของกรรมไว้ ๗ คู่ ๑๔ อย่าง ดังมีความย่อว่า

๑. **คนมีอายุสั้น** เพราะเป็นคนโหดร้ายปราศจากเมตตากรุณา ชอบฆ่าสัตว์ **คนที่อายุยืน** เพราะเป็นคนอ่อนโยน มีเมตตากรุณา หวังความสุขต่อสัตว์ทุกจำพวก คนโหดร้ายถึงฆ่าคนได้ ยิ่งอายุสั้นทันตาเห็น เพราะจะต้องถูกลงโทษถึงตายบ้าง

๒. **คนมีโรคมาก** เพราะเป็นคนชอบเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น **คนมีโรคน้อย** หรือปราศจากโรค เพราะเป็นคนใจเย็นไม่ชอบเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น คนที่ชอบตีรันฟันแทงร่างกายย่อมบาดเจ็บต้องรักษาอยู่เสมอ

๓. **คนมีผิวพรรณไม่งาม** เพราะเป็นคนเจ้าโทสะ มักโกรธแม้แต่ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ **คนมีผิวพรรณงามน่ารัก** เพราะเป็นคนมีขันติอดทน ไม่โกรธง่าย คนแต่งตัวสวย ๆ พอเกิดความโกรธแสดงกิริยาวาจาไม่งามออกมาก็หมดสวย

๔. **คนมียศมีบริวารน้อย** เพราะเป็นคนชอบริษยาผู้อื่น เห็นผู้อื่นได้ดีทนอยู่ไม่ได้ **คนมียศมีบริวารมาก** เพราะเป็นคนมีมุทิตาจิต พลอยชื่นชมยินดีในเมื่อผู้อื่นได้ดี ไม่อิจฉาริษยาใคร คิดว่าเขาได้ดีก็เพราะบุญของเขา คนชอบอิจฉาริษยาผู้อื่นจะมีใครอยากให้เป็นใหญ่เป็นโต และจะมีใครอยากคบหาด้วย เพราะเกรงว่าจะถูกริษยาเอา

๕. **คนมีสมบัติน้อย** เพราะเป็นคนตระหนี่ ไม่กล้าเสียสละในคราวที่ควรเสียสละ **คนมีโภคสมบัติมาก** เพราะเป็นคนไม่ตระหนี่ โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แก่คนที่ควรเผื่อแผ่ คนไม่กล้าลงทุนไม่กล้าเสียสละจะร่ำรวยอย่างไรได้ เช่น การทำนา ทำสวน ทำการค้าขาย ก็ต้องกล้าเสียสละในเมื่อถึงคราวสละ จึงจะมีความหวังได้รับผลตอบแทน

๖. **คนเกิดในตระกูลต่ำ มีฐานะต่ำ** เพราะเป็นคนมีนิสัยกระด้างถือตัว ไม่อ่อนน้อมเคารพสักการะ **คนเกิดในตระกูลสูง มีฐานะสูง** เพราะเป็นคนมีนิสัยถ่อมตน อ่อนน้อมเคารพสักการะ แก่คนที่ควรอ่อนน้อมเคารพสักการะ คนถือตัวจิตใจกระด้างใครจะยกย่องให้สูง มีภาษิตว่า *ผู้บูชาย่อมได้รับการบูชาตอบ ผู้ไหว้ย่อมได้รับการไหว้ตอบ* แม้เป็นเด็กถ้ายกมือไหว้ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ก็ต้องยกมือไหว้ตอบ หรือแสดงกิริยาตอบแทน

๗. **คนมีปัญญาอ่อน ไม่เฉลียวฉลาด** เพราะไม่ชอบสมาคมกับนักปราชญ์ **คนที่มีปัญญาดีและเฉลียวฉลาด** เพราะชอบสมาคมกับนักปราชญ์ ไม่มีใครรู้ได้เอง ต้องมีครู ถ้าไม่ยอมสมาคมกับครูจะมีความรู้ดีได้อย่างไร

ผลเสียและผลดี ๗ ข้อนี้ เกิดเพราะกรรมคือการกระทำของตนเอง ชีวิตจะเป็นอย่างไร คือจะมีอายุสั้นหรือยืนเป็นต้น ตนเป็นผู้กำหนดไว้แล้วด้วยกรรม คือการกระทำของตนเอง จึงเรียกว่า **กรรมลิขิต** คือ*กรรมเป็นเครื่องลิขิตชีวิตของเจ้าของกรรม* นั่นเอง บางคน

ถ้าได้รับทุกข์โทษ ก็พูดว่า ตามบุญตามกรรม หรือสุดแท้แต่บุญแต่กรรม ความจริงเราเป็นผู้ทำกรรมเอง รับผลของกรรมเอง ถ้าเป็นกรรมเก่าคือกรรมที่ได้กระทำลงไปแล้ว ก็แก้ไขไม่ได้ ต้องตามบุญตามกรรม คือสุดแท้แต่ผลกรรมที่ทำไว้แล้วจะอำนวยให้ แต่ถ้าเป็นกรรมใหม่คือกรรมที่ยังไม่ได้กระทำ ผลใด ๆ ก็ยังไม่เกิด ถ้าต้องการผลดีก็ทำกรรมดี แต่ถ้าต้องการผลดี เช่น อยากเป็นคนสูงด้วยฐานะ แต่เป็นคนกระด้างถือตัวก็จะได้ผลตรงกันข้าม คือต้องเป็นคนตกต่ำ ไม่มีใครอยากยกย่องให้สูง เพราะเกรงจะเหยียดหยาม เอาในเมื่อได้ดีสูงขึ้นไป

กรรมชั่ว พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ให้ปฏิบัติ ๒ อย่าง คือ

(๑) พยายามละกรรมชั่วที่ทำแล้วด้วยการไม่ทำกรรมชั่วนั้นอีกต่อไป ถ้ายังละไม่ได้เด็ดขาดก็ต้องลดกรรมชั่วลงเสียให้มากเท่าที่จะมากได้ ถ้ายังลดไม่ได้ก็ต้องให้คงที่อยู่เท่าเดิม อย่าไปเพิ่มความชั่วให้มากขึ้น เช่น ยังสละโลภ โกรธ หลง ไม่ได้ ก็ต้องลดโลภ โกรธ หลง ให้น้อยลงเท่าที่จะน้อยได้ ถ้าลดไม่ได้ก็ต้องให้โลภ โกรธ หลง คงที่อยู่เท่าเดิม อย่าเพิ่มโลภ โกรธ หลง ให้มากกว่าเดิม

(๒) พยายามระวังกรรมชั่วที่ยังไม่ได้ทำ อย่าไปทำเข้า ด้วยการมีสติอยู่เสมอ อย่าเผลอสติ

การกระทำกรรมดี พระพุทธเจ้าสอนไว้ให้ปฏิบัติ ๒ อย่าง คือ

(๑) พยายามสร้างทำความดีที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เช่น ให้ทานอยู่เสมอ ๆ แล้วควรพยายามรักษาศีลดูบ้าง รักษาศีลอยู่แล้วก็ควรหัดพยายามทำใจให้เป็นสมาธิดูบ้าง

(๒) พยายามรักษาความดีที่ทำแล้วไม่ให้เสื่อมด้วยการทำความดีเช่นนั้นเสมอ ๆ หรือทำดีเช่นนั้นให้มากขึ้นเสมอ ๆ

กรรม คือการกระทำของเรานั่นเอง เป็นเครื่องลิขิตชีวิตของเราให้เป็นไปต่าง ๆ หาใช่อะไรอื่นไม่ ฯ

บทเรียนชีวิต บทที่ ๗
จุดหมายของชีวิต

เบื้องต้นของชีวิต คือ*ความเกิด* **ที่สุดของชีวิต** คือ*ความตาย* ในระหว่างของความเกิดกับความตายเป็นเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ ในระหว่างที่มีชีวิตอยู่นี้มีเวลาไม่เท่ากัน บางคนก็มีเวลามาก บางคนก็มีเวลาน้อย เวลาที่มีอยู่นี้เรียกว่า **อายุ** หมายถึง *เวลาที่มีชีวิตอยู่ในโลก* ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังมีพระชนม์อยู่ กำหนดอายุ ๑๐๐ ปี เป็นเกณฑ์อายุขัย แม้บางคนจะมีอายุเกิน ๑๐๐ ปีไปบ้างก็มีน้อย ข้อที่กำหนดอายุ ๑๐๐ ปี เป็นเกณฑ์อายุขัยนั้น มีพุทธภาษิตรับรองไว้ว่า

โย จ วสฺสสตํ ชีเว กุสีโต หีนวิริโย
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย วิริยํ อารภโต ทฬฺหํ ฯ

คนมีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี แต่เกียจคร้าน มีความเพียรย่อหย่อน คนมีชีวิตอยู่วันเดียว ปรารภความเพียรอันมั่นคง ก็ยังดีกว่า

อปฺปํ วต ชีวิตํ อิทํ โอรํ วสฺสสตาปิ มิยฺยติ
โย เจปิ อติจฺจ ชีวติ อถโข โส ชรสาปิ มิยฺยติ ฯ

ชีวิตนี้น้อยนัก คนที่เกิดมาย่อมตายแต่ภายใน ๑๐๐ ปี แม้ถึงผู้ใดมีชีวิตอยู่เกิน ๑๐๐ ปี ผู้นั้นก็ต้องตายด้วยความชราแน่นอน

ยังมีอุดมคติในทางพระพุทธศาสนาอีกมากที่รับรองว่ากำหนด ๑๐๐ ปี เป็นเกณฑ์อายุขัยในสมัยพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ แต่กำหนดอายุ ๑๐๐ ปี เป็นเกณฑ์อายุขัยนั้น ไม่คงที่อยู่ได้ตลอดไป เพราะอายุของมนุษย์ย่อมลดน้อยถอยลงโดยลำดับกาล

นักปราชญ์ในทางคำนวนบางท่าน จึงคิดหักอายุขัยออกโดยลำดับ คือ พระพุทธศักราชล่วงได้ ๑๐๐ ปี ก็หักอายุออกเสีย ๑ ปี คงเหลืออายุขัยเพียง ๙๙ ปี เมื่อหักออกอย่างนี้โดยลำดับ อายุขัยก็ลดน้อยไปโดยลำดับตามพุทธศักราชที่ล่วงไป บัดนี้พระพุทธศักราชล่วงได้ ๒๕๒๐ ปี ก็ต้องหักอายุขัยออกเสีย ๒๕ - ๒๖ ปี เพราะฉะนั้น อายุขัยของมนุษย์ในปัจจุบันนี้ ก็เหลือเพียง ๗๕ - ๗๔ ปีเท่านั้น แท้จริง คนในสมัยปัจจุบันนี้จะมีอายุเกิน ๗๕ - ๗๔ ปีขึ้นไปก็หาได้ยากเต็มที นับจำนวนได้ทีเดียว

ใครเป็นผู้กำหนดอายุของคนไว้ว่า *คนนั้นอายุเท่านั้นต้องตาย คนนี้อายุเท่านี้ต้องตาย* ปัญหาข้อนี้ ในทางศาสนาพราหมณ์ถือกันว่า ***พระพรหมเป็นผู้กำหนด*** บางท่านก็ว่ากำหนดไว้ที่หน้าผาก รอยย่นที่หน้าผากนั่นแหละจะบอกให้รู้ว่าอายุเท่าไรถึงจะตาย บางท่านก็ว่าลวดลายที่ฝ่ามือฝ่าเท้านั่นแหละจะบอกให้รู้ว่าอายุเท่าไรถึงจะตาย บางท่านก็ว่า วัน เดือน ปี เวลาเกิดนั่นแหละจะบอกให้รู้ว่าอายุเท่าไรจึงจะตาย เพราะถือเช่นนั้นจึงเรียกว่า **พรหมลิขิต** ซึ่งหมายความว่า *พระพรหมกำหนด* หรือ*พระพรหมเขียนไว้* ถึงความตายก็พูดว่า *ถึงพรหมลิขิตแล้ว* น่าสงสัยว่า พระพรหมเอาอะไรมาเป็นหลักกำหนดอายุของคนให้ยาวบ้างสั้นบ้างต่าง ๆ กัน คนที่อายุสั้นบางคนเกิดมาไม่ถึง ๑ ชั่วโมงตายก็มี คนที่อายุยาวบางคนมีอายุถึง ๑๐๐ ปี ทำไมพระพรหมจึงกำหนดอายุยาวสั้นต่างกันถึงเพียงนี้ จะว่าพรหมกำหนดตามชอบใจ พระพรหมก็จะกลายเป็นผู้มีอคติไม่สมควรเป็นพระพรหม เพราะถ้ารักใครมากก็กำหนดอายุให้มาก รักใครน้อยก็กำหนดอายุให้น้อย น่าจะมีอะไรแฝงอยู่ในเรื่องกำหนดอายุของคนอย่างแน่นอน คงจะไม่ใช่พระพรหมเป็นผู้กำหนดให้ดังที่บางคนเข้าใจ

ในทางพระพุทธศาสนา แม้พระพุทธเจ้าจะได้รับยกย่องสักเพียงไร พระองค์ก็*ไม่เคยทรงอ้างว่า เป็นผู้บงการชีวิตของคนให้เป็นเช่นนั้นเช่นนี้* ตลอดถึงการบงการให้อายุยาวสั้นตามใจชอบ พระองค์กลับทรงสั่งสอนว่า ***ตนเป็นผู้บงการชีวิตของตนเอง ไม่มีใครจะมาบงการชีวิตของเราได้ นอกจากตัวเราเอง*** ซึ่งเรื่องนี้ได้บรรยายมาแล้ว เพราะฉะนั้นจึงได้คำตอบที่ยุติธรรมที่สุดว่า ***กรรมคือการกระทำของตน เป็นเครื่องกำหนดอายุของตน*** ก็คือว่า ตนเป็นผู้กำหนดอายุของตนเอง ไม่ใช่คนอื่น

ความเมตตากรุณา ความไม่เบียดเบียนคนและสัตว์ เป็นกรรมดีที่ทำให้อายุยืน ***ความพยาบาท*** ความเบียดเบียนคนและสัตว์ เป็นกรรมชั่วที่ทำให้อายุสั้น ยิ่งโหดร้ายถึงฆ่าคนได้ก็จะต้องตายเร็วเข้า ดังที่ผู้ร้ายฆ่าคนตายมาแล้วจนนับไม่ถ้วน ถ้าต้องการอายุยืนก็ต้องปลูกฝังความเมตตาในคนและสัตว์ให้มีขึ้นในตน ใครจะมีอายุยืนหรือสั้นอย่างไรไม่อาจรู้ได้แน่นอน เป็นแต่คาดคะเนเอาว่าอายุเท่านั้นเท่านี้จะต้องตาย เว้นแต่ท่านผู้มีญาณเท่านั้น

มีภาษิตรับรองคำนี้ไว้ว่า **"อนิมิตฺตมนญฺญาตํ มจฺจานํ อิธ ชีวิตํ** *ชีวิตของหมู่สัตว์ที่จะต้องตายในโลกนี้ ไม่มีเครื่องหมาย รู้ไม่ได้ว่าจะต้องตายเมื่อใด"* ชีวิต พยาธิ ความเจ็บไข้ กาลเวลาตาย สถานที่ที่จะทอดทิ้งร่างกายที่ตาย คติทางที่จะไปเกิด ห้าอย่างนี้ที่มีอยู่ในโลก ไม่มีเครื่องหมายรู้ไม่ได้

ในระหว่างที่มีชีวิตอยู่นี้จะเป็นเวลายาวหรือสั้นก็ตาม ผู้เป็นเจ้าของชีวิตจะต้องตั้งจุดหมายของชีวิตไว้ว่า ในระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่นี้จะต้องการบรรลุถึงผลที่สุดอย่างไร คือต้องการจะเอาดีทางไหน มิใช่ปล่อยให้ชีวิตล่วงไป ๆ โดยไม่มีจุดหมายแต่อย่างใด ชีวิตของทุก ๆ คนย่อมมีค่าที่สุดของผู้นั้น และตนเองเป็นผู้บันดาลชีวิตของตนเอง ดังได้กล่าวแล้ว จึงสมควรที่สุดที่จะต้องตั้งจุดหมายของชีวิตไว้ให้แน่นอน กาลเวลามีความยุติธรรมที่สุด วันหนึ่งกับคืนหนึ่งมี ๒๔ ชั่วโมง เท่ากันหมด เวลาของคนมั่งมี ของคนจน ของคนฉลาด ของคนโง่ มิได้ยิ่งหย่อนกว่ากันเลยแม้แต่วินาทีเดียว เวลาล่วงเลยไปเท่าใด ชีวิตของทุก ๆ คนไม่ว่าใครทั้งนั้นก็ต้องล่วงไปเท่านั้นด้วย และจะเรียกร้องเวลาที่ล่วงไปแล้วกลับคืนมาอีกไม่ได้

มีปริศนาว่า ***มีพญายักษ์ตนหนึ่งนา มีนัยน์ตาสองข้าง ข้างหนึ่งสว่าง ข้างหนึ่งริบหรี่ มีปากสิบสองปาก มีฟันไม่มาก ปากละสามสิบซี่ กินสัตว์ทั่วปฐพี ยักษ์ตนนี้คือใคร ?*** ตอบว่า **พระกาล** กาล แปลว่า เวลา หมายเอาวันคืนเดือน **ตาสองข้าง** คือข้างขึ้นข้างแรม **๑๒ ปาก** คือ ๑๒ เดือน **ฟัน ๓๐ ซี่** คือเดือนหนึ่งมี ๓๐ วัน **กินสัตว์ทั่วปฐพี** คือกลืนกินสัตว์ทั่วแผ่นดิน เวลาที่ล่วงไปมิใช่ล่วงไปแต่เวลาเท่านั้น ย่อมนำชีวิตสัตว์ทั้งแผ่นดินให้ล่วงตามไปด้วย

พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ให้พิจารณาเนือง ๆ ว่า **"กถมฺภูตสฺส เม รตฺตินฺทิวา วีติปตนฺติ** แปลว่า *วันคืนล่วง ๆ ไป บัดนี้เราทำอะไรอยู่"* ทั้งนี้ก็เพื่อเตือนใจให้ระลึกถึงคุณค่าของเวลาแล้วใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ วันหนึ่งคืนหนึ่งมี ๒๔ ชั่วโมง เท่ากันทุกคนก็จริง แต่ว่าใครจะใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ได้มากน้อยเพียงไร ก็สุดแต่ผู้นั้น ผู้ต้องขังบางคนใช้เวลาที่เพื่อนผู้ต้องขังอื่น ๆ ระทมทุกข์ ให้ได้ประโยชน์ยิ่งกว่าท่านที่มีอิสระอย่างสมบูรณ์เสียอีก เช่น เขียนหนังสือตำราไว้ให้เป็นสมบัติของโลกได้ แม้ราชพราหมณ์ผู้เป็นขอทานก็ยังสามารถบรรลุพระอรหัตผล และได้เอตทัคคะว่าเป็นผู้เลิศในทางปฏิภาณ คือมีไหวพริบ จัดเข้าในพวกมหาสาวก ๘๐ ได้ เวลาของคนขอทานยังมีประโยชน์ถึงเพียงนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ***เวลาวันเดียวของคนที่มีความเพียรมั่นคงไม่ท้อถอย มีค่ากว่าเวลา ๑๐๐ ปี ของคนที่เกียจคร้าน*** คนสำคัญทุกคนย่อมตั้งจุดหมายของชีวิตไว้อย่างแน่นอน แล้วใช้เวลาใน

ระหว่างที่มีชีวิตอยู่เพื่อบรรลุจุดหมายของชีวิตโดยไม่ท้อถอย ชีวิตที่ไม่มีจุดหมายอันแน่นอน ก็คล้ายกับเรือที่ลอยอยู่กลางทะเลโดยปราศจากผู้บังคับ สุดแท้แต่คลื่นลมจะพาไปไหน

ทางพระพุทธศาสนาปรากฏตามตำนานว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงตั้งจุดหมายของชีวิตไว้ว่า จะต้องบรรลุพระสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้จงได้ แม้จะมีอุปสรรคอย่างใด ๆ ก็จะไม่ยอมเปลี่ยนจุดหมายของชีวิตเป็นอันขาด พระองค์บำเพ็ญบารมีอย่างใดก็ปรารถนาบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณทุกครั้ง ผลที่สุดพระองค์ก็ได้บรรลุดังประสงค์ ในเมื่อพระองค์สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว แม้จะทรงเล็งเห็นว่า การบรรลุถึงธรรมตามพระองค์นั้นเป็นการยากอย่างยิ่ง แต่ก็มิได้ท้อถอย ทรงตั้งจุดหมายของชีวิตในความเป็นพระพุทธเจ้าไว้ว่าจะต้องทรงประดิษฐานบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ให้ครบถ้วนก่อนจึงจะนิพพาน

บรรดาสาวกที่ได้รับเอตทัคคะ เช่น พระสารีบุตร และพระนางเขมาเทวี ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศในทางมีฤทธิ์มาก เป็นต้น ก็ล้วนแต่ตั้งจุดหมายไว้แล้วว่า จะต้องบรรลุที่สุดในทางนั้น ๆ แล้วก็พยายามบำเพ็ญบารมีเพื่อบรรลุผลอย่างนั้นตลอดมา ในคราวที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งพระสารีบุตรเป็นอัครสาวกฝ่ายขวา พระมหาโมคคัลลานะเป็นอัครสาวกฝ่ายซ้าย ผู้ที่ยังไม่ทราบความคิดก็ติเตียนว่า ทรงตั้งโดยไม่ยุติธรรม เพราะพระสารีบุตรและโมคคัลลานะเป็นผู้มาบวชในพระพุทธศาสนาภายหลังพระปัญจวัคคีย์มีพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นต้น และภายหลังพระยสะ พระอุรุเวลกัสสปะ พระนทีกัสสปะ พระคยากัสสปะ แต่เมื่อพระพุทธเจ้าทรงกล่าวประวัติอันเกี่ยวด้วยปณิธาน คือความปรารถนาเพื่อบรรลุผลที่สุดของท่านเหล่านั้นให้ฟังก็เห็นว่าทรงแต่งตั้งด้วยความยุติธรรม เพราะทรงแต่งตั้งตามคุณความดีที่ท่านได้บำเพ็ญกันมาเพื่อบรรลุผลที่สุดต่าง ๆ กันตามความปรารถนา

ชีวิตที่มีจุดหมายแน่นอน เป็นชีวิตที่มีแนวทางดำเนินอันแน่นอน ชีวิตที่ไม่มีจุดหมายอันแน่นอน เป็นชีวิตที่ไม่มีแนวทางดำเนินอันแน่นอน ย่อมยากแก่การดำเนินชีวิต เพราะไม่ทราบว่าจะดำเนินชีวิตไปเพื่ออะไรกันแน่ เป็นชีวิตที่เลื่อนลอยเหมือนเรือที่ลอยอยู่กลางทะเล สุดแท้แต่คลื่นลมจะพาไป ***จุดหมายชีวิตนั้นต้องเป็นจุดหมายที่ชอบธรรม จึงจะเป็นคุณประโยชน์แก่ชีวิต*** เพราะว่าเมื่อชีวิตบรรลุถึงจุดหมายแล้วก็ได้ผลคือความสุขความเจริญสมปรารถนา ***ส่วนจุดหมายชีวิตที่ไม่ชอบธรรมนั้น ไม่เป็นคุณประโยชน์แก่ชีวิต*** เพราะว่าในระหว่างที่ดำเนินชีวิตเพื่อบรรลุจุดหมายก็ต้องประสบทุกข์เรื่อยไป ยิ่งเมื่อบรรลุจุดหมายเร็วแล้วก็ยิ่งประสบทุกข์มากขึ้น เช่น พระองคุลีมาล ในตอนตั้งจุดหมายชีวิตไว้ว่า

จะเป็นเจ้าโลกด้วยการฆ่าคนให้ได้ ๑,๐๐๐ คน ในระหว่างนี้หาความสุขไม่ได้เลย ในตอนหลังพบพระพุทธเจ้าจึงเปลี่ยนจุดหมายในชีวิตใหม่ คือต้องการเป็นผู้พ้นกิเลสทุกอย่าง ก็ได้ประสบสันติสุขสมปรารถนา ฯ

บทเรียนชีวิต บทที่ ๘
อุปสรรคของชีวิต

ชีวิตมักจะประสบอุปสรรคคือความขัดข้องอยู่เสมอ จะหาชีวิตที่ดำเนินไปอย่างราบรื่นจนถึงจุดหมายปลายทางโดยปราศจากอุปสรรคนั้นเห็นจะหาได้ยาก ไม่มีชีวิตที่ปราศจากการต่อสู้กับอุปสรรค เริ่มต้นตั้งแต่ต่อสู้เพื่อความดำรงอยู่แห่งชีวิต เพื่อความก้าวหน้า จนถึงจุดหมายปลายทางแห่งชีวิต เพื่อความยั่งยืนนานแห่งชีวิต

นักปราชญ์ผู้หนึ่งคือ คุณหลวงวิจิตรวาทการ กล่าวไว้ว่า ***ชีวิตคือการต่อสู้ ศัตรูคือยากำลัง อุปสรรคคือหนทางแห่งความสำเร็จ ความลำบากในวันนี้คือความสุขในวันหน้า*** คำกล่าวนี้เป็นคำปลุกปลอบใจได้ดี คุณหลวงวิจิตรวาทการได้แต่งเพลงไว้บทหนึ่งซึ่งเป็นคำปลุกปลอบใจได้อย่างดียิ่งว่า *“โลกมนุษย์นี้ไม่มีที่แน่นอน ประเดี๋ยวเย็นประเดี๋ยวร้อนช่างแปรผัน โชคหมุนเวียนเปลี่ยนไปได้ทุก ๆ วัน สารพันหาอะไรไม่ยั่งยืน ชีวิตเหมือนเรือน้อยล่องลอยอยู่ ต้องต่อสู้แรงลมประสมคลื่น ต้องทนทานหวานสู้อมขมสู้กลืน ต้องจำฝืนสู้ภัยไปทุกวัน เป็นการง่ายยิ้มได้ไม่ต้องฝืน เมื่อชีพชื่นเหมือนบรรเลงเพลงสวรรค์ แต่คนที่ควรชมนิยมกัน ต้องใจมั่นยิ้มได้เมื่อภัยมา”* (เพลงโชคมนุษย์)

พระพุทธเจ้าเป็นผู้เจนจบในเรื่องของชีวิต ก็ได้ตรัสไว้ว่า **ทุกฺขเมว หิ สมฺโภติ** *ทุกข์นั่นแลย่อมเกิดขึ้น* **ทุกฺขํ ติฏฺฐติ เวติ จ** *ทุกข์ย่อมตั้งอยู่ด้วย ย่อมเสื่อมสิ้นไปด้วย* **นาญฺญตฺตร ทุกฺขา สมฺโภติ** *นอกจากทุกข์หาอะไรเกิดมิได้* **นาญฺญตฺตร ทุกฺขา นิรุชฺฌติ** *นอกจากทุกข์หาอะไรดับมิได้* พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเช่นนี้ เพื่อให้เล็งเห็นว่า ถ้ายังอยู่ในโลกตราบใดก็ยังไม่พ้นทุกข์ เพราะโลกนี้เป็นโลกของความทุกข์ ที่พูดกันว่า โลกนี้มีความสุข ก็คือทุกข์น้อยนั่นเอง หาใช่สุขที่แท้จริงไม่ สุขที่แท้จริงนั้น ต้องพ้นไปจากโลกนี้แล้วจึงจะได้ประสบ

ซึ่งเรียกว่า*โลกุตตรสุข* บางท่านก็เข้าใจว่าพระพุทธเจ้ามองโลกในแง่ร้ายเกินไป แต่ความจริงนั้นพระพุทธเจ้ามิได้ทรงมองโลกในแง่ร้ายเลย ดังที่ตรัสไว้ว่า **เอถ ปสฺสถิมํ โลกํ** *สูเจ้าจงมาดูโลกนี้* **จิตฺตํ ราชรถูปมํ** *อันตระการปานราชรถ* **ยตฺถ พาลา วิสีทนฺติ** *ซึ่งผู้เขลาพากันติดอยู่* **นตฺถิ สงฺโค วิชานตํ** *แต่ผู้รู้หาติดอยู่ไม่*

การที่พระองค์ตรัสว่า โลกนี้เป็นโลกแห่งความทุกข์นั้น พระองค์ทรงมองโลกในแง่ของความจริง เมื่อโลกเป็นทุกข์ พระองค์ก็ตรัสว่าเป็นทุกข์ เพื่อให้ทุกคนทราบความจริงของโลกว่า เป็นอย่างไรแน่ เมื่อประสบทุกข์จะถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา เพราะว่า ถ้ายังอยู่ในโลกมันก็ต้องเป็นทุกข์ เป็นเหตุให้เกิดความเข้มแข็งไม่อ่อนแอ ***อุปสรรคชีวิตที่สำคัญที่สุด*** มิใช่อื่นไกล ได้แก่***ตัวของเราเอง*** ถ้าตัวเป็นอุปสรรคของตัวเราเองแล้วแก้ยากที่สุด อุปสรรคที่ว่านี้ก็คือ *ตัวเองไม่ทำตัวให้เป็นที่พึ่งของตัวเองได้* คิดแต่จะพึ่งผู้อื่นอยู่ตลอดไป เช่น เป็นคนเกียจคร้าน เป็นคนอ่อนแอ เป็นคนจับจดไม่จริง เป็นคนหยาบไม่รอบคอบ เป็นต้น

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ก็จัดว่าเป็นอุปสรรคที่แก้ยากที่สุด บางทีก็แก้ไม่ได้จนตายไปก็มี ตัวเองเป็นอุปสรรคของตัวเองเป็นสิ่งที่แก้ยาก พระพุทธเจ้าตรัสว่า **อตฺตา หิ กิร ทุทฺทโม** *ตนนั่นแหละฝึกสอนได้ยาก* ก็หมายความว่าตนนั่นแหละแก้ได้ยาก บางคนสอนคนอื่นสอนได้ แต่สอนตนเองไม่สำเร็จ **การสอนที่สำคัญ**ก็คือ ***สอนให้ตนเองเป็นที่พึ่งของตนเองได้*** แม้จะสอนอย่างไรก็ตาม ถ้าตนเองยังเป็นที่พึ่งของตนเองไม่ได้ การสอนนั้นก็ยังไม่ได้ผลสมบูรณ์ เช่น นักเรียน แม้ครูจะสอนอย่างไร ถ้าในเวลาสอบไล่ยังต้องอาศัยตำราความรู้จากผู้อื่นด้วยการดูอย่างเขาบ้าง ด้วยการถามเขาบ้าง ความรู้ของนักเรียนนั้นก็ยังใช้ไม่ได้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า **อตฺตนา โจทยตฺตานํ** *จงเตือนตนด้วยตนเอง* **ปฏิมํเสตมตฺตนา** *จงพิจารณาตนเองด้วยตนเอง* อาตมาจำคำกลอนบทหนึ่งได้ แต่ไม่ทราบว่าเป็นของใคร มีใจความว่า

" ถึงบิดามารดาคณาญาติ
ครูอำมาตย์มิตรบุตรสุดสงสาร
คอยเตือนเราเช้าค่ำประจำกาล
ฤาจะปานตัวเราเฝ้าเตือนตน"

ลิขิตพระครูวิสุทธิสังวร (ใช่ สุชีโว), วัดป่าลิไลยวัน (วัดเขาฉลาก) ต.บางพระ อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี

หลักการปกครองมี ๒ อย่างคือ **ปัคคหะ การยกย่อง** หรือให้รางวัลในเวลาทำความดี **นิคคหะ การตักเตือน** หรือลงโทษในเวลาทำผิด ในเวลาปกครองคนอื่น สอนคนอื่น ใช้

๒ หลักคู่กันไป คือว่า ถ้าทำดีก็ชมเชยหรือให้รางวัล ถ้าทำชั่วก็ติเตียนหรือลงโทษ *แต่การปกครองตนเองส่วนมากใช้แต่เพียงหลักเดียว คือชมเชยหรือให้รางวัล แต่การติเตียนหรือลงโทษตัวเอง ไม่ค่อยมีใครทำ เหมือนในเวลาทำกับคนอื่น* เช่น นักเรียนทำผิดควรลงโทษ ครูสั่งให้ยืนหน้าชั้น ๑๐ นาที หรือสั่งให้ทำความสะอาดโรงเรียน เรียกว่า ทำทัณฑกรรม แต่ว่าถ้าเวลาครูทำผิด มีครูที่ไหนบ้างที่สั่งลงโทษตัวเองเช่นนั้น หรือเวลาบุตรทำผิด บิดามารดาก็ลงโทษอย่างนั้นอย่างนี้ แต่เวลาบิดามารดาทำผิดบ้าง มีบิดามารดาที่ไหนบ้างลงโทษตัวเองเช่นบุตรทำผิด

ความจริงนั้น ถ้าผู้ใหญ่ทำผิดเช่นเด็ก สมควรจะลงโทษมากกว่าเด็ก เพราะเป็นผู้รู้ดีอยู่แล้ว แต่ก็ไม่มีผู้ใหญ่ที่ไหนลงโทษตัวเองเช่นนั้น นอกจากจะไม่ยอมลงโทษตัวเองแล้ว ยังไม่ยอมรับผิดเสียอีกด้วย กลับปฏิเสธว่ามิได้ทำผิด พยายามแก้ตัวต่าง ๆ นานา ถ้าโลกนี้มากไปด้วยคนที่ทำผิดแล้วยอมรับผิด ยอมให้ลงโทษโดยดี การปกครองก็จะง่ายเข้า คนที่ทำผิดแล้วยอมรับผิด ยอมให้ลงโทษด้วย โลกก็ยกย่องและให้เกียรติว่าเป็นผู้กล้าหาญควรยกย่อง ควรเป็นแบบอย่างของคนทั้งหลาย เช่น พันท้ายนรสิงห์ เป็นต้น แม้ในทางพระวินัย เมื่อพระภิกษุทำผิดก็ให้สารภาพความผิด มิให้ปกปิดไว้ แล้วให้สำรวมระวังต่อไป ที่เรียกกันว่า ปลงอาบัติ จัดว่าเป็นธรรมเนียมที่ดี

เพราะฉะนั้น ในเวลาประสบอุปสรรคแห่งชีวิตจึงไม่ควรลงโทษคนนั้นคนนี้ หรือสิ่งนั้นสิ่งนี้ว่าเป็นผู้ขัดขวางความสำเร็จ ควรพิจารณาตัวเราเอง คือพิจารณาถึงการกระทำของเราเองว่าทำไมจึงมีอุปสรรคเช่นนั้นเช่นนี้เกิดขึ้น จะมีทางแก้ไขได้อย่างไรบ้าง คืนวันที่พระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ มีพระมหากัสสปะเป็นต้น จะกระทำการสังคายนาพระธรรมวินัยหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วได้ ๓ เดือน พระอานนท์พยายามบำเพ็ญสมณธรรม เพื่อสำเร็จเป็นพระอรหันต์ตามคำตักเตือนของพระอรหันต์ทั้งหลาย ตั้งแต่หัวค่ำจนถึงเที่ยงคืนก็ไม่สำเร็จ จึงรู้สึกแปลกใจ เพราะว่าพระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ไว้ว่า ท่านจะสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในคืนวันที่พระอรหันต์จะทำการสังคายนา ก็ได้แก่วันนี้เอง แต่ทำไมจึงไม่สำเร็จ แทนที่พระอานนท์จะโทษคนนั้นคนนี้ หรือสิ่งนั้นสิ่งนี้ว่าเป็นอุปสรรคของการสำเร็จพระอรหันต์ พระอานนท์กลับหันมาพิจารณาการกระทำของท่านเอง ก็ได้พบอุปสรรคที่สำคัญคือความอยากสำเร็จเป็นพระอรหันต์ของท่านมีมากเกินไป ใจจึงฟุ้งซ่าน ท่านไม่อาจทำใจให้สงบระงับจากกิเลสที่ยังมีอยู่ได้ จึงตั้งใจว่าจะเข้าไปพักผ่อนในกุฏิ เพื่อความสงบใจแล้วจึงมาบำเพ็ญสมณธรรมต่อไป พอท่านเอนกายตั้งใจจะนอน ตอนนี้ท่านก็ปลงตก ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ถ้าพระอานนท์มัวแต่โทษคนอื่น ๆ หรือสิ่งอื่น ก็จะไม่พบอุปสรรคที่แท้จริง

และแก้ไขไม่ถูกทาง แต่เมื่อพิจารณาถึงการกระทำของตน ก็พบอุปสรรคที่แท้จริง และแก้ไขถูกทาง จึงได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ในโลกนี้มีของคู่กันเสมอไป เช่น มีมืดก็มีสว่างแก้ มีร้อนก็มีเย็นแก้ มีเกิดแก่เจ็บตายซึ่งเป็นกองทุกข์ใหญ่ ก็ต้องมีไม่เกิดไม่แก่ไม่เจ็บไม่ตายซึ่งเป็นบรมสุขแก้ เป็นของคู่กัน จะมีแต่เกิดแก่เจ็บตายเพียงฝ่ายเดียวไม่ได้ อาศัยเหตุผลเช่นนี้ อุปสรรคทั้งหลายแม้จะใหญ่โตสักเพียงไรก็ต้องมีทางแก้ไขได้เช่นเดียวกัน แต่จะแก้ไขได้ในเวลาเร็วหรือช้าเท่านั้น

อุปสรรคทั้งหลาย แม้จะเป็นของเพียงเล็กน้อย แต่ถ้าเล็งดูด้วยความหวาดกลัวย่อมท้อแล้วก็จะเป็นของใหญ่โตดุจภูเขา จนเห็นว่าเหลือวิสัยที่จะแก้ไขได้ หรือแม้จะเป็นของใหญ่โตมาก แต่ถ้าเพ่งเล็งดูด้วยความกล้าหาญ ไม่ย่อท้อแล้ว ก็จะเป็นของเล็กลงคล้ายกับนิ้วมือ *ในอุปสรรคชนิดเดียวกันคนหนึ่งเห็นว่าใหญ่โตไม่มีทางแก้ แต่อีกคนหนึ่งกลับเห็นว่าเล็กน้อยแก้ไขได้ และทำได้สำเร็จด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถความรู้ของแต่ละคน* อุปสรรคในชีวิตต้องมีด้วยกันทุกคนไม่มากก็น้อย ไม่มีใครเลยที่จะไม่พบอุปสรรค ยิ่งการทำดีย่อมมีอุปสรรคมาก การทำดีเหมือนขึ้นสู่ที่สูง หรือเหมือนพายเรือทวนกระแสน้ำ เพราะความดีเป็นของสูงจึงต้องใช้ความพยายามมาก ส่วนการทำชั่วเหมือนลงสู่ที่ต่ำ หรือเหมือนการพายเรือตามกระแสน้ำ เพราะความชั่วเป็นของต่ำ อยู่เฉย ๆ โดยไม่ทำอะไรก็อาจกลายเป็นคนไม่ดีไปได้ คือกลายเป็นคนเกียจคร้านไป เหมือนลงจากที่สูงหรือพายเรือตามน้ำ แม้ไม่ทำอะไรหรือพายเลย ก็อาจตกลงมาเองได้ หรืออาจลอยไปตามน้ำได้

พระพุทธเจ้าตรัสว่า **ยํ เว หิตญฺจ สาธุญฺจ** *การใดแลเป็นประโยชน์ด้วย ดีด้วย* **ตํ เว ปรมทุกฺกรํ** *การนั้นแลทำได้ยากยิ่ง* พระพุทธเจ้ากว่าจะได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าก็ต้องผ่านอุปสรรคมากมาย แม้แต่เพียงจะได้เห็นคนแก่คนเจ็บคนตาย ซึ่งมีอยู่ทั่ว ๆ ไปแล้วจะได้เป็นเครื่องเตือนใจให้คิดหาทางที่จะพ้นจากความแก่ความเจ็บความตาย ก็เป็นการเห็นได้ยากยิ่ง เพราะพระประยูรญาติมีพระพุทธบิดาเป็นต้น ผู้ปรารถนาจะให้อยู่เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพยายามป้องกันไว้ ไม่ยอมให้เห็นคนแก่คนเจ็บคนตาย แต่ว่าพระองค์ก็มีโอกาสเห็นจนได้ เพราะพระองค์เป็นผู้เคารพความจริง ต้องการความจริง ไม่ต้องการเห็นของปลอมที่เขาตกแต่งหลอกตาไว้ อะไรที่ไม่ดีที่เป็นความทุกข์ก็อยากเห็นอยากรู้ จะได้หาทางแก้ไข พระองค์ไม่ทำพระองค์ให้เป็นอุปสรรคของพระองค์เลย ถ้ามีอุปสรรคสิ่งใดขึ้นพระองค์ก็มิได้โทษใคร พิจารณาการกระทำของพระองค์ว่าทำถูกหรือทำผิด ถ้าเห็นว่าผิดก็แก้ไขต่อไป เช่น การทำทุกกรกิริยา เมื่อเห็นว่าทำถึงเพียงนี้ อย่างที่ไม่มีใครจะทำได้

ก็ยังไม่สำเร็จ ก็คิดหาทางใหม่ จนได้พบทางแห่งความสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสมประสงค์

อุปสรรคของชีวิต ไม่มีสิ่งใดจะสำคัญไปยิ่งกว่าตัวของเราเอง นักเรียนที่มีทุนมากแต่เรียนไม่สำเร็จก็มี ส่วนนักเรียนที่ยากจนมีทุนน้อย แต่เรียนสำเร็จก็มี เช่นนี้ก็ขึ้นอยู่แก่นักเรียนนั่นเอง เรื่องอื่นเป็นส่วนประกอบเท่านั้น ส่วนความสำคัญอยู่ที่ตัวของเราเอง ถ้าตัวเราเองไม่เป็นอุปสรรค คือไม่เป็นเครื่องกีดขวางตัวเราเองแล้ว คนอื่นหรือสิ่งอื่นก็หาขัดขวางตัวเราไม่ได้ ฯ

บทเรียนชีวิต บทที่ ๙
ทางสำเร็จในชีวิต

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้บุคคลเริ่มสร้างตัวเองได้ ตั้งแต่ไม่มีอะไรเลย จนถึงความสำเร็จในชีวิตตามที่ได้มุ่งหมายไว้ แม้พระองค์เองก็ได้ทรงทำให้เป็นตัวอย่าง คือ ทรงสละราชสมบัติทุกอย่าง ทรงมีแต่พระองค์เท่านั้น เสด็จออกบรรพชาก็สามารถบรรลุถึงความสำเร็จ คือเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ผลที่พระองค์สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้านั้น ยังยั่งยืนมาจนถึงทุกวันนี้ แม้พระสาวกของพระพุทธเจ้า เช่น พระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะเป็นต้น ก็ได้สละสมบัติทุกอย่าง เหลือแต่ตัว ออกบวชจนบรรลุพระอรหันต์ ได้รับตำแหน่งอัครสาวกขวาซ้าย มีเกียรติคุณชื่อเสียงมาจนทุกวันนี้

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้พุทธบริษัทเห็นว่า การที่จะทำงานใหญ่ให้สำเร็จได้ เช่น สอนว่า การบวช อาศัยปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัช ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีพเพียงเท่านี้ก็พอเพียงที่จะทำงานใหญ่ได้แล้ว ผลงานของผู้มีปัจจัยเพียง ๔ อย่างที่จำเป็นจริง ๆ ก็เป็นประโยชน์แก่โลกมาจนถึงทุกวันนี้

เป็นความจริง ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเริ่มต้นมาจากไม่มีอะไรเลยทั้งนั้น แต่อาศัยการสร้างขึ้นมา จึงเป็นขึ้นได้ คนฉลาด ก็เริ่มต้นมาแต่เป็นคนโง่มาก่อน คืออ่านหนังสือก็ยังไม่ออก เขียนก็ยังไม่ได้ คนรวย ก็เริ่มต้นมาแต่เป็นคนจนก่อน คนมียศมีตำแหน่ง ก็เริ่มต้นมาแต่คนที่ยังไม่มียศมีตำแหน่งหน้าที่ก่อน พระอริยเจ้าคือผู้ห่างไกลจากกิเลส ก็เริ่มต้นจากปุถุชนคือคนที่ยังมีกิเลสมาก ๆ สิ่งของก็เริ่มต้นมาแต่ไม่มีอะไรก่อน เช่น บ้านเรือนก็เริ่มต้นมาแต่ที่ดินที่ว่างเปล่า แล้วก็สร้างเป็นบ้านเรือนขึ้น วัดต่าง ๆ ก็เริ่มมาแต่ที่ดินว่างเปล่า แล้วก็สร้างเป็นกุฏิ เป็นศาลา เป็นอุโบสถ จนเป็นวัดขึ้น

บางท่านคิดว่า การจะสร้างเป็นความสำเร็จตามความมุ่งหมายนั้น ต้องเป็นคนมีความรู้มาก เป็นคนรวย เป็นคนมีผู้สนับสนุน เป็นต้น ถ้าไม่เช่นนั้นก็ไม่สามารถจะสร้างความสำเร็จได้ แต่ก็ปรากฏว่าคนมีความรู้มาก คนรวย คนมีผู้สนับสนุน ทำอะไรไม่สำเร็จตามความมุ่งหมายก็มีอยู่ ความรู้มาก ความรวย ความมีผู้สนับสนุน กลับช่วยอะไรไม่ได้ก็มีอยู่ ถ้าสร้างผิดทางแล้วก็ไม่พบความสำเร็จ เหมือนคนเดินผิดทางก็ไม่มีหวังจะไปถึงที่ที่ตนเองต้องการจะไป เว้นแต่เมื่อรู้ว่าตนเดินผิดทางแล้วกลับมาเดินทางถูกต่อไป ก็มีหวังว่าจะไปถึงที่ที่ตนต้องการจะไป เว้นแต่ว่าจะเร็วหรือช้า ทั้งนี้ก็สุดแต่กำลังของคนนั้น ๆ จะมากหรือน้อยเพียงใด

ทางสำเร็จในชีวิตนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ดังนี้

๑. **ฉันทะ *ความรักงาน*** คนที่เกิดมาต้องทำงานทุกคน เพราะมีกาย วาจา ใจ กายมีหน้าที่ต้องทำ วาจามีหน้าที่ต้องพูด ใจมีหน้าที่ต้องคิด คำว่า "**คน**" ก็หมายความว่าไม่นิ่งอยู่เฉย ๆ คือต้องทำงานด้วยกาย วาจา ใจ ทั้ง ๓ อย่าง ถ้านิ่งอยู่เฉย ๆ ก็ไม่เรียกว่า **คน** เรียกว่า **ศพ**บ้าง ผีบ้าง **คนตาย**บ้าง ก็คือคนทำงานด้วยกายวาจาใจไม่ได้

คนถูกเรียกชื่อต่าง ๆ กันก็เพราะทำงาน เช่น เรียกว่า**นักเรียน** หรือ**นิสิต** ก็เพราะเล่าเรียน เรียกว่า**ข้าราชการ** ก็เพราะทำราชการ เรียกว่า**ชาวนา** ก็เพราะทำนา เรียกว่า**ชาวสวน** ก็เพราะทำสวน เรียกว่า**พ่อค้า** ก็เพราะค้าขาย เป็นต้น คนถูกจัดเป็นขั้นก็เพราะการงาน เช่น ฝ่ายปกครอง เรียกว่า**ผู้ใหญ่บ้าน** ก็เพราะปกครองเพียงหมู่หนึ่ง เรียกกันว่า**กำนัน** ก็เพราะปกครองตำบลหนึ่ง เรียกว่า**นายอำเภอ** ก็เพราะปกครองอำเภอหนึ่ง เรียกว่า **ผู้ว่าราชการจังหวัด** ก็เพราะปกครองจังหวัดหนึ่ง เป็นต้น

จะเป็นงานอะไรก็ตาม ถ้าผู้ทำมีความรักงานนั้น พอใจในงานนั้นจริง ๆ แล้ว ก็มีทางจะทำงานนั้นให้สำเร็จได้ตามความมุ่งหมาย แต่ถ้าหมดความรักความพอใจในงานที่ทำแล้วก็ไม่มีทางที่จะสำเร็จ เช่น นักเรียนเบื่อการเรียน ข้าราชการเบื่อราชการ ชาวนาเบื่อนาชาวสวนเบื่อสวน พ่อค้าเบื่อการค้าขาย เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็หมดความพากเพียร หมดความเอาใจใส่ หมดความคิดที่จะทำให้ก้าวหน้าต่อไป งานนั้นก็ไม่มีทางที่จะสำเร็จได้ คนไม่หิวก็ไม่อยากกิน แม้ถูกบังคับให้กินก็คงกินไม่ได้มาก แต่ถ้าหิวและยิ่งหิวจัด ๆ และอาหารถูกปากเป็นที่พอใจ ก็จะกินได้มาก กินอิ่มแล้วจะรู้สึกสบายใจมาก คนไม่รักงานก็ไม่อยากทำงานถึงแม้จะทำก็เอาดีไม่ได้

พระพุทธเจ้าทรงรักความเป็นพระพุทธเจ้า ไม่ทรงรักความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ แม้จะถูกล่อเพื่อให้อยู่เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เช่น ถูกตามใจทุก ๆ อย่าง ปลูกปราสาทให้อยู่สบายตลอด ๓ ฤดู พระองค์ก็ไม่ทรงสมัครเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เพราะพระทัยไม่รัก แต่ว่าแม้จะถูกกีดกันเพื่อมิให้ออกบวชสักเท่าไร พระองค์ก็ทรงออกผนวชจนสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าจนได้ แม้ว่าความเป็พระพุทธเจ้าจะสำเร็จได้ยาก ก็สำเร็จลงได้ด้วยพระทัยรัก

เด็กรักวิชาอย่างหนึ่ง แต่ถูกบังคับให้เรียนวิชาอีกอย่างหนึ่งก็เรียนไม่สำเร็จ หรือถ้าสำเร็จ แต่เอาดีทางวิชานั้นไม่ได้ ส่วนวิชาที่รัก แม้ไม่ได้เล่าเรียน เพียงแต่ได้เห็นก็อาจทำได้ เช่น บางคนวาดรูปได้ แก้เครื่องยนต์ได้ เป็นช่างไม้ได้ โดยมิได้เล่าเรียนวิชาเช่นนั้นมาก่อนเลย คนส่วนมากรักเงินพอใจในเงิน แต่ถ้าไม่รักงานพอใจในงาน ก็ชื่อว่า ***พอใจในผลแต่ไม่พอใจในเหตุ*** เพราะเงินเป็นผลของงาน

ตามธรรมดาผลต้องมาจากเหตุ ถ้าไม่มีเหตุ ผลก็มีไม่ได้ ถ้ารักเงินก็ต้องรักงานด้วย เหมือนรักแต่ดอกไม้ ผลไม้ แต่ไม่รักต้นไม้ ไม่บำรุงรักษาต้นไม้ ต้นไม้ก็ไม่ออกดอก ออกผลตามความปรารถนา ถ้าจะคิดว่าการบำรุงรักษาต้นไม้เป็นหน้าที่ของผู้อื่น ส่วนการเก็บดอกเก็บผล เป็นหน้าที่ของเรา ก็ชื่อว่าไม่ยุติธรรม ไม่สมดุลย์กัน ถ้าเราถูกทำเช่นนั้นบ้างก็จะไม่ยอมรับว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความดีความถูก แม้จะไม่บำรุงรักษา แต่ว่าถ้าต้องการดอกต้องการผลก็ต้องมีสิ่งแลกเปลี่ยน อย่างน้อย ๆ ก็ต้องทำตนให้เป็นคนน่ารัก น่าให้รางวัลดังเช่น ผู้ที่เขาบำรุงรักษาต้นไม้ จึงมีหวังจะได้ดอกได้ผล เป็นต้น

ความรักงานจึงเป็นทางสำเร็จทางหนึ่ง แต่ถ้าเกิดความเบื่องานขึ้น ต้องค้นหาเหตุแห่งความเบื่อหน่ายให้พบว่า อะไรเป็นมูลเหตุให้เกิดความเบื่อหน่ายงานขึ้น แล้วนำมาพิจารณาหาทางแก้ไข ทำลายสาเหตุนั้นเสีย

๒. วิริยะ ความเพียร คนพากเพียรกับคนเกียจคร้าน มีจุดหมายปลายทางตรงกัน คือต้องการมีความสุขด้วยกันจริง แต่ผลที่ได้รับจะห่างกันเช่นฟ้ากับดิน หรือเช่นฝั่งมหาสมุทรข้างนี้กับข้างโน้น คนขยันหรือคนเกียจคร้านก็รักสุขด้วยกันทั้งนั้น แต่คนรักสุขแล้วเกียจคร้าน ชื่อว่าทำไม่ถูก เพราะไม่มีอะไรรับรองว่ารักสุขต้องเกียจคร้านจึงจะพบสุข ส่วนคนรักสุขแล้วขยัน ชื่อว่าทำถูก จะได้พบความสุขแน่นอน เพราะมีภาษิตของพระพุทธเจ้ารับรองไว้ว่า **วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ** *คนจะพ้นทุกข์ได้เพราะความขยัน*

ลักษณะของคนเกียจคร้าน มี ๓ อย่าง คือ

(๑) ทอดธุระที่กะไว้ว่าจะทำ

(๒) เบื่อหน่ายต่อการงานที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า และ

(๓) ผัดเพี้ยนเวลาเรื่อย ๆ ไป

ลักษณะของคนขยัน ก็มี ๓ อย่าง แต่ตรงกันข้าม คือ

(๑) รีบทำธุระที่กะไว้ไม่ทอดธุระ

(๒) ทำงานที่มาถึงมือไม่ชักช้า และ

(๓) ทำงานตามเวลาไม่ผลัดวัน

คนเกียจคร้านก็คือคนกลัวงาน เห็นงานเป็นภัยที่จะนำความทุกข์มาให้ ส่วนคนขยันก็คือคนกล้าหาญ เห็นงานเป็นกีฬาที่จะนำความสุขร่าเริงมาให้ คำว่า **วิริยะ** แปลว่า ***ความเป็นผู้กล้าหาญ*** ในการงาน ไม่กลัวงาน ไม่หนีงาน ก้าวหน้าไปหางานเพื่อความสำเร็จ เหมือนนักรบที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษ หรือวีรสตรี ก็เพราะเป็นผู้กล้าหาญในการรบ ไม่กลัวข้าศึก ก้าวเข้าหาข้าศึกเพื่อชัยชนะ แม้งานใหญ่ ถ้ามีความพากเพียรก็สำเร็จได้ เหมือนตัวปลวกพากเพียรขนดินก่อจอมปลวกได้ใหญ่โตกว่าหลายเท่าฉะนั้น

๓. **จิตตะ ความเอาใจใส่** หมายความว่า มีความห่วงใยในการงานอันเป็นหน้าที่อยู่เป็นนิตย์ ไม่ทอดธุระ ไม่เพิกเฉยเสีย คอยใส่ใจตรวจตราดูว่า การงานนั้นทำมาได้เท่าใดแล้ว และจะต้องทำไปอีกสักเท่าใดจึงจะสำเร็จ การงานที่เอาใจใส่อยู่เสมอ แม้จะยากแสนยาก ก็จะกลับเป็นของง่ายแสนง่าย เหมือนคนหัดขี่จักรยาน ตอนต้นรู้สึกว่าเป็นของยาก แต่เมื่อเอาใจใส่หัดอยู่เสมอไม่ยอมเลิกล้ม ต่อไปก็จะรู้สึกง่ายเข้าทุกที ๆ จนถึงขี่ได้คล่องแคล่ว และพลิกแพลงไปได้ต่าง ๆ นานา การขี่รถจักรยานก็เป็นของธรรมดาสามัญ ไม่ใช่ของลำบากยากเย็นอะไรเลย การเรียนหนังสือ การอ่านหนังสือ ก็เช่นกัน ในตอนต้นก็เป็นของยาก แต่เมื่อเอาใจใส่ในการเรียนอยู่เสมอก็จะเป็นของง่ายเข้าทุกที จนเป็นเรื่องธรรมดาไป นี่คือผลของการเอาใจใส่ในการงาน

๔. **วิมังสา ความสอดส่อง** ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามเหตุผล การทำงานก็ต้องคอยสอดส่องดูว่า เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง เมื่อเป็นอย่างไรก็ต้องค้นหาเหตุให้พบ ถ้าเจริญขึ้นก็ต้องประกอบเหตุแห่งความเจริญไว้ แต่ถ้าเสื่อมลงก็ต้องละเหตุแห่งความเสื่อมเสีย อนึ่ง ต้องคอยสอดส่องสิ่งที่เป็นโทษหรือเป็นคุณ เห็นสิ่งใดเป็นโทษแก่การงานก็ต้องละสิ่งนั้นเสีย เห็นสิ่งใดเป็นคุณแก่การงานก็ต้องประกอบสิ่งนั้นให้เจริญขึ้น ต้องคอยสอดส่องดูว่า ถ้าทำอย่างนี้จะมีผลอย่างไรบ้าง และผลอย่างนี้เกิดขึ้นมาเพราะอะไรแน่ เมื่อสอดส่อง

ทราบเหตุผลโดยประจักษ์แล้วย่อมสามารถในการเปลี่ยนแปลงแก้ไข เพื่อให้การงานที่ทำสำเร็จไปได้โดยอาการอันมีผลดีที่สุด

ข้อนี้พึงเห็น เช่น เสนกบัณฑิตบรมโพธิสัตว์ สามารถสอดส่องโดยเหตุผล จนเห็นงูอยู่ในกะทอของพราหมณ์แก่ ซึ่งตนเองแบกกะทอใส่บ่ามาแท้ ๆ แต่ก็หารู้ไม่ว่ามีงูร้ายอยู่ในกะทอ และช่วยให้พราหมณ์พ้นจากความตายได้

ความมุ่งหมายของชีวิตทางใดทางหนึ่งก็ตาม จะสำเร็จได้ก็ต้องอาศัยดำเนินไปตามทางดังกล่าวแล้วคือ

๑. ต้องมีความรักความพอใจในการงานนั้น ๆ
๒. ต้องมีความพากเพียรในการงานนั้น ๆ
๓. ต้องมีการเอาใจใส่ในการงานนั้น ๆ
๔. ต้องมีความสอดส่องในการงานนั้น ๆ

แม้สิ่งที่ยากที่สุดที่มนุษย์จะพึงได้พึงถึง คือพระสัมมาสัมโพธิญาณ พระพุทธเจ้าทรงได้มาแล้วด้วยทางทั้ง ๔ จึงไม่มีสิ่งใดในโลกที่จะไม่ได้ด้วยทางทั้ง ๔ นี้ ฯ

บทเรียนชีวิต บทที่ ๑๐

ทางดำเนินชีวิต

ตามถนนส่วนใหญ่ สายสำคัญที่มีการจราจรมาก ๆ มักมีเส้นขาวขีดไว้ กลางถนนบ้าง ขีดกั้นบอกระยะทางให้จอดรถบ้าง เพื่อป้องกันอันตราย เช่น รถชนกันบ้าง และเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ถ้าไม่มีเส้นขาวเหล่านี้เป็นเครื่องหมายแล้ว รถจะสับสนดูไม่เป็นระเบียบ เป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ผู้โดยสารและผู้สัญจรไปมา หรือเป็นที่หวาดเสียวอยู่มาก

อนึ่ง ผู้ขับรถยนต์ไปบนถนนที่มีการจราจรมาก ๆ เช่นนี้ ต้องเป็นผู้มีสติมั่นคงไม่ตกใจง่าย จึงจะสามารถนำรถผ่านมันไปได้โดยปลอดภัย แม้จะเป็นผู้ชำนาญในการขับรถก็จริง แต่ถ้าประมาทขาดสติแล้วก็อาจเป็นอันตรายได้ ดังที่เคยปรากฏมาแล้วเสมอ ๆ นี้เป็นเรื่องของรถและคนขับรถ ชีวิตของเราที่กำลังเป็นอยู่ทุกวันนี้คล้าย ๆ กับรถ ต่างแล่นไปแล่นมา ไปโน้นบ้างนี่บ้าง ไม่ค่อยได้พักผ่อนนัก กลางคืนจึงจะได้เข้าอู่คือเข้าสู่ที่นอน แต่บางคนก็ยังมีเรื่องที่จะต้องไปในเวลากลางคืน ไปในเวลาที่คนอื่น ๆ หลับนอนกันอย่างสบายแล้ว มีภาษิตเปรียบเทียบเหมือนรถไว้ว่า **"ยถา หิ องฺคสมฺภารา โหติ สทฺโท รโถ อิติ** *เหมือนอย่างว่า เพราะคุมส่วนประกอบเข้า เสียงว่ารถ ย่อมมี ฉันใด* **เอวํ ขนฺเธสุ สนฺเตสุ โหติ สตฺโตติ สมฺมติ** *เมื่อขันธ์ทั้งหลายยังมีอยู่ การสมมติว่าสัตว์ ก็ย่อมมี ฉันนั้น"* (สํ.ส. ๒๕/๕๕๔/๑๙๘) ชีวิตที่ดำเนินไปโดยปราศจากเส้นขาวของชีวิตแล้ว ชีวิตก็สับสนอาจชนหรือปะทะกับชีวิตอื่น ๆ เป็นชีวิตที่ไม่เป็นระเบียบ ไม่น่าดู

เส้นขาวของชีวิตคืออะไร ? **เส้นขาวของชีวิต** ก็คือ *มัชฌิมาปฏิปทา* ทางปฏิบัติที่เป็นสายกลาง ไม่ตึงนัก ไม่หย่อนนัก มี ๘ ข้อ คือ

๑. **สัมมาทิฏฐิ** *เห็นชอบ* คือ เห็นในทุกข์ เห็นเหตุให้เกิดทุกข์ เห็นความดับทุกข์ เห็นทางให้ถึงความดับทุกข์

๒. **สัมมาสังกัปปะ** *ดำริชอบ* คือ ดำริในการจะออกจากกามารมณ์ ดำริในความไม่พยาบาท และดำริในความไม่เบียดเบียน

๓. **สัมมาวาจา**· *พูดชอบ* คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ

๔. **สัมมากัมมันตะ** *ทำชอบ* คือ ไม่ทำลายชีวิตผู้อื่นสัตว์อื่น ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกามารมณ์

๕. **สัมมาอาชีวะ** *เลี้ยงชีวิตชอบ* คือ เว้นจากเลี้ยงชีพในทางผิดศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง

๖. **สัมมาวายามะ** *พยายามชอบ* คือ พยายามละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว พยายามระวังความชั่วที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้นได้ พยายามทำความดีที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น และพยายามรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมไป

๗. **สัมมาสติ** *ระลึกชอบ* คือ ระลึกใน***ร่างกาย เวทนา*** ความเสวยอารมณ์ ที่เป็นสุข ทุกข์ และเฉย ๆ ***จิต*** และ***ธรรม*** ทั้งที่เป็นฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว

๘. **สัมมาสมาธิ** *ตั้งใจชอบ* คือ ตั้งใจแน่วแน่ในอารมณ์ที่ดีอย่างใดอย่างหนึ่ง

มัชฌิมาปฏิปทานี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นทางที่เป็นไป **อุปสมาย** *เพื่อความเข้าไปสงบ* **อภิญฺญาย** *เพื่อความรู้ยิ่ง* **สมฺโพธาย** *เพื่อความรู้ดี* **นิพฺพานาย** *เพื่อความดับกิเลสและกองทุกข์*

ชีวิตที่มิได้ดำเนินไปตามทางสายกลาง ถือเป็นชีวิตที่***ตึงเครียดจนเกินไป*** ก็เหมือนรถที่แล่นเร็วจนเกินไป หรือ***ย่อหย่อนจนเกินไป*** ก็เหมือนรถที่แล่นช้าเกินไป ชีวิตนั้นก็ไม่มีหวังว่า จะเป็นชีวิตที่สงบ เป็นชีวิตที่ไม่เดือดร้อน ชีวิตที่ตึงเครียดจนเกินไปก็จะต้องปะทะกับชีวิตอื่น ๆ เป็นอันตราย เหมือนรถที่แล่นเร็วจนเกินไปย่อมไม่ปลอดภัย ชีวิตที่ย่อหย่อนจนเกินไป ก็จะหลงระเริงอยู่ในความเหลวแหลกจนเอาเรื่องไม่ได้ เป็นชีวิตที่ไม่มีประโยชน์ เหมือนรถที่แล่นช้าจนเกินไปไม่มีใครชอบ เพราะไม่ทันความต้องการ

ชีวิตที่ดำเนินไปตามทางสายกลาง จะเป็นชีวิตที่ได้รับความสงบ ไม่เดือดร้อน เหมือนรถที่แล่นพอดี ๆ ก็จะปลอดภัยและไปถึงที่ต้องการตามกำหนด เส้นขาวในทางจราจร

ที่ขีดไว้กลางถนนมีไว้เพื่อความปลอดภัย เช่น ป้องกันรถชนกันเป็นต้น ฉันใด เส้นขาวชีวิต คือมัชฌิมาปฏิปทา ก็เป็นไปเพื่อความสงบ คือเพื่อความไม่วุ่นวายเดือดร้อนของชีวิต เพื่อป้องกันไม่ให้ชีวิตกับชีวิตต้องเกิดปะทะกันขึ้น จนเป็นอันตรายแก่ชีวิตของแต่ละฝ่าย ก็ฉันนั้น

โปรดใคร่ครวญดูเถิดว่า ชีวิตที่ดำเนินไปโดยปราศจาก **มัชฌิมาปฏิปทา** คือปราศจากความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดชอบ การทำชอบ การเลี้ยงชีพชอบ ความพยายามชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจชอบ ทั้ง ๘ ข้อ คือเป็นชีวิตที่ดำเนินไปด้วยความเห็นผิด ความดำริผิด การพูดผิด การทำผิด การเลี้ยงชีพผิด ความพยายามผิด ความระลึกผิด ความตั้งใจผิด ทั้ง ๘ ข้อแล้วจะเป็นชีวิตที่น่ากลัวอันตรายสักเพียงใด เพราะว่า แม้แต่ความผิดเพียงอย่างเดียว อย่างใดอย่างหนึ่งในความผิดทั้ง ๘ ข้อ ก็เป็นภัยที่น่ากลัวอย่างยิ่งอยู่แล้ว ถ้าถึงกับผิดหมดทั้ง ๘ ข้อ ก็หมดหวังที่จะดำเนินชีวิตไปสู่ความสุขได้อย่างแน่แท้

การที่จะดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามทางสายกลาง มิให้ตึงเครียดจนเกินไป หรือย่อหย่อนจนเกินไป ***ต้องอาศัยความไม่ประมาท*** **ความไม่ประมาท** คือ*ความไม่มัวเมา ความไม่เลินเล่อ ความไม่เผลอ ความระวัง ความเอาใจใส่* รวมความว่า ได้แก่ *ความเป็นผู้มีสติ* คือ*มีสติกำกับการกระทำ การพูด การคิดอยู่เสมอ* ไม่มีชีวิตอยู่โดยปราศจากสติ แต่มีชีวิตประกอบด้วยสติเสมอ พระพุทธเจ้าตรัสว่า *รอยเท้าสัตว์ทั้งหมดจะเป็นขนาดใดขนาดหนึ่งก็ตาม ย่อมลงได้ในรอยเท้าช้าง โลกย่อมรับรองว่า รอยเท้าช้าง เป็นยอดคือใหญ่กว่ารอยเท้าสัตว์ทั้งหมด ฉันใด ธรรมที่เป็นกุศลฝ่ายดีทั้งหมด จะเป็นธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม ล้วนมีความประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ตถาคตกล่าวว่า ความไม่ประมาท เป็นยอดของธรรมที่เป็นกุศลทั้งหมด ก็ฉันนั้น*

ในทางธรรมจะบำเพ็ญกุศลอย่างใด เช่น ให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม ก็ต้องเป็นผู้ไม่ประมาทคือมีสติ การให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม จึงเป็นไปโดยเรียบร้อย ได้ผลสมบูรณ์ ในทางโลกจะประกอบการงานใด ๆ เช่น ศึกษาเล่าเรียน ทำราชการ การค้าขาย ทำนา ทำสวน ก็ต้องเป็นผู้ไม่ประมาทคือมีสติ การงานนั้น ๆ จึงจะเรียบร้อยและมีผลดี พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญความไม่ประมาทและทรงติเตียนความประมาทไว้ว่า **อปฺปมาโท อมตํ ปทํ** *ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย* **ปมาโท มจฺจุโน ปทํ** *ความประมาท เป็นทางตาย* **อปฺปมตฺตา น มียนฺติ** *คนไม่ประมาทชื่อว่าไม่ตาย* **เย ปมตฺตา ยถา มตา** *คนประมาทเหมือนคนตาย*

แม้ในสมัยพระองค์จะเสด็จปรินิพพานก็ตรัสไว้เป็นปัจฉิมพจน์ คือคำสอนครั้งสุดท้ายว่า **หนฺทหานิ ภิกฺขเว อามนฺตยามิ โว** *เอาเถิด ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ตถาคตขอเตือนเธอทั้งหลาย* **วยธมฺมา สงฺขารา** *สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา* **อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ** *เธอทั้งหลายจงยังประโยชน์ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท คือจงอยู่ด้วยความไม่ประมาทคือมีสติเถิด*

ในทางพระวินัย พระอรหันต์ได้รับยกเว้นไว้มิให้ผู้ใดโจทก์ท่านด้วยอาบัติ เพราะท่านเป็นผู้มีสติสมบูรณ์เสมอ ย่อมไม่ทำผิดพระวินัย เป็นอธิกรณสมถะ คือวิธีระงับอธิกรณ์อย่างหนึ่งเรียกว่า สติวินัย เป็นอันรับรองว่า ผู้มีสติสมบูรณ์แล้วย่อมไม่ทำความผิด ส่วนผู้ยังทำความผิดอยู่ก็เพราะยังมีสติไม่สมบูรณ์พอ พระอานนท์ก็ยังถูกพระสงฆ์ปรับอาบัติในคราวจะทำปฐมสังคายนา โดยกล่าวว่าท่านไม่ทูลถามให้ชัดเจนว่า สิกขาบทเล็กน้อยที่ทรงอนุญาตให้เพิกถอนได้บ้างนั้น คือสิกขาบทประเภทไหน เป็นเหตุให้พระสงฆ์ที่จะทำปฐมสังคายนาไม่อาจวินิจฉัยชี้ขาดได้ว่าจะถอนสิกขาบทประเภทไหนบ้าง เป็นอันว่าให้คงรักษาไว้ตามเดิมตามที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ทุกประการ เหตุที่พระอานนท์ยังถูกพระสงฆ์ปรับอาบัติก็เพราะว่าขณะนั้นท่านเป็นแต่พระโสดาบัน ยังมิใช่พระอรหันต์ซึ่งเป็นผู้มีสติสมบูรณ์แล้วจึงมิได้ทูลถามให้ชัดแจ้ง

ฉะนั้น การที่จะดำเนินชีวิตมิให้ผิดพลาดหรือพลาดน้อย ก็ต้องอาศัยความเป็นผู้ไม่ประมาท คือมีสติในการดำเนินชีวิตให้เป็นไปโดยอาศัยมัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลางทั้ง ๘ ประการ เป็นหลักสำคัญที่สุด ซึ่งจะเป็นเครื่องประกันชีวิตมิให้ผิดพลาด และให้ชีวิตดำเนินไปด้วยความสงบไม่เดือดร้อน ฯ

บทเรียนชีวิต บทที่ ๑๑
ละครชีวิต

โลกนี้ ท่านสมมติว่าเป็น**โรงละครใหญ่ที่สุด** ใช้ฉากธรรมชาติ เช่น ดิน ฟ้า อากาศ ภูเขา ป่า ต้นไม้ แม่น้ำ ทะเล ใช้ฉากตกแต่ง เช่น บ้านเรือน เรือแพ โรงงาน โรงเรียน สำนักงาน หนทาง เหล่านี้เป็นต้น **ตัวละครที่แสดง** ก็คือ***คนทุกคน*** ที่เกิดมาในโลก ***เริ่มโหมโรง*** ตั้งแต่บิดามารดาสมรสกัน ***เริ่มแต่งตัว*** ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ ***เริ่มออกฉาก*** ตั้งแต่คลอดออกจากครรภ์มารดา แล้วก็ต้องแสดงเรื่อยไปทุกวันทุกคืน ***ปิดฉากเลิกแสดง*** ก็ตอนเมื่อตายเอาศพเข้าโลงแล้วนั่นแหละ ถ้ายังอยู่นอกโลงก็ยังแสดงได้อีก เช่น แสดงหน้าตาให้คนที่เห็น สลดใจบ้าง คิดถึงบ้าง กลัวบ้าง เกลียดบ้าง

เวลาแสดง ก็ไม่เท่ากัน บางคนแสดงได้เพียงชั่วโมงก็เลิก บางคนแสดงได้เป็นวันเป็นเดือนเป็นปี หรือบางคนแสดงได้ถึง ๑๐๐ ปี แต่มีน้อย คนที่ต้องแสดงนานถึง ๑๐๐ ปี ก็ต้องเหน็ดเหนื่อยมาก แสดงเลอะ ๆ เทอะ ๆ หลง ๆ ลืม ๆ เพราะความอ่อนเพลียหมดเรี่ยวแรงในการที่แสดงได้เต็มที่ ส่วนบางคนเตรียมแต่งตัวไม่ได้ออกแสดง คือตายเสียในครรภ์ก็ยังมี

การแสดง ก็ไม่เหมือนกัน บางคนแสดงได้เรียบร้อยดีมาก แม้เลิกแสดงก็ยังมีคนเสียดาย บ่นถึงชมเชยอยู่นานอยากจะให้กลับมาแสดงอีก คืออยากให้เกิดมาพบกันอีก แต่บางคนแสดงเต็มที่มาก มีแต่คนติเตียน แม้เลิกแสดงแล้วก็ยังติเตียนอยู่นาน ไม่อยากให้กลับมาแสดงอีก คือไม่อยากให้เกิดมาพบกันอีก

ในธรรมบทเล่าว่า มีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า **พระเจ้าปิงคละ** เป็นผู้มีพระทัยโหดร้ายมาก เมื่อพระองค์สวรรคตแล้ว ประชาชนต่างพากันชื่นชมยินดี ร่าเริง

กันทั้งเมือง แต่นายประตูคนหนึ่งกลับร้องไห้ อำมาตย์จึงถามว่า *ท่านคิดถึงพระเจ้าปิงคละหรือจึงร้องไห้* นายประตูตอบว่า *ไม่คิดถึงเลยจนนิดเดียว* อำมาตย์ซักว่า *ถ้าไม่คิดถึงแล้วทำไมถึงร้องไห้เล่า* นายประตูตอบว่า *พระเจ้าปิงคละโหดร้าย เวลาพระองค์เสด็จเข้าก็ดีเสด็จออกก็ดี ต้องตีศีรษะข้าพเจ้าทุกครั้งไป คล้ายกับว่าศีรษะของข้าพเจ้านี้เป็นกลองสวรรคตแล้วไปเกิดในเมืองนรกคงจะไปโหดร้ายต่อพญายม เมื่อพญายมทนต่อความโหดร้ายของพระเจ้าปิงคละไม่ไหวก็จะส่งให้กลับมาเกิด เบียดเบียนข้าพเจ้าต่อไปอีก ข้าพเจ้ากลัวพระเจ้าปิงคละจะกลับมาเกิดใหม่จึงร้องไห้*

ผลของการแสดง บางคนแสดงได้ดีมาก ได้ค่าจ้างและรางวัลสูง สามารถสร้างบ้านเรือนอยู่ใหญ่โตกว้างขวาง มีรถยนต์ เรือยนต์ใช้ มีอาหารดี ๆ ทาน มีเครื่องนุ่งห่มดี ๆ ใช้สอยซึ่งถือกันว่ามีความสุขมาก แต่บางคนแสดงแล้วกลับขาดทุน ต้องขายสมบัติขายบ้านขายของเป็นหนี้สินเขารุงรัง ***ผู้กำกับการแสดง*** คือผู้กำหนดหน้าที่ว่าใครจะแสดงเป็นตัวอะไร ***ก็คือ กรรม การกระทำของตน*** นั่นเอง ทำกรรมใดไว้ กรรมนั้นก็บังคับให้แสดงเป็นตัวนั้นแม้จะต้องการแสดงเป็นตัวดี ๆ แต่กรรม การกระทำไม่ดี ก็แสดงเป็นตัวดี ๆ ไม่ได้ กลับต้องแสดงเป็นตัวเสีย ๆ เช่น ตัวโกง ตัวผู้ร้าย ตัวหลอกลวง เป็นเหตุก่อให้เกิดความกลัวความเกลียดชังแก่ ***ผู้ดู*** คือ***คนทั่วไป***

ละครต่าง ๆ ก่อนจะแสดงก็ยังมีการซักซ้อมกันไว้ก่อนว่า ใครจะเป็นตัวอะไร จะต้องแสดงอย่างไร ส่วน ***ละครชีวิตไม่มีการซ้อม*** ไม่รู้ตัวว่าจะแสดงเป็นตัวอะไรบ้าง แสดงเมื่อไรและแสดงอย่างไร จริงอยู่ไม่มีใครรู้แน่ว่า ตั้งแต่เกิดมาไปจนถึงตาย ชีวิตเราจะเป็นอย่างไรจะมีหรือจะจน จะสุขหรือจะทุกข์ จะสงบหรือวุ่นวาย ต้องสุดแต่กรรมคือการกระทำของตนเป็นสำคัญ ถ้าทำดีอยู่ตลอดไปก็จะได้เป็นละครตัวดีเรื่อย ๆ ไป แต่ถ้าทำความชั่วเข้า ถึงแม้ไม่อยากแสดงเป็นตัวเสียก็ต้องแสดงเป็นตัวเสีย เช่น เป็นคนเสียชื่อเสียง เพราะกรรมของตนเป็นผู้กำกับการแสดงบังคับให้เป็นเช่นนั้น ซึ่งไม่มีทางจะหลีกเลี่ยง

ละครต่าง ๆ นั้นเป็นตัวละครกันแต่ในเวลาแสดงเท่านั้น สุดแต่จะถูกสมมติให้เป็นตัวอะไร ก็ต้องเป็นตัวนั้นไปจนกว่าจะเลิกแสดง หรือจนกว่าจะถูกสมมติให้เป็นตัวอื่นต่อไปแต่ว่าเมื่อเลิกแสดงแล้วจะเป็นตัวนั้นอยู่อีกไม่ได้ เช่น สมมติว่าให้เป็นพระเอก นางเอกผู้ร้าย จะเป็นพระเอกหรือนางเอกอีก บิดามารดาของนางเอกอาจไม่ยอม จะเป็นผู้ร้ายอีกตำรวจคงไม่ยอม และเจ้าตัวก็คงไม่อยากเป็นด้วย ละครชีวิตก็คล้ายกัน ถูกกรรมบังคับให้เป็นตัวนั้นตัวนี้ เช่น เป็นบุตรธิดา เป็นสามีภรรยา เป็นบิดามารดา เป็นอาจารย์ เป็นศิษย์

เป็นนาย เป็นคนใช้ ก็เป็นกันแต่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ เมื่อตายแล้วไปเกิดอีก ก็เปลี่ยนแปลงไปใหม่ สุดแต่กรรมจะนำไปให้เป็นตัวอะไรต่อไป เว้นแต่บางครั้ง กรรมอาจบังคับให้กลับมาเป็นตัวเดิมได้อีกก็มี ก็เหมือนละครต่าง ๆ ที่ออกโรงแสดงใหม่ คนที่เคยได้รับสมมติให้เป็นตัวอะไร อาจจะได้รับสมมติให้เป็นตัวเดิมอีกก็ได้ ละครต่าง ๆ เมื่อผู้แสดงได้รับสมมติเป็นตัวอะไร ก็ต้องแสดงให้สมกับหน้าที่ที่ได้รับสมมติ ถ้าแสดงไม่สมก็ถูกติว่าแสดงไม่ดี แสดงไม่เป็น แสดงยังใช้ไม่ได้ แต่ถ้าแสดงได้เหมาะสม ก็ได้รับคำชมเชยว่าแสดงได้ดี แสดงเป็น แสดงใช้ได้

ละครชีวิตก็คล้ายกัน เกิดมาเป็นอะไร เช่นเป็นบุตรธิดา สามีภรรยา บิดามารดา อาจารย์ ศิษย์ นาย คนใช้ ญาติมิตร ก็ต้องเป็นบุตรธิดาดี บิดามารดาดี อาจารย์ดี ศิษย์ดี นายดี คนใช้ดี ญาติดี มิตรดี สามีดี ภรรยาดี จึงจะได้รับยกย่องว่าแสดงละครชีวิต เป็นการแสดงดี แสดงใช้ได้

ละครต่าง ๆ จะแสดงเพียงคนเดียวไม่ได้ ต้องแสดงด้วยกันหลายคน ละครชีวิตก็เช่นกัน ชีวิตจะอยู่โดดเดี่ยวโดยไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นไม่ได้ เมื่อแรกเกิดก็อาศัยบิดามารดา ต่อมาก็อาศัยญาติมิตร ครูอาจารย์ เป็นต้น เป็นอันว่าชีวิตหนึ่ง ๆ จะอยู่ได้ต้องอาศัยชีวิตอื่น ๆ หลายชีวิต แต่ละชีวิตก็ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงอาศัยสาวกช่วยประกาศพระพุทธศาสนาจึงได้แพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้ เจ้าคุณพระศาสนโศภณ (จตฺตสลฺลเถระ) ท่านแต่งเป็นคำกลอนสอนไว้ว่า

"อันบ้านเรือนใหญ่โตรโหฐาน
มีเสาทานหลายต้นจึงทนไหว
เกิดเป็นคนอยู่คนเดียวก็เปลี่ยวใจ
ต้องมีพวกพ้องไว้อาศัยกัน"

ในการแสดงละครชีวิตนั้น ถ้าผู้แสดงทุกคน หรือส่วนมากที่สุด ได้รับหน้าที่อะไรแล้ว ก็พยายามแสดงหน้าที่นั้นให้ดี ก็จะเป็นละครที่น่าดู น่าชม เป็นความสบายใจของผู้แสดงและผู้ชม ต่อนี้ไปจะได้แสดงหน้าที่ละครชีวิตตามหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบางส่วนไว้ เพื่อผู้มีหน้าที่นั้น ๆ จะได้นำเอาไปแสดงถูก

หน้าที่บุตรธิดา

(๑) เลี้ยงดูบิดามารดา

(๒) ทำงานให้บิดามารดา

(๓) ดำรงวงศ์ตระกูล

(๔) รักษามรดก

(๕) ทำความดีเพื่อบิดามารดาผู้ล่วงลับ

หน้าที่บิดามารดา

(๑) ห้ามบุตรไม่ให้ทำความชั่ว

(๒) แนะนำบุตรให้ตั้งอยู่ในความดี

(๓) ให้บุตรได้ศึกษาวิชา

(๔) หาคู่ที่สมควรให้

(๕) มอบทรัพย์มรดกให้

หน้าที่สามี

(๑) ยกย่องภรรยา

(๒) ไม่ดูหมิ่นภรรยา

(๓) ซื่อสัตย์ต่อภรรยา

(๔) มอบความเป็นแม่บ้านให้

(๕) ให้เครื่องประดับตามกาลสมัย

หน้าที่ภรรยา

(๑) จัดงานบ้านเรียบร้อยดี

(๒) รับรองแขกดี

(๓) ซื่อสัตย์ต่อสามี

(๔) รักษาทรัพย์ดี

(๕) ขยันในการงานทั้งปวง

หน้าที่ศิษย์

(๑) รับรองอาจารย์ด้วยความเคารพ

(๒) คอยรับใช้อาจารย์

(๓) เชื่อฟังอาจารย์

(๔) บำรุงอาจารย์

(๕) เรียนวิชาโดยเคารพ

หน้าที่อาจารย์

(๑) แนะนำดี

(๒) ให้ได้เรียนดี

(๓) สอนวิชาแจ่มแจ้ง

(๔) ยกย่องศิษย์

(๕) ป้องกันศิษย์

หน้าที่ของญาติและคนที่คุ้นเคยกัน

(๑) เผื่อแผ่กัน

(๒) พูดจาอ่อนหวานต่อกัน

(๓) ทำงานให้เป็นประโยชน์แก่กัน

(๔) เสมอต้นเสมอปลายต่อกัน

(๕) ซื่อสัตย์ต่อกัน

หน้าที่มิตร

(๑) รักษามิตรผู้เผลอสติ

(๒) รักษาทรัพย์ของมิตรผู้เผลอสติ

(๓) เมื่อมิตรมีภัยเป็นที่พึ่งได้

(๔) ไม่ละทิ้งมิตรในยามวิบัติ

(๕) นับถือตลอดถึงวงศ์ของมิตร

หน้าที่ของนาย

(๑) จัดงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง

(๒) ให้อาหารและรางวัล

(๓) รักษาพยาบาลในเวลาเจ็บไข้

(๔) แจกของมีรสแปลกให้กิน

(๕) ปล่อยให้รื่นเริงในคราวที่ควร

หน้าที่ของคนใช้

(๑) ลุกขึ้นทำงานก่อนนาย

(๒) เลิกทำงานทีหลังนาย

(๓) ถือเอาแต่ของที่นายให้

(๔) ทำงานให้ดีขึ้น

(๕) นำคุณของนายไปสรรเสริญ

หน้าที่ของพระพึงแสดงต่อฆราวาส

(๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว

(๒) แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี

(๓) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม

(๔) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

(๕) ทำสิ่งที่เคยฟังมาแล้วให้ชัดเจน

(๖) บอกทางสวรรค์ทางดำเนินที่ดีให้

หน้าที่ของฆราวาสพึงแสดงต่อพระ

(๑) ทำอะไร ๆ ด้วยเมตตา

(๒) พูดอะไร ๆ ด้วยเมตตา

(๓) คิดอะไร ๆ ด้วยเมตตา

(๔) เปิดประตูรับเสมอ

(๕) ให้อามิสทานสิ่งจำเป็นต่อการครองชีพ

หน้าที่เหล่านี้ ถ้าผู้ใดทำไม่ได้ หรือทำได้อย่างบกพร่อง ครึ่ง ๆ กลาง ๆ ก็คือ*ผู้แสดงละครชีวิตไม่เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับ* จะต้องถูกติเตียนว่า ***แสดงไม่เป็น แสดงไม่ดี จะไม่ได้รับผลตอบแทนตามที่ตนต้องการ*** เช่นกับผู้แสดงละครต่าง ๆ ไม่เป็น ไม่ดี ก็จะไม่ได้ค่าจ้างหรือรางวัล ตามที่ต้องการฉะนั้น

อนึ่ง ละครชีวิตนั้น ***ชีวิตในบ้านมีความสำคัญกว่าชีวิตนอกบ้าน*** เพราะทุกคนต้องกินต้องอยู่ต้องหลับต้องนอนที่บ้านเป็นประจำ โดยมากทุกคน ***จึงต้องร่วมใจกันสร้างบ้านให้เป็นสวรรค์*** คือต่างทำหน้าที่ของตนโดยสมบูรณ์ *บ้านก็จะเป็นสวรรค์ เราก็จะได้ชื่อว่ากินอยู่หลับนอนในสวรรค์* ตรงกันข้าม ถ้าต่างบกพร่องในหน้าที่หรือไม่ทำเลย บ้านก็จะไม่เป็นบ้าน แต่กลับกลายเป็นนรก เราก็จะได้ชื่อว่ากินอยู่หลับนอนในนรก เป็นอันว่าจะต้องพบกับความทุกข์เสมอไป

การที่จะสร้างบ้านให้เป็นสวรรค์ก็ดี แก้ไขบ้านที่เป็นนรกให้เป็นสวรรค์ก็ดี ไม่ใช่เป็นหน้าที่ของใครโดยเฉพาะแต่เพียงคนเดียวจะแก้ไขได้ แต่เป็นหน้าที่ของทุกคนที่อยู่ในบ้านจะต้องช่วยกันแก้ทั้งนั้น รีบแก้ที่ตนเองโดยไม่ต้องรอผู้อื่น เพราะเป็นเรื่องที่สร้างความสุขให้แก่ตัวเอง จึงไม่ต้องรอใคร ไม่ต้องรังเกียจใคร *โปรดพิจารณาฉากละครชีวิตในบ้านของท่านว่า* ***ขณะนี้เป็นฉากสวรรค์หรือฉากนรก*** ฯ

บทเรียนชีวิต บทที่ ๑๒
ชีวิตอวสาน

ทุกสิ่งทุกอย่าง พึงมีชีวิตและหาชีวิตไม่ได้ มีความเกิดขึ้นเป็นเบื้องต้น ก็ต้องมีความเปลี่ยนแปลงไปในท่ามกลาง และมีความแตกสลายไปในที่สุด ชีวิตทุกชีวิตชนิดใด ๆ ก็ตาม ในที่สุดก็ต้องถึงอวสาน คือตาย สมดังคำว่า **"มรณนฺตํ หิ ชีวิตํ** *ชีวิตมีความตายเป็นที่สุด"* แม้ชีวิตจะถึงอวสานแล้วก็จริง แต่ยังมีสิ่งหนึ่งซึ่งจะยังคงอยู่ สิ่งนั้นคือการกระทำ จะทำดีหรือชั่วก็ตาม ยังคงปรากฏอยู่เสมอ มีภาษิตรับรองว่า **รูปํ ชีรติ มจฺจานํ** *รูปคือร่างกายของสัตว์ที่จะต้องตายต้องย่อยยับไป* **นามโคตฺตํ น ชีรติ** *แต่ชื่อเสียงและวงศ์ตระกูลหาย่อยยับไปไม่*

ในคำฉันท์กฤษณาสอนน้องกล่าวไว้ว่า

พฤษภกาสร　　อีกกุญชรอันปลดปลง
โททนต์เสน่งคง　　สำคัญหมายในกายมี
นรชาติวางวาย　　มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
สถิตย์ทั่วแต่ชั่วดี　　ประดับไว้ในโลกา
ความดีก็ปรากฏ　　เกียรติยศก็ลือชา
ความชั่วก็นินทา　　ทุรยศยินขจร ฯ

บรรดาคนดี มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น แม้ปรินิพพานนานแล้ว พุทธศาสนิกชนก็ยังระลึกถึง และกล่าวพระนามของพระองค์เป็นนิตย์ ด้วยความชื่นชมโสมนัส ซาบซึ้งในพระคุณของพระองค์

พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ ก็มีผู้เคารพสักการะบูชาและแสวงหา ด้วยถือว่าเป็นสมบัติอันล้ำค่ายิ่งกว่ารัตนะเสียอีก แม้รอยพระบาทของพระองค์ก็มีผู้เคารพสักการะ ด้วยถือว่าเป็นรอยเท้าของคนดีที่สมควรจะดำเนินตาม

ส่วนบรรดาคนชั่ว มีพระเทวทัตเป็นต้น แม้ตายแล้วก็ยังมีคนเกลียดกลัวและติเตียน ในเวลาพูดให้คนเชื่อ บางคนกล่าวว่า ถ้าไม่จริงขอให้ตายไปอยู่ใต้เถนเทวทัต หมายความว่าขอให้เป็นคนบาปคนเลวยิ่งกว่าพระเทวทัต ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลเลวที่สุดในพระพุทธศาสนานี้

ทุกคนต้องตาย เกิดมาในโลกเท่าใดก็ต้องตายหมดเท่านั้น ยังมีปัญหาอยู่แต่เพียงเวลา คือว่าจะตายเมื่อไรเท่านั้นเอง นักปราชญ์แนะแนวทางที่จะพึงปฏิบัติในเวลาตายไว้ ๔ อย่าง คือ

(๑) **ละห่วงนอก** คือ ละความห่วงใยในคนและสิ่งของอันเป็นที่รักเสีย

(๒) **ละห่วงใน** คือ ละความเสียดายในตัวเองเสีย

(๓) ระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ

(๔) ระลึกถึงความดี มีทานศีลภาวนาเป็นต้น ที่ตนได้บำเพ็ญไว้แล้ว

ถ้าเวลาจะตายปฏิบัติตามแนวทางที่นักปราชญ์แนะแนวทางไว้เช่นนี้ มีหวังจะไปสู่สุคติ ถ้าตรงกันข้าม คือตายด้วยความห่วงใยต่าง ๆ นานา ไม่อาจจะสงบใจให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยหรือความดีได้ กลับไประลึกถึงเรื่องที่ไม่เป็นสาระต่าง ๆ ก็หมดหวังที่จะไปสู่สุคติ

ชีวิตของคนเรามี ๔ ชนิด คือ

(๑) **ตโม ตมปรายโน** มืดมามืดไป

(๒) **ตโม โชติปรายโน** มืดมาสว่างไป

(๓) **โชติ โชติปรายโน** สว่างมา สว่างไป

(๔) **โชติ ตมปรายโน** สว่างมา มืดไป

คนบางคนเกิดมาแล้วก็ได้รับแต่ความทุกข์ ความเสื่อมเสียอยู่เสมอ แต่ก็ยังเป็นผู้ประมาท ไม่รู้ตัวว่า การที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะผลของความชั่วที่ตัวได้กระทำไว้ แทนที่จะทำความดีเพื่อแก้ไข กลับยิ่งทำความชั่วอยู่เสมอ เช่นนี้ชื่อว่า *เป็นชีวิตที่มืดมาแล้วก็ยังจะต้องมืดต่อไปอีก*

บางคนเกิดมาแล้วก็ได้รับแต่ความทุกข์ ความเสื่อมเสียอยู่เสมอ แต่เป็นผู้ไม่ประมาท รู้สึกตัวว่า การเป็นเช่นนี้ก็เพราะผลของความชั่วที่ตัวกระทำไว้ จึงพยายามกระทำความดีอยู่เสมอ เช่นนี้ชื่อว่า เป็น*ผู้ที่มีชีวิตมืดมาแล้ว แต่ว่าจะต้องสว่างไป*

คนบางคนเกิดมาแล้วก็ได้รับแต่ความสุขความเจริญอยู่เสมอ และเป็นผู้ไม่ประมาท รู้สึกตัวว่า การที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะผลของความดีที่ตนได้กระทำไว้ จึงพยายามกระทำความดีให้ยิ่งขึ้นอยู่เสมอ เช่นนี้ชื่อว่า *เป็นชีวิตที่สว่างมาแล้ว และจะต้องสว่างต่อไปอีก*

คนบางคนเกิดมาแล้วก็ได้รับแต่ความสุขความเจริญอยู่เสมอ แต่เป็นผู้ประมาท ไม่รู้สึกตัวว่า การที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะผลของความดีที่ตนได้กระทำไว้แล้ว แทนที่จะกระทำความดีให้ยิ่งขึ้นไป กลับทำแต่ความชั่วอยู่เสมอ เช่นนี้ชื่อว่า *เป็นชีวิตที่สว่างมาแล้ว แต่จะต้องกลับมืดต่อไป*

ชีวิตที่เป็นมาแล้วก็ดี อยู่มาแล้วก็ดี จะเป็นชีวิตที่มืดมาหรือสว่างมาก็ตาม ก็เป็นชีวิตที่ได้ผ่านพ้นมาแล้ว แต่ชีวิตที่จะเป็นต่อไปก็ดี อยู่ต่อไปก็ดี ต้องพยายามให้เป็นชีวิตที่สว่างไป ไม่ใช่มืดไป ในเวลาชีวิตจะถึงอวสาน คือตาย ก็ต้องพยายามให้สว่างไป ด้วยการปฏิบัติตามแนวที่นักปราชญ์แนะไว้นั้น

อันความตายนั้น ในชีวิตหนึ่ง ๆ มีเพียงครั้งเดียว คือเกิดเป็นคนตายหนเดียว ตายดีก็ไปดี ตายเสียก็ไปเสีย จะตายแก้ตัวอีกไม่ได้ ตายดีก็ได้เกิดในที่ดี ตายเสียก็ต้องไปเกิดในที่เสีย เปรียบเทียบด้วยการมาในโลก ในเวลามาไม่มีใครต้อนรับเลย แต่เวลาไปมีคนไปส่งและเสียดายมาก เช่นนี้เป็นการไปด้วยความดี ผู้ไปก็เป็นสุขใจ ในเวลามามีคนต้อนรับมาก แต่ในเวลาไปไม่มีใครไปส่ง ไม่มีใครเสียดายเลย เช่นนี้เป็นการจากไปด้วยความมัวหมอง ผู้ไปก็ไม่เป็นสุขใจ

นักเรียนบางคน ในเวลามาเข้าเรียน ก็เข้าเรียนด้วยความยากจน ได้รับความลำบากมาก เช่น ไม่ค่อยมีทรัพย์ ค่าพาหนะ ค่าอาหาร ค่าเครื่องเล่าเรียน แต่พยายามเล่าเรียนจนสอบไล่ได้ที่ดี ๆ เสมอ เช่นนี้ เวลาออกจากโรงเรียนไป จะออกไปด้วยความภาคภูมิใจ โรงเรียนจะระลึกถึงความดีของนักเรียนคนนั้นเสมอ ส่วนนักเรียนบางคน ในเวลาเข้าเรียนก็เข้าเรียนด้วยความมั่งมี ได้รับความสะดวกสะบายทุกประการ เช่น มีพาหนะรับส่ง มีทรัพย์ค่าอาหาร เครื่องเล่าเรียนอย่างสมบูรณ์ แต่เกียจคร้านขาดความเอาใจใส่ ต้องสอบตกเรียนไม่สำเร็จ เช่นนี้ เวลาออกจากโรงเรียนไป จะออกไปด้วยความโศกเศร้าใจ โรงเรียนจะระลึกถึงนักเรียนคนนั้นน้อย หรือมิได้ระลึกถึงเลย เพราะมิได้ทำเกียรติคุณให้แก่โรงเรียน

จะอย่างไรก็ตาม ต้องพยายามให้ชีวิตอวสานด้วยความดีเถิด ดังใน**สคาถวรรค** สังยุตตนิกาย แสดงชีวิตไว้ข้อหนึ่งว่า

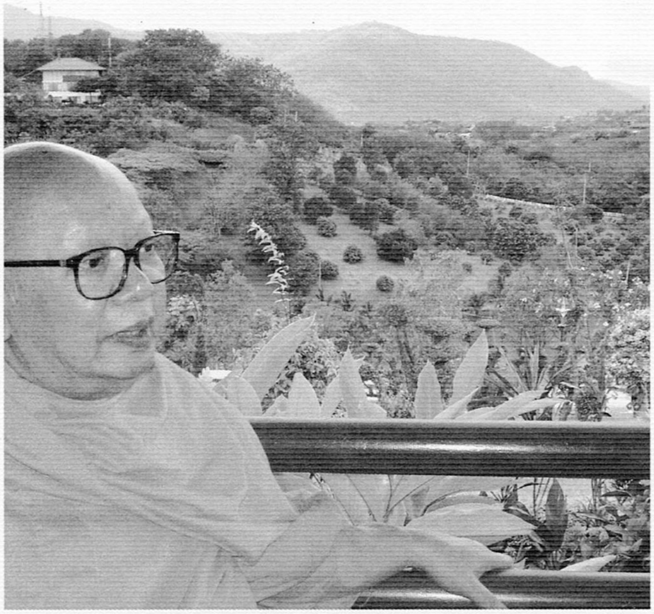
กมฺมํ วิชฺชา จ ธมฺโม จ สีลํ ชีวิตมุตฺตมํ
เอเตน มจฺจา สุชฺฌนฺติ น โคตฺเตน ธเนน วา ฯ

การงานอย่างหนึ่ง ความรู้อย่างหนึ่ง ธรรมอย่างหนึ่ง ศีลอย่างหนึ่ง ชีวิตที่ชอบอย่างหนึ่ง คนจะดีได้ด้วยเหตุ ๕ อย่างนี้ มิใช่จะดีได้ด้วยวงศ์ตระกูล หรือด้วยทรัพย์สมบัติ

รวมความว่า ชีวิตจะดีได้ต้องเป็นชีวิตที่ทำงาน ไม่ใช่ชีวิตไม่ทำงาน ต้องเป็นชีวิตที่มีความรู้ ไม่ใช่ชีวิตที่โง่เขลา ต้องเป็นชีวิตที่มีศีลธรรม ไม่ใช่ชีวิตที่ปราศจากศีลธรรม เรื่องของชีวิตต้องเรียนกันมาก ผู้ที่ยังเรียนเรื่องชีวิตยังไม่จบก็ต้องเรียนกันเรื่อยไป ยังมีชีวิตอยู่ตราบใด ก็ยังต้องเรียนเรื่องชีวิตอยู่ตราบนั้น ส่วนผู้ที่เรียนเรื่องชีวิตจบแล้วไม่ต้องเรียนอะไรต่อไปอีก เพราะได้บรรลุผลที่สุดที่ชีวิตต้องการ คือบรมสุขแล้ว ท่านเรียกผู้เรียนเรื่องชีวิตจบสิ้นแล้วว่า **อเสขะ** แปลว่า *ไม่ต้องศึกษาอีกต่อไป* ส่วนท่านที่ไม่ใช่อเสขะก็ต้องเรียนกันต่อไป ทั้งอาตมาและท่านสาธุชนทุกคน ยังเป็นนักเรียนชีวิตกันอยู่

ในที่สุดนี้ ขออำนวยพรให้ทุกท่าน จงเป็นนักเรียนชีวิต ที่จะนำชีวิตของท่านให้ไปถึงบรมสุขได้โดยราบรื่นและรวดเร็วเถิด เจริญพร.

ยาวิเศษ*

* พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพ ฯ บรรยายในขณะดำรงสมณศักดิ์ที่ พระเมธีวราภรณ์

ยาวิเศษ

พุทธโอสถ*

☒ **เจริญพร ท่านสาธุชนผู้สนใจในธรรมปฏิบัติ**

ก่อนที่จะถึงวิธีปฏิบัติธรรมะ ก็จะได้ฟังภาคปริยัติ คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติเป็นกิจเบื้องต้น ใช้เวลาของการศึกษาภาคปริยัติ ๓๐ นาที แล้วจึงปฏิบัติอีก ๖๐ นาที ในการปฏิบัตินั้น ถ้าหากเรามีแนวทางของปริยัติไว้บ้างก็จะเกิดประโยชน์ เพราะสามารถนำเอามาเปรียบเทียบ หรือเทียบเคียงได้กับมรรคผลที่เราได้ปฏิบัติและได้บรรลุไปแล้ว สำหรับภาคปริยัติ ในวันนี้จะได้นำเอาพุทธโอสถ ธรรมโอสถ และสังฆโอสถ มาบรรยาย

พระพุทธเจ้า เป็นยาสำหรับแก้โรคคือความทุกข์ พระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นยาแก้โรคคือกำจัดภัย และพระสงฆ์ เป็นยาแก้โรคคือโรคภัยไข้เจ็บ ถ้าเวลาอำนวยให้ ก็จะนำเอายาทั้ง ๓ ขนานนี้ มาพูดให้จบในวันนี้ ถ้าเวลาไม่อำนวยก็เอาเฉพาะเท่าที่จะพูดได้

การที่เราท่านทั้งหลายผู้เป็นนักปฏิบัติธรรมะ ก่อนที่จะนั่งกรรมฐาน เราก็อาราธนาคุณของพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ อาราธนาบุญบารมีต่าง ๆ ให้มาช่วยประคับประคองสนับสนุนใจของเรานี้ให้ถึงเป้าหมาย คือ ความเป็นสมาธิ

ในคำหนึ่งที่หลวงพ่อวัดปากน้ำได้นำเอามากล่าวว่า การถึงพระพุทธเจ้า หรือการกราบไหว้พระพุทธเจ้า เรากล่าวกันทุกคนว่า พระองค์สามารถกำจัดทุกข์ได้จริง ด้วยพุทธานุภาพ ด้วยเดชของพระพุทธเจ้า สามารถกำจัดทุกข์ได้จริง ทุกข์ของคนเรานั้นมีอยู่

ด้วยกันต่าง ๆ นานา ทุกข์กายก็มี ทุกข์ใจก็มี ทุกข์กายอันเกิดจากความเจ็บไข้ได้ป่วย คือพยาธิที่เข้ามาเบียดเบียน ทุกข์ใจนั้นก็ถูกโรคร้ายคือกิเลสเข้ามาเบียดเบียน

เมื่อเราเกิดความทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ ในทุกข์ ๒ ประการนั้น เราสามารถที่จะสงบระงับได้ ทุกข์ทางกาย ก็คือการเยียวยาตามวิธีการของแพทย์ ซึ่งจะค้นหาสมุฏฐานของโรคนั้น เมื่อค้นหาสมุฏฐานของโรคได้แล้ว เขาก็เยียวยาด้วยยาชนิดที่กำจัดโรคนั้น ทุกข์ทางใจนั้นก็เหมือนกัน ต้องค้นหาสมุฏฐานที่ทำให้เกิดความทุกข์ได้ ถ้าเราค้นหาสมุฏฐานโรคของใจได้ เราก็วางยา คือคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อจะระงับดับทุกข์ทางใจนั้น

- **พระพุทธเจ้าเป็นยาบำบัดทุกข์ทางใจ**

เพราะฉะนั้น ที่กล่าวในที่นี้ว่า พระพุทธเจ้าเป็นเครื่องระงับดับทุกข์ทางใจ เมื่อทุกข์ทางใจของเราสงบระงับแล้ว ก็สามารถบันดาลให้ทุกข์ทางกายนั้นสงบระงับไปด้วย

ในบทเจริญพระพุทธมนต์ที่พระคุณเจ้าท่านเจริญอยู่เป็นประจำ รับศีลแล้ว ก่อนที่จะเจริญพระปริตรนั้น จะมีการอาราธนาพระปริตรว่า **"วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา สพฺพทุกฺขวินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ"** เป็นการอ้อนวอนขอร้องให้พระคุณเจ้าได้โปรดสวดพระปริตรเถิด เพื่อกำจัด เพื่อพินาศ เพื่อความดับไปแห่งทุกข์ และเพื่อขจัดความวิบัติต่าง ๆ ให้หมดไป

ในบทเจริญพระพุทธมนต์ของพระคุณเจ้านั้น ก็มีบทหนึ่งที่ว่า **"สกฺกตฺวา พุทฺธรตนํ โอสถํ อุตฺตมํ วรํ หิตํ เทวมนุสฺสานํ พุทฺธเตเชน โสตฺถินา นสฺสนฺตุปทฺทวา สพฺเพ ทุกฺขา วูปสเมนฺตุ เต"** ซึ่งแปลจับเอาใจความว่า *"เพราะทำความเคารพ ซึ่งรัตนะคือพระพุทธเจ้าอันเป็นโอสถ อันสูงสุด อันประเสริฐ เป็นประโยชน์เกื้อกูล แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ขออุปัทวะอันตรายทั้งหลายจงพินาศไป ขอทุกข์ทั้งปวงเหล่านั้นจงสงบระงับดับไป"*

สกฺกตฺวา คือการกระทำซึ่งความเคารพอย่างยอดเยี่ยม การเคารพในพระพุทธเจ้า การสร้างความเคารพนี้ **พุทฺเธ สทฺธํ นิเวสเย** เราท่านทั้งหลายควรจะปลูกศรัทธา คือความเชื่อในพระพุทธเจ้าเป็นเบื้องต้น ถ้าเราปลูกศรัทธาความเชื่อในพระพุทธเจ้าเป็นเบื้องต้นได้แล้ว เราก็สามารถที่จะทำความเคารพได้ถูกต้อง การเคารพ การนับถือ การบูชา เป็นไหว้พอน์ของกันและกัน ก็คือหมายถึงว่า เรามีความเคารพด้วยใจจริง การกราบที่มองเห็นกันอยู่ในภายนอก เราจะไปยึดเอาว่า ใจของเราเคารพทีเดียวก็ไม่ได้

เพราะฉะนั้น ผู้กราบนั้นก็ย่อมจะรู้ได้แก่ใจตนเองว่า เรามีความเคารพในพระพุทธเจ้าอย่างจริงใจหรือไม่ เราเคารพพระองค์กันแค่ไหน จึงจะชื่อว่าเป็นการเคารพพระพุทธเจ้า เราต้องเคารพแบบสุปปพุทธกุฏฐิ

สุปปพุทธกุฏฐินั้น เป็นบุรุษโรคเรื้อน เป็นคนยากจน ได้มีความเชื่อ ได้มีความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าแล้ว เป็นความเชื่อที่เป็นอจละ คือไม่ง่อนแง่น ไม่คลอนแคลน ไม่ว่าใครจะมายุยงส่งเสริมโดยประการใด ไม่ว่าเหตุร้ายประการใด ๆ ที่เข้ามาและทำให้ใจของตนหันเห สุปปพุทธกุฏฐิ ไม่ยอมที่จะเปลี่ยนแปลงจิตใจของตน แม้กระทั่งโรคภัยไข้เจ็บที่เบียดเบียนตัวเองอยู่นั้น ซึ่งสามารถจะทำให้สิ้นชีวิตได้ หรือความยากจนที่เข้ามาครอบงำตัวเขานั้น สามารถที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ จากทรัพย์สิน ซึ่งคนอื่นเขาจ้างให้เลิกนับถือพระพุทธเจ้าเสีย เขาก็ไม่ยอมที่จะเปลี่ยนใจ เพราะมีความเชื่อในพระพุทธเจ้าอย่างมั่นคง นี่ความปลูกศรัทธาในพระพุทธเจ้า ต้องปลูกอย่างนี้ เชื่ออย่างนี้ จึงชื่อว่าเป็น อจลศรัทธา

เมื่อเรามีความเชื่อมั่นในพระพุทธเจ้าแล้ว การกราบของเราที่แสดงออกมาข้างนอกก็บริสุทธิ์ด้วย ใจของเราที่น้อมนึกถึงความดีของพระพุทธเจ้าก็บริสุทธิ์ด้วย อย่างนี้เรียกว่าพร้อมทั้งข้างนอกทั้งข้างใน คือทั้งกายและใจของเรา

เมื่อเราเคารพ บูชาพระพุทธเจ้า ด้วยใจและด้วยกายของเรา ไม่ง่อนแง่น ไม่คลอนแคลน ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ว่าเหตุการณ์ใด ๆ จะเกิดขึ้น อย่างนี้แหละ เรียกว่า สกฺกตฺวา คือกระทำให้หนักแน่นในใจของเรา พุทฺธรตนํ คือพุทธรัตนะ หมายถึงแก้วคือพระพุทธเจ้าตามธรรมดา แก้วนี้เป็นที่ยังใจของผู้ได้พบ ได้เห็น ได้เป็นเจ้าของให้เกิดความเอิบอาบซึมซาบหรือว่าเกิดปีติ ความซ่านไปทั่วสรรพางค์กาย

เราที่ได้เห็นนพรัตน์ แก้วที่มีราคา แก้วที่มีค่าทั้ง ๙ ประการนั้น ถ้าเราเห็น เราก็ยังความยินดีให้เกิดขึ้น แต่ถ้าเราเป็นเจ้าของเล่า ความยินดีของเรายิ่งจะมากขึ้นไปกว่านั้น รัตนะ แปลว่า แก้ว นี้ ก็คือยังใจของเราให้ปลื้ม ยังใจของเราให้ยินดีนั่นเอง **พุทฺธรตนํ** แก้วคือพระพุทธเจ้า รัตนะเหล่านั้น แก้วเหล่านั้น แก้ว ๙ ประการเหล่านั้น ยังมีราคา ยังสามารถที่จะประมาณด้วยราคา ด้วยทรัพย์เงินทองได้ ตีราคากันได้ แต่รัตนะคือพระพุทธเจ้านี้ หาค่ามิได้ คือ ตีราคาไม่ได้ มีคุณค่าหาสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จะเปรียบเทียบไม่ได้เลย ถ้าเรามีความเข้าใจ มีความรู้ในลักษณะเช่นนี้ แก้ว ๙ ประการ จะเป็นแก้วอันใดก็ตาม แก้วเหล่านั้นมีราคาค่างวดตีกันได้ แต่ว่าแก้วคือพระพุทธเจ้านี้ มีราคาตีไม่ได้ หรือหาค่ามิได้ ก็หมายถึงว่าใครจะประมาณด้วยราคาสิ่งของหรือว่าเงินทองไม่ได้เลย

สุปปพุทธกุฏฐิ มีใจศรัทธาในพระพุทธเจ้าอย่างนี้ว่า คุณความดีของพระพุทธเจ้าไม่สามารถที่จะเอาอันใดมาเปรียบเทียบได้ พระองค์ทรงเป็น**อตุละ** อตุละ ก็คือใครชั่งไม่ได้ใครเทียบไม่ได้ **อัปปฏิปุคคละ** *ไม่มีบุคคลเปรียบปาน* **อสมะ** *ไม่มีบุคคลเสมอเหมือน* ที่ว่า "**อตุละ** *ใครชั่งไม่ได้หรือเปรียบเทียบไม่ได้*" นั้น ก็คือว่าพระองค์ไม่มีใครเสมอเหมือนด้วยคุณคือศีล ด้วยคุณคือสมาธิ ด้วยคุณคือปัญญา ศีล สมาธิ ปัญญา ที่มีอยู่ในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ไม่มีใครที่จะเปรียบเทียบได้กับพระองค์

การรักษาศีลของพระองค์นั้น ก็บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยสิ้นเชิง การฝึกสมาธิของพระองค์นั้น ก็ผ่องใสแน่วแน่โดยสิ้นเชิง และพระปัญญาของพระองค์นั้น ก็บริสุทธิ์ผุดผ่องและแหลมคมลึกซึ้งคัมภีรภาพ ยากที่จะหาใครมาเปรียบเทียบได้ นี่แหละพระองค์จึงได้ชื่อว่าเป็นอตุละ คือไม่มีใครเปรียบเทียบได้ด้วยคุณคือความดี คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพียงแต่ว่าเราทำใจให้น้อมนึกรู้ว่าพระองค์ทรงประกอบไปด้วยคุณมากมายอย่างนี้ คุณที่บริสุทธิ์บริบูรณ์อย่างนี้ เราทำใจให้เกิดความปลื้มปีติขึ้นมาว่า "ไฉนหนอ เราจึงจะเป็นอย่างนั้นบ้าง หรือให้เป็นลักษณะเช่นนั้นบ้าง" ไม่ให้ถึงพระพุทธเจ้าแต่ให้เลียบเคียงหรือว่าดำเนินตาม เรียกว่าอริยมรรค ทางของพระอริยเจ้าอย่างนี้บ้าง แค่นี้ก็ปลูกศรัทธาความเชื่อให้เกิดขึ้นในใจของเราได้แล้ว เมื่อเรามีศรัทธาความเชื่อเกิดขึ้นในใจของเราอย่างนี้ เราก็จะเป็นอจลศรัทธา คือความเชื่อที่มั่นคง ไม่ง่อนแง่น ไม่คลอนแคลน

• โลภโกรธหลงเป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์

และด้วยพุทธานุภาพนั้น สามารถกำจัดทุกข์ได้ ทุกข์ที่เกิดขึ้นนี้ เกิดขึ้นเพราะอกุศลจิตที่มีโลภะ โทสะ โมหะ เป็นรากเหง้าเป็นเค้ามูล ที่เขาเรียกว่า **โลภมูลจิต** *ดวงจิตของเราที่มีความโลภเป็นเค้ามูล* **โทสมูลจิต** *ดวงจิตของเราที่มีโทสะเป็นเค้ามูล* **โมหมูลจิต** *ดวงจิตของเราที่มีความลุ่มหลงเป็นเค้ามูล* โรคทั้งหลายเกิดขึ้นเพราะสมุฏฐานอย่างนี้ สมุฏฐานคือโลภ สมุฏฐานคือความโกรธ และสมุฏฐานคือความหลง โลภ โกรธ หลง ทั้ง ๓ ประการนี้แหละ เป็นบ่อเกิดแห่งโรคจิตของเรา

เมื่อเรารู้สมุฏฐานเช่นนี้แล้ว คุณของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ทรงดำเนินไปแล้วนั้น ก็คือ การรักษาศีล การเจริญสมาธิ และการอบรมปัญญา ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นอานุภาพหรือเป็นพุทธานุภาพ เป็นพุทธคุณ คือความดีของพระพุทธเจ้า แล้วเมื่อเราท่านทั้งหลายได้

น้อมใจเข้าไปในศีล น้อมใจเข้าไปในสมาธิ น้อมใจเข้าไปในปัญญา เราสามารถฝึกกายวาจาของเราให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สามารถฝึกใจของเราให้เป็นสมาธิ หยุดได้ หยุดจากโลภ โกรธ และหลง บรรเทาโลภ โกรธ และหลงเหล่านั้น ต่อจากนั้น เราก็จะเกิดตัวปัญญา ความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว เราก็มาลองนึกดูว่า พุทธานุภาพ หรือพุทธรัตนะ พุทธโอสถ ยาคือพระพุทธเจ้านี้ สามารถกำจัดทุกข์ได้หรือไม่ ทุกข์ทางใจที่เกิดขึ้นเพราะความโลภ ความโกรธ และความหลง เมื่อเรามีศีล สมาธิ และปัญญาบริสุทธิ์บริบูรณ์ดีแล้ว ก็เชื่อแน่ว่า เราวางยาชนิดนี้เป็นเครื่องกำจัดทุกข์ทางใจของเราได้ นี่ **พุทธรตนํ** แก้วคือพระพุทธเจ้า **โอสถํ** *เป็นโอสถ* **อุตฺตมํ** *อันสูงสุด* **วรํ** *อันประเสริฐ* เป็นที่ต้องการของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ไม่ใช่เฉพาะเราเท่านั้น เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายก็ยังปรารถนาได้พุทธโอสถนี้ และต่อจากนั้นท่านก็กล่าวอานิสงส์เอาไว้ว่า สามารถที่จะกำจัดทุกข์ทางใจให้สำเร็จได้ด้วยอานุภาพพุทธโอสถ หรือว่าพุทธรัตนะ เมื่อเราถึงด้วยใจอย่างนี้ สามารถที่จะกำจัดความทุกข์ได้

• ที่พึ่งไม่ประเสริฐ อาศัยไปก็มีแต่เพิ่มทุกข์

แต่ว่าในปัจจุบันนี้ ที่เราถึงกันต่าง ๆ นั้น เรามีที่พึ่ง เราถึงกันมากมาย ที่พึ่งนั้นมีมากมาย พระพุทธเจ้าตรัสเอาไว้ว่า **พหุํ เว สรณํ ยนฺติ ปพฺพตานิ วา รุกฺขานิ วา** *เราถึงที่พึ่งกันมากมาย ที่พึ่งเหล่านั้นมีต้นไม้บ้าง มีสิงห์สาราสัตว์บ้าง* เราถึงที่พึ่งเหล่านั้นกัน เมื่อเราถึงที่พึ่งไม่ประเสริฐเลิศเลออย่างนั้น ก็ไม่สามารถที่จะกำจัดความทุกข์ได้ เป็นการเพิ่มความทุกข์ให้เรามากขึ้น เราไปยึดถือว่า เจ้าป่าเจ้าเขา ที่เรียกว่าภูเขา หรือเจ้าป่าเจ้าไพร ที่เรียกว่าต้นไม้ เราไปถึงภูเขาว่าเป็นสรณะเป็นที่พึ่ง เราไปถึงต้นไม้ว่าเป็นสรณะเป็นที่พึ่ง เราไปถึงรูปสัตว์ต่าง ๆ ว่าเป็นสรณะเป็นที่พึ่ง เช่นอย่างสื่อมวลชนเขากล่าวกัน มีอะไรเกิดขึ้น มีอะไรแปลกขึ้นมา ขนุนออกมาเป็นผลกล้วย หรือว่างูทั้งหลายที่มีตัวใหญ่โตตั้งเมตรสองเมตร ก็พากันไปกราบไหว้ พากันไปบูชา สิงห์สาราสัตว์เหล่านั้น พากันไปไหว้ศาลต่าง ๆ เจ้าต่าง ๆ ที่เราถึงกันนั่นเป็นที่พึ่งอย่างหนึ่งในโลก

พระพุทธเจ้า พระองค์ไม่ทรงคัดค้าน ไม่ทรงปฏิเสธว่าที่พึ่งเหล่านั้นไม่มี แต่พระองค์ไม่ได้บอกว่าที่พึ่งเหล่านั้น สามารถที่จะกำจัดความทุกข์ของเราได้ แทนที่จะกำจัดความทุกข์ ก็ทำให้เกิดให้เกิดโมหะ ความงมงาย ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่รู้จักเหตุ ไม่รู้จักผล เราไป

บูชากัน เราไปบูชากัน เดี๋ยวนี้พระพุทธรูปที่ตั้งเอาไว้บูชาในสถานที่ต่าง ๆ ไม่ค่อยมีคนกราบไหว้ แต่ว่าบรรดาเทพเจ้าต่าง ๆ ที่เขาปั้นกันไว้นั้น มีคนไปกราบไหว้กันมากมาย พวงมาลัยก็มีเยอะ ทั้งนี้ไม่ได้หมายถึงว่าไปเดือดเนื้อร้อนใจกับพระพุทธรูปที่ตั้งไว้ในที่ต่าง ๆ อย่างในที่บางแห่ง มีพระพุทธรูปคู่กับเทพเจ้า ปรากฏว่าศาลของพระพุทธรูปหรือศาลาของพระพุทธรูปนั้น หาพวงมาลัยแขวนไม่ได้ ส่วนศาลของเทพเจ้าที่อยู่คู่กันนั้น มีพวงมาลัยล้นหลามออกมาทีเดียว นี่ก็แสดงให้เห็นว่า เราไปถึงที่พึ่งกัน ซึ่งเป็นที่พึ่งนอกศาสนา ไม่ใช่ที่พึ่งเป็นเครื่องกำจัดความทุกข์ให้หมดไปได้ กลับเป็นการเพิ่มพูนความทุกข์ให้เกิดขึ้น เราไปยึดถือสิ่งเหล่านั้นว่าศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหล่านั้นเป็นเครื่องกำจัดความทุกข์ได้ เช่นอย่างไปเที่ยวขอโพยขอหวย ขอล็อตเตอรี่กัน บังเอิญไปถูกเข้าก็ว่าเทพเจ้านั้นศักดิ์สิทธิ์ แต่ครั้งต่อไปเกิดไม่ถูก เมื่อเกิดไม่ถูกขึ้น ก็ทุ่มเงินเข้าไป ทุ่มเงินเข้าไปมากเข้า ๆ ทุนก็ไม่ได้ กำไรก็ไม่มี หมดหดลงไป นั่นไม่ใช่เครื่องกำจัดให้หมดไป แต่ว่าเป็นการเพิ่มความทุกข์ให้มากเข้า ความทุกข์ยิ่งทับถมทวีหนักเข้า ใจก็ถูกโมหะเข้าครอบงำ แทนที่จะมีวิชชารู้แจ้งเห็นจริง ก็กลับมืดมนอนธการ กลายเป็นคนใจบอด ไม่ใช่ตาบอดอย่างเดียว ใจยังบอดด้วย มองไม่เห็นความทุกข์ กลับไปเพิ่มความทุกข์ให้มากเข้า นี่เรียกว่าที่พึ่งนั้นมีมากมาย แต่ที่พึ่งเหล่านั้นไม่ใช่ที่พึ่งอันประเสริฐ ไม่ใช่ที่พึ่งเป็นเครื่องกำจัดความทุกข์ แต่เป็นที่พึ่งเพื่อจะทำให้ทุกข์เกิดขึ้นโดยที่เจ้าตัวนั้นไม่รู้ โดยที่เจ้าตัวนั้นลุ่มหลงงมงาย

แต่ว่า ที่พึ่งคือพระพุทธเจ้านี้ เป็นที่พึ่งไม่เป็นพิษไม่เป็นภัย พระองค์จะทรงชี้เอาไว้ว่า การถึงพระองค์นั้น บางท่านก็ถึงด้วยใจบริสุทธิ์ บางท่านก็ถึงสักแต่ว่าถึง เพราะฉะนั้น การถึงในภาคปริยัติ หรือการถึงในภาคปฏิบัติ เราศึกษาว่าพระพุทธเจ้ามีคุณเป็นอนันต์ ไม่มีใครที่จะมีความดีเทียบกับพระองค์ได้ นี่เป็นภาคปริยัติ

ต่อจากนั้น เมื่อเราปฏิบัติให้ใกล้เคียงกับคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า เราก็จะสามารถบรรเทาเบาบางความทุกข์ทางใจลงไปได้บ้าง ต่อจากนั้น เมื่อเราปฏิบัติให้ถึงปฏิเวธ คือสามารถที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายของการปฏิบัตินั้น เช่นอย่างท่านที่ถึงสมาธิแล้ว จะเป็นสมาธิที่ละลายหายไปได้ก็ตาม หรือจะเป็นสมาธิที่แนบแน่นแฟ้นก็ตาม เมื่อเราถึงขั้นนี้แล้ว นี่เขาเรียกว่าถึงขั้นได้มรรค ถึงขั้นได้ผล คือมรรคผลอันเกิดจากการปฏิบัตินั้น เมื่อมรรคผลส่วนนี้เกิดจากการปฏิบัติ จะเป็นเครื่องเกลาและเป็นเครื่องขจัดทุกข์ลงไปทีละน้อย ๆ จนกระทั่งมากแล้วก็กลายเป็นเบาบาง กลับกลายเป็นหายไปได้ เพราะว่าอานุภาพของพระพุทธเจ้า เป็นยารักษาโรคใจของเรา คือความทุกข์ที่เกิดมีขึ้นในตัวของเราได้

เพราะฉะนั้น พระคุณเจ้าท่านจึงสวดพระพุทธมนต์บทนี้ว่า **สกฺกตฺวา** เรากระทำความเคารพ เรากระทำการนับถือ การบูชา การถึง **พุทฺธรตนํ** ซึ่งแก้วคือพระพุทธเจ้า **โอสถํ** เป็นยากำจัดทุกข์ใจได้ **อุตฺตมํ** เป็นยาขนานขนัดนัก **วรํ** เป็นยาอันประเสริฐ ไม่มียาขนานใดที่จะเสมอเหมือน เป็นประโยชน์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย **พุทฺธเตเชน** ด้วยเดชด้วยอำนาจของพระพุทธเจ้านั้น **นสฺสนฺตุปทฺทวา** อันตรายทั้งจงพินาศไป **สพฺเพ ทุกฺขาวูปสเมนฺตุ** ทุกข์ทั้งหลายทั้งปวง จงสงบระงับดับไป

นี่เป็นอานุภาพของพระพุทธเจ้า ซึ่งแม้แต่ในเรื่องราวที่เป็นเครื่องกล่าวประกอบว่า เด็ก ๆ ในเวลาที่ถูกผีเข้ามาหลอก นึกถึงว่า **พุทฺโธ** เพียงคำเดียว อานุภาพของพระพุทธเจ้าสามารถบันดาลให้ภูตผีปีศาจนั้นกลัวได้ แม้แต่การที่เล่นเพื่อเกิดความสนุก ลูกของคนมิจฉาทิฏฐิไม่ได้นึกถึงอะไร ลูกของคนสัมมาทิฏฐิ นึกถึงความดีของพระพุทธเจ้า เวลาจะทอยสะกาแต่ละครั้ง นึกว่า พุทฺโธ การทอยสะกาก็แม่นยำ ถูกต้อง ความชนะย่อมเกิดขึ้น ที่นำมากล่าวนี้ไม่ได้สนับสนุนว่า การเล่นการพนันจะต้องนึกถึงพระพุทธเจ้า แต่เป็นข้อเปรียบเทียบว่า คนมิจฉาทิฏฐิกับคนที่เป็นสัมมาทิฏฐินั้นต่างกัน คนสัมมาทิฏฐินึกถึงอานุภาพของพระพุทธเจ้าบันดาลให้ประสบกับความสุขใจได้ เป็นเครื่องกำจัดทุกข์ทางใจได้

เพราะฉะนั้น วันนี้ก็คงจะพูดได้เฉพาะเพียงพุทธโอสถ ซึ่งเป็นยาขนานเอกในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องกำจัด เป็นเครื่องระงับความทุกข์ทางใจที่เกิดมีขึ้นแก่เราได้ ทุกข์ทางใจที่มีสมุฏฐานอันเกิดจากกิเลสพันห้า ตัณหาร้อยแปด กิเลสที่ทำใจของเราให้เศร้าหมอง กิเลสที่ย้อมใจของเราอยู่เป็นประจำ กิเลสที่เป็นเครื่องหมักดองอยู่ในจิตใจของเรา กี่ภพกี่ชาติเราไม่สามารถที่จะกำหนดได้ เมื่อถือกำเนิดเกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว กิเลสส่วนนั้นที่สั่งสมมา ก็เข้ามาทำใจให้เศร้าหมอง หมักดองใจของเราให้ยินดี ยึดมั่น เช่น ถือทิฏฐิความเห็นของตน นี่ก็หมักดองความเห็นของตนเอาไว้ คือหมักดองด้วยกามคุณเอาไว้ในใจของตน หมักดองอวิชชา คือความไม่รู้ ไม่พยายามศึกษาเอาไว้ในใจของตน นี่ก็เป็นลักษณะของกิเลสที่ย้อมใจ นำใจของเราให้มืดมนอนธการ ไม่สามารถที่จะขจัดให้เกิดแสงสว่างคือวิชชาขึ้นได้

เมื่อเราท่านทั้งหลายรู้อย่างนี้ว่า นี่กิเลสพันห้า นี่เป็นลักษณะที่ทำให้ใจเกิดความทุกข์ ตัณหาร้อยแปด นี้เป็นลักษณะที่ทำให้ใจเกิดความทุกข์ เมื่อเรารู้สมุฏฐานอย่างนี้แล้วเราก็ต้องดำเนินตามทางของพระอริยเจ้า ที่พระองค์ท่านเดินไปแล้ว ก็คือการดำเนินตามศีล ดำเนินตามสมาธิ ดำเนินตามปัญญา ดำเนินตามวิมุตติ ดำเนินตามวิมุตติญาณทัสสนะ ทั้ง ๕ ประการนี้ ก็สามารถที่จะเป็นเครื่องถอนกิเลสซึ่งเป็นโรคใจของเรานี้ ให้หมดไป หรือให้

บรรเทาเบาบางลงไปได้ เราพยายามเดินอยู่ร่ำไป ไม่ช้าก็สั้นเข้า เขาเรียกว่า รักสั้นให้เดิน หรือรักสั้นให้บั่นนั่นเอง ก็หมายถึงว่า ต้องการให้สังสารวัฏของเรานี้ ซึ่งมีที่สุดเบื้องต้นเราไม่สามารถกำหนดได้ เพราะมันยาวแสนยาว ทำให้สั้นเข้าด้วยการเดินตามทางของพระอริยะ คือฝึกกายด้วยการรักษาศีล ฝึกจิตด้วยการทำสมาธิ และฝึกความรู้ให้เกิดขึ้นหลังจากทำสมาธิแล้ว ก็จะรู้ว่าจิตของเราหลุดพ้นเป็นวิมุตติ และเป็นวิมุตติญาณทัสสนะ

เพราะฉะนั้น เราจงเคารพสักการะพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นยาขนานเอก ไม่ใช่เรากราบพระก็สักแต่ว่ากราบ เรากราบพระต้องนึกถึงความดีของพระคือพระพุทธเจ้าด้วย เมื่อนึกถึงความดี ใจของเราก็สั่งสมอยู่ในความดีนั้น เมื่อใจสั่งสมอยู่ในความดี ความเลวต่าง ๆ ก็ห่างเหินลงไป ความเลวต่าง ๆ ก็ไม่เข้ามาแทรกสิง เพราะอำนาจของจิตที่นึกถึงความดีนั้นอยู่เสมอ พระพุทธเจ้าหรือพุทธรัตนะเป็นโอสถ กำจัดความทุกข์ทางใจของเราได้ ดังที่ได้ให้ความรู้ในภาคปริยัติมาดังนี้

สำหรับวันนี้ ก็พอกับเวลาตามที่กำหนดไว้ ก็ขอยุติเอาไว้แต่เพียงนี้ **สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทํ โว ผลํ** สิ่งใดที่ท่านตั้ง สิ่งใดที่ท่านหวัง สิ่งใดที่ท่านปรารถนา อันเป็นไปในทางที่ชอบ ขอสิ่งนั้นจงพลันสำเร็จ จงพลันสำเร็จ จงพลันสำเร็จ แก่ท่านโดยทั่วหน้ากันทุกท่าน เทอญ.

ธรรมโอสถ*

⊠ **เจริญพร ท่านสาธุชนผู้สนใจในธรรมปฏิบัติทุกท่าน**

วันนี้ จะขอพูดธรรมะต่อจากที่ได้พูดไว้เมื่อวันเสาร์ที่แล้ว เมื่อวันเสาร์ที่แล้วนั้น ได้พูดถึงพุทธโอสถ คือพระพุทธเจ้า หรือพุทธรัตนะ เป็นยารักษาความทุกข์ได้ คือพระท่านเจริญว่า **"สกฺกตฺวา พุทฺธรตนํ โอสถํ อุตฺตมํ วรํ หิตํ เทวมนุสฺสานํ พุทฺธเตเชน โสตฺถินา นสฺสนฺตุปทฺทวา สพฺเพ ทุกฺขา วูปสเมนฺตุ เต"** *ก็คือเราท่านทั้งหลายมาทำการเคารพในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้สูงสุด ผู้ทรงประเสริฐ ซึ่งเป็นโอสถ คือยาแก้ เป็นประโยชน์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ด้วยเดชแห่งพระพุทธรัตนะนั้น ขอสรรพทุกข์ทั้งหลายจงพินาศไป* ดังที่ได้บรรยายขยายความให้เกิดความเข้าใจมาแล้ว ในวันเสาร์ที่แล้ว

สำหรับในวันนี้ จะได้ว่าถึงธรรมโอสถ คือธรรมะเป็นยาป้องกันภัย ธรรมะเป็นยาแก้ภัย ดังที่พระท่านเจริญว่า **"สกฺกตฺวา ธมฺมรตนํ โอสถํ อุตฺตมํ วรํ ปริฬาหูปสมนํ ธมฺมเตเชน โสตฺถินา นสฺสนฺตุปทฺทวา สพฺเพ ภยา วูปสเมนฺตุ เต"** *ว่าเราพากันมาเคารพสักการะพระธรรมรัตนะ ซึ่งเป็นอุดมและเป็นธรรมอันประเสริฐ เป็นที่เข้าไปสงบระงับซึ่งภัยทั้งหลายได้*

ตามความหมายนี้ ธรรมะที่พูดเป็นคำกลาง ๆ ก็หมายถึงพระธรรมทั้งพระวินัย ถ้าหากว่าเราท่านทั้งหลาย รักษาพระธรรมและพระวินัยเอาไว้ได้ ประการแรกก็ได้ชื่อว่าดำรงไว้ซึ่งพระพุทธโอวาท ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทานไว้ในมหาปรินิพพานสูตรว่า **โย โว อานนฺท ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต โส มมจฺจเยน โว สตฺถา** *ธรรมวินัยอันใดที่เราบัญญัติแต่งตั้งเอาไว้ดีแล้ว เมื่อเราตถาคตล่วงไปแล้ว ธรรมและวินัยนั้นจะเป็นครูของพวกเธอทั้งหลาย*

เพราะฉะนั้น การที่เราทั้งหลายมาประพฤติปฏิบัติทั้งธรรมและทั้งวินัยก็ได้ชื่อว่า เราปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หรือเท่ากับว่าพระพุทธเจ้ายังปรากฏเฉพาะหน้าของ

เราท่านทั้งหลายอยู่ ให้เรามีความยำเกรง มีความเคารพในพระธรรมและพระวินัย พระวินัยนั้นเป็นมาลาคือเป็นระเบียบ ทำให้เกิดคณโสภณ คือความงามแห่งหมู่แห่งคณะ พระวินัยนั้นทำความงามให้เกิดขึ้นในหมู่ในคณะ ตั้งแต่ตัวของเรา ระเบียบในตัวของเรา ตั้งแต่เกศาเบื้องบน จนกระทั่งถึง นขา ปลายเล็บเท้านั้ ธรรมชาติจัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย อาศัยตัวเราปรุงแต่ง จัดระเบียบให้เป็นไปตามที่ชอบที่ต้องการ อย่างนี้เขาเรียกกันว่า มีวินัยอยู่ในตัว คือในอวัยวะของเรามีมาลาคือความเป็นระเบียบในตัวของเรา ผมเผ้าเป็นไปในลักษณะที่แลดูไม่อุจาด ตลอดถึงเล็บมือเล็บเท้าไม่เกิดสิ่งโสโครกปฏิกูลต่าง ๆ นี่เขาเรียกว่ามีระเบียบคือจัดความสะอาดให้เกิดขึ้นในร่างกายของเรา เท่ากับว่าเรานั้นมีระเบียบอยู่ในตัวของเรามีพ่อ มีแม่ มีบุตรหญิงชาย ในคณะของเราที่เป็นครอบครัว สังคมน้อย ๆ เรามีหน้าที่ พ่อมีหน้าที่ ลูกมีหน้าที่ การมีหน้าที่ของพ่อแม่และลูกนั้น เขาเรียกกันว่า ระเบียบ หรือว่าวินัยนั่นเอง

เมื่อต่างคนต่างรู้จักหน้าที่ของตน คณโสภณะ ความงามในหมู่คณะน้อย ๆ ก็ย่อมจะเกิดขึ้น ความโกลาหลต่าง ๆ ก็จะไม่มี เมื่อไม่มีความโกลาหลแล้ว ภัยต่าง ๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น ภัยอันนั้นก็คือสิ่งที่เราจะพึงกลัว มีทั้งภัยเล็กภัยใหญ่ ภัยเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็คือที่เขาเรียกกันว่า ปากหอย ปากปู ปากกา คือการติฉินนินทาของชาวบ้าน บ้านใกล้เรือนเคียง หรือการติฉินนินทาของท่านผู้รู้ เมื่อเห็นการประพฤติปฏิบัติภายในครอบครัวของเราไม่มีระเบียบ ไม่มีกฎเกณฑ์ ไม่มีกติกาอย่างไร อันนั้นแหละความน่าสะพึงกลัว ก็คือจะได้ยินคำติฉินนินทาว่าร้ายเกิดขึ้นภายในครอบครัวของเรา

ตามธรรมดาคนเรานั้น การสรรเสริญย่อมชอบรับ แต่ไม่ชอบให้ ส่วนการนินทานั้นไม่ชอบรับแต่ว่าชอบให้ ทุกคนเมื่อได้ยินคำติฉินนินทาว่าร้าย ใจไม่สบาย ใจหวาดสะดุ้ง ใจเรากลัวอยู่เสมอ การที่ใจเราหวาดผวา สะดุ้งกลัวนั่นแหละ เขาเรียกกันว่า ภัย คราวนี้เมื่อเรามีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีกฎเกณฑ์ในครอบครัวของเรา ก็เป็นเครื่องกำจัดภัย ทำภัยในครอบครัวนั้นให้หมดไป คำติฉินนินทาว่าร้ายก็จะไม่เกิดขึ้น นี่เป็นความงามในด้านพระวินัยทำให้หมู่คณะน้อย ๆ ของเรางาม เพราะมีกฎมีเกณฑ์นั่นเอง

ขยายวงกว้างออกไป ภายในสังคมกว้างออกไป จะเป็นสมาคมของสตรี สมาคมของบุรุษ ตลอดถึงประเทศชาติที่เป็นสมาคมใหญ่ ถ้าต่างคนต่างมีกฎเกณฑ์ มีระเบียบ รักษากฎรักษาเกณฑ์ระเบียบแห่งหน้าที่ของพลเมืองเอาไว้ จะเป็นพลเมืองในทางชาติ เป็นศาสนิกในทางศาสนา ถ้ารู้จักรักษากฎรักษาเกณฑ์ รักษาระเบียบเอาไว้ ภัยต่าง ๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น นี่

การที่เรารักษากฎระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ก็เท่ากับว่าเรามีธรรมะคือวินัย ที่พระพุทธเจ้าตรัสรวมกันไว้ว่า ธรรมะแบ่งเป็นพระวินัยด้วยนั่นเอง มีวินัยหรือว่าธรรมเป็นเครื่องกำจัดภัยได้อย่างนี้ ตั้งแต่ภัยเล็กจนถึงภัยใหญ่ ภัยเล็กคือปัจจุบันชาติที่เราได้รับกัน ส่วนภัยใหญ่นั้นก็หมายถึงอนาคตกาลข้างหน้าคือภพหน้า ชาติหน้านั่นเอง

หากว่าเรารักษากฎเกณฑ์ระเบียบเอาไว้ได้ ภัยในภพนี้ก็จะไม่มี ภัยในภพหน้าก็จะลดน้อยถอยลงไป ก็หมายถึงว่าสังสารวัฏที่ยาวนั้นก็จะกลับสั้นเข้า ก็หมายถึงว่าเราไม่ต่อให้มันยาวไป การที่จะต่อสังสารวัฏให้ยาว ก็คือการไม่รู้จักรักษากฎ รักษาเกณฑ์ รักษาระเบียบต่าง ๆ จะทำให้สังสารวัฏที่เราเวียนว่ายตายเกิดนั้นยาวออกไปอีก แต่ถ้าหากว่าเรารักษากฎรักษาเกณฑ์ รักษาระเบียบต่าง ๆ คือเป็นผู้มีวินัยอันศึกษาดีแล้วก็เท่ากับว่าบั่นทอนสังสารวัฏที่จะยาวไปอีกสัก ๑๐ ชาติ ๑๐๐ ชาติ ก็ให้เหลือเพียง ๕๐ ชาติ หรือ ๕ ชาติ หรือชาติเดียวเท่านั้น นี่แหละเขาเรียกกันว่า การที่เรารักษาพระวินัยเป็นเครื่องกำจัดภัยได้อย่างนี้

ส่วนในด้านธรรมะนั้น ธรรมะนั้นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเอาไว้ ธรรมะตั้งแต่ขั้นปริยัติ ปริยัตินี้ก็คือการเล่าเรียน ศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าต่าง ๆ ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความทรงจำเอาไว้ได้ เมื่อเล่าเรียนปริยัติเสร็จแล้วก็เล่าเรียนปฏิบัติที่เรียกว่า ปฏิบัติธรรม ดังท่านสาธุชนทั้งหลายได้ละภาระธุรกิจการทางบ้านซึ่งเป็นเครื่องดำรงชีวิตนั้น มาหาความสงบสุขทางใจ เพื่อจะเป็นเครื่องบำบัดภัย ป้องกันภัย ด้วยการมาปฏิบัติธรรมะ อย่างนี้เขาเรียกกันว่า ปฏิบัติธรรม ธรรมคือการที่เราปฏิบัติกัน แล้วต่อจากนั้นทำขั้นสูงต่อไป ธรรมะที่เราเล่าเรียนรู้แนวทางแล้ว แล้วเราประพฤติปฏิบัติตามไป ย่อมจะได้รับผล ผลอันนั้นเป็นปฏิเวธธรรม คือธรรมที่เกิดจากการปฏิบัติธรรมะ หรือผลที่เกิดจากการปฏิบัติธรรมะ ถึงแม้ว่าจุดหมายปลายทางทำใจให้สงบให้เข้าถึงพระธรรมกาย ซึ่งจะเข้ากระแสแห่งพระนิพพาน ขึ้นสู่อริยมรรค คือโสดาปัตติมรรค จนกระทั่งถึงอรหัตตผล เมื่อเรายังไม่ถึงขั้นนั้น ยังไม่ถึงขั้นธรรมกาย ยังไม่ถึงขั้นโคตรภู แต่ว่าเพียงแค่ทำกายปัสสัทธิ คือกายของเรานี้ให้สงบระงับ ก็เท่ากับว่าเราสร้างกายปัสสัทธิ ความสงบกายให้เกิดขึ้นความสงบกายที่เรามารักษากันอยู่นี้ ตามหลักที่หลวงพ่อของเราสอนว่า **อุชุํ กายํ ปณิธาย** การตั้งกายให้ตรงนั้นก็เพื่อจะรักษาสุขภาพ เพื่อจะกำจัดภัยนั่นเอง

ร่างกายของเราเมื่อเคลื่อนไหว เป็นไปถูกส่วนเข้าในธาตุทั้ง ๔ คือธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ เมื่อเรามีธาตุทั้ง ๔ นี้ผสมปรุงแต่งกันเข้า แล้วเคลื่อนไหวเป็นไปตามอิริยาบถนั้น ๆ เป็นไปได้สะดวกถูกต้อง หรือการตั้งกายให้ตรงอย่างนี้ ทำให้เลือดลมของเราหมุนเวียนได้ดี เลือด

และลมนั้นเป็นอาโปธาตุและเป็นวาโยธาตุ ต่อจากนั้น เนื้อหนังมังสาเป็นปฐวีธาตุ ก่อให้เกิดเตโชธาตุ คือความอบอุ่นร่างกายที่ย่อยอาหาร ย่อยร่างกายของเราให้เสื่อมให้โทรมลงไป ธาตุทั้ง ๔ เป็นไปสม่ำเสมอกันอย่างนี้ ร่างกายของเราก็พลอยมีอนามัยดีไปด้วย นี่จะก่อให้เกิดผลของการปฏิบัติธรรมะ จะเรียกว่าปฏิเวธธรรมก็ได้ เพราะเราได้ผลของการปฏิบัตินั้นแล้ว นี่ในความมุ่งหมายของปฏิเวธธรรมนั้น ก็คือการบรรลุมรรค การบรรลุผลนั่นเอง การบรรลุมรรคผลนั้น ก็คือการที่ทำใจให้สงบ จับนิมิตเอาไว้ได้แม่นยำ ขยายนิมิตนั้นได้ จนกระทั่งเราสามารถไม่เคลื่อนย้ายนิมิต ไม่ปล่อยวางนิมิต ดวงจิตติดผูกพันอยู่กับนิมิตนั้น แล้วเราสามารถที่จะมองเห็นกายของเราหยาบ ๆ กายของเราละเอียดที่เรียกว่ากายมนุษย์หยาบละเอียด จากนั้นก็กายทิพย์หยาบ กายทิพย์ละเอียด กายพรหมหยาบ กายพรหมละเอียด กายอรูปพรหมหยาบ กายอรูปพรหมละเอียด ต่อจากนั้นก็ถึงขั้นโคตรภู

โคตรภูนี้ จะเปรียบเทียบให้ฟัง เหมือนเราขึ้นสะพาน การที่เราขึ้นสะพานนั้น สะพานนั้นย่อมมีหัวย่อมมีหาง คือต้นสะพานและปลายสะพาน หมายถึงการข้ามฟากฝั่งแม่น้ำนั่นเอง การที่เขาสร้างสะพานนั้น จะเป็นสะพานในลักษณะที่ตรงไป หรือจะเป็นสะพานในลักษณะที่โค้งก็ตาม ถ้าหากว่าเราข้ามไปถึงกลางสะพาน นั่นเขาเรียกกันว่า โคตรภู ก็หมายถึงว่า เราอยู่กึ่งกลางที่จะไปฝั่งโน้น หรือจะถอยหลังกลับมาฝั่งนี้ เมื่อเราอยู่ตรงนั้นแล้ว ตรงนี้แหละเป็นสิ่งที่สำคัญ ถ้าหากว่าเราพยายามทำความเพียรให้เป็นไปสม่ำเสมอ ยกระดับจิตประคองจิตของเราให้เป็นไปสม่ำเสมอได้ นั่นเราก็สามารถที่จะถึงโคตรภูญาณ หรือที่เรียกว่า เข้าถึงพระธรรมกาย การเข้าถึงพระธรรมกายนี้แหละ กายธรรมอันนี้จะนำเราไปสู่กระแสนิพพานได้ ก็คือขึ้นสู่กายอริยมรรคกายอริยผลนั่นเอง ตั้งแต่โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล หยาบละเอียดเป็นลำดับไป จนกระทั่งถึงอรหัตตมรรค อรหัตตผล

เพราะฉะนั้น ถ้าหากว่าเราประพฤติปฏิบัติได้ถึงขั้นนี้ หรือตามลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นไปหาสูงได้ อันนี้แหละเขาเรียกกันว่าปฏิเวธธรรม หมายถึงการรู้ การแทงตลอด การเดินผ่านอุปสรรคไปได้

เมื่อเราปฏิบัติธรรมอย่างนี้ ตั้งแต่ปริยัติ ศึกษากิจเบื้องต้นให้รู้แนวทางเอาไว้แล้วพยายามทำ การทำปฏิบัตินั้นเป็นเครื่องสอบสวน เป็นเครื่องทำปริยัติให้แจ่มชัดขึ้นมา เพราะว่าเหมือนการเรียนหนังสือ การเรียนหนังสือเราสามารถเรียนรู้ เพียงแค่ฟัง เพียงแค่ดู เพียงแค่ได้ยินเท่านั้น นี่เป็นภาคทฤษฎี แต่ถ้าเราลงมือทำลงมือพูดไปด้วย นั่นเหมือนภาคปฏิบัติ

ก็หมายถึงสามารถที่จะเขียน ก. ได้ เขียนอักษรผสมกันให้เป็นคำได้ เขียนให้เป็นวลีคือครึ่งประโยคได้ เขียนให้เป็นประโยคได้ อาการที่เราเขียนตั้งแต่ ก ไก่ เป็นคำ เป็นวลี เป็นประโยค นั่นเป็นปฏิบัติ เหมือนกับการที่เราปฏิบัติธรรมะ นี่เหมือนกัน

เราเรียนรู้ แต่ว่ารู้ยังไม่ซึ้ง พอเราปฏิบัติได้ตามแนวทางนั้น เป็นเครื่องสอบสวน เป็นเครื่องวัดปริยัตินั่นเอง เพราะฉะนั้นปริยัติจึงเกื้อกูลแก่ปฏิบัติและปฏิบัติเป็นเครื่องส่องให้ปริยัติเฉียบแหลมขึ้นมา แล้วต่อจากนั้น เราก็ย่างขึ้นสู่ปฏิเวธธรรม นี่คือธรรมะหมายถึง ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ที่เรียกว่าปริยัติสัทธรรม พระสัทธรรมคือคำสอนของสัตบุรุษนั่นเอง

ธรรมส่วนนี้ เมื่อเราประพฤติปฏิบัติได้ เป็นเครื่องกำจัดภัยได้ **วินสฺสนฺตุ** ก็หมายถึงว่าภัยทั้งหลายจะไม่เกิดขึ้น ภัยประจำภพ ภัยประจำชาติ ก็หมายถึงว่าภพนี้ ชาตินี้ ภพหน้า ชาติหน้า ก็จะเป็นเครื่องบรรเทาเบาบางลงไปได้ เพราะเรื่องกรรมที่เราก่อให้เกิดขึ้น จะเป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมก็ตาม เราทำวันนี้อาจได้ผลวันนี้ เราทำวันนี้อาจได้ผลในวันพรุ่งนี้ เราทำเดือนนี้ อาจได้ผลเดือนนี้ เราทำเดือนนี้อาจได้ผลเดือนหน้า เราทำปีนี้ อาจได้ผลปีนี้ เราทำปีนี้ อาจได้ผลปีหน้า หรืออย่างยิ่งเราทำชาตินี้ ภพนี้ อาจได้รับผลชาตินี้ ภพนี้ หรือเราทำภพนี้ อาจได้รับผลภพนี้ ชาตินี้ อาจได้รับผลในชาติหน้าภพหน้า นี่กรรมให้ผลเป็นนิรันดร์ คือเป็นลำดับเป็นระหว่างกันไป

เหตุที่จะได้ผลปัจจุบันทันตาเห็น เพราะไม่มีกรรมอื่นเข้ามาแทรกแซง แต่เหตุที่ทำให้การรับผลกรรมนั้นเสื่อม ก็เพราะมีกรรมแต่อดีตเข้ามาแทรกแซง กางกั้นเอาไว้ กรรมที่เราทำในวันนี้ จึงไม่ได้รับผลในวันนี้ กรรมที่เราทำเดือนนี้ จึงไม่ได้รับผลในเดือนนี้ กรรมที่เราทำในปีนี้จึงไม่ได้รับผลในปีนี้ กรรมที่เราทำในชาตินี้ภพนี้ จึงไม่ให้ผลในชาตินี้ ภพนี้ เพราะกรรมอื่นยังให้ผลไม่หมดกรรมใหม่ที่เราทำจึงไม่ปรากฏขึ้น

แต่สำหรับบางคนที่ได้ประกอบกรรมมา จะเป็นกรรมดีหรือกรรมไม่ดีก็ตาม กรรมนั้นให้ผลถึงที่สุดแล้วในชาตินี้ภพนี้ กรรมนั้นไม่ส่งผลให้อีก แต่เรามากระทำกรรมใหม่ในปัจจุบันนี้ เราทำวันนี้อาจได้รับผลวันนี้ เพราะไม่มีกรรมอื่นเข้ามาแทรกแซงมาขวางกั้น จึงได้รับผลในปัจจุบันนี้ หรือทำเดือนนี้ได้เดือนนี้ ทำปีนี้ได้ปีนี้ ทำชาตินี้ภพนี้ได้ชาตินี้ภพนี้ นี่ลักษณะของกรรมอย่างนี้ ที่บอกลักษณะเป็นไปของกรรมอย่างนี้ ก็คือลักษณะของศรัทธา คือความเชื่อในเรื่องของกรรม เชื่อศรัทธาตัวนี้ต้องมีญาณ ประกอบด้วยญาณ ที่เรียกว่า **ศรัทธา-ญาณสัมปยุต** มีความเชื่อประกอบไปด้วย**ธัมมัญญุตา** มีเหตุ **อัตถัญญุตา** มีผล คือเชื่อด้วยมีความรู้นั่นเอง

เพราะฉะนั้น ในเรื่องของการปฏิบัติธรรมะนี้ ย่อมจะเป็นเครื่องกำจัดภัยได้ ภพของเราจะยาวก็ทำให้สั้นเข้า คำติฉินนินทาว่าร้าย แทนที่จะเกิดเป็นอันหมดไป หรือการเบียดเบียนประทุษร้าย เพราะคนมีธรรมะ เช่น มีเมตตาธรรม มีกรุณาธรรม ในกันและกัน ไม่มีอิจฉา ไม่มีอิสสา คือความริษยาที่ทนต่อสมบัติ ทนต่อความดีของบุคคลอื่นไม่ได้ ก็เป็นการกำจัดลงไปด้วย ทำให้ใจของเรานี้สบาย ใจของเราปลอดโปร่ง คนเราถ้ามากไปด้วยอิสสา คือความริษยา ใจหาความสุขไม่ได้

คนที่มากไปด้วยอิสสา คือคนที่ไม่ชอบให้ ก็หมายถึงคนที่ไม่ได้สร้างทานบารมีมา เพราะการสร้างทานบารมีมานี้เป็นเครื่องกำจัดอิสสาคือความริษยาเสียได้ คนมีปกติให้ ย่อมจะมองเห็นความดีของคนอื่นเสมอ ส่วนคนมีปกติไม่ชอบให้ ย่อมจะไม่มองเห็นความดีของคนอื่น นึกว่าตัวเองนั้นดีเพียงคนเดียว

นี่แหละ การที่เรามาประพฤติธรรมะ หรือว่ามาเคารพสักการะธรรมะด้วยการกระทำให้เกิดมีขึ้นในใจของเรา แล้วนำไปสู่หนทางแห่งการประพฤติปฏิบัติ เป็นกิจวัตรประจำวัน สร้างเป็นอุปนิสัย คือสร้างความเคยชินให้เกิดมีขึ้นในจิตใจ สร้างให้เป็นสันดาน คือธรรมะนอนเนื่องอยู่ในจิตของเรานี้ ไม่มีอะไรที่จะมาแคะออก ไม่มีอะไรที่จะมาขจัดออกได้ นั่นเขาเรียกว่า **สักกัตวา** ทำความเคารพในพระธรรมอย่างมั่นคง อย่างลึกซึ้งแน่นหนา ไม่ง่อนแง่นไม่คลอนแคลน คนเราถ้าทำความเคารพในพระธรรมได้อย่างมั่นคงอย่างนี้ก็เท่ากับว่าปรุงยาเป็นเครื่องกำจัดทุกข์ทั้งปวง ทั้งทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจ ธัมมรัตนะ เป็นเครื่องกำจัดภัยทั้งภพนี้และภพหน้า ทำให้สังสารวัฏนี้สั้นเข้า

ชีวิตของเราไม่มีกำหนดได้ ไม่รู้ได้ ไม่มีนิมิตเครื่องหมายได้ว่าคติแห่งการไปแห่งดวงวิญญาณของเรานั้น จะไปทางไหน แต่เป็นเครื่องกำหนดได้ ถ้าเราเดินตามทางอริยมรรค คือทางที่พระอริยเจ้าท่านเดินไปแล้ว **อริยกนฺตํ** คือธรรมที่พระอริยเจ้าท่านใคร่ ท่านปรารถนา **ปสํสิตํ** คือธรรมที่พระอริยเจ้าท่านทรงสรรเสริญเอาไว้ **อริยกนฺตํ ปสํสิตํ ธมฺมํ** ธรรมที่พระอริยเจ้านั้นท่านได้เดินตามธรรมนี้ ได้ปฏิบัติไปตามมรรคคือหนทางอย่างนี้ และบัณฑิตผู้รู้ย่อมสรรเสริญผู้เดินตามธรรมของพระอริยเจ้าเหล่านั้น

เหมือนยังกะว่า ท่านสาธุชนทั้งหลาย ที่ได้มาประพฤติปฏิบัติธรรมนี้ ก็ได้ชื่อว่าเดินตามทางของพระอริยะ ได้ประพฤติปฏิบัติสิ่งที่พระอริยะปรารถนา ชอบใจ ได้ประพฤติปฏิบัติสิ่งที่พระอริยะเจ้าทรงยกย่องสรรเสริญ ก็นับว่าเป็นบุญลาภของเราท่านทั้งหลาย ที่ทำใจให้

เกิดความพอใจ สร้างฉันทะ ความพอใจให้เกิดมีขึ้นในธรรมะ สร้างวิริยะ คือความพากเพียรปฏิบัติธรรมะ สร้างจิตตะ เอาใจจดจ่อ ถึงวันเสาร์วันอาทิตย์ หรือถึงเวลา ๑๘.๓๐ น. ทุกวัน ใจของเราเมื่อสั่งสมอยู่ในความดีอย่างนี้ เมื่อถึงเวลาแล้ว จะเป็นบุญโจทการ ทักท้วง ตักเตือนให้เราอยู่กับที่ไม่ได้ จำจะต้องลุกมาปฏิบัติธรรมที่นี่ หรือเข้าห้องพระปฏิบัติธรรมะที่บ้าน นี่แหละเป็นเครื่องก่อให้เกิดขึ้น ต่อจากนั้นในขณะที่พึ่งธรรมะเป็นการไต่สวน ทบทวน ไตร่ตรองดู สิ่งที่เราประพฤติมาแต่หนหลังแล้วเป็นอย่างไร เชื่อแน่ว่าทุกท่านที่มาปฏิบัติธรรมะนี้มองเห็นผลหรือได้รับผลของการปฏิบัติธรรมะ จึงได้เกิดศรัทธาปสาทะ ยึดมั่นในธรรมรัตนะปฏิบัติกันอยู่อย่างนี้ เป็นอุปนิสัย ให้เกิดขึ้นในใจ นอนนิ่งแอบอาศัยอยู่ในใจเป็นสันดาน อิงแอบอาศัยอยู่ในจิตสำนึกอย่างลึกซึ้ง ไม่มีเหตุการณ์อันใดจะมาพรากใจของเราจากธรรมไปได้

เพราะฉะนั้น เมื่อเราประพฤติปฏิบัติสมกับที่พระท่านเจริญว่า **"สกฺกตฺวา ธมฺมรตนํ โอสถํ อุตฺตมํ วรํ ปริฬาหูปสมนํ ธมฺมเตเชน โสตฺถินา นสฺสนฺตุปทฺทวา สพฺเพ ภยา วูปสเมนฺตุ เต"** เข้าไปสงบความเร่าร้อนต่าง ๆ ได้ ธรรมโอสถนี้ เป็นธรรมอันประเสริฐ เป็นธรรมอันสูงสุด เข้าไปสงบความเร่าร้อน ความรุ่มร้อนเพราะเพลิงคือกิเลส คือราคะ โทสะ โมหะ อิจฉาริษยา ตัณหาอุปาทานเหล่านี้ ถึงจะไม่หมดสิ้นไปในภพนี้ ก็เป็นวาสนาคืออบรมด้วยการปฏิบัติสมถะวิปัสสนา การที่หลวงพ่อของเราประพฤติปฏิบัติ มิใช่ว่าปฏิบัติได้คล่อง ๆ ยังมีมารเข้ามาผจญ มารอันนั้นเกิดจากเบื้องบนก็มี มารอันนั้นเกิดจากเบื้องต่ำก็มี เบื้องบนคือผู้บังคับบัญชาเบื้องต่ำคือปากหอยปากปู ซุบซิบนินทาให้ร้าย กลั่นแกล้งทุกวิถีทาง หลวงพ่อของเราผ่านอุปสรรคอันนั้นมาได้แล้วกระทั่งเป็นที่ยกย่องสรรเสริญ เพราะหลวงพ่อเดินตามทางพระอริยะ เดินตามธรรมที่พระอริยะประพฤติปฏิบัติ ปรารถนา ต้องการ และเดินตามทางพระอริยะทรงสรรเสริญแล้ว ซึ่งคนพาลทั้งหลายมักจะเห็นการปฏิบัตินี้เป็นสิ่งคร่ำครึ เป็นสิ่งล่าช้า เป็นสิ่งล้าสมัย หรืออย่างดีก็ว่าเป็นสิ่งเลวทราม ดังปรากฏในปัจจุบันนี้ มีระดับผู้บริหารซึ่งไม่สนับสนุนการปฏิบัติธรรมะ คือรักษาใจของเรานี้ ปรากฏอยู่มากมายทั่วไป บางทีถึงกับห้าม บางทีถึงกับภาคฑัณฑ์ บางทีถึงกับจะลงทัณฑกรรมต่าง ๆ ถ้าหากว่าหันเหมาประพฤติปฏิบัติธรรมะ นี่แหละเขาเรียกกันว่ามารมันมีอยู่เสมอ มารเบื้องบนมารเบื้องสูงมีอยู่เสมอ

เพราะฉะนั้น เราจะต้องรักษาใจของเราให้มั่นคงไว้ คือยินดีในธรรมะเป็น **ธัมมระโต** ยินดีในธรรม **ธัมมาราโม** มีธรรมเป็นที่รื่นรมย์แห่งจิต ก็จะได้สมประสงค์ ตัดภพ ตัดชาติที่ยาวให้สั้น ที่สั้นให้เหลือน้อย ที่น้อยให้หมดไป

อาตมาขออนุโมทนา ในพฤติกรรมที่ท่านทั้งหลายกระทำมาเป็นอุปนิสัย เป็นสันดาน เป็นอาจิณวัตร **ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ** *ธรรมที่ท่านประพฤติปฏิบัติดีแล้ว ย่อมนำสุขมาให้* **ธมฺมจารี สุขํ เสติ** *ผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมะเป็นอาจิณวัตร สม่ำเสมอ ไม่ขาดระยะ ย่อมอยู่เป็นสุข ย่อมอยู่สบาย*

บรรยายธรรมะสำหรับเป็นแนวปฏิบัติในวันนี้ พอสมควรแก่เวลา ขอยุติการบรรยายธรรมะไว้เพียงเท่านี้ **สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทํ โว ผลํ** สิ่งใดที่ท่านตั้ง สิ่งใดที่ท่านหวัง สิ่งใดที่ท่านปรารถนา อันเป็นไปในทางที่ชอบ สุจริต ยุติธรรม ขอสิ่งนั้นจงพลันสำเร็จ จงพลันสำเร็จ จงพลันสำเร็จ แก่ท่านทั้งหลายโดยทั่วหน้ากันทุกท่าน เทอญ ฯ

สังฆโอสถ*

- **เจริญพร ท่านสาธุชนผู้สนใจในธรรมปฏิบัติ**

วาระวันนี้จะได้นำธรรมะต่อจากการบรรยายไว้ในวันเสาร์ก่อน ๆ มาบรรยายสืบต่อให้เป็นไปตามลำดับ ใน ๒ วันเสาร์ก่อนนั้นได้นำพุทธรัตนะ เป็นยาแก้ทุกข์อย่างประเสริฐ เป็นที่พึ่งอย่างสูงสุด และในวันเสาร์ต่อมา ได้นำธรรมโอสถ พระธรรมรัตนะเป็นยารักษาภัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหรือยังไม่เกิดขึ้น ก็ได้แสดงไปแล้ว

สำหรับวันนี้จะได้นำเอาสังฆโอสถ คือ พระสังฆรัตนะ เป็นยาแก้โรค เพราะว่าการที่สาธุชนผู้สนใจในธรรมปฏิบัติ ก่อนที่จะถึงภาคปฏิบัติ ก็ได้มีการสมาทานศีล มีการบูชาพระรัตนตรัย การอ้างอิงเอาบารมี ๑๐-๒๐-๓๐ ทัศน์นั้นมาเป็นที่พึ่ง มาเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนใจ และหลวงพ่อของเราได้กล่าวว่า **พุทธรัตนะ เป็นยาแก้ทุกข์ได้ ธรรมรัตนะเป็นยาแก้ภัยและเวรได้ สังฆรัตนะ เป็นยาแก้โรคได้** ซึ่งได้บรรยายให้ความรู้มาเป็นลำดับ

สำหรับสังฆรัตนะ ยารักษาโรคนี้ โรคของคนเรานั้นมีทั้งโรคภายใน มีทั้งโรคภายนอก โรคภายนอกได้แก่พยาธิ ความเจ็บไข้ได้ป่วยต่าง ๆ ซึ่งเรามีอาการของโรคต่าง ๆ กัน มีสมุฏฐานการเกิดขึ้นของโรคต่าง ๆ กัน เรียกว่าเป็นโรคภายนอก โรคภายนอกนั้นก็ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญ ที่เรียกว่า **เวชชะ** หรือหมอ หมอผู้รู้จักสมุฏฐานการเกิดขึ้นของโรคก็ตรวจดูก่อนว่า โรคนั้นเกิดขึ้นจากสาเหตุใด เมื่อเขาทราบแน่ชัด ทราบการเกิดขึ้นแห่งสมุฏฐานของโรคนั้นแล้ว จึงทำการเยียวยา ด้วยยาฉีดบ้าง ด้วยยาต้มบ้าง ด้วยยาทานบ้างแล้วก็สามารถกำจัดโรคภายนอก คือพยาธิคือควมเจ็บป่วยนั้นไปได้

ส่วนโรคอีกโรคหนึ่งนั้น คือโรคทางใจ คนเราก็เป็นโรคทางใจ โรคทางใจนั้นมีสมุฏฐานที่เกิดขึ้นหลายสิ่งหลายประการด้วยกัน ตามที่ท่านกล่าวเป็นภาษาธรรมะคล้องจองกันว่า กิเลสพันห้า ตัณหาร้อยแปด รวมทั้งพันห้ากับอีกร้อยแปดเป็นสมุฏฐานการเกิดขึ้นแห่งโรคใจของเราทั้งหลาย เพราะฉะนั้น การที่เราจะเยียวยา รักษาโรคทางใจของเรา ก็ต้องรู้สมุฏฐานการเกิดขึ้นของโรคนั้นเสียก่อนว่า โรคชนิดนี้เกิดขึ้นจากตัณหาเป็นสมุฏฐาน หรือโรค

ชนิดนี้เกิดขึ้นจากกิเลสเป็นสมุฏฐาน เมื่อเรารู้สมุฏฐานของโรคแล้ว เราจึงทำการเยียวยาโดยอาศัยธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นซึ่งเป็นผู้ปราบ เป็นคู่กับสมุฏฐานที่ทำให้เกิดโรคทางใจนั้น ๆ ได้ เช่น อย่างการที่บุคคลมีจิตประกอบไปด้วยโทสจริต คือมีโทสะเป็นเค้ามูล มีความขัดเคืองเป็นเค้ามูล ทำให้กลายเป็นคนไร้เหตุ ทำให้กลายเป็นคนไร้ผล เป็นคนไม่มีเหตุไม่มีผล ถ้าหากว่าเรารู้สมุฏฐานการเกิดขึ้นแห่งโรคใจร้าย เราก็ต้องพยายามเยียวยาด้วยการพิจารณาในลักษณะของการภาวนา คือเราบริกรรมภาวนาหรือทำภาวนา ไม่ละภาวนาในเมตตา ให้พิจารณาว่าเขารักสุขเกลียดทุกข์ ฉันใด เราก็รักสุขเกลียดทุกข์ ฉันนั้น เขาอยากเป็นอยู่ไม่อยากตายฉันใด เราก็อยากเป็นอยู่ไม่อยากตายฉันนั้น ถ้าหากว่าเรารู้จักสมุฏฐานแล้วเราแก้ ก็จะเป็นเครื่องบรรเทาเบาบางโรคจิตนั้นไปได้ แต่ถ้าเรารู้สมุฏฐานแล้วเราไม่แก้ ไม่พยายามแก้ พยายามจะไปทำให้สมุฏฐานแห่งโรคนั้นมันเกิดมากขึ้น เป็นความพอใจ สร้างความพอใจในความเป็นคนดุร้าย ในความเป็นคนใจร้ายให้มากเข้า โรคก็จะกำเริบมากขึ้นแทนที่จะระงับไม่งับ แทนที่จะดับไม่ดับ ก็ทำให้กระพือโหมมากขึ้นไป นี่เรียกว่าสมุฏฐานของการเกิดขึ้นแห่งโรค ก็ต้องใช้ธรรมะเป็นยารักษาโรคชนิดนี้

แต่ที่นำเอามากล่าวว่า สังฆรัตนะ รัตนะคือพระสงฆ์ หรือว่าแก้วคือพระสงฆ์นั้น เป็นยารักษาโรคได้ เพราะเราจะรักษาโดยประการใด รักษาได้ทั้งโรคภายนอกรักษาได้ทั้งโรคภายใน โรคภายนอกที่เกิดขึ้นจากอาการเจ็บป่วย สามารถรักษาได้ รักษาโรคที่เกิดขึ้นกับใจของเราป่วยเราก็สามารถรักษาได้ เพราะฉะนั้นในเวลาเจริญพระปริตร หรือเวลาพระเจริญพระพุทธมนต์ก็ดี ท่านเจ้าภาพจะกล่าวว่า **วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา สพฺพโรค-วินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ** ก็หมายถึงว่าขออาราธนาพระคุณเจ้าได้สวดสังวัธยายพระปริตรนี้ เพื่อเป็นเครื่องป้องกัน เพื่อเป็นเครื่องกำจัดโรคทั้งหลายที่จะเกิดขึ้น ก็หมายถึงว่าเบื้องต้น คาถาต้นกล่าวว่ากำจัดทุกข์ คาถาที่สองกล่าวว่ากำจัดภัย คาถาที่สามกล่าวว่ากำจัดโรค แล้วพระท่านก็สวดโอสถทั้ง ๓ ขนานนี้ พุทธโอสถ ธรรมโอสถ และสังฆโอสถ

สังฆโอสถ เป็นยารักษาโรคทั้งภายในและภายนอก จะเป็นการรักษาได้อย่างไร พึงทราบว่าคำว่า "สงฆ์" นี้ หมายถึงบุคคลผู้เป็นหมู่กัน ตามพระวินัยเรียกว่า ๔ รูปขึ้นไปเป็นพระสงฆ์ แต่เราจะไม่หมายเอาจำนวนนั้น จะหมายเอาคุณสมบัติของพระสงฆ์นั้นเป็นเครื่องประกอบในการบรรยายธรรมะในวันนี้ เพราะจำนวนมากนั้นบางทีไม่สามารถที่จะมีคุณภาพดีได้ หรือไม่สามารถที่จะเป็นเนตติ เป็นแบบแผนที่เราจะนำเอามาประพฤติปฏิบัติเป็นเครื่องกำจัดโรคได้ แต่ถ้าเอาคุณสมบัติของพระอริยสงฆ์แล้ว สามารถจะเป็นเครื่องบำบัดโรคนั้นได้

คุณสมบัติของพระสงฆ์นั้นเป็นประการใด ? ท่านบอกว่าปฏิบัติดี การปฏิบัติดีนั้นเป็นกำปั้นทุบดิน คือเป็นคำกว้าง ๆ กล่าวเอาไว้กว้างมาก ปฏิบัติดีเป็นแค่ไหน ปฏิบัติดีทางกาย ปฏิบัติดีทางวาจา ปฏิบัติดีทางใจ กายวาจาใจของเราปฏิบัติดี เราเอาดีกันแค่ไหน มีขีดขั้น มีเครื่องกำหนดมีเครื่องวัดกันหรือไม่ ก็มีขีดขั้นมีเครื่องกำหนดวัดว่าปฏิบัติดีตราบเท่าชีวิต คือมีชีวิตเป็นที่สุด เอาชีวิตเป็นเดิมพัน เอาชีวิตเป็นที่ตั้ง เรียกว่าการกระทำดี การพูดดี การคิดดีของเรานั้น ถ้าว่าในทางแห่งการสร้างกุศล ที่เรียกว่ากุศลกรรมบถแล้ว การทำความดีนั้น เว้นกายทุจริต ๓ เว้นวจีทุจริต ๔ เว้นมโนทุจริต ๓ ประการ รวมทั้ง ๑๐ ประการนี้ หนทางไปสู่ความเจริญหนทางไปสู่การสร้างกุศล สร้างบุญสร้างบารมี สร้างอภินิหาร

เพราะฉะนั้น ถ้าเราเว้นทุจริตทั้ง ๑๐ ประการนั้น คือออกไปเสียได้ในเรื่องของความเดือดร้อนทางกาย ซึ่งเป็นโรคชนิดหนึ่งก็จะไม่เกิดขึ้น เพราะว่าเราไม่เบียดเบียนกันทั้งร่างกายทั้งทรัพย์สมบัติทั้งคู่ครอง เราไม่เบียดเบียนกันด้วยวาจาที่ไม่มีประโยชน์ด้วยวาจาที่เปล่าประโยชน์ ด้วยวาจาที่ส่อเสียด ด้วยวาจาที่เพ้อเจ้อ ทั้งหมดนี้ก็จะไม่เป็นที่สร้างความบาดหมางในด้านจิตใจของกันและกัน ความเข้าใจดีก็จะเกิดมีขึ้นแก่กันและกัน

อันความเข้าใจดีเพราะคำพูดของคนเหล่านี้แหละ จะไม่ก่อให้เกิดโรคทางจิตของเราได้ โรคทางจิตของเรานี้ เช่นเราดูกันง่าย ๆ รถที่วิ่งตามถนนถ้าปฏิบัติตามกฎของจราจรแล้ว เขาบอกว่าไม่ให้ใช้เสียงดังที่โรงพยาบาลก็ต้องการใช้ความสงบเงียบในเรื่องเสียง เขาก็บอกว่าอย่าใช้เสียง เพราะเสียงมีเสียงบางเสียงก็เป็นเสี้ยนหนาม เสียงบางเสียงก็ทำอันตรายต่อสุขภาพจิตของกันและกันได้ เสียงรถที่วิ่ง ๆ นั้น บางทีคนฟังแล้วก็ไม่ชอบใจ แต่เจ้าของผู้กระทำนั้นหารู้ไม่

นี่เฉพาะเสียงรถเสียงที่ไม่มีวิญญาณยังสร้างไม่ดีแห่งสุขภาพจิตให้เกิดขึ้นได้ แล้วถ้าเป็นเสียงของมนุษย์เล่า เสียงของมนุษย์ที่เรียกว่าเสียงนกเสียงกา เสียงมาก ๆ เข้า พูดมาก ๆ เข้า ใจของเราไม่ใช่พระอริยะ ใจของเรายังเป็นปุถุชนลุ่ม ๆ ดอน ๆ อยู่พอได้ยินพอได้ฟังเข้าแล้ว ผู้ที่ไม่ปรารถนาดีก็จะพูดแต่เสียงที่ไม่ดีเข้าหูอยู่เรื่อย พูดให้เสียประโยชน์ พูดให้เกิดความวิบัติ ไม่ได้พูดให้เกิดสมบัติสมัครสมานสามัคคี เมื่อต่างคนต่างพูด ต่างคนต่างไม่ชอบต่างคนต่างจะเอาชนะซึ่งกันและกัน อย่างนี้ก็จะทำให้สุขภาพจิตเสียขึ้นมาได้ โทสะจริตเกิดขึ้นมา โมหะจริตเข้าครอบงำ ไม่รู้จักผิดไม่รู้จักถูก ไม่รู้จักประมาณฐานะของตนเองแล้ว คราวนี้ความไม่ดีอะไรอะไรที่มันนอนเนื่องอยู่ในสันดานของเรามานับพันปี นับล้านปี นับพันชาติล้านชาติ ซึ่งนอนเนื่องอยู่เรายังกำจัดไม่หมด คราวนี้ก็ฟุ้งออกมา เพราะการกระทบกระทั่ง

กันทางวาจาในภายนอก ไอ้สิ่งที่อยู่ภายในใจที่เรียกว่านอนเนื่องคืออาสวะที่หมักดองอยู่ในใจของเรา ความโลภ ความโกรธ ความหลง ก็กระพือกันออกมา คราวนี้อุบายวิธีต่าง ๆ ที่แสดงกันออกมานั้น ก็เป็นการสร้างความเดือดร้อนให้แก่กันและกัน ใจของเราจะหาความสุขไม่ได้ หาความสบายไม่ได้ นั่นเรียกว่าโรคจิตเกิดขึ้นแล้ว หรือว่าโรคใจเกิดขึ้นแล้ว

เพราะฉะนั้น เราต้องกำหนดรู้สมุฏฐานว่า ที่มันเกิดอย่างนี้เกิดขึ้นเพราะอะไรเป็นต้นเหตุ เกิดขึ้นเพราะทางกาย คือการกระทำทางกายกรรม เกิดขึ้นทางวาจาเพราะการพูดของเรา ซึ่งพูดกันไปพูดกันมาแล้ว ถ้าสิ่งที่ไม่มีประโยชน์สิ่งที่ไรสาระสิ่งที่ส่อเสียด ยุแยงส่งเสริมให้แตกแยกสามัคคีกันอย่างนี้ โรคจิตก็จะกำเริบมากเข้า เพราะคนเรานั้นมีความบ้าอยู่ในตัวของเรา ความบ้านี้มีทั้งมากทั้งน้อย มีทั้งรู้ตัวและมีทั้งไม่รู้ตัว บางทีทำไปทั้ง ๆ ที่รู้ตัว บางทีทำไปทั้ง ๆ ที่ไม่รู้ตัว ไม่มีสติสัมปชัญญะ เพราะเรายังไม่เป็นเวปุลละ เป็นพระอริยเวปุลละคือมีสติสมบูรณ์ นี่เรายังเป็นปุถุชนยังไม่เป็นเวปุลละ มีสติบกพร่องลงไปบ้าง บางครั้งก็มี บางครั้งก็ไม่มี

เมื่อเป็นเช่นนี้ เราก็ควรทราบสมุฏฐานที่ทำให้เกิดโรคจิตขึ้นเสีย เมื่อเรารู้สมุฏฐานแล้วเราไม่เอาสมุฏฐานนั้นให้เป็นที่ตั้ง เราดับเสีย เรากลบเสีย เราถอนเสีย ก็จะทำให้สมุฏฐานแห่งการเกิดโรคจิตนั้นหมดไป เราก็เป็นหมอไปในตัวด้วย ไม่ใช่ว่าสังฆรัตนะ ที่เรากล่าวกันว่า **สงฺฆรตนํ โอสถํ อุตฺตมํ วรํ** เป็นยาอันประเสริฐอันสูงสุด ถ้าเป็นแต่เพียงเรากล่าวอย่างเดียว เราไม่กระทำไม่สามารถที่จะเยียวยาสมุฏฐานโรคจิตนั้นให้หมดไปได้ เราต้องทำด้วย ทำที่ไหน ทำที่ตัวของเรา ทำที่ตัวของเราก็คือปฏิบัติดีตลอดตราบเท่าสิ้นชีวิต ยังมีชีวิตอยู่ตราบใด เราก็ปฏิบัติดีอยู่ตราบนั้น ปฏิบัติที่ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ปฏิบัติดีให้เกิดประโยชน์แก่สังคม นี่เขาเรียกว่าปฏิบัติดีทางกาย ทางวาจาและทางใจ ดีกันแค่สิ้นชีวิต ยังไม่ตายก็เรียกว่าไม่ยอมทำความชั่วเราจะทำแต่ความดีของเราเรื่อยไป นี่เป็นสุปฏิบัติ เป็นคุณสมบัติของพระอริยสงฆ์ซึ่งจะเป็นยาขนานหนึ่งซึ่งเยียวยารักษาโรคได้ ต่อจากนั้น **อุชุปฏิบัติ** การปฏิบัติตรง ตรงต่อความเป็นจริง ตรงต่อสภาวะธรรมทั้งหลายไม่เข้าข้างพวก ไม่เข้าข้างตัวเอง ไม่เข้าข้างพวกเพราะอำนาจแห่งความพอใจ เพราะอำนาจแห่งความเกรงกลัว เพราะอำนาจแห่งความขัดเคือง เพราะอำนาจแห่งความลุ่มหลงต่าง ๆ เราไม่เข้าข้างพวกอย่างนี้ทั้งไม่เข้าข้างตัวเอง ไม่เป็นการยอมว่าตัวเองนั้นทำอะไรไม่ผิด ตนเองนั้นทำอะไรถูกหมดอย่างนี้เขาเรียกกันว่าเข้าข้างตัวเองหรือเข้าข้างพวกแล้ว เห็นพวกดีกว่าความเป็นจริง เห็นพวกดีกว่าความถูกต้อง อย่างนี้ก็ไม่มีคุณสมบัติ แต่ถ้าเรามีคุณสมบัติของพระสงฆ์แล้วต้องรู้ตามสภาพตามความเป็น

จริง ที่เรียกว่าสัจธรรมไม่เข้าข้างพวก ไม่เข้าข้างตนเอง นี่เขาเรียกกันว่าตรงความเป็นจริง เมื่อเราตรงต่อความเป็นจริงได้อย่างนี้ ก็จะเป็นยาขนานหนึ่งที่จะรักษาโรคจิตของเราซึ่งจะเกิดขึ้นจากการที่เอาพรรคเอาพวกจากการที่เข้าข้างตัวเอง จากการที่เห็นประโยชน์แก่ตัวเองลงไปได้

เพราะฉะนั้น นี่ก็เป็นยาขนานหนึ่งที่จะแก้โรคจิต ต่อจากนั้นปฏิบัติเพื่อกำจัดโลภ โกรธ หลง เราพิจารณาดูด้วยตัวของเราเองว่า เรามีความโลภ มีความโกรธ มีความหลง มากน้อยแค่ไหน จะให้หมดไปจากจิตสันดานของเราในภพนี้ชาตินี้ ถ้าหากว่าบารมีของเรายังไม่ถึงแล้ว ก็อาจยังหมดไปไม่ได้ แต่เมื่อยังหมดไปไม่ได้เราก็ไม่ควรจะทำให้มากขึ้น ควรจะทำให้ทรงไว้ หรือควรจะทำให้ลดลงไปบ้าง ไม่ถึงกับหมดแต่ให้ลดลง ไม่ถึงกับหมดแต่ให้เสมอตัวอย่างนี้ก็ยังเป็นการยับยั้งลงไปได้ ถ้าเราปฏิบัติอย่างนี้ กำจัดโลภ โกรธ หลงนั้น โลภก็จะเป็นสมุฏฐานแห่งดวงจิตอย่างหนึ่ง ที่เรียกว่า โลภมูลจิต ดวงจิตที่มีความโลภเป็นเค้ามูล ดวงจิตที่มีความอยากได้เป็นที่ตั้ง เมื่อความอยากได้ ความโลภเข้าครอบงำจิตใจ อธรรมต่าง ๆ ก็เข้ามาแทรกแซงใจของเราให้คิดหาอุบายวิธีกรรมต่าง ๆ ที่จะเอามาทั้งโดยสุจริต ทั้งโดยทุจริต อันนี้ก็เป็นโรคอีกชนิดหนึ่ง

เพราะฉะนั้น คุณสมบัติของพระอริยะสงฆ์นั้น ท่านปฏิบัติเพื่อกำจัดโลภ โกรธ หลง ก็คือพยายามไม่สร้างความเกียจคร้าน ความเกียจคร้านนี้ท่านบอกว่า คนที่เกียจคร้านนั้นมักจะถูกอธรรมเข้าครอบงำ คือกามวิตกบ้าง พยาบาทวิตกบ้าง วิหิงสาวิตกบ้าง คนที่เกียจคร้านถูกอธรรม ๓ จำพวกนี้เข้าครอบงำ เมื่อเข้าครอบงำย่อมจะทำความวิบัติ ย่อมจะนำความเดือดร้อนมา ก็เท่ากับว่าเป็นโรคแห่งจิตชนิดหนึ่ง เข้ามาสั่งสมมาสุมอยู่ในจิตของเรานี้ โรคชนิดกามวิตก โรคชนิดพยาบาทวิตก โรคชนิดวิหิงสาวิตก การตรึกนึกคิดด้วยอำนาจความพอใจด้วยอำนาจกำหนัดรักใคร่พอใจ ตรึกนึกคิดด้วยอำนาจผลาญสมบัติของผู้อื่นให้เป็นวิบัติ ตรึกนึกคิดในการที่จะเบียดเบียนให้เขาเสียสมบัติเสียชื่อเสียงต่าง ๆ นี่ก็เป็นโรคแห่งจิตที่เกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น กุสีตะ จึงเป็นสมุฏฐานให้เกิดโรคขึ้นได้ กุสีตะความเกียจคร้านก็ต้องสร้าง**อารัทธวิริยะ** การปรารภความเพียร ซึ่งเป็นยาที่แก้กัน ปรารภความเพียรก็คือการทำความเพียร ความชั่วที่มีอยู่ในตัวพยายามให้ลดน้อย ความชั่วที่ยังไม่เกิด อย่าให้ใจของเรายินดี อย่าให้ใจของเราพอใจ ความดีที่ยังไม่เกิดเราควรจะรีบขวนขวายทำให้เกิด เมื่อความดีเกิดขึ้นแล้วก็ควรจะรักษาความดีนั้น นี่เขาเรียกกันว่าสร้างความเพียร เป็นเครื่องกำจัดสมุฏฐานโรคแห่งความเกียจคร้าน ซึ่งเป็นสมุฏฐานโรคจิตอย่างหนึ่ง นี่เรียกว่า**ญายปฏิบัติ**

สามีปฏิบัติ *ปฏิบัติสมควรแก่ฐานะสภาวะ* ภาวะของเรามีผิดแผกแตกต่างกันออกไป ภาวะในความเป็นบรรพชิต ภาวะในความเป็นคฤหัสถ์ ภาวะในความเป็นอุบาสกอุบาสิกา ภาวะของเราเป็นอย่างนี้ เมื่อเราปฏิบัติตามสมแก่ภาวะของเรา ตามกำลัง ตามความสามารถของเราอย่างนี้ ก็ชื่อว่าปรุงยาอีกขนานหนึ่งให้เกิดขึ้นมาได้ ยาทั้ง ๔ ขนานนี้คือ ยาปฏิบัติดี ยาปฏิบัติตรง ยาปฏิบัติกำจัดโลภ โกรธ หลง ยาปฏิบัติสมควรแก่ภาวะของตน ยาทั้ง ๔ ขนานนี้ จะเป็นเครื่องแก้โรคจิตทั้งพันห้าทั้งร้อยแปดที่ถูกตัณหาเข้าครอบงำ ที่ถูกกิเลสเข้าครอบงำได้ แล้วโรคในภายนอกความเจ็บไข้ได้ป่วยต่าง ๆ เช่นอย่างการที่เราท่านทั้งหลาย ถ้าหากว่าประพฤติปฏิบัติตนของเราให้เป็นไปสม่ำเสมอมีระยะกาลระยะเวลา กำหนดว่าเวลาไหนทำการงาน เวลาไหนไม่ได้ทำการงาน ไม่ปล่อยชีวิตให้หลงระเริงในอบายมุขต่าง ๆ ไม่ปล่อยให้จิตใจของเราเคลิบเคลิ้ม ไปในอบายมุขต่าง ๆ อย่างนี้ก็จะเป็นการป้องกันโรคได้ เช่นอย่างเรานอนตามปกติ ตามปกตินอนเวลานี้ แต่ถ้าหากว่า ไปฝึกจิตของเราให้นอนผิดเวลาไป สุขภาพก็จะเสื่อมโทรมเป็นบ่อเกิดแห่งโรคภายนอกขึ้นได้ โรคตัวร้อนจะเกิดติดตามขึ้นมา โรคกินอาหารไม่ได้จะติดตามขึ้นมา โรคปวดศรีษะจะติดตามขึ้นมาแล้วโรคที่เกิดขึ้นในอาการ ๓๒ ก็จะติดตามมา เพราะการที่ปฏิบัติตนไม่สม่ำเสมอ

เพราะฉะนั้น การปฏิบัติดีก็ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมออย่างนี้ ไม่ให้ใจพัวพันในอบายมุข ไม่ให้ใจเพลิดเพลินในสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ ไม่ให้ใจหลงระเริงในโลกีย์วิสัยจนเกินไป ก็จะเป็นเครื่องกำจัดโรคได้ ป้องกันโรคได้เช่นนอนปกติ ร่างกายของเราไม่ร้อน ตัวไม่ร้อน ความเจ็บไข้หรือร่างกายที่อ่อนแอไม่มีไม่เกิดขึ้น ไม่เปิดช่องว่างให้โรคเข้ามาเยี่ยมเยียน ตลอดถึงการกินอาหาร การบริโภคอาหาร การใช้สอยภาชนะต่าง ๆ การใช้สอยเสื้อผ้าอาภรณ์ต่าง ๆ การอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ นี่ถ้าเราป้องกันดีก็เรียกว่าปฏิบัติตัวของเราดี ก็เท่ากับว่าเรามีสุปฏิบัติ ก็สามารถเป็นการป้องกันโรคภายนอกได้

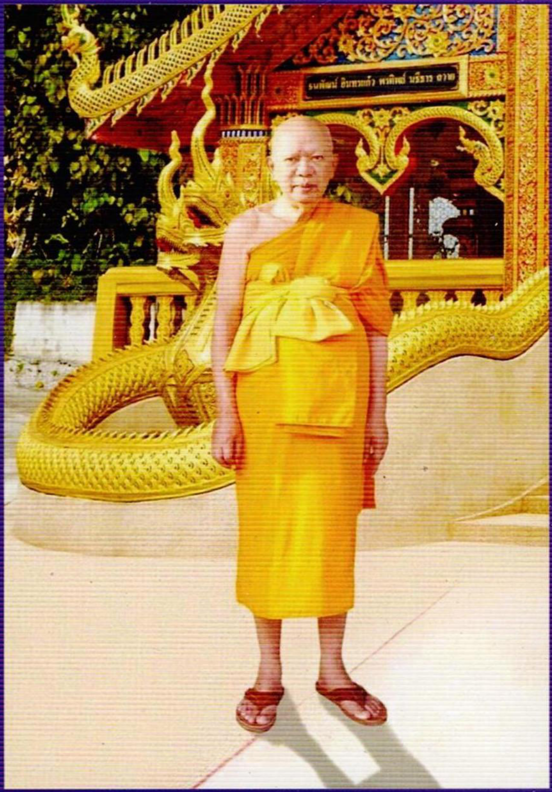
เพราะฉะนั้น **สงฺฆรตนํ** พระท่านให้ศีลให้พรว่าอ้างเอาสังฆรัตนะ แก้วเครื่องปลื้มใจคือพระสงฆ์ หรือคุณสมบัติของพระสงฆ์แล้วเรานำเอาไปประพฤติปฏิบัติท่านเป็นปาหุเนยยะ คือผู้ควรแก่การต้อนรับ เป็น**อาหุเนยยะ** *ควรแก่การคำนับ*

เพราะฉะนั้น ด้วยเดชแห่งสังฆรัตนะนี้ ขอสรรพอุปัทวะอันตรายทั้งหลายจงหมดไปและโรคภัยจงหมดไป นี่สังฆรัตนะเป็นยารักษาโรคได้ ทั้งโรคในภายในทั้งโรคในภายนอก เพราะฉะนั้น เราจะสวดเพียงอย่างเดียวไม่ได้ เราต้องปฏิบัติที่ตัวของเราด้วย ทุกสิ่งทุกอย่างนั้นเป็นเครื่องประกอบ เป็นปัจจัยเครื่องห้อมล้อม เป็นปัจจัยเครื่องกระตุ้นจิตใจของเรา แล้ว

เราก็ประพฤติปฏิบัติไปตามความหมาย ไปตามลักษณะของสังฆโอสถนั้น เราก็จะได้ทานยาทุก ๆ วัน ยาที่เราทานเข้าไปด้วยการปฏิบัติดีของเราเองนั้น จะเป็นเครื่องกำจัดโรคพันห้าและโรคร้อยแปด คือโรคจิตของเรานั้น และยาที่เราปฏิบัติด้วยการปฏิบัติดีนั้นจะเป็นการป้องกันพยาธิ ความเจ็บไข้ได้ป่วยต่าง ๆ นานาได้ บรรยายมาก็พอสมควรแก่เวลาขอยุติไว้แต่เพียงเท่านี้

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทํ โว พลํ สิ่งใดที่ท่านตั้ง สิ่งใดที่ท่านหวัง สิ่งใดที่ท่านปรารถนา อันเป็นไปในทางที่ชอบ สุจริต ยุติธรรม ขอสิ่งนั้นจงพลันสำเร็จ จงพลันสำเร็จ จงพลันสำเร็จ แก่ท่านทั้งหลายโดยทั่วหน้ากันทุกท่านเทอญ ฯ

ประวัติชีวิตและผลงาน ๑๐๐ พระวิสุทธิวงศาจารย์ (เทียร อโนมคุโณ ป.ธ.๙)

ทูเร สนฺโต ปกาเสนฺติ หิมวนฺโตว ปพฺพโต
อสนฺเตตฺถ น ทิสฺสนฺติ รตฺตึ ขิตฺตา ยถา สรา ฯ

"สัตบุรุษ (คนดี) ย่อมปรากฏได้ในที่ไกลเหมือนภูเขาหิมาลัย ส่วนอสัตบุรุษ(คนไม่ดี)ถึงจะนั่งอยู่ในที่ใกล้ก็ไม่ปรากฏเหมือนลูกศรที่ถูกยิงไปในเวลากลางคืน ฉะนั้น"